

Q. HORATII FLACCI

OPERA OMNIA.

VOL. II.

QUINTI HORATII FLACCI

OPERA OMNIA

EX EDITIONE J. C. ZEUNII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN SECUNDUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1825.

ODE XVI.

AD MÆCENATEM.

Execratur insanum divitiarum amorem, seque parvo beatum ostendit.

INCLUSAM Danaën turris aënea,
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris;
Si non Acrisium, virginis abditæ
Custodem pavidum, Jupiter et Venus

Turris ex ære, et validæ januæ, necnon vigilantium canum mœsta custodia clausam Danaën abunde tuebantur noctu a mœchis, nisi Jupiter et Venus irrisissent

Ode quarta Libri secundi in Ed. Sanad. In cod. Upsal. cum antecedente sine ulla distinctione cohæret. Inscribitur in Venett. Locher. et Ascens. *Ad Mæcenatem, quid aurum possit.*—4 Harl. 4. Dess. 1. a m. pr. et Zarot. *Nocturnis ab adulteriis.*—6 Cuning. et Sanad. *Jupiter ac Venus.*—7 Bentl. conj. *Ri-*

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 6.

1 *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, et gravia adversus avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quicquam habet aut pronuntiat schola Christianorum.

Danaën turris aënea, &c.] Danaës pater Acrisius, subinde Rex Argivorum, cum ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui e filia sua nasceretur, eam tenebat arcta custodia inclusam. At Prætus Acrisii frater auro primum custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eaque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. II. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Od. XII. Ovid. Amor. III. 4. 29. 'Jupiter, admonitus nil esse potentius auro, Corruptæ pretium virginis ipse fuit.'

Turris aënea, &c.] Validissima, firmissima.

2 *Vigilum canum*] Ex Epiro canes illi ingentes custodiendis ædibus adducebantur, præsertim e Laconica et Arcadica regione. Vide Cœl. Rhod. XVII. 28. Plin. VIII. 40. ubi de canum fide pluribus disserit, vocatque 'fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga.'

3 *Tristes excubiæ*] Latratu et ululatu tristitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4 *Nocturnis*] Qui ut plurimum noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam 'qui male agit, odit lucem, ut non arguatur opera ejus.' Evangel.

5 *Si non Acrisium, &c.*] Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6 *Custodem pavidum*] Qui suæ vitæ timebat, ob Oraculi responsum, de quo ante.

Risissent: fore enim tutum iter et patens,
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo: concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum
Demersa exitio: diffidit urbium

Acrisium inclusæ puellæ meticulosum observatorem: quippe viam fore securam apertamque numini in aurum mutato. Aurum gaudet pervadere medios custodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit propter quæs-

****

sisset, quia sit majus Horatianum; vid. I. Od. 24. 8. sed nihil hac sola de causa mutandum putat Jani.—10 Mentel. *Et prærumpere.* 'Male post *potentius* distinguit, et *Ictu fulmineo* ad seqq. trahit Cruq.' *Jani.*—11 Exc. Sax. *occidit* pro *concidit.*—13 *Dimersa* Lips. 2. *excidio* quidam Torr. et Lamb. Div.

NOTÆ

9 *Aurum per medios ire satellites, &c.*] Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα, κἀΐδου πύλας. *Aurum aperit omnia, etiam Inferorum portas.* Apul. lib. IX. Auro solent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum εὐρυσθενὴς, *viribus late potens*, quod Plutoni tribuitur. Homer. Odyss. N. Pindar. Pyth.

11 *Concidit Auguris Argivi domus, &c.*] Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic, auguriis suis doctus male cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illam frustra conatus est; ipse vero fugit, et latuit, una conscia Eriphyle uxore sua. Cum ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argia uxore Polynicis, Adrasti filia; quod olim summa arte Vulcanus fabricarat gemmisque exornarat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi suisque impendere non ignarus. Porro cum didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni ut matrem interficeret mandavit. Quod cum præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terra cum suo curru et auriga absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota 'concidit' ejus 'domus ob lucrum demersa excidio;' vel, ut legunt alii, 'exitio.' Vide Stat. Theb. VI. Cic. Epist. VI. 6. ad Cæcinam ita scribit: 'Veritus sum deesse Pompeii saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.' Et Act. in Verrem VI. n. 39. 'Eriphylam accepimus in fabulis, ea cupiditate, ut cum vidisset monile (ut opinor) ex auro et gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri proderet.' Et de Invent. I. n. 94. 'Eriphyle auro viri vitam vendidit.' Ejus quoque meminit Plato de Republ. IX. quod in perniciem viri monile aureum acceperit. Virgil. Æn. VI. 445. 'Mœstamque Eriphylen Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.'

13 *Diffidit urbium Portas vir Mace-*

Portas vir Macedo, et subruit æmulos
Reges muneribus: munera navium
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames: jure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
Mæcenas, equitum decus.

tum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur solicitudo, et cupiditas ampliorum. O Mæcenas, equitum gloria, non sine causa timui caput eri-

Cruq. Bentl. Regin. Lips. 2. 4. edd. vett. ap. Zeun. Vet. Comb. Basill. Steph. T. Fab. Rutg. Fabr. Dacer. et sic vulgo editt. *excidio* dedere Lamb. Heins. et Jon. *exitio* aliquot Lamb. omnes Cruq. præter unum, plures Torrent. omnes Pulmanni et Bersm. Bentl. Græv. Leid. Battel. aliique, Priscian. p. 890. ap. eund. Brod. Sax. Gott. Lips. 1. 3. Mentel. Franeq. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmst. Venet. 1478. 1486. 1492. Medioll. tres, Locher. Asc. Muret. Bentl. Baxt. Cun. San. Jani, Mitsch. Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. Accedit ad tantam auctoritatem, quod 'demergi' et 'excidium' minime inter se conveniunt. Similis varietas erat I. Od. 15. 21.—14 Withof. conj. *rex Macedo*, quod vulgarius putat Jani. *et* ejecit Cuning. *et surruit* Lips. 4.—17 *Crescentem insequitur* Gott.—18 *Major jamque fames* emend. With. *perhorruit* Pulmanni Diesth. 'Sic ad Mæcenatem pertineret sententia: sed hoc minus

NOTÆ

do] Philippus Macedoniæ Rex, Alexandri Magni pater, urbium custodes pecunia solebat corrumpere: et cum expugnari vix posse nuntiaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit: Annon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum, Græciam subegisse. Plutarch. in Pauli Æmilii Vita. Et Val. Max. VII. 2. ait 'Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ ante fuisse quam victorem.' A Juvenale Sat. XII. appellatur 'callidus emtor Olynthi.' Porro id faciebat rite, ex Pythii Apollinis oraculo, quod ita ei consulenti responderat: Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις. *Argenteis hastis pugna, et omnia expugnabis.*

14 *Subruit æmulos Reges*] Vel sibi invidentes Græciæ Imperium, vel inter se de eo contendentes. Certe cum infirmiores juvaret semper, donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. VIII. et IX. Oros. III. 12. Plutarch. in Æmilio.

17 *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] Cura servandi, et majorum fames seu desiderium et cupiditas, quam esse infinitam, asserit Aristot. de Rep. VI. unde et ait, avaris pecuniam esse τέλος, *finem*, non πέρας, *terminum*. Juvenal. Sat. XIV. 139. 'Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit: Et minus hanc optat qui non habet.'

18 *Jure perhorrui Late conspicuum tollere verticem*] Merito abhorrui a magnis opibus nimiaque potentia; quia noveram in his curas et solicitudines certas esse et molestas; contra, in mediocri fortuna inesse felicitatem.

Quanto quisque sibi plura negaverit,
A Dis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto; et transfuga divitum
Partes linquere gestio,
Contemtæ dominus splendidior rei,
Quam si, quicquid arat impiger Apulus,

gere valde splendidum. Quo majora sibi quisque ademerit, eo ampliora consequetur a Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium; atque opulentorum castra fugitivus deserere exulto: bonorum spretorum possessor magis illustris, quam si meis granariis conderem id omne quod colit Apulus laboriosus; ego interim

convenit.' *Jani.*—22 *Ab Dis* Harl. 2. omnes fere Bentleii, septem codd. ap. Cuning. Mentel. Lips. 1. 2. Venett. 1477. 1478. 1479. Vascos. Bentl. Cuning. Sanad. Jani, Bipont. et Mitsch. *A Dis* vulgg. 'Non dubium, quin et ceteri editores hoc *Ab* in codd. repertum neglexerint.' *Jani.* Lips. 1. *plura refert.*—25 *Contentæ* Acronem legisse colligunt ex ejus nota: 'h. e. compositæ et mediocris.' Certe sic Mss. quidam, ut Pulmanni Diesth. duo Torrent. unus Bersm. Bentl. Regin. a m. s. Dess. 2. Probat et Canter. Nov. Lectt. IV. 2. item non displicet Cruq. ac Torrent. 'Sed quocumque modo accipias, *res contenta* Latini sermonis usui prorsus repugnat. Præstat omnium ceterorum codd. et editt. vett. lectio *contemtæ*.' Jani. *Contemtæ* Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. tres Mediol. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. Locher. al. *Contentæ* Vet. Comb.—26 Pauci codd. ut Alt. 1. Lips. 3. pro v. l. Lips. 4. Locher. et Venet. 1492. *non piger;* unde in plures edd. venit; nam sic Basill. Muret. Steph. T. Fab. Rutgers. G. Fabr. Dacer. Jones. Sanad. Talbot. et Pine. Sed *impiger* Schol. duodecim Lambini, omnes Cruquii, Torrentii, Bentleii, Pulman-

NOTÆ

21 *Quanto quisque sibi plura negaverit*] Quanto paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit, tanto plura obtinebit a Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit: Non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans. Stob. Serm. 39.

22 *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere, seu omnibus nudari, et nihil cupere; quam dives esse et solicitus. Democritus aiebat: 'Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.' Juvenal. Sat. XIV. 311. 'Sensit Alexander, testa cum vidit in illa Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem, Passurus gestis æquanda pericula rebus.'

23 *Transfuga divitum Partes linquere gestio*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo, parvo contenti.

25 *Contemtæ dominus splendidior rei*] Quia imperiose dominor exiguis meis bonis, et majora despicio, mihique ipse ea denego; hinc splendide me ostento. Contra dives avarus velut mancipium servit opibus, sordideque vivit: estque 'inter opes inops.' Senec. Epist. 74. 'Occurrent (quod genus egestatis gravissimum est) in divitiis inopes.' Nam 'deest avaro tam quod habet, quam quod non habet.' Claudian. in Ruf. I. 200. 'Semper inops quicumque cupit.'

Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, sylvaque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit sorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrygonia Bacchus in amphora

egens summis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, et sylva paucorum jugerum, messisque meæ spes secura est ignota illi qui fœcundæ Libyæ dominatur, ejusque fortuna melior est. Licet mihi neque apes Calabriæ mel producant, neque vinum apud me

ni, Bersmanni et Marcilii, Lips. 1. 2. 4. Alt. 2. Dess. 1. 2. Venett. 1478. 1479. Florent. 1482. Zarot. Ascens. Heins. Baxt. Bentl. Cuning. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Solus timor de metro protulit illud *non piger*, sed is in Cæsura vanus. Vid. I. Od. 13. 6. et cf. Canter. Nov. Lectt. IV. 2.' *Jani.* *Appulus* multi codd. et edd. fere omnes, ob metrum. —29 *Parce rivus aquæ* Zarot.—31 *Fulgentem* constans omnium libb. lectio; sed *Fulgente* emend. Bentl. quia nec Proconsul Africæ scierit quicquam de Horatio ejusque Sabino, et *beatior* careat ablativo comparationis. Igitur exponit: 'Fallit s. beatior proconsulatu Africæ, revera felicior conditio est, licet id fere ignoretur, non agnoscatur.' Bentleium secuti Baxt. Gesn. Comb. et Kidd. *Fulgentem* servant Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. et Wakef. —32 *Fallit. Sorte beatior.* i. e. *Fallit*, nesciat, quam felix ibi sim: *Sorte beatior* ego sum, &c. Best. de Rat. Emend. Legg. cap. 10. p. 173. '*certa fides meæ* est: sed *fulgentem i. f. A.* hæc ipsa regio, *sorte beatior*, *fallit*, non implet optata ejus: sic vult With. dure profecto!' *Jani.*—33 Lips. 4. *mella ferant.*—34 Variant codd. ap. Jani, *Lestrigonia*, *Læstrigonia.*—39 *Contracta* pauci

NOTÆ

29 *Puræ rivus aquæ, &c.*] Est mihi apud Sabinos in valle amœnissima prædiolum; ubi e fonte Blandusiæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo supra Od. XIII. Est 'sylva paucorum jugerum,' sed ad necessitatem usumque foci sufficiens: est 'seges certa' et fundus non mendax, ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, 'sorte beatior' sum eo qui fulget imperio fertilis Africæ, et 'condit horreo Quicquid de Libycis verritur areis.' I. Od. 1. Mea tamen felicitas illum 'fallit:' id est, nescit me beatum, seque infelicem et miserum esse, quod et parta servandi, et majora acquirendi nunquam non cura discrucietur.

33 *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calabriæ, qua in regione sunt flores apibus gratissimi, unde et optimum conficiunt mel; nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maxime laudatas; at res habeo necessarias ad victum; neque mala paupertatis sane importuna experior.

34 *Nec Læstrygonia Bacchus in amphora Languescit mihi*] Nec domi habeo vinum Formianum, quod reservem donec vetustate pretiosum fiat. Læstrygones, qui et Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ ur-

Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest;
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quam si Mygdoniis regnum Alyattei

senescat in cado Formiano, neque lanæ pretiosæ crescant in Galliæ pascuis: at gravis egestas non adest: sique majora cupiam, tu donare minime recusares. Exigua tributa solvam facilius refrænata cupiditate, quam si Lydiæ ditionem agris Phry-

quidam, ut Harl. 2. Brod. Sax. Altt. 1. 2. Lips. 1. Lips. 3. a m. sec. Lips. 4. a m. pr. Zarot. tres Medioll. Venett. Locher. et Ascens. '*Contracto* præter auctoritatem codd. etiam magis Horatianum.' *Jani.* Hoc habent Harl. 1. 3. 4. 5. 6. Lips. 2. Dess. 1. 2. omnes alii et edd. recentt. *Contenta* Canter. Nov. Lectt. IV. 2. ex membranis, improbante Jani.—40 '*Vectigalia colligam* emend. Sanad. infeliciter et nulla necessitate.' *Jani.*—41 '*Mydoniis* error. *Alyattici* vel *Halyattici* vulgo editt. quod pro patronymico habebant Ascens. Torrent. alii, et explicabant Crœsum, Alyattis filium. Sed recte T. Faber ab Alyatte patronymicum esse *Alyatticus* negavit. Unde ipse emendat *Alyattii.* At jam Bentl. vidit, id non rectius habere; neque enim esse patronymicum, sed possessivum, ut, Laërtius, Laomedontius, qualia nunquam sine substantivo

NOTÆ

bem incoluerunt. Vide I. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35 *Languescit*] Sic Od. XXI. seq. 'languidiora vina' ponit pro exquisitis, ob maturitatem quam vetustas attulit.

Nec pinguia Gallicis Crescunt vellera pascuis] Nec mihi sunt greges laniger-ri in præpinguibus Galliæ pascuis, lanam afferentes laudatissimam. Columell. lib. VIII. de ovibus emendis ita scribit: 'Generis eximii Calabras Apulasque milites nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipuæ Altinates.' Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Transpadanæ erat. Istius regionis atque urbis lanas commendat Martial. XIV. 155. 'Velleribus primis Apulia, Parma secundis Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.' Plin. VIII. 48. idem testatur, additque, 'alba Circumpadanis nulla præfertur.'

38 *Nec, si plura velim, tu dare deneges*] Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tribuit egregie Poëta accepti beneficii memor et toties præco. Vide II. Od. 18. 12. et Epod. I. sic eidem scribit: 'Satis superque me benignitas tua Ditavit.'

39 *Contracto melius parva cupidine, &c.*] Vitam facilius sustentabo, et exigua pendam vectigalia, pauca possidens, quam si ingentes habenti divitias magna perinde tributa essent exsolvenda.

41 *Quam si Mygdoniis regnum, &c.*] Quam si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide II. Od. 12. sub finem.

Regnum Alyattei [*Alyattici*] Alyat-

Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est, cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

giis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est is cui manu contracta Dii dederunt quantum sufficit.

ponantur. Itaque Bentl. rescribi vult vel *Alyattium*, vel, ut edidit, *Alyattei*, ad formam 'Achillei,' 'Ulixei' pro, Achillis, Ulyssis; aut, quod ego malim, e genitivo Ionico Ἀλυάττεω pro Ἀλυάττου. Jam proposuerat hanc lectionem, haud dubie veram, Basil. Faber in Thes. L. L. edit. 1696. v. *Alyattes*. Secuti Bentleium Baxt. Cun. Jon. San. De codicibus editores ante Bentl. tacent. *Alyathii* Bentleii Græv. a m. pr. *Alyatthii* Bentleii Leid. et alius. *Aliathii* Bentl. Bodl. 1. *Haliathii* noster Mentel. *Haliati* Bentl. Galiens. *Aliactis* Alt. 1. Aliæ aberratt. sunt *Haliathici*, *Alyathici*, *Aliatici*, *Hiliatici*, *Aliactici*.' Idem. *Alyattei* habent etiam Jani, Bipont. Mitsch. Comb. Wetzel. Wakef. et Kidd. *Aliatici* Vet. Comb.—42 Pulmanni Hunn. a m. pr. *Multa placentibus*.—43 *Desint* Lips. 4. vet. codex Barthii *Desinit*; sed hoc nihil aliud est quam *Desunt*.

NOTÆ

tes Crœsi pater fuit: uterque regnavit in Lydia, et divitiis celebratus est, quas e Lydiæ metallis hauserant. Vide Herodot. lib. I. Strabo IX. 14. 15. Scribendum videtur fuisse *Alyattii*.

42 *Multa petentibus Desunt multa*] Vide Gell. IX. 8. 'Verum profecto est,' inquit, 'quod observato rerum usu sapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat.... et minus habendum esse, ut minus desit,' &c.

43 *Bene est, cui Deus obtulit Parca, &c.*] Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat: 'Divitias et paupertatem ne dederis mihi: sed tantum victui meo tribue necessaria.'

ODE XVII.

AD ÆLIUM LAMIAM.

Facete tempestatem in crastinum augurari se fingit, quo tempore se ad Ælium Lamiam primæ nobilitatis virum, in villa sua rusticana modo agentem, ad porcellum invitat.

Æli, vetusto nobilis ab Lamo,

O Æli illustris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam La-

Ode quinta Libri quinti in Ed. Sanad. Venet. 1492. Locher. et Ascens. hanc Epigraphen præferunt: *Ælii Lamiæ genus celebrat.*—1 *Heli* aberratio ap. Jani. *a Lamo* Venet. 1492. et Locher. *Lama* Alt. 2. cum nota: 'Pro La-

NOTÆ

Metrum est idem quod I. Od. 9.

1 *Æli*] Ælia gens, etsi plebeia, Romæ inclaruit honoribus et præclare gestis. Variis cognominibus totidem illustres habuit familias, in quibus Tuberones, Pæti, Galli, Sejani, Ligures

(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos

mias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem eorum

mia, per Syncopen.' *Lamio* Mentel.—2 *Quando priores*, omisso *et*, in uno Bersm. et Dess. 1.—4 '*Permemores* quid. Cruq. *fastus* Bentleii Græv. et Regin. a m. pr. codd. ap. Muret. cod. Petav. ap. N. Heins. ad Claudian. IV. Cons. Honor. 155. Et sic dedit Cuning. Et jam sua ætate hic et IV. Od. 14. 4. utramque scripturam, *fastos* et *fastus*, in codd. fuisse testatur Priscian. lib. VI. p. 711. et utramque formam, 'fasti, orum,' et 'fastus, uum,' bene habere, licet ista usitatior sit, contra Servium (ad Virg. Æn. III. 326.) disputat. Legitur et alibi 'fastus,' et occurrit tertio casu 'fastibus' ap. Lucan. II. 130. et Claud. XLII. 15. Cf. Heins. l. l. et ad Ovid. Fast. I. 11. Drakenborch. ad Sil. II. 10. Exquisitiorem itaque formam *fastus* prætulissem, si esse crederem hos vv. ab Horatio.' *Jani*. Harl. 1. *fastus*. 'Omnes codd. et edd. summa constantia, *ducis*. Sed varie distinguitur in libris. Post *fastos* colon ponunt Basill. Lamb. Cruq. et Torr. Verba *Quando* . . . . *fastos* parenthesi includunt Steph. Fabr. T. Fab. Dacer. Talb. &c. Utroque modo esset: O Æli, qui descendis ab Lamo, tu originem ducis ab Lamo, qui, &c. Indocta vero conversio, Horatioque indigna! Deinde recte ridet Bentl. orturum tunc sententiarum totius Carminis nexum: Tu a Lamo originem habes; dies crastinus pluvius futurus est; igitur compone lignum, &c. Ro. Stephanus et Baxt. parenthesi includunt *Quando* . . . *tyrannus*, vs. 9. posito tamen colo post *fastos*, ut vs. 5-9. sint pro apodosi parentheseos; quo parum medelæ loco affertur, neque multo doctior existit ingressus sententiæ. Denique *Quando*...*tyrannus* inclusit, delevitque colon post *fastos*, et *ducis* in *ducit* ex ingenio mutavit D. Heins. eumque secuti Bentl. Cun. Gesn. et Sivr. ut sit: *Quando et* . . . *denominatos, et omne genus* (nominat.) *nep. ab illo a. ducit o. qui, &c.* Sed displicere in hac ipsa ratione debet et longitudo nimia parentheseos, et inprimis, quod sic, communi cum ceteris constituendorum verborum modis vitio, splendida sententia: *qui Formiarum* . . . *tyrannus*, quæ aperte ad ornandum Lamum, ipsumque Lamiam, pertinet, eaque de causa e sensu lyrico versui 1. adnecti debet, inde revulsa notioni secundariæ jungitur. Forte melius sit includere parenthesi: *Quando et* . . . *ducis originem;* ut *qui*, vs. 6. non referatur ad *illo a.* vs. 5. ve-

NOTÆ

Lamiæ, &c. nec omittendus est ortus ex ea stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porro tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. VI. 384. scripserit: 'quædam Lamiarum,' pro una matronarum vetusta nobilitate superbarum. Hic intelligendus videtur idem, qui I. Od. 26. et 36. scilicet Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico præfectura et bellicis rebus insignis.

Nobilis ab Lamo] Nobilitatem trahens et appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege et conditore Formiarum: has tamen a Laconibus ædificatas alii contendunt. Eustath. Strabo lib. V. Plin. III. 5. 'Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut existimavere, antiqua Læstrygonum sedes.' His vero Lamus imperavit.

2 *Hinc Lamias ferunt Denominatos*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides a Priamo, rectius efferatur.

4 *Fastos*] Annalium libros, in quibus totius anni fit descriptio; atque nomina Consulum, et res egregie confectæ annuatim et breviter notantur. Fest.

Auctore ab illo ducit originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, et innantem Maricæ
Littoribus tenuisse Lirim,
Late tyrannus,) cras foliis nemus

facientibus,) genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluisse Formiarum civitatem; et circa Lirin Maricæ ripas alluentem longe regnasse; crastina

rum ad *ab Lamo* vs. 1. Sed parum impensa opera in loco constitnendo; nam nullum mihi dubium quin vs. 2–5. suppositítii sint, et ab inepto Grammatico assuti: de qua re vid. Excurs. II. Jam eos Sanad. et Jones. ejiciendos censuerunt.' *Jani.* Bipont. Mitsch. et Wetzel. hos versus etiam defigunt asteriscis. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *ducis.*—7 *Mariæ* emend. bonus Monachus in Lips. 4.—8 *Lirin* Cruq. Torrent. Rutgers. Talbot. Pine, alii; *Lyrin* Venett. ap. Gesner. Muret. et Steph. *Leirin* T. Fab. *Lyrim* Vet. Comb. et aliæ nonnullæ ap. Jani. Sed præstat in flumine Italico terminatio Latina, *Lirim*, uti 'Tiberim;' et sic omnes codd. et edd. vett. item Heins. Bentl. Cuning. Sanad. Jones. Jani, Mitsch. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. Apud

NOTÆ

6 *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in littorali ora Campaniæ inter Cajetam et Minturnas, ubi nunc Moia pagus elegans: a Saracenis excisa est anno Domini 956.

7 *Innantem Maricæ Littoribus tenuisse Lirim*] Liris fluvius, qui et Liternus Appiano, Latium separat a Samnio et Campania, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam I. Od. 31. 7.

Maricæ] Illa ante dicta Circe; ut Quirinus ante Romulus: ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Institut. I. 21. Alex. ab Alex. VI. 4. ita scribit: 'Ob æternam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, et novis cooptatis: si quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta... Circe Marica,' &c. Virgil. Æneid. VII. 47. ait Latinum Regem 'Fauno et Nympha genitum Laurente Marica.' Fuit et Marica sylva in Latio novo, et Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, a Nympha Marica denominata. Martial. XIII. 83. 'Liris quem sylva Maricæ Protegit.'

9 *Tyrannus*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de Clementia I. 2. 'Tyrannus factis a Rege distat, non nomine ... species ipsa fortunæ, ac licentia par est: nisi quod tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causa et necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet, Tyrannis sævitia cordi est.'

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, et agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari et operi rustico incumbere: ergo interim hilaritati et genio indulge, et ad id omnia hodie ante pluviam compara.

Multis et alga littus inutili
 Demissa tempestas ab Euro
  Sternet, aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potis, aridum
Compone lignum: cras genium mero

die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani alga consperget; si me non decipit cornix longæva, pluviam præsagiens: sicca ligna

Græcos scribitur Λεῖρις.—11 *Emissa* conj. Cuning. probante Jones. et sic Sanad.—12 *Sternit* unus Bersmanni et Dess. 1. 2. Mox *fallet* Lips. 4.—13 Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Bentleii Græv. Leid. et Regin. a m. pr. Mentel. Helmst. cum edd. Bentl. Cuning. Baxt. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Comb. et Kidd. *potis*. 'Et extitit haud dubie in pluribus aliorum etiam codd. sed

NOTÆ

10 *Alga*] Herba marina ad nihil utilis.

11 *Euro*] Plin. II. 47. flat 'ab Oriente brumali vulturnus,' quem 'Eurum Græci appellant.' Epod. XVI. 54. 'Ut neque largis Aquosus Eurus arva radat imbribus.'

12 *Aquæ nisi fallit augur Annosa cornix*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempestatem, auguror e cornice crocitante. Hæc si ter aut quater, et liquida voce, crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georg. I. 410. 'Tum liquidas corvi presso ter gutture voces Aut quater ingeminant.' At si plena voce et rauca, diuque, pluviam. Ibid. vs. 388. 'Tum cornix plena pluviam vocat improba voce.' Ex Plin. XVIII. 35. hyemem præsagiunt terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maxime cornix.

13 *Annosa cornix*] De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Hesiodi versus ita Latine vertit quidam: 'Sæcla viri novies pubentis garrula cornix Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi Tempora corvus agit, quem deinceps Indica phœnix Egreditur novies,' &c. Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. XVIII.

Dum potis, aridum Compone lignum, &c.] Igne frigus, mœstitiam ex aëris intemperie nasci solitam hilari convivio propulsa. Certe cœlo male affecto, affici pariter corpus nostrum et ingravescere, non raro experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, et 'lætitiæ Bacchus dator.'

14 *Genium mero Curabis et porco bimestri*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti sunt hic. Immo verba ista contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ, religioni ducebant veteres; nec proinde sanguinem fundebant, aut mactabant hostias, ut annotavi ad Pers. Sat. II. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas et hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium et placare se existimabant. Unde manarunt istæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene observat Casaubonus.

Curabis et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

congere, dum licet, cras genium placabis vino et porcello duorum mensium, cum servis a labore vacantibus.

neglectum fuit.' *Jani.*—15 Cuning. *porca;* forte ob III. Od. 23. 4. *bimenstri,* solenni varietate, in codd. Torrentii, duobus Bersmanni, et Lips. 1. 2. *bimembri* unus Bersmanni et Dess. 1.

NOTÆ

15 *Porco bimestri*] Porcellus tener etiam priscis exquisitum ferculum. Varro de Re Rust. II. 4. 'Suillum pecus donatum ab natura dicunt ad epulandum: iis itaque animam esse datam proinde ac salem, quæ servaret carnem.' Hinc Juvenal. Sat. I. 141. vocat 'animal propter convivia natum.'

16 *Cum famulis*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causa celebratis. Hunc vero ita curabant non in natali solum, sed quolibet anni die.

ODE XVIII.

AD FAUNUM.

Faunalibus, quæ Nonis erant Decembribus, Fauno Hymnum canit. (Conferenda est I. Ode 17. *Gesn.*)

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura

Faune amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agrosque Soli

Ode decima octava Libri primi in Ed. Sanad. Inscriptio in vett. codd. ap. Torrent. est, *Proseuctice in Faunum Deum grestem, quem veneratur Nonis Decembris.*—1 *Nympharum fugientium* Lips. 1. 2. 3. 4. Franeq. Venet. 1492.

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 2.

1 *Faune*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus, ex Varrone de Ling. Lat. lib. VI. quod 'soleat fari in sylvestribus locis:' unde et sylvarum et agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis in anno; ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret; et Nonis Decembribus, cum jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem et fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, et in sacris decantatam patet. De eo jam I. Od. 4. et 17.

Nympharum fugientum amator] Faunis, Sylvanis, Satyris affingebant Prisci capri pedes et salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, castisque, Dryadibus, Hamadryadibus, quas sylvis et arboribus præesse ethnici credebant. De lascivia agrestium illorum numinum S. August. de Civit. Dei XV. 23. Virgil. Georg. I. 10. 'Et vos agrestum præsentia numina Fauni, Ferte simul Faunique pedem,

Lenis incedas, abeasque parvis
Æquus alumnis;
Si tener pleno cadit hædus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,

expositos, ac discede propitius tenellis fœtibus; siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copiosum in patera Veneri amica, atquè ara antiqua plurimo thure inceditur. Quoties Nonæ Decembres tibi sacræ recurrunt,

Locher. et Mancin.—3 *Lætus incedas* unus Torrent. et quidam Lambini.—7 Edd. vett. fere *cratere*, etiam antiqui Interpp. ut Mancin. Primus Ascens. veram et constantem codd. lectionem *crateræ* vindicavit. *crateri* Muret. dum inter craterem et crateram aliquid interesse falso putavit. Est etiam in libris, solenni varietate, *craterræ, creteræ, creterræ.* Var. Lectt. ap. Jones. *ac*

NOTÆ

Dryadesque puellæ: Munera vestra cano.'

3 *Lenis incedas*] Optat hunc lenem et placidum habere; etenim iracundus putabatur et pestilens, utpote Infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. I. πικρὸς, *amarulentus*, dicitur. Ab eo quoque pueris noctu insomnia et terriculamenta immitti credita. Unde 'Panici terrores' nominati, vani scilicet et inanes.

Abeasque parvis Æquus alumnis] Quoniam ea erat superstitio veterum, ut a quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis et capreolis noceat, qui aluntur in agris et viliis. Frustra nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis*.

5 *Si tener pleno, &c.*] Si tibi rite quotannis sacrifico, vel, quemadmodum pius in te sum, ita mihi propitius sis.

6 *Larga nec desunt, &c.*] In sacris anniversariis hædum tibi immolo tenerum; vinumque copiose libo.

Veneris sodali crateræ] Scilicet, absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. X. 12. οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, *vinum lac Veneris*. Ovid. Remed. Amor. I. 237. 'Vina parant animos Veneri.'

7 *Vetus ara*] Vel quod ab Horatio dudum erecta: vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8 *Fumat odore*] Incenso thure bene olentem fumum tollit odoremque Superis gratum.

9 *Ludit herboso, &c.*] Cum Faunalia celebrantur Nonis, seu die quinta mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solutum quiescit et ludit in campis; ut et pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certe ritum depromserant e Sacris Codicibus. Exod. cap. XX. 'Septimo die Sabbatum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu et filius, et filia, et servus, et ancilla, et jumentum tuum.' Et cap. XXIII. 'Septimo die cessabis, ut requiescat bos et asinus tuus,' &c.

Pecus omne] Fauno rei pecuariæ

Cum tibi Nonæ redeunt Decembres:
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus:
Inter audaces lupus errat agnos:
Spargit agrestes tibi sylva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

pecudes cunctæ lasciviunt in pratis, vicus festum celebrans herboso campo requiescit cum bobus non laborantibus: lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus sternit folia in tuum honorem: agricola humum molestam ter planta ferire lætatur.

vetus; Sivr. *et vetus.*—10 *Dum tibi* Sivr. *redeant* Mentel.—11 Cuning. et Pulmanni Diesth. *otiosa.* 'Male h. l. habet fœmininum.' *Jani.*—12 *Cum bove pardus* cod. Achil. Stat. a Mureto inspectus, Torn. et quidam alii ap. Lamb. sed cum litura, Pulmanni Diest. et Gemblac. 1. et Beller. pro v. l. unus Fabricii, plerique Torrentii, duo Bersmanni, Bentleii Regin. a m. sec. Græv. Leid. et Colbert. pro v. l. Petrens. Reg. Soc. Magdal. Battel. et Vigorn. Harl. 2. Brod. Exc. Sax. Mentel. Franeq. a m. sec. Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. 1492. Vet. Comb. et Locher. Jam vidit Lamb. neque intelligi, quid sit, 'pardus festus et vacans,' nec dari pardum in Italia: vid. Plin. VIII. 17. Muretum, quem Robortellus falso crimine dixerat lectionem *pardus* in contextum recepisse, defendit C. Sigon. Emendatt. lib. I. p. 9. Harl. 1. 3. 4. 5. 6. *pagus.* With. pro *pagus* conj. *pastor.*—13 *Inter audaces lupus exstat* Helmstad.

NOTÆ

præsidenti ædes Romæ ædificata pridem e mulctatitia pecuariorum pecunia.

13 *Inter audaces lupus erat agnos*] Tunc agni tuam custodiam et tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

14 *Spargit agrestes tibi sylva frondes*] Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt atque humi spargunt; nimirum sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Ecl. v. 40. 'Spargite humum foliis.'

15 *Gaudet invisam pepulisse fossor, &c.*] Choreas et saltationes in festis celebrari mos erat.

16 *Ter pede*] Hinc 'tripudiare' factum videtur. *Turneb.*

Invisam terram] Cujus opere et cultura quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti, hilaritati indulget. Lucret. v. 1393. rusticam festivitatem et saltationem ita describit: 'Non magnis opibus jucunde corpora habebant ... Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni Consuerant; agrestis enim tum Musa vigebat. Tum caput, atque humeros, plexis redimire coronis, Floribus, et foliis, lascivia læta monebat: Atque extra numerum procedere, membra moventes Duriter: et duro terram pede pellere matrem,' &c. Ovid. Fast. VI. 293. 'Hi ludunt: hos somnus habet: pars brachia nectit, Et viridem celeri ter pede pulsat humum.'

ODE XIX.

AD TELEPHUM.

Muræna auguratum adepto, Horatius Telephum Poëtam Græcum atque sodalem suum hortatur, uti relictis doctis nugis acriter secum potare velit. (An occasionem dedit cœna ipsa auguralis Murænæ, cui se fingat cum Telepho adhibitum? *Gesn.*)

QUANTUM distet ab Inacho
Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, et genus Æaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio :

Quam longe remotus ab Inacho sit Codrus pro patria occumbere non veritus, refers, atque stirpem Æaci, et certamina commissa ad Trojam sacratam: siles

Ode decima quarta Libri tertii in Ed. Sanad. Epigraphe in ed. Sivr. *Ad Cantorem.*—1 Lipss. 1. 3. a m. pr. Lips. 2. et Plant. Raphel. 1594. ut emend. Cuning. *distat.*—2 Unus Bersmanni et Lips. 2. a m. pr. *non timidus pro patria*

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 3.

1 *Quantum distet, &c.*] Telephus Poëta Horatii familiaris, ejus certe rivalis in amore Lydiæ, ex I. Od. 13. Is Græcorum antiquas historias evolvere et eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestive et prolixe narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio; ad sermones traducit loco et tempori magis congruos: invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantum distet ab Inacho Codrus] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerunt ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Atheniensium Regem ultimum: verum modo quærendum esset potius unde et quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. A. M. 3344. Ex Beda A. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. lib. II. Inter Inachum et Codrum intercesserunt anni septingenti et septuaginta quinque, aut non multo secus.

2 *Pro patria non timidus mori*] Codrus Rex Atheniensium cum ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Doriensibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vili habitu adiit, militem jurgio lacessivit, atque vulneratum ad sui cædem provocavit. Quod ubi Dorienses accepere sponte se victos confessi abscesserunt. Vide Justin. lib. II. Val. Max. V. 6. &c. Ex Euseb. Chron. A. M. 4130. 'Codrus juxta responsum seipsum morti tradens interimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod 382. annis perseveraverat.'

3 *Genus Æaci*] Narras quæ pertinent ad Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipsum Æacum, ejusque posteros Peleum, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollod. lib. III.

Quo Chium pretio cadum
  Mercemur, quis aquam temperet ignibus,
Quo præbente domum, et quota,
  Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ propere novæ,
  Da Noctis mediæ, da, puer, auguris

autem quo pretio emamus amphoram vini Chii; quis calefaciat aquam; quis domum suppeditet, et qua hora frigus Pelignum repellam. Da cito, famule, poculum novæ

mori; Lips. 4. et Dess. 2. *nec timidus mori.*—7 Legi etiam posse *quotus*, si liceret per codd. monet Bentl. ex I. Epist. 5. 30.—9 Nova Ode hic incipit

NOTÆ

4 *Pugnata sacro bella sub Ilio*] Bis capta fuit Troja: primum ab Hercule; deinde a Græcis, quinquaginta post annis.

Sacro] Vel quod urbis ejus muri a Diis sunt ædificati. Supra Od. III. vs. 21. Vel quod multa illic erant templa. Vel potius ex Homeri sententia, apud quem non semel *ἱερὸν Ἴλιον* legas. Alii *sacrum* pro execrabili hic sumunt, ut existimo, absurde.

5 *Chium*] In Græcis vinis Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. I. 20. Chii vites severunt primi. Ex Plin. XIV. 7. 'In summa gloria fuit Chium.'

6 *Quis aquam temperet ignibus*] Quis paret balneum; quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio, seu de potione calida, quam quidem in deliciis apud veteres fuisse, multis probavi ad Juvenal. Sat. V. 64.

7 *Quo præbente domum, &c.*] Quis nobis domum præbebit, seu apud quem epulabimur, dum in Pelignis versabimur. Nam vel eo erant perrecturi, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius jam scribebat; vel certe Pelignum frigus metonymice dicit; speciem pro genere. Quota hora mensæ accumbam, et cum quibus; et in cujus domo luculentus accendatur mihi focus ad propulsandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valva* dicitur, estque in Aprutio; olim in Samnitio.

9 *Da Lunæ propere novæ*] Invitat immo traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copiose: ipseque prior arripit scyphum et propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, vel quod oriente Luna, et vesperi convivia adibant veteres; vel quia festæ erant Kalendæ et epulis vespertinis celebrabantur.

10 *Noctis mediæ*] Ad id tempus producebatur cœna.

Da, puer, auguris Murenæ] Propter novæ dignitatis accessionem optimo et amico viro factam impense lætemur, nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ censebatur, solusque erat perpetuus. Augures auspiciis, ut Pontifices sacris præfuere: velut Interpretes Internuntiique Deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut qui aruspicinam fecerat, in Senatum ascribi et inter Patres legi fas esset. Et a prima urbis origine iidem Reges et Augures: ipseque Romulus hoc munere est functus. Fab. Maximus proditur duobus et sexaginta annis summa cum laude

Murenæ; tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia,

Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ auguris. Tribus aut novem scyphis apte pocula miscentur. Qui colit Musas impari numero, Poëta stupescens novem poscet scyphos. Gratia nudis sororibus comitata contentiones timens vetat sumere plus-

ap. Sivr. cum Inscriptione, *Ad Ministrum.*—11 *Murenæ* e nummis et lapidd. item e Gr. Μουρήνας. Alii ut Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et edd. vett. *Murænæ*. Cf. I. Sat. 5. 38. Bentleii Magdal. *aut tribus aut novem.*—12 ' *Miscento* var. lect. Jon. *Miscentor* emend. Rutgers. Lectt. Venus. VII. p. 267. quia *miscentur* (omnium quidem librorum lectio) langueat pro affectu Poëtæ bacchico. Probat et N. Heins. ap. Bentl. item Baxt. et Dacer. Receperunt Bentl. et Sanad. quia regi convivii aptius sit, imperativo uti. Omnino, e vulgari sermone. Sed in carmine doctior erat indicativus, pro conjunctivo s. imperativo; nec modo non languet talis ratio, sed etiam grave quid ac μιμητικὸν ex vita hominum habet.' *Jani.* In eodem vs. *commodum* unus Bersmanni et Dess. 2. cum edd. Cuning. et Sanad. *commodi* var. lect. ap. Jones.—14 *Ternos attonitus ter cyathos petet* duo Bersmanni, Lipss. 2. 3. et Dess. 2. *petat* quidam Lambini et Mentel.—15 Brod. et Alt. 1. *ter prohibet.*—17 *Nudis vincta* codd.

NOTÆ

Auguratum gessisse ad ultimam senectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia observare; a Diis monita contemplari; de somniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, responsa dare; prodigia procurare, et expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. v. 19. necnon II. 8.

11 *Murenæ*] Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena, Terentiæ Mæcenatis uxoris frater, de quo II. Od. 10. Non moror quod somniarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane posterum cœnam esse protrahendam, nimirum quia mane auguria captari consueverant et sub ortum Solis. O sagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere: nimirum qui demereri volet Charites seu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria sibi pocula misceri jubebit: qui vero colit Musas novenas Poëta, is novies bibet, in honorem illarum. Auson. 'Ter bibe, vel toties ternos: sic mystica lex est.'

12 *Commodis*] Justæ magnitudinis, inquiunt aliqui; alii, plenis et perfectis; alii contra, minoribus et ebrietatem non inducentibus: optime, convenientibus; ut sit sensus: Commode et convenienter quisque impari numero vel ter vel novies potat.

14 *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiamsi inde fieri debeam attonitus e vino, novies tamen ego Poëta bibam, tum ob Musarum numerum, tum quod hilaritatis modum nesciam in ista Murenæ honoris amplitudine. Auson. 'Propter mediam noctem, et novam Lunam, et Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.'

15 *Tres prohibet supra, &c.*] Charites rixarum metuentes, quæ ex ebrietate et nimio vino sæpius excitantur, aman-

Nudis juncta sororibus.
Insanire juvat: cur Berecyntiæ
Cessant flamina tibiæ?
Cur pendet tacita fistula cum lyra?
Parcentes ego dexteras
Odi: sparge rosas; audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.

quam tria pocula. Placet furere. Quare tacet sonus fistulæ Phrygiæ? Quare tibia cum cithara pendens non resonat? Manus ego cessantes aversor. Sterne rosas, puer. Strepitum insanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo

Marcilii, qui præfert: sed veretur Bentl. ut recte aspexerit vocabulum. Attamen recepit Cuning. improbante Jani.—18 Hic nova Ode incipit ap. Sivr. cum Inscriptione, *Ad Telephum*, quam ex Alcmane expressam vir doctissimus narrat, argumenta ducens, ut solet, e nominibus propriis. *Berecynthiæ* edd. vett. ap. Zeun.—20 Cuning. emend. *pendent*, improbante Jani.—24 Antiquiss. Blandd. Cruquii, *habili*, cui valde placet. Sed Acron mendo

NOTÆ

tes autem pacem et animi tranquillitatem, tria tantum pocula indulgent, plura vero prohibent.

17 *Nudis*] Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide IV. Od. 7. 5. ibique Not.

18 *Insanire juvat*] Noster I. Od. 27. de insania ex immodica compotatione: 'Verecundum Bacchum Sanguineis prohibete rixis,' et, 'impium clamorem lenite, sodales.' De liberiori paulo animi gestientis lascivia, II. Od. 7. in fine. 'Non ego sanius Bacchabor Edonis: recepto Dulce mihi furere est amico.'

Cur Berecyntiæ Cessant flamina tibiæ] Cur non jam inflantur et insonant tibiæ et citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in sacris Cybelæ, quæ a Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt tibias inventas primum in Phrygia et Lydia: ac propterea Berecynthias hic vocari, Lydas autem IV. Od. 15. 30. Porro harum modus et numerus concitatior, proindeque bacchantibus matris Deum sacrificulis magis etiam permovendis, (de quibus I. Od. 18.) quibusvis epulantibus etiam et compotantibus plusculum excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus gravis ac sedatus, eumque docendos pueros, præcipit Aristot. Polit. VIII. Æolius saltationi aptus. Ionius vetus asperior, novus mollior.

21 *Parcentes dexteras*] Vel parce vinum ministrantes, vel a cantu pulsandisque instrumentis Musicis cessantes, torpentes, otiosas.

22 *Sparge rosas*] Ut nihil lætitiæ desit, o puer, etiam floribus sterne mensam ac triclinium.

Audiat invidus Dementem strepitum Lycus] Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus et hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque et invidiam moveat.

24 *Vicina seni non habilis*] Quippe

Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, Vespero
Tempestiva petit Rhode:
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

minime idonea. O Telephe, nubilis Chloë quærit te densis capillis splendidum, te nitido parem Vespero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.

laborat. Vid. Bentl. Item probat ex codd. Rutgers. Lectt. Venus. VII. p. 271. quia vir senex rectius inhabilis dicatur puellæ, quam contra.—25 'Cuning. conj. *crispa* vel *sparsa*, nulla necessitate.' *Jani.* Ultimos quatuor vs. omisit Sanad.—27 *Chloë* vulgata lectio. *Cloa*, *Cloë*, *Colohe* aberratt. Sed *Rhoda* quid. Lamb. Bentleii Colbert. *Rhode* (vel aberrando *Rode*, *Hrode*) Aar. duo Blandd. Mart. Sil. Cruq. duo Fabr. Pulm. Beller. pro var. lect. Bentl. Leid. Regin. Reg. Soc. Petrens. et Vigorn. Gott. Sax. Mentel. Fran. Helmst. Lips. 1. a m. pr. et Lips. 2. a m. s. Harl. 2. 3. 4. 5. 6. item Basil. 1555. Bentl. Cun. 'Sine dubio vera hæc lectio; vix enim librarii ignotum sibi et in Horatio inusitatum nomen pro notiori *Chloës* substituerent. *Rhode* autem libertinarum nomen, sæpius occurrens, apud comicos inprimis, et in inscriptt. antt. vid. Bentl.' *Jani.*

NOTÆ

junior adolescentula. Ergo et ipsa, quæ tristiori seni nubere voluerit, nostram audiat lætitiam, quo perperam se fecisse non sine dolore agnoscat.

25 *Spissa te nitidum coma*] Densi capilli juvenem indicant: nam in senibus caloris defectus calvitiem gignit.

26 *Vespero*] Sideri vespertino.

28 *Me lentus Glyceræ, &c.*] Contabescere facit, languore afficit, et consumit: 'lentis penitus macerat ignibus,' ut est in I. Od. 13.

ODE XX.

AD PYRRHUM.

Eximiam Nearchi delicati pueri formam prædicat, significans ambiguum sibi videri, utri Veneri sit aptior. (Certat cum puella de Nearcho puero formoso Pyrrhus. *Zeun.*)

Non vides quanto moveas periclo,

O Pyrrhe, an non agnoscis quam periculose Gætulæ leænæ fœtus auferas? Paulo

Deest hæc Ode Editioni Sanad.—1 *Num vides* Alt. 2. a m. sec. *moveas tumultu* cod. vet. Hen. Steph. item Bentleii Leid. Regin. Bodl. 1. et Colbert. pro v. l. ut sit: 'Quantum tumultum excites, dum moves,' &c. Sed, ut

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 2.

1 *Non vides quanto, &c.*] Missis figmentis ad somniatores quosdam, qui hic commenti sunt nescio quam Alle-

Pyrrhe, Gætulæ catulos leænæ?
Dura post paulo fugies inaudax
Prælia raptor;
Cum per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
Major an illi.

post tu prædo timidus sæva certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes perget illa excellentem Nearchum requirens. Magna contentio utrum

Bentl. vidit, hæc lectio est ex III. Od. 27. 17.—3 *Dura* Brod. non improbante Jani. *paullum* quidam Lambini, Mart. et Mald. Cruquii, Pulmanni Hunn. Beller. a m. pr. et Diesth. Bentleii Græv. Magdal. et Galiens. unus Bersmanni, Brod. Exc. Sax. Lips. 1. pro v. l. Dess. 2. Alt. 1. Venett. 1477. 1478. 1492. Locher. et Ascens. sed *paullo* vel *paulo* plurimi optimi.—5 *Dum* Harl. 2.—6 *Nearchon* Cuning. *Mearchum*, *Nearcum*, variantes ap. Jani.—7 *Grande certamen* Acr. Porphyr. ad antecedentia trahunt et jungunt, *ibit grande certamen*, h. e. ipsa leæna certans. Tum Acr. 'ibi cognosces, tibi an illi major accedat victoria.' *Grande certamen erit* Lips. 3. e

NOTÆ

goriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversus Romanos bellante, et per 'leænam' urbem Romam, per 'catulos' Rom. Principes interpretati sunt; explosis etiam aliis qui M. Antonii res gestas metaphorice hic notari, perperam dixere; tu, Lector emunctæ naris, intellige simpliciter Pyrrhum Horatii quendam sodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem: quem a tali consilio dimovere conatur Poëta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tam periculose amasium suum puellæ abstrahis, quam leænæ catulos raperes. Vide Plin. VIII. 16.

2 *Gætulæ*] Gætulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix: de qua jam I. Od. 23. 10. et II. Od. 20. 15.

3 *Dura post paulo fugies, &c.*] Nil enim acrius irritata muliere, præsertim sibi quod amat asserere laboranti. Senec. Herc. Œt. 233. 'Cruentus fœminas stimulat dolor. . . . Scylla et Charybdis Sicula contorquens freta Minus est timenda. Nulla non melior fera est.'

Inaudax] Vox nova ab Horatio uno usurpata. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones disserit vs. 55. et seq. ubi, inter alia, hæc scribit: 'Ego cur acquirere pauca, Si possum, invideor, cum lingua Catonis et Ennî Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum Nomina protulerit? licuit, semperque licebit, Signatum præsente nota producere nomen, &c. . . . . si volet usus, Quem penes arbitrium est, et jus, et norma loquendi.'

5 *Cum per obstantes juvenum catervas*] Observa, lector, quam eleganter in allegoria sua persistat. Sensus est: Cum illa, spretis amatoribus bene multis, unum quæret Nearchum.

6 *Insignem*] Præclarum semper videtur quodcumque amatur.

7 *Grande certamen, tibi præda, &c.*]

Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos;
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis,
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosa
Raptus ab Ida.

præda tibi potior an illi eveniat. Interea dum tu velocia tela educis, illa vero dentes formidandos exacuit; dicitur controversiæ judex collocasse victoriam sub nuda planta, ac levi aura oblectare crines odoribus perfusos, in scapulam pendentes; similis vel Nireo, vel Ganymedi ex Ida aquis abundante subtracto.

glossa. Vs. 7. 8. parenthesi includunt Baxt. Gesn. et Comb.—10 ' Alt. 1. *superbos:* memorabilis lectio, neque contemnenda; est enim, ut recte doctiss. Nagel. vox et sonantior et ornatior.' *Jani.*—13 Lips. 4. Alt. 1. Venett. et Vet Comb. *recreasse vento.*—14 Mentel. *adoratis h. capillis.*—15 *Nereus*, indocto lapsu, codd. Torrentii, unus Bersmanni, Lips. 1. 2. 3. 4. Franeq. Helmstad. et Dess. 2. Eadem varietas Epod. xv. 22. *aut aquosus* Lips. 4. Atterbury conj. *Qualis aut Nireus, puer aut, &c.* quam conjecturam recepit Kidd. Bentl. pro *Raptus* maluit *Pastor.*

NOTÆ

An tibi potius quam illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9 *Dum tu celeres sagittas Promis*] Dum tu artes omnes insumis ad puerum tibi asserendum; illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

11 *Nudo Sub pede*] Nearchus citra periculum, immo cui cedat parum sollicitus, vos de se contendentes otiose et frigide spectat, suosque duntaxat curat capillos comere et odoribus aspergere.

14 *Sparsum odoratis, &c.*] Vide II. Od. 11. 15.

15 *Nireus*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Homer. Iliad. B. Propert. III. 18. ' Nirea non facies, non vis exemit Achillem.'

Aquosa] Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plinius. Apud Athen. xv. 8. vocatur Ὄρος πολυπιδάκου Ἴδης. *Mons Idæ plures habentis fontes.* Præ ceteris autem fluviis ibi scaturientibus nominantur Xantus seu Scamander, Simois, &c. Homer. Iliad. Λ.

16 *Raptus ab Ida*] Ganymedes Trois Regis filius, ob pulchritudinem a Jove aquilæ speciem induto raptus, cum in Ida monte puer venaretur, atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum. Et Ovid. Met. x. Fab. 4. Hac porro fabula indicatur sapientem virum luminibus et claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi et sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Ida] Mons duplex hujus nominis;

NOTÆ

alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hic; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ minoris regionem, Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt altissimus. Diod. Sic. VI. 15. et XVII. 1.

ODE XXI.

AD AMPHORAM.

Virum gravem et sapientem Messalam Corvinum, die quodam festo apud se agentem, recitatis vini laudibus, ad hilaritatem invitat.

O NATA mecum consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum;
Quocumque lectum nomine Massicum

O bona amphora, sub Manlii consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia et dementes amores, sive placidum soporem producis, quocumque titulo

Ode octava Libri secundi in Ed. Sanad.—1 *Mallio*, vel *Malio*, Scholl. unus Bersmanni, Anhalt. Fabr. codices Torrentii, Dess. 2. Lipss. 1. 4. Helmstad. in marg. Basill. 1555. 1580. aliæque edd. vett. 'Male! Noster enim natus Consule Manlio, et alia minusque illustris gens Mallia fuit.' *Jani*.—2 Lipss. 3. 4. *seu geris;* Cuning. *genis*, ab antiquo 'geno,' pro 'gigno.'—3 Lips. 1. a m. pr. *Seu rixas*.—4 *Testa* majuscula litera, Bentl. Cuning. Sanad. Jones. et Kidd. *pia, Testa, somnum* distinguit Bentl. in Cur. Noviss. ut *pia* non nisi ad *somnum* pertineat, probante Klotz. Lect. Venus. p. 324. Bentleium secutus est Kidd.—5 *Quodcumque fœtum numine*, (h. e. quacumque potestate præditum,) conj. Bentl. quam conjecturam, Bentleianarum prope omnium pessimam, jure asperius perstrinxit Cuning. Animadv. cap. XIII. p. 221. Lips. 2. *nomine*, et superappositum *u*, ut sit *numine*. Kidd. ex conjectura Valart.

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 9.

1 *O nata mecum*] Vino impleta, et condita in horreo tum cum ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. XIII. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2 *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones belle exprimit. Nam qui a natura biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somnolenti, &c. Galli lepide vocant, *un vin de singe, un vin de lion, de chien, de cochon*.

5 *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod contines. Vide II. Od. 3. 8. Not. De Massici bonitate et patria I. Od. 1.

Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus:

condis exquisitum Massicum, mereris proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino. Hic, licet imbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus

---

Præf. ad Hor. VIII. 9. edidit, *Quodcunque lætum nomine, &c.*—10 Bentleii Leid. et Petrens. Lipss. 1. 4. cum edd. Bentl. Cuning. et Kidd. *negligit*, h. e. non solet te negligere. Ceteri omnes codd. et edd. *negliget*, probante Jani,

NOTÆ

6 *Bono die*] Festivo, mihi fortunato et honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, et poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7 *Descende*] Ex ista voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis, sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poëta noster innuit, sequenti Ode XXVIII. vs. 7. Vide supra Od. VIII. hujus libri.

Corvino jubente] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui et de Gallia quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeo celebrat Tibullus, I. 3. et IV. 1. sic incipit: 'Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus Terret, ut infirmæ valeant subsistere vires.'

8 *Promere*] Hoc jungunt alii cum voce *descende;* alii cum *jubente.* Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad quod referas.

Languidiora vina] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide supra Od. XVI. vs. 35. ibique Not.

9 *Non ille, quanquam Socraticis, &c.*] Etsi refertus, id est, apprime instructus est Corvinus Socratica et Academica Philosophia, non te despiciet o pia testa: et quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republica: nam et hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus a Deo contributum velut remedium adversus senectutem, ut redire ad juventutem videantur, et mœstitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico supercilio mire gravis aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. XXVIII. 32. et alibi.

Socraticis Sermonibus] Socrates hominum sapientissimus Apollinis oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt præ ceteris bene multis illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes. Diogen. Laërt. lib. II. &c. Cic. Tusc. III. ait ab eo 'omnem quæ de vita et moribus est Philosophiam manasse.' Tusc. V. 'Primum illum devocasse Philosophiam e cœlo . . . et coëgisse de vita, moribus, rebusque bonis et malis quærere.' Noster ad Pison. vs. 310. 'Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.'

Narratur et prisci Catonis
Sæpe mero caluisse virtus.

te aspernabitur. Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta

qui addit, 'Insignes nugas propinat Bentleius.'—11 Barth. ad Claud. Bell. Get. 481. legit *Narratur intonsi Catonis.*—12 Bentleius, spreta omni librorum auctoritate, e Mario Victorino Grammatico, p. 2606. legit, *mero incaluisse.* Putat suaviorem inde versum evadere, et meliorem sensum. Bentleium se-

NOTÆ

11 *Narratur et prisci Catonis, &c.*] Ipse Cato virtute insignis narratur vino liberalius hausto sæpe incaluisse. Hic vero quæri potest, an vino corpus incalescat, ut calido medicamento? Respondet Galenus Constitut. III. non incalescere nisi ut alimonia corpori accommoda. Nam sicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus simile alimentum quæ natura calent satis, et robur adjicit, et calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Cœl. Rhodig. XXVIII. 29. ubi explicat cur prosit senibus vinum.

Catonis] Quis ille, an Major, an Uticensis et Junior? De Uticensi proditur sane, integras duxisse perpotando noctes. Testes Plutarchus, aliique. Et cum Memmius quidam in conventu dixisset, Catonem totas noctes in vino permanere et ebrium esse, suscepto sermone Cicero respondit: quin addis etiam totos dies alea ludere? Seneca de Tranquill. cap. XV. 'Cato,' inquit, 'vino laxabat animum curis publicis fatigatum.' Ubi Lipsius de Uticensi diserte explicat, huncque affert Horatii locum, quem modo tractamus. Idem Cato mensam maxime amicorum parentem et procreatricem existimavit: idem solitus erat dicere Cæsarem sobrium accessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. XXVIII. 8. et 22. At duo tamen arguunt Catonem hunc Juniorem minime hic ab Horatio indicari. Alterum est vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur a Poëta, si innueret Catonem illum Uticensem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epithetum *prisci*, quæ omnino Porcio Catoni, non ita vero Uticensi congruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam virtutem pro solida, vera, severaque poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valde sobrium fuisse constet, at ei nihilominus ebrietas seu vinositas ab æmulis et adversariis objecta est: ad quod allusit Poëta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, ille ipse Cato Major profitetur ita de se: 'Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus solum, qui pauci admodum restant, sed cum vestra ætate etiam atque vobiscum: habeoque senectuti magnam gratiam, quæ mihi sermonis aviditatem auxit, potionis et cibi sustulit. Quod si quem ista delectant, ne omnino bellum indixisse videar voluptati, cujus est etiam fortasse quidam naturalis modus, non intelligo ne in istis quidem voluptatibus ipsis carere sensu senectutem. Me vero delectant et sermo in poculo, et pocula . . . conviviumque vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quam maxime possumus vario

Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo:
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque; et addis cornua pauperi,

fuisse. Tu dulcem vim adhibes animo interdum asperiori: tu sapientum intimas et anxias cogitationes revelas per vinum festivum. Tu reddis fiduciam et robur

cuti Wakef. et Kidd. '*Tu leniter mentem* emend. Waddel. Anim. Critt. p. 46. nam ad ingenium durum expugnandum non *leni* tormento, sed fortibus armis opus esse; quod quidem non necesse est sane refelli. Comparat vir doctiss. Horat. II. Epist. 2. 36. et ait se reperisse in codice Vatic. *Tu leneter tormentum.* Mox *amoves* nonnulli ap. Glarean. duo Bersm. Brod. cum glossem. 'separat,' ac e nostris Mentel. Dess. 2. Lips. 3. 4. item Lips. 1. a m. s. (a m. pr. *removes*) et Lips. 2. a m. pr. Helmst. Franeq. cum scholio: 'removet,' et *lene* cum nota: 'leniter.' Sed aperte jungendum *lene tormentum*, oppositum eleganter *ingenio duro*.' Jani.—14 Dess. 2. *tu sapientius*.—15 Lips. 3. *Curas et arcani*.—16 Lips. 4. *reteges;* Alt. 2. a m. pr. *religas*.—17 *Tu spes* Helmstad. *Tu spem reducas* Mentel.—18 Lips. 2. a m. pr. *et addes cornua*.—

NOTÆ

sermone producimus.' Huc etiam facit quod scribit Plinius XIV. 4. 'Catonum ille primus,' inquit, 'triumpho et censura insignis, magis tamen claritate literarum, præceptisque .... agrum colendi, ... de vitibus uvisque ita prodidit; qui locus vino optimus,' &c.

13 *Tu lene tormentum, &c.*] Per te leniter ingenia torquentur, et qualia sint explorantur: severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minime sumtuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum et argentum igne probari et dignosci, at vino mentem hominis quamlibet sapientis. Vide Epist. ad Pison. vs. 434. Non abludit adagium, 'In vino veritas,' et Persæ cujusdam apophthegma, 'nequaquam opus tormentis esse ad exquirendum verum, vino enim rectius elici.' Vide Erasm. Sunt qui putent hic alludi ad arietes aliasque machinas ejusmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non est posthabenda, multo minus, ut sanciunt, explodenda.

14 *Tu sapientium Curas, &c.*] Graviores cogitationes reconditaque consilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16 *Lyæo*] Unum est e Bacchi cognominibus a λύειν, quod *solvat* et discutiat ægritudines et curas.

17 *Tu spem reducis*] Apud Athen. II. 1. ex Diphilo: 'Bacchus cordatis et prudentibus viris amicus, ipseque sapiens æque ac suavis, abjectos et humiles facit assumere magnos spiritus, superciliosis ac tetricis persuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes sint.' Ex Chæremone: 'Per vinum conciliantur bibentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.'

18 *Addis cornua pauperi*] Baccho

Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et, si læta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiæ,
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

solicito ingenio: dasque animos inopi post te nec timenti Regum diadema nec bellatorum tela. Te exproment Bacchus et Venus, si favens affuerit, necnon Carites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

19 Aliquot codd. ut Helmst. Lips. 4. Harl. 2. 4. 5. et edd. vett. Locher. Venett. Ascens. Bentl. et Kidd. *nec iratos;* Harl. 1. 3. 6. et omnes ceteri, *neque iratos;* et sic e suis Lamb. Cruq. Torrent. alii. 'Recte e legibus numeri.' *Jani.* *timenti* Helmstad.—24 Sivr. *fuget astra;* et sic, ex conjectura Valart. legit Kidd.

NOTÆ

veteres affingebant cornua, quoniam e nimio vino truces fiunt ebriosi instar belluarum, inquit Festus. Vide supra II. Od. 19. in fine. Ovid. Art. Am. I. 239. 'Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit. Tunc dolor et curæ rugaque frontis abit.' Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam et petulantia. Athen. X. 14. *τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος, bonorum omnium rex vinum.* II. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασιν. *Robur et vires dat animis et corporibus.* Ibid. cap. 2. Ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πᾶσιν ἀνίη. *Potens remedium adversus omnem tristitiam.*

19 *Post te neque iratos trementi, &c.*] Vino sumto roboratus inops et timidus quisque jam nec iratos Regum vultus aut minas expavescit, nec militum arma.

21 *Te Liber, &c.*] O testa, amphora, o bonum vinum, te in convivio producent Bacchus, Venus læta, Gratiæ, lucernæ accensæ.

Liber] Cur pater Liber dicitur? An quod bibenti sit causa libertatis? fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotiæ depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus] Mitis, bella, propitia, placida, non miscens contentiones et rixas aut etiam prælia, ut sæpius fit.

22 *Segnesque nodum solvere Gratiæ*] Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces amantesque, insolubiles. Unde illæ implexis et consertis inter se manibus pingi solent. Vide I. Od. 4. et 30.

ODE XXII.

IN DIANAM.

Epigramma in Pinum juxta villam suam stantem et a se Dianæ dedicatam. (Quid hic ad Sæculares Ludos referri possit plane non comminiscor. *Gesn.*)

MONTIUM custos nemorumque, Virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis;

O Virgo præses montium et sylvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, et eas morti eripis; sit tibi sacra pinus funda

Ode decima sexta Libri primi in recensione Sanadoni. Edd. vett. Inscriptionem exhibent, *Dianæ officia celebrat.* In hac Ode codd. nil variant, nisi quod Lips. 1. a m. sec. exhibeat vs. 3. *letum* pro *leto;* et sic, ut videtur, legebat vetus Commentator ap. Cruq. notat enim: '*adimisque*, supple 'puellis.''

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 2.

1 *Montium custos, &c.*] Venatrix, incola sylvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2 *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ et matri fratrem Apollinem parturienti opem et munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros et meatus corporis tempestive relaxans dat facilitatem partui et salubritatem. Cic. 2. de Nat. Deor. 'Adhibetur ad partus quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ cursibus, qui quia mensa spatia conficiunt, menses vocantur.' Idem fere Varro de Ling. Lat. lib. IV. ubi 'Luna nascentium dux . . . . parientes eam invocant.' Diodor. Sicul. lib. VI. Plutarch. Sympos. III. Problem. I. &c.

3 *Ter vocata*] Ternarius numerus religione consecratus. I. Od. 28. 36.

Audis, adimisque leto] Terent. And. III. 1. 15. 'Juno Lucina fer opem; serva me obsecro.' Catull. Carm. XXXII. 13. 'Tu Lucina dolentibus Juno dicta puerperis.' Ovid. Fast. II. 451. 'Parce precor gravidis facilis Lucina puellis, Maturumque utero molliter aufer onus.' Dionys. Halicarnass. lib. V. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita testatur. Cic. ante cit. 'Ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.' Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregie docet Macrob. Saturnal. I. 17. et seq.

4 *Diva triformis*] Triplex quasi numen habens: Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina apud Inferos. Virgil. Æneid. IV. 511. 'Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.'

Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

meo impendens; quam ego singulis annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.

NOTÆ

Hinc illud: 'Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Diana, Ima, superna, feras, sceptro, fulgore, sagitta.' Alii, quod modo gibbosa, modo dimidiata, modo plena.

5 *Imminens villæ tua pinus esto*] Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; et ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6 *Per exactos annos*] Completo et finito unoquoque anno.

7 *Obliquum meditantis ictum*] Qui licet junior jam ex sua natura meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire et transversum ictum meditari: alii in ipsam illam pinum dentes intentasse: nonnulli ab apri sævitie Poëtam nostrum Dianæ patrocinio servatum comminiscuntur: sed gratis et perperam.

ODE XXIII.

AD PHIDYLEN.

Phidylen villicam suam ob pietatem Carmine celebrat, ostenditque paupercnlam hanc anum Diis esse acceptiorem Pontificibus ipsis. (Lepida certe Dacerii et Sanadoni suspicio, Horatium astute dissimulata Epicurei persona sic voluisse impedire, ne in villa sua nimii sumtus fierent in sacrificia. *Gem.*)

Cœlo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidyle;

O agrestis Phidyle, si manus supplices ad cœlum tollas, Luna incipiente; si

Ode secunda Libri secundi in Ed. Sanad.—2 Varie corrumpitur nomen in libris ap. Jani, *Phidile*, (ita edd. vett. ap. Zeun.) *Phydile, Fidile, Phillide, Filide, Fillide, Philode, Phylire, Philire, Philyre.* Sed *Phidyle* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et omnes Blandd. Cruquii, e Gr. Φειδύλη, h. e. *parca.* *Phidale* conj. Lambinus; *Phidyli* Bentl. ut 'Phidylis' dicatur ad formam 'Thestylis.'

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 9.

1 *Cœlo supinas, &c.*] Si Deos rite colueris et pie supplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas] Versis ad cœlum palmis; quæ contra invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2 *Nascente Luna*] In novilunio et Kalendis solebant rusticæ mulieres

Si thure placaris et horna
Fruge Lares, avidaque porca;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.

Lares placaveris thure et hornotinis frugibus atque sue edaci; neque fertilis vinea experietur Africum perniciosum, neque spicæ rubiginem sterilitatis causam, nec teneri fœtus noxiam tempestatem anni parte fructifera. Etenim hostia Diis desti-

Phyllide Vet. Comb.—3 Codd. Torrentii et Lips. 1. 4. *et orna.*—7 *Robiginem* Blandd. Cruquii, Locher. Bentl. Cuning. Jani, Bipont. Mitsch. et Kidd. et ita legit Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. IV. 907. Vid. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. I. p. 341.—8 *Pomiferi grave tempus anni* emend. Markland. ad

NOTÆ

sacra Lunæ facere velut plantarum matri, altrici, custodi.

Phidyle] Hæc videtur fuisse villica, seu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, sive proprium fuerit, seu factum sit a Poëta. φειδύλη, *parca*, Gallice, *ménagere*.

3 *Horna Fruge*] Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias et quod novum optimumque offerri æquum est.

4 *Porca*] Hac utpote fœcunda placabantur Dii Lares et domestici ad fœcunditatem familiæ ac rei domesticæ impetrandam.

5 *Pestilentem Africum*] Ventum humidum et calidum, adeoque pestilentem et noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. II. 47. De eo jam I. Od. 1.

7 *Rubiginem*] Gall. *la nielle*, qua nigrescunt spicæ et sterilescunt. Oritur ex pluvia vel rore, si quando non decussa fuerint e spicis, sed Sole superveniente calefacta computrescant. Ita Scaliger. Plin. XVIII. 17. 'Cœleste frugum vinearumque malum nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, convallibusque, ac perflatum non habentibus. E diverso carent ea ventosa et excelsa.' Et cap. 28. in fine. 'Alia sunt mala, quæ silente cælo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt . . . . Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero sterilitatem.' Hinc Romæ ad eam pestem avertendam colebatur Rubigus Deus: et agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. XVIII. 29. 'Rubigalia Numa constituit anno regni sui II. quæ nunc aguntur ad VII. Kalend. Maii, 'quoniam tunc fere occupat segetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.' Ex Plutarcho Quæst. Natural. post init. Rubigo humescentia occupat semina. Vide Theophrast. de Caus. Plantar. IV. 15. et alibi, &c.

Dulces alumni] Dulces et caros filios interpretantur aliqui: magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut supra Od. XVIII. vs. 4.

8 *Pomifero grave tempus anno*] Grave pestilensque cœlum, adeoque morbos, haud sentient greges ea anni tempestate, qua fructus colliguntur, sci-

Nam, quæ nivali pascitur Algido
Devota quercus inter et ilices,
Aut crescit Albanis in herbis
Victima, pontificum secures
Cervice tinget: te nihil attinet
Tentare multa cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.

nuta, quæ in Algido nivoso educatur inter quercus et ilices vel crescit in Albano gramine, cultros Pontificum collo imbuet. Te vero Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat solicitare plurimo cruore pecudum. Etsi manus

Stat. Sylv. I. 3. 8. ut 'teneri tempora anni,' Martial. IX. 14. 1.—9 Franeq. et Lips. 2. a m. pr. *pascitur Alcido.*—11 Nonnulli codd. teste Geo. Fabric. *in hortis.*—12 Harl. 1. Pulmanni Hunn. cod. Gifan. Ind. Lucr. v. 'tingere,' Bentleii Græv. Regin. Magdal. a m. pr. Bodl. 1. et Lips. 2. *securim;* et sic Bentl. cum euphoniæ causa, ne tres continui versus in *s* exirent, tum, quia una victima; sed, ut monet Jones. debebat ita etiam Poëta scribere *pontificis.*—13 Witb. malit *tingat,* ut 'premant' I. Od. 31. 9.—14 Franeq. et Lips.

NOTÆ

licet Autumno, quem 'letiferum' vocat Juvenalis Sat. IV. 56. Vide et supra II. Od. 14. 15.

9 *Nam, quæ nivali, &c.*] Pontificum est in sacris publicis immolare victimas sumtuosas: at te, Phidyle, rusticam et privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuscula quæque dona et sacrificia.

Quæ nivali pascitur Algido] Pascebantur olim greges ad sacrificia publica destinati ac devoti.

Algido] De eo monte I. Od. 21. 6.

11 *Albanis in herbis*] In pascuis Albani montis, qui ab urbe Roma distat 12. mill. pass. Ortum versus. Martial. IV. 64. 'Albanos quoque Tusculosque colles.' Arnob. lib. II. 'In Albano antiquitus monte nullos alios licebat quam nivei tauros immolare candoris: nonne istum morem religionemque mutastis?' &c.

13 *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non est mactare pecudes: Deos perfecte coles et placabis, nectendo tantum et adornando serta et corollas ex herbis et floribus, quæ illis dones.

Bidentium] Nonius Marcellus ita dictas oves, quod duos dentes habeant, mordicus negat: asserit vero dici quasi biennes; auctoritate Pomponii in Atellana. Vide Macrob. VII. 9. et Gell. XVI. 6. ubi uterque idem astruunt, contenduntque 'non oves solas, sed omnes bimas hostias bidentes appellari.'

15 *Parvos Deos*] Lares, Penates; quorum imagines parvæ scilicet in privatis ædibus: in fanis autem ac templis majores Deorum statuæ majora simulacra habentur et coluntur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto] In sacrificiis multiplices adhibebantur ejusmodi corollæ. Ipse sacrificans coronabatur, hostia quoque, imago Deorum et ara, &c.

Marino Rore] Plin. XXIV. 11. 'Est et rosmarinum . . . foliis odor thuris,' &c. De myrto, I. Od. 38.

Immunis aram si tetigit manus,
Non sumtuosa blandior hostia
Mollivit aversos penates
Farre pio et saliente mica.

absque munere tenuerit aram, offensos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam quam per religiosum ador et sal crepitans.

1. a m. pr. *cæde bibentium.*—17 Ultimos quatuor versus resecuit Guyetus.—18 *Hanc sumtuosa* unus Bersmanni; *Nec sumtuosa* emend. Chr. Datm. ap. Cuning.—19 *Mollibit* Acron, plerique codd. Cruq. omnes Torrent. Pulm. Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. Bentleii Græv. Leid. aliique, Lips. 3. 4. Alt. 1. Harl. 1. 2. 6. Mentel. Venet. 1492. Mancin. Locher. unde in secutis editt. vulgo legitur. Sic Asc. Basill. Bonfin. Lamb. Torr. Cruq. Muret. Fabric. Steph. Rutg. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Jon. Sivr. et Nic. Heins. ad Ovid. Fast. I. 672. Trist. I. 3. 45. et in Addend. ad tom. I. p. 437. Sed *Mollivit* Acr. Ms. ap. Bentl. Pulmanni Hunn. unus Bland. Mald. Mart. Cruq. cod. Gifan. duo Bersm. Bentl. Regin. a m. pr. Magdal. Sax. Lips. 1. 2. Dess. 2. Helmst. pro var. lect. Harl. 3. 4. 5. Venet. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1477. 1502. Bentl. Gesn. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. ‘Recte Bentl. neminem ait Horatii ætate futurum quartæ conjugat. in *ibo* terminasse, idque igitur si Horatius fecisset, certe annotaturos fuisse Grammaticos vett. quod argumento sit, legisse illos h. l. *mollivit*. Postulat etiam sententiæ elegantia tempus præteritum *mollivit*, ut ante *tetigit*, cum notione perpetui s. aoristi temporis, pro præsenti, venusta et Poëtis solenni enallage, positum. cf. Ill. Heyn. ad Tibull. I. 4. 27.’ *Jani.* *Mollirit* Cuning. ex conj. Gogavii; et sic dederunt Sanad. et Francis. Mox, *adversos*, facili lapsu Mald. et Mart. Cruquii, unus Bersmanni, Lips. 1. 3. 4. et Helmstad.

NOTÆ

17 *Immunis*] Innocens, a scelere vacua et eximia, ex quibusdam: alii aliter et melius, ut existimo; hoc sensu: Etiamsi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod postulas, exiguo quovis sacrificio, quam magno et sumtuoso; si modo vitæ innocentiam, et pietatem ac religionem erga Deos exhibeas. Luc. cap. XXI. Christus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus cur vilia et parva constituisset sacrificia, respondit; ut nunquam desinamus Deos venerari. Vide Pers. Sat. II. in fine: ubi ‘Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum? . . . . farre litabo.’

Aram si tetigit manus] Ara quasi ansa dicta pridem, quoniam eam tenebant seu tangebant quicumque vel sacris operabantur, vel jurabant, vel preces et vota faciebant. Varro. Macrob. Saturnal. III. 2. &c. Vide et Plin. II. 7.

19 *Mollivit* [*mollibit*] Ita veteres pro *molliet*.

20 *Farre pio et saliente mica*] Mola salsa, quæ constabat ex aqua, farre, et sale. Senec. Epist. 114. ‘crepacem molam’ dixit.

ODE XXIV.

'Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, et turpi fregerunt sæcula luxu
Divitiæ molles.' Juvenal. vi. 298.

INTACTIS opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiæ,
Cæmentis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum,

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis Arabum ac Indiæ opulentæ; si fatum sævum clavos adaman-

Ode vigesima Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphen habent codd. *In Avaros;* edd. vett. *In avaros Romanos et de Scytharum continentia.*—4 Multi codd. et edd. ut Jannoct. Lambini a m. sec. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. nnus Bland. Div. aliique ap. Cruq. aliquot Torrentii, Lips. 1. 3. a m. sec. Lips. 4. Alt. 1. Harl. 2. 6. Acron, Vet. Comb. Venet. 1492. 1590. Locher.

NOTÆ

Metrum idem quod i. Od. 3.

1 *Intactis, &c.*] Sui vitia sæculi hac Ode proscribit, ut et alibi jam non semel, ac remedia præscribit. Animadverte quæso, Lector studiose, quam varie quemque feliciter idem sæpius ita retractet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. vs. 128. et vs. 240. quæ duo loca spectant eodem, et egregie declarant rerum communium et cuivis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque et callidam tractationem longe præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatoribus ac de trivio hominibus et sciolis latet; norunt vero sentiuntque quotquot sano et sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior Thesauris Arabum] Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeo jactatur opulentia. Vide i. Od. 29. et ii. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis] Vel thesauris nondum effossis: vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis Populo Romano. 'Ælius enim Gallus, ex equestri ordine, solus Romana arma in eam terram intulit, ... oppida diruit,' &c. Plin. vi. 28. Strabo lib. vi. 'Recens Rom. expeditio nostro tempore, duce Ælio Gallo, in Arabiam facta.' Missus ille cum exercitu ab Augusto decimum Consule, Arabes tentaturus. Propert. ii. 10. 'India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho; Et domus intactæ te tremit Arabiæ.'

2 *Divitis Indiæ*] Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. xv. &c.

3 *Cæmentis licet occupes, &c.*] Licet præclaras ædes habeas in maris littoribus exstructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas et mortem? Vide Od. i. hujus lib. Stroph. 9. ibique Not.

4 *Tyrrhenum mare*] Idem est quod Tuscum et Inferum: pars est Mediterranei, Tusciam alluens, Ditionem

Si figit adamantinos
Summis verticibus dira Necessitas
Clavos, non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.

tinos excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine neque caput mortis re-

Ascens. Basill. 1527. 1531. 1555. 1580. Muret. Steph. Fabr. Rutgers. Cruq. Bond. Schrevel. omninoque fere edd. ante Lamb. *mare Ponticum.* Defendunt hanc lect. Steph. Diatr. III. p. 144. et Schmid. *mare Punicum* Pulmanni Hunn. Div. Cruquii pro v. l. et nonnulli alii cum ed. Land. *mare publicum* Bland. antiquiss. cum gloss. 'late patens,' item alius Bland. et Silv. Cruquii, Lips. 2. 3. a m. pr. et ed. Burm. 1713. *Apulicum* Harl. 1. 3. 4. 5. duo Lambini, tres Torrentii, Pulmanni Diesth. Mald. Cruquii et unus Bland. pro v. l. Mentel. Dess. 2. Bentl. e suis, item Lamb. Torrent. Heins. Fab. Dac. Delph. Baxt. Cuning. Sanad. Gesn. Jones. Francis, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Optima ad sensum lectio; ex eaque quomodo ceteræ variantes oriri potuerint, apparet.—5 *Si f. a. S. v. d. N. Clavos* uncis inclusit manus recentior in Lips. 3. Idem vult Bentl. sed pro *Si* conjicit *Sic*, eumque secutus Sanad. improbante Jani. *Si figet* quædam edd.—6 Omnes codd. et edd. vett. *dira;* sed *dura* emend. Bentl. quia proprium id epitheton sit Necessitatis: eum secuti Cuning. et Sanad. Kidd. vero non item. Sic olim legebat Schol. Porphyr.—7 'Mentel. *animos:* bona et magis poëtica lectio.' *Jani.*—8 Idem Mentel. *expediet caput.*—10 Codex Barthii vetustissimus, *us-*

NOTÆ

Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, a fluvio Macra ad fretum Siculum.

Et mare Apulicum] Omnes fere codices habent *Ponticum,* id est, Euxinum. Quidam *Punicum,* id est, Africanum; et hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum seu Africum continetur cum Tyrrheno, quod modo nominatur. Verum enimvero quid hoc ad Italiam et Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modo in littoribus maris proximi sed et longinqui? Longe sane petita reprehensio. Lectori tamen judicandi sit plena libertas; ut fuit hactenus. Alii etiam, *Publicum,* absurde quidem, legunt. Placuit lectio, *Apulicum,* non nobis primum, sed gravibus viris pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiæ littus maris, per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi vero per *Tyrrhenum.*

5 *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturque, et habitatores earum non mitius tractat quam infimos quosque et egentes: si in illis ædium 'summis verticibus clavos figit adamantinos,' id est, imperii ac dominatus sui jura exercet: metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis, ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, et enecat.

Adamantinos] Adamante firmiores. I. Od. 35. 'trabales clavos.' Sic belle exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, et nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar. Τίς κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἅλοις;

Campestres melius Scythæ
  (Quorum plaustra vagas rite trahunt domos)
Vivunt, et rigidi Getæ,
  Immetata quibus jugera liberas
Fruges et Cererem ferunt,
  Nec cultura placet longior annua;

tibus liberabis. Felicius in campis degunt Scythæ, quorum incertas habitationes carpenta circumferunt, necnon asperi Getæ, quibus arva minime circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno anno:

que trahunt domos; sed hoc *usque* est ex interpretamento. *Rite*, i. e. de more, ex illorum consuetudine.—12 *Immunita quibus jugera*, i. e. nullo munimine cincta, conj. vir quidam doctus in marg. ed. Pulmanni. Vide Sanadoni Notam.—14 'Nonnulli hunc versum ad seqq. trahunt, hoc sensu: Alternis agriculturam exercent, ita ut qui hoc anno agris colendis vacaverint, altero quiescant. Sed hæc vix commode e verbis elicias.' *Mitsch.* Quidam pro

NOTÆ

9 *Campestres melius Scythæ, &c.*] Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi qui inopes quidem at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos exstruunt, per campos vagantur, modo in his pascuis, modo in illis subsistentes, suamque secum familiam plaustris vehunt, hinc ἁμαξόβιοι et ἁμαξοφόρητοι dicti; 'quibus plaustra sedes sunt,' inquit Sallust. Vide I. Od. 19. 10. et Od. 35. 9. et II. Od. 9. in fine: ibique Not. Justin. lib. II. sub initium: 'Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut tectum, aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hyemisque causa tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta non legibus . . . aurum et argentum non appetunt. Lacte et melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus . . . pellibus utuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus . . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientium doctrina præceptisque Philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores inculta barbarie superari,' &c. Hinc apud Homerum Iliad. N. δικαιότατοι, *justissimi* vocantur Scythæ. De his Strabo lib. VII. Herodot. lib. IV. Virgil. Georg. III. &c.

11 *Rigidi Getæ*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissima regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem versus circa ostium Danubii sedes habent. Plin. IV. 12. 'Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variæ tamen littori apposita tenuere: alias Getæ, Daci Romanis dicti,' &c.

12 *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirum atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam et victum unius anni.

Defunctumque laboribus
 Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
 Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
 Conjux, nec nitido fidit adultero.
Dos est magna parentium
 Virtus, et metuens alterius viri

atque alter vices assumens pari fortuna quietem tribuit alteri laboribus exsoluto. Ibi fœmina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho. Illic maxima dos æstimatur vir-

placet, e Cæs. B. G. IV. 1. malint *licet*.—20 Lips. 4. *nec nitido figit adultero*.—19 *Nec dotata virum regit* unus Harl.—21 Lips. 1. 2. 3. 4. Dess. 2. et omnes ap. Bonfin. Annot. XLI. quare, cum ille nec locum habere putet *parentium*, quod sit a verbo 'parere,' h. e. obsequi, igitur emendat *parentibus*. Quas

NOTÆ

15 *Defunctumque laboribus, &c.*] Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, et quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem prope refert Cæsar de Bello Gallico initio lib. IV. 'Gens maxima et bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent: ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causa, suis e finibus educunt. Reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt: illi domi remanent... privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet,' &c.

17 *Illic matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18 *Privignis mulier temperat innocens*] Noverca non sævit in privignos, id est, mariti sui e priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juvenal. Sat. VI. 132. 'Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum, Privignoque datum?'

19 *Nec dotata regit virum*] Plaut. Aulul. in fine Scen. 17. 'Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotatæ mactant et malo et damno viros.' Et Asinar. Scen. 1. 'Argentum accepi, dote imperium vendidi.' Juvenal. Sat. VI. 223. 'Imperat ergo viro.' Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino lib. III. Lycurgus apud Spartanos 'virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecuniæ: severiusque matrimonia sua viri coërcerent, cum nullis dotis frænis tenerentur.'

Nec nitido fidit adultero] Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene comto: vel, amatori et mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

21 *Dos est magna parentium Virtus*,

Certo fœdere castitas,
Et peccare nefas, aut pretium emori.
O quisquis volet impias
Cædes et rabiem tollere civicam;

tus parentum, et pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens. Illic non licet delinquere, vel merces est mors. O quicumque voluerit sceleratas strages furoremque ci-

nugas bene castigat Glarean. Vide Fabrett. Inscriptt. p. 99.—22 'Lips. 4. *alterius tori:* memorabilis varietas.' *Jani.*—24 *Aut peccare* var. lect. ap. Jones. *et pret.* Alt. 1. Dess. 2. Lips. 4. Jon. *pretium est mori* vulgata lectio; et sic Harl. 1. 3. 4. 6. sed *pretium mori* Comment. Cruq. unus Bersm. Lips. 1. a m. s. 4. Alt. 1. Dess. 2. Bentleii Battel. Sax. Zar. Asc. Heins. *pretium emori* Pulmanni Hunn. et Harl. 2. 5. Baxt. Gesn. Cun. Sanad. Jani, Bipont. Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Recte haud dubie; nam et omisso *est* nobilior existit sententia et *emori* vocabulum doctius est, et, quomodo inde lectio *est mori* enata sit, intelligitur.' *Jani.*—25 Hinc Porphyrionis ætate in nonnullis libris nova Ode incipiebat, quod is perperam fieri ait. '*O quis, quis .... civicam?* emend. Bentl. contra omnes libros, et nulla necessitate, et vero inepte. Quod enim ad vulgatam lectionem *quisquis* subridet: 'quasi vero multi essent, qui id facere possent!' id nollem excidisset tanto critico. Neque sanius est, quod exclamationem *O quisquis* putidam esse, nec pathos habere pronuntiat. Denique e vulgari lectione aptissimus, e Bentleiana indoctus est sententiæ progressus ad vs. 27. In Diomedis Grammatici loco nil esse præsidii, facile intelligentibus patet. Interim Bentleium secutus Sivr. [et Kidd.] *O si quis* var. lect. ap. Jon. quam recep. Sanad. et Schmid. Sed exquisitius, *quisquis volet....si quæret*, quam geminatum *si*.' Jani. *valet* pro *volet* var. lect. ap. Jones.—26 *Cædes aut* Pulmanni Gemblac. 1. et Diesth. Lips. 2. Venett. Glarean. Basill. Fabr. Muret. Cruq. Torrent. Rutgers. et Cuning. erat et Lambini tempore lectio vulgaris. Sed *Cædes et* omnes Lambini et Bentleii, Altt. 1. 2. Lips. 1. 3. 4. Helmstad. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. et Beller. Venett. ap. Jani, Locher. Ascens. Fab. Dacer. Steph. Bentl. Sanad. Jani, Francis, Bipont. Mitsch. Wakef. Wetzel. Kidd. et Comb. Neglexisse videntur codd. suos

NOTÆ

&c.] In deligendis uxoribus ibi non spectantur opes, sed virtus majorum et parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. II. Scen. 2. sub finem: 'Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur: Sed pudicitiam et pudorem, et sedatum Cupidinem, Deum metum, parentum amorem,' &c. Repete mox allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. VI. 169. 'Malo Venusinam, quam te, Cornelia,' &c.

23 *Certo fœdere castitas*] Fides conjugalis, quam illic violare nefas, aut peccanti mors certa est, certumque 'peccati stipendium,' quod ait Paulus Apostolus.

25 *O quisquis volet impias, &c.*] Profecto cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratulatur IV. Od. 15. Strophe 3. 'ordinem Rectum, et vaganti fræna licentiæ Injecit, amovitque culpas, Et veteres revocavit artes,' &c.

Si quæret PATER URBIUM
  Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam,
  Clarus postgenitis; quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
  Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
  Si non supplicio culpa reciditur?

vilem abolere, si cupiet imagini subscribi PARENS CIVITATUM, *is infrænatam coërcere cupiditatem suscipiat, a posteris celebrandus; quandoquidem (proh scelus!) viventem virtutem aversamur invidentes, ereptam vero aspectui desideramus. Quorsum mœstæ querelæ, si pœna crimen non amputatur? Quid leges prosunt absque mori-*

Torrent. et Cruquius.—27 Quidam codd. Lambini, unus Bersmanni, Pulmanni Diesth. Mentel. Lips. 1. a m. sec. Lips. 2. Dess. 2. Bentleii Græv. Magdal. et Battell. *quærit.*—30 *Carus postgenitis* codex antiquus ap. Canter. Nov. Lectt. VII. 30. Placet Lambino, Fabro, Dacerio, ob seq. *odimus*, et sic ediderunt Dan. Heins. et Schmid. *post genitis* divise Lamb. et Heins. sed auctoritate codd. editores ceteri junctim. '*quatinus* Lamb. e nonnullis suis, Pulmanni Beller. Lips. 3. Venet. 1492. Mancin. Cruq. Steph. Fab. Dacer. Baxt. Sic et scribi volunt Acron et Comment. Cruquii, quia *quatinus* conjunctio sit, *quatenus* adverbium. Similia Festus, Caper, Fronto, Victorin. vid. Cellar. Orthogr. Lat. edit. Harles. tom. II. p. 48. Sed sunt talia pro argutiis Grammaticorum habenda. Nullum est discrimen, nisi in scriptura, ut in *protenus* et *protinus*. Antiquior scriptura est per *e*, quam et h. l. codd. tantum non omnes exhibent.' *Jani.*—32 'Interpunximus, ut ad utramque clausulam, prout par est, referatur vox *invidi;* sic postulante loci scopo.'

NOTÆ

27 *Si quæret pater urbium Subscribi statuis*] Si volet dignus esse cui statua erigatur cum hac epigraphe, 'Pater Patriæ.' Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto; aliis item postea bonis Imperatoribus. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. cap. 58. 'Senatus te consentiens cum Populo Romano consalutat PATRIÆ PATREM. Cui Augustus.... compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari,' &c. Juvenal. Sat. VIII. 244. 'Roma Patrem Patriæ Ciceronem libera dixit.'

30 *Clarus postgenitis*] Quidam legunt *carus*. I. Od. 28. 'Postmodo te natis.'

Quatenus (heu nefas)] Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt: mortuis autem gloriam sponte deferimus et laudationem. Egregie Vell. Paterc. 'Præsentia invidia, præterita veneratione prosequimur. Et his nos obrui, illis instrui credimus.'

32 *Sublatam ex oculis quærimus*] Sic fit: sic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix ante cognoscunt aut ut par est æstimant, quam ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in Orat. post reditum ad Quirites.

34 *Si non supplicio culpa reciditur*] Si culpæ non puniuntur; vel, si non

Quid leges, sine moribus
  Vanæ, proficiunt, si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
  Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durataeque solo nives
  Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt æquora navitæ?
  Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis et facere et pati,
  Virtutisque viam deserit arduæ.

bus inutiles, si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, nivesque humo constrictæ: et solertes nautæ maria formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet et moliri et perferre; atque iter asperæ virtutis relinquit. Ergo nos aut deferamus in Capitolium,

Wakef. Crusius conj. *invidis.*—35 *Quid leges sine moribus? Vana proficiunt: sic neque, &c.* conj. ap. Jones.—39 Omnes codd. *solo;* sed pro eo Bentl. *gelu;* eumque secutus Kidd. quamvis Bentleium castigaverit Cuning. in Animadv. p. 225.—40 Mentel. *abjiciunt.*—42 *Pauperies,* majusculo *P.* Sivr. 'Minus recte h. l. si quid intelligo.' *Jani.*—43 *Quidvis aut facere aut pati* unus Bersmanni.—44 'Pro *viam, vias* unus Bersm. *deserit* lectio omnium codd. nisi quod Lips. 3. *deseret.* Sed præclare Bentl. emendat *deserere,* eaque haud dubie vera lectio; e qua, cum in antiquis codd. per compendium scriberetur *desere,* cum lineola super ultima litera, facile potuit errore librariorum, quibus etiam *jubet* (vs. 42.) in mente adhuc et oculis esset, oriri *deserit* (vid. ad 1. Od. 1. 6.); cui suspicioni favet etiam lectio in Lips. 3. Nulla ratione satis apta est e lectione *deserit* sententia. Urgent quidem Cun. Anim. cap. xv.

NOTÆ

cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35 *Quid leges, sine moribus Vanæ, proficiunt*] Quid prosunt leges si non observentur, sique ad earum amussim mores non fingantur?

36 *Si neque fervidis Pars inclusa caloribus, &c.*] Si homines lucri causa nihil non tentant, et ad præclusas veluti a natura partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam et glacialem, ubi nives asperitate ac diuturnitate frigoris duratæ sunt instar soli, vel, solo astringuntur. Vide 1. Od. 22. sub finem. Et lib. hujus Od. 3. Stroph. 14.

40 *Mercatorem*] Qui quærit opes ac paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ] Sic mare glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42 *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longe aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, 'paupertas,' inquit, 'etiam Populo Romano Imperium fundavit,' &c.

44 *Arduæ*] Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse et arduam, saxisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, et lapides, aurum et inutile,
Summi materiem mali,
Mittamus, scelerum si bene pœnitet.

ad quod invitat applausus et concursus populi acclamantis, aut in mare vicinum projiciamus gemmas et lapillos atque aurum superfluum omnis mali causam. Si vere

p. 268. et L. Bos. Anim. ad Hor. p. 45. doctius dici ipsam paupериem deserere viam virtutis, quatenus faciat, ut homines eam deserant: cujus sane generis exempla plurima sunt apud Poëtas; e. g. 'spes sulcis semina credit,' ap. Tibull. VII. 3. Verum h. l. alia res est, quod quidem inprimis monere debebat Bentl. Non simpliciter *pauperies* subjectum est, sed *paup. magnum opprobrium*, i. e. *hoc, quod pauperies m. o. est.* Sic vident intelligentes, non apte sequi pro prædicato posse: *deserit v. v.* pro, facit, ut deseratur via. Igitur non potui, quin Bentleium sequerer. Quod paulo asperiores ex ea lectione numeri existunt, id non erat quod Bosius male ferret; nam vid. v. c. Inf. XXVIII. 7. et cf. Cun. l. l. Eodem vs. *arduam* conj. Lamb. sed exquisitius haud dubie dicitur *virtus ardua*. vid. Cuning. l. l. p. 270. Denique et vs. 41. post *navitæ*, et h. vs. post *arduæ* interrogationis signum ponendum, et omnia hactenus referenda esse ad *si* vs. 36. recte viderunt T. Fab. Brouckhus. ad Propert. II. 24. 12. Dacer. San. Schmid. Quod Bentl. Cun. Baxt. male neglexere.' *Jani.*—46 *Quos clamor* Mentel. *ac turba* Cuning.—47 Nonnullæ edd. ut Cruq. 1611. *mare publicum.*—49 Quidam codd. item Venett. 1492. 1590. Locher. Ascens. Basill. Lamb. Torrent. Mur. Fabr. Heins. Steph. Fab. Rutgers. Dacer. Jones. et fere edd. vett. *materiam;* sed Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. omnes Cruquii, Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. Beller. et Diesth. duo

NOTÆ

45 *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex ante dictis recte concludit: si opes non juvant, immo impedimento sunt bonis moribus, certe debemus eas abjicere: itaque ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, et ad ornatum templi. Ac si minus movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos et gloria nominis nostri. Nam illud *vocat* et prosequetur nos *clamor et turba faventium.* Istæ nempe donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. 'Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.' Sueton. Octav. cap. 30. 'In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties HS. una donatione contulit.'

47 *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: Abite pessum, malæ cupiditates, vos ego mergam, ipse ne mergar a vobis.

48 *Gemmas, et lapides*] Gemmæ pellucent, lapides minime: margaritæ nec inter gemmas nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile] Vel nihil juvans ad beate vivendum: vel quo non utimur per avaritiam defraudantes genium.

49 *Materiem mali*] 'Lycurgus aurum argentumque velut omnium sce-

Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa; et teneræ nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studiis: nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer,
Venarique timet; ludere doctior,

crimina detestamur, extirpanda sunt improbæ cupiditatis principia; animique molliores quam oportet durioribus instituendi sunt exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo insistere haud assuetus, ac venari fugit, peritior ludere sive

Bersmanni, Bentleii Græv. Leid. Zulich. Regin. Battel. et al. Lips. 1. 2. 3. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. Venett. 1477. 1478. 1479. Marcil. Cruq. Vascos. Bentl. Cuning. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Francis, Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *materiem*. Neglexerunt codd. suos Lambin. et Torrentius.—50 'Puncto post *Mittamus* posito, illa: *scelerum si b. p.* ad seqq. trahunt omnes prope edd. Sed ad ea, quæ præcedunt, referunt Gesn. et Schmid. quos sequi ad sententiam melius videbatur.' *Jani.* Nostram interpunctionem servant etiam Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Comb.—52 *Pravæ* Acr. Pulmanni Diesth. Anhaltin. Fabr. Mentel. Altt. 1. 2. et Lips. 4. Sed vide ad III. Od. 16. 39. *Proni* emend. Cuning. *Primi* conj. With. *Pravis* conject. ap. Jones.—54 *Firmandæ* emend. Bentl. quod aptius respondere putat τῷ *nimis teneræ* et τῷ *asperioribus*. Eum secuti sunt Cuning. Sanad. Sivr. Francis, et Kidd. Gesnero et Jani placuit emendatio. Hic vero, 'Nil video,' inquit, 'in vulgata omnium codd. lectione repre-

NOTÆ

lerum materiam sustulit.' Justin. lib. III. Ovid. 'opes irritamenta malorum.'

51 *Eradenda cupidinis, &c.*] Cic. Tuscul. 4. 'Cum est concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio quasi quædam Socratica medicina, quæ sanet eam cupiditatem, permanat in venas et inhæret in visceribus illud malum, existitque morbus et ægrotatio, quæ avelli inveterata non possunt: eique morbo nomen est avaritiæ.'

Cupidinis Pravi] Prave quidam legunt *Pravæ*. Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, II. Od. 16. 15. 'cupido sordidus.' Et Sat. I. 61. 'Pars hominum decepta cupidine falso, Nil satis est, inquit.'

52 *Elementa*] Primordia. Juvenal. Sat. XIV. 123. 'Sunt quædam vitiorum elementa.'

Teneræ nimis Mentes asperioribus Formandæ studiis] Vel a teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem resque duras et asperas *formandæ* sunt mentes nimis effœminatæ et delicatæ. Vide Od. II. hujus libri.

54 *Nescit equo rudis Hærere, &c.*] Generosus ac nobilis puer (pro dedecus!) nescit equitare, timetque venari; scit vero et amat ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis vide I. Od. 8. De venatione I. Epist. 18. 49. ita canit: 'Romanis solenne viris opus, utile famæ Vitæque et membris.'

Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea;
Cum perjura patris fides
Consortem socium fallat et hospitem,

Græco volueris trocho, sive magis placuerit, alea legibus prohibita: dum parens fide perjurio fracta defraudat consortem socium et hospitem; atque divitias accumu-

hendendum.'—58 Lips. 4. *Seu mavis.* Post *alea* punctum, et mox vs. 62. post *properet* colon exhibent Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Fab. Dacer. et Cuning. 'Sed rectius post *alea* colon, et post *properet* punctum ponunt Bentl. Sanad. et Gesn.' *Jani.*—60 *Consortes* emend. Cuning. improbante Jani. *hospites* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Blandd. 1. 2. 3. 4. Mald. et Sil. Cruquii, Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. Beller. et Diesth. unus Bersmanni, Mentel. Lips. 1. 4. Altt. 1. 2. Franeq. Helmstad. Brod. Bentleii Græv. Leid. Colbert. aliique, Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1477. Florent. 1486. Bentl. Cuning. et Kidd. Reliqui codd. et edd. *hospitem*, 'quod haud dubie longe elegantius.' *Jani.* *Consortem et socium* conj. Bentl. quia inter *consortem* et *socium* intersit; Dacer. *Consortem, socium, &c.* eadem de causa. *fallit* et mox vs. 62. *properat* edidit Jones.

NOTÆ

57 *Græco trocho*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque 'buxum volubile' scutica agitari a pueris solitum; de quo Virgil. Æneid. VII. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel æneï impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui Noster istic, ut et ad Pisones Epist. vs. 380. ubi rem vide fusius explicatam in annotationibus nostris.

58 *Vetita legibus alea*] In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat, puniebaturque legibus Cornelia, Publicia, Titia. Ædilibus ea cura incumbebat. Cic. Philip. 2. 'Licinium de alea condemnatum collusorem suum restituit.' Vide Alex. ab Alex. III. 21. et quæ annotabo ad I. Epist. 18. 21. ad has voces 'Quem præceps alea nudat.'

59 *Cum perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus et futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas et nefas, quas male partas male dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60 *Consortem socium*] Has voces alii separant, explicantque *consortem*, cohæredem; *socium*, qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt et ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempe consors vocatur qui tantundem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors et caput nuncupatur: quod vero ex illa per communem negotiationis laborem accedit accrescitque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium, cum subtrahit quidpiam e lucro, et in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio: 'Recte majores nostri eum qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.' Vide eundem pro P. Quintio. Animadverte porro quot et quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis et laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stulte credit. 3. Omne fas violat quæs-

Indignoque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ; tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

lat hæredi immerito. Nimirum iniquæ augescunt opes: verumtamen nescio quid semper deest angustis bonis.

NOTÆ

tus causa. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

64 *Curtæ nescio quid semper abest rei*] Nam 'multa petentibus Desunt multa.' Supra Od. XVI. in fine. Bene Seneca in Herc. Œt. 625. 'Cupit hic gazis implere famem: Nec tamen omnis plaga gemmiferi Sufficit Istri; nec tota sitim Lydia vincit; nec quæ Zephyro Subdita tellus stupet aurato Flumine clarum radiare Tagum: Nec si totus serviat Hebrus, Ruraque dives cingat Hydaspes; Intraque suos currere fines Spectet toto flumine Gangem. Avidis, avidis Natura parum est.'

ODE XXV.

AD BACCHUM.

Horatius, super mero Bacchi spiritu percitus, suaviter Augusti laudes cantat.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum! quæ nemora aut quos agor in specus,

Ecquo me agis, Bacche, te repletum? Quas in sylvas atque antra præceps ra-

Ode vigesima Libri secundi in Ed. Sanad. Epigraphe in uno cod. Bersmanni, *In Liberum Patrem.* Sanad. inscr. *Dithyrambus.*—2 '*Quæ in nemora* satis multi codd. et hinc editt. seriores, ut Lamb. Torr. Muret. Heins. Steph. Fab. et Dacer. Item sic Serv. ad Virg. Æn. VII. 568. Sed abest *in* a pluribus et melioribus Cruq. et Bentl. a nostris omnibus præter Alt. 2. a duobus Torr. Brod. Gott. et ab editt. priscis, Flor. Venet. 1478. 1492. Locher. item omiserunt Asc. Basill. 1527. 31. 55. Cruq. Fabr. Rutg. Bentl. Cun. San. Baxt. Jon. Multo etiam elegantius præpositio duo casus regens, *nemora* et *specus*, posteriori demum jungitur. vid. Virg. VI. 692. et ibi Ill. Heyn. Sed

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 3.

1 *Quo me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, meque supra me tollis? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes: quod sine divina ope nequaquam tentarem. De Baccho vide II. Od. 19. ibique Not. Augusti elogia persequitur Horatius I. Od. 12. III. Od. 5. 14. IV. Od. 5. 14. 15. II. Epist. 1.

2 *Quæ nemora*] Noster II. Epist. 2. 'Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes Rite cliens Bacchi.' Item: 'Carmina secessum scribentis et otia quærunt.'

Velox mente nova! quibus
Antris egregii Cæsaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inserere et concilio Jovis!

pior spiritu insolenti? Quibus speluncis meditabor immortales honores Augusti, ut audiar inserens illum sideribus ac Jovis concilio? Canam splendores novos, nec-

ut ibi, ita nostro l. priori etiam præpositionem allevere Grammatici. Mox *et quos* plures Lamb. ac Torr. aliquot Bentl. Pulmanni Diesth. Basill. 1527. 31. 55. Muret. Fabr. Torr. Rutg. *aut q.* Acr. tres Lamb. duo Torr. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. unus Bersm. omnes Cruq. et præter tres nostri, Bentleii Græv. Leid. Regin. aliique, Venett. Locher. Asc. Lamb. Cruq. Steph. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Jon. Bentl. San. Præstat igitur *aut* auctoritate. Similis locus Virg. Ecl. x. 9. Sed fateor, mihi illud *aut*, licet minus languidum, quam *et*, tamen ipsum etiam ab hoc enthusiasmi rapidissimo impetu plane alienum, ac nimis otiosum tardumque semper visum fuisse. Tum neque ad sententiam satis justa interrogatio per distributionem: 'quæ in nemora *aut* in quos specus?' Itaque e sensu lyrico vera lectio, et sententiæ et fervori poëtico aptissima, quam dedit Cuning. (et post eum Jon.) quæque jam est in uno Bersm. nostrisque Mentel. Helmst. Dess. 2. *quæ nemora, quos a. in sp.* Haud dubie de metro soliciti Grammatici illud *et* s. *aut* intrusere. Sed vid. V. L. sup. ad xvi. 26. Item suspicor, in plurium libris veram istam lectionem extitisse, sed non ab illis notatam, quia pro errore librarii haberent omissionem particulæ.' *Jani.* *Quæ nemora* Harl. 3. Bipont. Mitsch. Francis, Wetzel. Wakef. Kidd. et Comb. *Quæ in nemora* Harl. 1. 2. 4. 5. 6. Delph. Bond. et Schrevel. *et quos* Venett. ap. Zeun. Schrevel. et Glarean. *aut quos* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Delph. Mitsch. Wetzel. Wakef. Kidd. et Comb. Conjunctionem delent Francis et Bipont. Lips. 2. *agar* cum superapposito *o.*—5 Du Hamel emend. *Æternum modulans.*—6 'Alii *consilio*, quod accommodatius esse videtur, non propter Ægyptiam fabulam a Baxtero memoratam, sed quia Jovis consilium ibi habetur.' *Heyne ad Virg. Georg.* i. 25. *consilio* Comment. et codd. omnes Cruq. plures Torrent. Mentel. Fran. Helmst. Lips. 1. 2. 3. (Lips. 4. *conscilio*) Venett. 1478. 1492. Locher. Basil. 1555. 580. Land. Torr. Cruq. Baxt. ed. pr. *concilio* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. alii, cum edd. Bond. Delph. Schrevel. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Francis, Comb. et Kidd. 'Habuerunt haud dubie et multi libri Lamb. et Bentl. *consilio*, sed neglexerunt viri docti. Equidem lectionem hanc priscam revocandam censui pro vulgata *concilio*, quia illa, præter tantam e codd. auctoritatem, et doctior est, et subliniiorem, si quid video, ideam præbet. Nam *consilium* (ἡ βουλὴ,) Jovis, supremos illos cælestes, qui ei in rerum administratione assessores sunt et consiliarii, designat; quæ notio in *concilio* non inest. vid. Gesn. Thes. et Ernest. Cl. Cic. v. *consilium*. Sæpissime a librariis permutata *consilium* et *concilium*, ut notum.'

NOTÆ

3 *Mente nova*] Divino instinctu, dicendi facultate plusquam humana. Adverte, studiose Lector, incisam passim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus Antris, &c.] Quibus in locis a turba semotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto versus, quibus illum cœlo consecrem. Vide supra Od. v. Stroph. 1. ibique Not.

6 *Concilio Jovis*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare et consulere. Vide Homer. Iliad. T.

Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non secus in jugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam

dum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita est Baccha, in montibus expergiscens,

Jani.—9 *Exsomnis* (*exomnis*) Acr. Comment. Cruquii Faërn. Urs. Jann. Torn. et tres Vatt. Lamb. omnes Cruq. plures Torr. plures, ut videtur, et vetustiores Bentl. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Brod. duo Bersm. Mentel. Franeq. Lipss. Alt. 1. Helmst. Dess. 2. Mancin. Asc. Basill. Lamb. Cruq. Torrent. H. et Ro. Stephh. T. Fab. Fabric. Baxt. Dacer. Jon. Delph. Schrevel. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Comb. Est enim post Steph. vulgata lectio. ' Sed divise *Ex somnis* nonnulli Lamb. et Torrent. Helmst. Gott. Zar. Venett. 1478. 1492. Locher. Basil. 1555. Heins. Muret. omninoque vulgo editt. ante Steph. *Ex somniis* Mediol. 1486. 1502. *Et somnis* Venet. 1495. aperto lapsu. *E somnis* Alt. 2. Flor. 1482. Venet. 1486. Land. Cun. [et Francis.] Sive *ex* putetur esse pro *post*, uti sæpius, etiam Gr. ἐξ, sive, quod doctius sit, βραχυλόγως dici *Ex somnis stupet*, pro e somno evigilans *stupet*, satis bene habeat *Ex somnis*, divise scriptum; pro quo *E somnis* maluisse nonnullos festivum est. Attamen *Exsomnis* et tanta codd. auctoritate defenditur, et tam aperte ab Horatio e Græco expressum est, et habet denique tam gratam sensui lyrico vim ad designandum ipsum temporis punctum, quo Evias evigilat, (quod in altera lectione vix sentitur,) ut mihi quidem mirum videatur, quod sperni tam insignis et aperte vera lectio potuerit. Inprimis Bentl. emend. *Edonis*, h. e. Thracia, vel Thraciis, jungendum vel cum *Evias*, vel, quod ille mavult, cum *jugis*; qua emendatione vix quicquam audacius esse potest. Primum Bentl. ait, verbum *Exsomnis* semper esse idem ac ' insomnis,' Bacchas autem, (quod notum,) non insomnes mansisse, sed denique obdormiisse. Quæ addit, τὸ *jugis* non posse esse sine epitheto, et Ovidium Trist. IV. 1. 42. etiam dixisse: *Edonis stupet jugis*, ea bella profecto, si Diis placet, argumenta sunt. De emendatione *Exan'ma* ap. Jones. ne verbum quidem.' *Jani.* Bentleium sequitur Kidd. In eodem versu codd. variant: *Euhias*, *Euchias*, *Heuhias*, *Euhyas*, *Heuchias*. Wakef. et Kidd. cum Bentl. *Euias*.—10 *Hæmon pr. aut nive candidam Atho arcem, aut pedite arbore* emend. ap. Jones. *candidum* Lips. 4. Venet. 1492. et Locher.—

NOTÆ

8 *Indictum ore alio*] Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta et virtutes sunt quid novum ac inauditum, adeoque mortalium nemini cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secus in jugis, &c.] Tantus me stupor divina Cæsaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas e furore divino et somno exsolutas. Vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9 *Evias*] Bacchi sacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo I. Od. 18. 9. *Exsomnis*, vel, excitata ab eo somno qui post divinum furorem occupare solet, animoque tranquillitatem reddit. Vel; pervigil: noctu enim celebrabantur Orgia, in Thraciæ præsertim montibus. Unde et mox Hebri Rhodopesque mentio.

10 *Hebrum*] Hic Thraciæ fluvius oritur e monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare, e regione insulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. XV. De eo jam I. Od. 25. 20.

Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
Ripas et vacuum nemus
Mirari libet! O Naiadum potens,

cum cernit Hebrum, et Thraciam nivibus albescentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quam placet mihi longe aberranti admirari cautes et sylvam

11 Unus Bersmanni et Dess. 2. *aut pede barbaro.*—12 *Lustratum* optimi codd. Torrentii, et Helmstad. a m. pr. Vide Burm. et Heins. ad Ovid. Met. IX. 165. ubi multi codd. 'nemorosum Œten.' *Substratam* Dess. 2. '*aut mihi* Dess. 2. *ac mihi* Div. Sil. Mart. Cruq. haud dubie e vs. 11. Amplexi tamen hoc Bentl. Cun. [et Kidd.] ob præcedens *non secus*, quo referunt *ac mihi, &c.* Multis probat Bentl. vulgo dici Latine *non secus ac;* tamquam non ob id ipsum, etiamsi velis referre ad *non secus*, exquisitius sit *ut*. Ingratum etiam indoctumque esset, ut jam San. vidit, geminatum *ac* (vs. 11. 12.), duplici sensu. Omnino præter Bentl. et Cun. jam Acron et Comm. Cruquii ac post eos plurimi, ut Cruq. Schmid. et, qui plane novam observationem in eo se afferre dicit, Cl. Sivr. omnia illa: *Non secus...mirari libet*, in unam sententiam junxerunt, ut esset similitudo quam maxime methodica. Contendit enim Bentl. τὴν *non secus* semper aliquid, quocum institnatur comparatio, vel ante vel post se habere debere. O frigus grammaticum in Dithyrambo! a cujus natura, ut bene Sanad. monet, tam methodicæ grammaticæque connexiones, enthusiasmum refrigerantes, alienissimæ sunt. Sensus lyricus ferre h. l. non potest tam accuratum subtilemque commensum particularum, sed post *Rhodopen* punctum poni jubet; ut sqq. *Ut mihi, &c.* novam sententiam constituant. Recte sic Lamb. Torr. Baxt. Sanad. Jon.' *Jani.*—13 '*Ripas* omnes codd. omnesque editt. ante Muretum, qui primus correxit *rupes*, eumque secuti Lamb. Steph. Fab. Dacer. Despr. Heins. Cun. Sanad. Jon. plurimique alii. Movebat Viros doctos hoc (ut diserte Bentl. ex eoque Sanad.), quod nusquam simpliciter *ripa* ponatur, sine mentione fluminis aut aquæ. Attamen neque *rupes* Bentleio placent, sed emendat *rivos*, quia inducantur *Naia-*

NOTÆ

Nive candidam Thracen] Regio hæc frigidissima nunquam non habet nives, 'nec cœlo læta nec solo,' ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit Rhodopen, incoliturque gente, cui velut insita a natura barbaries. Vide I. Od. 27.

11 *Pede barbaro Lustratam Rhodopen*] Hic subtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id est, carminibus, illustrantem Thraciam suam patriam, et in ea montem Rhodopen: eo sensu, ut tam sit omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quam Bacchis Thrax Orpheus canens, et ob cantum toto orbe nominatus. Sed o commentum, quod nostro etiam Poëtæ latuisse credendum est.

12 *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

13 *Ripas* [*Rupes*] Sic apposite Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cum tamen plerique codices habeant, *ripas;* nec ita absurde, ut quidam volunt. Nam et flumina et fluminum ripæ ad solitarium et cogitabundum pertinent.

14 *O Naiadum potens, &c.*] Quod aquis vinum est potentius ac vali-

Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos,
Nil parvum aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est
(O Lenæe!) sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

desertam! O Rex Naiadum et Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari, o Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

des, et ap. Eurip. Bacch. 1049. 1091. Bacchæ in convalle Cithæronis ad rivos consideant. Utrumque argumentum admodum debile. Hoc verum, sæpius librarios *rivos*, *ripas*, et *rupes* permutasse. Sed non solum præclare habet, multoque magis poëtica est lectio *ripas*, verum et magnificam prorsus imaginem præbet, quam nec *rupes* nec *rivi* ostendant. *Rivos* multo minus etiam h. l. probem, quam *rupes*. Illis enim *mirari* (vs. 14.) s. stupere vix satis convenit. Hoc ipse Bentl. sentiens, de rivis lactis, mellis, vini, ex II. Od. 19. 10. cogitat, quod vix cuiquam mortalium, præter illum, in mentem venire poterat.' *Jani.* *Rupes* Venet. ap. Zeun. et Francis. *Rivos* Furstenb. et Kidd. *Ripas* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Mitsch. Bipont. Wakef. Wetzel. et Comb.—15 Dess. 2. *Baccharumque violentium.* 'Non male haberet per se forma: *violentium vertere;* sed præstat *valentium* simplicitate ac vi.' *Jani.*—16 Bentleii Græv. *fraxinus.* Plura arborum nomina, quæ proprie secundæ sunt declinationis, doctiori forma ad quartam inflecti, jam vidimus. Vid. II. Od. 7. 19. II. Od. 14. 23. II. Od. 15. 6. cf. ibi Bentl.—17 Quinque codd. Torrentii, Lips. 1. 2. 3. 4. Altt. 1. 2. Helmstad. Harl. 3. 6. Florent. 1482. Venet. 1486. Baxt. et Gesn. *humile;* Harl. 1. 2. 4. 5. Vet. Comb. ceteri codd. et edd. 'Cum nec Baxteri nec Gesneri ratio placeret, restitui optimorum et plurimorum *humili*, ob metrum, ob modum, ob sensum: nam vult loqui modo sublimi.' *Zeun.*—18 Venet. 1492. Locher. et Ascens. *loquor.* 'In vulgari lectione: *dulce p. est*, mihi semper suspectum fuit *τὸ est*, nimisque languidum, et ab hac enthusiasmi vehementia alienum, atque e Grammatici glossemate in contextum irrepsisse visum. Abest enim a nostro cod. Helmst. item a Venet. 1478. Itaque abjeci.' *Jani.* Abest etiam ab Harl. 1. 2. Venett. 1477. 1479. et Bipont.—19 'Si intercludemus *O Lenæe*, ut modo exclamatio sit, ut *io Bacche*, *Evoë*, et similes, non allocutio proprie dicta; nihil opus erit conjectura Bentleii, *Te, Lenæe, sequi ducem.* Venustior forte hic versiculus: sed alter, quem libri omnes habent, magis Bacchicus.' *Gesn.* *O Silene* conject. ap. Jones. 'Putabam aliquando, forte legendum *Io Lenæe!* cum et ap. Catull. LVIII. 124. &c. haud dubie *Io* pro monosyllabo sit, et facile ab initio versus perire potuerit litera *i*. Sed et *o* pro *io* bene habet, quemadmodum ὦ Ἴακχε, ὦ Βρόμιε.' *Jani.* 'Posui punctum post *Deum*, ne eo potius referas, quam ad Horatium, vocem *Cingentem;* quod concinnitatem loci perderet.' *Wakef.*

NOTÆ

dius, hinc veteres Naiadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium, Regem finxere Bacchum.

15 *Baccharum*] Bacchi Sacerdotum. Quod additur, *valentium Proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis Act. IV. cum evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eo statim accurrisse

NOTÆ

illas omnes, ac duce Agave saxa primum molitas in eum contorsisse, postea vero ipsam arborem radicitus concussisse ac tandem prostravisse.

17 *Aut humili modo*] Quidam legunt: *humile modo*.

18 *Dulce periculum est*] Scio me periculosum tentare opus et arduum; at duce Deo non indignum immortali Cæsare carmen edam.

19 *Lenæe*] Unum est e Bacchi cognominibus, ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. IV. 5. et V. 1. Donatus perperam Latinam commentus est originem, a 'leniendo.' Cui et refragatur Servius in Virgil. Georg. II. 4.

20 *Cingentem viridi tempora pampino*] Hoc et suos clientes, et seipsum coronare amat Bacchus. Infra IV. Od. 8. 'Ornatus viridi tempora pampino.'

ODE XXVI.

AD VENEREM.

Horatius pæne emeritus Cupidinis miles, ægre tamen militiam dimittit. (Amare se desiturum ait, Chloës pœnam imprecatur, ut amet. *Gesn.*)

VIXI puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria;
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma et perfunctam militia ista lyram tenebit murus ille qui stipat latus sinistrum Veneris

Ode secunda Libri quarti in Ed. Sanad. Inscribitur in quibusdam vett.

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 9.

1 *Puellis nuper idoneus*] Jam vero annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab ista militia cessare debeo in posterum. Vide I. 19. et IV. Od. 1.

2 *Militavi*] Ovid. Art. Am. 'Militat omnis amans: et habet sua castra Cupido.'

3 *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque, ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4 *Barbiton*] Versus lyricos et amatorios. De eo instrumento musico I. Od. 1.

Paries habebit Lævum marinæ qui Veneris latus Custodit] Quia fortunatus fui in ea Veneris militia, hinc volo suspendi arma mea congruo loco et meæ felicitatis iudice. Videlicet statuæ Deorum Meridiem aspiciebant, proindeque Occasum habebant ad dextram, Ortum ad sinistram: porro ex Etrusca disciplina pars Orientalis boni ominis erat, ideoque fausta quælibet ad ortum auguria et auspicia habebantur. Unde Virgil. 'intonuit lævum.' Seu quod ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversi: et pars quoque templi dextra; quæ quidem semper felix censetur.

Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia et vectes et arcus
Oppositis foribus minaces.
O quæ beatam, Diva, tenes Cyprum et

maritimæ. Istic istic deponite faces accensas et vectes et arcus præclusis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus

---

Ad Venerem Lyræ et Amori valedicens.—6 Dess. 2. *Sic hic ponite.*—7 ' *Funabula* Lips. 3. *restes* Mentel. Mox *arcus*, sagittandi instrumenta, quomodo hic locum habere possint, cum vix intelligatur, Bentl. emend. *vectes securesque*, quod præclare convenit, cum comissatores etiam secures secum gesserint ad fores effringendas. Vid. Theocr. Idyll. II. 128. Plaut. Bacch. v. 1. 31. cf. Virg. Æn. II. 480. Potuit quoque, omisso primum *que*, tum initiali *s*, ex *ecures* denique oriri *et arcus. et harpas* emend. Cun. eumque secutus San. Harpe ensis falcatus, quali Mercurius Argum, Perseus Medusam confecit. Sed licet hæc emendatio a literarum similitudine propius accedat ad vulgatam lectionem, tamen insolens sit, ense falcato juvenes Romanos comissantes armare. *ad arcus* (ponite) emend. Klotz. Lectt. Ven. p. 331. arcus explicans fornices, qui circa templa structi fuerint. Sed hoc et durum, neque aptum satis, cum non de templo publico, sed de sacrario privato agatur. Igitur Bentleii emendatio ceteris præstat. Divinabam aliquando : *et artes*, h. instrumenta, arma ; sed vereor, ne hoc sit nimis generale. Possis et suspicari : *et hamos* (*amos*), h. instrumenta ferrea incurva, vel, quod forte magis placeat, *uncos*, fustes, s. palos incurvos ; vid. Burm. ad Val. Flacc. VIII. 298. Si tamen hos ipsos uncos docte *arcus* h. l. dictos putes, emendari nil opus sit.' *Jani.*—9 Nonnulli codd. Lambini, unus Bland. Mald. et Mart. Cruquii, duo Bersmanni, Bentleii Græv. Regin. Galiens. et Battel. Lips. 2. a m. pr. Lips. 3. Dess. 2. Vet. Comb. Venett. al. *regis Cyprum ;* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Alt. 1. 2. Dess. 1. Helmstad. tres Bland. Silv. aliique codd. et edd. *tenes*

NOTÆ

Hinc igitur ad lævum simulacri Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non sine gloria militarat.

5 *Marinæ Veneris*] E maris spuma genitæ : ut fabulantur Hesiod. Theogon. Inde Græcum nomen 'Αφροδίτη, nam ἀφρὸς, *spuma* dicitur.

7 *Funalia*] Noctu amatores ad amicarum fores accensis facibus pergebant, atque illas, his demum extinctis, occentabant. Pers. Sat. v. 166. ' Chrysidis . . . ante fores extincta cum face canto.' Vide supra Od. x. hujus libri.

Vectes et arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occlusas. Vide supra Od. XIV. sub finem. Et I. Od. 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraso Thaidis ædes expugnaturus, ' procede,' inquit, ' huc cum vecte.' Belle Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perfodere.

9 *Beatam Cyprum*] Insulam, de qua I. Od. 3.

Beatam] Vel opibus vel patrocinio Veneris.

Memphin carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

Sithoniis immunem regis, semel feri superbam Chloën elato flagello.

Cyprum. Ab uno Bersmanni et Dess. 2. abest *et*.—10 *Memphim* vulgg. sed doctiori forma *Memphin* Bentleii Græv. Leid. Regin. Gal. et Battel. Mentel. Lips. 1. 2. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Fab. Dacer. Bentl. Cuning. Sanad. Jani, Mitsch. Bipont. Comb. et Kidd. *carentes* Vet. Comb. *Sythonia*, *Scithonia*, *Scythonia*, variantes ap. Jani.—12 Nonnulli codd. et edd. vett. *Cloën*.

NOTÆ

10 *Memphin*] Ægypti urbem, in qua celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. XVII.

Carentem Sithonia nive] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virgil. Ecl. X. 'Sithoniasque nives hyemis subeamus aquosæ.'

11 *Regina*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute: fastidium Chloës et superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porro amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primo velle amores abjicere; ecce vero seu amans, seu iratus supplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat a qua ipse spernebatur.

ODE XXVII.

AD GALATEAM.

Sub Galateæ marinæ Deæ nomine nobilem quandam amatam a navigando in Græciam deterret. Etsi enim nihil ambigat, quin Dii sibi tam piæ puellæ vice auguratum ituro prospera auspicia datura sint; consultius tamen ducit sibi a procelloso mari, præsertim vero hyberno tempore, cavere quam auguriis ejusmodi fidere. Deinde adjecto pulcherrimo de Europes raptu Episodio ostendere conatur parum convenire formosis maria trajicere. (Harduino si credimus, auctor Gallicam nobilitatem dehortatur a navigatione et expeditione quam 1234. Joannes Briennensis Comes suscepit in terram sanctam. *Gesn.*) (Galateam a navigatione avocare videtur Poëta non tam ominibus infaustis quam Europæ exemplo. Nam omina mala, inquit, eveniant improbis hominibus, et priusquam cornix tempestatem gravem portendat, ego exorabo Deos ut faustum omen mittant. Quare per me eris felix ubique, nec ulla avis mala iter tuum impediet. Etsi autem indicia quædam tempestatem gravem portendunt, Dii tamen pericu-

lum omne vertant in hostium uxores. Sed ut tu te navi, ita olim tauro se credidit Europa; cujus consilii ipsam vehementer pœnituit. Summa igitur Carminis venustas maxime cernitur in honorificentissima Galateæ comparatione cum Europa regis filia, pia, casta, quæ ob formam et virtutem uxor Jovis facta et nomen immortale est nacta. Verum si quis locum 66-71. malit ad vim argumenti referre quam ad exornationem narrationis et laudes Europæ, is, mea sententia, rectius consilium carminis totius ponit in eo, ut Poëta Galateam timidiorem et dubitantem ad audacter navigandum hortetur. Rem viris doctis judicandam relinquo. *Zeun.*)

IMPIOS parræ recinentis omen
Ducat, et prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes;

Sceleratos deducat augurium parræ cantum iterantis, et canis gravida, vel lupa rufa veniens ab agro Lanuvino, et vulpes catulos enixa. Anguis quoque viam in-

Ode nona Libri quarti in Ed. Sanad. Vulgo inscribitur, *Ad Galateam navigaturam.*—1 Nonnulli ap. Jani *parrhæ.* Lips. 4. *retinentis.*—2 *Ducit* emend. Cuning. et sic Sanad. et Francis. *aut prægnans canis* Cuning. Sanad. et Francis. *prægnas* quidam scribunt hic et alias.—3 *Rauca* in nonnullis fu-

NOTÆ

Metrum est idem quod I. Od. 2.

1 *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ ceteris involuta multum negotii semper Interpretibus facessivit: multum quoque habet gravitatis et elegantiæ. Quæ et qualis sit Galatea illa, et cur ita studiose ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii iter facturi triste quodlibet auspicium habeant, pro suo malo merito: tibi vero, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parræ] Ingratæ et infaustæ fuit vocis parra avis: quæ vero fuerit illa, minime liquet. Quibusdam *mesange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur. Plin. lib. XI. 37. init. 'Volucribus apices diversi quidem generis: Phœnici plumarum serie .... Phasianæ corniculis: præterea parræ' (alii tamen legunt, *parvæ*) 'quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dederat alaudæ ... cirros Pico quoque Martio,' &c. Lib. vero XVIII. cap. 29. manifeste ac diserte scribit, 'avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.'

Recinentis] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu et aliis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altum volantes. Virgil. Æneid. III. 'Et volucrum linguas, et præpetis omina pennæ.'

2 *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant nulla aut levi ratione; ut si quid male cesserat, cum v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem et mali ominis. Ejusmodi plurima profert hic Poëta noster. Vide Alex. ab Alex. v. 13. &c.

3 *Lanuvino*] Pro quolibet positum

Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos. Ego quid timebo
Providus auspex?

ceptam remoretur, cum velut sagitta e transverso equis pavorem injecit. Ego cui

isse olim, facili lapsu, videtur. Nam in Acronis commentariis, ubi h. l. plura scholia juncta sunt, una nota expl. 'voce non clara.' *rufa* libb. antt. ap. Mancin. *Lanubini* multi scribunt, solenni permutatione τοῦ *v* et *b*. *Lanivino* scribendum ait Mancin. ob lapidem antiquam, quem ipse in eo oppido vidit, in quo: S. P. Q. LANIVINVS. item ap. Gruter. CCCLXXXI. 1. CVR. RP. LANIVINOR. cf. Sigon. ad Liv. VIII. 13. Drakenb. et Heins. ad Sil. Ital. XIII. 364. *Lanibino* unus Fabr. *Lanivino* etiam Venet. 1492. et Ascens. quod recepit Jani.—4 'Olim a Librariis turbatum est in hoc vocabulo *Fœta*. Blandinius unus apud Cruquium, *Pæstaque*, alter *Fertaque*: Leidensis noster pro varia Lectione *Fataque*: Grævianus *Festaque* et in margine *Fœtaque*. Nicolaus Heinsius in ora exemplaris sui, *Forte*, inquit, *Fordaque vulpes*. Nollem hoc a viro illustri profectum. *Forda* enim de 'bove,' 'vacca,' peculiariter dicitur; non de 'vulpe' aut aliqua fera. Ovid. Fast. IV. 630.' *Bentl.* *Pœtave* conject. ap. Jones. *Fœtave* Cuning. Sanad. et Francis. *Fetaque* Jani et Mitsch. e Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. I. p. 236.—5 *Rumpit* Bentleii Græv. et sic Bentl. Sanad. Cuning. Francis, et Kidd. 'Est omnino h. l. *Rumpat* legendum.' *Klotz.*—7 *Ego quid* Harl. 2. 4. 5. Faërn. et unus Vat. Lamb. Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. Beller. et Diesth. omnes Cruq. præter duo, duo Bersm. Gott. Sax. Brod. Mentel. Dess. 2. Lips. 4. Zar. Mediol. 1477. 1502. Venet. 1478. 1492. Locher. Asc. Cruq. Vascos. Baxt. *qui* Lips. 2. *cur* unus Bland. Cruq. Lips. 2. pro var. lect. Flor. 1482. Venet. 1486. *cui* Bland. an-

NOTÆ

quibusdam videtur; non ita vero aliis, eo quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5 *Rumpat et serpens, &c.*] Græcis ἀκοντίας, Latinis *jaculus*, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Ælian. Hist. Anim. VI. 18. Plin. VIII. 23. 'Vulgatum est,' inquit, 'jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas serpentes, sed et missili volare tormento.'

6 *Similis sagittæ*] Nolunt hic intelligi missilem ex arcu sagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex Not. præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postremam et superiorem, quæ incurva et contorta serpentem refert, vocaturque sagitta. Columell. III. 17. Plin. XVII. 21. 'Sagittæ vocantur surculi, cum intorti panguntur. . . . sagittas serere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur quod intortum fuit.'

7 *Terruit mannos*] Exterruit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facilis et obsequens. Torrentio est gradarius equus, tollutim et sine equitis molestia decurrens.

Ego quid [*cui*] *timebo Providus auspex*] Ita fere omnes codices. Sensus est:

Antequam stantes repetat paludes

metuam augur prævidens futura? Priusquam avicula pluviæ proximæ prænuntia

tiquiss. Cruq. (quanquam cum litura), cum superascr. 'alias *quid*,' Lamb. Torrent. et Bentl. e suis codd. Pulmanni Gembiac. 1. unus Bersm. Lips. 1. 3. Franeq. Helmst. Basill. 1527. 31. 55. 80. Venet. 1590. Muret. H. Steph. Fabr. Heins. Fab. Rutg. Burm. Dacer. Bentl. Cun. San. Jon. 'Præstat etiam *cui* ad sententiam, ex eoque facile ceteræ varietates ortæ.' *Jani*. Mox vs. 7. post *auspex* interrogationis signum habent Ascens. Basill. Lamb. (sed non primus, ut Torr. criminatur) Cruq. Heins. Fabr. Steph. Fab. Rutg. Baxt. Gesn. Zeun. Comb. Bond. Schrevel. Delph. al. At nudum comma ponendum censuere Passerat. Muret. Xyland. et Torrent. et sic Dacer. Zurk. Despr. Bentl. Cun. Sanad. Jones. Jani, Francis, Mitsch. Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Est autem et comma inserendum post *time-*

NOTÆ

Non est quod timeam tibi, Galatea; cum nullo sis crimine obstricta, felici exitu ut et auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium et ego precabor navigare cupienti: sis ubique felix. Quod si liceat aperire quod sentio, malim certe, cum Eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, et, continuato sensu et oratione, jungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius, si cui timebo auspex providus, (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea,) huic 'prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum,' quo deterreatur a conscendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

8 *Auspex*] Is augurium captans sedebat capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones et certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quam vero mundi partem spectabat augur? hinc enim pendet multarum solutio quæstionum: nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. augures Orientem spectarunt ab Albanis et Latinis edocti. Patet ex Virgil. Æneid. VIII. 68. et Æneid. XII. 172. Subinde vero, ex Etrusca disciplina, ad Meridiem conversi omen capiebant et auspicium. Vide Varron. lib. VI. Plin. II. 54. Quæ cum ita sint ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, 'corvum ab ortu Solis oscinem,' sinistrum infelixque augurium denotat. Adde quod vulgo putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis contra. Plaut. Asinar. infra citand. Item Aulul. Scen. 20. 'Non temere est quod corvus cantat mihi nunc ab læva manu,' &c. Cic. de Divin. I. 'Quid augur, cur a dextra corvus, a sinistra cornix faciat ratum?' Et antea: 'Panætius requirit Jupiterne cornicem a læva, corvum a dextra canere jussisset.' Et de Divin. II. 81. 'Cur aliis a dextra, aliis a læva datum est avibus, ut ratum auspicium facere possint?' Verum enimvero 'magna hujus observationis vanitas,' ut ait ipse Plin. mox cit. Et Cic. de Divin. II. 82. 'Quæ autem est inter Augures conveniens et conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem dixit Ennius: 'Cum tonuit lævum bene tempestate serena.' At Homericus Ajax apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, nescio quid hoc modo nuntiat: 'Pro-

Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,

redeat ad paludes minime fluentes, votis vocabo corvum ab Oriente canentem. Esto

bo.' Jani.—10 Sex codd. Torrentii et Lips. 1. 3. *imminentium.*—12 *Lucis ab ortu* Lips. 4. et nonnulli ap. Mancin.—13 Vet. cod. H. Steph. (Præf. ad Lect.) *ubicumque navis;* unde Rutgers. Lect. v. 8. conj. *ubicunque nabis*, ut sæpius 'nare' de navigantibus. Probat Nic. Heins. ap. Bentl. qui suspicabatur *amabis.* 'Febriculosas conjecturas' vocat Bentl. nec melius

NOTÆ

spera Jupiter his dextris fulgoribus edit.' Ita nobis sinistra, Graiis et Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona sint sinistra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certe nostri sinistrum nominaverunt, (quod a sinendo dictum putant,) externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur.' Vide Just. Lips. Elect. II. 2. Ex his, Lector, vides non absurdam quoque sententiam priorem illorum qui corvum oscinem ab ortu, felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi et distinguendum aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, et mundi partem dextram ac sinistram: cum Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in Quæst. Centur. Rom. ita scribentem: 'Cur avis sinistra est secunda? . . . . Nam sinistrum lævum significat. Potest etiam deduci a verbo sinere. Eam igitur quæ rem sinit avem. . . . . vocat vulgus sinistram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezentium stanti fulgur a sinistra victoriæ index micasset, in augurium id verterunt; ac deinceps ita observant? Etenim Thebani, cum sinistro suo cornu ad Leuctra hostem profligassent, deinde observarunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor est Juba, respicientibus Orientem Aquilo ad sinistram est, quem mundi partem dextram et supremam habent? . . . An quia terrestria et caduca cœlestibus et divinis cum sint opposita, putabant nobis ea, quæ sinistra sunt, Deos a dextra ostendere?' Vide et Arnob. lib. IV. paulo post init. ubi *læva natura esse ulla* negat egregie. Nec omitte quod Non. Marcell. docet, aliquando etiam *lævum* in bonam partem, et a levando dici.

9 *Antequam stantes repetat paludes, &c.*] Antequam tempestatem denuntiet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens, ibique præsentiens imbrem, divinansque, et voce indicans. Supra Od. XVII. 'aquæ augur cornix' dicitur. Vide ibi Not.

11 *Oscinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem. Vide Gell. VI. 6. Plin. x. 12. 'Pessima corvorum significatio, cum glutiunt vocem velut strangulati.' Et XVIII. cap. ult. 'Corvi singultu quodam latrantes seque concutientes, si continuabunt, ventos; si vero carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem præsagiunt.' Contra si ab Ortu clare vocem ediderit corvus, felix auspicium fuisse narrant quidam. Vide supra Not.

Et memor nostri, Galatea, vivas :
Teque nec lævus vetat ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion : ego quid sit ater

fortunata ubicumque volueris, o Galatea, et vive nostri memoriam servans: et te nec pergere impediat sinister picus nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis. Ego scio quam periculosum sit Adriaticum mare,

With. *amaris.*—14 *At memor nostri* Cuning. et Sanad. *Galathea* nonnulli ap. Jani, *vivas Usque nec* conj. With.—15 *Te neque* Lips. 1. *Neque te* codd. et edd. ap. Cuning. unde is *Namque nec*, quod receperunt Sanad. et Francis. *non lævus* Harl. 5. *vetat* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. unus Vat. Lambini, Brod. Lips. 1. a m. sec. Dess. 2. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Towers, Sivr. Schmid. Wakef. Comb. et Kidd. *vetet* ceteri omnes codd. et edd. antiq. cum Muret. Torrent. Cruq. Fab. Steph. Rutgers. Dacer. Baxt. Jones. Delph. Bond. Schrevel. Jani, Bipont. Mitsch. et Wetzel.—16 'Post *cornix* colon in multis edd. tanquam seqq. sint apodosis : falso.' *Jani.*—17 Harl. 6. *Non vides.* Pulmanni Græv. Lips. 1. Alt. 1. a m. sec. Cuning. Sanad. Francis et Towers. *trepidat.*—18 Post *Orion* interrogandi signum exhibent Basill. Muret. Cruq. Torrent. Fabr. Steph. Fab. Rutgers. Bond. Schrevel. Delph. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Towers, Dacer. Wakef. et Kidd. 'Melius

NOTÆ

15 *Nec lævus vetat ire picus, Nec vaga cornix*] Plaut. Asinar. Scen. IV. 'Picus et cornix ab læva est: corvus porro (als. *parra*) a dextra : consuadent.' Plin. x. 12. 'Cornix inauspicatæ est garrulitatis, a quibusdam tamen laudata.' Id. ibid. cap. 18. 'Pici (Gallice *pivert*) Martio cognomine, insignes et magni in auspiciis. . . . . Ipsi principales Latio sunt in auguriis a Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis sedit ita placide, ut manu prehenderetur. Respondere Vates, exitium Imperio portendi si dimitteretur; at si exanimaretur, Prætori. Et ille autem protinus concerpsit: nec multo post implevit prodigium.' C. Cælio, sive Lælio id tribuit Frontinus in Strategem.

17 *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, o Galatea, ne temere te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempestatem.

18 *Pronus Orion*] Devexus, ad Occasum vergens. De eo I. Od. 28. 21. II. Od. 13. in fine.

Ego quid sit ater Adriæ, novi, sinus, &c.] Cave etiam et time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cum Athenas profecturus conscendi mare Brundusii. Tunc etiam intellexi 'quid albus peccet Iapyx,' quam sæpe fallat et decipiat ventus ille flans ex Apulia, in Græciam pergentibus initio propitius, at repente e cœlo sereno procellas ciens, et naufragia parans. De eo I. Od. 3. 4.

Adriæ, novi, sinus, et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis Austri, et
Æquoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.
Sic et Europe niveum doloso

utque fallat Iapyx serenus. Conjuges et filii hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, et tumultus atri maris, ac littora ictibus fluctuum concussa. Ita

convenit monitoris affectui simplex punctum.' *Jani.*—19 *Hadriæ* in quibusdam. Vide Var. Lectt. ad I. Od. 3. 15. *altus* vet. cod. H. Steph. Præf. ad Lectt.—22 *Austri* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et omnes alii codd. cum edd. antiquis; Muretus primus dedit *Hædi* ex III. Od. 1. 28. eumque secutus Lambinus unde in plures edd. venit. *astri* suspicio ap. Jones. quam improbat Jani. *et* in fine vs. abest a Pulmanni Hunn. Helmstad.. Venet. 1492. Ascens. Cuning. Sanad. Francis, et Towers; 'quia,' inquit Cuning. 'conveniat imprecationi dissoluta oratio.' 'Sed convenit multo magis,' inquit Jani, 'polysyndeton tali vehementiæ.'—23. 24 Cuning. et Sanad. hic etiam omittunt *et*. Alt. 2. *tremendas*. Bentleii Reg. Soc. *trementis Verbera ripæ;* et sic edidit Cuning. *trementes Verbera ripas* dedit Baxter. *gementes* conj. Bentl. *et trementes Verbere ripas* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. alii codd. et edd. et sic legit Nic. Heinsius ad Ovid. in Addend. ad tom. I. p. 440. Vide Burm. ad Val. Flacc. II. 78. Sanad. *rupes*, pro *ripas*, eadem de causa, ob quam Bentl. volebat *gementes*, sc. quia navigantes in alto mari non possint sentire trementes ripas, audire gementes possint.—25 Lips. 1. 2. *Sic et Europæ.*—26 Bentl. *at scatentem*, quia sit antithesis; sic et Sivr. 'Ita post Bentleium ipse corrigen-

NOTÆ

21 *Hostium uxores, &c.*] In hostes vertantur et irruant mala quævis: a Galatea avertantur.

Cæcos Sentiant motus orientis Austri] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valde esse procellosum.

Cæcos motus] Quidam interpretantur, nocturnos, eo quod 'noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior ... et Austro majores fluctus eduntur,' Plin. II. 47. in fine. Alii legunt *orientis hædi*. De hædorum exortu tempestuoso, vide Not. hujus libri Od. I. Stroph. 7. Numquid verò sagax Poëta junxisset hædorum ortum cum Occasu Orionis, quem modo attulit? Hic siquidem longe est post illum. Verumtamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hostibus vero hædorum malignitatem?

25 *Sic et Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc, mansuetum et amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus et inambulare. At pœnituit serius cum se avectam longius sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultro conscendis: at mox pœnitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa a Jove in tauri formam converso decepta, avecta, vitiata est: tu ab Iapyge Austroque, ventis, et ab Orione hædoque sideri-

Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri nihil astra præter
Vidit et undas:
Quæ simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten, Pater, o relictum

etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare bestiis refertum et apertos dolos expavit ante imperterrita. Paulo ante flores in pratis colligens, texensque corollas Nymphis meritas, nocte parum lucida nihil aspexit nisi sidera et aquas. Cum vero pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, ira percita ait: o

dum esse divinaveram.' *Wakef.* Kidd. vero vulgatam servat.—28 H. Steph. et Best. de Rat. Emend. Leg. p. 125. *palluit: audax Nuper;* ita jam Ascens. 1519, et Kidd. laudans Virg. Æn. x. 72. 'Quis Deus in fraudem, quæ dura potentia nostri est?' 'Sed cur tandem *audax* in eo dicatur puella, quod flores legat et coronas nectat? Et sensum et venustatem ex hoc incidendi modo detrimentum capere, apparet.' *Jani.*—29 Copula in fine vs. deest in Lips. 4.—30 Conjectura ap. Jones. *coronæ ut.*—33 Lips. 4. *tetigit patentem.*—34 *Cretam* Lips. 4. *Cretam, o pater, o relictum* Bentleii Vigorn. unde ille conj. *pater o, relictum o Filiæ, &c.* Cuning. Sanad. Francis,

NOTÆ

bus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. vi. 15. Ovid. Met. ii. Fab. ult. et Fast. v. Apollodor. lib. iii.

Niveum latus] Candore insignis Europa celebrata est.

27 *Mediasque fraudes Palluit audax*] Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cum in alto mari nil præter undas et marina monstra aspexit. Hæc et quæ sequuntur e Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcilius, e Theocrito, quoniam inter hujus opera Idyll. xix. reperitur inscriptum, 'Europa;' quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

29 *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cum rapta est a Dite, Proserpinam exhibent Ovid. Met. v. item Lucanus.

33 *Centum potentem Oppidis Creten*] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Virgil. Æn. iii. de Cretensibus: 'Centum urbes habitant magnas.' Plin. xii. 1. 'Est Gortynæ in insula Creta juxta fontem platanus una, insignis utriusque linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: statimque ei Græciæ fabulositas affuit: Jovem sub ea cum Europa consedisse.'

34 *Pater, o relictum, &c.*] Tandem plane deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: Miseram me quæ insano tauri amori obsecuta patris domum reverentiamque deserui!

Filiæ nomen, pietasque, dixit,
Victa furore!
Unde? quo veni? levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilansne ploro
Turpe commissum? an vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quæ porta fugiens eburna
Somnium ducit? meliusne fluctus

parens, nomen a filia neglectum, et pietas etiam relicta! Unde et quo deveni? unica mors pœna est minor flagitio virginum. An experrecta defleo crimen fœdum? An scelere immunem me decipit species inanis, quæ dilapsa per januam eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere?

et Towers: *Cretam, o patris o relictum, &c.*—35 Nonnullæ edd. tempore Lambini, *numen.* Helmstad. *duxit.*—36 *Victa furore Unde, &c.* Best. de Rat. Emend. Leg. x. 172. Hinc Kidd. *Pater! o relictum Filiæ nomen! Pietasque! dixit: Victa furore Unde? quo veni? &c.*—39 Basil. 1527. *aut vitiis;* Bentl. emend. *an vitio;* et sic Cuning. Jones. Sivr. Francis, et Kidd. quia nusquam hoc sensu, sc. pro stupro, adhibeatur pluralis numerus vocabuli. Quod in Acronis et Mancin. commentariis est singularis *vitio,* id non, eos sic legisse, sed sic explicuisse pluralem, argumento est.—41 Sanad. emend. *quam porta;* et sic Sivr. Francis, et Towers, quia non ducat imago somnium, sed contra somnium imaginem. Potuisse facile lectionem *quæ* oriri e glossa Grammatici, *quam e porta, &c.* Harius (Epist. Crit.) Op. II. 423. *quam e porta.*

NOTÆ

37 *Levis una mors est Virginum culpæ*] Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. Carm. LXII. seu Epithal. 'Virgo dum intacta manet, tum cara suis: sed Cum castum amisit polluto corpore florem, Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.'

40 *Imago Vana, quæ porta fugiens eburna*] Post Homer. Odyss. T. 562. alii Poëtæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburnam alteram: per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virgil. Æneid. VI. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologia rem versari opinantur: ἐλεφαίρω, inquiunt, est, *decipio:* hinc vanum est insomnium e porta quæ 'candenti nitens elephanto,' ut ait Virgil. cit. illud autem est verum quod e cornea porta. Nam a κέρας, *cornu,* κεραίνω, indeque κραίνω, *effectum reddo.* Alii, quod ebur densum nihilque dat oculis pervium; at contra pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc vero aliquid exhibet et indicat. Aliis per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu vero oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita: nam quæ oculis videntur manifesta sunt, at incerta quæ alieno ore famaque percipiuntur. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. I. 3.

Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ! lacerare ferro et
Frangere enitar modo multum amati
Cornua monstri.
Impudens liqui patrios penates;
Impudens Orcum moror. O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones!

Si aliquis modo tradat iratæ mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci prius dilecti nimium. Absque verecundia deserui paternam domum, sine pudore cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nuda ambulem inter leones, priusquam fœda tabes invadat pulchras genas, ac deli-

—46 Copulam *et* ejecit Cuning. quod furori loquentis convenientius putat abesse, et ideo, quia *Frangere* pro correctione mitioris verbi *lacerare* habet. 'Sed in hac certe fallitur; nam lacerare non ad *Cornua* pertinet.' *Jani.* At illum secutus Jones.—48 Harl. 2. 3. 6. *Cornua tauri;* sic etiam quidam codd. Lamb. Div. Cruq. libb. Torr. (ut videtur), Alt. 2. Dess. 2. Lips. 2. 3. Franeq. Helmst. Loch. Venet. 1492. 1590. Asc. Basil. 1527. 31. 80. Lamb. Torr. Mur. Fabr. Steph. Rutg. Heins. Jon. Bond. Delph. Schrevel. al. Sed *monstri* omnes Blandd. Mart. Mald. Sil. Cruq. Pulm. Hunn. et Gemblac. 2. Bentl. Græv. Leid. Regin. Reg. Soc. Magdal. Galens. et al. Harl. 1. 4. 5. Mentel. Lips. 1. 4. Brod. Sax. Venet. 1478. Mediol. 1486. 1502. Basil. 1555. Bentl. Baxt. Cun. San. Talbot. Pine, Francis, Towers. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Est quoque et elegantior lectio, cum ante adfuerit 'juvencus,' mox sequatur 'taurus,' et ornatior, et vero fœminæ furore percitæ affectui convenientior. Haud dubie *tauri* interpretamentum est.' *Jani.* Versus 45–48. ejicere visum Guyeto.—50 Vet. Comb. *hircum moror.*—51 Unus Vat. et Torn. Lambini, et Franeq. *Si quis hæc audit.* Alt. 1.

NOTÆ

42 *Meliusne fluctus Ire per, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quam in pratis otiose ludendo flores colligere? Vix sane opinionem somnii excutere possum, inquit stupens Europa.

47 *Multum amati*] Huic divinum odorem spiranti, ut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens collusit Europa; contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein et dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet puellam. Apud Ovid. autem Met. II. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit, gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. I. n. 79. 'Non audeo dicere pulchriorem esse me quam ille fuit Taurus qui vexit Europam.'

50 *Orcum moror*] Mori differo, mororque debitam Orco prædam me tradere.

51 *Utinam inter errem Nuda leones*] Jam Europa non somniasse, sed re-

Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens,
Quid mori cessas? potes hac ab orno
Pendulum zona bene te secuta e-
lidere collum.
Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant; age, te procellæ

catæ prædæ corpulentia dilabatur. Cupio formosa tigres satiare. Infamis Europa, absens pater instat: quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab ista orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes et scopuli ad

et Lips. 1. *intererrem*, una voce; Lips. 2. pro v. l. *inter essem.*—52 *Una leones* Lips. 4.—54 Lips. 1. a m. pr. et Lips. 2. *sucus.* Vid. Pier. ad Virg. Ecl. III. 6. et Drakenb. ad Sil. Ital. VII. 169.—55 *Defluit* Mentel. *teneraque succus Defluat præda* conj. Lambinus.—57 *Europæ* unus Vat. Faërn. et pro v. l. Torn. Lambini, omnes Bland. et Div. Cruquii, Pulmanni Beller. Lips. 2. Venet. 1492. unde primus Erasmus explicuit: 'Pater, Europæ (casu tertio) h. e. tibi, o Europe, vilis, contemtus, spretus.' Itaque *Europæ* Lambin. Glarean. Basil. 1555. 1580. et Heins. placet etiam Cruquio, Bruto, Gesnero. *Europe* Porphyr. multi ap. Lamb. et Cruq. omnes Torrentii, Lips. 1. 3. 4. Dess. 1. 2. Alt. 1. 2. Helmstad. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. Ascens. Basill. 1527. 1531. Muret. Fabr. Fab. Rutgers. Steph. Dacer. Bond. Schrevel. Delph. Bentl. e codd. suis, Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Towers, Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—60 *Lædere* plerique codd. Lamb. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. omnes Cruq. Torrent. et Bentl. Lips. 1. 2. 3. 4. Helmstad. Dess. 1. et Alt. 1. 2. nostri, duo Bersm. Venett. Locher. Asc. Basill. Lamb. edit. sec. Cruq. Torr. Steph. Fab. Dac. Heins. Baxt. Jon. Schmid. Bipont. Mitsch. et Wetzel. *eli-*

NOTÆ

ipsa flagitium perpetrasse se agnoscens iram in taurum primo, deinde vero in seipsam vertit.

55 *Speciosa quæro Pascere tigres*] A feris cito devorari exoptans, nuda et formosa illis cupit objici: forte et pœnas luere vult eam, quæ culpæ et turpi commisso ansam præbuerat, formam et pulchritudinem. Porro tigres ac leones memorat, quales omnino belluas Creta non habet aut nutrit: verum attonitæ idque citra notam ignoranti virgini non est indecorum.

57 *Pater urget absens*] Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosæ mihi exhibet durum perinde ac justum vindicem: eaque me imago urget et torquet.

58 *Potes hac ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo et suspendio, vel præcipitio seu in mare seu in scopulos acutos.

Crede veloci; nisi herile mavis
Carpere pensum,
Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, et remisso
Filius arcu.
Mox, ubi lusit satis, Abstineto,
Dixit, irarum calidæque rixæ,
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.

mortem expediti; age, committe te celeri tempestati, nisi pensum dominæ trahere vis tu Regis filia, atque dari pellex heræ barbaræ. Lugenti astabat Venus improbe ridens, natusque laxato arcu: postquam vero satis ludificata est, ait: modum pone furori et ardenti jurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda. Ig-

****

dere, diviso vocabulo, primaque syllaba ad vs. 59. relata, Faërn. unus Vat. et alii nonnulli Lamb. Sic et ipse Lamb. ed. pr. et jam ante eum Muret. Recentiori ætate hanc lectionem tuentur N. Heins. ap. Bentl. in Advers. p. 118. et ad Ovid. Fast. IV. 371. tum Bentl. quia 'guttur lædere' nusquam pro constringere, aut frangere, dicatur. Eum secuti Gesner. Klotz. Lectt. Ven. p. 335. Cuning. Sanad. qui addit, pro affectu loquentis *Lædere* nimium debile verbum esse; item Zeun. Francis, Towers, Wakef. Comb. et Kidd. Denique *lidere* a Petro Pagano in margine notatum reperit G. Fabric. et in contextum recepit, quod sit verbum in hac significatione proprium, a *lisis*, i. e. venis gutturis majoribus. Sed quis tandem Horatio vocabulum inferioris ætatis ac Latinitatis, qualia sunt 'lidere' et 'lisæ' (vid. Glossar. Dufresn.), obtrudat?—62 Unus Bersmanni et Dess. 2. *Saxa delectant*.—66 Basill. 1527. 1531. *Barbara*. Multi libri hic et alibi, *pelex*, antique. Vid. Var. Lectt. ad III. Od. 10. 15. *aderant* unus Bersmanni et Alt. 1. improbante Jani.—69 *Mox ubi luxit* Mentel. *Mox ubi risit satis* Harl. 4.—71 '*Tum tibi* Lips. 3. *Dum* (donec) Venet. (Ald.) 1490. Alt. 2. a m. s. Sic vult Klotz. Lectt. Ven. p. 336. *Non tibi* Ge. Fabr. in ed. Basil. 1555. Nescit Bentl. unde? Scilicet ex male intellecta Acronis nota. Attamen sic etiam Lips. 1. *Mox tibi* Lips. 4. forte ex initio vs. 69. *Num tibi* conj. ap. Jones. *Jam tibi* conj. Bentl. qui ad fas-

NOTÆ

63 *Nisi herile mavis Carpere pensum*] Nisi mavis servire, et lanam in fila ducere ab hera certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanthi.

66 *Pellex*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidum ridens Venus] Dum in has querelas erumperet Europa, prope stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cum sat vulnerum intulisset arcum remiserat.

69 *Abstineto, Dixit, irarum, &c.*] Tota hæc strophe ironiam complectitur salsissimam.

Uxor invicti Jovis esse nescis:
Mitte singultus; bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

noras te esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altam sortem sustinere, ut decet: divisus mundus tuam feret appellationem.

tidium arguatur in vulgata. Sed omnino, qui hanc, ejusque venustatem, recte intellexerit, nullam emendationem exoptabit. *injussus* conj. Bentl. sponte se tibi tradet; sed quanto pulchrius verbum *invisus!* In cod. nostro Lips. 4. est quidem *inuissus*, quod legi posset *injussus*, sed est haud dubie *invissus*, ut solet inprimis is codex. *visus* Mentel.' *Jani.*—73 Lips. 4. *Uxor inviti.* Post *nescis* interrogandi signum vulgo in edd. 'Sed rectius e meo sensu sine interrogatione legitur.' *Jani.* Sic Baxt. Sanad. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. et Comb.

NOTÆ

73 *Uxor invicti Jovis esse nescis*] Apud Moschum ante cit. Jupiter ipse se Europæ qualis sit aperit, et consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74 *Bene ferre magnam Disce fortunam*] Vel, tolerare gravem animi dolorem; vel, regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave cui taurus appellatio et insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœnicia in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulo aliter, a Cretensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis, victore, Europam Regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. &c. Cœl. Rhodig. XVI. 17. apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud quam ταυρόμορφον τύπωμα, id est, *tauri forma præsigne navigium.*

75 *Tua sectus orbis Nomina ducet*] Orbis in duas vel tres divisi portiones, (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgata opinione. Nam alioquin Herodot. lib. IV. scribit: 'Nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit, nisi dicatur ab Europa Tyria (alias Syria) nomen accepisse regionem antea nomine carentem: illam porro ex Asia certe fuisse, in hanc vero minime commeasse terram, quæ nunc a Græcis vocatur Europa, sed a Phœnice tantum in Cretam, et e Creta in Africam.' Apud Moschum antea cit. Idyll. initio, refertur, dum adhuc virgo Phœnicia versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, et alteram ei oppositam, de se contendentes: muliebri forma erant: harum altera peregrino vultu et habitu; altera similis erat indigenæ, atque ut filiam magis vindicabat, quod eam genuisset ac nutrivisset: verum altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quod ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum: et hinc mare Mediterraneum esse. Plin. II. 90. 'Oceanus in totum abstulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.' Et lib. III.

NOTÆ

Proœm. 'Africæ Abyla, Calpe Europæ claustra, laborum Herculis metæ. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, et rerum naturæ mutasse faciem.' Et cap. 1. rursum, 'Oceanus,' inquit, 'hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, et avido meatu terras, quæcumque venientem expavere, demergens, resistentes quoque flexuoso littorum anfractu lambit, Europam vel maxime recessibus crebris excavans.'

ODE XXVIII.

AD LYDEN.

Amicam suam fidicinam ad potandum secum et cantandum Neptunalibus provocat.

FESTO quid potius die
  Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde, strenua Cæcubum,
  Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem
  Sentis; ac, veluti stet volucris dies,

Quid melius agam die Neptuno sacra? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum: atque severitati obfirmatæ vim infer. Vides medium diem recedere: et tamen

Ode decima septima Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphe in vett. codd. Torrentii, *Parænetice ad Lyden Neptunalibus.*—2 Bentl. emend. *facias*, ob seq. *prome;* et sic edidere Sanad. et Towers, probante Cuning.—3 Post *Lyde* comma ponunt Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Jones. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. et Kidd. alii vero cum Francis, Wakef. et Comb. post *strenua.*—6 Duo Blandd. Cruquii, unus Bersmanni, Mentel. et Pulmanni Gem-

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 3.

1 *Festo quid potius die, &c.*] Quid aptius et convenientius diei festivo, quam genio indulgere?

2 *Neptuni*] Hujus festum agebatur Romæ die Julii vigesima tertia. Meminit Plin. XVIII. 13. Athenis autem dies octava cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. III. 18.

Reconditum] Ideoque pretiosum et optimum.

3 *Lyde*] Eadem forte quæ supra Od. XI. Stroph 7. ibi quidem *obstinata*, hic vero facilis et amica.

Cæcubum] Vinum eximium, de quo I. Od. 20. 9.

4 *Munitæque adhibe vim sapientiæ*] Animo a natura serio et a nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tua indole severiori: mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5 *Inclinare meridiem Sentis*] Vides Solem jam descendere, et peracto medio cursu vergere ad Occasum. Dies jam media abiit: cœnæ hora carpenda est.

Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli consulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum, et virides Nereidum comas:
Tu curva recines lyra
Latonam, et celeris spicula Cynthiæ:

cunctaris detrahere ex apotheca inutilem cadum Bibulo Consule conditum; quasi consistat tempus fugax. Age, alternis canemus Neptunum, et cæruleos Nereidum capillos. Tu cithara incurva sæpius cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis.

blac. 1. *et veluti.* Alt. 1. *et volucris stet veluti dies.* Lamb. conj. *at veluti.* Post *sentis*, et mox post *amphoram*, interrogandi signum ponunt Cuning. Sanad. et Towers.—7 Pauci quidam codd. *diripere*, ut Mart. Cruquii, Gemblac. 2. et Diesth. Pulmanni, Lips. 2. 4. item Vet. Comb. Venet. 1492. Venet. 1559. ap. Zeun. Glarean. Locher. Asc. Muret. Land. et Rutg. 'Sed alienum est h. l. illud verbum: rectius itaque ceteri *deripere*. Vid. Heins. ad Ovid. Met. III. 52. Sæpius permutata a librariis 'de' et 'di' in verbis compositis.' *Jani.*—8 Sivr. scribit *bibuli*, minusculo *b*, et dici contendit Messalam Corvinum, cui servata fuerit amphora; laudatque III. Od. 21. 9.—9 '*N. c. in vices* nonnulli Lamb. H. Stephani codd. (Epist. ad Lect.) Mart. Cruq. Mentel. Lips. 2. *invices* Maldeg. Cruq. Nil nos cogit, rejicere vulgatum *invicem*, ceterorum codd. auctoritate firmatum.' *Jani. invices* etiam Harl. 1. et Vet. Comb.—10 *Nereidum choros* Lips. 4. memorabilis lectio, inquit Jani.—12 Post Cyn-

NOTÆ

7 *Horreo*] Græce ὡρεῖον. Ita vocatur locus rebus condendis et servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria jam dixi Od. VIII. et XXI. hujus libri.

8 *Cessantem amphoram*] Satis veterem.

Bibuli consulis] Sub consulatu Bibuli ann. U. C. 694. in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Rempublicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hic jocari, ac per vocem *cessantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæsare Consulem, nihil vero Consulis agentem, quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. vide locum, et in eam rem Epigramma ibi relatum.

10 *Neptunum*] Quandoquidem ejus festo epulabimur, hunc sane celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinasque Nymphas pariter, Nereides, Nerei filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longe ab initio.

Virides Nereidum comas] Ob maris colorem.

11 *Tu curva recines lyra, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præsidentes.

Curva lyra] Vide I. Od. 10.

12 *Latonam*] Dianæ et Apollinis matrem.

Celeris spicula Cynthiæ] Celebrabis Dianam venatricem; spiculis feras configentem, et celeri cursu assequentem: quæ a Cyntho, Deli insulæ monte, Cynthia dicta est. I. Od. 21.

Summo carmine, quæ Gnidon
Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon
Junctis visit oloribus:
Dicetur merita Nox quoque nænia.

Ultimo cantu dicetur Venus, quæ Gnidum obtinet et Cycladas emicantes; atque junctis cycnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.

---

thiæ intrusit *et* Bonfin. Annot. 42.—13 *Summo cardine*, quod volebat quidam tempore Geo. Fabr. habent Lips. 1. 4. *Cnidon* multi. Vid. Var. Lectt. ad I. Od. 30. 1.—14 *Paphum* meliores codd. Torrentii, Bentleii Leid. Zulich. Regin. Petrens. Magdal. aliique, Lips. 1. 3. 4. Venet. 1492. Locher. Ascens. Bentl. Cuning. Sanad. Towers, et Wakef. *Paphon* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lips. 2. Alt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. Mentel. alii codd. et vulgg.—15 Lips. 3. *vinxit oloribus*.—16 *Dicetur* ad præcedentia trahunt, et post illud incidunt Bentl. Cuning. Sivr. et Kidd.

NOTÆ

13 *Gnidon*] Cariæ urbem, de qua I. Od. 30.

14 *Cycladas*] Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide I. Od. 14. 29. *Paphon*] De ea urbe Cypri clarissima I. Od. 30.

15 *Junctis oloribus*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando cycni, sic IV. Od. 1. 'purpureis ales oloribus:' alias columbæ; Propert. III. 3. 31. et Apul. Met. VI. paulo post initium: interdum passeres. Ita Sappho: Καλοὶ δέ σ' ἆγον ὤκεες στροῦθοι.

16 *Dicetur merita Nox quoque nænia*] Nox etiam cantabitur *merita nænia*: vel quod in ea epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De nænia II. Od. 1.

ODE XXIX.

AD MÆCENATEM.

Suadet Mæcenati suo, ut æstuoso jam tempore, relicta urbe publicisque negotiis, rure apud se aliquantulum sibi indulgeat. Deinde philosophico et splendidissimo excessu ostendit, supervacuam esse curam futuri et amorem divitiarum.

TYRRHENA regum progenies, tibi

O Mæcenas proles Etrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in

---

Ode octava Libri quarti in Ed. Sanad.—2 Unus Bersmanni, Brod. Lips. 3.

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 9.

1 *Tyrrhena regum progenies*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac Poësin, seu res et materiam perpendas. Dictio grandis; Stoicæ mentis ac disci-

Non ante verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est: eripe te moræ;
Ne semper udum Tibur et Æsulæ
Declive contempleris arvum et
Telegoni juga parricidæ.

amphora non hactenus inversa, cum floribus rosarum, et balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuo spectes humidum Tibur, et pronos agros Æsulæ, collesque Telegoni parricidæ. Relinque abundantiam fastidium affe-

a m. pr. Lips. 1. Mentel. Dess. 2. et Harl. 4. 5. 6. *Non ante versum.*—4 *Pressa tuis balanos* Cuning.—6 *Nec* aliquot Torr. unus Bersm. Lips. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Alt. 2. a m. pr. Baxt. Gesn. et Wetzel. *Non* ceteri Torr. unus Bersm. Lips. 2. Locher. Venet. 1492. Asc. *Ne* Lamb. Cruq. et Bentl. e suis codd. Mentel. Fran. Lips. 1. 3. Dess. 2. Helmst. Alt. 2. a m. s. Venet. 1478. Basill. Steph. Rutg. Fabr. Fab. Heins. Jones. Dacer. Jani, Zeun. Schrevel. Bond. Delph. Bipont. Mitsch. et Kidd. *Neu* Cuning. Sanad. Francis, et Towers. *En! semper-udum* Wakef. post Nicolaum Harding. *semper-udum* etiam Taylor de Leg. Civ. p. 37. probante viro docto in 'The British Critic,' tom. v. Idem vir doctus *En!* Wakefieldii damnat, assentitur vero Nicolao Harding. legenti *At.* Conj. alii *Ut*, quod recepit Kidd. Vid. Markland. in Expl. V. A. A. 258-267. Variantes ap. Jani: *Æsolæ, Asulæ, Esulæ, Essulæ, Æfulæ, Efulæ, Effulæ.*—7 Copula *et* in fine vs. abest a Lips. 4. et Helmst.—8 *Telogoni* codex ap. Jani. *patricidæ* Lips. 1. a m. pr. Mur. Fab. et

NOTÆ

plinæ explicatio gravis. Tuum, Lector, ingenium, tua sagacitas tibi cetera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena regum progenies] Ab Etruscis Regibus oriunde. Vide I. Od. 1. et 20. ibique Not.

2 *Non ante verso lene merum cado*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3 *Cum flore rosarum*] Serta et corollas e floribus ad convivia semper adhibuisse veteres, fuse dixi I. Od. ult. et alibi.

4 *Pressa tuis balanus capillis*] Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus] Myrobalanum, unguentum balaninum e glande unguentaria, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. *Glans* Latinis, βάλανος Græcis. Vide Plin. XII. 21. XIII. 1. et 4. et alibi. Pers. Sat. IV. 37. 'balanatum gausape' nuncupat balano delibutum capillitium.

5 *Apud me est*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quominus apud me cœnatum venias.

6 *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantulum ædes tuas excelsas, e quibus prospicis Tibur, Æsulam, &c.

Udum Tibur] Aquis abundans. Vide I. Od. 7. et 18. et II. Od. 6. init.

Æsulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere montis ædificatum.

8 *Telegoni juga parricidæ*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum a Roma distantem, a Telegono Ulyssis e Circe filio, qui patrem

Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatæ
Fumum et opes strepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo sub lare pauperum
Cœnæ, sine aulæis et ostro,
Solicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater

rentem, et ædes excelsis nubilis proximas. Intermitte admirari fumum, et potentiam, tumultusque Romæ felicis. Non raro jucunda opulentis varietas, et nitidæ cœnæ in exigua domo pauperum, absque tapetibus et purpura, vultum anxium por-

Dacer.—9 Hic etiam abest copula a Lips. 4. et Helmst. et ed. Cuning.—12 *Fumum et opus* Lips. 4.—14 Alt. 2. *sub lare pauperis.*—17 *Andromedæ*, Latina terminatione, omnes codd. nisi quod nonnulli *Andromadæ*, *Andromachæ;* item omnes edd. antiq. ante Muretum, qui primus induxit *Andromedes*, unde fere sic editt. secutæ, Venett. Glarean. &c. Vid. Var. Lectt. ad III. Od. 4. 27. et Heins. ad Ovid. Heroid. Epist. XVIII. 149. *Andromedæ* rursus Heins. Bentl. Baxt. Cuning. Sanad. Sivr. Talbot, Pine, Francis, Towers, Jani,

NOTÆ

imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerent ædificia: vulgo *Frascati.* Ibidem etiamnum extant magnificæ Procerum villæ Romanorum, et palatia bene multa.

9 *Fastidiosam desere copiam*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

10 *Molem propinquam nubibus arduis*] Vel sublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Esquilino monte, e qua Nero spectasse dicitur incendium urbis. Suetou. Neron. cap. 38. 'Incendium e turri Mæcenatiana prospectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulchritudine.'

12 *Fumum*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13 *Plerumque gratæ divitibus vices*] Natura diverso gaudet.

14 *Mundæque Cœnæ*] Paratum 'non ampliter sed munditer' convivium; ut habet Comicus.

16 *Solicitam explicuere frontem*] Frontem scilicet mœstitia in rugas contrahit, hilaritas vero solvit et explicat.

17 *Jam clarus occultum, &c.*] Æstivos ardores adducit ac notat sidus Cephei, quod oritur VII. Id. Jul. ex Columell. lib. XII. Cepheus Æthiopum Rex, inter sidera relatus cum Cassiope uxore, Andromede filia, et Perseo ejus liberatore ac sponso.

Occultum ignem] Tum quod Cephei sidus pone minorem Ursam collocatum est, tum quia circulo Arctico magna ex parte obtegitur: Hygin. lib. II. Apollodor. Arat. &c. vel potius, quod ante non apparebat, jamque ortum ostendit se.

Ostendit ignem; jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Jam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quærit, et horridi
Dumeta Sylvani; caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu, civitatem quis deceat status,
Curas; et urbi solicitus times,

rexerunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem absconditum. Jam sævit Antecanis, ac sidus Leonis furiosi, Sole reducente dies aridos. Nunc pastor æstu fatigatus cum grege languente petit umbras, et amnes, atque densa nemora Sylvani hirsuti; et littus silens nec leves habet auras. Tu laboras quis urbi status conveniat, ac metuis anxius quid adversus Rempublicam moliantur Seres,

Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—18 Cuning. conj. *Ostentat*, *Prochion* var. lect. ap. Jani.—20 *Sole graves referente luces* malebat Scaliger. —22 Duo Vatt. et Jannoct. Lambini, Mentel. Pulmanni Diesth. Bentleii Battel. et Bodl. 2. Landin. Locher. *horrida*.—23 *Sylvarum* Pulmanni Diesth. et unus Lambini. *caret qua* idem codex Pulmanni et unus Achil. Statii ap. Lamb.—24 Conj. ap. Jones. *venis* pro *ventis*.—25 Fabr. et Cuning. *qui deceat*. —26 Unus Bersmanni, Dess. 2. et Cuning. *urbis*, probante Klotz. Lect. Venus. p. 340. *orbis* emend. Sanad. quia jam memorata sit *civitas*; et sic edidit

NOTÆ

18 *Procyon*] Latine Antecanis, sidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cic. de Nat. Deor. II. 'Geminis est ille sub ipsis Antecanis, Graio Procyon qui nomine fertur.'

19 *Stella vesani Leonis*] Quintum est hoc Zodiaci signum, quod, aggrediente Sole, incipit sævire, Canicula 'insana' dicta Persio Sat. III. 5. forte et alludit Horatius ad stellam quæ in pectore Leonis oritur IX. Kal. Augusti. Columell. &c.

20 *Sole dies referente siccos*] Scaliger, offensus epitheto *siccos* in fine versus, mallet: *Sole graves referente luces*. Age vir gravis; Æstivos dies et calores Poëta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æstatis. O hypercritici conatus ingenii!

21 *Jam pastor umbras, &c.*] Priori strophe anni tempestatem æstivam, hac autem diei horam ferventissimam designat, nempe Meridiem, quo solebant pastores et greges 'umbras et frigora captare.' Virgil. Ecl. II.

23 *Dumeta*] Sylvas sua densitate umbram et frigus suppeditantes.

Sylvani] Dei sylvarum.

Horridi] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto et villoso. Vide supra Od. XVIII. 1. ibique Not.

Caretque Ripa vagis taciturna ventis] Nulla est aura, ne levis quidem spirat ventus ad ripas fluminum.

25 *Tu, civitatem quis deceat status, &c.*] Dum quiescunt omnia, tu etiam laboras de statu Reipublicæ constabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, o Mæcenas, urbis Præfecte. De hac Mæcenatis Præfectura Dio lib. XLIX. et LV. Vide et Vell. Paterc. II. Senec. Epist. XCIV. Tacit. Annal. VI. Supra Noster Od. VIII. 17. 'Mitte civiles super urbe curas.'

Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent Tanaisque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus;
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus: cetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo

et Bactriani Cyro subjecti, atque Tanais seditiosus. Dii sapientes obscuris tenebris involvunt venturi ævi sortem: deridentque si homo plus quam decet angatur. Satage bene moderari præsentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii Tiberis modo

Francis. *orbi* emend. Jones. et sic Sivr.—28 Lips. 4. *Bactra parant.* Cuning. Sanad. et Towers, *Tanaisve.* Bentl. conj. *dissors;* hoc tamen neglexit Kidd.—29 *Prudens f. temporis* ad antecedentia, et sic ad Mæcenatem refert Bonfin. Annot. XLIV. Wakef. comma ponit post *temporis;* quem vide ad Virg. Georgic. lib. I. vers. 416.—32 Harl. 3. 6. et Pulmanni Gemblac. 1. *trepidet.* Mentel. *Quod est.*—34 Quidam Lambini, Mentel. Bentl. Græv. et Gal. Lips. 2. et Cuning. *medio æquore;* ita plures codices, sed cum

NOTÆ

27 *Seres*] Asiæ populi ultra Sinas, a Sera urbe dicti. Regio illorum Serica hodie *Catay,* serico opere inclyta. Vide I. Od. 12. sub finem.

Regnata Cyro Bactra] Hæc urbs primaria Bactrianæ, regionis Asiæ, inter Parthiam ad Occasum et Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat Imperii Persarum.

Cyro] Hic filius Cambysis, Persarum ac Medorum subindeque totius Orientis Rex, profanis immo et Sacris Literis celebratus, a Tomyri Scytharum Regina cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. lib. I. &c. Paralipomen. Esdr. Daniel. maxime vero Isaiæ cap. XLV. 'Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa Regum vertam . . . Ego ante te ibo . . . Dabo tibi thesauros absconditos et arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israël . . . accinxi te, et non cognovisti me,' &c.

28 *Tanaisque discors*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives, inter se frequentius dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europa disterminante jam dixi. Vide Od. IV. hujus lib. stroph. 9.

29 *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita esse futura noluerunt, sive ne malis ante tempus torqueantur, sive ut incerta rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ac vereri moneantur.

31 *Ridetque, si mortalis ultra Fas trepidat*] Noster II. Od. 16. 'Lætus in præsens animus quod ultra est Oderit curare.'

32 *Quod adest, memento Componere æquus*] Præsentibus utere prudenter, recte, juste.

33 *Cetera fluminis Ritu feruntur*] Futurum tempus fluit, et sensim elabitur, rebus modo pacatis, modo turbidis.

Cum pace delabentis Etruscum
In mare; nunc lapides adesos,
Stirpesque raptas, et pecus, et domos,
Volventis una, non sine montium
Clamore vicinæque sylvæ,
Cum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Lætusque deget, cui licet in diem
Dixisse, Vixi: cras vel atra
Nube polum pater occupato,

intra ripas quiete defluentis intra mare Tuscum, modo saxa corrosa evulsasque stirpes, et greges, atque ædificia simul abripientis, haud absque sonitu montium et sylvæ proximæ; quando immanis eluvio solicitat fluvios tranquillos. Is compos sui est vivetque hilaris, qui diebus singulis dicere potest, Vixi: crastina die Jupiter cælo producat vel obscura nubila vel serenam diem; at

superascripto *alveo.*—35 Venett. ap. Zeun. Glarean. Basill. Mur. et Fabr. solenni lapsu, *dilabentis.* Vide Bentl. *labentis* Mentel.—36 Lips. 2. *adhæsos;* Lips. 4. *ambesos.*—37 Sivr. *Stirpesque ruptas.*—39 Unus Bersmanni, et Dess. 2. *vicinoque silvæ.*—41 Cuning. *Ille sui potens.*—42 Canter. ex antiquis codd. notante Burmanno, *degit;* et sic Cuning. Sanad. Francis, Sivr. et Towers. Locher. *degens.* Mediol. 1477. *cui decet in diem.*—44 *Nube polum, Pater, occu-*

NOTÆ

36 *Nunc lapides adesos, Stirpesque, &c.*] Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides arrodit et excavat, arbores extirpat, &c. Vide Homer. Il. Λ. Lucret. I. 285. 'Fragmina dejiciens sylvarum, arbustaque tota, Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis Grandia saxa,' &c. Virgil. Æn. II. 305. 'Rapidus montano flumine torrens Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores: Præcipitesque trahit sylvas: stupet inscius alto Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.'

40 *Cum fera diluvies quietos Irritat amnes*] Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsumque augentes supra modum exundatione sua: illi sunt Tinia, hodie *Topino,* Nar, vulgo *Nera,* ex Apennino scaturientes; Anio, vulg. *Teverone,* flu. Sabinorum, Pelia flu. Hetruriæ, vulg. *Paglia.* Lege Plin. Epist. VIII. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita scribit: 'Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis alte superfunditur... premit valles, innatat campis... Inde quæ solet flumina accipere et permista devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros, Anio delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, et fregit et rapuit. Subruit montes, et decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit,' &c.

43 *Vixi*] Vox contemnentis mortem, inquit diserte suo more Marcilius: sic Æneid. IV. 'Vixi: et quem dederat cursum natura peregi.' Posset etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem,* eo sensu: is beatus

Vel sole puro: non tamen irritum
Quodcumque retro est efficiet; neque
Diffinget infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna sævo læta negotio, et
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem: si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, et mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis

nequaquam rescindet quicquid actum est, neque mutabit ac destruet quod semel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis, et obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo stantem. Quod si leves alas movet, reddo quæ donavit; ac mea me virtute protego; atque honestam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempestatibus,

pato Cuning. et alii nonnulli ap. Jani.—47 Nonnulli ap. Lamb. *Diffringet;* Lips. 4. *Diffindet.*—48 In quibusdam: *simul hora vexit.*—49 Copula *et* abest a Mentel. Helmstad. et Lips. 4.—50 Lips. 4. *pervicax*, memorabilis varietas, inquit Jani.—52 Lips. 4. *non alii benigna;* Alt. 1. *nunc aliis benigna.*—54 Lips. 4. *in mea.*—57 Mentel. et Lips. 1. 4. *si mugiat Africus.*—60 *Nec Cypriæ*

NOTÆ

semperque 'lætus deget,' qui in diem vixerit, id est, qui præsenti tempore hodiernaque die utetur, futuri et crastini minime anxius. 'Sufficit diei malitia sua,' inquit Christus in Evangelio.

49 *Fortuna sævo læta negotio, &c.*] Vide I. Od. 34. in fine. Juvenal. Sat. III. 39. 'Quales ex humili magna ad fastigia rerum Extollit, quoties voluit Fortuna jocari.' Et Sat. VI. 604. 'Stat Fortuna improba, &c. Secretumque sibi mimum parat,' &c.

53 *Laudo manentem*] Quamdiu stat et manet mecum Fortuna, laudo: quod si recedat et aufugiat, minime indignor. Illa instabili, firmus ego mea virtute haud moveor; mea tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, extant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit non nemo) numismata ænea et argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextra fugitivi frænum equi, læva copiæ cornu tenentis, cum hac epigraphe:

FORTVNAE MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici Magni.

55 *Probamque Pauperiem sine dote quæro*] Vulgatum erat de bona conjuge inter probos effatum: Satis dotata, si bene morata. Sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felicis vitæ ducem; sibique videri satis dotatam, utpote *probam*. Vide supra Oden XVI. a medio ad finem.

57 *Non est meum, si mugiat, &c.*]

Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere et votis pacisci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari:
Tunc me biremis præsidio scaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

non ad me attinet confugere ad vota luctuosa, et precibus obtinere ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant. Tum etiam me securum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.

Dess. 2. *Syriæque* Mentel. Lips. 3. codd. et edd. ap. Cuning. et sic Cuning. Sanad. Francis, et Towers. *suæque* Lips. 4. haud dubie e *Syriæque*.—62 *Tunc* edd. Lamb. Cruq. Torrent. sed sine mentione codd. omninoque fere edd. et sic Harl. 2. 3. 4. 5. 6. Sed *Tum* Harl. 1. meliores Bentleii, Mentel. Lips. 2. 3. 4. duo Bersmanni, Dess. 2. Venett. 1477. 1478. 1479. 1492. Locher. Ascens. Bentl. Cuning. Francis, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *Dum*, (i. e. dummodo,) emend. Sanad. et sic Sivr. et Towers.—63 *Nudum per Ægæos* emend. Sanad. et hinc Sivr.—64 Bentleii Galens. et Bodl. 1. 2. Dess. 2. ed. Xyland. Bentl. Sanad. Sivr. Francis, et Kidd. *ferat*.

NOTÆ

Qui opes avide quærunt, ac paupertatem velut summum fugiunt malum, ii medio mari et naufragii discrimine cum Diis paciscantur, ne suæ pereant merces: at ego tametsi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam: atque divitiarum neglectu, paupertatisque honestæ amplexu tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Od. III. init.

Si mugiat Africis Malus procellis] Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit seu Africo vento, seu fluctibus maris Africam alluentis.

59 *Votis pacisci, Ne Cypriæ Tyriæque merces, &c.*] Diis vota nuncupare et dona polliceri, si salvas præstent merces, impediantque naufragium. Plin. VIII. 16. 'Tunc præcipuus votorum locus est, cum spei nullus est.' Pers. Sat. II. 3. 'Non tu prece poscis emaci,' &c.

60 *Cypriæ Tyriæque merces*] Emporia scilicet erant orbe toto celeberrima, Cyprus insula maris Mediterranei, de qua I. Od. 3. et Tyrus Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probe munita et dives, claritate et magnitudine urbium Phœniciæ præstantissima: nunc in ruinis fere jacet, et paucos habet incolas. Insula pridem erat freto quatuor stadiorum divisa; ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. IV. Hujus populi navigarunt primi, ex Tibullo I. 7. 20. 'Prima ratem ventis credere docta Tyrus.' Idem scribit Pompon. Mela.

62 *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fracta navi, perditisque omnibus, biremi tantummodo scapha vectus, nihilominus pacata mente constabo, perinde ac si Castor et Pollux duces affulgeant.

63 *Ægæos tumultus*] Noster II. Od. 16. 2.

64 *Geminusque Pollux*] Separati di-

NOTÆ

cuntur nocere fratres illi gemini: ambo vero simul propitia sunt et 'lucida sidera.' Vide I. Od. 3. 2. et Od. 12. 25. Sunt qui Allegorias hic somnient, putentque Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: adeoque per *Ægæos tumultus* significare bella civilia, e quibus evaserat *biremi scapha*, id est, virtute et innocentia subnixus, aspirante *aura* et favore *gemini sideris*, Mæcenatis nimirum et Augusti.

ODE XXX.

Horatius justus operis sui æstimator audet vaticinari perenniora fore sibi libertini filio monumenta Carminum vel æneis nobilissimorum virorum statuis et Ægyptiorum regum Pyramidibus. (Videtur Horatius hac Ode finire omnino voluisse libros Carminum. Hinc vetus scriptor vitæ ait coactum ab Augusto tribus Carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Hoc Carmine coronidem impositam Sæcularibus Carminibus, credat qui potest. *Gesn.*)

EXEGI monumentum ære perennius,
Regalique situ Pyramidum altius;

Absolvi opus ære stabilius, atque pyramidum constructione sublimius, quod neque

Ode vigesima et ultima Libri quinti in Ed. Sanad. Codd. fere inscribunt: *Ad Melpomenen.*—1 *Hoc egi monumentum* unus Bersmanni.—3 Lips. 4. *nec*

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 1.

1 *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæque memoriæ commendetur. Vide II. Od. 20. hanc cum illa confer; et eundem utriusque scopum, eandemque sententiam varia dictione tantum distinctam animadverte. Sanctus Hieronymus Epitaphium Paulæ sic concludit: 'Exegi monumentum ære perennius, quod nulla destruere possit vetustas,' &c.

Monumentum ære perennius] Ita durant monumenta literarum plus quam æreæ statuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris tropæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem et Livii scripta, quantumvis nixus sit, Caius Princeps absumere ac delere non valuit.

2 *Regalique situ Pyramidum altius*] Ægyptiorum Regum opus et sepulcra fuere pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. 'Tres orbem terrarum implevere fama: Regum Ægyptiorum pecuniæ otiosa stultaque ostentatio,' inquit Plin. XXXVI. 12. prope Memphim erant sitæ; unde Martial. I. 1. 'Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.' Herodot. lib. II. eas describit accurate. Unam ait quinque stadiis longam, decem annis elaboratam; in alia vero annos viginti absumtos: &c. Ammian. Marcell. lib XXII. 'Pyramides ad miracula septem provectæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quæ humanis confici potest, erectæ sunt turres, ab imo latissimæ, in summitates acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appel-

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.

pluvia corrumpens, nec Boreas violentus destruere queat, vel temporum lapsus et longinquitas. Haud totus interibo: et portio mei plurima mortem effugiet. Ego semper novus posterorum laudatione augebor, quamdiu summus Sacerdos ascendet

NOTÆ

latur, quod ad ignis speciem, τοῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim; umbras quoque mechanica ratione consumit.' Vide Strab. XVII. et Diodor. Sicul. II. 2. Hic pyramidem ait maximam a Chemmi Rege exstructam artificio et opere mirabili, quæ 'quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo amplius quam jugera sex tolleret .... ferme annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit: ex Arabia longo admodum itinere advectis lapidibus constructa.' Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638. in suæ peregrinationis narratione, testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus; eamque tam interiorem quam exteriorem egregie describit qualem inspexit ac dimensus est, vix paululum deformatam; altamque dicit pedes fere septingentos; et convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

3 *Quod non imber edax, &c.*] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Od. VI. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut horrisonæ tempestatis exercitus implacabilis.

6 *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ, quam sui nominis immortalitati et memoriæ velificatur Poëta noster.

7 *Vitabit Libitinam*] Superstes erit, æternum durabit. Libitina feretrum significat. Est etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur et locabantur quæcumque ad sepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone: eadem quæ Proserpina: nec etiam alia quam Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus et morti Dea præsideret, atque principium finemque vitæ in potestate haberet: quo fragilitatis humanæ mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numa et in Problem. Vide et Cœl. Rhodig. XXIX. 18.

Usque ego postera Crescam laude recens] Novis in dies laudibus cumulabor a posteris: sicque velut innovata mei memoria semper inclarescet, concidet nunquam aut senescet.

8 *Dum Capitolium Scandet, &c.*] Dum sacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu stabit urbs illa æterna. Virgil. Æneid. IX. 448. 'Dum domus Æneæ Capitolî immobile saxum Accolet, Imperiumque pater Romanus habebit.'

9 *Cum tacita virgine*] Quamdiu et Vestales rite silentium observantes

Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,
Et qua pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens,

Capitolium cum silenti virgine. Ubicumque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens rusticis gentibus dominatus est, ego clarus e tenui me-

Aquilo.—4 Harl. 6. *Possit diluere.*—11 'Sivr. *Et qua pauper, aquæ ... populorum ex humili, potens;* et expl. 'Qua pauper Daunus regnavit, regnavit autem ex humili, potens quippe duntaxat erat aquæ agrestium populorum, dum fontibus potitus erat.' Nihil addo equidem." *Jani.*—12 *Regnator* Harl. 1. 2. 4. 5. 6. et Vet. Comb. '*Regnator* non, ut putat Sivr. ex emendatione Stephani est, sed sic libri omnes Lamb. Torrent. Pulm. plerique Cruq. Bentl. Gesn. et nostri, duo Bersm. et priscæ editt. ut Locher. Venett. item Asc. Basill. Muret. Brut. Steph. Rutg. &c. *Regnavit* Acr. Comment. Cr. Porphyr. (qui diserte: 'Annotanda elocutio, quæ per genitivum figurata est.') et Serv. ad Æn. XI. 126. et 280. antiquissimus ille Blandin. et Sil. Cruq. sine litura, alii duo Blandd. cum litura, Pulmanni Gemblac. 1. pro var. lect. Bentl. Leid. Regin. a m. pr. et Gal. Mentel. Lips. 1. a m. pr. Basil. 1555. Lamb. Torr. Cruq. Fabric. Heins. Fab. Dacer. Bentl. Cun. San. Jon. et Sivr. Apparet, esse hanc priscam et veram lectionem, post haud dubie, ob insolentiam Græcismi, a Grammaticis in *Regnator* mutatam. Vult hanc corruptelam defendere Klotz. Lectt. Venus. p. 341. e Virg. Æn. VIII. 77. verum ibi 'regnator aquarum' dicitur fluvius, non 'populorum.' Tum omnino fluvius Daunus nihil est, nec, si esset aliquid, posset, quod ipse Klotzius vidit, 'obstrepere' dici, qui 'pauper aquæ.' Quod 'regnare' cum genitivo nusquam alias legitur, de eo in Horatio, qui multa similia habet, non trepidandum.' *Jani.* *Regnavit* Harl. 3. Bond. Delph. Schrevel. Baxt. Gesn. Zeun. Talbot, Pine,

NOTÆ

operabuntur sacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Comminiscuntur hic nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam, Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Idulia sacra afferunt, ad quæ singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sane quælibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consueta; nec præ ceteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius Angeronæ silentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrob. III. 9.

10 *Qua violens obstrepit Aufidus, &c.*] In Apulia, sua nempe patria, maxime cupit celebrari Horatius. Est enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Appennino defluit in Adriaticum mare.

11 *Daunus*] Et hic Turni avus regnavit in Apulia, quæ ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ] In Apulia nimirum fervet æstus et calor, hincque est arida valde regio, ac penuria aquæ laborat: unde 'siticulosam Apuliam' vocat Noster Epod. III. Vide I. Od. 14.

12 *Regnavit populorum*] Phrasis Græca, ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii, ex Manuscriptis plerisque codicibus, *regnator populorum*. Quod referendum erit ad vocem *Daunus*.

Ex humili potens] Libertini scilicet generis Horatius ex humili fortuna in summam famæ claritatem et nominis amplitudinem evasit, per ingenii

Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

morabor Alcaicos versus primus transtulisse ad Latinum carmen. Age Melpomene, partam virtutibus magnitudinem assume, capillosque meos circumda ultro laurea Delphica.

Francis, Towers, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—14 Alt. 1. *pone superbiam.*—15 Unus Bersmanni, et Dess. 2. *Quæsitis.* Cuning. more suo *Delphia* e cod. Zulich. Bentleii. Vide ejus Animadv. cap. xv. et cf. Var. Lectt. ad i. Od. 1. 3.

NOTÆ

opes ac 'benignam venam,' de qua ii. Od. 18.

13 *Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos*] Vel inde nominabor passim, quod primus Alcaicos versus Latine scripserim ad imitationem Alcæi e Lesbo insula, in qua regnavit Æolus. Vide ii. Od. 13.

14 *Sume superbiam, &c.*] Suam alloquitur Musam Poëta: at semetipsum ostentat. Grandes assume spiritus, inquit, ostende tuam nobilitatem, mihique texe et impone coronam e lauro sacra Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos urbem Achaiæ, ad Parnassum montem.

EXCURSUS

AD CARMINUM LIB. III.

EXCURSUS I.

DE METRO OD. XII.

Hærere mirum in modum ac inter se dissentire de metro hujus Carminis, in Horatio unici, constituendo, tam veteres Grammaticos, quam recentiores Interpretes ac editores videmus. Sunt omnes pedes Ionici a minore, Ἰωνικοὶ ἀπ' ἐλάττονος | ⏑ ⏑ – – |, præter ultimum, qui est Pæon tertius | ⏑ ⏑ – ⏑ |; haud dubie, quod eo licebat in exitu talis Carminis pro Ionico uti: nisi suspicari malis, *latitantes...apros*; quanquam et per se, et post *fugientes cervos*, elegantior et gratior est singularis. Sic igitur per xl. Ionicos a minore, totum Carmen decurrit. Sed singuli versus ubi terminandi, quomodo constituendi,

quot pedes ad singulos referendi sint, in eo quidem laboratur. Apparet enim, quam facile in hac Carminis forma, in qua nulla prorsus pedum vicissitudo cerneretur, factum sit, ut librariorum inscitia vocabula, et vel sententias, permutaret, versus alieno loco incideret, in iisque definiendis arbitrium subinde suum, vel adeo membranæ paginæque spatium, sequeretur. Quo etiam deinde factum est, ut cum veteres, qui de metris scripsere, Grammatici, tum recentiores critici, tam diversas de hoc Carmine constituendo ferrent sententias.

Ac primum quidem in codd. Cruq. antiquiss. Blandin. Mald. et Mart. item in Bentl. Græv. Regin. et Battel. et nostro Dess. 2. ita digesti sunt versus:

Miserarum est, neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut
Exanimari metuentes patruæ
Verbera linguæ.
Tibi qualum Cythereæ puer ales,
Tibi telas, operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparei
Nitor Hebri:
Simul unctos Tiberinis humeros
Lavit in undis, eques ipso melior
Bellerophonte, neque pugno, neque
Segni pede victus:
Catus idem, per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, et
Celer alto latitantem fruticeto
Excipere aprum.

Unde is, qui a Cruquio editus est, scriptor antiquus de Metris Horatii, Oden Tricolon Tetrastrophon esse ait, e duobus versibus Sapphicis Acatalectis, uno Anacreonteo Dimetro (Trimetro) Catalectico, et Adonio. Quem secutus J. Cruquius sic Oden constituit (approbante H. Stephano, Præfat. ad Lectorem):

Miserarum est, neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
animari metuentes patruæ
Verbera linguæ.

Tibi qualum Cythereæ puer ales,
Tibi telas, operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Lipare-
i nitor Hebri:

Simul unctos Tiberinis humeros la-
vit in undis, eques ipso melior Bel-
lerophonte, neque pugno, neque se-
gni pede victus:

Catus idem, per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, et
Celer alto latitantem frutice-
to excipere aprum.

Apparet, Cruquium in fine ac principio versuum vocabula divisisse, tracta ad versum vel antecedentem vel sequentem syllaba, ubi illa in codd. integra ad alterutrum relata essent; quod ipsum est, cum dicit, codices sua ope nonnihil esse adjutos. Sed quam inepta ac deformis sit universa ista versuum ordinandorum ratio, non opus est multis ostendere. Non dubium, quin angustiori paginæ spatio tribuendum sit, quod, quæ fere in libris Mss. unum versum tertium efficiunt, in dictis codd. in duas partes s. lineas divisa appareant; id quod in meo quidem Dessaviensi altero, qui in forma octava est, manifestum.

In ceteris codd. (ne de aliis aberrationibus dicam) ita fere digesti sunt versus, ut duo Trimetros sequeretur tertius Tetrameter, et sic Ode esset Dicolos Tristrophos:

Miserarum est, neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
animari metuentes patruæ verbera linguæ:

nisi quod in multis, ut solet fieri, verba in fine ac principio versuum non dissecta sunt, sed integra adhæserunt alterutri versui, post fere ab editoribus metro accommodate divisa. Igitur illam rationem sequuntur omnes ante Bentleium tam veteres quam recentiores, præter Cruquianam quidem, editiones. Accedit auctoritas Acronis et Commentatoris Cruquiani, nisi corruptela subest, ut videbimus, item, quos Bentl. laudat, grammaticorum veterum, Atilii Fortunatiani, p. 2704. et Plotii, p. 2660. Putsch. Nam Diomedem quidem et Victorinum vix satis recte huc, ut intelligemus, idem Bentleius pertraxit.

Fuere, qui rhythmum potius sive numerum, quam metrum, in hoc Carmine esse dicerent. Eam in sententiam jam Acronem et Commentatorem Cruquii abire videmus. Item, qui et a Bentl. laudatur, Hephæstion Grammaticus, περὶ μέτρων καὶ ποιημάτων, p. 66. Paris. duo ait fuisse Ionicorum talium Carminum genera: unum, quod ἐξ ὁμοίων vocat, nullo definito pedum numero, per συνάφειαν, ut appellant, quousque auctori visum sit, procurrisse, præterquam quod omnes pedes Ionici ἀπ' ἐλάττονος fuerint, omnibus legibus solutum;[a] alterum, quod κατὰ σχέσιν ille nominat, descriptum fuisse clausulis, quarum quæque, pari pedum numero, cum sententiæ exitu desierit. Tale Carmen Alcæi laudat, κατὰ δέκα συζυγίας γεγραμμένον, h. ita compositum, ut omnes clausulæ essent decem pedum. Igitur Bentleius etiam nostrum hoc Carmen quatuor talibus decapodiis s. decem pedum clausulis absolvi contendit;[b] sed cum non possit, per paginæ angustiam, una linea describi decempedalis versus, eum in partes dividi necesse esse. Quare, quia et Hephæstion l. l. versum Alcæi Ionicum a minore Tetrametrum laudat, et Victorinus primum

[a] Similia tradit Terentianus Maurus, p. 2416. 2428. v. Bentl.

[b] In quo ei assentit etiam Baxterus.

nostri Carminis versum ita ponit: 'Miserarum est, neque amori dare ludum, neque dulci;' adductus est, ut in duo versus Tetrametros, subjecto Dimetro, singulum δεκαπόδιον digereret, hoc modo:

Miserarum est, nec Amori dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere, aut exanimari metuentes
Patruæ verbera linguæ.

In quo ea etiam de causa sibi ipse placet, quod sic nullum vocabulum in fine versuum dissecetur; neque igitur aliter ab Horatii manu profectum esse Carmen, quovis pignore vult contendere. Secuti enim Jones. Sanadon. et nuper Cl. Sivrius. Verum enimvero primum mirari possis, non sensisse Virum doctissimum, quantum in eo a se ipse dissentiret, quod, cum versum esse decempedalem, 'Miserarum est .... linguæ,' neque quicquam referre, quot ille lineis scriberetur, dixisset, post operose disquireret, quibus locis oporteret lineas aut versus incidi. Profecto enim, si decem pedes unum versum efficiunt, tali cura neque Horatio opus fuit, neque illius editori opus est. Quæ Hephæstion de Ionico Carmine ἐξ ὁμοίων, item de illo κατὰ σχέσιν tradit, ea cum nescio an acumini grammatico potius, quam veritati, veterumque Poëtarum usui, debeantur (quanquam id nunc disputare non vacat); tum a lyrico certe genere, ex meo quidem sensu, plane abhorrent. Nam neque intelligo, quomodo vel cani, vel cantum imitari videri possit Carmen, per multitudinem pedum inter se parium, usque ad finem, sine ullo metro, sine ullis requiei veluti punctis, continuatum; neque, quomodo decempedalis versus in Ode tolerari possit, assequor: et vix fert denique sensus lyricus legem illam frigidam, semper ut cum decimo quoque pede sententia finiatur. Accedit, quod in nostro certe Carmine non clauditur semper cum decimo quoque pede sententia; namque, ut hoc unum commemorem, versum: 'Simul unctos .... undis,' apparet ad ea, quæ præcedant, potius, quam ad sequentia esse trahendum. Vid. VV. LL.

Quare equidem Alexandrum Cuningamium,[c] cum Gesnero, secutus, omnes versus tetrametros constitui. Nam primum simplicissima ea haud dubie ratio est, universæ hujus metri simplicitati accommodata. Deinde versus Ionici a minore, qui ex Alcæo, quem plurima eo metro Carmina fecisse auctor est Hephæstion, item ex Alcmane supersunt, omnes sunt τετράμετροι, ut ex Alcæo, ap. Hephæst. l. l.

Ἐμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν,

uti emendat Bentl. tum ex Alcmane ap. eundem, (v. H. Steph. Fragmm. Lyr. t. II. p. 242.)

Καταθνάσκει Κυθέρει' ἁβρὸς Ἄδωνις, τί κε θεῖμεν;

Item ex eodem Alcmane ap. eundem p. 37. (v. Bentl.)

Ἑκατὸν μὲν Διὸς υἱὸν τάδε Μῶσαι κροκόπεπλοι.

Tum Carmen Ionicum, cujus omnes versus Tetrametri sunt, e Martiano Ca-

[c] Animadverss. in Horat. Bentl. c. XVII. p. 311. sqq.

pella[d] profert Cuningamius l. l. nec dubitat, quin in eo et Græcum aliquem Poëtam Lyricum, et Horatium ille sit imitatus. Deinde, licet Diomedes Grammaticus, p. 510. et 524. Putsch. primum nostri Carminis versum ita laudet: 'Miserarum est, nec amori dare ludum:' et p. 524. quidem addat etiam: 'omnes tres pedes Ionici sunt;' tamen sagacissime suspicatur Cuningamius, locos mendosos esse, legendumque: 'Miserarum est, nec amori dare ludum, neque dulci;' 'omnes quatuor pedes (vel nude, 'omnes pedes') Ionici sunt;' quæ ab interpolatore mutata sint, quod in vulgatis codd. primum versum Trimetrum esse vidisset. Verissima sane suscipio! Nam l. l. p. 524. idem Diomedes, 'Ode xii.' inquit, 'Ionicum metrum habet, et per singulos versus scanditur,' h. e. omnes in ea versus similes inter se ac pares sunt, vel, Ode Monocolos et Monostrophos est: quo sensu p. 328. dixerat: 'Epod. xvii. Ode Iambicum metrum habet, et per singulos versus scanditur;' contra p. 519. 'Carmen Sapphicum et Alcaicum per quatuor versus procurrit,' h. e. Tetrastrophon est. Jam Monostrophon constitui Carmen nostrum non potest, nisi omnes versus sint Tetrametri. Denique Marius Victorinus, p. 2496. 2507. et 2538. primum versum laudat Tetrametrum: 'Miserarum ... dulci.' Et quod idem Victorinus p. 2618. de hujus Carminis metro locutus, addit: 'Digestum autem ex duobus Trimetris conjunctis, uno Tetrametro ei subjecto,' id, cum repugnet locis ante laudatis, interpolatori haud dubie tribuendum est, qui ob vulgatam Odes in codd. formam, vel diffinxit Diomedis verba (v. Cuning.) vel, quod malim ego, omnia hæc, 'Digestum autem,' &c. de suo addidit. Similiter credo Acroni et Commentatori Cruquiano afficta esse ab interpolatore, quæ de duobus versibus Trimetris ac tertio Tetrametro apud eos leguntur, cum ante, ut supra vidimus, numerum potius, quam metrum, in Carmine esse, diserte dixissent.[e]

Ceterum illud quoque attingendum videtur, quod metrum hujus Carminis Sotadicum ab Acrone et Comment. Cruquii dicitur. Sotades Maronites, Poëta, auctor fuit impudentissimorum ac flagitiosissimorum Carminum, quæ ipse 'Cinædos' inscripsit. V. Suid. item Strab. xiv. p. 648. *πρῶτος ἦρξε τοῦ κιναιδολογεῖν*. Cf. Martial. ii. 86. Præterea *ἄκαιρον παῤῥησίαν*, *importunam maledicendi licentiam*, ei tribuit Athen. xiv. 4. Quo factum est, ut obscœna quævis ac turpia Carmina dicerentur Sotadea vel Sotadica: Quintil. i. 8. Verum etiam subinde a metri genere appellantur Sotadica Carmina; nam pede Ionico a majore, *ἀπὸ μείζονος* | – – ◡ ◡ | plurimum usum esse Sotaden ait Diomedes p. 511. Putsch. Nempe versus Sotadici fere constant pedibus Ionicis a majore, subjectis Iambis vel Trochæis; ut,

Carmen lepidæ Pierides dabunt sorores.

Exempla plura v. ap. Diomed. l. l. Mar. Victor. p. 2601. et Bentl. Quare

[d] De Nupt. Philol. lib. iv. c. ult.

[e] [Alia scandendi ratio est, ut nullum scilicet vocabulum in fine versus dissecetur, 'Finiat ut sensum metro distinctile punctum,' hoc modo:

Miserarum est, neque Amori
Dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere: aut exanimari
Metuentes patruæ verbera linguæ.

Sic erit Ode Dicolos Tetrastrophos, binis constans Dimetris Trimetrisque binis.]

Horatii hanc Oden, ex Ionicis a minore, non a majore, compositam, vix satis recte Sotadicam Scholiastæ vocasse Bentleio videntur. Quanquam forte extiterunt etiam Ionica a minore Carmina Sotadis; nam eum Athen. VII. 11. universe appellat ποιητὴν Ἰωνικῶν ᾀσμάτων, quæ tam ab argumenti lascivia (v. ad III. Od. 6. 21.) quam a metro dicta fuisse constat: aut quid? si Acron omnino Sotadica pro Ionicis universis dixit?

Denique metrum ipsum nostri Carminis Bentleio et inprimis dulce et omnium operosissimum videtur. Hoc posterius facile dant omnes, illud plurimis secus videtur, ut Cuningamio, et aliis. Si Carmen ad lyram canendum cogites, fingasque tibi et metrum et concentum musicum ad saltationis Ionicæ rhythmum expressum, profecto suavem quandam in eo tali metro simplicitatem, mollemque dulcedinem, argumento tali accommodatam, non possis non agnoscere, licet illam hodie, ubi neque ad lyram canitur, neque saltatur Ionice, minus sentiri, facile largiar; inprimis, cum nostro quidem sermone Ionicum tale Carmen fieri nullum posse, plane mihi persuadeam. Vid. Ill. Ramler. Carm. Lyr. p. 258.

EXCURSUS II.

AD OD. XVII. 2—5.

Hos versus non esse ab Horatio profectos, sed suppositos assutosque ab inepto Grammatico, in Argum. et VV. LL. me credere professus sum. Igitur, quibus rationibus adductus crederem, pluribus exponendum censui.

Cum multa veterum scriptorum loca addendo corrupta sunt: tum inprimis etiam antiquis Poëtis multi tales alieni panni a Grammaticis mediæve posterioris ætatis Poëtis assuti sunt. Hoc ita accidit. Maturæ Poëtis, ob doctiorem scilicet et sententiarum et elocutionis rationem, Scholiastæ et Commentatores obtigerunt, qui scholia sive glossas iis, vel explicandi vel illustrandi gratia, allinerent. Tum post extiterunt, qui talia ipsa scholia, animi exercendique ingenii causa, versu includerent. Quid? quod fuerunt subinde, qui exercitationis gratia ipsam Poëtæ alicujus sententiam aliquam amplificarent, ac talem ingenii sui fœtum ad marginem exempli sui apponerent. Hinc sæpe accidit, ut librarius, ejusmodi exemplum nactus, in ipsum contextum transferret illa versibus expressa scholia, illasve Grammaticorum exercitationes. Nam gestiebant fere inferre in exemplaria sua librarii, quæ non essent in aliis, emtores ut allicerent, qui quidem tanto plus dare solerent, quo haberent exemplar auctum scilicet atque unicum. Sic factum est, ut Lucretio, ut Virgilio, Tibullo, Ovidio, Horatio, aliisque classicis vatibus, versus supponerentur atque affingerentur, qui proprie deberentur Grammaticis.

Varia sunt, quibus prodantur atque agnoscantur alieni tales fœtus, indicia critica; ex quibus nonnulla commemorare non alienum videtur. Primum ejusmodi additamenta subinde manifestam glossæ sive scholii speciem habent. Deinde ex eo agnosci solent, quod importune insciteque interrumpunt sententiam, dum, quæ ea antecedunt, et quæ sequuntur, necessario quodam nexu cohærent, sublatisque verbis suspectis multo aptior atque elegantior, Poëtaque dignior, sententiæ universæ connexio conversioque exoritur. Quod

eo certius argumentum est, cum non solum salvo metro tolli talia e medio possunt, sed etiam apparet indoctum interpolatoris et ineptum studium, eorum, quæ ipse commentus esset, si vel inducere ea in contextum nollet, tamen cum iis, quæ præirent, et quæ sequerentur, connectendorum, atque sic tam inflectendi quam protrahendi additamenti sui, ut in sententiæ ac metri nexum recurreret.

Tum etiam locus talis interpolatus per se ipse proditur, cum vel abhorret ab universo scriptoris ingenio, more, scribendi genere, vel cum ita obscurus est, ita inutilis, ita tam a sententia, quam ab elocutione et conversione, inelegans, inficetus, invenustus, prosaicus, humilis, denique Poëta ita indignus, ita ab universa Carminis ratione alienus, falce ut critica amputandum esse facile in mentem venire lectori non prorsus inerti queat. Neque contemnendum denique alieni fœtus esse argumentum arbitror, cum potest, unde et quomodo ille natus sit, probabilis ratio reddi.

In libris manu exaratis, antiquisque editionibus, ad judicandum de talibus, non semper satis est præsidii. Omnino, cum in pluribus aut præstantioribus codd. vel deest locus, vel multis çum mendis ac aberrationibus extat, non injusta subnasci potest interpolationis suspicio. Sed primum vel tunc etiam ad auctoritatem librorum recte expensam accedant oportet aliæ rationes criticæ, ex ipsa loci suspecti natura ductæ, antequam, eum ut ejicias, tibi sumere possis. Deinde contra fieri potest, ut locus, quem plurimi, ac vel omnes, quicumque extant, libri Mss. exhibent, idem tamen, ob alia momenta, qualia supra exposuimus, pro spurio habendus ac delendus sit. Cum enim, ubi serius facta fuerit interpolatio, facile dentur codd. in quibus desit additamentum; tum, si admodum mature talis pannus assutus sit, intelligitur, quomodo fieri potuerit, ut in omnibus, qui noti sunt, libris antiquis legeretur.

His ita expositis pauca subjiciamus exempla. Versus Virgilianus Æn. VI. 342. aperte scholion est, in versum redactum, atque ita ab epica ratione abhorret, ut ab alia manu insertus recte credatur, licet magnam e libris Mss. auctoritatem habeat. v. Ill. Heyn. Contra vid. quæ dedit Vir summus ad Æn. II. 76. Sic etiam Æn. I. vv. 1-4. doctissimorum Virorum suffragiis ejiciuntur, maxime, quod rationi epici carminis prorsus contrarii sunt. vid. Ill. Heyn. Item in Tibullo recte pro suppositis habentur II. 1. 57. 58. III. 4. 8. 4. III. 4. 25. 26. III. 5. 17. 18. &c. quod vel importune interrumpunt sententiam, vel Poëta indigni sunt versus, vel sententiam inde commodam efficere, quoquo se vertat Interpres, non potest. Cf. ad illa ll. Observatt. summi Heynii.

Jam ad versus Horatianos, quos supposititios esse judicavimus, animo et cogitatione nos convertamus. In omnibus quidem codd. Mss. atque editionibus antiquis ita legitur principium Carminis:

Æli, vetusto nobilis ab Lamo,
Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos,
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur, &c.

At neminem puto, qui cum sensu legere possit Horatium, existere, quin, dum hoc Carminis, ceterum egregii, exordium legat, gravissime statim offendatur tam alieno loco posita ac per octo versus protracta generis Lamiæ prædicatione. Verum jure dixisse in Argumento nobis videmur, si vss. 2–5. inter legendum omittantur, multo breviori atque elegantiori generis commendatione, quæ ad solum ornatum spectet, ac pro vocativo sit, denique peculiari alicui occasioni deberi videatur, lyricum sensum non amplius offendi. Quod ipsum cum jam non levem inferre suspicionem necesse sit, esse illos versus a mala manu importune insertos, tum eosdem nunc e præceptis supra expositis accuratius expendere atque examinare placet.

Primum manifestam habent hi quatuor vss. speciem scholii sive glossematis ; quod quidem momentum amplius declarari poterit, ubi, quomodo versus exorti sint, investigabimus. Deinde quis non intelligit, quam inscite ac importune interrumpatur, illis interpositis, sententia ? sublatis contra, quanto aptior connexio elegantiorque conversio sententiæ, quanto dignius Poëta exordium sit? Quis enim non malit legere sic:

Æli, vetusto nobilis ab Lamo,
Qui Formiarum mœnia dicitur
  Princeps et innantem Maricæ
    Littoribus tenuisse Lirim
Late tyrannus:

Neque solum illud elucet, posse istos quatuor versus salvo metro abjici, sed etiam, ab inepto homine eos esse insertos, ex eo etiam suspicio est, quod tam inscite ac misere connectere eos cum sequentibus versibus, atque ad horum sententiam reflectere orationem conatus est. Cum enim vs. 5. 'ducis' vera sit lectio, ut in VV.LL. ostendimus, tum aperte ista, 'Auctore ab illo ducis originem,' allita sunt ceteris, ut interruptus nexus cum sqq. 'Qui Formiarum,' &c. restitueretur. Nam in Observatt. equidem id tantum secutus sum, ut quam mollissimam maximeque tolerabilem spurii hujus additamenti explicationem darem : re autem vera mihi persuasum est, interpolatorem verba, 'Auctore ab illo,' ad sqq. 'Qui Formiarum,' &c. referri voluisse. Igitur oriretur sententia : O Æli, qui a Lamo descendis, tu originem ducis a Lamo, qui, &c. At quam inepta conversio, vix proletario Poëtæ ignoscenda ! Vid. VV.LL. ubi etiam, non multum profici, docuimus, si legere velimus, 'ducit.' Et si vel ita constituere placeat atque explicare parenthesin, uti in Obss. propositum est, tamen sic etiam indocta omnino sententia est : O Æli, qui a Lamo descendis, tu enim ab illo Lamo auctore descendis, siquidem ferunt, &c.

Nam eo nunc venio, ut ostendam, versus istos etiam per se ipsos interpolatos prodi. Primum enim eam illos obscuritatem ac difficultatem in constructionem inferre, vix ut commode illa expediri possit, quocumque sese Interpres convertat, cum ex modo dictis, tum ex VV. LL. intelligitur. Deinde, si sententiam ipsam ejusque conversionem spectes, nihil profecto ea vel inutilius, vel ineptius, cogitari aut fingi possit. Lamia dicitur nobile genus ab Lamo ducere ; hoc confirmatur ex eo, quia etiam ipsius majores, atque adeo (o miraculum !) omnes horum majorum nepotes a Lamo descenderint :

tanquam non, hoc ita esse, per se necesse sit, si Lamia a Lamo originem ducat. Tum, postquam cum certitudine dictus est Lamia 'nobilis ab Lamo,' ipsum illud, unde hoc constet, argumentum, quam incertis dubiisque verbis exprimitur: 'quia et priores Lamias *ferunt*, aiunt, ab illo Lamo esse *denominatos*.' Quid hoc est aliud, nisi magnificam illam generis commendationem iterum abolere, ambiguamque ac dubiam facere? Sane, si 'fertur' Lamiarum gens a Lamo 'nomen habere,' splendida illa Ælii ab eodem Lamo origo fabulæ similis fit. Bella profecto ac urbana conversio! Neque facile quicquam reperiri possit putidius, quam illa, de qua jam dictum, misera versus primi ruminatio: 'Auctore ab illo ducis originem.'

Item elocutio quam insipida est! quam languida et protracta! (scilicet ut quatuor versus complerentur) quam prosaica atque humilis! Quam molestum est illud 'ferunt,' inprimis, cum statim sequatur, 'dicitur!' 'Ab illo denominati sunt *et* majores, *et* nepotes: quam prope puerilis compositio! 'Per memores fastos,' quam h. l. frigidum ac otiosum est! Illud urgere nolo, 'denominari' pro nominari, nomen habere, serioris ætatis verbum esse videri; nam possit aliquis poëticam, inprimis lyricam, in verborum usu licentiam objicere. Sed, 'Ab illo auctore ducis originem' quam humile et vulgare est, maxime post tam exquisitam doctamque ejusdem sententiæ elocutionem, 'vetusto nobilis ab Lamo!'

Denique facili opera potest, unde originem habeat tam miserum additamentum, intelligi. Scilicet annotarat Grammaticus ad vs. 1. ideo Ælium Lamiam 'nobilem ab Lamo' dici, quia majores Lamiæ, et omnis omnino Lamiarum gens dicatur nomen ab antiquo illo Lamo habere, np. ex more familiarum Romanarum: v. Obss. Infeliciter vel idem, vel alius quis, animi causa, in versus illud scholion redigebat: 'Quando et priores hinc L. ferunt Denominatos et nepotum Per m. genus o. fastos.' Qui cum et versum adhuc deesse vidisset, et sententiam in nexum cum sqq. reflectere cuperet, in animum inducebat, repetere primi versus sententiam: 'Auctore ab illo d. originem.' Mox librarius, tale exemplum nactus, gaudioque exultans, quod ex eo Oden augere posset, in contextum tam elegantem pannum inferebat. Verum hæc omnia admodum mature facta esse oportet, ut omnes, qui ad nostram ætatem pervenere, codices isto tali additamento corrumperentur.

Quare tam inutiles, tam inficetos ac invenustos, tam prorsus indignos vate Horatio, atque alienos ab ratione lyrica versus, quis non pro inepti Grammatici malive deterioris ætatis Poëtæ commento habeat, ejiciendosque censeat? Fecit hoc ultimum Sanadonus; probante Jonesio, neque improbante, ut videtur, Gesnero. Attamen ego, dandum aliquid codicum atque editionum, quæ semel invaluit, auctoritati ratus, versus, etiamsi tam merito suspectos, tam probabiliter, vel certe potius, spurios, tamen non resecandos, at uncis includendos atque asteriscis notandos curavi.

Q. HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER IV.

ODE I.

AD VENEREM.

Maximo interjecto intervallo Horatius, Augusti hortatu adductus, quartum hunc libellum in honorem privignorum ejus edit: (sic auctor Vitæ Horatii:) quare suavissima Allegoria usus, se apud eum excusat ob alieniorem ætatem rei ludicræ jam minus idoneum; quin et hanc provinciam Paulo Maximo ornatissimo juveni tradendam censet. Ad ultimum tamen fatetur languidulam amoris flammam sibi adhuc identidem revirescere. (Mihi sic videbatur: cum semel placuisset novum librum edere, in eum conjectum esse quicquid ad manus erat. Dilogia hic quidem non placet. *Gesn.*)

INTERMISSA, Venus, diu,
Rursus bella moves? Parce, precor, precor.

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicis. Abstine, oro obtestorque. Non

Deest hæc Ode Editioni Sanad. Hic codex Laurent. Torrentii habet, *Carminum Liber quartus ad Fabium Maximum*, haud dubie ob Maximi mentionem in hac prima Ode factam. Codd. ap. Fabric. et Steph. Diatr. sect. III. *Ad Paulum Maximum.*—1 *Intermissa Venus diu* sine distinctione fere edd. Distinguit Bentleius post *Intermissa*, et ita edd. Pulmanni 1564. Frellonii 1559. Vincentii 1571. et Lubinus, Cerutus in Paraphrasi, et Ascens. Chabot. in Commentt. *Intermissa* referunt ad *bella*. Sic etiam Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—2 ' Post *moves* interrogationis signum multi ponunt,

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 3.

1 *Intermissa*] Suetonius in Vita Horatii ita scribit: 'Scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque perpetuo credidit Augustus, ut non modo Sæculare Carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum;

Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cinaræ. Desine, dulcium
Mater sæva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi
Quo blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestivius in domum
Pauli, purpureis ales oloribus,

sum qui eram sub dominio benignæ Cinaræ. Crudelis parens amorum suavium, parce me intractabilem subjicere dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ito quo invitant te vota adolescentium amore plena. Opportunius lascivies in ædibus Pauli

etiam Bentl. et Gesn. Sed rectius ap. Lamb. Cruq. Torrent. Steph. Heins. Cuning. &c. punctum est. Nam est querela potius s. exclamatio, quam interrogatio.' *Jani.*—4 *Cynaræ, Cineræ, Citaræ*, variantes ap. Jani. *Cinaræ* Bentl. Cuning. et edd. recentt. Gr. est Κινάρα.—9 '*Tempestivior* emend. Cun. nulla necessitate.' *Jani. in domo* multi codd. Harl. 2. 3. 4. 6. Altt. 1. 2. Lips. 1. Lips. 2. a m. s. Lips. 3. Fran. Helmst. item Porphyr. Venett. Locher. Ascens. Muret. Basill. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Heins. H. et Ro. Stephh. Fab. Dacer. Sivr. Sed *in domum* aliquot Lamb. duo Bersm. Pulmanni Gemblac. 2. et Hunn. Sax. Bentleii Græv. Regin. Galiens. Battel. et Bodl. 1. 2. Harl. 1. 5. Mentel. Lips. 2. a m. pr. Dess. 2. Et sic Bentl. Cun. Baxt. Gesn. Zeun. Jones. Jani, Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Bene omnino; nam cum doctius et exquisitius (et sic vix a librario) est *comissari in domum*, quam, *in domo*; tum *abi*, vs. 7. *purpureis ales oloribus*, vs. 10. et *quæris*, vs. 12. aperte *comissari* de motu ad locum accipi jubent.' *Jani.*—10 'Pro *purpureis, marmoreis* emend. Lamb. in edit. priori, quia non sint olores purpurei. Nam non putabat 'purpureum' simpl. pro pulchro dici posse, nisi pulchritudo ad purpureum colorem accederet. Contra 'marmoreum colorem' ap. Lucr. dici

NOTÆ

eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.' In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas: v. g. XII. hujus libri ante I. Od. 3. Intelligendus forte est Suetonius de edito in lucem potius quam de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2 *Parce, precor*] Per ætatem se excusat: abiisse juveniles nimirum ludos et artes, quibus pollebat dum amabat Cinaram meretricem speciosam inprimis, et ab ea diligebatur maxime. Illam vocat 'protervam' I. Epist. 7. 'rapacem' Epist. 14. Hic appellat 'bonam,' vel significans forma egregiam et perfectam, vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ulla præmiorum spe, ceterisque amatoribus antepositus fuerat.

5 *Mater sæva Cupidinum*] Hunc versiculum jam posuit lib. I. Od. 19. Vide ibi Not.

6 *Circa lustra decem*] De lustro Not. II. Od. 4. in fine. Est spatium quinque annorum: hinc annum ætatis suæ quinquagesimum notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. v. 27. Just. Lips. Elect. I. 27.

10 *Pauli Maximi*] Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno ur-

Comissabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.

Maximi; illuc i velox cycnis purpureis, si cupis aptum hepar inflammare. Is enim

pro candido; item nota esse 'marmoream cervicem,' 'marmoreum collum,' &c. Sed in edit. poster. ipse mutavit sententiam, quia *purpureis* sit lectio omnium codd. item Servii ad Virg. Æn. I. 591. *furfureis* aliquando conjecerat Cruq. sed mox, quam ineptum hoc esset, ipse senserat. Post idem Cruq. emend. ac edidit *Porphyreis*, ejus lectionis vestigia in codd. Blandd. sibi visus reperisse, et explicat: 'Veneri sacris,' quod Cythera insula olim Porphyris vocata: vid. Plin. IV. 12. Dum dubium sit, an recte formetur a Porphyri gentile 'Porphyreus:' tum non opus his omnibus; nam optime habet *purpureis*.' Jani.—11 *Comessabere*, vel *Commessabere*, h. l. et alibi, omnes propemodum codd. ac editt. vett. Et vulgo hodie in editt. est *comessabere*. Sed *Comissabere* per simplex *m* et *i*, tres Blandd. Cruq. et sic Lamb. edit. poster. Cruq. Heins. Rutgers. Bentl. Cun. Baxt. Gesn. et Jon. *Comassabere* emendarat Fulv. Ursin. in cod. Faërn. Lamb. et sic ipse Lamb. ed. pr. quia sit a Gr. *κωμάζειν*. 'Sed ab hoc ipso recte *comissari*, uti a *πατριάζειν, patrissare*. Vid. Burm. ad Petron. LXV. p. 424. *Comitabere* Mentel. ex errore, quo tamen proditur lectio *Comissabere*. *Commiscebere* emend. Sivrius, qui ita sibi rem informat: vidisse Horatium cycnos colludentes; igitur, cum sub unius illorum specie latere Venerem, ac sibi insidiari, putasset, eam abire jussisse ad Maximum: 'tempestivius in domo Maximi commiscebere oloribus ales' h. sub alitis forma latens. Cui mortalium, præter Cl. Sivrium, tale quid in mentem venire poterat? Offendebatur Vir doctiss. forma lyrica: *ales oloribus*. Quæ quam justa scilicet sit causa emendandi, facile intelligas.' *Jani*. *Comessabere* etiam

NOTÆ

bis conditæ 743. cum Iulo Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert: *Ad Fabium Maximum*, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans et celeriter decurrens. Vide III. Od. 28.

Purpureis] Magna contentio de ista voce, cum cycni plane sint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valde nitens, qualis est cycnorum candor: unde et nix purpurea dicitur ab Albinovano. Vel, quod purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis ferme ducentis repositam suum adhuc colorem servasse; cujus hæc afferebatur ratio, quod rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta esset. Xenoph. Cyrop. VIII. Cyro fuisse ait tunicam e purpura semi-albam vel albo distinctam: *χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον*. Forsitan et color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipsius Veneris est, per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρᾶ.

11 *Comissabere*] Comissari proprie est post cœnam et epulas jocari, ludere, lascivire: quanquam et significat post cœnam luxuriose iterum epulari. Sueton. Vitell. cap. 13. Epulas quadrifariam dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comessationes.

12 *Jecur*] In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide I. Od. 13. et 25.

Namque et nobilis et decens
Et pro solicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Late signa feret militiæ tuæ:
Et quandoque potentior
Largis muneribus riserit æmuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream, sub trabe Cypria.

juvenis, et nobilis, et pulcher, et pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici industria præditus, longe portabit vexilla tuæ militiæ. Et cum rivalis donis amplis superbi victor gaudebit, prope lacus Albanos te e marmore effictam locabit sub trabe e citro.

Harl. 2. 3. 4. 5. 6. *Comitabere* Harl. 1.—13 Harl. 2. *et nobilis et potens.*—17 Duo Torrentii, unus Bersmanni, Bentleii Græv. a m. sec. Reg. Soc. et Vigorn. Lips. 4. Bentl. Cuning. Wakef. et Kidd. *Largi;* ceteri omnes codd. et edd. *Largis.*—20 ' *Cypria* duo Vatt. et nonnulli alii Lamb. duo Bersm. item multi Cruq. Torrent. Pulm. et aliorr. ex nostris Lips. 2. pro var. lect. Lips. 3. 4. Helmst. Dess. 2. Alt. 1. Item sic Venett. Locher. Basill. Ascens. Muret. Land. Fabr. Heins. Rutgers. Vascos. Baxt. Gesn. Præfert etiam Turneb. Adversarr. xxviii. 10. Cypriam trabem fere explicant de ligno Cyprio, inpr. cedro (vid. Strab. xiv. extr. Plin. xvi. 40.): quo etiam nomine gratiorem Veneri trabem esse. Sed cum hoc ultimum subtilius, tum materiam Cypriam, etiam cedrum, viliorem fuisse, et modo navibus ædificandis adhibitam, e Plin. l. l. patet. Igitur æs Cyprium advocant alii e Plin. xxxiii. 5.

NOTÆ

13 *Nobilis*] Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: vel hoc fidem non modo facit sed prope superat, quod plus trecenti ex eadem hac familia una die pro Republica ceciderint; cum sibi unis Veientium expugnationem demandari petiissent. Ovid. Fast. ii. 235. ' Una dies Fabios ad bellum miserat omnes. Ad bellum missos perdidit una dies.'

14 *Pro solicitis non tacitus reis*] In foro sese, ex laudabili nobilium adolescentium more, exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis, de vita periclitantibus adeoque solicitis: diserte perorans, bonis artibus abunde instructus.

16 *Late signa feret militiæ tuæ*] Ovid. Art. Am. ii. 233. ' Militiæ species amor est . . . sævique labores Mollibus his castris et dolor omnis inest.'

17 *Et quandoque potentior, &c.*] Ille vero Paulus si quando per tuum, o Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quam suus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi statuam e marmore in æde constructa e lignis pretiosis, ' prope lacus Albanos,' ubi prædia ille habet.

19 *Albanos lacus*] Non procul erant urbe Roma civitas, mons, et lacus Albani. Cic. de Divin. i. 100. ' Veienti bello, cum lacus Albanus præter modum crevisset, responsum est, dum is lacus redundaret, ' si in mare fluxisset, Romam perituram; si repressus esset, Veios. Inde admirabilis illa Albanæ aquæ facta deductio est.' Et de Divin. ii. 69. ' Ad utilitatem agri suburbani Albana aqua deducta est.'

20 *Sub trabe Cypria* [*citrea*] Duplex citrus arbor: altera humilis et fructi-

Illic plurima naribus
  Duces thura, lyræque et Berecyntiæ
Delectabere tibiæ
  Mistis carminibus, non sine fistula.
Illic bis pueri die
  Numen cum teneris virginibus tuum

Ibi thus multum naso hauries, et recreaberis carminibus junctis citharæ, et tibiæ Berecynthiæ et fistulæ. Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die collaudantes

quo nexa vel obducta trabs cogitanda sit; quod sane longius petitum, et valde arbitrarium. Pessime autem, qui expl. templum, quale in Cypro Venus habet. Quare cum trabs *Cypria* nullo modo satis probari h. l. possit sensui poëtico; inpr. quod aperte vult Horatius sacellum Veneris quam elegantissimum ac pretiosissimum describere, quo Cypria materia non admodum valet: tum magna suspicio est, irrepsisse hue trabem Cypriam ex I. Od. 1. 12. et sane probabilius, lectionem *Cypria* esse a librariis, quam alteram *citrea*, quam habent Comment. Cruq. Cler. et Russard. Lamb. antiquiss. et alter Bland. Cruq. duo meliores Torrent. Pulm. Gemblac. 1. 2. et Diesth. pro var. lect. a m. ant. Mentel. Alt. 2. Lips. 1. Lips. 2. a m. pr. Franeq. Lamb. Cruq. Torrent. Fab. Steph. Dacer. Bentl. e suis codd. Cun. Talb. Jon. Sivr. probante etiam Sanad. ad II. Od. 18. 3. Itaque hanc lectionem præferendam censui. Vid. Obss. ubi et diluuntur, quæ de nimio citreæ trabis pretio Gesner. et alii objecere.' *Jani.* *citrea* habent etiam Harl. 3. 6. Delph. Pine, Sandby, Bipont. Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *Cypria* Harl. 1. 2. 4. 5.—22 'Bentleio post Heinsium magis placuit *lyraque et Berecyntia tibia;* atque hoc auctoritate quorundam veterum librorum: Ego tamen nihil moveo, cum constructio sit magis Horatiana.' *Baxt.* 'Mihi propter alternationem vocalium maxime placet lectio primarum Landini editionum, *lyraque et Berecyntiæ, &c.*' Gesn. *lyraque et Berecynthia....tibia, Mixtis carminibus* antiquiss. Bland. Cruquii, unus Bersmanni a m. sec. et Lips. 1. (nisi quod *Berecyntiæ* habet.) Probavit Nic. Heins. ap. Bentl. et sic etiam Cuning. et Kidd. Harl. vero 1. 2. 3. 4. 5. 6. ceteri omnes et edd. lect. nostram servant.—25 Mentel. *bis pueri in die.*—28 Pulmanni Diesth.

NOTÆ

fera: altera sylvestris et infructuosa, sed grandis; e qua fiebant opera magni pretii, lecti, mensæ, trabes, &c. Vide Plin. XIII. 16. Pers. Sat. I. 53. &c. Quidam legunt, *sub trabe Cypria,* quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præsertim fabricandis, idoneæ, in insula Cypro Veneri sacra, ut dictum est I. Od. 1. et 2.

21 *Illic plurima naribus Duces thura*] In eo templo quod tibi consecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnusque cantabitur musicis instrumentis. II. Od. 15. 'copia narium.'

22 *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula a Pane, tibia a Marsya fertur inventa. In Berecyntho vero Phrygiæ monte matris Deum sacra celebrabantur variis instrumentis, tibia præsertim, quæ inde cognomen habuit. Vide I. Od. 16. et 18. sub finem: et III. Od. 19. 18. et seq.

25 *Bis die*] Mane et vesperi tuas laudes canent 'pueri cum teneris virginibus.' Vide I. Od. 21. init.

Laudantes, pede candido
  In morem Salium ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer
  Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero,
  Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur, heu! Ligurine, cur
  Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
  Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis ego somniis
  Jam captum teneo; jam volucrem sequor

albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum. Modo me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, eheu quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in vocibus hæsitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modo prehensum amplector, modo te per herbam campi Martii, te per un-

Bentleii Græv. et Regin. Lips. 1. 2. 4. et Helmstad. *quatiunt;* et sic Cuning.—29 Novum hic Carmen orditur Sivr. Post *puer*, non post *Jam*, vs. 30. comma habent multæ edd. vett. Nostram interpunctionem servant Delph. Schrevel. Fab. Rutgers. Dacer. Bentl. Cuning. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Francis, Comb. et Kidd.—30 Lips. 4. *nuntia* pro *credula;* 'memorabilis lectio.' *Jani.*—34 *Manat crebra* emend. Withof. improbante Jani.—37 *Nocturnis te ego* ex edd. Lamb. et Torrent. in alias plurimas venit: item Venett. ap. Zeun. Chabot. Muret. Steph. Heins. Fab. et Dacer. et sic est in Lips. 2. a m. sec. *N. ego te somniis* Bentleii Græv. et Bodl. 2. et Lips. 4. *N. te somniis* Bentleii Regin. et Lips. 2. a m. pr. Sed

NOTÆ

28 *In morem Salium ter quatient humum*] Choreas etiam in sacris adhibitas, annotavi tum alibi, tum I. Od. 36. ubi et de Saliis Martis Sacerdotibus.

29 *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium, minus aptus sum amoribus, immo nec jocis et certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more, de quo lib. I.

33 *Sed cur, heu! Ligurine, &c.*] Me vero ea ætate cur tamen amore tuo incendis, o Ligurine, puer forma conspicue? Cur, o Venus, rursus bella moves, post acceptam rudem et vacationem a tua militia? siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34 *Manat rara meas lacryma per genas*] Amor elicit lacrymas, paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. I. 'Turpe senex miles, turpe senilis amor.'

35 *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur: quod sane indecorum mihi est. Virgil. Æneid. IV. 76. 'Incipit effari, mediaque in voce resistit.'

37 *Nocturnis ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso, modo

Te per gramina Martii
Campi; te per aquas, dure, volubiles.

das fluentes, o crudelis, fugientem prosequor.

abest *te* a Porphyr. Pulmanni Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. duobus Bersmanni, plerisque Bentleii, Mentel. Helmst. Franeq. Altt. 1. 2. Lips. 1. a m. pr. Dess. 2. et ab edd. primis, Venett. Locher. al. item a Basil. Ascens. Fabr. Rutgers. Baxt. Gesn. Zeun. Bentl. Cuning. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTÆ

mihi videor amplecti te, modo te fugientem persequi.

39 *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat se juventus cursu, lucta, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fuse I. Od. 8.

ODE II.

AD ANTONIUM IULUM.

Iulus Antonius Triumviri (ex Fulvia) filius Octaviæque privignus rogarat Horatium, ut Pindarica quædam in Sicambricam Augusti Victoriam conscriberet; cui rei dum simulat se minus idoneum, atque ipsum Antonium id melius præstare posse affirmat, Pindarum nihilominus ipsum sublimitate superat.

PINDARUM quisquis studet æmulari, I-

O Iule, quicumque vult imitari Pindarum, sublevatur alis cera compactis auxilio

Ode undecima Libri quinti in Ed. Sanad. Omnes codd. Torrentii hanc habent Epigraphen: *Ad Antonium Iulum*, sive *Jullum;* nonnulli ap. H. Steph. Diatr. Sec. III. *Ad Iulum Antonium M. Antonii Triumviri F.* Venett. Locher. Ascens. *Pindarum celebrat.* Nonnulli ap. H. Steph. l. l. *Antiquorum Poëtarum veneratio.*—1 *Iule* in duo versus distrahendum, ut *I* ad primum, *ule* ad alterum pertineret, primus Passeratius censuit. Ex eo sic Lambin. atque ex hoc plurimi editores, etiam Fab. Dacer. Baxt. Cuning. et Sanad. Gesnero non liquet. Certum tamen, omnes codd. et edd. vett. integrum nomen ad

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 2.

1 *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatius, qua mire Pindarum extollit supra se, pariterque facundiam et modestiam expromit suam.

Pindarum] Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bœotia natus, 'auris Bœoticæ,' id est, crassi, stupidi, insulsique Bœotiorum ingenii, famam et proverbium abstersit. Floruit circa Olympiadem 75. seu annis ante Christum 476. Quo tempore Æschylus et

ule, ceratis ope Dædalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet immensusque ruit profundo
Pindarus ore,
Laurea donandus Apollinari,

Dædali, et mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto sermone volvitur et rapide fertur instar fluminis e monte labentis, quod pluviæ supra consuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, sive profert voces insolitas

vs. 5. referre. Similis ratio vs. 22. et 23.—3 Nonnulli codd. Lambini, tres Bland. Cruquii, Mentel. Lips. 1. et Lips. 2. a m. pr. *pinnis.*—6 Lips. 3. pro v. l. et Harl. 1. *Cum super.* Aliquot Lambini, antiquiss. Bland. Cruquii, duo Torrentii, Pulmanni Hunn. unus Bersmanni, Bentleii Græv. et Leid. Mentel. Lips. 2. a m. sec. *Cum super notas saliere;* duo illi Torrentii pro v. l. Sax. et Lips. 2. a m. pr. *Cum s. n. saluere;* duo Fabr. *Cum super totas saluere*, cui placet. Has omnes ineptas vocat Jani.—7 *Fervit* unus Cruquii et recepit Cuning. et *immensus ruit et* Lips. 3. 4. Venet. 1492. Locher. *fuit et*

NOTÆ

Anacreon. Dorice scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, et alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restant encomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea. Ælianus lib. XII. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni; nimirum infantem expositum melle ab apibus nutritum: et alibi, quinquies in Poëtarum commissionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inscitia. Memoria porro ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii, Bœotiam vastantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint; Alexander vero Magnus, cum eam urbem expugnasset, domum Pindari intactam servari jusserit. Vide Val. Max. Plin. VII. 29. Plutarch. in Alexandro, Cœl. Rhodig. XXI. 44. &c.

Quisquis studet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cera pennis volare tentans in mare decidit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide I. Od. 3. II. Od. 20.

2 *Iule*] Dissyllabam alii faciunt istam vocem: alii cum Passeratio synalœpham ponunt ex prima vocali vel syllaba hujus nominis cum prima præcedentis versus: quemadmodum I. Od. 2. in voce 'uxorius.' Vide infra ad vocem 'Antoni.'

3 *Vitreo*] Non abs re interpreteris, cœruleo.

5 *Velut amnis*] Copiosa Pindari oratio similis est fluvio exundanti.

7 *Immensus ruit profundo Pindarus ore*] Quintil. X. 1. 'Novem Lyricorum Pindarus longe princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, et velut quodam eloquentiæ flumine, propter quæ Horatius eum merito credidit nemini imitabilem.'

9 *Laurea Apollinari*] Vide III. Od. 30. in fine.

Seu per audaces nova Dithyrambos
Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis;
Seu Deos, regesve canit, Deorum

in dithyrambis audacibus, scribitque metris liberis; sive canit Divos ac Reges Deo-

Ascens.—11 *Verba divolvit* Venet. 1492. Locher. et Ascens. qui expl. 'diffluere facit.' Alt. 1. *numerusque fertur Lege solutus.*—13 Harl. 3. 4. 6. alii multi, cum edd. vett. *regesque;* Harl. 1. 2. 5. quidam Lambini, duo Bersmanni, Bentleii Græv. Gal. Bodl. 2. et Colbert. cum edd. Bentl. Vascos. Cuning. Sanad. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et

NOTÆ

10 *Dithyrambos*] Hymnus seu Carmen erat in honorem Bacchi, qui et ipse dictus est Dithyrambus, quasi *δὶς θύρας ἀμείβων*, vel *ἀμβαίνων*, *bis vitæ portas transiens*, quia primum natus ex utero Semeles matris, deinde e Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in mere Græca voce expiscantur. Ingeniose vero Moses, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quasi matres habuerit, ab altera genitus, aquis et morti ereptus ab altera atque educatus, scilicet a filia Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poët. I. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici Carminis stylum tumidum esse, plenumque Baccho, numeris, et vocibus compositis, quas vocant ampullas et sesquipedales voces: atque idcirco 'audaces' ab Horatio dici dithyrambos: ab Æschylo vero Carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidemque ille affert Hegesandri Epigramma adversus Philosophos, ejusmodi vocabulis inflatum: sic incipit: 'Οφρυανασπασίδαι, ῥινεγκατα-πηξιγένειοι, &c. Ex Athenæo XIV. 6. non semper veteres, cum libarent, usi sunt dithyrambis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed duntaxat vino madidi, et Liberum patrem si invocarent: sin Apollinem, placide canebant. Unde Epicharmus lepide ibid. Οὐκ ἔστι διθύραμβος, ἂν ὕδωρ πίῃς. *Nullus est Dithyrambus, aquam si bibas.* Cic. III. de Orat. n. 181. 'Inde ille licentior et divitior fluxit Dithyrambus, cujus membra et pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.' Pindarus Olymp. Od. XIII. Corinthiis tribuit Dithyramborum inventionem.

11 *Numerisque fertur Lege solutis*] Non quod in Dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; et quod in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potissimum sequerentur, magisque attenderent modulationem Carminis, quam pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. IV. 17. sub finem.

13 Pindarus enim pæanas cecinit, seu Hymnos in honorem Apollinis. Porro notat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut et ad Pisones Epist. vs. 83. 'Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum, Et pugilem victorem, et equum certamine primum, Et juvenum curas, et libera vina referre.'

Regesve] Hieronem Syracusanum. Olymp. Od. I. &c. 'Deorum sanguinem.' Reges Deorum filii appellan-

Sanguinem, per quos cecidere justa
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ;
Sive, quos Elea domum reducit
Palma cœlestes, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat;
Flebili sponsæ juvenemve raptum
Plorat; et vires animumque mores-

rum filios, a quibus Centauri legitima cæde prostrati sunt, atque extinctus est ignis Chimæræ horrendæ; sive laudat eos qui domum redeunt Elea victoria gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, et donum eis tribuit excellentius statuis centenis; sive deflet adolescentem morte ablatum nuptæ mæstæ, illiusque virtutem animumque

Kidd. *regesve:* est distributio, ut vs. 18. *canet* Lips. 4. et Dess. 2.—18 'Male post *cœlestes* colon ponunt edd. vulg. tanquam nova sententia sit, *pugilemve equumve dicit.* Rectius Bentl. Cuning. et Sanad. uti nos.' *Jani.* *pugilemque* Lips. 3. Venett. Locher. et Ascens.—19 *Dicet* Lips. 1. *Dicat* Dess. 2.—21 Unus Bersmanni, Lips. 2. Dess. 2. Helmst. et Harl. 2. 3. 4. *juvenemque.*—22 Lips. 4. *animumve.* Unus Bersmanni, et Lips. 3. 4. *mores,* omisso *que.* Vide

NOTÆ

tur. Vel designat Poëta noster Herculem Jovis, et Theseum Neptuni filios, item Pirithoum a Marte genus trahentem: 'per quos Centauri cecidere.' Vide I. Od. 18. III. Od. 4. De Chimæra per Bellerophontem a Neptuno adjutum deleta, I. Od. 27. Pindarus autem Olymp. Od. XIII.

17 *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu; Pindar. Olymp. Od. VII. X. XI. seu equorum cursu, ibid. Od. I. et alibi multis locis. Virgil. Georg. I. 59. 'Eliadum palmas' mittit 'Epirus equarum.' Georg. III. 202. 'Ad Elei metas et maxima campi Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas.' Elis et Pisa, quæ et Olympia, urbes sunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, et ludorum Olympicorum celebritas. Vide I. Od. 1. 3. et seq. Not.

18 *Cœlestes*] Od. I. 'Palmaque nobilis... evehit ad Deos.' Gloria sublimes quasi cœlum Deosque attingunt.

Equumve] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate sua victoriam pepererat, coronabatur etiam, necnon carmine pariter ut eques celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Od. I. Pyth. Od. III.

19 *Potiore signis*] Vide postea, Od. VIII. hujus libri.

21 *Flebili sponsæ juvenemve raptum Plorat*] Seu cum struit et componit Epitaphium sponsi morte præmatura extincti, sponsæque luctum describit.

22 *Mores aureos*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aurea.

que aureos educit in astra, nigro-
que invidet Orco.
Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus; ego, apis Matinæ
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
Carmina fingo.

ac bonos mores extollit usque ad cœlum, atrisque Inferis eximit. O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescumque assurgit in superas cœli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte maxima sedulitate colligit, sic ingenti labore condo versus, prope sylvas et fontes Tiburis humidi. Tu, vates

ad vs. 1.—23 *Aureos deducit* nonnulli Lamb. Pulmanni Diesth. aliique, item Basill. Muret. Fabr. Steph. Rutg. Fab. et Dacer. Diu fuit vulgata lectio. *reducit*, s. *redducit* plures Torrent. (cui placet) nonnulli Cruq. Pulm. Hunn. Gemblac. 1. et Beller. unus Bersm. Bentleii Leid. et Regin. a m. pr. Franeq. Lipss. Helmst. Venet. 1492. Locher. Ascens. *educit* plerique Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. tres Torrent. Pulm. Gemblac. 2. duo Bersm. Bentl. Græv. Mentel. Altt. Dess. 2. Venet. 1478. Lamb. Cruq. Torr. Heins. Bentl. Cun. San. et recentt. Mox *nigro*, omisso *que*, unus Bersm. Vide ad vs. 1.—26 Bentl. *quotiens*, antiqua scriptura.—29 ‘Post *laborem* comma ponit Bentl. ut jungatur vs. 30. *plurimum circa nemus.* quemadmodum ‘plura sylva,’ Ovid. Met. XIV. 361. *Per laborem* ait esse pro, laboriose, uti dicatur ‘per vim,’ ‘per jocum,’ &c. Sed recte jungitur, *per laborem Plurimum;* nam e sensu lyrico *per laborem* non potest h. l. esse sine epitheto, *nemori* idem additum

NOTÆ

24 *Invidet Orco*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ consecrat.

25 *Multa Dircæum levat aura cycnum*] Pindarum alte volantem et suave canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat et sustinet.

Cycnum] Vide II. Od. 20.

Dircæum] Dirce fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Ismenium devolvitur. Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26 *Antoni*] Iulus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ consulatum gessit anno Urbis conditæ 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. LI.

27 *Ego, apis Matinæ More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed velut apis inferiora circumvolo, et flores humiles carpo. Matinus Calabriæ mons thymo abundat, e quo mel optimum apes conficiunt. Eam porro memorat Horatius regionem, quod non longe ab ea natus, ut dixi alibi.

30 *Uvidi Tiburis*] Vide I. Od. 7. et 18. II. Od. 6. III. Od. 29. Od. vero seq. ‘Tibur aquæ perfluunt.’

Concines majore Poëta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per Sacrum clivum, merita decorus
Fronde, Sicambros;

eximius, celebrabis Augustum carmine subliniori, quoties debita insignis corona ducet Sicambros immanes per collem sacrum: quo Cæsare grandius aut pretiosius nihil fata

friget ac otiosum est. Denique *floreum circa* ɴ. mallet idem Bentl.' *Jani.*—31 *Tiberis* Lips. 2. *rivos* pro *ripas* emend. Bentl. ex eoque Sanad. Vid. ad ɪɪɪ. Od. 26. 13.—33 Lips. 3. *Concinis.*—34 Basil. 1555. *quandoque trahit.*—35 Bentl. et Kidd. *clivom.*—36 *Sicambros* vulgo scribitur, item in nonnullis *Sigambros*, *Sycambros*. Sed *Sygambros* tres Blandd. Cruq. nonnulli Torrent. Lips. 2. 3. Bentl. Cun. Recte, nam Dioni et Ptolemæo semper dicuntur Σύγαμβροι. Et vetustissimi codd. alibi etiam *Sygambros* scribunt. Vid. N. Heins. ad Ovid. Am. ɪ. 14. 49. Tacitus Sugambros vocat, Strabo Σουγάμ-

NOTÆ

31 *Operosa parvus Carmina fingo*] Scilicet opus accuratum absque magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, immo et recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpe caput etiam scabere, vivosque ungues rodere, ut plane docet Noster ɪ. Sat. 10. At Poëtastri Carmen contra, ut canit Pers. Sat. ɪ. 106. 'Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.'

Parvus] Animadverte, Lector, quam se deprimat istic Horatius, alias certe non mediocriter extollens sese. Vide Od. ult. lib. ɪɪ. et ɪɪɪ. Atenim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa Carmina vix fingere, forte quod inops Latinus sermo multoque inferior ubertate et copia cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33 *Concines majore Poëta plectro Cæsarem*] Tu, Iule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroico. Iulus Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34 *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cum subactos hostes in triumpho ducens ascendet Capitolium per viam sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

36 *Sicambros*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo, cum ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: 'Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.' Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses*. Strabo lib. ᴠɪɪ. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversus eos Augustus profectus sit, qui dare obsides, re composita, adegerit: unde seq. Od. xɪᴠ. vs. 51. 'Te cæde gaudentes Sicambri Compositis venerantur armis.' Addunt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum vero mulieres, cum deessent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subs-

Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavere bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætosque dies, et urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meæ (si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars; et, o Sol

et numina propitia terris donaverunt aut donabunt, etiamsi revocetur sæculum vetus aureum. Cantabis festos dies et communem lætitiam civitatis, forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti a Diis concessum. Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantus mei maxima pars adjicietur: et beatus dicam, o læta, o

βρους.—41 Unus Bersmanni, Dess. 2. et Cuning. *lætasque dies*.—45 Lips. 2. a m. pr. *si quod loquor*. Quidam Lambini, Harl. 1. Bentleii Græv. Regin. Magdal. et Bodl. 1. Lips. 2. Fab. Dacer. Bentl. Cuning. Sanad. et Towers, al. *si quid loquor;* Harl. 2. 3. 4. 5. 6. ceteri codd. cum edd. antiq. et recentt. —46 *Vocis a. b. p. ego sol* Basil. 1531. pro v. l.—47 Lips. 1. pro v. l. *et lau-*

NOTÆ

git Augustus, 'ac dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.' Sueton. Octav. cap. 21. Lucius autem Florus cap. ult. sic testatur: 'Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum sumserant, adeo certa victoriæ spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum et argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.'

43 *Augusti reditu*] Ex Hispania et ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. I. Od. 12. sub finem. III. Od. 5. et 14. hujus etiam libri Od. v. &c. Reditum Augusti ex Gallia, cum Sicambros profligasset, hic intelligunt alii. Sueton. Octav. cap. 20. 'Reliqua bella per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret aut non longe abesset.'

Forum Litibus orbum] Ferias, justitium, seu vacationem a litibus dirimendis et a forensi strepitu, mos erat indici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publica lætitia, vel etiam luctu.

45 *Tum meæ* (*si quid, &c.*] Tum vero sublimibus tuis Carminibus, o Antoni, meos etiam qualescumque versus adjungam, in tam solenni occasione, reverso incolumi e belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Sueton. Octav. cap. 57. 'Revertentem ex provincia non solum faustis ominibus sed et modulatis Carminibus prosequebantur.'

Pulcher, o laudande, canam recepto
Cæsare felix.
Tuque dum procedis, Io Triumphe!
Non semel dicemus, Io Triumphe!
Civitas omnis; dabimusque Divis
Thura benignis.
Te decem tauri totidemque vaccæ,
Me tener solvet vitulus, relicta

celebris dies, qua Cæsar nobis est redditus. Dum vero progrederis, o triumphe, sæpius repetemus, Io, Io triumphe, omnisque urbs pariter, et adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri et vaccæ totidem promissis liberabunt: me ju-

****

dande.—49 *Tuque dum procedis* Porphyr. multi Lamb. Cruq. Torr. et Bentl. Pulmanni Diesth. Harl. 6. Dess. 2. Muret. Basill. Lamb. ed. pr. Fabr. Torrent. Steph. Glarean. Brut. Fab. Dacer. Baxt. Gesn. Burm. *Tuque cum* unus Bersm. *Teque dum* nonnulli Lamb. tres Blandd. Cruq. unus Torr. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. duo Bersm. vetustiores Bentl. Sax. Brod. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. Mentel. Lips. Altt. Helmst. Franeq. Venett. Locher. Ascens. Lamb. ed. post. Cruq. *Teque cum* Pulmanni Hunn. 'Qui legunt *Teque*, jungere debent cum *dicemus: Teque dicemus, dum procedis*. Sed aperte jungendum, *dicemus io triumphe!* igitur lectio *Teque* haud dubiè rejicienda. Sed neque alteram *Tuque* ferendam censuerunt, quia non Antonius triumpharit, non illi acclamatum, non illi res sacra facta sit. Quare: *Duxque dum procedit* emend. D. Heins. et sic Rutgers. *Isque dum procedit* emend. Bentl. allatis quinque Virgilii versibus, qui ab *Isque* incipiunt. Sed illud *Isque*, quod in narratione Virgiliana fero, in hoc carmine, atque hoc loco ferre non possum; ita jejunum et languidum est. *Tumque dum procedit* emend. Cuning. qua lectione quid invenustius? *Tumque dum procedet* San. et Sivr. Fuit et, qui conjiceret, *Atque dum procedit*. Ego non habui, quod a vulgata lectione, bona et præclara, recederem. Utrum, quia Antonius *procedit*, ideo *ille* triumphat, *illi* acclamatur? Ita quod concludere potuerint VV. DD. satis mirari non possum. *præcedes* Franeq. solenni errore. Denique cur vs. 49. et 50. in uno Bland. Cruq. permutati sint, et vs. 50. a Lips. 4. absit, facile intelligitur.' *Jani*. Vide Gronovii Epistolam Salmasio Syllog. Epist. tom. II. pp. 557. 558.—50 *Nos simul* var. lect. ap. Jones. *Nec semel* Alt. 1. Tota Strophe sic habetur in Alt. 2. *Teque dum procedis, Io triumphe, Laudet et casti pueri, senes-*

NOTÆ

49 *Tuque dum procedis, Io triumphe*] Hoc referunt alii ad Iulum Antonium vel Prætorem vel Consulem designatum; leguntque: *Duxque dum procedis*, sed absurde: alii ad Augustum triumphantem. Verum ipso duce contextu, sane referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius procedentem: o triumphe, dum procedes, Io sæpius; Io, repetemus, &c.

53 *Te decem tauri*] Tu Antoni summe vir, pro Cæsaris felici reditu a Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis: ego vero tenuis, immolato juvenco quem promisi, voto solvar.

Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota,
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

vencus matri subtractus, qui crescit in abundanti gramine, propter meum votum exsolvendum. Is fronte æmulatur Lunam incurvam tertia ab ortu die ardescentem: ea parte insuper contraxit notam qua spectatur nive candidior, in reliquis rufus.

que, et Civitas omnis, &c. haud dubie ab inepto Grammatico.—58 Pro *ortum*, *orbem* nonnulli Lamb. quatuor Torrent. Pulmanni Beller. libb. Fabr. unus Bersm. Harl. 1. 2. Bentl. decem, et Mentel. 'Sed non convenit huc *orbis* s. cursus lunæ, nisi velis *tertium orbem* explicare 'tertiam partem orbis,' et hanc pro tertio die accipere: quod tamen durius. Præstat ceterorum omnium libb. lectio *ortum*.' Jani.—59 Conj. Francii ap. Cuning. *Qua notam ducit;* Bentleii Reg. Soc. *Qua notam traxit*, ex interpretamento. Ascens. *niveus videtur*.

NOTÆ

57 *Fronte curvatos, &c.*] Describit juvencum quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paulo post novilunium similem dicit ob parvula cornua: et in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Homerus Iliad. Ψ. Diomedis equum toto rufum corpore, candida in fronte nota, ad modum Lunæ plenæ rotunda, insignem exhibet. Et Moschus, in Idyll. quod Theocrito male ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum similiter flavum reliquo fuisse corpore, at in fronte media orbem argenteum refulsisse commemorat.

ODE III.

AD MELPOMENEN.

Horatius amabili furore captus magnifica et incredibilia de se arteque sua tanquam plane extra corpus suum locutus, ad finem ad se reversus, quo evitet vultuosorum invidiam, apponit nonnihil ridiculi. (Judicium Scaligeri de hac Ode vid. ad III. 9. 1.)

QUEM tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,

O Melpomene, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis, eum non ath-

Ode prima Libri secundi in Ed. Sanad. Inscribitur in Mentel. *Ad Mu-*

NOTÆ

Metrum est idem quod I. Od. 3.

1 *Quem tu Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore insigne est Scaligeri judicium, quod retuli ad III.

Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger

letam nobilitabit Isthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaico,

NOTÆ

Od. 9. init. Vide ibi Not.

Melpomene] Pro qualibet Musarum hanc ponit. De ea I. Od. 24. 3.

2 *Nascentem placido lumine videris, &c.*] Desumta ab Hesiodo aliisque Græcis sententia. *Placido lumine*] Εὐμενεστέροις ὄμμασιν. Sic et Tibull. II. 4. in fine: 'Si modo me placido videat Nemesis mea vultu.' Huc facit quod scribit Juvenalis Sat. VII. 195. 'distat enim, quæ Sidera te excipiant modo primos incipientem Edere vagitus,' &c.

3 *Illum non labor Isthmius, &c.*] Quem facili et benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustris erit pugilatu, quadrigali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum certamine; non etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poëta, ubique celebrior quam sint illi Isthmica vel militari victoria. Eam vero sibi gloriam a Musis concessam prædicat Horatius.

Labor Isthmius] Certamen et victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concursu, fiebant in Isthmo prope Corinthum, de quo I. Od. 7. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno fanum. Ludos illos instituit Sisyphus Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni, æmulatione quidem Herculis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. v. 8. Plutarch. in Thesei Vita. Strabon. Geograph. lib. VIII. Liv. XXXIII. 32. 'Isthmiorum,' inquit, 'statum ludicrum aderat... quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernicitatis visuntur... propter opportunitatem loci per duo diversa maria omnium Græcorum undique conventus erat.' In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. XV. 10. Contra Cœl. Rhodig. VII. 10. coronam Isthmiacam contexi ex apio consuesse scribit. Et XIII. 17. in Olympicis cotino, (seu oleastro,) in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis selino item, sed arescente, solitos coronari. Archias Poëta Epigram. lib. I. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit: Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

4 *Clarabit*] Pro 'declarabit,' inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur et pronuntiabantur. Illud quoque verbum usurparunt, apud C. de Divin. I. 21. Poëta, 'Jupiter excelsa clarabat sceptra corona,' Lucret. lib. IV. Sic Virgil. Æneid. XI. ait, 'crimen acerbat.'

Pugilem] Vide Not. Ode superiori, strophe 5.

Non equus impiger Curru ducet Achaico] De curuli certamine I. Od. 1. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hic, in Achaia sacros agonas celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diodor. Sicul. lib. XIII. Exænetus Agrigentum invehitur, comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. IX. procem. 'Nobilibus athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græcorum majores ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum

Curru ducet Achaico
Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt,

nec militare facinus Imperatorem ostentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eo quod superbas Regum minas fregerit. Verum aquæ fœcundum Tibur ir-

sam.—2 Mentel. *placido numine.*—5 *Achaio* Cuning. Sanad. et Towers.—8 Unus Bersmanni: *timidas contuderit minas.*—9 Lips. 1. 2. 4. Venet. 1492. et Locher. *Ostendit Capitolio.*—10 *Tibur a. f. perfluunt* nonnulli Lamb. et aliorum, Lips. 1. 4. Alt. 2. Venet. 1478. Vet. Comb. Ald. Mur. Fabr. Venet. ap. Zeun. Glarean. Chabot. Basill. Lamb. ed. pr. Steph. Fab. Dacer. *profluunt* Pulmanni Gemblac. 2. (quanquam cum superascripto *præfluunt*) Mentel. a m. s. Bentleii Leid. *proluunt* quid. Lamb. Sed *præfluunt* duo Vatt. Torn. Russard. Nicot. Lamb. Pulmanni Hunn. Gemblac. 1. et Beller. libri Cruq. omnes meliores Torrent. duo Bersm. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Bentl. Græv. Regin. et alii, Mentel. a m. pr. Lips. 2. 3. Dess. 2. Alt. 1. Franeq. Helmst. Venet. 1492. Locher. Asc. Heins. Lamb. Cruq. Torr. Rutg. Baxt. Bentl. Burm. Cun. San. Jon. Sivr. Jani, Bipont. Mitsch. Towers, Francis, Wetzel.

NOTÆ

palma et corona ferant laudes, sed et cum revertantur in suas civitates, cum victoria triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, eque Republica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.' Sueton. Neron. cap. XXII. 'Mox et ipse aurigare, atque etiam spectari voluit... tum etiam in circo maximo... nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam petiit.' Cap. XXIII. 'Certamina deinceps obiit omnia.' Cap. XXIV. 'Aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decemjugem... sed excussus curru... nec eo secius coronatus est... Judices donavit civitate Rom. et pecunia grandi, ac provinciam universam libertate. Quæ beneficia e medio stadio, Isthmiorum die, sua ipse voce pronuntiavit.' Cap. XXV. 'Reversus e Græcia Neapolim... albis equis introiit, disjecta parte muri, ut mos hieronicarum est: simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam... veste purpurea... coronam capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam,' &c.

6 *Neque res bellica Deliis Ornatum foliis, &c.*] Nec fortiter in bello gestis triumphans coronabitur laurea sacra Apollini apud Delum insulam nato et eximie culto. Vide I. Od. 21.

9 *Ostendet Capitolio*] Triumphans quisque inaurato curru per viam sacram vehebatur ad Capitolium, seu arcem Roman. in monte Tarpeio exstructam, ob inventum ibi caput humanum sic appellatam. Illic Jovi Diisque gratias referebat, spoliaque de hostibus relata consecrabat.

10 *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed insignem eum facient Carmina in amœno Tiburis secessu condita, vel ejus loci descriptionem et amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo I. Od. 7. III. Od. 29. Quod eo

Et spissæ nemorum comæ,
  Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
  Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros;
  Et jam dente minus mordeor invido.
O testudinis aureæ
  Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piscibus
  Donatura cycni, si libeat, sonum!

rigantes et sylvarum densa folia Æoliis clarum versibus efficient. Proles Romæ civitatum Reginæ inter caros Poëtarum cœtus me collocare dignatur, Jamque minus æmulorum morsibus vellicor. O Musa, quæ suavitatem eximiæ lyræ meæ sonum moderaris, o quæ mutis etiam piscibus cycni cantum dare potes, si velis,

Wakef. Comb. et Kidd.—12 Lips. 3. 4. *Fingent æolico.*—14 Lambinus e tribus Vatt. Cruq. e tribus Bland. Torrent. Heins. Bentl. Cuning. Sanad. Gesn. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wakef. Comb. et Kidd. *suboles.* Vide Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. I. p. 356. *semper amabili Vatum ponere me choro* emend. With. *Vatem* emend. Anchers.—16 Lips. 4. *nimis* pro *minus.* Cuning. Sanad. et Towers *torqueor invido.*—18 *Pierii* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

NOTÆ

secedere amaret Poëta I. Od. 18. II. Od. 6.

12 *Æolio carmine*] Noster II. Od. 13. 'Æoliis fidibus.' Vide ibi Not. Alcaicos versus designat Latine primum a se factos, ad imitationem Alcæi, de quo I. Od. 32. et III. Od. 30.

13 *Romæ principis urbium Dignatur soboles*] Intelligunt vulgo Romanorum posteros, vel Augusti privignos: sed eruditus non nemo sensit dictionem esse a Græcis Hebræisque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; sic Noster Romæ sobolem dicit, pro Roma, urbium et orbis domina, atque, ut Martialis ait, 'Terrarum gentiumque Dea.'

Amabiles Vatum choros] Vel poëtas excellentes et amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico scribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclare gestis, de vita seu hilariter exigenda seu laudabiliter instituenda, &c.

16 *Et jam dente minus mordeor invido*] Ex quo me Roma universa judicio suo probavit vatemque sanxit, jam mihi obtrectare æmuli desinunt: atque adeo virtute invidiam superasse mihi videor. Vide II. Od. ult.

17 *O testudinis aureæ, &c.*] O Musa, hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18 *Pieri*] Pierides Musæ dicuntur vel a Piero Thessaliæ monte illis sacro, vel ob filias Pieri novem devictas, cum ausæ essent ad cantum Musas provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exsolverunt.

19 *Mutis quoque piscibus*] Utpote carentes vocalibus instrumentis, pulmone, arteria, gutture, muti sunt pisces. Aristot. de Animal. Hinc pro-

Totum muneris hoc tui est,
Quod monstror digito prætereuntium
Romanæ fidicen lyræ:
Quod spiro et placeo (si placeo) tuum est.

illud omne ex dono tuo est, quod manu prætereuntium ostendor Latinæ lyræ auctor; quod vivo et probor, si tamen probor, a te est mihi datum.

et nonnullæ edd. vett. cum Comb.—21 Vox *est* in fine versus abest ab Helmst.

NOTÆ

verb. *Pisce magis mutus.* Ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων. Lucian. in Gallo, &c.

20 *Cycni sonum*] Plato in Phædone testatur Cycnos mortis tempore esse maxime canoros: idem Aristoteles quoque refert. Hinc Ovid. 'Dulcia defecta modulatur carmina lingua Cantator cycnus funeris ipse sui.' Plin. contra x. 23. 'Olorum,' inquit, 'morte narratur flebilis cantus, falso, ut arbitror, aliquot experimentis.' Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus ix. 11. Cœl. Rhodig. ix. 5. scribit hæc: 'Canentem cycnum pauci audivere, etiamsi vulgatior fama tenet ingruente fatali momento εὐφωνότατον καὶ ᾠδικώτατον, *voce cantuque in primis valere.*' Auctor tamen, variæ narrationis primo, Ælianus est, audisse quandoque se canentem cycnum. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ᾄδοντος κύκνου ἤκουσα. De cycnis jam ii. Od. ult.

22 *Quod monstror digito prætereuntium*] Cic. Tusc. v. 103. 'Leviculus sane Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculæ, ut mos in Græcia est, insusurrantisque alteri, hic est ille Demosthenes. Quid hoc levius?' Pers. Sat. i. 28. 'At pulchrum est digito monstrari, et dicier, Hic est.' Tertullianus huc alludens de velandis virginibus cap. 14. scribit, 'Periclitari virginitatem, cum digitis demonstrantium titillatur.'

23 *Romanæ fidicen lyræ*] Lyrici apud Romanos Carminis auctor atque princeps. iii. Od. ult. jam cit.

24 *Quod spiro, &c.*] Non tantum poëseos facultatem, sed et vitæ usuram Musis debere se profitetur. Vide iii. Od. 4. strophe 7.

Quod placeo] Quod Augusto et Mæcenati præcipue, tum etiam aliis, probantur mea Carmina, quod 'invidia' sim 'major,' ii. Od. 20. quod 'usque ego postera Crescam laude recens,' &c. iii. Od. 30.

Si placeo] Ita modestiæ velificatur Poëta, quasi subdubitans adeo posse se 'Principibus placuisse viris,' quæ 'non ultima laus est.'

ODE IV.

Drusum Augusti privignum ob devictos Rhætos Vindelicos egregio carmine collaudat.

'Hæc est Ecloga, propter quam totus hic Liber compositus est.' *Vet. Schol.* (Vid. Argum. Odes I. h. l. *Gesn.*)

Qualem ministrum fulminis alitem
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium,

Qualem volucrem fulminis administrum (cui summus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probata ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juventus et paterna virtus ignarum laboris expulit nido, vernique venti jam transactis

Ode decima sexta Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in duobus Torrent. *Ad Urbem Romam de indole Ducum;* in aliis codd. ejusdem, *Encomiastice Druso;* vel, *Ad Romam;* in Venett. et Locher. *De Drusi laudibus;* in Ascens. *De Drusi sub Augusti auspicio laudibus.*—3 *Promisit* Lips. 3. *Permansit* Dess. 2.—5 Quædam edd. vett. *juventus.* Lips. 4. *et patruus vigor.*—6 Pro

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 9.

1 *Qualem ministrum, &c.*] Drusi Neronis Augusti Cæsaris privigni celebrat victoriam de Rhœtis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam fere totam derivat in Augustum, cujus educatione et institutione laus omnis ea Druso accesserit accreveritque. Ode perelegans, et regali mandato composita: stylus et dictio grandis, a capite ad calcem elaborata: initium eo sublimius, quo videtur aliquanto perturbatius. Ordo est: *Drusum sub Alpibus bella gerentem Rhæti et Vindelici talem videre, qualem ministrum fulminis .... Juventas et patrius vigor nido propulit .... mox in ovilia demisit hostem vividus impetus, &c. qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura, &c.* Sensus autem est: Rhœti ac Vindelici cum Druso bellantes talem eum conspexere juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis esse solet aquila rex avium, cum jam nido exire audet, primosque nisus ac impetus exerit, agnos mox et dracones rapiens et expugnans. Idem Princeps adolescens tanta vi Rhœtos et Vindelicos aggressus est atque oppressit, quanta leo capram aggreditur pascentem et dilaniat.

Ministrum fulminis alitem] Plin. II. 55. 'Solam e volucribus aquilam fulmen haud percutit: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.' Et x. 3. in fine: 'Negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis consuetudo judicavit.' De rapto Ganymede per aquilam, seu per ipsum Jovem aquilæ specie, ut quidam volunt, vide Not. III. Od. 20. in fine.

Vernique, jam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem; mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus;
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:

imbribus timidum docuere conatus insuetos; mox autem vis acerrima infestum in ovilia perpulit, deinde prædæ ac certaminis aviditas incitavit adversus dracones

propulit, protulit nonnulli Lamb. et Cruq. plures Torrent. Pulmanni Gemblac. 1. et Beller. Sax. Fran. Lips. 1. 3. Zar. Basill. Fabric. Colin. Vascos. *propulit* duo Vatt. Faërn. Urs. aliique quatuor Lamb. duo Blandd. et alii Cruq. tres Torr. Mentel. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lips. 2. 4. Dess. 2. Altt. 1. 2. Helmst. Et sic Scholl. Venett. Locher. Ascens. Lamb. Cruq. Torrent. Fab. Heins. Bentl. Baxt. Cun. San. Francis, Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Est et doctior et fortior lectio.' *Jani.*—7 *Vernisque* unus Bersm. Bentleii Leid. Petrens. Bodl. 2. et Colbert. duo Sax. Harl. 1. Lips. 2. 4. Alt. 1. item Bentleii Græv. et Regin. et Lips. 3. a m. pr. *Vernis* Mentel. 'Neque aliter ac *Vernis* legisse Acronem contendit Bentl. ob illius notam: 'Verni, ut, ruit imbriferum ver.' Sed legere potuit Acron. *Verni*, et tamen eam notam, si quidem vel ab ipso est, vel integra, ascribere, ut declararet ventos vernos, cessantibus imbribus, quibus ver in Italia abundat. Interim *Vernis* prætulere Bentl. Cun. Burm. Sanad. Jon. et Sivr. Putat Bentl. ita liberari Poëtam crimine isto Scaligeri; nam sic aquilam æstate demum evolare dici. Sed cum apparet, esse sic primam certe æstatem intelligendam, eoque non tolli censuram Scaligeri, tum ipsa prima æstate *Verni* venti flare dici possunt a Poëta, cujus non est, anxie e fastis anni horas constituere. Addo, gratiorem haud dubie sensui poëtico ideam præbere ventos vernos, remotis nimbis hybernis, quam ventos simpliciter, vernis nimbis remotis; ne dicam, hos ipsos nimbos vernos, si quis æstatem, vel adeo autumnum, pingere velit, colorem admodum otiosum esse, nusquam a Poëtis adhibitum. Quare omnium ceterorum codd. atque editt. lectionem, *vernique*, bonam illam, veram, atque præclaram, retinere ne dubitemus. Ingratus etiam e Bentleiana prodit versus, dum ter auditur eadem syllaba *is*, eadem ratione longa; quod in exemplis a Bentl. allatis, secus est.' *Jani.*—8 *Insolitos d. nixus* Lips. 4.—10 *Permisit hostem* Lips. 4. *invidus impetus* Brod. Lips. 3. Zarot. et

NOTÆ

8 *Insolitos docuere nisus*] Volatum docent venti insolitum hactenus et nondum tentatum: hinc, ad primos illos *nisus*, aëri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque ceterorum.

9 *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus*] Cum primum vires suas expertus est, in ovilia devolat, agnumque rapit. Plin. mox cit. lib. x. 'Adultos pullos aquila persequitur et longe fugat, æmulos scilicet rapinæ: et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur.... rapta non protinus ferunt; sed primo deponunt: expertæque pondus tunc demum abeunt.' Idem scribit Aristot. Histor. Animal. cap. 32.

11 *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. x. 4. 'Acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps,

Qualemve lætis caprea pascuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Videre Rhæti bella sub Alpibus

repugnantes: et qualem leonem jam a lacte et uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata pascuis aspexit recenti dente lanianda: talem ad Alpes

Locher. *impetus invidus* Lips. 4. *fervidus impetus* Bentleii Reg. Soc.—14 Brod. *furvæ matris.*—15 'Illud *lacte*, cum otiosum et supervacuum visum esset Viris doctis, quod jam præisset 'ab ubere matris,' hinc multæ variæque emendationes enatæ. Bentl. affert: *jam mane*, quasi eo primum mane depulsum; quæ autem temporis definitio valde h. l. otiosa. Item proponit, *jam sponte;* quod tamen vix conveniat cum 'depulsum.' Cuningam. tres suspiciones profert. Prima, *jam nocte*, ejusdem farinæ est ac Bentleiana prior. Altera, *jam jamque*, probata etiam Kustero et Withofio, recepta a Sanad. et Sivr. ideo ferri non potest, quod neque Horatianum est 'jam jamque' neque tam ad rem præteritam, quam ad futuram imminentemque, pertinere solet. Tertia, *ab uberum jam lacte*, quam dura sit, quamque inutile illud 'uberum' statim apparet. Alia conjectura Withofii, *paulo ante*, nimium a vulgata lectione recedit.' *Jani.* 'Legendum suspicor, *Non ante depulsum*, &c. i. e. modo, recenter a lacte depulsum, quod vel hinc patet, quod capream novo dente perituram dicit. *Non ante* est locutio mere Horatiana. Sic I. Od. XXIX. 3. et III. Od. XXIX. 2. Scriptum videlicet fuit in codice, *ō āte*, cum vero librarius illud scribendi compendium, quod *Non ante* notabat, minime caperet, e marginali glossa arrepta vox *lacte* ansam corrumpendo loco dedit. Nemo, credo, de veritate hujus emendationis dubitabit.' *Jever ad Lucam.* I. 7. 'Sed cum ecthlipsin τῆς *m* nunquam soleat negligere Noster, tum nulla omnino emendatione opus mihi esse videtur.' *Jani.*—17. 22 '*Rhæti* . . . *Vindelici* omnes propemodum codd. ac editt. vett. item Acr. Porphyr. Comm. Cruq. et Servius ad Virg. Æn. I. 243. qui Rhætos Vindelicos pro una gente habent, Servius quidem pro Liburnis. Sed diversos semper mansisse Rhætos et Vindelicos, cum in Argum. vidimus, tum apparet ex multis Historicorum et Geographorum veterum locis, ubi diserte distinguuntur; ut Vellei. XI. 39.

NOTÆ

etiamsi in aëre. Ova hic consectatur aquilæ aviditate malefica: at illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.' Plutarch. de Invid. et Od. ait tam grave esse aquilis et draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur; ac si confuderis, dissociet sese ac seorsum fluat. Ejusmodi certamen belle describit Homer. Iliad. M. 201. Et Virgil. Æn. XI. 751. 'Utque volans alte raptum cum fulva draconem Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit: Saucius at serpens sinuosa volumina versat, Arrectisque horret squamis, et sibilat ore, Arduus insurgens: illa haud minus urget adunco Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.'

17 *Videre Rhæti*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audacia, ferocitate præditum.

Rhæti] Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helve-

Drusum gerentem Vindelici; quibus

bella facientem Drusum viderunt Rhæti atque Vindelici, quibus mos omni ævo ma-

Sueton. Aug. 21. Strab. IV. p. 206. &c. Quare nihilo melius alii Rhætos Vindelicos vel intelligunt Rhætorum partem Vindelicis propiorem, vel (ut Gesn.) Rhætos eos, qui specialiori nomine Vindelici appellati fuerint; nam hoc cum plane arbitrarium est, nec satis consentaneum quidem illius belli Historiæ, tum, quam alienum sit a ratione poëtica et lyrica, facile sentitur. *Rhæti ... et Vindelici* pauci quidem codd. ut Bentl. Battel. Lips. 1. aliique recentiores, item Muret. Heins. Steph. Rutgers. Fab. Dacer. &c. Mirandum, quomodo tam multas editt. occupare potuerit lectio ita vulgaris et prosaica, quam ab interpolatoris sapientia esse statim appareat. Præclare igitur Bentl. *Rhætis... Vindelici*, uti erat in cod. Rottendorph. item in uno Cuning. Ita et N. Heins. ap. Bentl. item Cun. Sanad. et Jon. Favet ei emendationi, quod in Mss. ut uno Torrent. Bentleii Græv. pluribus Cun. Gotting. est *Rhetii*, aperto lapsu pro *Rhætis*. Nunc et expedita et præclara sententia est. Ceterum varie codd. exhibent: *Reti*, *Rheti*, *Rethi*, *Rhæti*, *Ræthi*, *Ræti*, *Rhæti*. Duæ postremæ scripturæ bene habent, ceteræ corruptelæ sunt. Qui *Ræti* scribunt, sine aspiratione, cum non esse Græcum nomen monent, tum lapides advocant, ut ap. Gruter. p. 376. n. 6. 439. n. 8. 524. n. 3. Neque tamen vitio verti possit, si quis scribat *Rhæti*, cum ob nummum ap. Spanhem. de V.N. p. 843. RHETICVS EXERCITVS, tum auctoritate Strabonis, Dionis, &c. quibus sunt 'Ραιτοὶ, denique ob vulgarem receptamque consuetudinem, qua etiam *Rhenus*, minime Græcum nomen, scribitur.' *Jani*. *Rhæti .... Vindelici* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *Rætis* laudat Oudendorp. ad Sueton. Octav. cap. 21. et sic conj. Bentl. non *Rhætis*. 'Cum Jano uncis inclusi *quibus Mos*, &c. usque ad, *fas est omnia*, cum sint assuti a sciolo quodam, pannus Poëta indignus, quanquam jam Servii (ad Virg. Æn. I. 247.) ætate ei adhærens. Idem jam senserant Sanad. Sivr. et Jones. cum Bentleio nihil spurii

NOTÆ

tiis et Boiis finitimi, ex Strabone lib. IV. qui et ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. IV. 12. et Dionem lib. LIV.

18 *Vindelici*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utrique perinde bellicosi. Hodie Suevi et Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundant: sed errorem manifeste ostendit Vell. Paterc. II. 94. et 95. ita referens: 'Tib. Claudius Nero, ... innutritus cœlestium præceptorum disciplinis, juvenis genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis, maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantus est, sperari potuerat, visusque prætulerat Principem, Quæstor undevicesimum annum agens capessere cœpit Rempublicam,' &c. Et paulo post: Reversum ex Armenia, in potestatem Populi Romani redacta, 'Neronem Cæsar haud mediocris belli mole experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque, divisis partibus, Rhætos Vindelicosque aggressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine, perdomuerunt.' Sueton. Octav. c. 21. 'Rhætiam et Vindelicos .... gentes Inalpinas, coërcuit.'

Bella Drusum gerentem] Claudius

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi
Dextras obarmet, quærere distuli:
(Nec scire fas est omnia) sed diu
Lateque victrices catervæ,
Consiliis juvenis revictæ,

nus armandi securi Amazonum unde fluxerit, investigare omisi; neque omnia cognosci possunt. Verum diu lateque victrices turmæ adolescentis superatæ industria

in iis suboluisset.' *Wetzel.* 'In exemplari quondam Tayloriano uncinis inclusa.' *Kidd.* Vide Valart. Pr. iv. Ita etiam Towers et Francis. Vid. Excurs. ad h. l. 'Nihil fuit cur Fabro ita displiceret totum illud, *Quibus mos . . . omnia;* multo minus, cur quatuor versus eliminaret Sanadonus.' *Gesn.*—21 Lips. 1. a m. pr. *obarmat;* Mentel. et Lips. 3. *subarmet;* Lips. 4. *Dextra subarment.*—22 Duo Blandd. Cruquii, Mentel. et Lips. 2. 3. *Nescire;* Lips. 4. *Sed scire,* cum v. l. *Nec scire.* 'In eodem versu cur vulg. *sed diu* in *et diu* mutarim, ratio reddita in Excurs. Si quis malit notatos asteriscis versus retinere, et habere pro Horatianis is legat *sed* pro *et.*' Jani.—24 '*C. j. repressæ* antiqua lectio, jam Porphyrioni probata, qui '*repressæ,* inquit, eo pertinet,

NOTÆ

Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23. natus Rhætos ac Vindelicos expugnabat an. U. C. 738. citatus Florus iv. 12. 'Noricis animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non posset ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.' De eo sic scribit Vell. Patercul. ii. 97. 'Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio, fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit; cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certe dulcedo et suavitas, atque adversus amicos æqua et par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. Pulchritudo oris proxima fraternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ . . . . fatorum iniquitas Consulem, annum agentem tricesimum, rapuit.'

19 *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam sane continent in quosdam eo tempore de nugis ejusmodi acrius et perperam disputantes. Nam alioqui non est obscurum aut valde incertum, Rhætos et Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atque ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20 *Amazonia*] Strabo lib. ii. de Amazonibus fide majora referri, ait. Vide Justin. lib. ii. Oros. i. 15. necnon eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam a Petro Petito, viro non Medicinæ solum, sed rerum omnium scientissimo, nuper editam.

Securi] Hæc σάγαρις dicta proprie; Xenoph. πέλεκυς μονόστομος erat, seu unicum habens στόμα, una tantum parte secans; contra bipennis utrimque. Hesych.

22 *Diu Lateque victrices catervæ*] Rhæti sæpius antea victores. Strabo lib. iv. Flor. et Vell. Paterc. ante citati.

Sensere quid mens rite, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus, et bonis:

expertæ sunt quid ingenium, quid animus in felici domo institutus, quidque Cæsaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur strenuis atque gene-

quod *late* victrices dixerat.' Ita et nonnulli Lamb. Bentleii Græv. a m. s. et sic Bentl. San. Jon. Latine dici posse 'catervas repressas' non erat, quod Bentl. multis exemplis confirmaret. Sed alteram lectionem, *revictæ*, quam tuentur Comm. Cruquii, duo Vatt. Faërn. Jann. Urs. Torn. aliique Lamb. omnes Torr. (præter duo) Cruq. Pulm. et nostri, omnesque editt. vett. eam igitur lectionem non solum bonam, sed etiam cum doctiorem magisque lyricam priore illa, tum fortiorem esse, qui non sentiat, eum nil sentire putem. Denique quis Bentleio dixit, Rhætos et Vindelicos tantummodo intra suos fines compulsos esse? *revinctæ* nonnulli Lamb. duo Torrent. lapsu librarii. *reductæ* Lips. 2. a m. s. *rejectæ*, item *repulsæ*, Var. Lectt. ap. Jones.' *Jani.* *revictæ* habent Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. al. et edd. recentt.—25 Francius ap. Cuning. conj. *mens recta*; et sic Alt. 2. ap. Jani.—26 Bentl. pro *faustis* emend. *sanctis*, et sic edidit Kidd. 'Sed si recte explicetur omnium codd. lectio *faustis*, multo pulchrior et exquisitior, quam *sanctis*.' Jani.—29 'Vere distinguimus: *fortibus: et bonis Est, &c.* vid. Sylv. Crit. Sect. IV. improbantibus nonnullis, qui, nisi quod ipsis in mentem primis venerit, nihil feliciter excogitatum putant.' *Wakef.* Post *fortibus* distinguunt multi codd. item editt. ut Venet. 1477. 1478. 1479. Mur. Torr. Fabr. Xyl. Heins. Steph. Fab. Sanad. ut sit, *et bonis Est in juvencis, &c.* 'Sed rectius jungunt, *fortibus et bonis:* Locher. Ascen. Basill. Lamb. Cruq. Rutg. Dacer. Bentl. Cun. Jon. et recentt. Non opus habebat Bentl. tanta subtilitate ad defendendam distinc-

NOTÆ

24 *Juvenis*] Claudii Drusi, de quo ante.

25 *Sensere quid, &c.*] Intellexere quid et quantum valeret institutio et educatio Augusti Cæsaris, qui paternum exhibuit animum et affectum erga pueros Nerones Tiberium ac Drusum, quos adoptarat, et bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Livia Drusilla uxore sua tum etiam prægnante Augusto petenti concessa, paulo post e vivis excessit: eundem vero Augustum scripserat tutorem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor fere annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo 'paternus Augusti animus in pueros Nerones;' tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor esset a Tiberio patre nuncupatus. Sueton. Octav. cap. 62. et 63. Vell. Patercul. jam cit. Tacit. Annal. I. &c.

29 *Fortes creantur fortibus*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοί. Aristot. Contrarium tamen evenit non raro: nam et 'filii heroum noxæ' interdum. Sic degeneres extitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porro vice versa e malis et ignavis aliquando exorti sunt boni et fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Maxim. III. 4. et 5.

Et bonis] Hæc aliqui jungunt cum

Est in juvencis, est in equis, patrum
Virtus; nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,
Indecorant bene nata culpæ.

rosis. In juvencis et in equis patrum virtus residet. Nec aquilæ producunt columbam minime bellicosam. At eruditio virtutem ingenitam provehit, et bona disciplina reddit animum fortem: quandocumque disciplina deest, vitia deturpant naturæ

tionem, quæ se ipsa commendat. Nam præter dicta in Obss. sententiæ, *virtus patrum est in juvencis* valde putidum est adjicere *bonis. ac bonis* Cun. *ut bonis Est in j.* conj. N. Heins. ap. Bentl.' *Jani.*—31 Harl. 1. 4. 5. 6. et vulgg. *nec;* sed *neque* Harl. 2. 3. Mentel. Lips. 1. 2. 3. Alt. 2. et edd. antiq. magno numero, ut edidit Bentl. et sic Sanad. Cuning. Towers. Jani, Bipont. Mitsch. et Kidd.—34 Lambinus aliquando conj. *roborat*, ut *Recti* esset genitivus.—36 *Dedecorant* Comment. Cruq. Schol. ad Juvenal. xiv. 1. plerique Lamb. et Bentl. omnes Pulm. Harl. 3. 4. Alt. 1. 2. Dess. 1. 2. Franeq. Mentel. Helmstad. et Lips. 1. 2. 3. 4. Venett. Locher. Ascens. Basill. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Mur. Steph. Fab. Rutg. Dacer. Bentl. Sivr. Bond. Schrevel. Delph. Francis, et Kidd. Est lectio vulgata. Sed *Indecorant* jam Acr. et Porphyr. (qui *Indecorant*, inquit, id est, indecora faciunt, ac per hoc, dedecorant, significat.) item Harl. 1. 2. 5. 6. duo Vatt. et Faërn. Lamb. Bentleii Græv. Galliens. Bodl. 2. Magdal. a m. pr. et Battel. pro var. lect. Pulm. Gemblac. 1. pro var. lect. codd. Fabr. Venet. 1509. Baxt. Cun. San. Jones. Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Comb. Probat et Bentl. in Not. "Indecorare' alias non occurrit, sed est antiquum vocabulum, usitatum Accio in Meleagro: 'Quis erit, qui non me spernens, incilans probris, Sermone indecorans, turpi fama differat?' ap. Non. v. 'Incilare,' p. 60. a. Paris. Est igitur verbum exquisitius, quam quod a librariis esse possit; prior contra lec-

NOTÆ

sequentibus, nec absurde.

33 *Doctrina sed vim promovet insitam*] Bona educatio et studiosa institutio promovet εὐγένειαν, seu naturæ bonitatem; sustinet, excolit, auget.

35 *Utcumque defecere mores, &c.*] Si quando non aderit bona disciplina et morum institutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuo perit, et in pravitatem defluit. Cic. Tusc. III. 2. 'Natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuo pravitate, et in summa opinionum perversitate versamur . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, et opinioni confirmatæ natura ipsa cedat,' &c.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen et Hasdrubal
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus alma risit adorea,

bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus testantur Metaurus fluvius, atque Hasdrubal profligatus, et dies ille Italiæ caligine depulsa lætus, qui primus vic-

tio manifestum glossema.' *Jani.*—37 *Quod debeas* Helmstad.—38 *Metaurus* Lips. 3. *Asdrubal* in vulgg. sed *Hasdrubal* scribendum. Vide Drakenb. ad Sil. I. 39. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. I. p. 109.—39 *Revictus* Mentel.—41 Alt. 1. *alba*, cum gloss. *alma*.—42 *Durus* nonnulli Torrentii. *it* pro *ut*

NOTÆ

37 *Quid debeas, o Roma, Neronibus*] Scilicet 'Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Hasdrubalem, priusquam Hannibali fratri conjungeretur, oppressit.' Sueton. Tiber. cap. 2. Opportune quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Hannibale fratre novum ac integrum exercitum Hasdrubal junxisset.

Nero] Sabina vox, significans strenuum ac fortem.

38 *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo lib. VI. Plin. lib. III. illic vero Claud. Nero, Consul, junctis celeriter copiis cum suo collega M. Livio Salinatore, ivit obviam Hasdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex adventanti, ut dictum est, ac devicit, an. U. C. 546. ejusque caput præcisum ad Hannibalis castra perlatum et ad pedes cum esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansque de fuga deinceps tantummodo cogitaverit. Val. Max. IV. 1. Oros. IV. 18. Liv. lib. XXVII. XXVIII. Flor. II. 6. &c. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus; et paternum genus duxisse a Claudio Nerone, maternum autem a Livio Salinatore.

Hasdrubal Devictus] Is nimirum qui Scipiones in Hispania profligarat.

39 *Pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris*] Liv. XXVIII. 9. 'Omni multitudine obviam effusa . . . non salutabant modo universi circumfusi,' (circa Claudium et Salinatorem Coss.) 'sed et contingere pro se quisque victrices dextras Consulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum opera incolumis Respublica esset. In Senatu quoque,' &c.

41 *Adorea*] Victoria, laude, gloria, Fest. Adoream laudem seu gloriam dicebant, quia gloriosum putabant eum qui farris copia abundaret: melius alii, quia strenuis et iis qui fortiter dimicassent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde et *adorea* pro laude bellica. Nam far seu frumentum appellatum est 'ador,' ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. I. 'Qui multa præda atque adorea affecit populares suos.' Plin. XVIII. 3. 'Gloriam denique ipsam a farris honore adoream appellabant.' Apuleius lib. III. 'Possum istam virtutis adoream mihi numerare.'

Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit; et impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos:
Dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum præda rapacium,

toria gloriosa resplenduit, quando crudelis Africanus per Italiæ civitates discurrebat velut ignis per tædas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus semper felicibus expeditionibus inclaruit: et templa scelerato Carthaginensium bello diruta stantes habuerunt Deos. Tandemque perfidus Hannibal dixit: Nos,

unus Cruq. cum Schol. 'statim fugit,' unus Bersm. Sic et Ald. Ascens. Basill. Glarean. et Fabr. *et* pro *ut* Lips. 4.—43 Unus Bersmanni, Mentel. Lips. 4. et Alt. 1. *et Eurus.* Cuning. emend. *ut Eurus*, improbante Jani.—45 *Post hæc* Harl. 6.—48 Marcil. conj. *habuere tectos*, resartis templorum tectis. Et

NOTÆ

42 *Afer*] Hannibal, de quo lib. II. Od. 12.

43 *Ceu flamma*] Omnia igni ferroque vastans.

Tædas] Arbores ignem facile concipientes, ob resinam quam continent: e genere sunt pinuum. De iis Plin. XVI. 10. et seq.

Eurus] Ventus ab Ortu flans, pro quolibet vento: et *undæ Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45 *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*] Cæso Hasdrubale, Hannibale vero et Pœnis ex Italia exterminatis, in dies magis ac magis prospera gessere bella Romani; increvit inclaruitque pubes et virtus Rom. immo belli incendia in Africam et Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. II. 6.

48 *Fana Deos habuere rectos*] Quidam explicant *rectos*, æquos et vindices in impium Hannibalem: alii: stantes, ac in sua basi restitutas Deorum imagines, quas impie deturbarant Pœni, absque ulla Numinum reverentia. Liv. XXVI. 11. 'Ad lucum Feroniæ . . . templum ea tempestate inclytum divitiis. . . . his omnibus spoliatum est.'

49 *Perfidus Hannibal*] Liv. XXI. 4. vivam Hannibalis imaginem graphice delineatam exhibet. 'Plurimum audaciæ, .. plurimum consilii. .... nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat ... Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil veri, nihil sancti, nullus Deum metus, nullum jusjurandum, nulla religio.'

Dixit: Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles eum asserit vere bonum, quem perinde inimici et improbi adeoque universi laudant.

50 *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginenses tanquam cervi imbelles ultro sectamur Romanos, quorum veluti luporum rapacium futuri sumus præda; quosque proinde fallere, seu evitare contra debemus: nam hos

Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuscis æquoribus sacra,
Natosque maturosque patres,
Pertulit Ausonias ad urbes;
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior

tanquam cervi, præda luporum rapacium, sponte sequimur Romanos, quos declinare et evitare insignis est triumphus. Illa natio, quæ ab incensa Troja ad Italiæ civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, et senes grandævos; sicut ilex dura securi attonsa in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter et cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipso ferro. Non hydra am-

sic omnino Brod.—52 Cuning. ejecit *est*, regulis, ut ait, ducibus. Erat sane in Lips. 1. puncto supposito notatum, in Dess. 2. deerat.—53 'Ita interpungendum diximus ad Virg. Geor. III. 30. ut *jactata* respiciat omnes substantivos periodi.' *Wakef.* Cuning. *cremata.* Vid. Varr. Lectt. ad I. Od. 10. 14. —54 Lips. 1. *tutis* pro *Tuscis;* Lips. 4. *sacris.*—56 *Detulit Ausonias* Harl. 6. —60 Bentleii Magdal. et Bodl. 1. et edd. Sivr. *opesque animumque.*—

NOTÆ

effugere opimus nobis est triumphus. Scilicet fortiorem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53 *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens a Trojanis oriunda. Vide Justin. lib. XLIII. item Carmen Sæculare post Epodos.

54 *Sacra, Natosque, &c.*] Æneid. I. 10. 'Inferretque Deos Latio.' Et Æneid. II. 747. 'Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.'

55 *Maturos*] Ætate et virtute.

56 *Ausonias*] Synecdoch. pars pro tota Italia. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57 *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex et alia quælibet arbor resecatis ramis uberius pullulat et crescit, ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certe quando Hannibal maxime Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeoque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. II.

58 *Algido*] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo I. Od. 21.

61 *Hydra*] Portentosa serpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abscisso, aliud renascebatur, immo septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinus Argolici recessu, et quod, uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvastantes: tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam palu-

Vinci dolentem crevit in Herculem;
Monstrumve summisere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.
Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios

putato corpore vegetior repullulavit contra Herculem superari haud æquo animo ferentem: neque gravius portentum invexere Colchi, vel Thebæ Echionis opus. Si mari demergas, clarior redit: si oppugnes, cum summa gloria debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios

65 *Mersus* nonnulli Lamb. duo Bland. Cruq. omnes Pulm. unus Bersm. Brod. omnes fere Bentl. præter Græv. et Regin. Mentel. Harl. 4. Lips. 1. 3. 4. Helmst. Dess. 2. et editt. primæ. Sed esse deberet *Mersa* ob vs. 53. *gens, quæ, &c. Mersas* unus Bersm. *pulchrior eminet* conj. Cun. haud dubie ob insolentius verbum 'evenire.' *Merses* Harl. 1. 2. 3. 5. 6. alii et edd. recentt. et antiq.—66 *Luctere* Helmst. cum Schol. 'pugnatore, luctatore' ut cum *pulchrior* jungatur. *Ductore* Mentel. unus Bersm. *proruit* Bentleii Græv. et Galiens. mox etiam *geritque* Bentleii Zulich. et Galiens. Sic ed. Bentl. Cun. San. Sivr. Towers, Francis, Wakef. et Jani. 'Sed optime habet sententia

NOTÆ

dem, Lernam nomine; unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Paleph. Hygin. Diodor. Sicul. v. 2. Virgil. Æneid. VIII. 300. 'Lernæus turba capitum circumstetit anguis.'

Firmior] Supple, quam fuit Romana gens, et excrevit invaluitque in nos Pœnos: sicut hydra adversus Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci patientem.

63 *Monstrumve summisere Colchi*] Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus e dentibus seminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periere: vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Ovid. Met. VII.

Colchi] Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia, pars Georgiæ regionis.

Echioniæve Thebæ] Cadmus, Rex Thebarum, seminatis pariter, ut de Jasone supra dictum, draconis dentibus, repente nasci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde vero superfuit Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65 *Merses*] Ab inusitato 'merso, as.'

68 *Conjugibus loquenda*] Inter conjuges et quaslibet mulieres sermone celebranda prælia; seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoresve fuissent.

69 *Carthagini jam non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Hannibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide Liv. XXIII. 11. et 12.

Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis, et fortuna nostri
Nominis, Hasdrubale interemto.
Nil Claudiæ non perficient manus,
Quas et benigno numine Jupiter
Defendit, et curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

arrogantes mittam ad Carthaginem. Certe spes omnis et fortuna nostræ gentis interiit, Hasdrubale interfecto. Claudiæ stirpis potentia quidlibet molietur. Hanc et tuetur Jupiter Numine propitio, et liberat solers consilium inter militiæ difficultates.

ex omnium ceterorum codd. lectione *proruet .... geretque.*' Jani.—73 *Nil C. non efficient* Acr. nonnulli Torrent. et multæ editt. ut Basill. Mur. Venet. ap. Zeun. Glarean. Chabot. Fabr. Steph. Rutgers. Fab. Dacer. *perficiunt* antiquiss. Bland. Cruq. nonnulli Lamb. Pulmanni Hunn. Recepere Cruq. Bentl. Cun. Wetzel. Wakef. et Kidd. 'maxime ob *Expediunt*. Sed hoc quidem nihil est.' *Jani. perficient* Porphyr. duo Vatt. Jann. Faërn. Urs. Torn. Lambini, plures et meliores Torrent. Pulm. Gemblac. 1. 2. et Beller. duo Bersm. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lipss. Altt. Dess. 2. Mentel. Venett. Locher. Ascens. Lamb. Torr. Heins.-Sanad. Baxt. Jani, Towers, Francis. Mitsch. et Bipont. 'Recte vero, sic poscente sententia.' *Jani. proficient* Helmst.—74 Dess. 2. *Quas et b. n. jam pater.*—75 *Curæ*, majusculo C. Cuning. improbante Jani.—76 Antiquiss. Bland. Cruquii *peracuta;* quidam codd. ut Lips. 4. Alt. 2. al. *bella;* et sic Venet. 1492. Locher. Ascens. Basill. Muret. et Rutgers. 'Ceterorum omnium lectio *belli* doctior etiam.' *Jani.*

NOTÆ

73 *Claudiæ manus, &c.*] Vires, consilia, solers industria Neronum Claudia gente oriundorum. Sueton.

76 *Acuta belli*] Belli subita, pericula, doli, insidiæ, strategemata.

ODE V.

AD AUGUSTUM.

Dum Cæsaris reditum e Gallia, ubi pæne tres annos fuerat, a Populo Romano impatienter expectari docet, sumta inde occasione incredibilem illorum temporum felicitatem atque securitatem prædicat.

Divis orte bonis, optime Romulæ

O Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu

Ode decima quinta Libri quinti in Ed. Sanad. In Locher. inscribitur, *Ad Augustum Cæsarem;* Franeq. Venet. 1492. et Ascens. *Ad Augustum absentem.* —1 *Romule*, pro vocativo, Landin. Ascens. et Locher. cum gloss. 'vocativi

NOTÆ

Metrum idem quod 1. Od. 6.

1 *Divis orte, &c.*] Senatus Populique Romani amorem erga Cæsarem Augustum vivis pingit coloribus.

Custos gentis, abes jam nimium diu;
Maturum reditum pollicitus Patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ;
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit, populo gratior it dies,
Et soles melius nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet a domo,

absens fuisti; revertere qui promisisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, et dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet

casus.' *Romuleæ* aliquot Torrentii, duo Bersmanni, Lips. 3. et Dess. 2.—4 Var. lect. ap. Jones. *concilio. Redi, et Lucem, &c.*—7 'Sic visum est distinguere, (*populo gratior it dies,*) ut est aliis quibusdam edd.' *Wakef. Effulsit* Pulm. Gemblac. 1. 2. unus Blaud. Cruq. Alt. 1. Franeq. Post *populo* distinguunt Asc. Lamb. Cruq. Heins. Rutg. Jon. Bentl. Sanad. At post *Affulsit* Pulmanni Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. Basill. Fabr. Torrent. Muret. Steph. Fab. Dacer. Burm. Cun. Gesn. 'Recte, puto; nam exquisitius *Affulsit*, simpliciter et sine casu.' *Jani.* In eodem vs. *et* pro *it*, unus Bland. Cruq. Pulmanni Hunn. Lips. 1. a m. pr. et Lips. 2. a m. sec.—9 Tres codd. Torrentii *uvido* pro *invido.* 'Sane sæpius 'Notus humidus, udus, uvidus,' vid. Bentl. at quis h. l. non præferat *invido?* Facilis erat lapsus.' *Jani.* Vid. Var. Lectt. ad vs. 39.—12 *Dulci detinet* unus Bersm. Lips. 4. Dess. 2. nonnullique aliorum, item Locher. Venett. Ascens. Basill. Muret. Fabr. Rutgers. et plurimæ editt. Sed *destinet* Comm. Cruq. Acr. (qui expl. 'separat') tres Blaudd. Cruq. nonnulli Torrent. et Lamb. Pulmanni Gemblac. 1. 2. et Beller. multi Bentl. item Steph. Heins. Torrent. Fab. Burm. Bentl. Cun. San. Baxt. Jones. Francis, Towers, Jani, Mitsch. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. Verbum exquisitius magisque poëticum; probatum etiam N. Heins. ad Ovid. Rem. 486. *destinet* duo Vatt. Faërn. Urs. Nicot. Lamb. nonnulli Torrent. et Cruq. Pulmanni Hunn. Gott. Mentel. Fran. Alt. 1. Harl. 2. 4. Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. et sic Zar. Mediol. 1477. Venett. 1478. Lambin. Dacer. al. 'Sed hoc verbum nullius auctoritatis, aperte ex *distinet* corrumpendo factum. Unde deinceps *destinat* in nonnullis, ut Lips. 1. a m.

NOTÆ

2 *Abes jam nimium diu*] Tribus annis Roma Cæsar abfuit, in Gallias profectus an. U. C. 737.

3 *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, a Senatu populoque Romano ad Augustum missis. Cunctanti vero hanc Oden scripsit Poëta.

9 *Ut mater*] Nil suavius ista comparatione.

10 *Carpathii*] De eo mari I. Od. 35. 8.

Votis ominibusque et precibus vocat,
Curvo nec faciem littore dimovet;
Sic desideriis icta fidelibus
Quærit patria Cæsarem.
Tutus bos etenim rura perambulat;

a dulci domo, plus annuo intervallo morantem ultra mare Carpathium, neque vultum avertit ab incurva ripa; ita patria desideriis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per campos vagatur: agros fovet Ceres et abundans felici-

sec. Alt. 2. et Helmst. nullo sensu.' *Jani.*—13 *Notis* ap. Heins. ad Ovid. l. l. operarum lapsu. *Votisque* Cun. *omnibusque et pr.* plurimi Bentl. et aliorum, Mentel. Lips. 2. 3. Locher. *omnibus et pr.* Helmst. Dess. 2. *omnibus heu et pr.* Alt. 1. *omnibus hunc et pr.* cod. Ald. Venet. 1490. Rutg. Despr. *omnibus et cum pr.* Bentl. 10. *omnibus atque et pr.* Gott. *ominibus atque pr.* Zar. *omnibus atque pr.* Lips. 4. Medioll. tres, Venett. 1478. 1486. 1492. probante Gesn. 'Cum optima et pulcherrima sit omnium ceterorum libb. lectio *ominibusque et pr.* tum facile intelligitur, primum ex *ominibus* aberrando factum esse *omnibus;* unde post, cum metrum laborare vidissent, variæ istæ medelæ versui allatæ.' *Jani. ominibusque et pr.* etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *advocat* Bentl. Regin. e glossem.—14 Lamb. emend. *demovet,* quem secuti Fabr. Cruq. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Burm. Bentl. Cun. Sanad. Jones. *dimovet* omnes Lamb. Torr. et Pulm. Lips. 1. 2. 3. 4. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmst. et Mentel. tres Blandd. Cruq. (de ceteris nil ille refert) duo Bersm. Venett. Locher. Ascens. Basill. Muret. Heins. Baxt. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. al. 'Verbum bonum et exquisitius, in tanta auctoritate, prætuli.' *Jani.*—15 *Et desideriis* Lips. 4. *justa fidelibus* Mentel. a m. sec. *tacta fidelibus* var. lect. ap. Jones.—17 Ferre non potuere VV. DD. illud *rura* statim in vs. seq. repetitum, et alterutrum vitiosum esse, judicarunt. Igitur pro priori *rura,* vs. 17. *prata* legendum censuit Faber, quod receperunt Sanad. et Sivr. Contra Bentl. h. l. *rura* retinuit, at in vs. 18. *rura* mutavit in *farra.* Cuning. vero pro hoc

NOTÆ

13 *Votis ominibusque* [*omnibus hunc*] Legunt plerique, *votis ominibusque,* hoc sensu: mater anxia non tantum vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu et incolumitate, sed et omina quævis arripit, quasi totidem præsagitiones.

14 *Nec faciem littore dimovet*] Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem expectat et exoptat. Sic Tobiæ mater 'quotidie exsiliens circumspiciebat, et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem .... Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii jam dudum absentis, vidit a longe, et illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo,' &c. Tob. cap. x. et xi.

16 *Quærit patria Cæsarem*] Vota publice suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. LIV. Vide Sueton. Octav. cap. 57. Huc et referri potest cusum numisma ex una parte continens Epigraphen: S. P. Q. R. CÆSARI AVGVSTO: ex altera vero: VOTA PVBL. SVSCEPTA PRO SALVTE ET REDITV.

17 *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Au-

Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas;
Pacatum volitant per mare navitæ;
Culpari metuit Fides;
Nullis polluitur casta domus stupris;
Mos et lex maculosum edomuit nefas;
Laudantur simili prole puerperæ;
Culpam Pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen?

tas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas caret vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplina et leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes: pœna sequitur et plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Ger-

eodem *culta*. Codd. in utroque versu summa constantia *rura;* nisi quod in Bentleii Græv. erat, *Nutrit ra*, quod ipse vidit fuisse *Nutritura*, ut habet omnino Lips. 1. a m. pr. 'Bentleius non in vs. 17. sed 18. mendum latere credit, sola ea de causa, quod non putat *rura nutriri* recte dici posse; in quo eum inscite argutari dicat, quicumque, sensu poëtico præditus, ejus notam legere velit. Minus etiam placent Cuningamii *culta*. Igitur, si emendandum sit, assentiam equidem Fabro, et versum 18. sanum credam, at vs. 17. legam *prata;* quod ad sententiam præclarum. Si tamen quis poëtam consulto bis posuisse *rura*, in eoque ipso elegantiam aliquam et vim esse dicat, nulla emendatione opus sit.' *Jani.* Vide Weber ad Lucan. I. 318.—20 '*Fides*, majuscula litera, exprimendum curavi.' *Jani.*—22 *Mox* Mentel.—24 *Pœna*, majusculo *P*, Sanad. ita etiam Jani, Mitsch. Bipont. Wetzel. et Wakef.—

NOTÆ

gustum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terra marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden XIV. et XV. hujus libri.

22 *Mos et lex*] III. Od. 24. 'Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?' Vide Sueton. Octav. cap. 34. ubi mentio legis Juliæ 'de coërcendis adulteriis et de pudicitia, &c. . . . . cumque vim legis eludi sentiret crebra matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.'

23 *Laudantur simili prole puerperæ*] Martial. VI. 27. 'Est tibi quæ patrii signatur imagine vultus Testis maternæ nata pudicitiæ.' Catull. in Nuptiis Juliæ et Manlii Torquati, Carm. LXI. 216. 'Torquatus, volo, parvulus . . . . Sit suo similis patri Manlio, et facile insciis Noscitetur ab omnibus, Et pudicitiam suæ Matris indicet ore.'

24 *Culpam Pœna premit comes*] Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *Pœna comes* coërcet peccandi libidinem. Plato de Leg. V. Τιμωρία ἀδικίας ἀκόλουθος.

25 *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide I. Od. 12. sub finem. I. Od. 19. 12. III. Od. 5.

Quis gelidum Scythen] I. Od. 19. et 35. II. Od. 9. in fine. III. Od. 24. 9.

Quis, Germania quos horrida parturit,
Fœtus, incolumi Cæsare? quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores;
Hinc ad vina redit lætus, et alteris
Te mensis adhibet Deum:
Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum

mania? Quis expavescat bella Hispaniæ ferocis? unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam, teque numen invocat mensis secundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuso colit, et

26 Caning. mallet, *parturit horrida.*—27 *Fetus* Jani ex Orthogr. Lat. Cellar. ed. Harles. tom. I. p. 234. ita quoque Wetzel. et Mitsch.—28 *Hiberiæ* Bentl. et Kidd. Vid. Var. Lectt. ad I. 29. 15.—30 *Ut vitem* Lips. 2. a m. sec.—31 Pro *redit*, *venit* Comment. Cruquii, aliquot Lamb. Pulmanni Hunn. Bentleii Græv. Regin. et Bodl. 1. Lips. 4. Alt. 1. et sic Bentl. Cun. Sanad. Towers, Wakef. et Kidd. quia putarunt VV. DD. non redire ad vina, nisi qui jam ante biberit. 'Tanquam non suavissime dicatur, qui diem in collibus suis condidit, vesperi inde *redire domum*, ad vina. Quid non critica cogis pectora, novitatis amor!' *Jani.* *vehit* Lips. 3. haud dubie ex *venit*.—34 *Diffuso* nonnulli codd. Lambini, duo Blandd. Cruquii, unus Bersm. Pulmanni

NOTÆ

26 *Quis, Germania quos, &c.*] Vide Flor. IV. 12. 'Domuit Usipetes, Tenctheros, Cattos .... inde validissimas nationes, Choruscos, Suevos, Sicambros, &c. .... Ea denique in Germania pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.'

Horrida] Sive ob mores barbaros, sive ob prægrandes viros, et ingentia corpora Germanorum. Cæsar. Comment. Tacit. de Moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28 *Iberiæ*] Ab Ibero flu. Iberia dicta: est Hispaniæ pars, et per Synecd. tota sic vocatur. Vide II. Od. 20. 20. Flor. mox cit. 'pacata fere omnis Hispania,' &c. Et postea: 'Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ,' &c.

29 *Condit quisque diem, &c.*] Arat colitque agros suos quisque, et operi vacat rustico, a mane ad vesperam, sine ullo metu hostili. Virgil. Ecl. IX. 'Cantando puerum memini me condere soles.'

31 *Alteris Te mensis adhibet Deum*] Ex Senatusconsulto cautum fuit ut in conviviis tum publicis tum privatis Augusto ab omnibus libaretur. Dio lib. L. Is nempe mos apud veteres, ut remota prima mensa, quæ ciborum seu carnium erat, secunda adhiberetur fructibus et bellariis onusta, cum exquisitissimo vino, e quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vide Virgil. Æneid. I. 727. et 735. et Æneid. VIII. 283. necnon Georg. II. 101.

34 *Laribus*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac sedium privatarum.

Tuum Miscet numen] Teque adeo

Miscet numen, uti Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas o utinam, dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ, dicimus integro
Sicci mane die, dicimus uvidi,
Cum sol Oceano subest.

numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Castoris et magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones festos diuturnos. Hoc precamur sobrii primo diluculo: hoc et repetimus bene poti, quando Sol occidit sub Oceano.

Hunn. et Gemblac. 1. Fran. Dess. 2. Helmst. Lips. 3. Locher. Venet. Vet. Comb. 1492. Ascens. Basill. Rutgers. 'Sed alienum ab h. l. hoc verbum, et rectius ceteri Mss. et edd. *Defuso*.' Jani. *Defuso* etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et edd. recentt. et ita Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. II. 637.—35 Commentator Cruquii *nomen*, et sic Helmstad. a m. pr. et pauci alii. Vid. Broukhus. ad Propert. p. 81. Sic et volebat T. Faber, probante Dacer. 'Sed cum præclare habet *numen*, tum concinnior etiam est dictio, *Miscet Laribus tuum numen* quam: *Miscet Laribus tuum nomen*, ut jam vidit Sanad.' *Jani.*—37 Harl. 1. 2. duo Bersmanni, Bentleii Græv. Regin. Vigorn. et Dess. 2. *rex bone*. 'Quod quomodo Bentleio sic placere potuerit, non percipio.' *Jani.*—39 Lips. 3. *invidi* pro *uvidi*. Vid. Var. Lectt. ad vs. 9.

NOTÆ

venerantur ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non absurde legunt quidam, *nomen*.

36 *Memor*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim a monstris et aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem et Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; immo velut maris Dii coluntur, &c.

37 *Ferias*] Dies festos lætosque; diuturnum otium, securitatem perpetuam.

38 *Hesperiæ*] Italia sic appellata. Vide I. Od. 28. ubi, 'fluctibus Hesperiis.' Et II. Od. 1. sub finem, ubi, 'Hesperiæ sonitum ruinæ.' Necnon I. Od. 36. 4.

Integro] Vixdum incœpto.

39 *Sicci*] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi] Vino perfusi, cœnati.

40 *Cum sol Oceano subest*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

AD APOLLINEM.

Apollini tutelari Augusti numini Hymnum canit ob devictos Actiaca pugna Antonium et Cleopatram, quos Niobes et Achillis nominibus callide obvelat. Sæculari Carmini viam sternit. (De Dilogia illa s. Allegoria viderint manes Baxteriani. Mihi sic videtur. Priori parte ad vs. 28. et ipsum se Poëta, et patrimos matrimosque pueros et puellas, quos ad Carmen Sæculare voce et gestu bene exprimendum parare cupit, in enthusiasmum quendam

concitat. Altera parte peculiariter pueros ac puellas hortatur ad diligentem Chori illius Sæcularis meditationem, i. e. exercitationem. Hactenus ergo, Sæculare Carmen vocare, si cui lubeat, potest. Sed in ipsa cærimonia, et solennibus temporibus ac locis, cantatum, mihi nullo modo fit probabile. *Gesn.*) (Summa Carminis est hæc: Phœbe, qui Niobes magniloquentiam et libidinosum Tityi conatum es ultus, atque Achillem fortissimum, qui non dolo, sed vi et Marte aperto Trojam Trojanamque gentem penitus delevisset, nisi tuis Venerisque precibus commotus Jupiter pepercisset Æneæ ad urbem meliorem imperiumque Romanum condendum, fortiter prostravisti, tu Phœbe, inquam, auctor et præses Carminis lyrici, adjuva me, ut Carmen Latinum Sæculare pro salute et perpetuitate imperii Romani fundam decore. Jam vero, hac mihi facultate a Phœbo concessa, vos, patrimi matrimique pueri puellæque, qui estis in tutela Dianæ, servate rhythmum numerosque Carminis mei, et adeo rite et ex arte canite laudes Apollinis et Dianæ fruges prosperantis et menses celeriter decurrere facientis; ita ut, si qua vestrum, puellæ, aliquando nupta fuerit, dicere possit, ego Horatianum Carmen Diis gratum diebus Sæcularibus festis cecini. *Zeun.*)

DIVE, quem proles Niobea magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor

O Deus, quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes, ac Tityus

Hanc Oden Carminis Sæcularis partem constituunt Sanad. Jones. Francis, Towers, et Auchers. Vid. Argin. ad Carm. Sæc. Epigraphe in Venett. Locher. et Ascens. *De Laudibus Apollinis.*—1 *Dive*, *quom* Vet. Comb. *Niobæa*, *Niobæa*, edd. vett. *Niobea* Bentl. Cuning. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. et Kidd. Gr. est Νιοβείη.—2 *Tytius*, *Tytios*, *Titios*, *Ticius*, variantes ap.

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 2.

1 *Dive*, *&c.*] Carmen hoc, ut et I. Od. 21. Sæculare inscribi solet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen proprie titulum hunc meretur, sed illud tantum quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobea, *&c.*] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicasti adversus arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac sobole, præ ipsa Latona duos tantum enixa, cum ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. Gell. XX. 7. 'Mira,' inquit, 'et prope adeo ridicula diversitas fabulæ apud Græcos Poëtas deprehenditur super numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus bis senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis novenos, Bacchylides et Pindarus bis denos: quidam alii scriptores, tres fuisse solos dixerunt.' Porro filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana sagittis confixos peremerunt: Niobe vero in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Met. VI. Fab. 8. Diodor. Sicul. V. 11. Juvenal. Sat. VI. 173. et seq. Auson. Epitaph. XXVII. de Niobe. 'Bis septem natis genitrix læta atque superba, Tot duxi mater funera quot genui. Nec satis hoc Divis; duro circumdata saxo Amisi humani corporis effigiem,' &c. Niobe Tantali filia, uxor vero Amphi-

Sensit, et Trojæ prope victor altæ
Phthius Achilles,
Ceteris major, tibi miles impar;
Filius quanquam Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremenda
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulsa cupressus Euro,

raptor, atque Phthius Achilles famosæ Trojæ propemodum expugnator, aliis quidem fortior, te vero inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret hasta tremenda certans. Is, sicuti pinus edace securi percussa,

Jani. *Tityosque* Nic. Heinsius ad Ovid. Met. IV. 457. nonnullæ edd. *Tityusque.*—6 *F. quanquam* meliores Torrent. Lipss. 1. 2. et Harl. 5. Sic et Baxt. San. Cun. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wakef. Wetzel. al. 'Recte! est enim exquisitius quam vulgare *quamvis quateret.*' Jani. *Thetidis* sat multi codd. et edd. etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Sed forma exquisitiore *Thetidos* Cruq. Torr. Bentl. Cun. e suis libris, item Fab. Dacer. Baxt. San. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Francis, Towers, et Kidd.—8 Lips. 4. *pugnans.*—10 Duo

NOTÆ

onis Thebarum regis.

2 *Tityosque raptor*] Vide II. Od. 14. III. Od. 4.

4 *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus e Phthia urbe Thessaliæ.

Trojæ prope victor] Qui interfecto Hectore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certe accelerasset, nisi a Paride fuisset interemtus, ut mox dicetur.

5 *Tibi impar*] Achilles Græcorum fortissimus, Trojanorum terror, haud vero par tibi, Phœbe, qui sub figura Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. Æneid. VI. 57. 'Dardana qui Paridis direxti tela manusque Corpus in Æacidæ.'

6 *Thetidos marinæ*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. I. Od. 8.

7 *Dardanas turres*] Dardanus Jovis filius ex Electra Atlantis filia ab Africa venit in Asiam, conseditque in regione Hellesponto vicina. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troja a rege Troë dicta. Virgil. Æneid. VIII. 134. 'Dardanus Iliacæ primus pater urbis et auctor.'

Tremenda Cuspide] Ex Homer. Il. T. sub finem; hastam Achilles paternam gerebat gravem et ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat; a Chirone incisam, ad cædem heroum.

9 *Ille, mordaci velut, &c.*] Casus Achillis gravis et magnus, quemadmodum corpus et animus magna fuerunt. Sic de Entello Virgil. Æneid. V. 447. 'Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto Concidit: ut quondam cava concidit aut Erymantho Aut Ida in magna radicitus eruta pinus.'

10 *Impulsa cupressus Euro*] Velut ingens arbos vi ventorum prostrata.

Procidit late, posuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non, inclusus equo Minervæ
Sacra mentito, male feriatos
Troas et lætam Priami choreis
Falleret aulam:

vel cupressus Euro dejecta, late procubuit, cervicemque demisit in pulvere Trojano. Ille non clausus equo sacra Palladis simulante decepisset Trojanos perperam otiantes, et aulam Priami saltationibus gaudentem: sed aperte in expugnatos immitis,

codd. Bentleii et Mentel. *aut impressa.* Et sic Cuning.—11 Præpositio *in* abest a nonnullis codd. Lambini, Pulmanni Hunn. Beller. et Diesth. plerisque Cruquii, Lips. 2. a m. pr. Lips. 3. Franeq. Venett. Locher. Ascens. Basill. Muret. Fabr. Steph. Rutgers. Sed rectius adest in duobus Vatt. Faërn. et Jannoct. Lambini, Pulmanni Gemblac. 1. 2. duobus Blandd. Cruquii, optimis Torrentii, et Bentleii, Lips. 1. 2. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. item edd. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Jones. Francis, Towers, Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—13 'Post *non* ponendum comma, non post *Ille;* ut sit, *Ille non falleret Troas, inclusus equo, &c.*' Jani. Ita Mitsch. Bipont. &c. *Ille, non in-*

NOTÆ

11 *Posuitque collum in Pulvere Teucro*] II. Od. 7. 12. similem dictionem vide, ibique Not. Hic Noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo et certamine: quod idem scribit Ovid. Met. XII. Fab. ult. ubi Apollo Paridi, 'Ostendens sternentem Troica ferro Corpora Peliden, arcus obvertit in illum, Certaque letifera direxit spicula dextra.' Itaque 'non indecoro pulvere sordidus' occubuisset. Alii vero, cum ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis sagitta in calce percussum a Paride post illius Dei simulacrum latente.

12 *Teucro*] Pro 'Teucrio.' Teucri dicti sunt Trojani, et Troas ac Troja Teucria, a Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum successit.

13 *Ille non, inclusus, &c.*] Adverte quam extollat Achillis fortitudinem, ut eo majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quod si, inquit Poëta noster, vixisset Achilles, nequaquam opus Græcis fuisset machina illa, seu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causa fabricatum illi mentiti sunt: sed aperto Marte, absque dolis aut insidiis, Trojam ac Trojanos debellasset. Vide Virgil. Æneid. II. 'Votum pro reditu simulant.'

14 *Male feriatos*] Imprudenter ac intempestive abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virgil. Æneid. II. 15. 'Nos abiisse rati et vento petiisse Mycenas. Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu. Panduntur portæ,' &c.

15 *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis et lætitiæ vacantem, cum tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. II. 234. 'Dividimus muros et mœnia pandimus urbis... Scandit fatalis machina muros Fœta armis: circum pueri in-

Sed palam captis gravis (heu nefas! heu!)
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentem
Matris in alvo;
Ni tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divum pater annuisset

heu nefas, heu! infantes cremasset ignibus Græcis, necnon ventre materno inclusos; nisi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus concessisset

elusus, &c. Bentl. Wakef. Comb. et Kidd.—17 *Sed palam captos* Acr. Bentleii Petrens. pro var. lect. Franeq. Lips. 4. Venet. 1492. Locher. Ascens. Referretur hoc ad *pueros* vs. 18. *victor*, pro *captis*, nonnulli Lamb. unus Torrent. Bentleii Magdal. et Bodl. 1.2. 'Manifestum glossema ad explicandum *captis gravis.' Jani.* Bentleii Galiens. *raptor:* 'aperto errore e lectione *captos*. legisse *bello* Acronem et Comm. Cr. colligebat With. ex eorum nota: 'aperto semper bello Achilles gravis.' Sed quis hoc illi det? *cæsos* conj. idem With. qui et suspicatur, *Sed palam captis Phrygibus, nefas, heu.* Conject. ap. Jones. *cœptis.* Quomodo tam bona et præclara lectio, *captis*, Bentleio aliisque displicere potuerit, nondum assequor.' *Jani.*—19 Commentator Cruq. omnes Torr. præter unum, Pulmanni Hunn. et Gemblac. 1. 2. duo Bersm. Bentleii Græv. Leid. Zulich. Petrens. Magdal. Gal. et Vigorn. Brod. Gott. Mentel. Lips. 1. 3. Dess. 2. Helmst. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Venett. Torrent. Baxt. Bentl. Burm. Cuning. Jones. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *latentem;* Vulgg. *latentes.* Lambinus quidem et Cruq. nil retulerunt de suis codd. 'Sed præter auctoritatem librorum, longe exquisitius est *latentem* quam *latentes* etiam ob locum Hom. Il. Z. 57-60.' *Jani.* Locher. *latitantem;* Zarot. *latente;* Pulmanni Gemblac. 1. unus Torrentii.—21 'Pro *victus, flexus* antiquiss. Bland. Cruquii, unde recepit Bentl. quia, qui annuat, eo ipso flectatur (haud dubie ob inclinatam cervicem); quo vix quicquam miserius dici poterat. Arridebat etiam Cruquio, quia esset verbum blandius minusque imperiosum, quod equidem non capio. Multo doctior et venustior lectio *victus;* et *flexus* manifestum glossema, qua ratione est in Comm.

NOTÆ

nuptæque puellæ Sacra canunt,' &c. Ibid. vs. 248. 'Nos delubra Deum miseri, quibus ultimus esset Ille dies, festa velamus fronde per urbem.'

17 *Sed palam captis, &c.*] Sic belle exprimit Horatius indolem Achillis, ut et Epist. ad Pisones, vs. 122. 'Si forte reponis Achillem; Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.'

19 *Etiam latentem Matris in alvo*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipsis infantibus materno utero inclusis.

21 *Ni tuis victus, &c.*] Apollo et Venus Trojanis faventes apud Jovem supplicarunt, ut, quoniam in fatis erat Trojam exscindi, saltem peremto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac sociis aliquot e Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italia. Vide Æneid. I. 233. et seq. vs. 260. et seq.

Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ
Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ,
Levis Agyieu.

Æneæ laboribus mœnia felicioribus auspiciis exstructa. O Apollo citharista, Thaliæ bene canentis eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos, imberbis Agyieu,

Cruq. et Pulmanni Beller.' *Jani.*—25 ' *Ductor* tres Torrent. Bentleii Regin. et Vigorn. Lips. 2. a m. pr. et Lips. 4. Torrentio valde arridet hæc lectio, ob notam appellationem Apollinis *Μουσηγέτου*. Sed primum durius ideo diceretur Phœbus ductor Thaliæ; deinde ad sententiam convenientior h. l. notio doctoris, quam ductoris; denique ingratum etiam *Ductor* statim post *Ductos* vs. 23. *Argutæ*, i. e. canoræ, (III. Od. 14. 21.) vulgaris lectio. Sed *Argivæ* tres Torrent. Bentleii Græv. et Leid. pro var. lect. Lips. 3. 4. Burm. Sivr. Mirifice etiam Bentleio placet. Est haud dubie unice vera lectio, quæ et pulcherrimam antithesin proferat, et ad sententiæ elegantiam necessaria sit. Facile ex *Argunæ* in Mss. factum *Argutæ*.' Jani. Porro *Argeæ* emend. Cuning. Sanad. et sic etiam Towers et Francis.—26 Commentator Cruquii, *lavit amne crinis.*—28 *Lenis* Acron, (cum Schol. ' lenis in verbis,') et Alt. 2. *Lætus* antiquiss. Bland. Cruquii; *Lævus* var. lect. ap. Jones. *Agieu*, *Agyeu*, *Ageu*, *Agileu*, *Agyleu*, *Agilleu*, *Agylleu*, *Agilleie*, variantes ap. Jani. *Agyleu* volebat Mancin. tanquam ab ἀγυιὰ et λεῖος. Cruq. præferebat *Agyl-*

NOTÆ

23 *Potiore Alite*] Ex alitum aspectu captari auspicia, alibi notavi. Huc vero spectat quod æternam fore Romam credebant Romani, et apud Virgil. cit. ita spondet Jupiter: 'Imperium sine fine dedi.'

25 *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibusdam *Ductor*, ut reddatur illud Græcorum Μουσηγέτης. Verumtamen nihil mutabit lector sagax.

Thaliæ] Pro qualibet Musarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere*; quod Poëtas faciat gloria et fama florentes.

26 *Qui Xantho lavis amne crines*] Sic III. Od. 4. 'Qui rore puro Castaliæ lavit Crines solutos.' Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei seu nitoris augendi causa. Sensus itaque est: Qui dominaris iis regionibus quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex: alter in Troade, ex Ida monte in Hellespontum defluens, qui et Scamander appellatur a nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in ea regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lycia, e monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sirbi;* quem sane designat hic Horatius, qui, loco supra citato, de eodem Apolline dixit: 'qui Lyciæ tenet dumeta.' Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς, *flavus*, eo quod Apollinis flava cæsaries celebretur.

27 *Dauniæ defende decus Camœnæ*] Mihi patrocinare: cui 'spiritum et carminis artem dedisti,' 'nomen' et 'decus' tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëseos.

Dauniæ] Vel, per Synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est

Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis nomenque dedit Poëtæ.
Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,

tuere gloriam Musæ Apulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poëseos et vatis appellationem tribuit. O puellæ primariæ, et pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidos Lyncas et cervos arcu prosternit, custodite

leu; et sic Burm. Vid. Strab. v. p. 220. Harl. 1. 2. 4. 6. *Agileu*; Harl. 3. *Agyeu*; Harl. 5. *Agyieu*.—29 Nova hinc Ode ap. Sanad. et Sivr.—31 *Vir-*

NOTÆ

Daunia, sive Apulia a Danno rege appellata; hodie, *la Capitanata*. De ea jam I. Od. 22. et II. Od. 1. Vel respexit noster Poëta suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic 'Calabras Pierides' pro Enniana poësi; 'Ceam Camœnam' pro Simonidea; 'Teiam Musam' pro Anacreontica, ante dixit. Ergo et hic 'Dauniam Camœnam' pro Venusina; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, qua in urbe natus Horatius.

28 *Levis*] Sive *lævis*, λεῖος, *politus*, *imberbis*, utpote juventute florens perpetua. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu] 'Αγυιὰ, *vicus*, *via*. Hinc Apollo 'Αγυιεὺς, eo quod in viis coleretur, et columnæ Apollini sacræ pro foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam desinentes, Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suida. Macrob. Saturnal. I. 9. 'Apud Græcos Apollo 'Αγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias, quæ intra pomœrium sunt, ἀγυιὰς appellant.'

29 *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus Poëta laudat invocatque Apollinem: jam quæ ab illo afflatus condit Carmina, prædicat, ac rite et religiose canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Epist. ad Pisones: *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31 *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcellæ Marcelli et Octaviæ sororis Augusti filiæ: vel Julia et Agrippina neptes ex Agrippa et Julia.

Puerique, &c.] C. L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certe dormitans. Immo compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros prætextatos, a quibus ex more Carmen Sæculare concinendum erat: ut amplius deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Sæculari, post Epodos.

33 *Deliæ tutela Deæ*] Hujus enim erant in clientela seu tutela, ejusque laudes celebrare consueverant. Vide I. Od. 21.

Deliæ] A Delo insula, ubi nata et præcipue observata Diana. Vide III. Od. 4. 64. Catull. 'Dianæ sumus in fide Puellæ et pueri integri.'

34 *Lyncas et cervos cohibentis arcu*] Venatione gaudentis, ferasque sagittis et arcu vulnerantis occidentisque. Lynx, acutissimi visus animal, instar leopardi distinctum maculis, vernacule *once*, vel, *lonce* vocatur. Lupum

Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum;
Rite Latonæ puerum canentes,
Rite crescentem face Noctilucam,
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses.
Nupta jam dices, Ego Dis amicum,
Sæculo festas referente luces,

mensuram Sapphicam et pollicis mei sonum: rite celebrantes filium Latonæ, rite Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promtam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poëtæ Horatii versibus erudita

gines primæ Alt. 2.—35 Dess. 2. *Lesbium servare.*—37 Helmstad. *colentes.*—38 Codd. Marcil. Sax. Gott. Mentel. Lips. 1. 2. 3. 4. Helmstad. a m. pr. Venett. 1478. et Mediol. 1477. 1486. *noctiluca*, tanquam jungendum cum *face.* Pulmanni Hunn. *noctilucam.*—39 *Prospera* Gott.

NOTÆ

cervarium aliqui dicunt; jure, an injuria? Vide Gesner. de Quadruped. Plin. XXVIII. &c. De iis jam II. Od. 13. vs. ult.

35 *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei Carminis observate mensuram, et ad meæ lyræ sonum voces et cantus vestros aptate diligenter. Sappho, e Lesbo insula, nomen dedit et originem Sapphico Carmini. Vide II. Od. 13. cit. ibique Not.

Meique Pollicis ictum] Quasi pulset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37 *Rite*] Ex ritu antiquo et solenni,

38 *Crescentem face Noctilucam*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionys. Halic. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28. unde 'menses pronos celeriter volvere' dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. II. n. 68. 'Luna a lucendo nominata: eadem est enim Lucina. Itaque, ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant. Quæ eadem Diana omnivaga dicitur, non a venando, sed quod in septem numeratur tanquam *vagantibus.* Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut, ut plerumque, novem Lunæ cursibus: qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.'

39 *Prosperam frugum*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41 *Nupta jam dices, &c.*] Cum nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: Ego pridem adolescentula et virgo Carmen Sæculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideo ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, a quibus Sæculare Carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in Ludis Sæcularibus.

42 *Sæculo festas referente luces*]

Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

cecini carmen gratum Numinibus, quando sæculum reduxit dies solennes.

NOTÆ

Quanto apparatu, quanta lætitia celebrarentur Ludi Sæculares, dicam in Carmine Sæculari. Tunc feriari omnes, et hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII.

AD TORQUATUM.

Hortatur Manlium Torquatum, fortasse filium illius, cujus Consulatu natus est Horatius, uti verno jam tempore dulcia carpat, cum vitæ spatium sit et breve et incertum.

DIFFUGERE nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ:
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt:

Abierunt nives, jam agris herbæ renascuntur, et frondes arboribus. Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas. Gratia cum Nymphis

Ode decima tertia Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphe in codd. Torrentii, *Ad Manlium* (s. *Mallium*) *Torquatum verni temporis descriptio et de mortalitate.* In Venett. Locher. et Ascens. *Ad Torquatum de liberalitate*, ex male intellectis vs. 19. 20. Alt. 2. *Ad Plancum.* Vid. Var. Lectt. ad vs. 23.—1 Harl. 2. *redeunt j. g. terris.*—3 Codd. vett. ap. Mancin. *descendentia;*

NOTÆ

Hæc Ode est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Hexameter Heroicus, alter est Dactylicus Archilochius Dimeter, constans duobus Dactylis et una syllaba.

1 *Diffugere nives*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta lib. I. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul anno urbis 689. atque sub eo natum volunt Poëtam nostrum.

3 *Mutat terra vices*] Terra, prius hyemali constricta gelu mœstaque, jam ‘solvitur grata vice veris et Favonî,’ jucundamque experitur amœnitatem.

Decrescentia ripas Flumina prætereunt] Salmasius legit *recrescentia:* alii *decrescentia* explicant, valde crescentia, scilicet liquatis nivibus; sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt et fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quo simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est: Flumina ante nivium aquis aucta et ripas supergressa, jam ad eas redierunt, euntque et fluunt præter, id est

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres monet annus, et almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit æstas
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœlestia lunæ:
Nos, ubi decidimus,

ac binis sororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus, et hora quæ gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absumit æstiva similiter peritura, posteaquam Autumnus fruges produxerit, statimque pigra redeunt frigora. Lunæ tamen cito resarciunt detrimenta

Salmas. emend. *recrescentia;* conject. ap. Jones. *succrescentia.*—4 Sanad. Sivr. Towers. et Francis, *præter eunt.*—7 Lips. 3. *movet* pro *monet.* Duo codd. Torrentii, Bentleii Græv. pro v. l. Harl. 3. Alt. 2. Franeq. Lips. 3. pro v. l. et Helmst. a m. pr. *et album.* 'Alienum ab hoc loco epitheton.' *Jani.*—8 Bentleii Vigorn. *polum* pro *diem.* '*Annus, Hora, Ver, Æstas, Autumnus,* majusculis literis, recte.' *Jani.*—11 Bonfin. emend. *ut fuderit;* unde Ascens. *ac fuderit,* improbante Jani. *effuderit* Dess. 2.—12 *Bruma recurret* nonnulli codd. Lambini, Lips. 3. cum edd. Lamb. Bonfin. Steph. Heins. et Sivr. *Bruma recurrit* quatuor Lambini, omnes Cruquii, Torrentii, Fabricii, Bentleii, Bersmanni, et Jani, Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Venett. Locher. Ascens. Basill. Muret. Fabr. Brut. Rutgers. Fab. Dacer. Bentl. Bond. Schrevel. Delph. Cuning. Baxt. Sanad. Jones. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch, Francis, Talbot, Pine,

NOTÆ

secundum ripas, nec ultra suum alveum feruntur aut exundant.

5 *Gratia cum geminis sororibus*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

6 *Nuda*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide I. Od. 4. et 30. Item III. Od. 19.

7 *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam nostram pariter effluere et absumi docet. II. Od. 18. 'Truditur dies die.'

9 *Zephyris*] Ventis tepidis, 'veris comitibus.' Vide III. Od. I. 24. et infra Od. XII. hujus libri.

13 *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena quæ interierat: cit. II. Od. 18. 'novæque pergunt interire lunæ.' At nos mortales cum semel interiimus, haud amplius reparamur aut reviviscimus. Moschus Idyll. III. Bionis deflens interitum: 'Hei! hei! malvæ in hortis, apium, anethum, cum interiere, tamen renascuntur postea,' inquit: 'nos vero qui magni, fortes, sapientes, ubi primum mortui sumus, obscuri in terra somnum dormimus longum, infinitum,' μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον, &c.

Quo pius Æneas, quo dives Tullus et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.
Quis scit, an adjiciant hodiernæ crastina summæ
Tempora Di superi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.

cœli: at nos simul ac devenimus eo quo bonus Æneas, Tullus opulentus atque Ancus deciderunt, sumus duntaxat cinis et umbra. Quis novit utrum cœlestia Numina diem crastinam hodiernæ sint additura? Quæ genio benigne indulseris, hæc

Towers, Wetzel. Wakef. et Kidd.—15 *Quo pater Æneas* nonnulli Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. unus Torr. Harl. 2. 3. 4. Lips. 3. pro var. lect. 4. Alt. 1. Bentl. Græv. a m. pr. Regin. Magdal. Battel. et Bodl. 1. 2. et sic Bentl. et Kidd. 'Facile ex Virgilio illatum a librariis oscitantibus τὸ *pater*. Cum auctoritate præstat *pius*, tum huic sententiæ aptius est.' *Jani*. *Tullus dives et A.* complures codd. ut Harl. 2. 3. 4. Mentel. Helmst. Alt. 2. Lips. 1. item Venett. Locher. Basill. et Ascens. Lambinus et Cruq. nil de suis referunt. Editores fere comma ponunt post *dives*, ut Mur. Fabr. Lamb. Cruq. Fab. Heins. Steph. Rutg. Dacer. Cun. San. Contra Bentl. et Jones. distinguunt post *Tullus*. 'Nulla sane satio est, cur alterutri regi potius tribuatur epitheton. Est illud ad utrumque referendum. Qua ipsa etiam de causa prætuli antiquum verborum ordinem, *dives T. et A.* quem habent Aer. Porphyr. sex Torr. duo Bersm. ceteri Bentl. Lips. 2. 3. 4. Alt. 1. Dess. 2. haud dubie etiam multi Lamb. et Cruq. Et sic Baxt. et recentt. *pauper et Ancus* conj. Bentl. non capiens, quo nomine dives fuerit. Et quid quæso faceret ad præsentem sententiam notio paupertatis? *divus et A.* conject. ap. Jon.' *Jani*. *Quo præter Æneas et dives* Vet. Comb.—17 *Qui* Mentel. Dess. 2. et Cuning. *vitæ* pro *summæ* Harl. 1. 4. 6. duo Vatt. Faërn. Jannoct. Torn. et Farn. ap. Lambinum, antiquiss. Bland. Cruquii, plures Torrentii, Pulmanni Hunn. Gemblac. 1. 2. et Diesth. Brod. unus Bersmanni, Lips. 3. 4. Altt. 1. 2. Dess. 2. Venett. 1492. Locher. Ascens. *tempora vitæ Crastina Di superi* Dess. 2.—19 Bentl. conj. *avidi;* et sic edidit Cuning. improbante Jani. 'Optime Poëtæ menti conveniet hic locus, si pro *hæredis* reponatur *hærebit* in hunc modum: *Cuncta manus avidas fugient, hærebit amico Quod dederis animo.* Huic emendationi etiam favent, vel potius eam confirmant duo codd. quos mihi contigit videre in Biblioth. Regia, Paris. In uno legitur: *Cuncta*

NOTÆ

15 *Quo pius Æneas*] Ad Inferos nempe. Sensus est: Non pietas Æneam, non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo a morte vindicarunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? Æneas fama super æthera per Virgilium notus. Tullus, et Ancus, ille tertius, hic quartus Rex Roman. Liv. lib. I. Dionys. Halicarn. lib. III. &c.

16 *Pulvis et umbra sumus*] Euripid. Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *Homo est flatus et umbra tantum*. Sophocles in Ajace, Εἴδωλα καὶ κούφην σκιὰν, *Simulacra et levem umbram* homines appellat: Anacreon ὀλίγην κόνιν, *exiguum pulverem*. Jacob. Apost. Epist. IV. 15. Ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη. *Vapor modico apparens et mox evanescens.*

17 *Summæ*] Numero dierum quos viximus. Quidam cod. leg. *vitæ*.

Cum semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria;
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum;
Nec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

avaras manus hæredis effugient: postquam interieris, et Minos de te judicium ultimum protulerit; nec stirps nobilis, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, o Torquate. Enimvero neque Diana castum Hippolytum eximit Inferorum caligine; nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

---

manus avidas fugient; hærebis amico Quæ dederis animo. In altero, eodem modo extat textus, sed in *hærebis*, *s* mutatum est in *t* a secunda manu. Huic Ms. adjuncta est glossa, in qua distincte legitur *hærebit*, quod explicatur: 'illud tuum erit.'' *Waddel.*—21 Salmas. conj. *splendide*, ut ad Torquatum pertineat. Vid. Syllog. Epist. tom. II. p. 570.—23 *Non te*, *Plance genus* Alt. 2. Vid. Variet. in Epigraph.—24 *Eripiet pietas* Alt. 2. *Restituit pietas* codd. ap. Cuning. *Restituat pietas* emend. Cuning.—26 Idem Cuning. emend. *Liberet Hippolytum.*—28 *Perithoo* Lips. 1. 2. 4. Venet. 1492. Locher. et Ascens. *Peirithoo* Torrent. et Hyl. *Pyrithoo* Lips. 3.

NOTÆ

21 *Splendida arbitria*] Non male Heinsius interpretatur, gravia, majestatis plena: veteres Interpretes æque bene, vera et manifesta.

Minos] Apud Inferos judex. Vide I. Od. 28. II. Od. 13.

25 *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii sibi dilectos. Diana non Inferis eripit Hippolytum, castitatis fama inclytum. Vide Ovid. Met. XV. Senec. Trag. Hippolyt. &c. Hic Thesei et Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis studium colens, et hinc Dianæ carus, interpellantem de stupro Phædram novercam strenue repulit. Hæc illum apud Theseum detulit, quasi ipse ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conscendit: at equi phocis exterriti currum et ipsum aurigam per devia trahentes discerpserunt, nomenque fecerunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus*, λύω, *dissolvo*. Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati pristinæ restituit Æsculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At demum fato omnibus communi functus decessit. Quapropter ab Inferis minime libratum dicit Horatius. Vide Gell. X. 16.

27 *Lethæa*] Lethe fluvius Inferorum pro ipsis Inferis ponitur frequenter.

Theseus] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro Hercule habitus sit: Pirithoum præcipua coluit amicitia, comitemque assumsit ad Inferos profectus rapiendæ Proserpinæ causa. Porro ab Hercule ex Inferis ereptus secum voluit Pirithoum attrahere. Hic vero superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremtus ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in Vita Thesei. Diodor. Sicul. v. 5. &c.

28 *Pirithoo*] Ixionis ille filius, ope Thesei Centauros vicit, &c. Vide III. Od. 4. in fine, ibique Not.

ODE VIII.

AD C. MARTIUM CENSORINUM.

Apud virum Consularem Caiique Cæsaris familiarem, C. Martium Censorinum, excusat se, quod pro tenuitate sua Carmina vice strenæ (haud contemnendum tamen munus) ei mittat.

DONAREM pateras grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium

O Censorine, crateras et jucunda ex ære vasa ultro darem sociis meis; darem

Ode prima Libri quarti in Ed. Sanad.—1 Pro *commodus*, *commodis* quidam Lamb. omnes Torr. (cui probatur), Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. 4. Franeq. Alt. 1. Venet. 1492. Vet. Comb. Locher. Basill. *commodus* Acr. duo Vatt. optimi et quinque alii Lamb. tres Blandd. Cruq. omnes Pulm. et Bersm. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Lips. 1. a m. s. Lips. 3. Alt. 2. Mentel. Helmst. Dess. 2. Et sic Ascens. Mur. Fabr. Steph. Heins. Rutg. Lamb. Cruq. Fab. Dacer. Bentl. (e suis), Baxt. Cun. San. Jones. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et

NOTÆ

Metrum est idem quod I. Od. 1.

1 *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius existimat Oden hanc munus esse Saturnalitium: sive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem missitabant, missam Censorino. C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo ann. U. C. 746.

Pateras] Varro lib. IV. de Ling. Lat. 'In poculis sunt pateræ,' inquit, 'a patendo dictæ.' Gallice *une coupe*. Ejusmodi pocula argentea in sacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. I. 'Post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est, Qui Pterela potitare rex solitus est.'

Commodus] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, sed perperam.

2 *Æra*] Vasa ex ære capacia, lebetas, Gallice *cuvettes*, quæ multiplici erant usui.

3 *Tripodas*] Mensas vel sellas aliqui dicunt fuisse; alii, ansatas ollas: tripodas certe appellarunt, quod ternis pedibus infima pars sustineatur, inquit Athen. mox citand. Ceterum apud priscos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetas aliquando nominarunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur ἐμπυριβήτης, et λοετροχόος, quo utebantur ad calefaciendam aquam lituris: alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus: Ἕπτ' ἀπύρους τρίποδας, In his miscebatur vinum ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: et quia non igni adhibebantur, ἄπυροι dicti: atque horum auriti quidam extitere. Athen. II. 2. ubi et ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis: forte quia, velut symbolum,

Graiorum; neque tu pessima munerum
Ferres, divite me scilicet artium
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;
Hic saxo, liquidis ille coloribus,
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis; nec tibi talium
Res est aut animus deliciarum egens.

tripodas, Græcorum strenuorum munera; tu vero non minima acciperes, si opulentus forem artibus quas provexit vel Parrhasius vel Scopas; alter lapide, coloribus alter peritus effingere modo virum modo Deum. At mihi facultas ista non adest: nec res tua familiaris, vel animus tuus indigent istis deliciis. Versibus delectaris:

Kidd.—4 Mediol. 1477. *pessima munera.*—6 Cuning. emend. *Quas aut P. prodidit.*—7 In quibusdam vett. *pingere* pro *ponere*, ex glossa. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Art. Am. III. 401. et Burm. ad Ovid. Met. x. 516.—8 '*Sollers* scribendum, ut hic etiam tres Blandd. Cruq. aliique boni codd. Festus: '*Sollo* Osce dicitur id, quod nos totum vocamus; *sollers* etiam, in omni re prudens:' quasi, totus in arte.' *Jani.*—9 Multi codd. ut Harl. 2. 3. 4. 6. Pulmanni Gemblac. 1. 2. Beller. et Diesth. Gott. Lips. 1. 3. item Zarot. Mediol. tres, Basil. Fabric. Mur. Torrent. Rutgers. Bond. Delph. et Schrevel. *non tibi.* Antiquiss. Bland. Cruquii, duo Bersmanni, Pulmanni Hunn. Bentleii Græv. Regiu. et alii, Lips. 2. 4. Dess. 2. Franeq. Mentel. Altt. 1. 2. Helmstad. Venett. Locher. Ascens. Lamb. Cruq. Fab. Dacer. Bentl. Baxt. Cuning. Sanad. Jones. Jani, Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTÆ

firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate sua tripus exhibebat. Virgil. Æneid. IX. 'Bina dabo argento perfecta atque aspera signis Pocula ... Et tripodas geminos.' Vide Cœl. Rhodig. VIII. 15.

6 *Parrhasius*] Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zeuxidi coætaneus, 'quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinasse subtilius lineas traditur,' inquit Fab. Quintil. XII. 10. Plinius autem XXXV. 10. 'Parrhasius descendisse in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detulisset uvas pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent, ipse detulisse linteum pictum ita veritate repræsentata, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem .... Parrhasius Ephesi natus primus symmetriam picturæ dedit: primus argutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus,' &c. Vide Athen. XII. 11. et lib. XV. 10.

Scopas] Eximius ille statuarius vixit anno ante Christum 480. aut circiter. Pausanias in Corinth. ait Parium fuisse Scopam, et saxei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus et Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiose servatæ. Plin. XXXVI. 5. multa alia ab eo signa egregie facta memorat.

9 *Nec tibi talium Res est aut animus deliciarum egens*] Domus tua non eget, immo abundat talibus ornamentis,

Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneri.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ,
Rejectæque retrorsum Hannibalis minæ;

versus dare possumus, et doni æstimationem eloqui. Non statuæ marmoreæ publicis inscriptionibus insculptæ, per quas bonis Imperatoribus fato functis redditur spiritus et vita, non Hannibalis fuga præceps minæque retro pulsæ, non sceleratæ

nec tibi.—12 Acr. Porphyr. unus Vat. Torn. aliique Lamb. Harl. 1. 2. 5. 6. Helmst. a m. s. Venet. 1492. Locher. Ascens. Heins. Baxt. Gesn. et Comb. *muneris.* Plures Lamb. omnes Torrent. Pulm. et Bersm. tres Bland. Cruq. Bentl. 1. 2. aliique, Harl. 3. 4. Sax. omnes ap. Jani, Zar. Venet. 1478. Basill. Fabr. Mur. Lamb. Cruq. Torr. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Bentl. Cun. San. Jones. Jani, Mitsch. Wetzel. Bipont. Zeun. Wakef. et Kidd. *muneri.* With. emend. *Donare, est pretium nec leve muneris,* improbante Jani.—14 Lips. 4. *et*

NOTÆ

nec plurium cupidus est tuus animus. Tabulas pictas et signa apud Romanos in deliciis fuisse, nemo nescit. Cicero in Verrem testis locupletissimus, &c.

12 *Pretium dicere muneri* [*muneris*] Eruditus quisque legit *muneri;* atque interpretantur, pretium facere, ponere, constituere. Quod hic facit Poëta, cum carmen rebus omnibus antefert: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quam tabulas, signa, statuas, et publica monumenta.

13 *Incisa notis marmora publicis*] Imagines ære vel marmore incisæ, cum epigraphe honorifica in basi, quæ breviter et compendiose elogia contineat.

Publicis] Quia loco publico et publica auctoritate erectæ et positæ.

Notis] Διὰ σημείων: prioribus duntaxat et majusculis literis ascriptis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Observa intelligendas hic statuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, et ex Africa reversus Populo Romano erigere volenti obstitit ipse per modestiam.

14 *Per quæ spiritus et vita redit bonis, &c.*] Cic. de Arusp. Resp. 'Statuæ et imagines non animorum simulacra sunt, sed corporum.' At carmen animi virtutes exhibet et repræsentat. Hinc Ovid. 'Scindentur vestes, gemmæ frangentur et aurum. Carmina quam tribuent fama perennis erit.' Et Noster infra II. Epist. ad Augustum: 'Nec magis expressi vultus per aënea signa Quam per vatis opus mores animique virorum Clarorum apparent.'

15 *Celeres fugæ, Rejectæque retrorsum Hannibalis, &c.*] Quando Hannibal 'incubans Italiæ,' ejusque 'visceribus inhærens,' 'summotus' tandem et coactus est cito in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui sic ad hostes traduxit 'rejecitque minas' et belli mala atque incommoda, quibus sui cives antea vexabantur. Vide Liv. XXVIII. XXIX. XXX. Flor. II. 6.

Non incendia Carthaginis impiæ,

Carthaginis incendia magis declarant virtutes illius qui reversus est adeptus titulum

vita bonis redit.—17 'Versus magnis difficultatibus implicitus, ob confusa et commixta inter se duorum Scipionum facta. Nihil præsidii est in codd. Igitur oportet vel emendando versui operam dari, vel ita interpretando, ut Horatii honor atque doctrina vindicetur. Cuning. emendat, *impendia*, quæ explicat tributa, s. vectigalia, Romanis a Pœnis pendenda; cum Scipio Carthaginem tributariam fecisset. Ingenii sagacitatem in hac emendatione non desideres; si modo vel tributi mentio valde placere h. l. posset sensui poëtico, vel satis ostendi posset, *impendium* recte pro tributo accipi. Nam ap. Varron. de L. L. IV. extr. item ap. Cic. Brut. IV. Att. VI. 1. non nisi pro usura, s. auctario est. vid. Ern. Clav. Aptior videtur locus Stat. Sylv. III. 3. 88. Verum et ibi *impendia* non sunt tributa, sed omnino reditus Principis e provinciis earumque fructibus. Secuti tamen Cuningamium Sanad. et Sivr. probante etiam Jonesio. Quare cum neque emendatio satis bona locum habeat, neque interpretatio reperiri possit, quæ non difficultate laboret, facile adducor, ut Bentleio assentiar, qui totum versum delendum censuit; quod sane optimum videtur. Cff. leges criticæ, quas in Excursu II. ad libr. III. dedimus. Facile nobis fingere possumus, quomodo indoctus et ineptus Grammaticus, qui audisset, eversam esse Carthaginem a Scipione, non curans, utrum ab hoc, an ab alio, assuere versum 17. sibi sumserit: quod profecto probabilius, quam, ab ipso Horatio vel tam turpem errorem profectum, vel veram sententiam tam incommoda, obscura eadem et ambigua, dictione expressam esse, quam non possit non primo adspectu de eversa Carthagine lector quisque nondum occupatus accipere. Accusat Bentl. etiam neglectam in alterius pedis Choriambo Cæsuram, divisumque vocabulum *Carthaginis*, quod in versu Asclepiadeo non ferendum vitium sit. Aliis in versibus talibus Horatii, ubi in Cæsura hac verbum dissectum esse videatur, vel ultimam ejus syllabam elisione quasi aboleri, ut sup. vs. 16. item I. Od. 21. 13. I. Od. 24. 14. III. Od. 24. 52. III. Od. 30. 1. IV. Od. 5. 22. vel primam syllabam resectam partem vocabuli externam et adventitiam esse, up. præpositionem, ut I. Od. 12. 25. Contra in *Carthaginis* primam syllabam ita propriam vocabulo esse, ut divelli inde non possit. Verum hoc urgere equidem nolim, cum constet, exemplo et imitatione Græcorum liberiorem in dividendis vocabulis esse Horatium, qui vel in duo versus verba distraxerit, ut I. Od. 2. 19. II. Od. 16. 7. atque alias etiam simili licentia Cæsuram neglexerit, ut I. Od. 37. 14. IV. Od. 14. 17. Ceterum quod Cuning. parum laudari Scipionem putat a solo eo, quod Hannibalem Italia extraxerit, non cogitavit, hoc ipsum unum factum prærogativam habuisse Romæ servandæ, mutandæ rerum faciei, domandæque Carthaginis; et sic, poëtica doctrina,

NOTÆ

17 *Incendia Carthaginis impiæ*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior est adeptus; quod Hannibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit postea Scipio 'Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis assumtus, hoc scilicet fato ut quam urbem concusserat avus, nepos ejus everteret.... per continuos decem et septem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant,' &c. Flor. II. 15. Porro, ut vides lector, utrumque hic per licentiam poëticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ] Quæ scilicet

Ejus qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides: neque,
Si chartæ sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas

ab Africa provicta, quam Musa Calabræ. Ac si taceant scripta nihil præmii haberes ex eo quod laudabiliter gesseris. Ecquid esset filius Iliæ et Martis, si invi-

pro omnibus Scipionis rebus gestis hanc unam præclare memorari. v. Cuning. Animadv. cap. x. p. 96-106. Denique Withof. vs. 15-17. ita emendabat: *seu celebrent fugas, rejectasque r. H. minas, seu discrimina* (vel *dispendia*) *Carthaginis impiæ*; cum putaret etiam, minus recte carminibus Ennii opponi facta Scipionis.' *Jani.* Hunc versum pro spurio habent etiam Wetzel.

NOTÆ

contra jus et fas bellum renovarat. 'Pudebat nobilem populum ablatum mare, captæ insulæ, dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc.... Hannibal causas novorum motuum quærens,' Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monumentum evertit; 'ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est,' &c. Flor. II. 6.

18 *Ejus qui domita nomen ab Africa Lucratus rediit*] Vide Cic. de Offic. lib. III. initium.

20 *Calabræ Pierides*] Versus Ennii e Calabria oriundi, Rudiis nimirum nati. 'Ennio cive nobiles Rudiæ,' ait Mela. Is natus Q. Valerio et C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum et sexagesimum annum agens scripsit duodecimum Annalem. Ex Eusebio Tarenti natus, a Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumtu atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, via Appia, intra primum ab urbe milliarium. De eo Quintil. x. 1. 'Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam speciem habent quam religionem.' Cic. pro Archia Poëta, sic habet: 'Carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse constitutus e marmore. ... Rudium hominem majores nostri in civitatem receperunt.' Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine Populi Romani decore, fama, gloria, ut asserit ibid. Tullius.

Calabræ] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versus Austrum ac Siciliam. De ea jam I. Od. 31. Martialis v. 31. Horatianam 'lyram Calabram' appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. Pierides unde dictæ disserui supra, Ode III.

22 *Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.*] Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus, vix hodie notus esset, *si chartæ sileant*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita 'jacerent in te-

Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus et favor et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori,
Cœlo Musa beat. Sic Jovis interest
Optatis epulis impiger Hercules:

diorum silentium obrueret laudes Romuli? Vis et gratia et facundia Poëtarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, et consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert immortalitatem; Musa cœlis inserit. Ita Jovis convivio

Francis, Bipont. et Mitsch.—25 *Erectum Stygiis* emend. Sivr. h. e. sedentem in solio super fluctibus Stygiis erecto. *Æacon* edidit Cuning.—26 Lips. 1. *Virtus et pavor.*—27 *Vatum et divitibus* Vet. Comb.—31 Cuning. et Sa-

NOTÆ

nebris, nisi literatum lumen accessisset,' quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis: 'Quis Priami filios nosset nisi bella superiora cecinissent Poëtæ?' Vide Idyll. XVI. et Pindar. Od. VII. Nem. ait 'maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis et præconibus destituantur, &c. laborum vero et præclare gestorum summam remunerationem esse inclytos carminum cantus.'

Iliæ Mavortisque puer] De Ilia matre Romuli, I. Od. 2. 17. de Romulo, I. Od. 12. 33. 'Mavors' quasi 'magna vertens' dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum, III. Græcis Μάμερτος, Sabinis 'Mamers,' ex Varrone.

25 *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus oblivioni adeoque Inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De Æaco II. Od. 13. De Styge I. Od. 34. 10.

27 *Divitibus consecrat insulis*] Μακάρων νήσους, *beatorum insulas,* Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; et in iis quidem statuunt Campos Elysios, quos describit Virgil. Æneid. VI. 640. 'Lætas sedes' Horatius appellat I. Od. 10. infra, Epod. XVI. 'arva, beata Petamus arva, divites et insulas.' Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28 *Dignum laude virum Musa vetat mori*] Theocrit. Idyll. cit. XVI. 'a Musis illustrem venire famam,' asserit. Ovid. ex Ponto, IV. 8. 'Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri Notitiam seræ posteritatis habet. Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nosti,' &c. Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus, cum ad Achillis sepulcrum devenisset, beatum eum pronuntiavit, cui rerum gestarum contigisset eximius præco, scilicet Homerus.

29 *Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules*] A Poëtis et carminibus habet Hercules quod inter cœlites credatur Jovis mensæ et epulis adesse et accumbere, nectareque et ambrosia vesci. Vide III. Od. 3. 9. Homer. Odyss. Λ. Pindar. Nem. I. Ovid. loco mox cit. 'Di quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt. Tantaque majestas ore canentis eget.'

Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari lucida sidera e mari profundo vindicant naves labefactas. Ita Bacchus, pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

nad. *ab intimis*, improbante Jani. *ab inferis* var. lect. ap. Jones.—32 Lips. 3. *æquoribus eripiunt.*

NOTÆ

31 *Clarum Tyndaridæ sidus, &c.*] Sic etiam Castor et Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. I. Od. 3. 2. et Od. 12. 25.

33 *Ornatus viridi, &c.* Hac denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, crediturque hominum vota suscipere, et optata largiri. Vide III. Od. 25. ibique Not.

Quanta demum varietate longam narrationem Poëta distinguat et exornet, observa, lector studiose.

ODE IX.

AD LOLLIUM.

Nequit sibi temperare Horatius, quin Poëticæ laudem, sibi cum ceteris Poëtis communem, apud Marcum Lollium, Caii Cæsaris moderatorem juventæ, sibique familiarem, dum eximias illius viri virtutes egregio Carmine recenset, sibi fidenter arrogare conetur.

Ne forte credas interitura, quæ
Longe sonantem natus ad Aufidum,
Non ante vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.

Ne fortasse existimes perituros sermones, quos ego natus ad Aufidum late resonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etsi Homerus Mæonius primas

Ode decima Libri quinti in Ed. Sanad. Antiquissimi codd. Torrentii inscribitur, *Ad M. Lollium.* Venet. 1492. Locher. Ascens. *Ad Lollium*, *scribendum esse.*—3 Dess. 2. *Non ante vulgatis.*—4 *Verba loquar* nonnulli

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 9.

1 *Ne forte, &c.*] Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum vero par cum superiori.

2 *Natus ad Aufidum*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus alte strepit et murmurat. Vide III. Od. ult.

3 *Non ante vulgatas per artes*] Lyricis versibus a me primo Latine compositis III. Od. ult. et IV. Od. 3. in fine.

4 *Socianda chordis*] Lyræ aptanda,

Non, si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Ceæque et Alcæi minaces,
Stesichorique graves Camœnæ.

obtinet partes, haud obscura est Musa Pindari, Simonidis, Alcæi minacis, ac Stesi-

Lamb. *socianda nervis* Farn. Lambini. Post *chordis* colon ponunt Lamb. Cruq. Heins. Bentl. Wakef. et Kidd. et sic jungunt: 'Ut ne forte credas, interitura carmina mea, intelligas, s. cogites velim, non, si Homerus princeps poëtarum sit, ideo latere Pindaricas Camœnas,' &c. 'Sed simplicior et probabilior ratio ceterorum qui punctum post *chordis* posuerunt. Ita et Scholiastæ jam interpretati.' *Jani.*—7 *Ceiæque* Fab.—8 *Tersicori, Tersichori, Terpsicori, Terpsichori, Stersicori, Stersichori* variantes apud Jani. *Stesichorive*

NOTÆ

voce pariter et fidibus canenda.

5 *Non, si priores, &c.*] Etsi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii qui post illum scripsere. Vide Gell. III. 11. ubi refert dubitatum a multis uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus, et XVII. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquanto esse antiquiorem.

Mæonius] Mæonis filius: vel natus in Mæonia seu Lydia, scilicet e Smyrna urbe: quanquam 'Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri, Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athenæ.'

6 *Homerus*] Hic ingeniorum et omnis doctrinæ fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus scribit nomen a cæcitate Homero inditum, quoniam a Cumæis et Ionibus ὅμηροι vocantur qui oculis capti sunt, eo quod egeant ductoribus, ὁμηρευόντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. lib. II. ait Homerum annis ante se quadringentis extitisse. Cornel. Nepos Chron. et Gell. XVII. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum et sexaginta: pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. VII. 39. Alii aliter. Ad verum accedere propius videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de Clar. Orator. 'Etsi Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum:' et de Orat. II. 135. 'Pisistratus,' inquit, 'Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.' Quintil. X. 1. ut fluviis et fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit Homerus. 'Nemo,' inquit, 'magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem lætus ac pressus, jucundus et gravis, tum copia tum brevitate mirabilis,' &c. Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregie Plinius explicat VII. 29. Vide et Cœl. Rhodig. XIV. 1. ubi inter mulieres doctrina celebres numerat Daphnem Tiresiæ filiam apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui poëmatis cultum Homerus transtulisse creditus. Ceterum velut numini cuidam etiam fana et sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, et alibi.

Pindaricæ] De Pindaro fuse supra, Od. 2. hujus libri.

7 *Ceæque*] Simonides Ceius Pausaniæ Lacedæmonum Principi valde

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas : spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comtos arsit adulteri

chori gravis. Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac spirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene

---

Comment. ap. Cruquium, Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. 3. minus recte ; nam ante erat, *Ceæque et.*—11 Lips. 4. et Fab. *Vivuntque commissi colores.*—13 *Non*

NOTÆ

honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; sed non mirum : vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poëtam nuncupare divinus ipse Plato, et aliquot ejus versus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis Fragmentum exhibet Dionysius Halicarn. ubi Danaë ab Acrisio fluctibus maris ad certum naufragium exposita suum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi II. Od. 1. in fine. Val. Max. I. 7. et 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces] Scilicet is Tyrannis infestus quosdam etiam suis versibus exterminari fecit. De eo non semel antea. I. Od. 32. et II. Od. 13.

8 *Stesichorique graves Camenæ*] Quintil. cit. 'Stesichorum, quam sit ingenio validus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella et clarissimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyra sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul et loquendo debitam dignitatem : ac, si tenuisset modum, videtur æmulari proximus Homerum potuisse : sed redundat atque effunditur: quod ut est reprehendendum, ita copiæ vitium est.' Is erat ex Himera urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Christum annis decem et sexcentis. Ejus pauculi admodum versus ad nos usque pervenerunt. Non prætermittam quod aiunt, proscissa carmine Helena, immissam ab iratis ejus fratribus Castore et Polluce Stesichoro cæcitatem, ablatam vero palinodiam canenti. Dictus quod *ἔστησεν χορὸν πρῶτος ἐν κιθαρῳδίᾳ, statuerit chorum primus in citharæ cantu ;* nam antea Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuam elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium honore et nomine, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. X. 29. ubi ait, 'suavitatem præmonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori infantis luscinia cecinit.'

9 *Anacreon*] *Lusit,* inquit proprie Horatius : is enim amatoria præcipue scripsit : Ionicam secutus Dialectum, quippe in media natus Ionia, Teo civitate. Floruit ante Christum annis prope quingentis. Ex Suida, scripsit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri peculiaris qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos dulces ac lepidissimos appellat Gellius XIX. 9. De eo jam I. Od. 17. 18. ad has voces, 'fide Teia.' Vide Epod. XIV.

12 *Æoliæ puellæ*] De Sappho Æolia sive Lesbia, II. Od. 13.

13 *Non sola comtos arsit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, si desit Poëta, res quasque laudabiliter confectas interire : ante Helenam, in-

Crines, et aurum vestibus illitum
Mirata, regalesque cultus,
Et comites, Helene Lacæna;
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus

Spartana adamavit pexos mœchi capillos, admirata vestes auro distinctas, ornatum regium, ingentemque comitatum. Nec Teucer primus sagittas contorsit arcu Cretensi. Haud una vice Troja fuit expugnata. Non solus audax Idomeneus aut

sola crines arsit adulteros, Markland. ad Statii Sylv. I. 3. 64.—16 *Helena* Acron, Lips. 1. Helmstad. et Franeq.—17 *Primusque* Harl. 3. 5. Mentel. Lips. 3. et Baxt. *Primusve* Harl. 1. 2. 4. 6. Schol. et omnes ceteri codd. et edd. *Cydoneo* Mentel.—18 Lips. 4. *et non semel.* Bentl. in ed. Cantab. *Ilion;* in edd. vero Lips. *Ilios.*—19 Unus Bersmanni, Alt. 2. Helmst. et Harl. 2. 3. 6. *nec pugnavit.*—20 *Idumeneus, Idomineus,* et mox *Sthelenus, Stheleus, Schelenus, Stenelus* variantes ap. Jani. *Sthenelusque* Lips. 1. 3. Dess. 2.

NOTÆ

quit, fuerunt et aliæ mulieres bellorum causæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. XIII. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

16 *Helene Lacæna*] De hac, ejusque adultero Paride, I. Od. 15. et III. Od. 3. *Aurum Mirata, &c.*] Insolitus nempe Spartanis cultus et luxus. At contra Phrygii acu vestes pingere auroque exornare primi instituerunt. Hinc Helena corporis neglectui et parsimoniæ innutrita Paridis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam: 'O quoties dices: quam pauper Achaia nostra est! .... Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna. Ad talem formam non facit iste locus. Cum videas cultus nostra de gente virorum, Quales Dardanias credis habere nurus!'

17 *Primusve Teucer, &c.*] Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem et peritiam jaculandi, non tamen fuit primus ea solertia insignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi minime sunt clari, quia præcone et vate caruerunt. Homer. Iliad. Θ. primos quosque Trojanorum arcu Teucer perdit, ibique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide et lib. I. Od. 7. sub finem.

Cydonio arcu] Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant: aptæ quoque ibidem ad sagittas cannæ. Meminit Virgil. Ecl. x. 59.

18 *Non semel Ilios Vexata*] Arx illa Trojæ sæpius pro ipsa urbe usurpatur. Expugnata fuit Troja primo ab Hercule, deinde ab Amazonibus, denique a Græcis. Priora tamen ea bella et excidia vix nota sunt: posterius vero quam celebre per Homeri carmen! Vide III. Od. 3. 25.

20 *Idomeneus*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minois nepos: armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero, Iliad. N.

Sthenelus] Is 'impavidus et pugnæ

Dicenda Musis prælia; non ferox
Hector, vel acer Deiphobus, graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi; sed omnes illacrymabiles
Urgentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.

Sthenelus pugnas confecit a Musis cani dignas. Non primus Hector acer aut strenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro castis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures. Verum cuncti indefleti et obscuri premuntur oblivione sempiterna, quoniam sanctum Poëtam non habuere. Virtus incognita parum

Venet. 1492. *Sthenelusve* ceteri omnes. Vid. ad vs. 17.—24 Lips. 3. et Helmstad. *puerisque primis.*—27 Landin. *ingentique.*—29 ' Bentl. conj. *inertia*

NOTÆ

sciens' dicitur I. Od. 15. Vide ibi Not.

22 *Hector*] Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti et igni cuncta devastanti similem dicit. De eo jam III. Od. 3. 28. frater ejus fuit Deiphobus post illum virtute præcipuus. De his, deque tota excidii Trojani serie multiplicique historia, consule Dictyn Cretensem et Daretem Phrygium. Hic refert, ' Priamum regem Trojanorum (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tusc. I.) vultu pulchro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem blæsum, candidum, crispum, strabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum et amori aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem natura, fortem, Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli et flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.'

Graves Excepit ictus, &c.] Hector enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. Ψ. Virgil. Æneid. I.

Deiphobus] Helena post mortem Paridis in uxorem assumta, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, &c. Virgil. Æneid. VI. 495.

25 *Vixere fortes ante Agamemnona Multi*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot, sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem et quosdam alios, multi fortissime dimicarunt, laudeque bellica inclaruerunt: omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon] Exercitus Græcorum Princeps et coryphæus, a Darete supra cit. describitur, ' albo corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.'

28 *Vate sacro*] Seu quod instinctu divino afflatur Poëta, ' sacer' vocatur: seu quia Musarum mysta, et

Paulum sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Impune, Lolli, carpere lividas

differt ab ignavia despecta. O Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injuste sepeliri invida oblivione. Mens

(neqne tamen in contextum inferre ausus) et sic explicat: quin et viva *virtus inertia*, h. e. negligentia scriptorum *celata*, *paullum distat* virtuti *sepultæ*. Putat enim, ex vulgata omnium libb. lectione nullum sanum sensum elici posse; in quo argutiarum etiam aliquid intervenit. Sed primum facile sentitur, quam dura et incommoda orationis structura sit ex emendatione Bentleiana, quamque aliena a mente poëtæ sententia exeat. Deinde vulgata lectio cum non solum optimum, si recte exponatur, sed etiam aptiorem Horatii consilio sensum præbet, tum plus et facilitatis, et concinnitatis atque elegantiæ, et vero vis ac vigoris habet, inprimis ex oppositione *virtutis* et *inertiæ*, item *celatæ* et *sepultæ*, quæ Bentleii suspicione plane tollitur. *supinæ* conj. With.' *Jani.*—31 Nonnulli codd. Lambini, Harl. 1. 2. 3. omnes Torrentii, Pulmanni, Hann. Gemblac. 1. 2. et Beller. Bentleii Græv. Zulich. Magdal. a m. pr. Vigorn. et Colbert. Lips. 1. 2. 3. Dess. 2. et Franeq. *sileri*. Primus ita dedit Ald. 1519. deinde Mur. Brut. Basill. Fabr. Cruq. (qui nil refert de suis codd.) Torr. Steph. Fab. Rutgers. Dacer. Baxt. Talb. Sandby et Pine. *silebo* Harl. 4. 5. 6. duo Vatt. Jann. Faërn. Russard. Nicot. Cler. ap. Lamb. duo codd. Canteri Nov. Lectt. VI. 14. Pulmanni Diesth. Bentl. Leid. Regin. Reg. Soc. Petrens. Gal. a m. pr. Battel. et Bodl. Gott. Sax. Mentel. Lips. 4. Helmst. Altt. et sic omnes editt. vett. ante Ald. 1519. item Lamb. Heins. Vascos. Bentl. Burm. Cun. San. Maitt. Gesn. Jon. Sivr. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Prætulit hanc lectionem ideo Bentl. quia inepta et inficeta illi videtur sententia: 'non patiar te sileri meis chartis.' Sed non hæc vera ratio est; nam potest etiam jungi: 'Non ego te, chartis meis inornatum, patiar sileri, h. e. nullam tui apud posteros mentionem esse.' Potius, in codicum auctoritate prope pari, ideo optanda videtur lectio *silebo*, quia et facilior et elegantior progressio sententiæ est, 'Non ego te silebo, nec patiar tuos labores oblivione obrui,' quam ejus, quæ e *sileri* prodit: 'non patiar, tui nullam esse memoriam, nec patiar, tua facta

NOTÆ

Sacerdos: III. Od. 1. init. seu quod 'poëtæ veluti Deorum aliquo dono et munere commendati nobis esse videantur;' quod ait Cic. de Arusp. Resp. 18. ex Ennio. Ovid. Art. Am. l. III. 'Est Deus in nobis, sunt et commercia cœli. Sedibus æthereis spiritus ille venit.' Et alibi: 'At sacri vates et Divum cura vocantur. Sunt etiam qui nos numen habere putant.'

29 *Paulum sepultæ distat inertiæ Celata virtus*] Virtus, quæ non est conspicua, nihilo felicior est quam inertia et desidia, quam omnes aspernantur.

32 *Totve tuos patiar labores*] Lollius gravia gessit bella, in Germania, Thracia, Galatia. Vide Dion. lib. LIV.

33 *Lolli*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, an. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. I. Epist. ult. in fine, ubi scribit: 'Forte meum si

Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ;
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili, et

tibi est rerum sciens, æqua in prosperis et adversis; avaritiæ dolis inimica et spernens pecuniam ad se omnia trahentem: non unius anni Consul, sed quotiescumque judex innocens et fidelis honestum utili anteposuit, atque fronte excelsa repudiavit

oblivione deleri.' *Jani.*—40 *Sed quotiens* Bentl.—41 Post *utili* copulam *et* omittunt Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. omnes Torrentii, Bentleii, Cruquii, Jani, et aliorum; item edd. antiqq. omnes, cum Baxt. Jani, Bipont. et Comb. *et* inserunt Ald. 1501. Lamb. Cruq. Mur. Ascens. Fabr. Heins. Rutgers. Steph. Fab. Dacer. Burm. Bentl. Delph. Schrevel. Mitsch. Wetzel. Wakef. Francis, et Kidd. Mox vs. 43. post *vultu* omnes codd. et edd. vett. omittunt *et*; sed id exhibent Baxt. Sanad. Towers, Schrevel. Delph. Jones. Mitsch. Gesn. Zeun. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *quoties* ante *Rejecit* vs. 42. et ante *per* vs. 43. quæ plane Horatiana ratio est. Vid. III. 18. 7. III. 24. 40. seqq. IV. 8. 29. seqq. Cf. Cuning. Animadv. II. p.

NOTÆ

quis te percontabitur ævum, Me quater undenos sciat implevisse Decembres, Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.' Ad hunc binæ sunt Horatii Epistolæ, 2. et 18. lib. I. in quarum priore 'Maximum' eum appellat.

34 *Est animus tibi Rerum prudens*] Philosophiæ notitia, vel usu et prudentia instructus, sagax, judicii et consilii vim habens. Non ergo mirum si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35 *Secundis Temporibus dubiisque rectus*] Æquam servas mentem arduis in rebus, non secus ac in bonis temperatam. II. Od. 3.

37 *Vindex avaræ fraudis, et abstinens*] Laus hæc minime Lollio idonea, quem pecuniæ quam recte faciendi in omnia cupidiorem testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ postea innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. Epist. VIII. 10. 'Ut vera laus ornat, ita falsa castigat.' Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quod Orientis provincias expilasset, seu alia de causa. Velleius lib. II. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. IX. 35. &c.

39 *Consulque non unius anni*] Reipublicæ consuluisti quidem anno uno, ut alii Consules: at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas et coërces, immo passim de illis triumphas exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certe allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Rejecit alto dona nocentium
Vultu, et per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Recte beatum; rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati;
Pejusque leto flagitium timet;
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

munera improborum, suaque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non recte appellaveris felicem eum qui multa habet: rectius autem felicis titulum meretur qui scit bene uti donis Deorum, molestamque egestatem ferre; et plus horret scelus quam mortem. Is pro familiaribus et patria occumbere non veretur.

18.' *Jani.* *utili aut Rejecit a. d. n. V. aut* conj. ap. Jones.—45 Mentel. et Dess. 2. *multa vocaberis.*—46 Lips. 2. *et rectius occupat.*—52 *Aut p. t. periret* aliquis ap. Fabr. et Helmst. *peribit* duo Blandd. Cruquii, Mentel. a m. pr. et Lips. 1.

NOTÆ

49 *Duramque callet pauperiem pati*] Vide III. Od. 2.

50 *Pejusque leto flagitium timet*] Juvenal. 'Summum crede nefas animam præferre pudori, Et propter vitam vivendi perdere causas.'

51 *Non ille pro caris amicis, &c.*] III. Od. 2. et 19.

ODE X.

AD LIGURINUM.

Ostendit delicatum puerum Ligurinum, ubi jam pertransierit pueritiæ flos, fastidii sui sero pœniturum.

O CRUDELIS adhuc, et Veneris muneribus potens,

O dure hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit

Ode secunda Libri quinti in Ed. Sanad.—1 *O formosus adhuc* edidit Sanad.

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 11.

1 *O crudelis adhuc, &c.*] Speciosi istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus lib. Od. I. vs. 33. Hic patet vel constantem in tuenda pudicitia Ligurinum extitisse, vel Poëtæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens] Pulchritudine, gratia, ætatis flore spectabilis.

Insperata tuæ cum veniet pluma superbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam;

tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli qui modo per humeros diffunduntur, et qui modo rosa purpurea micantior est color deperditus Ligurinum mutarit in vultum

---

nulla reddita ratione.—2 Bentl. pro *pluma* conj. *bruma*, h. e. ætas provectior; et ita edidere Sanad. Sivr. Towers, et Francis. *ruga*, vel *pœna* conj. Markland. *umbra* conj. With. e Claudian. Eutrop. I. 343. Stat. Theb. IV. 336. contra metrum. *pœna* conj. etiam idem With.—4 Cuning. emend. *puniceo;* et sic edidere Sanad. et Towers.—5 *Mutatis* Lips. 1. a m. pr. *Mutaris* idem a m. sec. '*Ligurine* duo Torrent. cui valde placet. Et sic dedere Bentl. Cun. Sanad. ut sit: 'Et color mutatus, o Ligurine, in faciem hispidam verterit,' h. e. verterit se, versus fuerit: ut Virg. Georg. III. 365. et sæpius. Putant viri docti, compellandum fuisse Ligurinum, quo scirent lectores, hunc esse, ad quem Carmen pertineret: quod miserum judicium quomodo Sanadono inprimis exciderit, miror. Deinde non videtur iis dici posse 'color mutatus vertere Ligurinum in faciem hispidam:' in quo inprimis Bentl. ad fastidium argutus est, dum, quomodo Ligurinus totus in faciem verti potuerit, non capit. Scilicet non perceperunt VV.DD. universæ sententiæ vel doctiorem structuram, exquisitioremque conversionem, vel summam venustatem ac vim, ex omnium ceterorum codd. lectione, *Ligurinum.*' Jani. Vox *in* abest a Pulmanni Hunn. Gemblac. 1. 2. et Beller. Harl. 1. 2. 3. 6. Dess. 2. Franeq. Helmst. item Venet. 1478. Basill. Torr.

NOTÆ

2 *Insperata tuæ cum veniet, &c.*] Cum juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod modo non cogitas.

Pluma] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barba, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Trist. IV. 18. 'Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.' Novus Interpres sane audacior veteres omnes proscindens, immo, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolasse: sensusque est, cum superbia Ligurini abscesserit, vel perierit forma qua superbus erat, tum demum fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta sane interpretatio, cui non dubitarim refragari, et ab omnium antiquorum partibus stare.

3 *Deciderint comæ*] Hæc verba stabiliunt opinionem Marcilii, quam modo retuli. Id est, cum jam pauci per tempora capilli cani superfuerint, cumque μεσαιπόλιος, vel σπαρτοπόλιος erit Ligurinus, qui nunc spissa glorietur cæsarie. Vide II. Od. 5. in fine: et III. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis et castis, qui sic ab effœminatis et delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiose nutriebant: unde comati et capillati nuncupabantur. De more præcisam ea ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5 *Ligurinum*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum 'vertere' ab-

Dices, Heu! (quoties te in speculo videris alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

hirsutum; tunc quandocumque te diversum aspexeris in speculo, dices: Eheu, qui nunc adest animus, quare idem non affuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ.

Fabr. Mur. Rutg. *in speculo* septem Lamb. duo Blandd. Cruq. Bentleii Leid. Regin. et alii, Pulmanni Diesth. Harl. 4. 5. Altt. Lips. 1. Mentel. Venet. 1492. Locher. Asc. Heins. Steph. Fab. Dacer. Bentl. Baxt. Cun. San. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Kidd. et Comb. Apte laudat Bentl. Virg. Ecl. II. 25.

NOTÆ

solute poni, ut apud Virgil. Æn. I. 'Tum prora avertit.' Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6 *Speculo*] Velut effœminato quod fœminæ est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem, Sat. II. 99. et 103. 'Consilium formæ' speculum belle vocat Martialis.

Alterum] Longe mutatum, e levi et polito hispidum, pilosum, horridum.

7 *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis et pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8 *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cum jam tempore didici, ætatem labi et formam perire?

Incolumes] Colore et juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

IN PHYLLIDEM.

Idibus Aprilis, qui dies Mæcenati suo natalis erat, Fidicinam quandam amicam de more ad se invitat. Crediderim hanc fuisse quam supra devium scortum Lyden appellaverat sodali suo Telepho adamatam, quam jam ob provectiorem scilicet in re tenui ætatem sibi, quam illi et adolescenti et diviti, magis idoneam vult videri. (Hariolari meum non est. *Gesn.*)

Est mihi nonum superantis annum

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani vini nonum annum transgressi: habeo

Ode octava Libri tertii in Ed. Sanad. Inscribitur *Ad Phyllida*, in Venet. 1492. Locher. et Ascens. *Ad Phyllidem, de die natali sui Mæcenatis qui erat Id. Aprilis* vet. cod. ap. Torrent. *De die natalis sui simul et Mæcenatis* alii ap. Torrent.—1 Locher. habet *horreo*, monente Jani ad h. vs. pro qua voce

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 2.

1 *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noster Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia; ne vero illa Telephi amore retineatur, multis cona-

Plenus Albani cadus; est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis;
Est hederæ vis
Multa, qua crines religata fulges:
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno:
Cuncta festinat manus: huc et illuc

in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, qua vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis vasis: ara verbenis puris coronata optat respergi cruore agni mactati. Manus omnium strenue laborant: famulæ servis

nescio, nisi sit pro *horto*, vs. 2.—5 ‘ Hærent VV. DD. in *fulges*, quia domi demum Horatii Phyllis coronanda fuerit, et sic nondum jam nunc fulgere dici potuerit. Igitur *fulgeas* (h. fulgere possis) emend. vir doctus ap. Marcil. duabus posterioribus syllabis in scansione per Synizesin contractis, cujus rei plurima exempla sunt. *fulgas* conj. Janus Dousa, Succidan. app. comment. in Hor. c. II. p. 676. cum antique sit ‘ fulgĕre,’ uti ‘ fervĕre,’ correpta media, ad tertiam conjugationem formatum, ap. Lucret. et Virgil. Pro *fulgas* idem Dousa proponit etiam *fulgis*, archaica conjunctivi forma, per *im*, *is*, *it*, ut *edim*, *is*, *it*. vid. V. L. ad Epod. III. 3. Si emendatione opus esset, hanc postremam ego præferrem; sed bene habet *fulges*.’ Jani.—9 Nic. Heinsius in margine cod. sui emend. *festinant*. ‘ Durissime sane et prorsus contra mo-

NOTÆ

tur efficere. Virgil. Ecl. III. ‘ Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iolla.’

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi et boni.

2 *Albani*] Quod ex Italicis suavissimum et gratissimum asserit Athenæus, lib. I. 25. Idem testatur Plin. XIV. 2. et 6. et alibi. Martial. XIII. 109.

3 *Phylli*] Dea ea jam II. 4.

Apium] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. XX. 11. et XIX. 8. sub finem. Vide et I. Od. 36. et II. Od. 7. 24. Not.

4 *Hederæ*] Hæc Baccho sacra, atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocr. Idyll. III. pastor coronam ex hedera et apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratia.

6 *Ridet argento domus*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento revera domus collucerет; ut erudite et sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causa nomino.

Ara castis Vincta, &c.] E vivo cespite structa ara puris ex more herbis coronata mox imbuetur mactati agni sanguine.

7 *Verbenis*] Vide I. Od. 19. Not. ad vs. 24.

Immolato] Cædendæ victimæ caput aspergebatur mola salsa, id est, farre tosto et sale commixtis: hinc vox, *immolare*.

9 *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famulique simul

Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris quibus advoceris
Gaudiis; Idus tibi sunt agendæ,

junctæ huc illucque discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam lætitiam invitaris, celebrandæ tibi sunt Idus, qui dies

sem Horatii. Sed ita amabat Heinsius illum talem loquendi modum, ut in editionibus suis, ubicumque posset, introduceret plurales numeros. Interim *festinant* etiam Cun. e Ms. atque ita et nostri Dess. 2. Lips. 4.' *Jani.* Vid. Bentl. et Var. Lectt. ad I. Od. 24. 8. Harl. 1. *festinet.*—11 ' Bentl. conj. *crepitant*, primum, quia ' trepidandi ' notio jam insit in verbo ' rotantes,' si quidem ' trepidare ' de motu flammarum tremulo accipiatur. Hoc quidem ego non assequor; duæ enim diversæ mihi videntur esse imagines, flammarum motus, et rotatio fumi. Deinde addit, si ' trepidare ' ita explicetur, ut ipsarum flammarum festinatio et quasi studium declarari putetur, hanc admodum jejunam ac frigidam fore ideam. In quo profecto verus est: sed quid tandem necessitatem nobis istius talis explicationis imponit? Denique, more suo, magnam locorum vim annumerat, quibus 'crepare' vel 'crepitare' ignem dici posse doceat; de quo nemo mortalium dubitaverat. Quare retineamus quæso *trepidant*, quæ non solum bona lectio est, sed etiam hactenus elegantior, quod nunc utraque imago, et flammarum, et fumi, ad visum adspectumque pertinet; cum e Bentleii emendatione altera oculis, altera auribus usurpanda sit. Cf. ad I. Od. 13. 2. Interim *crepitant* sane habent Alt. 1. in contextu, et Alt. 2. pro var. lect. Omnino enim facile permutata a librariis ' trepidare' et ' crepitare.' Ceterum h. l. apparet, Bentleii judicium quam fuerit subinde dissimile et velut immemor sui. Nam in locis Prudent. Peristeph. VI. 100. Senec. Œd. 388. Thyest. 768. ea de causa præfert ' trepidare,' quia ipsi foci præ horrore et metu trepidantes fingantur; contra nostro l. nihil perterrefecisse culinam Horatii, et vel ideo *crepitant* melius esse, putat. Talia dicere poterat, qui paullo ante, flammarum festinationem, inanem et frigidam figuram, recte quidem, appellasset.' *Jani.*—13 *Et tamen* Franeq. *advocere* Cuning. Sanad. et Jones. haud dubie metu homœoteleuti: ita tamen

NOTÆ

diligenter parant quæcumque sunt ad convivium necessaria.

11 *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, e quo flammæ sursum feruntur in verticem, et rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13 *Ut tamen noris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco; Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14 *Idus*] Macrob. Saturnal. I. 15. ' Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τοῦ εἴδους, quod ea die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove iduli dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, et omnibus Idibus ovis immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocemus diem qui mensem dividit. Iduare enim Etrusca lingua dividere est: unde et vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa, vel a viro divisa.' Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi

Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem;
Jure solennis mihi, sanctiorque
Pæne natali proprio; quod ex hac
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
(Non tuæ sortis juvenem) puella

Aprilem dividit Veneri maritimæ sacrum: merito mihi festivus, atque sacratior fere meo natali; quoniam ab ea die Mæcenas amicus accrescentes annos computat. Telephum porro nequaquam tuæ conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit

Exc. Sax. Sed vid. Var. Lectt. ad I. Od. 2. 1.—16 Lips. 2. *Findat Aprilem.* —21 Nova hinc Ode ap. Sivr. *Telephon* Mancin. et Cuning. 'Post *occupavit,*

NOTÆ

medium secare ab Horatio dicantur. Idus enim sunt decima tertia die mensium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem mensibus sunt die quinta decima.

15 *Mensem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus quasi aperilis, quod eo tempore arbores et plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aphrilem, cum aspiratione, ab ἀφροῦ, maris *spuma*, e qua Venus orta creditur, quæ et Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum mensem a patre suo Marte, ita secundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: et in eo Veneri sacrum fieri a matronis, postea constitutum. Hæc Macrob. Saturnal. I. 12. et ejusdem lib. cap. 21. 'Cum Sol vernalis Æquinoctii transgreditur fines, augendo diem; tunc et Venus læta, et pulchra virent arva segetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.' Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide et supra III. Od. 26. 5. Not.

18 *Quod ex hac Luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, 'præsidium ac dulce decus meum,' o dies natali proprio mihi sanctior! Nam et ejus vitam meæ longe antepono.

19 *Affluentes Ordinat annos*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut a Consulibus publice, sic privatim a natali suo quisque annos computabat, inquit Torrentius.

21 *Telephum*] De eo jam I. Od. 13. et III. Od. 19. hic 'spissa nitidus coma puroque similis vespero' commendatur: illic 'rosea cervix' et 'cerea brachia' laudantur.

22 *Non tuæ sortis*] O Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omnino excutere animo tuo debes, tum quod tibi est is dispar valde, tum quia occupatus est puella suæ sortis, divite scilicet, ut ipse, et ingenua, non meretriciæ conditionis, ut tu.

Dives et lasciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaëthon avaras
Spes; et exemplum grave præbet ales
Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophonten;
Semper ut te digna sequare, et, ultra
Quam licet sperare nefas putando,
Disparem vites. Age jam, meorum
Finis amorum,

virgo opulenta et proterva, retinetque jucundis vinculis astrictum. Ceterum Phaëthon concrematus desideria cupida comprimit: volucris autem Pegasus, graviter ferens Bellerophontem equitem terrestrem, insigne documentum præstat, ut nunquamnon sectere tibi convenientia, fugiasque dissimilem, nefas existimando petere plus quam decet. Heus amorum terminus meorum deinceps, (nam in posterum al-

item post *juvenem*, comma ponendum.' *Jani.*—24 *Compede junctum* Franeq.—25 Multi scribunt *Phaëton*. Gr. est Φαέθων· vid. Apoll. R. IV. 598.—27 Cuning. *Pegasos*. Lips. 1. a m. sec. et Lips. 4. *Tyrrhenum*, facili lapsu.—28 *Bellerophontem* codd. ap. Jani. *Bellerophonten* T. Fab. Bentl. Cuning. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. Comb. et Kidd. tanquam exquisitiori forma, a recto 'Bellerophontes.' Sed omnes codd. habent *Bellerophontem*. Vid. Var. Lect. ad III. Od. 4. 27. et III. Od. 29. 17.—29 *Semper et te digna* Ascens. *Semper vitæ digna* Pulmanni Gemblac. 1. pro v. l.—30 *Quemlibet sperare* Lips. 4.—31 *Dispares* Lips. 4.—

NOTÆ

Puella Dives et lasciva] An illa Chloë, de qua III. Od. 19.

23 *Tenetque grata Compede vinctum*] Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25 *Terret ambustus Phaëthon avaras Spes*] Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperare aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia et casus Phaëthontis, qui cum Solis currum equosque regere cupiisset, 'currus auriga paterni' temerarius, 'magnis excidit ausis;' in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Met. II. Lucret. lib. v. &c.

26 *Ales Pegasus, terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaso alato equo, inter sidera relato, dixi I. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempe *Bellerophontem*, qui a Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est Hipponomus antea dictus. Quod vero pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentasse in cœlum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At œstro a Jove immisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris confractis decidens curiosæ ambitionis pœnas exsolvit. Vide I. Od. 27. cit. et III. Od. 7. et 12.

29 *Ut te digna sequare*] Ut virum conditione tibi similem sequare: qualis Horatius: disparem vero, qualis Telephus, non tantum non speres aut sequaris, sed vites. Alias male tibi

(Non enim posthac alia calebo
Fœmina,) condisce modos, amanda
Voce quos reddas: minuentur atræ
Carmine curæ.

teram mulierem non amabo,) disce numeros quos suavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.

35 Unus Bersmanni, et Acron. ap. Bentl. cum edd. Mur. Heins. Cuning. et Sivr. *minuuntur.* 'Sic esset gnome. Sed aptius *minuentur,* ut ad solam *Phyllida* sententia pertineat.' *Jani.*

NOTÆ

cedet; quemadmodum cessit pessime Phaëthonti ac Bellerophonti altiora se quærentibus.

31 *Meorum Finis amorum*] Age Phylli, quam constanter amare constitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. I. 12. 'Me neque amare aliam, neque ab hac desistere fas est. Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.'

34 *Condisce modos, &c.*] Vel disce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem et hilaritatem: vel, e Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35 *Minuentur atræ carmine curæ*] Meos etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasque illas quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII.

AD VIRGILIUM.

Ostendit, quam amabile sit adulti jam veris tempus et quam aptum conviviis; et suaviter deridet Virgilium, quem intellexerat operam dedisse mercaturæ, adeoque factum lucello attentiorem: vult enim videri velle se cum eo pacisci, eumque ad se sub hac lege invitare, uti, dum ipse in usum convivii e Sulpicii Galbæ horreis mercaturus est vinum, unguentum de suo præbere velit. (Vid. ad vs. 15. 21. 25. *Gesn.*)

JAM veris comites, quæ mare temperant,

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes et mare tranquillum reddentes

Ode undecima Libri quarti in Ed. Sanad. Epigraphen hanc habet Ascens. *Ad Virgilium de vere et convivio;* Locher. *Ad Virgilium de vere;* Venet. 1492. *Ad Vergilium de vere;* Mentel. *Ad Virgilium unguentarium;* tres codd. Torrent. *Ad Virgilium unguentarium, veris descriptio parænetice;* nonnullæ edd. vett. *Ad Virgilium Negotiatorem, s. Myropolam.*—1 '*Veris,* majusculo *V:* nam est Hora, s. Dea, cujus comites Ornithiæ, ipsi quoque numina.' *Jani.*—

NOTÆ

Metrum est idem quod I. Od. 6.

1 *Jam veris, &c.*] Egregie Parthenius more suo, in hac eleganti Ode, notat verba lectissima, et dictiones

Impellunt animæ lintea Thraciæ:
Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hyberna nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, et Cecropiæ domus

vela pulsant. Jam neque prata sunt gelu constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struit avis infortunata Ityn lugens miserabiliter, ac

4 *Hiberna nive candidi* Lips. 4.—5 *Itym* Lips. 3. 4. Basill. Ald. Ascens. et Fabr. *Ithym* Venet. 1492. Locher. *Itys* Harl. 6. *Ityn* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. et ceteri codd. omnes.—6 *Cecropidæ* codex Laurentinus ap. Torrentium.—

NOTÆ

haud vulgares: aitque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odæ præfixum e veteribus nonnullis codicibus erunnt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quendam myropolam seu unguentarium. Certe enim intelligendus hic est Virgilius Poëta, qui recte 'cliens nobilium juvenum,' non alter quisquam censeatur. Vide infra Not.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat et maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam proprie Boreas e Thracia in Italiam spirat? Ita I. Od. 25. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes et officina est, teste Eustathio ad Iliad. IX. vel potius, Noster Homerum, ut alibi sæpe, insecutus minus accurate locutus est. Bene citato loco Homerus Boream et Zephyrum e Thracia flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille vero e partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi plane venti e Thracia Italiam Asiamque perflant, inter hanc et illam fere media.

Quæ mare temperant] De Zephyris maria solventibus ac ver parientibus, III. 7. initio.

2 *Animæ*] Allusio ad Græcam vocem, *ἄνεμος, ventus*. Virgil. Æn. VIII. 'Quantum ignes animæque valent.' Lucret. 'Aurarumque leves animas.'

Impellunt lintea] Ad navigandum utiles sunt.

3 *Nec fluvii strepunt*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulo ante, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud amplius strepunt.

5 *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn] Homero Itylum.

6 *Infelix avis*] Procne et Philomela Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce vero Procne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel, ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. Met. VI. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domus Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athe-

Æternum opprobrium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula,
Delectantque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:

sempiterna ignominia Atheniensis familiæ, quia scelerate vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herba molli cantilenas resonant fistula, atque recreant numen, quod gregibus gaudet et umbrosis collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus ad-

9 *Ducunt in tenero* Alt. 1.—10 'Dicere carmen' rectum est: sed an etiam 'dicere carmen fistula?' Atqui sic editum a plerisque, ab ipso etiam Bentleio. Cui non placent auctores supra positi, is certe sic distinguat: *Dicunt ... carmina; fistula Delectantque deum:* aut doceat 'carmina dici fistula.'' *Gesn.*—11 '*Delectantne* unus Bersm. Gott. Brod. Sax. Helmst. Zar. Gesn. Sivr. ut jungatur: *carmina, fistula delectante Deum, &c.* Ita legendum acriter Gesn. contendit, vel, si quis retinere velit *Delectantque*, certe sic distinguendum: *carmina, fistula delectantque Deum, &c.* Movet eum hoc, quod dici posse negat: 'dicere carmina fistula.' Non debebat hoc tanto viro excidere, vel ob III. Od. 4. pr. cf. etiam Virg. Ecl. I. 2. Recte omnes ceteri Mss. et ed. *carmina fistula, delectantque Deum, &c.* *Delectanteque dominum* Mentel. Mox *nigræ* Bentleii Battel. et sic ille, item Cun. Sanad. Sivr. Compositionem viri docti sic elegantiorem esse putant. Mihi nigri colles melius placebant, quam nigra Arcadia, inprimis in tanto librorum consensu.' *Jani.* *Delectantque* Harl. 1. 2. 3. 4. 6.—13 'Nova hinc ode ap. Cl. Sivr. *Advexere* Alt. 2. *Vergilii* nota varietas in multis edd. Sed *vergili*, minusculo *v*, emend. Sivr. pro *vergilii*, a 'vergilium,' h. e. ortus Vergiliarum, quem ita dici posse ait (posse quidem, nam nusquam occurrit vocabulum), quemadmodum dicantur 'æquinoctium,' 'plenilunium,' 'solstitium:' et expl. 'tempora vergilii sitim adduxere,' h. e. cum vino ita providissem, ut tantum usque ad ortum Pleia-

NOTÆ

nas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hic Pandionis familia, etsi minime Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium*] Quia male et injuste mactato Ity filio, libidinem ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Procne.

9 *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistula in gramine sedentes, canuntque laudes Panos gregibus præsidentis et collibus Arcadiæ. Vide III. Od. 18. Virgil. Ecl. II. 'Pan primus calamos cera conjungere plures Instituit; Pan curat oves, oviumque magistros.' Et Ecl. IV. et X. 'Pan Deus Arcadiæ.'

11 *Nigri Colles*] Vel, umbriferi ob sylvas; vel, fertiles, nam Virgil. Georg. II. 203. 'Nigra fere et presso pinguis sub vomere terra Optima frumentis.'

12 *Arcadiæ*] Peloponnesi regio est mediterranea ab Arcade Jovis et Callistus filio nuncupata, montanis pascuis amœna, et hinc gregibus educandis colendoque Pani devota: Poëtis passim decantatissima.

13 *Adduxere sitim tempora*] Adultum ver ac jam provectum (in Italia videlicet calidius quam apud nos

Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

vexit sitim: ac si cupis bibere vinum Calibus expressum, tu, cliens illustrium adolescentum, accipies vinum dato unguento. Exiguum vas unguenti amphoram trahet

dum suppeteret, nunc, cum id tempus adest, nullum amplius habeo.' Equidem verbum non amplius addam.' *Jani.*—15 *Sic gestis* Dess. 2.—16 *Nardo vina mereberis* nonnulli Lamb. Harl. 1. unus Bersm. Bentl. Græv. Magdal. Bodl. 1. et Battel. pro var. lect. Mentel. Dess. 2. et sic ed. Bentl. quia dulcius aurem feriat, et Horatius hunc versum libentius claudat Cretico pede, quam Dactylo. 'Hoc posterius solo suo arbitratu Bentleium dicere, facile intelligat lector Horatii. Et quis illi dixit, postremas tres syllabas in *mereberis* Creticum efficere? Denique vix apparet, cur aures præferre debeant *mereberis.* Igitur auctoritatem ceterorum omnium librorum secuti retineamus *merebere.*' Jani.—17 Lips. 4. *eliciat cadum.*—18 *Sulpitiis* multi, sed esse de-

NOTÆ

Francos) adduxit æstum ac sitim proinde, suadetque pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, puta nonam vel octavam: quo sensu Virgil. Georg. III. 327. 'Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.'

14 *Pressum Calibus Liberum*] Cur Liber nominetur Bacchus, et quod pro vino ponatur, vel sciolis compertum. De Calibus urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi I. Od. 20. 9. ubi, 'prelo domitam Caleno ... uvam:' item Od. 31. 'Premant Calena falce ... vitem,' &c.

Liberum] Seneca de Tranquill. cap. 15. 'Non ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetioremque et audaciorem in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.'

15 *Juvenum nobilium cliens*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones Liviæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16 *Nardo vina merebere*] Affer unguentum e nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio et natura, II. Od. 11. 16. Not. Catullus e contrario Od. XIII. ita præscribit ad Fabullum: 'Cœnabis bene, mi Fabulle, apud me, ... Si tecum attuleris bonam atque magnam Cœnam, ... Sed contra accipies meros amores, Seu quid suavius elegantiusve. Nam unguentum dabo,' &c.

17 *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti a te collatum a me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam et mercabor ex horreis publicis.

Onyx] Græca vox unguem significans, pariter et alabastriten, id est lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. XXXVI. 7. 'Onychem etiamnum in Arabiæ montibus nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.' Et cap. seq. 'Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur.' Addit et alia quædam XXXVII. 6. in fine. Dioscorid. v. 153. meminit etiam ejus lapidis, e quo facta vasa ὄνυχες dicebantur. Isidor. XVI.

Qui nunc Sulpiciis accubat horreis
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax;
Ad quæ si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni: non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plena dives ut in domo.
Verum pone moras, et studium lucri;

quæ modo conditur apothecis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, et molestiam ægritudinum discutere idonea. Quod si ad istam hilaritatem festinas, accede protinus cum tua merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem et quæstus curam: atque

bet *Sulpiciis.* Vid. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. I. p. 336. *occubat* unus Torrentii et Lips. 1. pro v. l. quod valde arridet Torrentio, item Baxtero, tanquam diu sepultus quasi jacuerit cadus in intimis horreis. 'Sed cui tandem hoc possit probari?' *Jani.* Lips. 4. *occupat.* Omnes alii codd. etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Gott. et Exc. Sax. *accubat.*—23 Plurimæ edd. *tingere;* sed *tinguere* scribunt unus Vat. Jannoct. et alii Lamb. Bland. antiquiss. Cruquii, Pulmanni Hunn. et Beller. Franeq. Altt. 1. 2. Dess. 1. 2. Helmstad. Lips. 1. 2. 3. 4. item Venett. Locher. Ascens. Cruq. Torrent. Fabr. Bentl. Cuning. Baxt. Gesn. Zeun. Mitsch. Wakef. et Kidd.

NOTÆ

15. 'Alabastrites,' inquit, 'lapis candidus, intertinctus variis coloribus, e quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.' Martial. VII. 93. 'Unguentum fuerat quod onyx modo parva gerebat.'

18 *Sulpiciis accubat horreis*] Quædam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia seu vina seu fruges condebantur donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, et de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19 *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus et proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis solicitudines eximat, &c. Vide III. Od. 21. strophe 5. Hinc et II. Od. 7. 'Massicum' vocat 'obliviosum,' id est, curarum oblivionem inducens.

21 *Ad quæ si properas gaudia, cum tua, &c.*] Ergo si cupis mecum jucunde epulari, atque e meo vino bibere, quasi mercator accede, et affer quod commutes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias; para nimirum quæstiones eruditas, lepidasque argutiolas florentem vino animum lacessentes, quæ sint veluti secundarum mensarum tragemata seu bellaria: de quibus Gell. VI. 13. et hac quidem merce instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23 *Immunem*] Apud Erasmum proverbium est, 'immunem venire.' Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quo suam quisque symbolam afferebat. Vide III. Od. 23. 17.

24 *Plena dives ut in domo*] Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25 *Studium lucri*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abstrahit a

Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiæ. Tempestive insanire suave est.

NOTÆ

museo, et a condendis assidue carminibus ipsi profecto quæstuosis: nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26 *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, tristisque ac funebris rogi in quo cremantur cadavera, quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere festina.

27 *Misce stultitiam consiliis brevem*] Severitatem aliquantula hilaritate tempera: intermitte seria, jocis paululum vaca. Qui relaxandi animi gratia ludendo lasciviunt, quasi insanire videntur. Hinc Poëta 'brevem stultitiam' appellat: Anacreon vero *σώφρονα λύσσην, sapientem furorem.*

28 *Dulce est desipere in loco*] Congruo tempore et loco animi severitatem abjicere expedit. Senec. de Tranquill. I. cap. ult. 'Si Græco Poëtæ credimus, inquit, interdum et insanire jucundum est.' Menander in Comœdia cui titulus *πωλούμενοι, venales: οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρὸν, Καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ. Non semper sapientiam decet adesse, et insanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgo *συμβῆναι* legi perperam, sententiæ et prosodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN.

Horatius, veterum injuriarum memor, amicæ cuidam suæ olim fastidiosæ, jam vero vetulæ factæ, propter ætatem tamen lascivienti, lepidissime insultat.

Audivere, Lyce, Dî mea vota, Dî
Audivere, Lyce: fis anus, et tamen

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam vetula

Ode decima nona Libri secundi in Ed. Sanad. Epigraphe in Pulm. Gemblac. 1. 2. *Memptice parænetice.*—1 *Dii* multi codd. et edd.—2 Helmst. *et fis*

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 5.

1 *Lyce*] Hujus olim juventute et forma splendidæ amores arrogantiamque persecutus fuerat Horatius, III. Od. 10. Eidem nunc senio deturpatæ insultat. Sic et Lydiæ quondam pulchræ, jam vero deformatæ, illudit I. Od. 25.

Vis formosa videri,
Ludisque, et bibis impudens,
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum solicitas. Ille virentis et
Doctæ psallere Chiæ
Pulchris excubat in genis.
Importunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes te, quia rugæ
Turpant et capitis nives.

es; ac nihilominus cupis apparere speciosa: et jocaris et potas absque pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. At ille vigilat in malis formosis Chiæ ætate florentis et scientis psallere. Nam quercus arescentes deserit inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ et canities capillorum fœdant.

anus.—4 *Ludis et bibis* unus Bersmanni, Lips. 3. et Dess. 2.—5 Hanc Strophen omisit Sanad.—6 Helmstad. *Ille virentis Doctæ*, omisso *et.*—7 Bentleii Regin. *psallere Thiæ.*—9 *Importunus Amor* Sanad.—10 Unus Torrentii *frondes* pro *quercus*, haud dubie ex I. Od. 25. 19. In eodem vs. comma ponunt alii post *refugit*, plures post *te*, quos secuti Jani, Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *quia lividi* Exc. Sax.—11 'Vulgo inciditur post *Dentes*, ego distinxi post *te*, cum ita poscere elegantia videtur.' *Jani.* Ita Zeun. Mitsch.

NOTÆ

4 *Ludisque*] *Vous faites l'enjouée.*

Bibis impudens] Vinosas semper fuisse mulieres impudicas, notum est: contra pudicæ vino abstinebant. Vide III. Od. 15. in fine: ibique Not.

5 *Cantu tremulo*] Hoc referunt quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed melius alii ad animum libidinosum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Persius Sat. I. 21. 'cum carmina lumbum Intrant, et tremulo scalpuntur ubi intima versu.'

7 *Doctæ psallere Chiæ*] Meretrices ut plurimum psaltriæ erant, id est, cantare simul et citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ex insula maris Ægæi, Chio dicta, hodie *Scio*, an. 1565. a Turcis per nefas et contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide III. Od. 19. 5.

8 *Excubat*] Viget, agit in juvenili facie, in senili vero quasi sopitus elanguescit, segnis, emortuus.

9 *Importunus*] Levis, mobilis, inconstans: alii perperam, non bene conveniens.

Aridas Quercus] Sic I. Od. 25. De Lydia, 'aridas frondes,' id est, meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12 *Capitis nives*] Velut duriusculam hanc translationem ac metaphoram, atque a longinqua ductam similitudine, notat Quintilianus VIII. 6. Verum talia Poëtis quidem, non ita vero prosæ convenire ibid. subjungit.

Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ semel
Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.

Neque vero purpureæ vestes Coæ, nec lapilli splendentes nunc reddunt tibi annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Eheu quo venustas, quo

Bipont. et Wetzel.—13 *Nec Coæ referent* Lachman. ad Propert. II. 1. 6. *Ceæ*, non *Coæ*, hic et semper scribi volebat Hermol. Barbarus. Vid. Lamb. Sed perperam hoc. *Chœæ* var. lect. ap. Jani. *referent* conj. T. Fab. et sic Bentleii Colbert. pro var. lect. *referant* emend. Cun. et sic Sanad. Jon. et Sivr. 'Sed nil mutandum.' *Jani.*—14 *Nec cari lapides tempora, quæ, &c.* Lachman. l. l. *cari* Harl. 1. 2. 3. duo Vatt. Jann. Urs. Torn. et unus Russard. ap. Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. cum schol. 'pretiosi,' duo Torr. libri Fabric. Pulmanni Hunn. Gembl. 1. et Beller. Bentleii Græv. et Regin. Brod. Sax. Lips. 2. Franeq. Helmst. item Acr. qui expl. 'gemmarum pretia,' Flor. Venet. 1486. Cruq. Bentl. Cun. Sanad. Towers, Wakef. et Kidd. *clari* Harl. 4. 5. 6. ceteri omnes Codd. Venet. 1478. 1492. Locher. Ascens. et reliquæ editt. 'Aptior sensui hæc lectio, quia ad supplendam pulchritudinem, claritatem, et splendorem gemmarum, non pretium, valere apparet. Posse dici 'claros lapides' quod dubitat Sanad. vidimus ad III. Od. 24. 48.' *Jani.* Post *lapides*

NOTÆ

13 *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosæ seu gemmæ et lapilli, nec quivis corporis cultus et ornatus. Auson. 'Dicebam tibi, Galla, senescimus: effugit ætas. Nec revocare potes qui periere dies.'

Coæ purpuræ] Cos Asiæ insula versus oram Cariæ littoralem, hodie *Lango*; valde ferax, ut proverbio diceretur, 'quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus,' in eos quibus vix magna satisfaciunt. Eustath. Iliad. Ξ. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In ea texebantur panni subtilissimi e bombyce: non procul autem purpura fiebat exquisita. Ergo vel de purpureis reipsa vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vide Not. ad vs. 10. Od. 1. hujus libri. Lege et Plin. XI. 22. ubi, 'telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque fœminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rursusque texere invenit in Co mulier Pamphila,' &c. et cap. 23. 'Bombycas et in Co insula nasci tradunt, ... fieri autem primo papiliones parvos nudosque, mox frigorum impatientia villis inhorrescere, et adversum hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi subigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine,' &c. Falli porro Plinium constat: nec enim e foliis quibus insidet papilio, sed ex alvo sua promit tenuem istam lanuginem, filaque ac totum opus.

15 *Notis condita fastis*] In fastis perscribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur, ad memoriam posterorum. Cic. Epist. 'Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur .... Quod cum ego dabam Bruto, notam esse in fastis gratissi-

Quo fugit Venus? heu! quove color? decens
Quo motus? quid habes illius, illius,
Quæ spirabat amores,
Quæ me surpuerat mihi?
Felix post Cinaram, notaque et artium

nitor, quo agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus inquam, quæ amores exhalabat, quæ mihi me abstulerat, post Cinaram felix, et famosa vultu artificiose et

comma ponunt Baxt. Gesn. et Wakef.—17 Var. lect. ap. Jones. *quone.* Palmanni Diesth. *calor.* 'Vulgo male inciditur post *decens.* Postulat sententia interpungi post *color;* ut recte Chabot. Bentl. Gesn.' *Jani.* Ita Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *quo color? heu, decens Quo motus?* emend. Cuning. eumque secuti Sanad. Sivr. Towers, et Francis. 'Cum non opus hac emendatione, tum per eam nimis affectatus ac declamatorius locus est.' *Jani.* —19 *Amores* edidit Jani, majusculo *A*, *amorem* Alt. 2.—20 Nonnulli codd. et edd. vett. *surripuerat.* Vid. Var. Lectt. ad I. Od. 36. 8.—21 '*Cynarem* Alt. 2. *Cynaram* vulgo, sed v. sup. ad I. 4. *Cynaram? nota quo et artium* emend. G. Best. Rat. Emend. Legg. c. 23. p. 257. Hoc vel ideo durum et minus probabile, quia post *quo fugit*, ad quod referri debet, jam interpositum fuit, *quid habes.* Omnino varie in his vss. interpungitur. Post *amores*, vs. 19. alii comma, alii colon, alii interrogandi signum, item post *mihi*, vs. 20. comma alii, alii signum interrogationis ponunt. In vs. 21. vulgo duo commata sunt, unum post *Cinaram*, alterum post *notaque.* Hoc posterius Bentl. sustulit, quanquam non primus, ut jactat, sed jam ante eum Ald. Asc. Mur. Vascos. et Rutgers. Equidem comma post *Cinaram* tollendum censeo, post *notaque* ferri posse, nec tamen necessarium esse puto. Jungunt Bentl. San. Gesn. *notaque et*, h. e. etiam, *gratarum artium;* ut II. Od. 2. 6. 'notus animi paterni.' Sed hoc modo quid tandem esse posset miserius et languidius illo *etiam?* Potius junge, *facies felix notaque post Cinaram*, h. e. quæ soli Cinaræ faciei pulchritudine et fama cederet.' *Jani.* *jam notaque artium* Lips. 4. Best. in-

NOTÆ

mæ victoriæ memoriam volebam.' Sensus Horatii est: Sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis et annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famose transacta non redibit. Juventus, forma, gratia dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18 *Quo motus*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, et in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum e pristina tua pulchritudine, qua fueram captus et mihimet ereptus? Virgil. Ecl. VIII. 'Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!'

19 *Spirabat amores*] Anacreon scripserat παῖδα Κύπριν πνέουσαν, *puellam quæ Venerem spirat.* Act. Apost. cap. IX. 'Ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus spirans minarum et cædis.*

21 *Felix post Cinaram*] Uni cedens Cinaræ, elegantia scilicet et venustate: post Cinaram secunda. Vel, post mortuam Cinaram mihi tum demum adamata. Vide supra hujus lib. Od. I. 4.

Notaque et artium Gratarum facies] Artificiose composita, fucis exornata: vel iis a natura dotibus instructa,

Gratarum facies: sed Cinaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen;
Possent ut juvenes visere fervidi,
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

belle composito? At Cinaræ non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornici ætate æqualem, ut adolescentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud absque ludibrio.

terpungit, *Cinaram? nota quo et artium Gratarum facies? Sed, &c.*—22 *Gratarumque* Locher. *Multarum* Land. *Graiarum* conj. With. *facie* conj. Dacer. dum neque faciem gratarum artium, neque faciem felicem post Cinaram, satis Latine dici, et tautologiam oriri e vulgari lectione putat, et *nota artium Gratarum facie* explicat, artibus gratis nota. 'Facile intelligi potest, quam insolens et putida dicendi forma foret *facies artium*, pro artes; quamque inanes omnino sint, quas Dacer. affert emendandi rationes.' *Jani. Cynares* Alt. 2.—23 *Annos fata dedere* emend. Cuning. eumque secuti Sanad. et Sivr. et sic Lips. 2. a m. sec.—26 Lips. 2. *Possint ut.*—28 *Delatam* Bentleii Græv. *Delapsam* nonnulli Lamb. plures Torr. omnes Pulm. duo Bersm. plures Bentl. Harl. 2. 3. 4. 5. 6. Mentel. Lips. 1. 4. Alt. 2. Dess. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Fabr. Baxt. Jon. *Dilapsam* plures Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. docente P. Nannio Miscell. III. 17. Harl. 1. Bentl. Leid. et Regin. et Acr. Ms. ap. eundem, item Franeq. Lips. 2. 3. Alt. 1. Helmst. Venet. 1477. 1478. Vet. Comb. Basill. Cruq. Steph. Heins. Mur. Fab. Rutg. Dacer. Bentl. Cun. San. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. Francis, et Kidd. *cinerem* unus Bersm. Bentl. 1. Lips. 4. Dess. 2. improbante Jani.

NOTÆ

quæ amorem excitant et polliciunt, quales frons hilaris et aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie;* nec male.

24 *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa III. Od. 17. vide ibi Not.

26 *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, o Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam et depravatam senio ac velut extinctam et in viles 'cineres dilapsam;' instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumtæ et in favillas tenues et siccas redactæ.

ODE XIV.

AD AUGUSTUM.

Etsi Augusti jussu hæc Ode composita sit in honorem Claudii Tiberii Neronis, qui fratri suo Druso Vindelico bello conficiendo adjutor fuerat, Augustus tamen ipse fere utramque implet paginam. Noverat uter carior fuerat Augusto.

QUÆ cura Patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos memoresque fastos
Æternet? O, qua sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum;
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper,

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones et fastos memoriam custodientes? o maxime Principum, quacumque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari

Ode decima septima Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in Mentel. *Ad Plebem laudes Augusti.* Venet. 1492. Locher. et Ascens. *Augustum celebrat.* —1 Cuning. conj. *quæne Quiritium.*—4 Vulgo *fastos.* Sed *fastus* Bentleii Græv. a m. sec. codex Petavian. ap. Nic. Heins. ad Claudian. IV. Cons. Honor. 155. item Exc. Sax. Dess. 2. Franeq. Bentl. Cuning. Jani, Bipont. Wetzel. et Kidd. Vid. Var. Lectt. ad III. Od. 17. 4.—5 Farn. ap. Lamb. Exc. Sax. Mentel. et Alt. 1. *lux* pro *sol.*—6 Lips. 1. et Harl. 4. *Illustret oras.* —7 Bonfin. Annot. LII. emend. *Quam*, h. e. quantum, idque probaturum

NOTÆ

Metrum idem quod I. Od. 9.

1 *Quæ cura, &c.*] Præclarum et luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum et sublimitate materiæ, sic et arte et ingenio par omnino est quartæ hujus libri. Hic Tiberii sicut illic Drusi virtutes celebrat Poëta, utrobique vero gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industria et artificio.

2 *Honorum muneribus*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4 *Memores fastos*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina et facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos et tempora digestis et consignatis.

5 *Æternet*] Non. Marcell. ex Varrone, Rer. Human. lib. II. 'Literisque ac laudibus æternare.'

O, qua sol habitabiles, &c.] Auguste, maxime Principum qui habitabili terra quacumque sunt ac dominantur.

8 *Vindelici*] Supra Od. IV.

Quid Marte posses: milite nam tuo
Drusus Genauvos, implacidum genus,
Brencosque veloces, et arces
Alpibus impositas tremendis

valeas. Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenue profligavit Genaunos immanem gentem, et Brencos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde

putat, quicumque emunctioris naris sit.—9 Dan. Heinsius *posset* nisi error operarum est. *militiæ nam tiro* Lips. 4.—10 ' Mire variant codd. in Genaunis et Breunis. *Geraunos* nonnulli Lamb. Pulmanni Gemblac. 2. et Mentel. *Cenaunos* unus Cruq. in scholio. *Genauvos* nonnulli Lamb. Basill. et Baxt. qui Celticas, ut solet, et Britannicas etymologias, inanesque conjecturas proponit. *Genaumos* Lips. 1. *Genautos* Brod. *Germanos* Pulmanni Diesth. Alt. 2. Zar. *Velonos* Lips. 4. *Belaunos* var. lect. ap. Jon. Sunt Velauni ap. Plin. III. 20. et Βελαῦνοι ap. Ptolem. II. 13. populi Vindelici. *Gelonos* Venett. Locher. Ascens. Mancin. Glarean. Sed quomodo huc veniant Geloni? de quibus vid. ad II. Od. 9. 22. [*Genauvos* Wakef.] *Genaunos* Acr. Porphyr. [Harl. 1. 2. 3.] plures Lamb. antiquiss. et duo alii Blandd. Cruq. sine litura, Pulmanni Hunn. Gembl. 1. et Beller. libri Fabr. Gott. Lips. 2. 3. Franeq. Helmst. Dess. 2. Alt. 1. Flor. Medioll. Mur. Fabr. Lamb. Cruq. Torr. Heins. Steph. Rutgers. Fab. Dacer. Bentl. Cun. San. Jon. [Bipont. Mitsch. Wetzel. et Kidd.] Vera hæc haud dubie lectio, cum et ap. Strab. IV. p. 206. ubi olim erant Γεναῦοι vel Τεναῦοι, recte sint Γεναῦνοι hodie, post Xyland. et Casaub. quorum vid. not. et apud Plin. III. 20. in Inscriptione e tropæo Alpium, inter gentes Alpinas devictas sint *Genaunes*, ut omnes ibi codd. exhibent, cum editt. perperam et corrupte habeant *Naunes*: vid. ibi Harduin. Facile ex *Genaunos* orti omnes memorati errores, etiam *Velaunos*, s. *Velonos*, unde inepte post amplius factum *Gelonos*. In eod. vs. *implacitum* unus Torrent. *in placitum nemus* Alt. 1.' *Jani*.—11 *Brencosque* Lamb. e Strab. l. l. ubi olim erant Βρέγκοι, improbante Jani. sic etiam ed. Torr. item Baxt. Gesn. et Zeun. *Breucos* plures Lamb. 'Sed non conveniunt huc Breuci, gens inferioris Pannoniæ. Vid. Ptol. II. 16. Strab. VII. p. 314. Plin. III. 25. Sueton. Tib. 9. ibique Torrent.' *Jani*. *Bremnos* Flor. *Brennos* Acr. Porphyr. omnes Pulm. Harl. 3. 4. 6. libri Fabr. et nonnulli alii, ut Mentel. Altt. Franeq. Lips. 1. 4. Venet. 1492. Locher. Asc. Basill. Mancin. Mur. Fabr. Steph. Rutg. Heins. Fab. Dacer. Cun. et Wakef. Etiam ap. Flor. IV. 12. 4. sunt *Brenni*. *Breunos* Comment. item antiquiss. et duo alii Blandd. Cruq. nonnulli Lamb. Lips. 2. a m. s. et Lips. 3. Dess. 2. Helmst. Cruq. Bentl. Sanad. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Francis, Pine, Talbot. Sandby, et Kidd. ' Probat etiam Torrent. et Turneb.

NOTÆ

9 *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis tua felicitate hostes devicit Drusus.

10 [*Genauvos*] *Genaunos* .... *Brencosque* [*Bremnos*] Alii frustra, *Geraunos*, *Tenaunes*; item *Breunos*, *Breucos*, &c. Ex Strabone, diserte Genauni et Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas*. Vide Flor. IV. et Vell. Patercul. antea cit. Od. IV. hujus libri.

Implacidum genus] Ex Strab. cit. cum illi urbem expugnarant, non viros occidebant solum, sed infantes etiam masculos, immo mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12 *Alpibus tremendis*] Ob nives et præruptas cautes, aditu difficillimas,

Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis;

Neronum major natu acriter depugnavit, et felicibus auspicibus tuis repressit Rhæ-

Adversar. xiv. 17. Sunt quoque *Breuni*, juncti Genaunibus, ap. Plin. iii. 20. in Inscriptione Alpina, ubi summa librorum constantia: item Βρεῦνοι vel Βρευνοὶ ap. Ptolem. ii. 13. et ap. Strab. l. l. hodie quidem, post Xyl. et Casaub. Facile ex *Breunis* corrumpendo orti *Brenni*, item *Breuci* et *Brenci*. cf. Cellar. Descr. O. A: tom. i. lib. ii. c. 7. Mox in eod. vs. *feroces* Lips. 3. pro var. lect.' *Jani*.—13 'Cuning. conj. *disjecit*. Illud *plus vice simplici* in omnibus editt. ad antecedentia trahitur, puncto post *simplici* posito. Scholiastæ et veteres Intpp. ita explicant, ut dicatur Drusus illis populis non simplicem, sed duplam vicem reddidisse, h. e. alterum tantum malorum et cladis, quam dedissent, intulisse. Quæ quam dura sit ratio, ad sentiendum facile est. Attamen eam probat Gesn. vel de fortunæ vicibus cogitandum putat, et exponendum: non sine periculo. Alii expl. *plus vice simplici*, h. e. plus semel, non semel, i. e. sæpius, vel (ut Sanad.) bis. Sed etiamsi, quod jure dubitatur, satis rectum et Latinum esset *vice simplici* positum sic simpliciter pro, semel: tamen illud *plus vice simplici*, sive hoc, sive alio modo explicetur, incredibiliter friget, et nescio quomodo languidum et miserum est, junctum quidem et additum magnificæ, quæ præcedit, sententiæ. Contra, qui sequuntur, vs. 14–16. mihi semper pro majestate reliqui Carminis nimium vel ad orationem jejuni et vulgares visi sunt, vel ad ipsam sententiam exiles angustique. Nam quis non offendatur eo, quod post tam splendidum rerum a Druso gestarum elogium, sic frigide unicum prælium memoretur, a Tiberio factum, qui tamen inprimis hic laudandus esset? Cum in bello Vindelico pluribus præliis Nerones aggressos esse et vicisse barbaros constet; eorum præliorum unum tantum Tiberio, cetera omnia Druso, assignasse hoc tali in Carmine putemus Horatium? Denique unico illi prælio quomodo tandem conveniat eorum, quæ statim sequuntur, magnificentia, plures sane atrocis belli labores declarans? Sed omnibus his malis medetur, arbitror, ita mutata interpunctio, ut *plus vice simplici* ad sequentia pertineat, quæ nunc nescio quomodo vigere ac animari videntur, dum et sententiæ vis augetur, et exquisitior ornatiorque orationis decor existit: quemadmodum præcedenti sententiæ molestum sic additamentum demitur.' *Jani*.—15 Variant hic etiam libri in *Rhætorum* scriptura. Vid. Var. Lectt. ad iv. Od. 4. 17.—16 Pul-

NOTÆ

atque, ut ait Florus, 'quo bellum non posse ascendere videbatur.' Adde 'gentes numero frequentes, feritate truces,' &c. quod habet Vell. Paterc.

13 *Plus vice simplici*] Nonnulli sic interpretantur: non simpliciter vices reddens hostibus, sed multo acceptis majora iis mala et damna invehens.

14 *Major Neronum*] Claudius Tiber. Nero, de quo supra, Od. iv. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclare bellum confecit, ut fuse narrat Vell. Patercul.

Rhætos] Supra Od. iv.

16 *Auspiciis pepulit secundis*] Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit] Recte et ex fide historiæ. Nam quos perdomitos adulatorie Velleius scribit, verius coërcitos duntaxat ait Suetonius, Octav. cap. 21. Vide

Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster, Pleiadum choro
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni præfluit Apuli,

tos feroces: spectari dignus in prælio Martis, quam magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare hostium catervas, et agere frendentem equum per medias flammas, fere quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens et Dauni Apuli regionem

manni Hunn. *Auspiciis repulit.*—17 'Vulgo inciditur post *Martio.* Mihi venustior et gravior esse sententia videbatur, commate post *Spectandus* posito.' *Jani.* *Spectatus* legit Jever. ad Lucan. III. 66. i. e. probatus. Ovid. Heroid. Epist. XV. 193.—19. 20 Dess. 2. Lips. 2. a m. pr. *fatigarat.* Var. Lect. ap. Jones. *fatigavit ruinis Indomitos!* Bentleii Gal. etiam *Indomitos.* Bentl. emend. *Indomitus,* quia Poëta Rhætos, quos modo 'fatigatos' dixerit, non potuerit comparare undis *indomitis.* 'Sed hoc est argutari. Et quis possit h. l. ferre *undas* sine epitheto? Bene habet *Indomitas,* omnium librorum lectio.' *Jani.*—24 Pro *ignes,* quod habent omnes libri, Bentl. conj. *enses,* inscitissime, ait Cuning. At ap. Sil. Ital. XIV. 176. legitur: 'per medios ignes, mediosque per enses.' Cf. XV. 41.—26 *Qua* emend. Bentl. non male, inquit

NOTÆ

et Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

18 *Devota morti pectora liberæ*] Mori paratos potius libertate fruentes, quam vivere serviendo.

20 *Indomitas prope qualis, &c.*] Similitudine conglobata rem illustrat, et mirum quantum auget. Ne leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21 *Auster*] Ventus meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Pleiadum] Septem stellæ sunt inter arietis caudam et tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro*] Ex Hygino Astron. II. 22. 'Pleiades choreas ducere existimantur.' Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures;* vel potius a πλέω, *navigo;* quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc et Latinis Vergiliæ dicuntur a vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. II.

24 *Medios per ignes*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel per accensos revera ab hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25 *Tauriformis Aufidus*] De eo flumine, III. Od. ult. et hujus lib. Od. 9. *Tauriformis,* qui rapido cursu, et allisis ad ripas aquis, ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen et fabula. Alias alii sed longius et perperam etymologias petunt.

26 *Dauni Apuli*] I. Od. 22. 14. II.

Cum sævit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris;

irrigans ita fluit rapide quando grassatur et magnam eluvionem parat agris cultis;

Cuning. et sic legendum contendit Animadv. IX. p. 379. 'Omnino non male emendatio est, sed neque necessaria. Quomodo enim, ut ait Bentl. subtilem Geographum agat Horatius, si legamus *Qui*, id ego non video. Ad ornatum spectat versus, non ad docendum situm fluvii.' *Jani.* '*Dauni* pro *Daunii* lego, a recto Daunium. Daunus enim, urbis conditor, intelligi hic nequit; nam is ex Illyrico venit, adeoque Apulus vocari non potest; neque urbs Daunus ipsa erit, tum enim *Apulæ* legendum foret. Sed Daunium neutro genere agnovit hic Horatius, qui hoc oppidum ideo Apulum vocat, ut distinguat ab alio Daunio oppidulo Thraciæ, ut Steph. B. voluisse videtur, qui τεῖχος Θρᾴκης urbem notat.' *Jever ad Lucan.* I. 549. Vide ad I. Od. 22. 14. Mox *perfluit*, nonnulli Lamb. unus Bersm. Lips. 3. 4. Dess. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Gryph. Basill. et Lamb. *præfluit* plures Lamb. (cui et probatur,) tres Blandd. Cruq. omnes Pulm. optimi Torr. Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Mentel. Lips. 1. 2. Franeq. Altt. Helmst. Ald. Mur. Cruq. Torr. Fabr. Steph. Heins. Rutg. Fab. Dacer. Cun. Sanad. Baxt. Jones. Jani, Bipont. Gesn. Zeun. Francis, Towers, Mitsch. Wakef. Wetzel. Comb. et Kidd. Vide supra ad IV. Od. 3. 10.—27 Lips. 2. *Dum sævit.*—28 *Diluviem meditatur* Acr. Porphyr. Comment. Cruq. Serv. ad Virg. Georg. III. 153. Æn. IV. 171. sex Lamb. plures et meliores Cruq. et Torrent. Pulmanni Gembl. 1. et Beller. 2. 4. unus Bersm. libri Fabr. et Gesn. tres Bentl. Franeq. Lips. 3. 4. Alt. 2. Helmst. Harl. 2. 3. 5. Venet. 1478. Lamb. Cruq. Torr. Mur. Fabr. Steph. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Gesn. Burm. San. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Gesn. Zeun. et Comb. *minitatur* Non. Marcell. III. 84. nonnulli Lamb. tres Cruq. Pulmanni Hunn. Gembl. 2. et Diesth. unus Bersm. plures et vetustiores Bentl. Harl. 1. 4. 6. Mentel. Dess. 2. Alt. 1. Lips. 1. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Basill. Rutgers. et plures, sed hodie inprimis Bentl. et Kidd. 'Priorem lectionem cum agnoscit tum jam reprehendit Porphyr. 'Male dixit, *meditatur* diluviem, quia in ipso actu est, nec debet cogitare aut condiscere id, quod jam facit.' Contra Serv. l. l. '*meditatur*, i. e. infert, exercet; nam in ipsa meditatione exercitium et actus: sciendum tamen est, hoc hodie in usu non esse.' Male vero uterque Grammaticus. Nam neque *meditatur* esse potest pro, infert, neque omnino pingitur a Poëta fluvius inferens jam diluviem, sed illaturus, sive parans demum, dum sævit adhuc intra alveum suum. Bentl. prætulit *minitatur*, non ob illam Porphyrionis reprehensionem; nam non magis id verbum ad actum præsentem pertinet, quam *meditatur:* sed primum, ob Nonii et antiquiorum codicum (suorum scilicet) auctoritatem; deinde, quia verbo 'sævire' aptius jungatur 'minitari,' quam 'meditari,' quod dissimulatam celatamque iram significet; denique, quia præsentius aliquid et fortius declaret 'minitari,' quatenus 'minitemur' in præsens, 'meditemur' in longinquum. Alteram et tertiam rationem pro argutiis et cavillationibus habebit, cuicumque erit sensus poëticus. Nonius autem, ut jam recte vidit Sanad. vel corruptus illo loco est, vel glossema amplexus. Nam profecto *meditatur* longe non solum exquisitius

NOTÆ

Od. 1. sub finem. Item Od. VI. hujus libri.

27 *Cum sævit*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, et 'sternit sata læta, boumque labores;' quod canit Virgil. Æneid. II.

28 *Meditatur*] Dictio perelegans, pro qua inepte alii, *minitatur*.

Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque et extremos metendo,
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium et tuos
Præbente Divos: nam tibi, quo die
Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam,

sicut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos et ultimos sternens terram operuit cadaveribus, victor absque damno; te milites, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimvero quo die Alexandria supplicans tibi portus et aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obsecun-

atque audacius, et sic magis et poëticum et lyricum, sed etiam augustius et gravius, hujusque et Carminis et loci majestate dignius verbum est, quam *minitatur;* quod quidem mature pro interpretamento allitum et hinc a librariis, quorum captui magis conveniret, in contextum illatum fuisse, luce clarius est. Omnino hæc etiam Metaphora est, cum dicitur 'minitari' res inanima; sed nonne multo eadem vulgarior et tritior, quam ubi 'meditari' dicitur? Omnia hæc agnoscere noluit Bentl. ut modo ab aliis discederet.' *Jani.* *horrendaque cultos Diluvie metit ater agros* conj. ap. Jones.—30 Florent. et Venet. 1486. *dirpuit*, forte pro 'diripuit,' ut 'surpuit,' inquit Gesn.—31 *Primosque extremos* Lips. 4. *Primosque extremosque* Dess. 2.—32 Nonnulli codd. ut Lips. 2. Alt. 2. Venet. 1492. Locher. Ascens. Basill. Venet. ap. Zeun. Glarean. Mur. et Fabr. *Stravit humi.* Harl. 6. *sine cæde.*—34 *Præbente duces* Lips. 4. 'Comma, quod vulgo est post *tibi*, esse debet post *nam*, ut facile elegantiæ sensus docet.' *Jani.*—35 *Alexandria* nonnulli codd. et edd. ex his Lamb.

NOTÆ

29 *Barbarorum*] Rhætorum.

Claudius] Tiberius Nero, de quo ante.

32 *Sine clade victor*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Od. IV. hujus libri, 'Sine ullo detrimento commissi exercitus: quod præcipue huic duci semper curæ fuit,' &c.

33 *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus et gloria victoriæ cessit Augusto, cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. cap. 21. 'Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam . . . Item Rhætiam, et Vindelicos,' &c. Ovid. Trist. II. 'Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas: Auspicium cui das grande, Deosque tuos.'

34 *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrasti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellasti, secundosque exitus et optatum decus habuisti.

Quo die] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio et Cleopatra victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. I. post medium hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. &c.

Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela præsens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines,

dans prosperum militiæ finem præbuit, et honores expetitamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, et Medus atque Indus, te Scytha vagus reveretur, o Cæsar certum columen Italiæ ac Romæ Principis! Te

Sanad. Towers, et Francis. Sed plures et meliores, ut Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. *Alexandrea*, quorum auctoritatem sequuntur Venett. Locher. Asc. Basill. Mur. Fabr. Cruq. Torr. Steph. Heins. Rutg. Fab. Dacer. Baxt. Bentl. Cun. Jon. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. '*Alexandrea* etiam in nummis et monumm. Vid. Anton. Augustin. Antt. Num. Dial. III. p. 42. Gruter. Inscr. CCCLXXVI. 3. DXXV. 2. Præfert eam scripturam etiam Broukhus. ad Propert. III. 11. 33. et nostro in loco Priscian. lib. II. p. 588. cum alias utraque scriptura usitata sit, e Gr. 'Αλεξάνδρεια.' *Jani.* —42 *Indus profugusque Scythes* Lips. 3.—45 Faërn. et Jannoct. Lambini, *ce-*

NOTÆ

35 *Portus*] Quidam legunt *portas.*

Alexandrea] Alexandri opus, ab eo Magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36 *Vacuam patefecit aulam*] Cum in eam urbem confugissent Antonius et Cleopatra, invadentibus Romanis demum, ille sibi manus attulit violentas, deportarique semianimis voluit in Mausoleum a Cleopatra conditum, quo et hæc se recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Augustus reperit.

39 *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico et Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Od. seq.

Optatum decus] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res bene gestas et confectas, ovans urbem ingressus est: melius alii ad Augustum, cui decreti tum demum sunt honores divini, dominatusque perpetuus.

41 *Te Cantaber, &c.*] Adverte, studiose lector, amplificandi ubertatem et felicitatem, verborum dictionumque copiam et lumen. De Cantabris II. Od. 6. init. III. Od. 8. ubi, 'Servit Hispanæ vetus hostis oræ Cantaber, sera domitus catena.'

42 *Medusque, et Indus*] I. Od. 12. III. Od. 8.

Scythes] I. Od. 19. et 35. II. Od. 9. in fine. III. Od. 8. et 24.

43 *Tutela præsens Italiæ*] III. Od. 5. 'Præsens Divus habebitur Augustus.' Virgil. Ecl. I. 42. 'neque servitio me exire licebat Nec tam præsentes alibi cognoscere Divos.'

Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,

Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehemens Tigris, Te Oceanus belluas educans qui separatis Britannis obmurmurat, te regio Galliæ mortem

lat originem.—46 *Nilusque, te Ister* Helmstad. a m. sec. *Ister rapidusque Tigris* Lips. 3. et Mentel. *et rapidus Tigris* Lips. 4. *te trepidus Tigris* ed. Gryph.—47 *Te beluosus* Bentl. Cuning. Wakef. et Kidd. Sed vid. Cellar. Orthogr. Lat. ed. Harles. tom. I. p. 188. *qua remotis* conj. Bentl. Vid. Var. Lectt.

NOTÆ

46 *Nilus*] Metonym. pro Ægypto provicta, quam rigat et fœcundam reddit exundatione sua fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura III. Od. 3. 48. *Fontium qui celat origines.* Plin. lib. v. cap. 9. 'Nilus incertis ortus fontibus,' &c. Ita quidem veteres: at modo compertus est oriri duobus e fontibus in Æthiopia superiori regnoque Abassenorum, in terra Sacahala, inter excelsos montes; augetur vero primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliisque subinde compluribus. De Nili origine nuper disseruit erudite Isaacus Vossius; necnon Michaël Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd. pro Germania, quam 'sic perdomuit Tiberius Nero, ut in formam pæne stipendiariæ redigeret provinciæ: quare tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatus est.' Vell. Paterc. lib. II. jam sæpe citato. Vel potius intelligendi sunt provicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris] Is Armeniæ fluvius oritur e montibus Ararath, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios rapidus, nomen adeptus est; eo quod tam velox esse videatur quam sagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. VI. 27. Porro judicantur hic Parthi, qui Armenia, quam tenebant, Augusto jubente cesserunt, immo signa victis Romanis erepta ultro remiserunt, ut dictum est, III. Od. 5.

47 *Te belluosus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipsa Britannia Majore, quæ modo Anglia nuncupatur. Nam ab hujus insulæ primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deposcendam: ut annotavi, ad III. Od. 5.

Belluosus] Novum epithetum, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plinium, IX. 5. ubi sic habet: 'D. Augusto legatus Galliæ scripsit, complures in littore apparere exanimes Nereidas... Tiberio Principe contra littus insularum Lugdunensis provinciæ belluas amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis et magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore; interque reliquas, elephantos et arietes... expulsam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem centum et viginti, maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. Belluæ, cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Ju-

Te non paventis funera Galliæ
Duræque tellus audit Iberiæ:
Te cæde gaudentes Sygambri
Compositis venerantur armis.

haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sygambri conditis armis obtemperant.

ad vs. 26.—49 Bentleii Cantab. et alius recentior, item Acron Ms. ap. eundem, et Lips. 1. *paventes.* Atqui ita edidere Bentl. Cuning. Wakef. et Kidd. nam sæpius dici 'Gallias' plurali numero.—50 Bentl. et Kidd. *Hiberiæ.* Vid. Var. Lectt. ad I. Od. 29. 15.—51 *Sicambri* est lectio vulgata. *Sygambri* optt. codd. et edd. teste Oudendorp. ad Sueton. Octav. cap. 21. Vide Var. Lectt. ad IV. Od. 2. 36. et ad Propert. IV. 6. 77.—52 *Depositis v. armis* conj. Cuning. *Cum positis* var. lect. ap. Jones.

NOTÆ

dææ Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate sua M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.'

48 *Britannis*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis, dixi III. Od. 5. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septemtrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli Germanica natio, circa annum Christi 441. In Cismarinam porro migrantibus illis regionem, quæ prius Aremorica dicebatur, exinde Britannia Minor vocata, et nunc pars est regni Francorum.

49 *Non paventis funera Galliæ*] Galli præ ferocitate mortem spernebant adeo ut, imminens evidensque vitæ periculum declinare cum possent, minime tamen vellent: forte quod metempsychosin a Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc et coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Hist. XII. 18. Cæsar Bell. Gall. VI. 13. 'In primis Druides hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto,' &c.

50 *Duræ tellus Iberiæ*] Hispani labore et militia indurati. Vide supra Not. hujus libri Od. v. 28.

51 *Sygambri*] Supra, hujus lib. Od. II. 36. Not.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

Extrema hac Ode civiles Augusti laudes per capita atque summatim dicturus, fingit se ab Apolline Augusti numine admonitum, ne amplius res bellicas lyra sua tractare velit.

PHŒBUS volentem prælia me loqui

Meditantem me canere certamina et urbes expugnatas Apollo cithara objurgavit,

Victas et urbes, increpuit lyra,
Ne parva Tyrrhenum per æquor
Vela darem. Tua, Cæsar, ætas
Fruges et agris retulit uberes,
Et signa nostro restituit Jovi,

ne vela exigua committerem Tyrrheno mari. Tuum, Auguste, ævum revocavit agris messem fœcundam, nostroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum

Ode decima nona Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in Venet. 1492. et Locher. *Augustum celebrat.* Ascens. *Rursus Augustum celebrat.* Sivr. *Ad Augustum pacificum.* 'Porphyrion sic: 'Quidam separant hanc Oden a superiore, sed potest illi jungi, quoniam hic laudes dicuntur Augusti.' Unde intelligitur, vulgatam illius ætate et usu receptam eam rationem fuisse, in codd. quoque, ut hæc duo Carmina in unum conjungerentur. Atque etiam Cruq. in codd. sine ulla distinctione adhærentem hanc Oden superiori reperit. Facile et argumenti affinitas et metri similitudo ei errori occasionem dedit. Nam novum hoc esse Carmen atque a præcedente diversum, quis non videat?' *Jani.*—1 *Phœbus volente* conj. Torrent. et Gesn. in Thes. L. L. v. 'increpare.' Lips. 4. *præmia me loqui.*—2 'Post *increpuit* comma ponunt Cruq. Steph. Jones. et quicumque jungunt *loqui lyra*, idque male.' *Jani.*—4 Helmstad. a m. pr. *et tua:* idem *ut tua* a m. sec.—5 'Hic etiam multi codd. *rettu-*

NOTÆ

Metrum idem quod supra I. Od. 9.

1 *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certe nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent et continuam. Immo Poëta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cum ceteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse vero sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic a Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. III. Od. 3. similiter: 'Quo, Musa, tendis? Desine pervicax . . . Magna modis tenuare parvis.'

2 *Increpuit lyra*] Vulgo jungunt vocem, *lyra*, cum verbo, *loqui:* sed profecto duriusculus foret contextus; nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto, lector emunctæ naris.

3 *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exigua cymba navigare ingens æquor, id est, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem, infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti vero magnitudini diserte velificatur. De mari Tyrrheno I. Od. 11. 6. et alibi. Hic vero pro quolibet vasto mari ponitur, per Metonymiam.

4 *Tua, Cæsar, ætas Fruges et agris retulit uberes*] Hac ætate tua cultos videmus agros, uberesque messes habemus per providentiam tuam; cum antea bellis civilibus aut hostilibus sterilitas et vastitas rura deformarent atque depopularentur. Supra Od. V. hujus libri.

6 *Signa nostro restituit Jovi*] Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quæ quidem, profligatis Crasso Antonioque, Parthi ademerant, templorumque suorum parietibus et colum-

Derepta Parthorum superbis
Postibus, et vacuum duellis
Janum Quirini clausit, et ordinem

valvis ablata: obseravit Janum Quirini bellis vacuum: justas etiam leges et modum

lit.' Jani. Sed vid. var. lect. ad II. Od. 1. 28.—7 *Direpta* omnes Lamb. præter duo, omnes Pulm. tres Bersm. aliique plurimi, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Lipss. 1. 2. 3. 4. Dess. 1. 2. Altt. 1. 2. Helmst. tum Venett. Locher. Ascens. Basill. Mur. *Derepta* duo Lamb. et unus Cruq. cum litura, duo Blandd. Cruq. sine litura, Mentel. Franeq. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Heins. Steph. Fab. Rutg. Dacer. Bentl. Baxt. Cun. Sanad. Jon. Gesn. Zeun. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. Et sic esse debet. cf. N. Heins. ad Ovid. M. III. 52. Vide ad III. Od. 5. 21. et III. Od. 28. 5.—8 *Hostibus* pro *Postibus* Commentator ap. Cruq.—9 '*Fanum* conj. Mur. et Passerat. ap. Lamb. et sic Brod. Cui tandem probari possit talis lectio? *Eanum* reperit Passerat. in cod. Rom. (vid. Lamb.) item Marcil. in suis. Omnino Janus etiam Eanus dictus antiquitus. vid. Macrob. Sat. I. 9. *Quirini* omnes codd. et vulgo editt. quod esset, templum Jani a Romulo conditum. *Quirinum* conj. Passerat. ap. Lamb. (cui neque ipsi displicet) et Gronov. ad Sueton. Aug. 22. et sic edidere Baxt. Cun. et Jon. probante Cl. Oudendorp. ad Sueton. l. l. Nullus dubito, quin Horatius ita scripserit. Nam primum nihil omnino faciebat ad rem præsentem Romuli conditoris mentio, et sane Numa potius memorandus erat, qui certe primus Janum belli pacisque indicem fecisset. Quod Sanad. putat, *Janum Quirini* dici, ut distingueretur ab aliis, quæ Romæ essent, Jani templis, id quam frigidum sit, non opus est ostendere. Deinde solenni et religioso nomine *Janum Quirinum* appellatum fuisse, hoc inprimis etiam in argumento, docent dicta in Obss. Igitur, tam perfecto et

NOTÆ

nis suspenderant velut ἀναθήματα, non sine ingenti sua superbia, parique ignominia Romani nominis. Verum illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. III. Od. 5. Vide Justin. lib. XLII. in fine. Sueton. Octav. cap. 21. &c. necnon Pers. Sat. VI. 45. Memineris autem hæc a Poëta non temere Augusto sæpius occini, quod nosset perquam grata esse: nam et cusi sunt nummi cum hac epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, et Marti Vindici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9 *Janum Quirini clausit*] Templum scilicet Jano conditum et consecratum a Quirino, seu Romulo, Augustus finitis bellis clausit. De Jano fuse disserit Macrob. Saturnal. I. 9. 'In sacris,' inquit, 'invocamus Janum Geminum .... Janum patrem, quasi Deorum Deum ... Janum Quirinum quasi bellorum potentem ab hasta quam Sabini curim vocant. Janum Patultium, et Clausium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.' Causam porro et originem istius ritus petit a bello Sabino; quo, irruentibus in urbem 'per patentem portam Janualem hostibus, ex æde Jani magna torrentium vis erupit, hostesque undis scatentibus, ferventi aqua, rapidaque vortigine' aut exussit aut devoravit. 'Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur.' Sed et facile est augurari, ideo Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem 'bellorum potentem' credebant. Ita Macrob. mox cit.

Clausit] Sueton. Octav. cap. 22.

Rectum evaganti fræna licentiæ

imposuit licentiæ effrænatæ: abstulitque flagitia: necnon antiquas reparavit dis-

pleno dignitatis in Carmine, tam et gravem sanctamque, et aptam præsenti argumento, appellationem neglexisse Poëtam, et maluisse dicere *Janum Quirini*, quo vix quicquam exilius aut jejunius dici poterat, quis tandem sibi persuadeat? Pro *Jano Quirino* recte eodemque sensu dici posse *Janum Quirini*, neque quicquam inter utrumque interesse, quomodo Bentleius et Gesnerus, tanti Viri, contendere potuerint, nondum equidem capio; neque exaudio κακοφωνίαν in *Janum Quirinum*. Denique facile, idque mature, librariorum vel negligentia vel inscitia *Quirinum* in *Quirini* mutavit. Vulgata lectio, *clausit*. sed *clusit* emend. Cun. quæ haud dubie vera lectio. Nam semper in hoc argumento scribitur *clusit*, non *clausit*, in nummis et inscriptt. ut ap. Gruter. XLIX. 4. item in optimis codd. ap. Sueton. Aug. 22. (ubi vid. Oudend.) Flor. IV. 12. 64. et alibi. Et credere possimus, Poëtam, idque lyricum, hac tam et solenni et prisca doctaque forma hic uti non meminisse? Sine dubio *clausit* e glossemate est.' *Jani*.—10 *Rectum vaganti* Pulmanni Diesth. *R. vagantique* Dess. 1. *R. et vaganti* Harl. 2. 3. 4. 6. nonnulli Lamb. et Cruq. plures Torrentii, duo Bersmanni, Pulmanni Hunn. Gemblac. 2. et Beller. Mentel. Lips. 1. a m. pr. Lips. 2. a m. sec. Lips. 3. 4. Helmstad. Dess. 2. Venett. Locher. Ascens. Mur. Basill. Steph. Rutgers. *Rectum evaganti* Porphyr. unus Vat. Jannoct. Faërn. Torn. Russard. Nicot. Cler. ap. Lambinum, tres Blandd. Cruq. nonnulli Torrent. Pulmanni Gemblac. 1. unus Bersmanni, Harl. 1. 5. Lips. 1. a m. sec. Lips. 2. a m. pr. Lamb. Cruq. Torr. Fabr. Heins. Fab. Dacer. Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Jani, Mitsch. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Unice vera hæc dignaque Horatio lectio, unde facile corruptela, *et vaganti*, oriri poterat; quemadmodum in vs. seq. *et movitque* Lips. 1. a m. pr. *Licentiæ*, majusculo

NOTÆ

'Janum Quirinum non semel atque iterum a condita urbe, memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terra marique pace parta; ter clausit.' Orosius VI. 20. et seq. distinguit tempora, 'primo post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris:' (et de hac secunda Jani templi clausura loquitur istic Horatius, qui tertiam minime vidit jam tum fato functus) 'tertio gentibus omnibus terra marique pace compositis.' Dio pariter LIII. et LIV. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primo in quinto suo consulatu, post Actiacam victoriam iterum consulatu decimo: tertio consulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hispania:

IMP. CÆS. DIVI
F. AVGVSTVS. PONT. MAX.
COS. XI.
TRIBVNIC. POT. X. IMP. VIIII.
ORBE. MARI. ET. TERRA
PACATO. TEMPLO. JANI. CLVSO.

Vide Just. Lips. Elect. I. 20. ubi luculenter evincit eos, qui ex Livio et Plutarcho 'quasi rem confessam sumunt,' incassum quidem, 'Janum non ter ab Augusto, sed tantum semel clausum, idque post Actiacum bellum.' Unde et Glareanus perperam emendat Sueton. cit. 'tertio clausit,' pro, 'ter clausit.' Quibus egregie occinit Lips. ibid. 'parcite boni manes, non ego vos solicito: tamen hic largiter errastis.'

10 *Evaganti* [*et vaganti*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus: *ordinem Rectum evaganti fræna licentiæ Injecit*. De coërcitis grassatoribus ab Augusto Sueton. cap. 32.

Injecit, emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes;
Per quas Latinum nomen et Italæ
Crevere vires, famaque et imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.

ciplinas, quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificata sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempublicam

L, edidit Jani.—11 *Injecit, amovitque* nonnulli Lamb. et Cruq. Mentel. Lips. 4. Venet. 1492. Locher. Asc. Basill. Mur. Fabr. Steph. Heins. Rutg. Fab. Dacer. *dimovitque* Pulmanni Hunn. unus Cruq. tres Bersm. Lips. 3. Dess. 1. *demovitque* Lips. 2. *domuitque* Dess. 2. *emovitque* Acr. Comment. Cruq. duo Vatt. Jann. Torn. Nicot. Cler. ap. Lamb. duo Blandd. Cruq. plures et meliores Torr. Pulmanni Gembl. 1. 2. Beller. et Diesth. Gott. Lips. 1. a m. s. Fran. Helmst. Altt. Venet. 1478. Medioll. Flor. Lamb. Cruq. Torr. Baxt. Bentl. Cun. San. et Jon. 'Est haud dubie exquisitius etiam et efficacius verbum. Ceterum post vs. 11. in cod. Lips. 1. in contextum intulit stupor librarii glossema: 'ne serviremus voluptati.'' *Jani.*—13 *Latium numen* Lips. 4. *Italiæ* Lips. 1. 2. 4. Dess. 1. et Franeq.—14 Dess. 2. *famaque et.* Quinque Torrent. tres Bersm. et Lips. 1. 2. 4. *imperii.*—15 Nonnulli Lamb. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. unus Cruq. Pulm. Gembl. 1. 2. Beller. et Diesth. unus Bersm. plerique Bentl. Altt. Lipss. Mentel. Fran. Venett. 1478. 1492. Locher. Ascens. Cun. et San. *ortus.* Nonnulli Lamb. antiquiss. Bland. et, præter unum, ceteri omnes Cruq. Pulmanni Hunn. duo Bersm. Bentleii Græv. a m. pr. Dess. Helmst. Basill. Fabr. Mur. Heins. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Baxt. Bentl. Jon. Jani, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *ortum.* 'Aures haud dubie h. l. præferunt *ortum;* alias nil admodum interest. *orta* quinque Torr.

NOTÆ

11 *Emovitque culpas*] Sueton. Octav. cap. 34. 'Leges retractavit, et quasdam ex integro sanxit: ut sumtuariam, de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus . . . . . . divortiis modum imposuit,' &c. Vide et cap. 42. &c.

12 *Veteres revocavit artes; Per quas, &c.*] Priscas virtutes, religionem, fidem, justitiam, temperantiam, patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterunt. Vell. Paterc. 'Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor, restituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, et prisca illa et antiqua Reipublicæ forma revocata: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio: leges emendatæ utiliter, latæ salubriter,' &c.

14 *Imperî Porrecta majestas ad ortum, &c.*] 'Augustus ab Oriente in Occidentem, a Septemtrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus una pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim fere annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam rubigo consignavit.' Oros. lib. VI. cit.

15 *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, et quasi requiescit cu-

Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis aut vis eximet otium;
Non ira, quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia, non Getæ,
Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanain prope flumen orti.

tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat, et civitates efficit adversus ac miseras: Julias leges haud frangent qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ fallaces, nec nati ad

quod puto factum ex *ortus;* cum enim in multis codd. vitiose conjunctim scriptum reperiatur *adortus*, hoc mutarunt stupidi monachi in *adorta*, ob *majestas*.' Jani.—18 Nonnulli Lamb. omnes Pulm. Commentat. et duo codd. Cruq. Bentl. Græv. et Regin. aliique, item Leid. et Zulich. pro var. lect. et Acr. Ms. ap. eund. Lipss. 1. 2. 3. 4. Dess. 1. 2. Altt. 1. 2. Fran. Helmst. Venett. Locher. Asc. Basill. Mur. Fabr. Cruq. Torr. Steph. Rutg. Fab. Dacer. Baxt. *eximet;* Mentel. *eximit;* nonnulli Mss. *exuet*, ex *eximet*. Sed *exiget* duo Vatt. Jann. Cler. et unus Nicot. Lamb. antiquiss. Bland. Cruq. Bentl. Leid. Colbert. item Græv. et Regin. pro var. lect. Ita et Porphyr. nam expl. 'Exiget, nunc, excludet, ut sit quasi, extra aget.' Neque aliter Acr. legit, dum eodem modo exponit. Sic etiam Heins. Bentl. Cun. San. Jon. 'Est quoque verbum cum exquisitius, tum fortius et aptius vi et furori. Bene etiam Bentl. observat, 'eximi' dici fere, quæ molesta sint, ut curas, metum, onus. cf. III. Od. 14. 14. I. Epist. 5. 18.' *Jani.*—19 Lips. 3. *producit.* Lips. 4. *procumbit.*—21 Lips. 4. *bibent.*—22 *Edicta rumpunt* Florent. 1482.—23 *Non S. infidique* duo Vatt. Torn. Farn. Lamb. Pulmanni Hunn. Beller. et Diesth. unus Bersm. Lips. 1. 4. Venet. 1492. Locher. Asc. 'Sed

NOTÆ

bili; quod 'Hesperium' dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet: unde et Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad Occasum regio. Cum vero simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero Atlantis fratre, qui eo se ex Africa contulit, sic nominatam.

20 *Inimicat*] Quintus Cicero de petitione consulatus, n. 37. 'Sin autem neges, statim sese alienant, et inimicantur.' Alii tamen codices aliter, nec habent vocem 'inimicantur:' sed tantum: 'Sin autem id neges, certe abalienes et statim et plures.'

21 *Qui Danubium bibunt*] Accolæ Danubii fluminis, nempe Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus ante. De Danubio sive Istro, præced. Od. XIV. Vide et Od. V. hujus libri.

22 *Edicta Julia*] Supra ad voces, 'amovitque culpas.' Ex Sueton. Octav. 34. Dione LIII. et LIV. Vide et Carmen Sæculare post Epod.

Getæ] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, et inter Dacos numerantur.

23 *Seres*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his I. Od. 12. sub finem.

Infidive Persæ] Parthi regionem

Nosque et profestis lucibus et sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole matronisque nostris,
Rite Deos prius apprecati,
Virtute functos, more patrum, duces,
Lydis remixto carmine tibiis,

amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quam profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis et conjugibus nostris, numinibus antea rite invocatis more majorum, adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignitos, atque

esse debet *infidive*, ut habent omnes ceteri codd. vid. V. L. ad III. Od. 1. 44. IV. Od. 9. 17.' *Jani.*—24 *Nec Tanain* Alt. 1. *Non Tanaim* Harl. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et vulgg. *Non Tanain* Lips. 1. 2. Lamb. Mur. Heins. Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Jani, Bipont. Zeun. Mitsch. Wetzel. et Kidd.—25 *Nosque in pr.* nonnulli ap. Cun. et Jon. *Nosque profectis* Lips. 1. *Nosque profestis* libri Marcil. Mentel. Alt. 1. Dess. 2. Harl. 6. Vet. Comb. Cun. et Jon. 'Sed abesse non potest *et* per sententiam.' *Jani.*—27 Mentel. *Cum prole parentisque.*—28 Dess. 1. *prius et precati.*—30 *Lydiis* nonnulli codd. Torrentii, Lips. 1. 2. 3. 4. Dess. 1. 2. et Franeq. *remisto* Venet. Glarean. Lamb. et Chabot. *permixto* Lips. 3.

NOTÆ

Perside comprehensam incolentes, de quibus I. Od. 12. et 19. et III. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulata pace occiderunt.

24 *Tanain prope flumen orti*] Scythæ, de quibus I. Od. 19. II. Od. 9. III. Od. 24. De Tanai, quem 'Scythicum amnem' vocat Horat. III. Od. 4. 36. Od. 10. 1. Od. 29. 28. vide ibi Not.

25 *Nosque et profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quam *sacris*: atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes etiam et vota precationesque. Vide Not. supra Od. v. 29. et seq.

Profestis lucibus et sacris] Macrob. Saturnal. I. 16. ita scribit: 'Festi Diis dicati sunt: profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi,' &c. Et postea: 'Profesti et qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, præliares.' Hos deinde singulos explicat ibid.

26 *Jocosi munera Liberi*] Vina sunt Bacchi munera: is vero 'lætitiæ dator' Virgil. Æneid. I. 738.

28 *Rite Deos prius apprecati*] Inter libationes Dii invocabantur.

29 *Virtute functos*] Cic. Tuscul. I. n. 109. 'Nemo parum diu vixit qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.'

Duces Lydis remixto carmine tibiis, &c.] Cic. mox cit. Tusc. I. initio: 'Est in originibus,' inquit, 'solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.' De Legib. II. n. 62. 'Honoratorum virorum laudes ad cantus et ad tibicinem prosequuntur.' Val. Max. II. 1. in fine: 'Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.'

30 *Lydis*] Modis ac numeris hila-

Trojamque et Anchisen et Almæ
Progeniem Veneris canemus.

Trojam, et Anchisen, sobolemque jucundæ Veneris.

inmisto Lips. 4. *remixto* in ceteris.—32 Lips. 1. a m. pr. *Progeniem Veneris canamus.*

NOTÆ

rioribus. Nam tibiarum modi varii; Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at Lydius mollis et suavis. Sicut Lydi Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusque affines ac medii, male semper audierunt, velut effœminati, et cupediarum, voluptatum, deliciarumque sectatores. Proverb. 'Lydio more,' apud Herodotum, Suidam, Athenæum, lib. XII.

31 *Trojam et Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus et Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret. 'Æneadum genitrix, hominum Divumque voluptas, Alma Venus.'

EXCURSUS
AD CARMINUM LIB. IV.

EXCURSUS
AD IV. OD. 4. 19—22.

Iterum habemus quatuor versus, quos ex Horatii ingenio provenire non potuisse, facile percipiat, cui non 'frigidus obstiterit circum præcordia sanguis.' Sed hoc accuratius jam declarandum est, cum respectu ad leges illas criticas, quas ad III. 17. 2-5. in Excursu II. dedimus.

Annumerandum esse hoc carmen in nobilissimis et excellentissimis Horatii operibus, ipsoque statim exordio nihil magnificentius ac pomposius esse posse, et in Argumento diximus, et suus quemque sensus docere potest. Jam postquam ab initio, lecto tam sublimi splendidoque exordio, eodem, quo incensus fuit Poëta, ardore incaluisti, subito atque ex improviso incidis in verba:

quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi
Dextras obarmet, quærere distuli:
Nec scire fas est omnia:

Quem non gravissime offendant hæc, ac velut stupore quodam percellant? quis non frigore et febrili quasi horrore se corripi sentiat? quis non inique ferat, interrumpi et reprimi eum, in quo jam versatur, enthusiasmum tam importunis ineptisque versibus? quis eos non vel abesse optet, vel a quovis alio potius, quam ab ipso Horatio, factos insertosque esse, sibi persuadeat?

Primum ipsorum versuum sententiam aspiciamus. 'Nolo jam quærere, unde Vindelici eum morem acceperint, ut securi Amazonia utantur, omninoque, unde origines ducant: nec scire licet omnia.' Quid magis alienum a poëtica, idque lyrica ratione, quid magis alienum ab hoc argumento, ab hoc Carmine, ab hoc loco denique, quid humilius atque exilius, quid inutilius atque miserius, quid indignius Horatio esse possit hac tali parenthesi? Obliviscimur, nos legere incepisse Oden sublimem plenamque caloris Pierii; subito delati sumus in commentationem historicam vel antiquariam. Ergo summus antiquitatis Poëta in medio, eoque excelsissimo, quo unquam exarsit, enthusiasmo, satis phlegmatis habuit, satis tranquillo ac lento animo fuit, ut concipere sensum tam frigidum, inserere tam alienam sententiam potuerit? Hoc si quis credere possit, eum neque ingenii Horatiani, neque rationis lyricæ, neque universam animi humani indolem nosse atque intelligere putem. At, inquit Baxterus, necessarius est iste locus ad indicandam hostium ferociam. O insipientem hominem atque inficetum! Si voluit Horatius pingere Vindelicorum ferociam (quo omnino per se valere 'secures' poterant), hoccine eum ita inepte instituere, ita inscite aggredi potuisse credamus, ut diceret: 'nolo quærere, unde secures acceperint; nec scire fas est omnia?' Quis in hac tali verborum conversione illud consilium, quis picturam, quis Romanæ fidicinem lyræ agnoscat? Dacerius licet fateatur, plane prosaicos atque humiles esse hos versus, neque meritos, qui in hanc Oden inferrentur; tamen excusari eosdem et ferri posse putat, quatenus περίστασις nobis hodie ignota locum illis dare potuerit: sive Romæ et in aula Augusti eo tempore, occasione victoriæ Drusi, multi variique sermones, magnæque controversiæ, de securibus Vindelicorum inciderint; sive Poëta vafre tangere atque irridere voluerit ineptum illius ætatis Poëtam, qui in Carmine, quo celebrare instituisset Drusi victoriam, vel alio quocumque in opere, curiose operoseque de securi Vindelicorum Amazonia disquisivisset. Suffragatur his Gesnerus, morderi putans Domitii Marsi Poëma, Amazonida, quod memorat Martial. IV. 29. Sed cum facilius est eloqui et proponere tales conjecturas, quam earum veritatem ostendere; tum vel sic Horatii horumque versuum honori male consulitur. Nam cogitandum erit, quo in loco et statu mentis sit atque esse debeat is, qui ad jocandum atque irridendum feratur. Quis non videt, ad ridendum opus esse remissa quadam animi inertia, tranquilla quadam et lenta hilaritate, cui nullus omnino locus esse in sublimi enthusiasmo possit? Quare quis tam ignarus sit non solum spiritus poëtici, sed etiam naturæ mentis humanæ, qui credere possit, sic subito ingenium Horatii ab tam excelsis et magnificis sensibus ad jocos satiricos delabi, sic subito ejus enthusiasmi impetum sisti et cohiberi, phantasiam ardentem glaciari quasi et frigore astringi potuisse?

Deinde quam importune his versibus interpositis interrumpatur ipsa sensuum connexio, inprimis etiam apparet, si tollantur e medio:

Videre Rhætis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici: et diu
Lateque victrices catervæ,
Consiliis juvenis revictæ,
Sensere, &c.

Ita quis non malit legere? quis desideret abjectos versus? quis non intelligat, quam præclare jam non solum continuetur enthusiasmi et sensuum quasi torrens, sed etiam quam apto et quasi necessario nexu cohæreant sententiæ, quas resectus ille pannus tam importune interpellat, misereque distrahit? Illud quoque hinc manifestum est, salvo metro e medio tolli posse istos quatuor versus, nisi quod ita acutus fuit interpolator, ut 'et' mutaret in 'sed,' ne vocales concurrerent.

Scilicet clare etiam prodit interpolatorem indoctum ineptumque studium, ita connectendi additamenti cum iis, quæ præeunt et quæ sequuntur, ita illius vel inflectendi vel protrahendi, ut in sententiæ et metri nexum recurreret. Pertinet huc inprimis et intolerabilis illa h. l. importuneque inferta, ad explendam rimam, gnome: 'nec scire fas est omnia,' et plane inscita ac putida connexio cum sqq. per 'sed:' 'nec scire fas est omnia; *sed* hoc certo scio, hoc scire satius est,' vel, ut alii: '*sed*, ut illuc revertar' vel, ut Gesn. 'nolo quærere de gentis originibus, *sed* etiamsi non sint Amazonum progenies, certe late victrices catervæ fuerunt.' Quid miserius, quid puerilius esse hac tali inflexione potest?

Accedit ipsius sententiæ ita plane prosaica conversio, ita humilis et inficeta elocutio, ut prorsus infra dignitatem lyricam, inprimis hujus talis Carminis sit. Quam vulgaris et pedestris conversio: 'quibus unde mos... quærere distuli!' Quam prosaica sunt, 'mos unde deductus, nec scire fas est omnia!' Quam languidum et frigidum illud: 'per omne tempus!' Unicum verbum 'obarmare' exquisitius videri potest, sed illud, cum cetera indoctum hominem prodant, sane non ingenium, sed necessitas metri et casus obtulit.

Denique manifestam glossematis sive scholii speciem hi vss. habent, et facile, unde ortum sit tam miserum additamentum, intelligi potest. Annotarat Grammaticus in exemplo suo ad vs. 18. securi usos fuisse in pugna Vindelicos, more et exemplo Amazonum. Alii mirum videbatur, unde hunc morem accepissent; sed, cum obscuram esse et implicitam eam rem intelligeret, se nolle nunc de ea quærere, in margine ascribebat. Alius addebat, illud sciri nec posse nec necesse esse. Infelici casu erat, qui, animi causa, metro includeret hæc scholia, atque ita extenderet, ut quatuor versus complerentur, et in nexum cum sequentibus rediret parenthesis. Quam in rem cum huc trahebat gnomen: 'nec scire fas est omnia,' tum videns hiatum, 'omnia et,' facile in eam cogitationem veniebat, ut 'et' mutaret in 'sed.' Deinceps librarius, exemplum tale nactus, ipsi contextui inserebat omnia: quod cum admodum mature factum esse oporteat, hinc omnes, qui hodie extant et inspecti sunt, codices, illo assumento laborant.

Quare omnibus his, quæ hactenus dixi, motus non possum non hos tam inutiles atque alienos, tam miseros atque indignos Horatio versus habere pro suppositis, atque ab inepto Grammatico, malove Poëta, temere assutis. At-

tamen more eo, quem servavi in III. Od. 17. 2-5. non resecui eos aut ejeci, sed uncis includi atque asteriscis notari jussi. Primus Lambinus subodoratus videtur eorum ineptiam, dum eos includendos esse dicit interpositionis nota, vel potius ita legendos, ut a proposito sermone aberrantes, quod genus appellent Græci ὑπέρβατον. Post eum Tanaquillus Faber, vir sagacissimus, 'miror,' inquit, 'hæc ab Horatio scripta esse, et nollem factum;' eaque admonitione aliquantum commotus Dacerius etiam fuit, ut vidimus. Denique ejicere versus ausi sunt Guyetus, Sanadonus, Sivrius. Mediam quandam viam ingressurus Jonesius profectos illos omnino putavit ab Horatio, qui, ut fuerit ingenio ad irridendum prono, sumserit quidem lyram, sed mox, erumpente satirica indole, ad deridendum proscindendumque ineptum aliquem Poëtam, æmulum fortasse, abreptus sit, sed antequam Augusto tradiderit Carmen, adhibita feliciter lima, versus hos, quibus hic non esset locus, prudenter ipsum delevisse. Sed unde quæso scire hoc aut habere Jonesius potuit? Deinde de omni hac tali demonstratione facile est ex iis, quæ supra explicita sunt, judicium. Interim ille uncis inclusos versus alio charactere exprimendos curavit.

Ceterum morem Vindelicorum, gerendi Amazoniam in bello securim, ita ad h. l. explicat Porphyrion: 'Hi Vindelici ab Amazonibus ejecti e suis sedibus, ex Thracia in exilium se contulisse alio, inque jugis (Alpium) insedisse dicuntur, et quod potissimum in se tela securesque Amazonum experti fuerint, ipsos usum earum in bello accepisse.' Ortos etiam ab Amazonibus tradit Serv. ad Virg. Æn. I. 244. XI. 651. Quæ sive certa ac vera sint, sive dubitari adhuc possint (certe aliis ex antiquitatis scriptoribus nihil tale constat), nullum profecto præsidium his, quos rejecimus, versibus afferunt: neque obscurum est, quantum tribuendum sit Lambini sententiæ, præclare Horatium id, quod sciret aut certo scire posset, se nescire dicere, quia magis occupatus fuerit in Drusi victoria.

Q. HORATII FLACCI

EPODΩN LIBER.

ODE I.

AD MÆCENATEM.

Imminente jam immani Actiaci belli procella, Horatius Mæcenatis interventu militiæ vacationem impetraverat. Pronum est igitur credere aliquem inter eos intercessisse amicitiæ rigorem, ac si Lyricus noster partium medius atque a fortuna pendulus foret. Satisfaciendo igitur et purgando se quasi per ludum et jocum ad iracundos Iambos convertit stylum. Primus autem versus (auctore vetere Scholiaste Cruquii) προῳδεῖται, secundus vero ἐπῳδεῖται, h. e. alter præcinitur, alter succinitur. Epodos enim, prodente Mario Victorino p. 2501. brevior versus est longiori subditus. Hujus vero metri inventor fuit Archilochus, ut vetus Scholiastes monet. (De Epodo idem mihi videtur. Etiam Od. XI. et XIII. it. XVII. hoc nomine laxius sumto comprehendi posse arbitror. Sed hoc Carmine puto Horatium (serione an προφάσει tantum, nihil attinet) se offerre ad societatem periculi, delicate profecto, ut vacationem sibi datam non dissimulet, bello inutilem se esse fateatur, et tamen paratum comitem, et præmii nihil sperantem affirmet. *Gesn.*)

IBIS Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,

Navigabis, o amice, Liburnicis navibus inter excelsa navium munimenta, Augusti

---

Quinti Oratii Flacci Epodos Liber in quibusdam codd. *Quintus Odarum Liber* vetus codex Mureti: *Liber hic Epodων inscribitur, i. e. clausularis* codex ap.

NOTÆ

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est Trimeter; alter quisque Dimeter.

De hujus libri titulo primum dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere Grammatici, multis post annis, immo post aliquot sæcula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, et eo ordine quem modo videmus, digerentes.

Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo.

discrimen quodlibet promtus obire tuo periculo. Quid agemus nos, quibus vita vi-

Torrent. Hæc Ode est duodecima Libri secundi in Edd. Sanad.—4 Post

NOTÆ

Unde vero Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quod ultimus sit Odarum liber, et quasi post Odas? At levicula ratio. An quod Odæ istæ sint post alias factæ? Immo vero pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. IX. manifeste antecedit Oden 37. lib. I. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in ceteris libris; et in hoc ipso libro ultima et penultima est monocolos et ejusdem metri. Quid quod doctus et sagax Muretus ingenue fatetur, non satis intelligere se cur Epodos liber hic vocetur? Fabricius autem scribit, in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum et Sapphonem; in isto vero Archilochum atque Lucilium. Certe Marius Victorinus lib. III. sic habet: 'Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis et formandis novis metris, primusque Epodos excitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur ...... Horatius ejus exemplum secutus est in ea Ode; 'Solvitur acris hyems grata vice veris et Favoni: Trahuntque siccas machinæ carinas.'' Ergo Ἐπωδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quod Archilochi et Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque Carmina contineat; seu quod Iambicis Trimetris subtexantur accinanturque Dimetri, longioribus quibuscunque versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimvero parum satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos est velut Odes clausula, additurque post Strophen et Antistrophen, hinc ἐπῳδοὺς vocari eos versus minores qui subjecti longioribus sensum finiunt et concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum lib. I. Galenum de usu partium, Epilogo lib. XVII. Diomedem III. 4. Isidorum I. 38. Terentianum Maurum lib. de Metris. Scaligerum Poët. I. 44. &c.

1 *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul absque me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium et Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facile profligavit, fugientemque persecutus debellavit Antonium. Nomen a Liburnis, hodie Croatis populis Illyrii; qui, piraticæ causa faciendæ, genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de Re Milit. IV. 28. et seq.

Inter alta navium propugnacula] Naves Antonii designat ingentes quidem, exstructis in prora et puppi tabulatis turrium instar, Cæsarianis terribiles. Flor. IV. 11. 'Nobis quadringentæ amplius naves, ducentæ non minus hostium: sed numerum magnitudo pensabat. Quippe a senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit..... Immensa clas-

Quid nos, quibus te vita si superstite
Jucunda; si contra, gravis?

vente te grata fuerit; si secus, molesta? An ex mandatis otio fruemur

tuo signum interrogandi ponit Bentl.—5 Omnes codd. Cruquii, unus Torrentii, Harl. 4. et pleræque edd. post Venett. 1477. 1478. 1479. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Sanad. Francis, Towers, al. *sit superstite;* Harl. 1. 2. 3. 5. Bentleii Græv. Battel. Galiens. Leid. et a m. pr. Reg. Soc. Gandavensis optimæ notæ ap. Torrent. Exc. Sax. Vet. Schol. Florent. 1482. Locher. omnes Mancinelli, Bentl. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *si superstite.* Idem ex suis protulerunt Pulmannus, et Barthius in Advers. xxxvii. 15. *si* deest in Petrens. Magdal. et Bodl. Bentleii, et ed. Chabot. 'Sed exquisitius est *si*, tot librorum scriptorum consensu comprobatum, ita ut plena oratio efficiatur, *quibus vita est jucunda, si sit, te*

NOTÆ

sis, naufragio belli facto, toto mari ferebatur,' &c. Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundusii et Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem; Antonianas contra ligneis turribus excelsas, e quibus in hostem catapultas emittebant. Plin. xxxii. 1. 'Armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut e muris. Heu vanitas humana .... Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam navim Antonii pisciculus ..... Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.' Vide Veget. iv. 44. necnon Dionem Nicæum, sive Joann. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: 'Pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis .... Naves Antonii erant navibus hostium longe majores, deciremes complures...... In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat ... De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis,' &c.

3 *Paratus omne Cæsaris periculum Subire*] Teste Appiano, secutus est Augustum Mæcenas cum M. Agrippa, in Siciliam adversus Sext. Pompeium: item contra M. Antonium et Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. viii. præsertim a versu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quod ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: 'Cæsar eo prælio navali superior...... Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam et Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, et ejus adversarios crebro vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascumque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi prius legere possent, et ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causa annulum ab eo acceperant, quo literas obsignarent.' Et postea: 'de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippa et Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justius ...... Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem .... Cæsar Mæcenati assensus est, sumsitque nomen Imperatorium,' &c.

5 *Te vita si superstite Jucunda; si contra, gravis*] Vide ii. Od. 17.

Utrumne jussi persequemur otium,
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non molles viros?
Feremus; et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo,
Imbellis ac firmus parum.
Comes minore sum futurus in metu,
Qui major absentes habet.

minime jucundo, nisi una tecum? An vero istum laborem toleraturi sumus eo animo, quo tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus certe, atque te sectabimur generosa mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum laborem meo sublevem ego non aptus militiæ, minimeque strenuus. Scilicet te comitans minorem habebo pro te timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis implu-

superstite.' Zeun. Unus Torrentii pro v. l. habet *est.*—10 *Quem* Exc. Sax. Gott. Brod. Harl. 1. 2. 4. 6. omnes fere codd. Torrentii, Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1486. 1502. Vet. Comb. *Qua* Harl. 3. omnes Cruquii, Florent. 1482. Venet. 1544. Lambin. Torrent. Cruq. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Bipont. Mitsch. Cuning. Sanad. Francis, Towers, Talbot. Pine, Bentl. Wetzel. Wakef. et Kidd.—15 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Torrentii, al. cum Vet. Comb. et Venett. *laborem*; Glarean. Torrent. Lambin. Cruq. Torrent. Steph. Heins. Dacer. Fab. Delph. Bond. Schrevel. Bentl. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *labore.*—17 'Lege ex emen-

NOTÆ

7 *Utrumne jussi persequemur otium, &c.*] An dum laborabis et periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certe quantumvis jubeas, parere hac in re et morem tibi gerere haud valeo.

9 *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis, qua ipse sibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas ferre minus sum idoneus: respondet vero, sibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. II. Od. 17. 'Me nec Chimæræ spiritus igneæ, Nec si resurgat centimanus Gyas, Divellet unquam.'

11 *Per Alpium juga*] Quæ quidem superasse tanti stetit ipsi Hannibali aliisque. Vide Liv. XXI. 36. et seq. istos montes quibus Italia quasi vallatur, 'transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere.' Plin. Proœm. lib. XXXVI.

12 *Inhospitalem et Caucasum*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies et nives perpetuum horrorem faciunt. Vide I. Od. 22.

13 *Occidentis usque ad ultimum sinum*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versus Occidentem. Vide II. Od. 2. 11. Not.

18 *Qui major absentes habet*] Ita est;

Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet,
Magis relictis; non, ut adsit, auxilî
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ;
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis,

mibus, plus iis relictis metuit incursiones anguium; majorem opem non præstitura, etiamsi præsentibus astiterit. Hanc et aliam quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratia: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur;

datione præstantissimi Nic. Heinsii, *Comes minore sim futurus in metu*, ut *sim* respondeat *τῷ juvenem*.' Bentl. 'Non video quid opus fuerat quod Bentleius post Heinsium ex propria conjectura *sum* verterit in *sim*.' Baxt. 'Omnino *sum* retinendum est: rationem enim reddit propositionis, quam vult videri certam et firmam.' *Gesn*.—19 'Longe apertior esset sententia, modo versus ferret, si *assidet*, et paulo post *timens* pro *timet* legeretur: quomodo enim timere potest relictis, jam assidens; nisi totum illud, *assidens implumibus pullis*, unius epitheti loco accipiamus, ut puta fœta avis, aut quid simile.' *Torrent*.—20 'Cum Torrentii codd. *adlapsus* posui; et sic Vet. Schol. Cruquii.' *Baxt*.—21 Bentleius ex quibusdam codd. Lambini, uno Pulmanni et veterrimo Bland. Cruquii edidit, *non uti sit;* et sic Wakef. et Kidd. Sed, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. tres Bland. Cruquii, et omnes Bentleii, cum edd. vett et recentt. *non ut adsit*. Græv. Galiens. et sex alii Bentleii cum Zarot. *non ut sit*. Omnes codd. Torrentii *auxilii*.—25 Quidam codd. ap. Torrent. *alligata;* et sic Glarean.—26 Exc. Sax. aliquot codd. Torrentii, et unus Fabricii, cum Bentleii Galean. et Magdal. *nectantur*. Pro *meis*, quod habent Harl. 1. 2. 3. 4. alii et edd. omnes, Bentleius ex codd. Canteri, Lambini, Bersmanni, uno Bodl. et Battel. legit *mea;* et sic Harl. 6. cum edd. Wakef. et Kidd.—28 Omnes codd. Torrentii, omnes Bland. Cruquii, plures Lambini, Bentleii, Harl. 1. 2. 3. multi ap. Pulmann. et Bersm. Græv. Regin. et quinque alii ap. Bentl. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *pascuis*, quod recepere Bentl. Sanad. Francis, Towers, Wakef. et Kidd. Sed Leid. Battel. et Reg. Soc. Bentleii, Harl. 4. 6. al. cum Locher. et edd. recentt.

NOTÆ

rei amatæ quando abest, plus timetur, et mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19 *Ut assidens implumibus, &c.*] Non quidem præsens ego te juvare plurimum sperem: sicut avis etsi pullis assideat, parum eos defendit a serpentibus: at tamen iis relictis absens magis timet.

23 *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præsente fruar, o Mæcenas; tibique meum amorem testificer.

25 *Non ut juvencis, &c.*] Neque vero inde velim a te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Neque talia a te peto.

Pecusve Calabris ante sidus fervidum
  Lucana mutet pascua ;
Nec ut superni villa candens Tusculi
  Circæa tangat mœnia :
Satis superque me benignitas tua
  Ditavit : haud paravero,

aut greges e pascuis Lucanis transeant in Calabra, ante ardens astrum: neque ut villa candida vicina alti Tusculi pertingat muros Circæos. Immo tua munificentia locupletavit me sufficienter et abunde. Absit ut accumulem quæ vel terræ infodiam

pascua.—29 *Neque ut supini* ex conjectura in textum recepit Bentl. contra omnium codd. consensum ; Bentleium secutus Kidd. *Neque ut superni* Sanad.

NOTÆ

27 *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus : ut, secundum varias cœli affectiones, commode semper illi pascantur, modo in his, modo in istis. Varro de Re Rust. III. cap. ult. in fine. Apuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua] Pro, ' Calabra pascua,' ubi æstus fervidior, ' mutet Lucanis,' ubi cœlum magis est temperatum : *mutet*, inquam, et ab illis in hæc deducatur, *ante sidus fervidum*, id est, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori est noxius et infestus. De Calabria I. Od. 31. De Canicula, I. Od. 17. 17. et III. Od. 13. 9.

28 *Lucana*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris : continetur in ea quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. XIV. 6. vina Lucana commendat his verbis : ' Verum et longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloria, Tarentina, ... Lucanaque.'

29 *Nec ut superni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod ibi habeo a te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad usque Tusculum urbem in edito colle exstructam.

Villa candens] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi vero villula Horatii, qua licet modica contentum se pluribus locis aperte jactitat, fuisset marmorea. Ergo, vel splendidulam, vel e candenti lapide exstructam intellige. Plin. XXXVI. 22. ' In Liguria, Umbria, et Venetia albus lapis dentata serra secatur.'

30 *Circæa mœnia*] Tusculana ; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes et Ulyssis filius. III. Od. 29. 8. ' Telegoni juga parricidæ.' Vide ibi Not.

31 *Satis superque me benignitas, &c.*] Horatius a Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi : iis vero se plane contentum esse, nec plura flagitare prædicat II. Od. 18. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mæcenatem, ut declarat III. Od. 16. Strophe penultima. Si vacat, lector, lege etiam Not. III. Od. 13. 1. et init. Epist. XVI. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32 *Haud paravero, Quod, &c.*] Nolim insanire divitias accumulando stulte et infodiendo occultandoque in terra, sicut Chremes ille senex

Quod aut, avarus ut Chremes, terra premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

velut Chremes avarus, vel dilapidem sicut helluo dissolutus.

et Wakef. *superbi* conj. Markland. ad Stat. Sylv. I. 3. 86.—34 *Nepos*, majuscula *N*. edidit Kidd. Antiquissimus codex ap. Dorvill. Charit. p. 677. *aut perdam nepos*, omisso τῷ *ut*.

NOTÆ

avarus, apud Terent.

34 *Discinctus aut perdam ut nepos*] Absit etiam ut opes habeam, quas male perdam ac prodige effundam.

Discinctus] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus. Contra 'cinctus' vocatur navus ac fortis. Apud Romanos, discinctum seu non cinctum prodire in publicum, dissoluti ac perditi luxuria hominis nota erat. Proverb. 'Discincta vestis, discinctus animus.' Pers. Sat. III. 'Non pudet in morem discincti vivere Nattæ.'

Nepos] Ita vocatur luxuriosus, quod ei non major cura sit rei suæ familiaris, quam solet esse juveni, cujus pater et avus adhuc vivunt, quos sibi novit opes congerere et opimam hereditatem comparare. Festus.

ODE II.

Horatius dubiis hisce temporibus incertus, civiles turbas urbanaque negotia pertæsus forsan et potentis amicitiæ rigorem expertus, humilium colonorum vitæ invidere se profitetur. De ridicula interim Alfii, noti fœneratoris, persona, urbanissima et Ironica Allegoria, miranda rusticanæ vitæ præconia referri vult videri. (Videntur sane ultima Odæ superioris hanc velut peperisse. *Gesn.*) (Exemplo Alfii fœneratoris ostendit, non facile quenquam a lucri consuetudine recedere. Alfius enim beatum prædicat rusticum, qui nec curis et molestiis, quas fœnoris exercendi studium pariat, vexetur, nec militet, nec mercaturam exerceat, nec causis forensibus det operam, nec potentioribus hominibus gratificari cogatur, sed qui agrum colat. Atque dehinc singula vitæ rusticæ commoda recenset. At idem homo, qui jamjam rusticus fieri cupiebat, intra paucos dies, mutata sententia, ad lucri cousuetudinem repente redit. *Zeun.*)

BEATUS ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,

Felix ille, qui longe a negotiis, et liber ab usuris omnibus, agros paternos colit

Ode prima Libri quinti in Ed. Sanad. Epigraphe in edd. vett. *Vita rus-*

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. I.

1 *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, 'sane longe pulcherrima.' Inducitur fœnerator

Paterna rura bubus exercet suis,
  Solutus omni fœnore;
Neque excitatur classico miles truci;
  Neque horret iratum mare;

propriis bobus: sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubæ,

ticæ laudes.—3 Multi codd. et edd. *bobus*. Lambinus *bubus*, quod Prisciani auctoritate firmat, qui et sic legerat. Vide ad Carm. Sæc. vs. 49.—5 *Nec excitatur* nonnulli codd. cum edd. Zarot. Venett. Mediol. Glarean. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. et Delph. *Neque excitatur* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Bland. et Lamb. cum edd. Lamb. Cruq. Bentl. Baxt. Bipont. Sanad. Cuning. Francis, Towers, Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *Non excitatur* Heinsius ad Claudian. Rufin. I. 218.—6 *Nec horret* codd. Lambini,

NOTÆ

Alfius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam abjecto fœnerandi studio illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstus curam mox abripitur, et ad suos mores redit: adeo valet consuetudo inveterata.

Beatus ille, qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus est Horatius a Virgilio Georg. II. sub finem. Quæ vero hic fuse extulit, ille sedulo perstrinxit: et contra, quæ Virgilius contracte dixerat, Horatius dilatare et explicare curavit. Virgil. Georg. II. 458. sic rusticæ vitæ laudes auspicatur: 'O fortunatos nimium, sua si bona norint, Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis, Fundit humo facilem victum justissima tellus.'

2 *Ut prisca gens mortalium*] Primis nempe sæculis felices et aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem et beatam agebant vitam. Vide Plin. lib. XVIII. init. Val. Max. VII. 1. Virgil. ante cit. vs. 532. 'Hanc olim veteres vitam coluere Sabini; Hanc Remus et frater: sic fortis Etruria crevit: Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.... Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.'

3 *Paterna rura bubus exercet suis*] Non ingentia prædia usuris comparata, sed modica a parentibus sibi relicta. I. Od. 1. 'Gaudentem patrios findere sarculo Agros.' Vide Liv. III. 26. ubi 'L. Quinctius Cincinnatus spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, a legatis' ad Dictaturam vocatur, inventus 'seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cum araret; operi certe, id quod constat, agresti intentus.'

4 *Solutus omni fœnore*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ et cupiditatis labe nulla aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ et humanæ. Deuteron. cap. 23. 'Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.' Cato: 'Majores nostri sic habuerunt, et in legibus posuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: quanto pejorem existimaverunt fœneratorem quam furem.' Cic. Offic. I. n. 150. 'Primum improbantur hi quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum et fœneratorum.' Vide Alex. ab Alex. I. 7. &c.

5 *Neque excitatur classico miles*] Dormit somnum pacatum et placidum; nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci] Quicquid ad arma bellum-

Forumque vitat, et superba civium
  Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
  Altas maritat populos,

nec timet procellosum mare: fugit lites et domos superbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis; atque steriles surculos

Harl. 1. 2. 3. al. cum edd. Zarot. Venett. Mediol. Glarean. Torrent. Bentl. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Delph. Bentl. et Kidd. *Neque horret* Harl. 4. 6. Bland. 1. 2. 3. 4. ceteri codd. cum edd. Baxt. Cuning. Cruq. Sanad. Francis, Towers, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Comb.—10 Lambinus quærit cur *Altas* hic appellet *populos* Horatius, et anne *Albas* reponere satius esset. 'Quid si (pro *populos*) legamus *opulos*, quibus mire gaudent vites, ut

NOTÆ

que attinet, truculentum est et horribile. Porro, 'classica sunt cornua, quæ convocandi causa fuerunt facta: et a calando classicum quasi calassicum dicitur.' Isidor. XVIII. 4. Vide infra versus Virgilii mox afferendos, huc et ad sequentia pertinentes.

6 *Neque horret iratum mare*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juvenal. Sat. XII. Item quæ annotavi I. Od. 3. 9.

7 *Forumque vitat*] Strepitus forensis caret molestia. Litigandi quantus sit furor, quantus et labor, noverat Plutarchus, qui lib. de Fœnore, asserit, forum esse 'impiorum regionem.' Anacharsis scribit, 'locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.' Columella ait, 'exerceri in foro caninum quemque allatrandi, et contra innocentes, et pro nocentibus studium: atque videri concessum intra mœnia latrocinium:' additque: 'Ibi, nisi dorophagos expleas sordidosque ac nummarios, prorsus ludi operam.'

Superba civium Potentiorum limina] Profecto gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium: prima luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juvenal. Sat. III. 124. et seq. Virgil. jam cit. 'Si non ingentem foribus domus alta superbis Mane salutantum totis vomit ædibus undam.' Et postea: 'Insanumque forum, aut populi tabularia vidit. Solicitant alii remis freta cæca; ruuntque In ferrum, penetrant aulas et limina regum,' &c.

9 *Ergo aut adulta, &c.*] Postquam ostendit agricolas esse immunes a malis, quæ comitari solent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, caussidicorum, clientium; jam exponit rusticæ vitæ emolumenta et voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amœnitatem: æstas hortorum frugum et pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium et venationem.

Propagine] Plin. XVII. 10. 'Arbores aut semine proveniunt, aut plantata radice, aut propagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito et consecto arboris trunco.'

10 *Altas maritat populos*] Plin. XVII. 23. scribit longo usu compertum, 'nobilia vina non nisi in arbustis

Inutilesque falce ramos amputans,
  Feliciores inserit;
Aut in reducta valle mugientium
  Prospectat errantes greges;
Aut pressa puris mella condit amphoris;
  Aut tondet infirmas oves;
Vel, cum decorum mitibus pomis caput
  Autumnus arvis extulit,

falce resecans, fertiliores inserit; vel in remota valle pascentes mugientium greges contemplatur; vel extracta favis mella recondit in vasis mundis; vel tondet oves imbecillas. Cum vero autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum,

habet Columella v. 6.' *Cruq.*—11. 12 Hos versus post vs. 13. 14. habent codd. editique omnes præter unum H. Steph. (vid. primæ ed. Diatr. I. p. 38.) qui sic edidit ut et G. Fabric. in ed. Lips. 1570. itemque Chab. Baxt. Cuning. Sanad. Schrevel. Delph. Francis, Towers, Talbot. Pine, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Comb. et ita Valart. Pr. ad Hor. VI. Bentleius vulgatam defendit, quia maritatio vitis curatur Octobri, verno autem insitio. Idem Bentl. legit *Inutilesve,* eumque secutus est Kidd.—18 Harl. 1. 4. Brod.

NOTÆ

gigni, et in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione et arbores eliguntur. Prima omnium ulmus .... deinde populus, ... minus densa folio,' &c. Varro de Re Rust. I. 8. ita scribit: 'Vineæ aliæ humiles, ut in Hispania: aliæ sublimes, ut pleræque in Italia,' &c. et in fine: 'Ubi natura terræ humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu et alimonio vinum non, ut in calice, quærit aquam, sed solem: itaque ideo, ut arbitror, primum e vinea in arbores ascendit vitis.' Vide IV. Od. 5. 30.

11 *Inutilesque falce ramos amputans*] Plin. mox cit. 'Arbusta arari quam altissime desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigit..... Deputantur cum vite pariter interlucata densitate ramorum qui sunt supervacui et absumunt alimenta.'

12 *Feliciores inserit*] Vide Plin. XVII. 14. ubi geminam insitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fisso: altera est inoculatio; fitque exciso cortice, et aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves et natura. 'Tradunt monedulam,' inquit ille, 'condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem rei præbere causas.' Et paulo ante: 'Inserere quoque natura docuit, semine ventis sæpe translato in aliquas corticum rimas: unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro,' &c.

14 *Prospectat errantes greges*] Greges pastoresque invisit, et an recte se habeant cuncta, considerat.

15 *Pressa puris mella condit amphoris*] Virgil. Georg. IV. 140. 'spumantia cogere pressis Mella favis.' Vide Columell. IX. 15. Plin. XI. 12. et seq.

16 *Infirmas oves*] Delicatas, morbis obnoxias.

17 *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe solet pingi Autumnus.

Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ,
Qua muneretur te, Priape, et te, pater
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ;
Queruntur in sylvis aves;

quam lætatur colligens pyra insitiva, et uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, o Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum custos! Nunc placet recumbere sub annosa quercu, nunc super herbam virescentem. Interea dum amnis defluit ripis sub-

Bland. 1. 2. 3. 4. Cruquii, omnes fere Lambini, et Græv. Leid. Regin. aliique Bentleii cum Schol. Porphyr. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *agris extulit*, quod receperunt Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. Sed *arvis extulit* servant ceteri codd. Cruquii, nonnulli Lambini, Harl. 2. 3. 6. aliquot Bentleii, Battel. Petrens. et Vigorn. Venet. 1490. Florent. 1482. Locher. Ald. Gryph. Lamb. Cruq. Torrent. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. Bipont. Mitsch. Wetzel. et Comb.—20 Quatuor codd. Bland. Cruquii *purpura*.—23 Hic secta est hæc Ode in duobus codd. Blandd. et uno Busiidiano ap. Cruquium, his verbis, *Introducit fœneratorem laudantem vitam quietam, sed tamen propositum non deserentem*, quasi alia sit hæc Ode a priori. Atque hanc dictinctionem propugnare videtur Glareanus contra Mancinellum.—25 Torrentius et Lambinus ex pluribus et melioribus codd. Cruquius ex antiquiss. Bland. (qui gloss. habet, *ab altis rivis labuntur aquæ*,) et Baxt. *rivis aquæ;* et sic codex Bersmanni, nonnulli Bentl. et Harl. 4. Sed *ripis* exhibent Harl. 1. 2. 3. 6. ceteri Bentleii, tres Bland. et ceteri ap. Cruq. edd. vett. Steph. Bond. Heins. Schrevel. Gesn. Zeun. Bentl. Sanad. Cu-

NOTÆ

19 *Insitiva pyra*] Proprio labore insita et educata, et hinc longe jucundiora.

20 *Certantem et uvam purpuræ*] Maturam scilicet, et purpureo colore gratam.

21 *Priape*] Hortorum Deus et tutor.

22 *Sylvane*] Agrorum præses et custos. Virgil. Georg. II. cit. 'Fortunatus et ille Deos qui novit Agrestes, Panaque, Sylvanumque senem,' &c. Et postea: 'Nec requies, quin aut pomis exuberet annus, Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi. .... Et varios ponit fœtus autumnus: et alte Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.'

23 *Libet jacere modo*] Hoc frustra putant aliqui novæ Odes initium. Virgil. cit. 'Speluncæ, vivique lacus, ac frigida Tempe, Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum.'

25 *Labuntur altis interim ripis aquæ*] Vel, ex alto quodam loco defluunt; vel, profundo currunt alveo. Virgil. Georg. cit. 'Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes.'

Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hybernus Jovis
Imbres nivesque comparat,
Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
Apros in obstantes plagas;
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pavidumque leporem, et advenam laqueo gruem,
Jucunda captat præmia.

limibus, canunt aves in nemoribus; rivulique murmur edunt aquis labentibus; quod placidum conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove sæviente pluvias et nives procreat, vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita; vel pertica levigata plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosas; ac timidum leporem, gruemque transmarinam pedica implicat, gratam

ning. Francis, Towers, Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. et Kidd.—27 *Frondesque* Bower. et Markland. quod recepit Kidd. item Wakef. cum hac annotatione: 'Ambabus ulnis amplectimur elegantissimam pariter et verissimam Marklandi emendationem. Arbores scilicet aquarum susurris respondent, ut in initio primi Idyllii Theocritei: et grammatice tantum non postulat hunc ordinem verborum. Sic in Mamertini Panegyrico, Sect. II. 'Armorum sonitus tuis vagitibus obstrepentes.' Vide Nostr. IV. Od. 15. 48. Ovid. Fast. VI. 9. 'Est nemus arboribus densum, secretus ab omni Voce locus, si non obstreperetur aquis.' Terentianus Maurus, p. 2431. ed. Putschii: 'Pendet ex humeris dulcis chelys, Et numeros edat varios, quibus Adsonet omne virens late nemus, Et tortis errans aqua flexibus.' Heinsius ad Propertii versiculum, quem ad partes vocavit Markland. IV. 4. 4. intelligere vult de avium voce frondibus insidentium; quod minus placet, nec patitur in Flacco præcedens versus: 'Queruntur in sylvis aves.''—33 Brod. *Aut hamite.*—35 *Pa-*

NOTÆ

27 *Lymphis obstrepunt*] Avibus quasi accinunt, suo murmure ac strepitu avium cantus provocant.

29 *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis tempestas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre. *Tonantis*] Tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. cit. Georg. II. 'Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.' At Georg. I. 305. 'Sed tamen et quernas glandes tunc stringere tempus, Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta: Tum gruibus pedicas, et retia ponere cervis, Auritosque sequi lepores ... Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.'

31 *Multa cane*] Canes fœminino genere poni solent cum de venatione agitur, ut volunt; quoniam, inquiunt nonnulli, velociores et sagaciores ut plurimum sunt canes fœminæ.

33 *Amite*] Ames est furcula seu pertica, qua rete suspenditur aut tenditur ad captandas aves.

34 *Turdis*] Qui præcipui sunt saporis. Gall. *grives.* De his Varro de Re Rust. III. 5. Athen. II. 24.

35 *Advenam gruem*] Varro mox cit.

Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur ?
Quod si pudica mulier in partem juvet
Domum atque dulces liberos,
(Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Apuli,)

prædam. Inter ista quis recordatur molestiarum quas amor gignit? Quod si casta uxor ex parte sua curans familiam dilectosque natos (velut Sabina, vel conjux

viduumve leporem Bentl. eumque secuti sunt Sanad. Towers, Francis, et Kidd. *Pavidum leporem* Græv. Bentleii, sine particula.—37 *Quis non malorum* Ald. —39 Turnebus Advers. XII. 15. emend. *juvans*, quod parum cohæreat oratio. Sed omnes codd. et edd. vett. habent *juvet*, vel *juvat*, ut in uno vel altero ap. Torrent.—43 *Sacrum vetustis* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. quatuor Bland. aliique ap.

NOTÆ

'Volucres partim advenæ sunt ut hirundines et grues: partim vernaculæ, ut gallinæ et columbæ. De illo genere sunt turdi adventitio; ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, et eodem revolant ad æquinoctium vernum. Tull. de Nat. Deor. II. n. 125. 'Grues, cum calidiora loca petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere animadversum: ejus autem summo angulo aër ab eis adversus pellitur: deinde sensim ab utroque latere tanquam remis ita pennis cursus avium levatur. Basis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tanquam a puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla et capita reponunt.' Vide et Plin. x. 23.

37 *Quis non malarum, &c.*] Phrasis Græca, pro, quis non obliviscitur malarum curarum quas amor habet?

39 *Quod si pudica, &c.*] Virgil. cit. Georg. II. 'Interea pendent dulces circum ubera nati: Casta pudicitiam servat domus.' Ecclesiasticus c. XXVI. 'Mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in pace implebit.'

41 *Sabina qualis*] Juvenal. Sat. VI. 162. 'Intactior omni Sabina.'

42 *Uxor Apuli*] Apulæ, ut et Sabinæ, mulieres castitatis et frugalitatis laude florebant. Juvenal. mox cit. 'Malo Venusinam, quam te, Cornelia, mater Gracchorum,' &c. Sabini ab Apennino ad Tiberim et Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, et Aprutii ulterioris portio non modica. *Apulia* duplex; Daunia et Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia, hodie *Capitanata*, est admodum fertilis, sita est inter Aufidum et Tiphernum fluvios. Peucetia, hodie *Terra di Barri*, continet Barianam provinciam, et partem Basilicatæ: lætissimis abundat pascuis.

Perusta solibus] Tum quod ea regio calidior, tum quod eæ mulieres rei domesticæ curam etiam apud villas et agros gerentes, æstum non raro tolerabant, solisque ardoribus torrebantur.

Sacrum et vetustis exstruat lignis focum
 Lassi sub adventum viri;
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
 Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio,
 Dapes inemtas apparet;
Non me Lucrina juverint conchylia,
 Magisve rhombus, aut scari,

Apuli velocis, adusta Solis ardore) e lignis aridis componat sacratum focum, paulo ante reditum mariti fatigati; et caulis includens gregem saturum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non insuavi, paret cœnam non aliunde quæsitam: hæc, inquam, si adsint, non prætulerim ostrea Lucrina, vel

Crnq. omnes ap. Torrent. et Lambin. et edd. vett. item Crnq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Delph. Bentl. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. 'Nil opus legi in hoc Versu *Sacrum et;* neque superius *juvans;* cum ab hoc incipiat expolitio ejus quod generaliter proposuerat.' *Baxt.* 'At cum singula membra protaseos copula connectantur, recepi *et* ex ed. Venet. Lambinus autem edidit *Sacrumque.*' Zeun. *Sacrum et vetustis* Silv. Cruquii, nonnullæ edd. tempore Torrentii, et Mitsch.—45 Quidam codd. *Cludensque.*—47 Optimi codd. apud Torrent. *orna*, sine aspiratione.—50 Omnes vett. codd. ap. eund. Torrent. non *scari*, sed *scauri*, uti

NOTÆ

43 *Sacrum vetustis, &c.*] E lignis dudum congestis adeoque siccis focum exstruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defesso.

Sacrum] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Vestam. Vide Macrob. Saturn. III. 4. &c.

47 *Horna dulci vina promens dolio*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioso dulce videtur, nec requirit vina vetustate delicatiora. III. Od. 23. 'Hornam frugem.'

48 *Dapes inemtas*] Non aliunde pretio comparatas; sed domi quæsitas, seu ex horto, seu e caulis, &c.

49 *Lucrina conchylia*] Ostrea exquisita e Baiano seu Lucrino lacu. Strabo lib. v. Val. Max. IX. 1. Plin. IX. 54. Juvenal. Sat. IV. 141.

50 *Rhombus*] De eo pisce vide Juvenal. mox cit. Sat. IV. 39. et seq. Plin. &c. Galli *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari] Scaros pisces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempestas. Huic pisci tributum esse principatum, scribit Plinius IX. 17. 'Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare; herbisque vesci, non aliis piscibus: mari Carpathio frequens,' &c. Et II. 37. 'Dentes piscibus omnibus serrati, præter scarum: huic uni aquatilium plani.' Et XXXII. 2. ait, 'scarum nassis inclusum non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere; sed aversum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum ejus si forte alius scarus videat extrinsecus, apprehensa mordicus cauda, adjuvat nisus erumpentis.' Inde vero nomen factum aiunt, a σκαίρω, *salio*. Athen. VII.

Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvæ salubres corpori,

rhombos, vel scaros, si aliquos ex Orientali mari in hoc Italicum protrudat sæva tempestas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Asiana, gratior, quam oliva decerpta e ramis arborum pinguissimis; vel folia rumicis prata amantis, et malvæ salutares ægro corpori, aut agna immolata in sacro die Termina-

et apud Columellam.—52 Barthius pro *vertat*, conj. *vexet*, vel *verset:* Nic. Heinsius *verrat;* et sic etiam bis legitur ap. Priscian. pp. 863. et 930. neque variant ibi codd. quatuor, quos contulit Bentleius. Ansam Heinsio correctionis illud videtur porrexisse, quod habetur II. Sat. 3. 235. 'tu pisces hyberno ex æquore verris.'—54 *Ionius* Cuning. Sanad. Towers, et Francis.—

NOTÆ

20. similia refert ex Aristotele. Multa vero Casaubonus erudite ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. 'Nos piscamur scaros, quorum nec stercus fas est Diis rejicere.' Quod ideo dictum asserit Casaubonus, quia solius hujus piscis intestina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. Saturnal. III. 16. ubi scribit, scaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus; magno numero illuc advectos, ac in mari Ostiam inter et Campaniæ littora sparsos, ac velut in terra fruges aliquas fuisse seminatos.

53 *Afra avis*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantia. Juvenal. Sat. XI. 142. ejus meminit, item Martial. XIII. 73. Varro de Re Rust. cap. 9. ait, 'Meleagrides Græcis vocari, novissimas in triclinium ganearium introisse, ac magno vendi, propter hominum fastidium.'

54 *Attagen Ionicus*] Perdix Asiana, quibusdam; est enim Ionia Minoris Asiæ regio. Plin. IX. 48. 'Attagen maxime Ionicus celebratur, vocalis alias, captus vero obmutescens,' &c. Athen. IX. 8. et 9. ex Aristophane, 'Attagen carnis suavissimæ:' Ex Alexandro Myndio, 'Paulo major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fictilium, magis tamen subrubescente,' &c. S. Hieron. ad Salvinam: 'Procul sint a conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus.' Martial. XIII. 61. 'Inter sapores fertur alitum primus Ionicarum gustus attagenarum.'

57 *Herba lapathi*] Λάπαθον Græcis, *rumex* Latinis, Gall. *ozeille vinette, patience*, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. XX. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud sylvestre: 'In palustribus nascitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minima: nostri vero rumicem vocant,' &c.

58 *Malvæ*] Plin. mox cit. 'In mag-

Vel agna festis cæsa Terminalibus,
Vel hædus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido!
Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alfius,
Jamjam futurus rusticus,

lium, aut hædus lupo detractus! Inter istam cœnam, quam jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatas languenti cervice inversum aratrum ducentes; et servulos opulentæ familiæ adjunctos velut examen, circa Lares splendentes ordine dispositos! Posteaquam Alfius fœnerator ista dixit,

57 *At herba* Schrevel.—63 Servius ad Virg. Ecl. II. 63. legit, *fessos v. versum boves.* Cuning. edidit *fessas v. i. boves;* sed Heyne ad Virg. l. l. tuetur *fessos.* —65. 66 'Non levis suspicio me de his versibus incessit: sensus longe est infra Flacci elegantiam; et quis credat tot munia servilia obituram fuisse sponsam (vs. 43–45.) tot servis interim domi otiosis? non ego.' *Wakef.*— 67 *Alphius* Venett. Glarean. Ald. Gryph. Steph. Heins. Cruq. Lamb. Chabot.

NOTÆ

nis est laudibus malva utraque, sativa et sylvestris. Omne solum, in quo seruntur, pinguius faciunt,' &c. Nos de ea jam I. Od. 31. sub finem.

59 *Terminalibus*] In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant: ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 21. Februarii, ex Numæ instituto. Dionys. Halic. lib. II. Ovid. Fast. II. Juvenal. Sat. XVI. 39.

60 *Hædus ereptus lupo*] Sicut venatori sua præda in primis grata est; ita rustico quicquid e lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet 'earum pecudum quas lupus momorderit, carnem effici teneriorem, lanam vero corrumpi,' &c.

65 *Positosque vernas*] Servorum filios heris accedere et apponi, seu accrescere, non secus ac apum examen, nemo ignorat.

66 *Circum renidentes Lares*] Columell. lib. XII. de Villico: 'Consuescat rusticos circa Larem Domini focumque familiarem semper epulari.' De Laribus I. Od. 12. 44. et II. Od. 18. ad hæc verba: 'paternos in sinu ferens Deos.'

67 *Hæc ubi locutus, &c.*] Satyrice hæc et sarcastice in avarum fœneratorem.

69 *Redegit* [*relegit*] Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliisque usitatior. In Verr. 'Bona vendit, pecuniam redigit.'

Idibus] Mense dimidio. Vide IV. Od. 11. 14. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus e credito Idibus repetere. Cic. Catilin. I. 'Prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.'

Omnem redegit Idibus pecuniam;
Quærit Kalendis ponere.

quasi mox rura habitaturus, universam pecuniam Idibus collegit. Kalendis vero quærit collocare ad fœnus.

al. *Alfius* ex vetust. codd. edidit Torrentius; et sic edd. recentt.—69 *Omnem relegit* Harl. 2. nonnulli ap. Cruq. Venett. Mediol. Vet. Comb. Lambin. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Sanad. Towers, et Francis; et sic legit Nic. Heins. in Advers. II. 4. p. 236. et ad Ovid. Fast. II. 540. *Omnem redegit* quatuor Blandd. duo Buslid. et Div. Cruquii, plures et meliores Torrentii, Leid. Græv. Regin. et Magdal. Bentleii, Acron in Reg. Soc. et Græviauus annotator ap. eundem, Harl. 1. 3. 4. 6. Exc. Sax. Brod. duo codd. ap. Bersm. item Maitt. Locher. Bentl. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTÆ

70 *Quærit Kalendis ponere*] Quas Idibus pecunias a debitoribus collegit, has Kalendis sequentibus ad fœnus rursum collocare satagit, usuras usuris accumulans. Non abs re novus Interpres et Criticus existimat Alfium solitum exigere fœnus bis in mense, adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Kalendas, et a Kalendis ad Idus fœneraretur. De Kalendis III. Od. 8. 1 Macrob. Saturnal. I. 15. &c.

ODE III.

AD MÆCENATEM.

Execratur allium, quod apud Mæcenatem imprudens degustaverat.

PARENTIS olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!

Si deinceps aliquis manu scelerata ruperit cervicem patris vetuli, comedat allium cicuta perniciosius. O viscera rusticorum prædura! Quale toxicum istud meis

Ode quarta Libri tertii in Ed. Sanad.—3 Harl. 6. Brod. Venett. Mediol.

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. I.

1 *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hac intellige, studiose lector, nullum esse adeo exile et sterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare et locupletare. Sic 'Nucem' Ovidius, 'Culicem' Virgilius, Homerus 'Pugnam Ranarum ac Murium;' Horatius vero 'Casum arboris' II. Od. 13. Hic autem 'Allium' eleganti Carmine prosecuti sunt.

Si quis impia manu, &c.] Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicuta sed allio plectatur.

3 *Edit* [*Edat*] Quidam legunt, *Edit*. Sic 'duit,' pro 'det:' 'faxit,' &c. II. Sat. 8. ad finem: 'Quam si cum lumbis quis edit.'

Cicutis allium nocentius] Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem

Quid hoc veneni sævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata est ducem,

in intestinis æstuat? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me? Numquid Canidia noxios hosce cibos contrectavit? Certe, quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem præ ceteris pulchrum, isto illum tinxit, in-

Aldd. Gryph. Delph. Sanad. et al. vett. *Edat*; sed Harl. 1. 2. 3. 4. tres Vat. Jannoct. Urs. et Tornes. ap. Lambin. quatuor ap. Cruq. vetustissimi optimique Torrentii, Acron, Porphyr. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Bentl. Baxt. Cuning. Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *Edit*. Gott. Zarot. et veteres membranæ Torrentii *alium*; Brod. *aleum*; ceteri omnes *allium*.—5 *Queis hoc veneni* Bonfin. Glarean.—6 *Non viperinus* Cujacius ex codd. Obs. XXVIII.—8 'Codicem vidi non malum, qui *tentavit* habebat, addito margini Scholiolo quo lectio illa confirma-

NOTÆ

sine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. XXV. 13. 'Cicuta,' inquit, 'venenum est, publica Atheniensium pœna invisa.' Ita Socrates extinctus. Vide Pers. Sat. IV. 2.

Allium] Sunt qui per unicum *l* scribant *alium*, et dictum volunt quod oleat: alii, ab 'halando,' *halium* scribunt. Alii ab ἄλλεσθαι, quod *exsiliendo* crescat, *allium* deducunt. Melius alii a voce ἄγλιθες, *alliorum capita* significante.

4 *O dura messorum ilia*] Quæ videlicet impune devorent et concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. XII. allium vocat 'rusticorum theriacam.' Virgil. Ecl. II. 'Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.'

5 *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sane, utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento fervidiori et πικροχόλῳ, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contra homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, 'Thraces alliis delectari, nec immerito,' inquit: 'allia quippe calida sunt: illi vero frigidam incolunt regionem.'

6 *Num viperinus his cruor, &c.*] An vero allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide I. Od. 8. 9. Plin. XI. 53. Cœl. Rhodig. XXIII. 10.

7 *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi infecit veneno Canidia venefica illa insignis? De ea postea fuse in seq. Epod.

9 *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sane non alio medicamento instructum a Medea Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles; nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hic suo more Scaliger in nostrum Poëtam hypercritice: 'Non est illud,' inquit, 'supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem a Medea perunctum allio, scilicet ut eo medicamento esset

Ignota tauris illigaturum juga,
Perunxit hoc Iasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosæ Apuliæ;

sueto jugo tauros indomitos subjecturum: isto etiam infecit munera, quibus cum se de pellice vindicasset, aufugit curru alatis draconibus tracto. Nunquam tantus

batur, ut, 'tentatum frigore corpus.'' *Torrent.*—13 Gott. et Zarot. *pelicem.*

NOTÆ

a tauris tutus. At enimvero eadem quo modo unxit vestem, qua Creusa flagraret?' Æquus arbiter esto, lector, nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tauros, nempe tauri allii odore gravi et tetro perdomiti sunt. Glauce vi mortifera allii enecta est et conflagravit. Quid hic abhorret a vero et ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque sententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum, diversa effici, nihil vetat.

Argonautas] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta, fortibus sane viris, profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod fama celebrabatur. Ibi a Medea Colchorum regis filia adamatus, ab ea veneficiis pollente edoctus est qua ratione posset domare tauros æripedes et ignivomos, jugoque summittere; draconem etiam pervigilem sopire et profligare; ac demum vellus aureum auferre. 'Argonautæ' porro dicti ab Argo navi, qua ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zethus, Calais, Theseus, Typhis, &c. Ipsa vero navis appellata est Argo, vel ab artifice et fabro; vel ab Argivis seu Græcis heroibus; vel a celeritate; ἀργὸς, *velox.* Vide Diodor. Sicul. v. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13 *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creusam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cum Glauce induisset, fatali incendio consumta est. Vide Epod. v. post medium.

Donis] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii: aperto autem scrinio pellicem cum tota regia conflagrasse.

14 *Serpente fugit alite*] Irati scilicet et vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aërem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Met. VII. et IX. &c.

15 *Nec tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viscera nunc uruntur calore et vi funesta allii quod comedi.

Siderum] Dum sævit Canicula et fer-

Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.
At, si quid unquam tale concupiveris,
Jocose Mæcenas, precor
Manum puella savio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

astrorum calor incendit Apuliam siccam. Neque donum fatale vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi. Verum enimvero, si quidpiam ejusmodi ultra appetas, o Mæcenas jocis gaudens, velim ut adolescentula objiciat manum osculo tuo, atque in remotam lecti partem recedat.

—19 Hunc et tres seqq. versus exsecuit Sanad.—20 '*Jocosa* Marklandus, necessaria prorsus, ut mihi videtur conjectura.' *Wakef.* Et sic edidit Wakef. —21 Venett. Mediol. Zarot. aliæ edd. vett. cum Lambin. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Heins. Steph. Delph. Francis, Wakef. et Kidd. *suavio;* omnes codd. Cruquii, et Torrentii, Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Bentl. Welzel. Bipont. et Mitsch. *savio.*

NOTÆ

vet. De ea I. Od. 17. III. Od. 13. De Apulia ejusque cœlo torrido, III. Od. 30. 11. et Epod. præced. vs. 42.

17 *Nec munus humeris, &c.*] Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem. Dejaniræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunica aspersa sanguine suis e vulneribus profluente. Itaque illa videns subinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Nessus improbe et fallaciter præceperat, effecit: sicque illum interemit. Nam tanto est ardore correptus ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incensa pyra se confecerit. Vide Senecæ Herculem Œtæum. Et postea Epod. XVII. 31. Cic. Tusc. II. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: 'Cum Dejanira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus, ait ille: 'Hac me irretivit veste furiali inscium, Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera, Urgensque graviter pulmonum haurit spiritus. . . . Ipse alligatus peste interimor textili,' &c. Idem Philip. XIII. 'Non tamen Dejanira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.'

19 *At, si quid unquam, &c.*] Quod si, o Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio ut te abhorreat amica seu Terentia tua: similiter et si quis vir fœtidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, et seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20 *Jocose Mæcenas*] Jocari familiariter cum Mæcenate solebat Horatius. Hinc Persius Sat. I. 116. 'Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico Tangit: et admissus circum præcordia ludit, Callidus excusso populum suspendere naso.'

22 *Sponda*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Isidor. XX. 11.

ODE IV.

IN MENAM.

In Menam amarulenta invectio. Erat autem hic Menas Cn. Pompeii libertus, Sextoque Pompeio legatus classique Piraticæ præfectus, quam tamen postea majoris spe lucri Augusto proditorie tradidit; ab Augusto deinde ad Sextum defecit, Sextumque iterato Augusto prodidit. Hunc igitur Augustus non solum Tribunum militum classisque Præfectum fecerat, verum etiam mensæ suæ adhibuerat. Quam rem Horatius, in Pompeii domum ut decuit liberalis, indignanter se ferre liberrime hac Ode profitetur. (De hoc Pomponio Mena omnia Dio: porro eum hic peti, Acron et Porphyrio, quales nunc sunt, et V. Schol. Cruquianus tradunt. Mihi hoc scrupulum movet, quod unicum et proprium crimen hominis, perfida levitas, hic illi non objicitur; sed invidia tantum excitatur, &c. *Gesn.*)

LUPIS et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mihi inest

Ode octava Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphe in uno cod. Torrentii, *Ad Mænatem;* in codice Laurentio. *In Sextum Mænam Pompeii libertum;* et sic edidit Torrent. Alii vett. *In Mænam libertum; In Volteium Mænam libertum*

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. I.

1 *Lupis et agnis, &c.*] Habes, lector, in hac Ode exquisitam servi descriptionem, et acrem asperamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortito obtigit] Quantum inter se odium, natura partiente veluti et dante, sortiuntur et obtinent. Plin. X. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2 *Tecum mihi discordia est*] Ego enim fidem observantissime et religiosissime colo; tu perfidiam. Nempe Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin et classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc vero subinde transfugit, et ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium relicto Augusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore qui fit ut tam libere ab Horatio proscindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris scelerata opera utebatur quidem, ejus vero proditiones ac perfidiosum animum detestari non latebat. Vell. Patercul. lib. II. Appian. Bell. Civil. lib. V. Dio lib. XLVIII. Sueton. Octav. cap. 74. ubi scribit: 'neminem unquam libertorum adhibitum cœnæ ab Augusto, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.' Idem Menas antea Augustum perdere simul et Antonium cogitaverat. Testis Plu-

Ibericis peruste funibus latus,
  Et crura dura compede:
Licet superbus ambules pecunia,
  Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam
  Cum bis ter ulnarum toga,

contra te, o Mena, qui habes latus concisum flagellis sparteis, et crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus propter opes, fortuna non mutat originem. Quando autem pergis per viam sacram indutus toga sex ulnarum, an non animad-

Pompeii Magni, ut edd. Cruq. *In Menam, &c.* Gr. scribunt Μηνᾶς.—3 Libri optimi ap. Torrent. vocabulum *Ibericis* fere aspirant, *Hibericis:* in uno etiam ascriptum: 'id est sparteis.'—8 'Bentleius nequit ferre, *bis ter ulnarum;* ideoque ex arbitrio suo rescribit *bis trium*, sed nulla suffultus auctoritate. Dicit se tamen nunquam vidisse nequiorem lectionem. Equidem fateor hæc quæ dicit esse supra meum captum.' *Baxt.* 'Festinabat, aut commotior erat, cum ista scriberet, vir doctus: *bis ter ulnarum* plane insolitum est et anoma-

NOTÆ

tarchus in Antonio. Sic habet: 'Tenebat Sextus ea tempestate Siciliam: et prædatoria classe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras et omne circum pelagus infestabat .... fœdera cum Pompeio facta .... Post hæc mutuo se ad cœnam invitant, (nimirum Augustus Antonio junctus, et Sextus Pompeius.) Huic sorte evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoria navi, ... fervente convivio, ferventibus et jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei insusurravit: Visne, Sexte, anchoras succidam, et te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus paulisper secum agitasset: Oportuit, inquit, o Mena, hæc per teipsum, me inscio, fecisse: nunc vero quod est eo contenti simus. Etenim pejerare nequaquam meum.' Porro, ne cum nonnullis, arbitrere, lector, hunc Menam eundem esse cum Vulteio Mena, cujus mentio est in I. Epist. 7. alter enim ab altero longe diversus.

3 *Ibericis peruste funibus latus*] Corpus habens notatum plagis et flagellis servilibus.

Ibericis] Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant e funibus; funes autem e sparto, cujus in Hispania magna copia. Plin. XIX. 2.

Peruste] Proprie et signanter. Nam flagra a flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi, quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4 *Crura dura compede*] Compede stricta membri pars indurescit.

5 *Superbus pecunia*] Menas, locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox Eques, denique Tribunus.

6 *Fortuna non mutat genus*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vafer, nequam, servilis animus semper manet. 'Naturam expellas furca, tamen usque recurret,' inquit Noster I. Epist. 10. 24. Vide Pers. Sat. V. 70. et deinceps.

7 *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras quanta indignatione homines obvii te aspiciant superbe et arroganter incedentem, qui genus servile no-

Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio ?
Sectus flagellis hic Triumviralibus,
Præconis ad fastidium,

vertis quomodo ira maxime aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque? Iste, inquiunt, cæsus flagris Triumvirorum usque ad Præconis tædium, colit mille

lon. Facilius autem intelligo librariorum peccatum, (nisi est ipsius Poëtæ error humanus,) si dictante aliquo, *bis ternûm ulnarum*, seu *bis tern' ulnarum*, non modo ûm periit, etiam in scribendo, verum etiam litera n.' Gesn. Barthius in Advers. LIX. 26. jam ante Bentleium: *bis trium ulnarum;* et sic edidere Sanad. Francis, Towers, Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Recte Bentl. corr. *trium* pro *ter;* quis enim adverbium unquam appositum vidit substantivo ?'

NOTÆ

runt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulo ante servus?

Sacram metiente te viam] Hæc urbis via, qua ibatur in palatium et Capitolium, valde frequentabatur: per eam triumphalis, quæque pompa procedebat: 'Sacra' dicta; seu quod per eam sacra in arcem quot mensibus ferebantur, indeque auguria captarent augures; seu quod in ea fœdus olim sanxerant Romulus ac Tatius. Varro. Alex. ab Alex. II. 18. &c. Hinc ergo Menas 'viam sacram' metiebatur sæpius, tum ad palatium crebro pergens, tum se ostentans insigni toga splendidam, et composito gradu conspicuum. Hinc et Sacravienses dicti nobiles qui per viam sacram frequenter ambularent.

8 *Cum ter ulnarum toga*] Amplam gerebant nobiles togam et laxissimam: contra angustam et arctam pauperes. Quidam hic volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut et aliorum Magistratuum. Luxum in laxis vestibus ita reprehendit Cicero Catilin. II. 'Quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes aut bene barbatos; manicatis et talaribus tunicis, velis amictos non togis.'

9 *Vertat*] Vox ista duo significare potest; vel, 'convertat,' ad hominem subsannandum: vel, 'avertat,' præ indignatione. Est autem indignatio, justus dolor ex secundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10 *Liberrima indignatio*] Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensio, ut non clam solum sed et aperte ac libere indignentur, et sarcasmos, dicteria, scommata palam jaculentur.

11 *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam: scilicet iste paulo ante servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostentat.

Triumviralibus] Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur, sed apud Tresviros. 'Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri solent,' inquit Asconius.

12 *Præconis ad fastidium*] Non Triumviri tantum, sed et iis absentibus Præco servos jubebat plecti, et flagris cædi a lictore. 'Fastidium' tamen 'Præconis' libet magis intelligere ex crebra repetitione, alta quidem voce, tituli sive elogii, v. g. 'Hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum,' &c.

Arat Falerni mille fundi jugera,
Et Appiam mannis terit?
Sedilibusque magnus in primis eques,
Othone contemto, sedèt?
Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere

jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat; necnon insignis eques primis in subselliis sedet, Othone spreto. Quid juvat ærata rostra tot navium ingenti

****

Wetzel. Cf. Schol. Pers. v. 14. et Isidor. Orig. xix. 24.—16 Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *contento.* 'Quod, si admittatur, ita erit explicandum; adeo divitem scilicet fuisse Mænam, ut res ejus 'suffecerit' et plene 'satisfecerit' legi Othonis, qua sancitum, ut nemo spectaret in sedilibus equitum, qui quadringenta millia nummum in censu non haberet. Sed scripti codices ad unum omnes, et editiones reliquæ *contemto* habent; veram quidem lectionem, sed hactenus perperam intellectam.' *Bentl.*—17 *Quid attinet tot oro* Cuning. *Quid a. tot æra* emendare voluit Bentl. vulgatam tamen non mutavit. *Quid a. tot rostra n. g. Ærata* ex conj. edidit Sanad. eumque secuti Towers, et Jones. 'Pessime omnium. Est vero probe considerandum, verbum στόμα a Græcis variis rebus tribui, quibus proprie non convenit. vid.

NOTÆ

13 *Falerni*] Agri optimi et pretiosissimi. I. Od. 20.

Mille jugera] Atqui cives olim honoratissimi non plus quam septem agri jugera possidere ex lege poterant.

14 *Appiam*] Appia via publica ducebat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannis] Equis gradariis, nulla vectoris molestia incedentibus, Gall. *haquenées.* Dicti sunt quod mannus mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Menas autem forte et currui junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15 *Sedilibusque magnus in primis eques*] In Amphitheatro Rom. sedentibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversa cujusque dignitate. Orchestram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati: quorum primi Tribunis excepti. In his itaque sedendi jus habebat Menas, reclamante quidem lege, de qua mox dicam. Dio lib. XXXVI.

16 *Othone contemto*] L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, qua Nobiles in Theatro a plebeiis separati aderant. Hinc Juvenal. Sat. III. 159. 'Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.' Porro lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non affuisset equestris census, id est, quadringenta sestertium millia. At nihilo tamen minus ita jubente Principe tempori quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contemta Othonis lege, Eques factus immo et Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17 *Quid attinet, &c.*] Ergone contra servorum et prædonum exercitum in-

Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc tribuno militum?

magnitudine dirigi adversus prædones et servorum turmas, isto, isto, inquam, militum Præfecto?

Eustathium ad Il. B. p. 656. tom. II. ed. Polit. Et quemadmodum παρειὰς tribuunt navibus, quæ μιλτοπάρῃοι dicuntur, ita et jam στόματα iis tribui posse puto. Quis vero nescit, quam sæpe et lubenter veteres partes corporis ad alia transtulerint? Nec sunt *ora rostrata*, quod Jones. et Sanadonius putant, '.rostra rostrata:' sed, in speciem rostri, ad similitudinem rostri efformata ora navis. Quis credat librarios pro *rostra*, scripsisse *ora?* immo illud pro hoc, notissimum verbum pro minus noto, potuerunt ponere. Ideo nihil est mutandum. Audaciorem Metaphoram esse non nego. Sed nonne sæpius Noster tales se amare ostendit?' *Klotz.* Bentleii emendationem in textum recepit Francis. laudans Virg. 'æratæ proræ,' 'æra navium,' &c.

NOTÆ

struere copias navales oportet Menam, qui et ipse prædo et servus a natura factus, non ita pridem eorum dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, et quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii melius intelligunt reliquias exercitus Sexti Pompeii, quas Menæ ductu et opera jam victor Augustus persequebatur.

Navium gravi pondere] Vide Epod. I. 1. ibique Not.

20 *Hoc, hoc tribuno militum*] Plutarchus ante citatus ubique piratam vocat Menam. Tribuni militum officium erat milites in castris continere, et ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigilias interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensorum coërcere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

Inducta Patricii cujusdam pueri persona, quem a sagis Neapolitanis inter sacra Magica immolatum fama audierat, execratur amicam suam Gratidiam, Neapolitanam unguentariam, quæ amatoria potione eum pæne dementaverat; pro se autem versute Quintilium Varum supposuisse videtur. (Non ausim ista præstare. Vid. Arg. I. Od. 16. *Gesn.*)

At o Deorum quicquid in cœlo regit
Terras et humanum genus!

Sed o Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi

Ode octava Libri quinti in Edd. Sanad.—1 *At o Deorum quisquis in cælo regis* Diomed. p. 527. et Priscian. p. 1105. Brod. Florent. 1482. Venett. 1492. 1559. R. Steph. et Rutgers. *At o D. quicquid in c. regis* Harl. 2. plures et potiores Bentleii, ut Leid. Regin. Græv. a m. pr. Magdal. aliique, quidam Tor-

Quid iste fert tumultus? et quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, (si vocata partubus
Lucina veris affuit,)

vult ille strepitus? Vel quorsum facies omnium istarum apparent terribiles adversus me solum? Te oro per filios, si Diana affuit veris partubus invocata, per va-

rentii, item Acron in Reg. Soc. Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Dan. Heins. et Maitt. *At o D. quidquid in c. regit* nonnulli ap. Bentl. omnes Blandd. ap. Cruq. reliqui Torrent. Harl. 1. 3. 4. 6. omnes Lambini, Venett. 1483. 1488. 1503. Lamb. Cruq. Torrent. Bentl. Delph. Schrevel. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Jones. Baxt. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. Kidd. et Comb. Atque ita citatur Servio ad Virg. Æn. VII. 363. et IX. 144. quin et Donato ad Terent. Andr. IV. 1. 40. *At o D. quisquis in c. regit* Ald.—3 Harl. 4. 6. Venet. ap. Zeun. Glarean. Bond. Schrevel. Delph. et al. vett. *aut quid omnium;* Harl. 1. 2. 3. omnes ap. Cruq. et edd. recentt. *et quid omnium.* 'Quidam libri habent *aut quid:* sed utraque particula delenda est: neutra enim gravissimam pueri iram exprimit: verum utravis addita eam moderatur. Quare legendum *ecquid*, et ita habent edd. Ascensianæ.' *Cuning.* Hanc lectionem receperunt Sanad. et Towers.—

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. I.

1 *At o Deorum*] Julius Scaliger, vir alioqui summus, (quis credat?) hanc Oden pessime intellexit, pessime carpsit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognosce, et judica, ad loca singula relatas, ac ni fallor, probe dilutas. At rem totam diligenter ante accipe: nec enim caret difficultatibus; et quædam sane supplenda ex magorum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia Princeps, quæ de Varo suos amores spernente ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis tum aliis rebus unguentum, seu pharmacum, conficit; illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic statui supponendum; rata nimirum perinde in Varum agere, ac si adesset, et unguento illo ipse perfunderetur. At cum animadvertit Canidia prius hoc minus valuisse incantamentum, quod Varus contrariis se pharmacis præmuniisset, tum vero alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtrum, seu potionem amatoriam e medullis et jecore pueri terræ infossi, quem ex inedia contabescere et expirare faciunt. Hæc omnia porro mire describit ac varie exornat Poëta. Jam singula inspiciamus.

3 *Quid iste fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus intestinis philtrum, seu amoris poculum. Truculentas vero facies expavescens ista profert.

5 *Si vocata partubus Lucina veris affuit*] Hæc ait, quoniam suppositios fœtus alebant interdum veneficæ, ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. XVII. et Not. ad eas voces, 'venter partumeius.'

6 *Lucina*] In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina.* Vide III. Od. 22.

Per hoc inane purpuræ decus precor,
  Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
  Petita ferro bellua?
Ut hæc tremente questus ore constitit
  Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
  Mollire Thracum pectora;
Canidia, brevibus implicata viperis
  Crines et incomtum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
  Jubet cupressus funebres,

num istud insigne purpuræ, per Jovem talia condemnaturum, quare me aspicis quasi noverca, vel ut fera telo confixa? Postquam puer ore trepidanti has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus erat sine pube, quod posset flectere corda Thracum ferocia. Tum Canidia exiguis viperis implexos habens capillos et incompositum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat ferales cupres-

9 Mediol. 1477. *me tueris.*—11 '*Aut hæc trementi* habent quotquot vidi codd. et Priscianus p. 707. legerim tamen potius: *Ut hæc tremente*, ut purus sit Iambus.' *Bentl.* *tremente* habent Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Sanad. Francis, Towers, Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—12 'Liber optimus *pueri* legit, ascriptumque habet, '*pueri Impube corpus* pro impubes puer.' A qua lectione non me deterret syllabæ ratio; cur enim *pueri* non æque dissyllabon esse queat ac 'fidei,' 'Pompeii,' et similia? sed præcedit *questus*.' Torrent.—18 *Jubet cupressos* nonnulli codd. et edd. vett. *J. cupressus* tres optimi codd. Torrentii, Vet.

NOTÆ

7 *Inane purpuræ decus*] Quippe quo non deterremini ab inferenda mihi nece.

8 *Improbaturum hæc Jovem*] A juvando Jupiter dictus, scelerum vindex est omnium.

12 *Insignibus raptis*] Detractis prætexta et bulla, quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia, *Custos purpura* nuncupatur a Persio Sat. v. 30. 'quod prætexta infirmitatem pueritiæ sacram fieri et venerabilem,' non secus ac sacerdotem vestibus suis existimarent veteres, teste Quintiliano. Ex Macrob. Saturnal. I. 6. Tarquinius Priscus instituit prætextam simul et bullam cordis effigie collo appendi solitam, qua pueri 'corde præstare' monerentur: utque 'communiret pectus puerile,' inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, et ad Juvenal. Sat. v. 164.

13 *Impube corpus*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque sine pube, sine pilis.

14 *Thracum*] Qui barbari et inhumani valde. Vide I. Od. 18.

15 *Implicata viperis*] Furiarum instar.

17 *Caprificos*] Sylvestres ficus et cupressi arbores sunt funestæ et ferales. Vide II. Od. 14.

Erutas] Nec enim amputari, sed

Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strigis,
Herbasque, quas Iolcos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
Flammis aduri Colchicis.

sos, et fœdæ rubetæ cruore aspersa ova plumasque strigis nocturnæ, et herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, et ossa erepta ex ore canis

Schol. ap. Cruq. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii codd. cum edd. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Rutgers. et recentt.—21 *Colchos* Harl. 1. 2. 4. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. Vet. Comb. Venet. ap. Zeun. Glarean. et al. vett. ante Lamb. *Iolchos* quatuor Bland. ap. Cruq. Mediol. 1486. et Lamb. *Iolcos* codd. fere omnes Torrent. omnes Lambini, Harl. 3. omnes Bentleii ut videtur, et Vet. Schol. cum edd. Cruq. Torrent. Delph. Baxt. et recentt. et sic legit Beroald. et N. Heins. ad Ovid. Fast. II. 577. et Met. VII. 158. *Hiolcos* nonnulli ap. Torrent. *Hiberia* alii ap. eund.

NOTÆ

erui oportebat ad usum magicum.

19 *Ranæ sanguine*] Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur. Gall. *crapaud*. Et hæ ad veneficia adhibebantur. Plin. XXXII. 5. Juvenal. Sat. I. 70. Sat. III. 44. Sat. VI. 658. 'At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.'

20 *Plumamque nocturnæ strigis*] Rubetæ viscera pariter et strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propertius etiam testis, III. 6. 27. 'Illum turgentis ranæ portenta rubetæ, Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt, Et strigis inventæ per busta jacentia plumæ,' &c.

Strigis] Strix avis, noctu volans tantum, a stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certe similis. Plin. II. 39. ita scribit: 'Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed quæ sit avium, constare non arbitror.'

21 *Iolcos*] Est urbs Thessaliæ ad sinum Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam: nam prope sequitur vox 'Colchidis.' Et sic ruit prima Scaligeri querela: in Epod. v. 'Loca sunt minus ingenua,' inquit, 'anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus: 'Herbasque, quas et Colchos atque Iberia.' Est sonus insuavis, 'que,' 'quas.'' Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus tuentur Cruquius et alii.

Iberia] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia, vern. *Gurgistan*: Moschicis montibus separatur a Colchide.

23 *Ossa ab ore rapta jejunæ canis*] Per hæc amoris quasi famem gigni, credebant superstitiose.

24 *Flammis aduri Colchicis*] Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia, ad ritum Medeæ Colchicæ, de qua postea. Colchis hodie *Mengrelia*, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Æeta Medeæ pater.

At expedita Sagana, per totam domum
Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, asperis,
Echinus, aut currens aper.
Abacta nulla Veia conscientia,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat, ingemens laboribus;
Quo posset infossus puer

famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes inspersit Avernales aquas, habens crines rigidos velut echinus marinus, aut aper currens. Inde Veia nullis conscientiæ stimulis absterrita, labore ingemiscens, duro bipalio effodiebat terram, in qua puer immissus diuturno tempore mori posset, aspectu ciborum

—22 Brod. *foras* pro *ferax*.—28 Acron Scholiastes: *currens, furens.* 'Quod varia potius lectio, quam interpretatio videatur. Sic et Apuleius Metam. VIII. 'Nec diu et furens aper eum invadit jacentem.' Sane, quid *currens* aper hic faciat, nullus video. Non enim dum 'currit,' sed cum 'stat' et pugnæ se aptat, setis maxime inhorrescit. Id quod Virgilius optime expressit, Æn. x. 707. sqq. Homer. Il. N. 471. Sil. Ital. I. 423. Quamobrem *furens* libentius apud Nostrum legerim, quam *currens:* sed neutrum placet. Aliud enim melius veriusque suppeditat acutissimi Nic. Heinsii conjectura: *aut Laurens aper*. Nihil ingeniosius, nihil certius dici potest. *Laurens aper*, perpetuum epitheton poëtis Italis. Præter illum Virgilii locum jam citatum alia tibi indicat ipse Heinsius ad Fast. II. 231. Met. XIV. 342. Horat. II. Sat. 4. 40.' *Bentl.* Vide Nic. Heins. ad Ovid. Fast. l. l. Et sic edidere Bentl. Sanad. Towers, et Kidd. probante Gesner. *furens aper* recepit Francis.—29 *Teia conscientia* unus codex Bersmanni; *vera conscientia* codex alter ejus-

NOTÆ

25 *Sagana*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, et magico ritu spargit aquas ex *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virgil. Æneid. IV. 511. et Æneid. VI. 126. De Sagana iterum I. Sat. 8.

28 *Echinus*] Gall. *herisson:* alter est terrestris, qui et herinaceus, alter aquatilis seu marinus. Uterque spinis inhorrescit. Plin. IX. 31.

Currens aper] Tunc enim apri dorso rigescunt setæ cum currit, seu venatorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29 *Abacta nulla Veia conscientia*] Veia tertia est venefica, quæ scrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid vero Scaliger? 'Immo multa conscientia,' inquit, 'multorum sibi facinorum conscia. Sed intelligendum est non fuisse abactam seu distractam a malis facinoribus: omnino durum est: et sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius.' Si quid durum, egregie exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio est, quin potius elegans et nobilis: indicatque mulierem sceleribus adeo assuetam, ut absque ullo metu ea perpetret. Perditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers. III. 32. 'fibris increvit opimum Pingue: caret culpa,' &c.

Longo die bis terque mutatæ dapis
  Inemori spectaculo;
Cum promineret ore, quantum extant aqua
  Suspensa mento corpora:
Exusta uti medulla, et aridum jecur
  Amoris esset poculum;
Interminato cum semel fixæ cibo
  Intabuissent pupulæ.

bis aut ter immutatorum; si quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam: ut arescens medulla et hepar exsiccatum fieret amoris pharmacum postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto. Porro et otiosa

---

dem.—32 Liber pervetustus ap. Torrent. *infusus puer.*—33 Ald. Junt. R. et H. Steph. Fab. Rutgers. Lambin. Cruq. Gryph. Torrent. Bond. Delph. Schrevel. al. *bis terve;* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Bentleii, Schol. Porphyr. Zarot. Venett. Mediol. Bentl. Sanad. Cuning. Baxt. Towers, Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *bis terque.*—37 Mire variant hic codd. scripti: Græv. Bentleii, Brod. Bland. 1. 2. 3. 4. nonnulli ap. Torrent. et Harl. 1. 2. 6. *Execta;* et sic Cruq. *Exsecta* quidam ap. Torrent. Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. *Exerta* Bodl. pro v. l. Venet. 1486. 1490. Locher. Florent. Ald. Rutgers. Dan. Heins. Steph. et Schrevel. *Exsucta* Gott. Harl. 2. 3. 4. Faërn. et quidam alii Lambini, unus Bersmanni, Div. Lamb. Torrent. Faber. Maitt. Talbot. Pine, Sandby, et Mitsch. *Exucta* Divæus ap. Cruq. Battel. Bentleii pro v. l. Blandd. ap. Cruq. pro v. l. et Delph. *Exuta* unus Bersmanni. *Exulta* Barthius Advers. XXXVII. 15. *Exu.ta* Zulich. Bentleii una litera erasa. *Exusta* unus Torrentii, Baxt. Gesn, Zeun. Comb. et Bipont. *Exesa* Bentl. Wetzel. et Kidd. *Exesta* Wakef. *Exsucca* Sanad. Cuning. Towers, et Francis. *Exesa* vel *Exesta* est conjectura Nic. Heinsii ad Ovid. Met. XIV. 208. et Advers. IV. 1. Similis fere varietas ap. Tibull. I. 10. 37. *Exhausta* conj. etiam Bentl. quem vide. 'Cum *Execta* et *Exerta* sint optimorum codicum, ex his *Exusta* confeci, quæ voci *aridum* optime convenire videbatur. Credebant

NOTÆ

33 *Bis terque mutatæ dapis Inemori spectaculo*] Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescente eorum appetitu et fame diversarum dapum quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, et sic tandem emoriens. Existimabant nempe hominis in ea aviditate mortui jecur et medullas vim habere exstimulandi amoris.

35 *Cum promineret ore, &c.*] 'Non intelligo,' inquit Hypercriticus, 'quid sit, 'quantum extant aquæ suspensa mento corpora.' Quænam in patibulo suspensa extant ab aqua?' Quæso, lector, an hæc non facile tu intelligis? Non ita certe capies, quid Scaliger velit per suum *patibulum*, de quo hic nulla mentio; cum sit collatio natantis atque adeo aqua mersi et suspensi, extante ab aqua solo capite, cum puero terra cooperto et ore duntaxat prominenti.

37 *Aridum jecur*] Jecur amoris sedes.

Aridum] Deficiente succo, et sub-

Non defuisse masculæ libidinis
  Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
  Et omne vicinum oppidum;
Quæ sidera excantata voce Thessala
  Lunamque cœlo deripit.

Neapolis et urbes vicinæ omnes crediderunt istis veneficiis affuisse Foliam Ariminensem nefanda libidine famosam, quæ verbis Thessalicis incantans astra et Lunam

hæ maleficæ desiderium cibi atque potus medullæ jecorique miselli pueri inhærens ad amorem facturum. Notum est medullam et jecur amoris fuisse sedes. Bentleio per me placeat suum *Exesa*.' Baxt. 'Cum *medulla* non minus quam *jecur* pueri, ipso furioso desiderio ciborum interfecti, *poculum amoris*, s. philtron fieri debuerit; ei rei non ita convenire *Exesa* medulla videtur quam *Exsecta*, quod est antiquissimorum codicum typis vulgatorum.' *Gesn.*—46 Nonnullæ edd. vett. *diripit*. Vide ad III. Od. 5. 21. et 28. 5. IV. Od. 15. 7. *deripit* Dan. Heins. ad Claudian. Rufin. I. 147. et Nic. Heins. ad Ovid. Met. II. 52. et sic omnes codd. Harl. et Blandd. ap. Cruquium, et edd. re-

NOTÆ

tracto cibo, cujus appositi et præsentis desiderium majus fuerat.

39 *Interminato cum semel, &c.*] Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. 'Nam interminatus est infinitus,' inquit, 'at ille finitum ostendit, cum dixit, bis terve mutatam dapem.' Et hæc nunquam scripserit cui 'mens non læva fuisset,' inquam ego. *Interminatus* idem est ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porro addit ille tam inepte quam prius: 'et qua natura doctus scripsit fixas esse pupulas ab inedia?' Ohe, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas, inedia vero intabescentes, scribit Horatius, tota acclamante natura.

42 *Ariminensem Foliam*] Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiola provincia, in ora maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43 *Otiosa Neapolis*] Hæc urbs Italiæ clarissima, ad delicias, secessum, et otium amœno situ comparata; olim dicta Parthenope. Virgil. Georg. IV. 563. 'Illo Virgilium me tempore dulcis alebat Parthenope, studiis florentem ignobilis oti.' Ovidius 'in otia natam Parthenopen' dixit. Cerutus, *otiosa*, interpretatur, 'Neapolitani minus curiosi.'

44 *Omne vicinum oppidum*] Fredericus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atellam, &c.

45 *Voce Thessala*] More et ritu vocibusque Thessalorum, qui arte magica præstabant. Vide I. Od. 27. 21.

46 *Lunamque cœlo deripit*] Virgil. Ecl. 8. 'Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam.' Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, et hinc rubescere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas despumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo superstitio invaluerat, ut laboranti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Se-

Hic irresectum sæva dente livido
  Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
  Non infideles arbitræ,
Nox, et Diana quæ silentium regis,
  Arcana cum fiunt sacra:
Nunc, nunc adeste: nunc in hostiles domos
  Iram atque numen vertite:
Formidolosæ dum latent sylvis feræ,
  Dulci sopore languidæ,

cœlo detrahit. Tum vero ferox Canidia dente livido rodens unguem pollicis non amputatum, quid locuta est? vel quid non dixit? O rebus meis, inquit, testes faventes, nox, et Diana silentium faciens, quando secreta peraguntur mysteria, modo adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram et potestatem divinam. Interim dum belluæ absconduntur sylvis formidinem creantibus pacato somno vacantes, ca-

centt.—51. 52 'Miror hoc transiisse acutissimum Bentleium. Quid? an Diana tantum silentium regit, cum sacra magica fiunt? Illa, nisi fallor, semper regit silentium, id est, nocti imperat. Rescribendum igitur, *Nox et D. q. s. regis: Arcana qui fiunt sacra!* nam Dianæ, quæ eadem ac Trivia et Hecate, sacra fiebant magica.' *Jever ad Lucan.* I. 642.—54 *Arcum*, quod pro *Iram* habet liber Brodæi, vix librario videtur deberi. Est enim eruditius. Diana arcu formidabilis.' *Gesn.*—55 'Locheri editio *Formidolosis silvis;* cui accedunt Torrentii aliquot, Blandinii veteres, (ut ex verbis Cruquii patet, quamvis secus sit editum,) Leidensis et Reginensis nostri, et Battelianus pro varia lectione. Ceteri cum editione prima *Formidolosæ feræ.* Utram jam lectionem mavis? *Formidolosus* ambigue significat, et qui formidat, et qui formidatur: quorum neutrum convenit *feris*, dum *sopore languidæ* sunt. Pla-

NOTÆ

nec. Tragœd. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Luna: 'Et nuper rubuit: nullaque lucidis Nubes sordidior vultibus obstitit. At nos solliciti lumine turbido, Tractam Thessalicis carminibus rati, Tinnitus dedimus.' Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Hegetoris filia, quæ Astrologiæ perita, cum Luna esset in defectu seu eclipsi, se eam incantare et deducere simulavit. Plutarch. lib. de Orac. defectu post init. Vide Plin. xxx. 1. et 2.

47 *Irresectum*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48 *Rodens pollicem*] Alta cogitatione defixum et percitum furore animum perinde exhibet.

51 *Nox, et Diana*] Noctem et tenebras amant tenebriones. Christus in Evangelio: 'Qui male agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.' Magi et venefici sua flagitia noctu semper exequi aggrediuntur. Porro sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Luna, et quasi silentium imperante, ut existimabant, et favente.

53 *In hostiles domos*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, et a me avertitur.

Senem (quod omnes rideant) adulterum
  Latrent Suburanæ canes,
Nardo perunctum, quale non perfectius
  Meæ laborarint manus.
Quid accidit? cur dira barbaræ minus
  Venena Medeæ valent,

nec Suburæ allatrent mœchum senem (quod cunctis ludibrio sit) perfusum unguento, quo præstantius nullum elaborarunt meæ manus. Verum quid evenit? Quare acria hæc pharmaca minus pollent venenis barbaræ Medeæ, quibus superbiens un-

cet igitur *Formidolosis*, ut perpetuum sit sylvarum epitheton. Virgil. Georg. iv. 468.' *Bentl.* *Formidolosæ* habent etiam Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. quatuor Blandd. ap. Cruquium, (non vero *Formidolosis*, ut ait Bentl.) nonnulli ap. Torrent. cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Baxt. Schrevel. Delph. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wakef. et Comb. *Formidolosis* cum Bentl. Heins. Steph. Cuning. Francis, Wetzel. et Kidd. *cum latent* Harl. 1. et plurimi ap. Torrent.—58 *Suburanæ* omnes vetusti codd. ap. Lambin. et Torrent. omnes Harl. omnes Cruquii et marmora, cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Towers, Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. Comb. et Kidd. *Suburranæ* multæ vett. et ita Heins. et Steph. *suburbanæ* in aliis.—59 Lambinus, *nec perfectius*. —60 Gott. tres Blandd. aliique ap. Cruq. Mediol. 1477. 1482. 1486. Venett. et omnino edd. vett. cum Heins. Steph. Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Bond. et Delph. *laborarunt*. Octo codd. quos vidit Torrentius, antiquissimus

NOTÆ

57 *Senem (quod omnes rideant) adulterum*] Juvenis instar lascivientem. Ovid. Art. Am. 'Turpe senex miles: turpe senilis amor.'

58 *Suburanæ canes*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia. Illuc ventitabat noctu Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quacumque via, seu, per fas et nefas.

59 *Nardo perunctum*] Unguentum e nardo pretiosum absurde explicant fere omnes; et hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur: absurdiusque, delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus 'unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum senem perunctum' interpretatur. Sed nihil minus ad sensum Horatii quam ista, certe ἀπροσδιόνυσα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, summa cura perfectum, et quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo vero perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus a Subura deterreatur, et ad se tandem redire cogatur. Qui attentius leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. viii. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes tantulum abstrusos, et quos expiscati sunt huc usque pauci.

61 *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur stupens Canidia: unde vero

Quibus superbam fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cum palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.

fugit, sumta ultione de pellice, magni Creontis filia; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio extinxit? At nec herba nec radix crescens

Bland. Cruquii, nonnulli Lambini, cum edd. Baxt. Bentl. Gesn. Zeun. Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *laborarint.* Cuning. Sanad. et Towers, *elaborarint.*—63 *Quibus superba* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. dimidia pars codd. Bentl. in quibus Regin. et Leid. Brod. Exc. Sax. Gott. multo plures ap. Torrent. Venett. 1477. 1478. 1479. 1544. Mediol. 1477. 1482. Florent. 1482. Glarean. Ald. Heins. Rutgers. Steph. Delph. Chabot. al. 'Rectius tamen *superbam pellicem* cum Blandinis aliisque legeris: dulcior enim compositio est, et epitheton aptissimum.' *Bentl.* *superbam* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et tuentur Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Wakef. Comb. et Kidd.—65 Gott. et Exc.

NOTÆ

fit ut mea veneficia minus valeant? Enimvero similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creusam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi et adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus, ut ante, pergit ad pellicum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: 'Hæc diligentius inspicienda,' inquit; 'namque accipit hic sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medeæ, sibi minus valere. At quæ venena? quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversus Varum: sed philtris tantum egit. Itaque ait hic: 'amoris esse poculum:' et: 'non usitatis, Vare, potionibus ad me recurres.' Ego potius dicerem: 'cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent,' scilicet quam nostra.' Canidia adversus Varum non exercuit Medeæ veneficia; nec enim eum cremare et occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum; quæ quidem nihil effecisse obstupescit primo: deinde vero agnoscit causam cur parum valuerint. Quod vero Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantum egisse, omnino refellitur ex lectione textus Horatii, quem fuse explicavi initio hujus Odes, seu in prima annotatione mea. Unguentum primo quidem, at postea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porro debebat vir omni literatura perpolitus, voces istas, 'venena,' 'pharmaca,' 'potiones,' 'incantamenta,' sæpe usurpari promiscue pro quolibet veneficio. Servius in Georg. I. ad eas voces 'ille malum virus,' vs. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo, sive sanando. Græci pharmacum, Latini venenum aut virus appellitant.

63 *Ulta pellicem, Magni Creontis filiam*] De Medea, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. III. ibique Not.

Indormit unctis omnium cubilibus
 Oblivione pellicum.
Ah! ah! solutus ambulat veneficæ
 Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus
 (O multa fleturum caput!)
Ad me recurres; nec vocata mens tua
 Marsis redibit vocibus:
Majus parabo, majus infundam tibi
 Fastidienti poculum.
Priusque cœlum sidet inferius mari,
 Tellure porrecta super,

in arduis locis me effugit. Nimirum Varus cubat in lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah! ah! liber ille incedit per pharmaca venefica cujuspiam me doctioris. Atqui per insolita medicamenta faciam ut ad me redeas, o Vare, homo plurima perpessure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur aut curabitur. Scilicet parabo pharmacum potentius, quod tibi me aspernanti adhibebo. Et certe infra mare cadet cælum, terra superjecta, potius quam non exardescas

Sax. et unus Bersmanni, *tabo munus infectum.*—71 *Aha!* Bentl. et Kidd. *Ha! ha!* Sanad.—73 Lambinus ex quibusdam codd. affert *cantionibus* pro *potionibus.*—80 *Tellure porrecta* Bentl. in edd. Amst. 1713. et sic omnes aliæ edd. et vett. et recentt. *Tellure projecta* Bentl. in ed. Cant. 1711. et sic Bentleii

NOTÆ

69 *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquille fruitur amoribus pellicum, mei plane oblitus. Vel, quiescit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. Ah! ah! scientioris me veneficæ arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar 'non usitatis potionibus' et pharmacis, ut ad me recurrat, vel invitus, inquit Canidia.

76 *Marsis vocibus*] Marsi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, e Marso Circes veneficæ insignis filio dicti, et veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Sat. xx. 'Jam disrumpetur medius; jam, ut Marsu' colubras Disrumpit cantu,' &c. Virgil. Æneid. vii. 758. 'Marsis quæsitæ in montibus herbæ.' Vide Plin. xxi. 13. et xxviii. 2. et 3. Item Gell. xvi. 11. ubi sic scribit: 'Gens in Italia Marsorum orta fertur a Marso Circes filio: propterea Marsis...... vi quadam genitali datum, ut serpentium virulentorum domitores sint, et incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.'

77 *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere statuit, et inedia interficere; ad parandum Varo philtrum e pueri exsuctis medullis et arefacto jecore: eoque pervincendam Vari quantamlibet obstinationem sibi spondet.

Quam non amore sic meo flagres, uti
  Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut ante, mollibus
  Lenire verbis impias;
Sed dubius unde rumperet silentium,
  Misit Thyesteas preces.
Venena magnum fas nefasque; non valent
  Convertere humanam vicem.

amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post hæc puer nequaquam, ut prius, blandimentis mollire sceleratas mulieres tentat, sed anceps quid primum diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia, inquit, magnum fas ac nefas confundant licet, at nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus.

Irrisor, qui Bentleianas Notas Anglice reddidit, Lond. 1712.—81 Glarean. Bentl. Sanad. Bentleii Irrisor, Towers, Francis, Wakef. et Kidd. *amore sic mei.* 'Hanc lectionem ex interpretatione ortam puto.' *Zeun.*—87 'Durissimus locus, neque, quocumque modo vertas et excutias, sententiam commodam præbens. Scio equidem, ut conati sint explicare veteres novique Interpretes; sed, siquid video, laterem laverunt. Neque rectius Rutgersio processit, qui sic corrigebat; *Venena, magicum fas nefasque, non valent;* hoc est, ait, 'Venena, quæ totum magorum fas, et nefas sunt.' Nihil vidi infelicius: neque enim verba eum sensum, quem concipit, admittunt: neque sensus ipse ullam hic venerem aut elegantiam habet. Multa quidem ipse nequicquam tentavi, quæ piget hic referre: tamen ne omnino asymbolus veniam, dicam aliquid; quod, etsi ne mihi quidem placeat, Rutgersiano haud deterius fore credo. Ergo ecce tibi correctionem, qualiscumque est: *Venena magica fas nefasque non valent, Non vertere humanas vices.* Venena, ait, *magica;* id enim epitheton necessarium hic videtur: quippe *venena*, per se et absolute posita, non possunt rem magicam denotare. Valerius Flaccus vii. 327. 'Utque procul magicis spirantia tecta venenis, Et sævæ patuere fores.' 'Ea vero,' inquit, 'non valent vertere fas et nefas.' Ita Virgilius loquitur Georg.

NOTÆ

81 *Uti Bitumen atris ignibus*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignes, atraque inde flamma accenditur. Quippe et hoc intelligendum et supponendum hic. Quod quidem, ut et alia bene multa, Dacerius acute et erudite more suo observavit.

86 *Misit Thyesteas preces*] Diras execrationes et imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cum jugulatos filios, in frusta dissectos, coctos, edendosque sibi ab eo fuisse appositos accepit. De his i. Od. 6. 8. et i. Od. 16. 17. Vide et Senec. Trag. Thyesten. Cic. Tuscul. i. 107. 'Execratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus, &c. .... neque sepulcrum quo recipiatur habeat, portum corporis; ubi remissa humana vita corpus requiescat a malis.' Et in Pisonem, n. 43. 'Thyestea ista execratio est, poëtæ vulgi animos non Sapientum moventis,' ut tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis, evisceratus latere penderes, (ut ait ille) saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87 *Venena magnum fas, &c.*] Vene-

Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.
Quin, ubi perire jussus expiravero,
Nocturnus occurram Furor,

Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Immo postquam a vobis coactus interiero,

I. 505. Negat itaque venena magica, quamvis possunt 'Sistere aquam fluviis, et vertere sidera retro,' Virg. Æn. IV. 489. (add. Ovid. Met. IV. 50. et Tibull. I. 2. 44.) et alia id genus portenta facere; negat, inquam, naturam justi et injusti posse itidem vertere. Sed objicies fortasse cum Lambino et Dacierio, rem aliter se habere, et veneficia re ipsa fas nefasque vertere, ut 'bella' et 'scelera' vertunt apud Virgilium. Verum illud viri docti non animadverterunt, diversis nominibus utrumque verum esse, et quod vertant fas et nefas, et quod non vertant. Vertunt quidem, quod ad ipsas veneficas attinet: quippe quibus, ut Senecæ verbis utar Controv. II. 'omne fas nefasque lusus est;' quæ, ut Tacitus loquitur Hist. II. 56. 'in omne fas nefasque avidi, et venales.' Non tamen vertunt quoad naturam rerum, et divinam providentiam: ut Virgilius Æn. I. 547. 'Si genus humanum et mortalia temnitis arma; At sperate Deos memores fandi atque nefandi:' quemadmodum et puer hic humana ope destitutus ad Deos ultores se convertit: *Diris agam vos; dira detestatio Nulla expiatur victima.* Postremo negat veneficia 'vertere vices humanas,' sive effugere posse pœnam, quæ claudo licet pede scelestos tandem consequitur. 'Vices,' ut optime hic Porphyrion, 'appellantur pœnæ, quæ in sceleratos regeruntur:' ut Noster I. Od. 28. 31. Ovid. Trist. III. 11. 67. Atque hæc quidem ideo diximus, ne nihil diceremus. Frustra tamen, opinor, labor omnis impenditur: et fortasse locum spurium et interpolatum curamus, qui sola spongia sanari poterit, nulla alia medicina.' *Bentl.* 'Ego etsi assentior Bentleio, qui frustra omnem laborem in h. l. explicando insumi putat, malim, si omnino non reticenda est mea sententia, nihil mutare, et locum exponere sic: Venena non possunt convertere summam et constantem justitiam: (immutabilia justi injustique principia:) id est, statim explicat Poëta,) humanam vicem: pœnas, quibus malefici afficiuntur. Sed mihi ipse non satisfacio.' *Klotz.* 'Mihi simplicior videbatur Lambini interpretatio: Veneficia possunt *fas et nefas convertere*, perturbare omnia officia: non possunt *convertere* et mutare conditionem mortalitatis, et impedire quo minus puniantur veneficæ. Et sic distinxi.' *Gesn.*—88 Harl. 4. *humanas vices,*

NOTÆ

ficia fas nefasque confundant, pervertant, violent licet; at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos, sceleratæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbe occiditis, vicem vestram expectate. Nam certe peribitis tandem miserabili modo, ac insepultas laniabunt feræ, &c.

89 *Detestatio Nulla expiatur victima*] Sic habebant veteres, non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justa ira, cum gravi fuerat injuria læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. lib. XXVIII. 'Defigi diris detestationibus nemo non metuit.'

92 *Nocturnus occurram Furor, &c.*] Sic Virgil. Æneid. IV. 386. Dido ad Æneam: 'Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, pœnas.' Ovid. in Ib. vs. 157. 'Insequar et vultus ossea forma tuos. Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris Excutiam somnos, visus adesse, tuos.'

Petamque vultus umbra curvis unguibus,
(Quæ vis Deorum est Manium,)
Et inquietis assidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
Contundet obscœnas anus;
Post, insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites:

adero furor nocturnus, atque umbra facies vestras curvis unguibus invadam, (nam hæc potestas est Deorum Manium,) atque præcordiis inhærens minime quiescentibus, formidine eripiam somnum. Deinde plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens execrabiles vetulas obruet. Denique membra vestra insepulta

ut emend. Bentl.—90 'Quid si *expiator?*' Gesn.—100 '*Et Esquilinæ alites* reperi in quatuor codd. Blandd. non *Esquiliniæ*, ut legendum arbitrabatur Bonfin. propter elisionem diphthongi *æ;* verum ejus nulla sit cura. Sed an legi debeat *Exquilinæ* potius quam *Esquilinæ*, disputat Marlian. in Topogr.

NOTÆ

94 *Quæ vis Deorum est Manium*] Ut se ulciscantur de morte injuste illata, vim et potestatem habent animæ a corpore solutæ. Hæ scilicet 'Manes,' et, 'Dii,' honoris causa, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virgil. Ecl. v. Daphnidi mortuo aræ duæ. vs. 66. Æneid. III. 63. Polydori animæ pariter: 'stant Manibus aræ,' inquit: et vs. 305. animæ Hectoris Andromache 'sacraverat aras:' et vs. 303. 'Manesque vocabat.' Quid proprie sint Manes, et varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac diserte Apuleius lib. de Deo Socratis: 'Animum humanum,' inquit, 'emeritis vitæ stipendiis, corpore suo abjurantem, vetere Latina lingua Lemurem dictitatum reperio. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato et quieto numine domum possidet, Lar familiaris dicitur. Qui vero ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incerta vagatione, seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis vero noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cum vero incertum est, quæ cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit an Larva, Manem Deum nuncupant.' Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maxime facientes.

95 *Assidens præcordiis*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat. II. Od. 13. in fine.

99 *Insepulta membra*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quod errare anima, donec sepulcro corpus esset conditum, putaretur. Vide I. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100 *Esquilinæ alites*] Esquiliæ, unus e Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulcreta; immo et reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur et quæritabant.

Neque hoc parentes (heu mihi superstites!)
Effugerit spectaculum.

discerpent lupi et volucres Esquilinæ. Illud vero spectaculum videbunt parentes mei heu post me viventes!

Urb. Rom. IV. 14.' *Cruq.*—102 *Effugerint,* vel *Effugerant* edd. vett. ap. Gesn. item Exc. Sax. et Vet. Comb.

NOTÆ

101 *Neque hoc parentes, &c.*] Hocque illis qualecumque solatium. Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeret. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille: '' Indormit unctis omnium cubilibus Oblivione pellicum.' Neque structura placet: et hæc hiant, disjuncta a superioribus, et verbum *indormit,* insuave est. 'Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus.' Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? et omnino illa sunt durissima, 'Venena magnum fas nefasque,' &c. Profecto si jam lapidibus insectata est plebs, si interemtæ anus, si insepultæ a lupis et avibus laceratæ, quid addit, 'Neque hoc parentes Effugerit spectaculum?' Quid enim agant parentes tunc? Animadverte vocem hanc, *alites,* multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amavit, ut maluerit hic quam quod potuit, vultures: et fugisset licentiam neglectæ collisionis.' Hactenus Jul. Scalig.

1°. Nec structura, nec verbum *indormit,* insuavia videntur, nisi hypercritico. Quod a superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audacia et scelere furentis optime depingit, quæ res non pacate cogitat aut loquitur contexte et continenter, sed profert saltuatim.

2°. Dormitabat sane bonus Scaliger, cum ista culpabat. Immo si Varus fiet amens, non nisi post et per *poculum* quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porro hæc, *Venena magnum fas, &c.* durissima omnino sint, vix tamen satis ad rerum duritiam quas indicant, et parum ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3°. Profecto nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcumque leniendam, prædicit puer.

4°. *Vultures* placeant homini carpendi et vellicandi avido: at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites:* quin collisio, et ipsa vox, *alites,* pulchra sane, vel *decies repetita,* oblectabit.

ODE VI.

IN CASSIUM SEVERUM.

A Cornelio Tacito memoriæ proditum est, (An. IV. 21.) Cassium Severum, ejus temporis Oratorem, libidine quadam viros atque illustres fœminas procacibus scriptis defamasse, eaque re inductum Augustum cognitionem de famosis libellis tractavisse. Hunc igitur Horatius Iambis lacessit, ac veluti canem in se irritare conatur. (Mihi non fit probabile, eundem esse virum, quem ut maledicum et acerbum Oratorem describunt Seneca, Tacitus, Fabius; nisi Noster contumeliosius quam verius de illo posuit, vs. 9. et 10. Si enim adulari potuisset ille, in Seriphiis saxis non consenuisset. *Gesn.*)

Quid immerentes hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?

Quare externos nihil mali meritos exagitas, o canis iners contra lupos? Cur non

Ode decima tertia Libri quinti in Edd. Sanad.—3. 4 Harl. 1. sex codd.

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. I.

1 *Quid immerentes, &c.*] Hac Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quanquam exitu semper infelici, et conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certe Asprenatem, Augusto licet 'arctius junctum,' veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. XXXV. 12. Is, ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primum, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: 'Cassium Severum affirmant primum flexisse ab illa vetere dicendi via directa, non infirmitate ingenii, nec inscitia literarum; sed judicio et intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam,' &c. et postea: 'Equidem non negaverim Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat, quam sanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omissa modestia et pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, et studio feriendi plerumque dejectus, non pugnat, sed rixatur. Ceterum varietate eruditionis et lepore urbanitatis, et ipsarum virium robore multum ceteros superat.' Fab. autem Quintilianus X. 1. 'Cassius,' inquit, 'Severus, si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quod si ceteris virtutibus colorem et gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam et ingenii plurimum est in eo, et acerbitas mira, et urbanitas, et vis summa: sed plus stomacho quam consilio dedit: præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.' Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis, Ignavus adversum lupos] Acer

Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam, qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
(Amica vis pastoribus,)
Agam per altas aure sublata nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu cum timenda voce complesti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave; namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua;

istuc vanas minas convertis, si vales, ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis rufus, quæ est defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcumque feram fugientem. Tu vero postquam formidabili latratu implevisti sylvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave; nam ego adversus improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secus ac

Torrentii, Bland. vetustissimus Cruquii, tres alii Blandd. in annot. Divæus ap. eund. Cruq. *si potes, verte minas, Et me r. pete;* et sic Venett. et Vet. Comb. et Cruq. Sed Harl. 2. 3. 4. 6. ceteri codd. ap. Cruq. et reliquæ edd. vett. et recentt. *si potes, vertis minas, Et me r. petis.* Ita legit Nic. Heinsius ad Ovid. Amor. II. 19. 61. sed interrogative, ut in ed. Glarean. Torrent. Bond. Schrevel. Delph. Bentl. Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. Absque interrogatione legunt Mancinell. Baxt. Gesn. Bipont. Comb. et Mitsch. Quatuor codd. quos vidit Geo. Fabric. habent: *verte, si potes, minas.* 'Id an credere debeam nescio.' *Torrent.*—5 Duo codd. Blandd. ap. Cruquium, *fulvus Laco,* quod ille reposuit. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et ceteræ edd.

NOTÆ

in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordiæ est.

3 *Quin huc inanes, &c.*] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potius allatrantem?

5 *Molossus*] Canis ingens et validus, Gallice, *dogue.* Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi. Strabo lib. VII.

Fulvus Lacon] Canis agilitate commendatus simul et robore, Gall. *levrier:* e Laconia Peloponnesi regione, seu ex urbe Sparta. Virgil. Georg. III. 405. 'Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum.'

6 *Amica vis pastoribus*] Ad arcendos a grege lupos, aliasque feras. Theocrit. κύων φιλοποίμνιος, *canis ovium amans.*

7 *Agam per altas*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscumque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in Metaphora.

9 *Tu cum timenda, &c.*] Tu vero cum ingenti latratu maxime terribilis visus fuisti; repente mitis et imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus subito fit.

12 *Tollo cornua*] Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

gener contemtus a Lycambe perfido, vel inimicus Bupalo infensissimus. Quod si me quisquam dente nigro lacerarit, numquid plorabo velut puer imbellis?

fulvus Lacon.—14 Nonnulli codd. et edd. vett. ante Cruq. ut Venett. Glarean, ceteri, *Bubalo;* sed quatuor codd. Blandd. Divæus et Buslid. ap. eund. cum Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et reliquæ edd. *Bupalo.*—15 ' Cum habuerit Vet. Schol. Cruq. *oppetiverit*, ego *appetiverit* malui quam vel illud, vel *petiverit*, quod est in vulgatis. Bentleius sui judicii securus posuit *me petiverit.*' Baxt. Baxterum secutus Cuning.—16 *Inultus ut flero puer* Cuning. quem secutus est nemo.

NOTÆ

13 *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycambeu. Hic enim Neobulem filiam antea desponsam fracta fide illi negavit uxorem, generumque habere sprevit. At Archilochus Iambicos versus a se inventos tam acerbos et amarulentos scripsit in Lycambeu, ut eum ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epistolam ad Pisones, vs. 79.

14 *Acer hostis Bupalo*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque circiter ante Christum sæculis. Statura parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus et Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxerint, populique ludibrio exposuerint: verum non impune. 'Hipponacti notabilis fœditas vultus erat. Quamobrem imaginem ejus lascivia jocorum ridentium circulis in promtu fecere (al. *ii proposuere*) quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse. Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulacra postea fecere.' Hæc Plin. XXXVI. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore et ira, propter acerbitatem versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut gravius feriret. Cic. 3. de Nat. Deorum, n. 90. 'Quem Hipponactis Iambus læserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus,' &c.

15 *An, si quis atro dente, &c.*] Si vero me quisquam impetat conviciis, an ad lacrymas, pueri more, confugiam? immo ut vir ad arma et ultionem convolabo; persequar adversarium usquequaque, donec graviores acceptis plagas infligam.

ODE VII.

IN POPULUM ROMANUM.

Detestatio civilis belli ab Antonio et Cleopatra renovati.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
  Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
  Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis
  Romanus arces ureret;
Intactus aut Britannus ut descenderet
  Sacra catenatus via:

Quo quo scelerati properatis? vel cur inclusi vagina gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terra marique? Non quidem ut Romani incenderent excelsa castella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni hactenus indomiti

Ode sexta Libri secundi in Edd. Sanad. Epigraphe in uno cod. vetustissimo ap. Torrent. *In Pop. Rom. Primo bello civili finito ut ab aliis abstineant deprecatur.*—1 'Scripti codd. habent, *et cur dexteris;* et sic etiam impressi; verum omnino legendum, *ecquid dexteris;* copula enim *et* concitatum indignationis motum comprimit.' *Cuning.*—6 Venett. et Vet. Comb. *arces verteret.*

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. I.

1 *Quo, quo, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hic Poëta execretur: an illud quod gestum est hinc Bruto et Cassio, illinc Augusto M. Antonio et M. Lepido ducibus? An bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebrabit Epod. IX.? An potius illud quod post cladem Philippensem Sext. Pompeius reparabat? Vide I. Od. 14. II. Od. 7. III. Od. 4. et 6. Denique Epod. XVI. ibique Not.

Scelesti] In cives et patriam injuriosi et sævientes.

2 *Enses conditi*] Pax enim facta fuerat, aliquanto post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter et Augustum atque Antonium.

3 *Campis atque Neptuno super*] In campis Philippensibus, et in mari Siculo. De hoc Epod. IV. de illis II. Od. 7. Neptunus maris Deus, pro ipso mari.

5 *Non ut superbas, &c.*] Enimvero tantum sanguinis Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certe gloriose pugnatum est: at certarunt nuper cives in seipsos impie, ut et nunc armantur.

Invidæ Carthaginis] Carthago Romæ æmula, quamdiu stetit, fuit. Vide III. Od. 5. Vell. Patercul. lib. I. et II.

7 *Intactus aut Britannus*] Neque tunc fusus est Latinus sanguis, ut Britanni, nondum subacti Romano Imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per viam sacram. Vide Sueton. Octav. cap. 25. Dion. lib. XL.

Sed ut, secundum vota Parthorum, sua
Urbs hæc periret dextera.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus,
Nunquam nisi in dispar feris.

per viam sacram vincti traherentur: sed ut juxta Parthorum optata destrueretur hæc civitas per vires proprias. Atqui nec lupis hæc consuetudo nec leonibus unquam fuit sævire nisi contra dissimile animal. An cæca rabies agit vos, an vis

—12 *Unquam nisi in* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Bentleii Græv. Petrens. et Regin. omnes Lambini, Cruquii, et Torrentii, ut videtur, Locher. Lamb. Cruq. Torrent. Rutgers. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. ed. pr. al. *Nunquam nisi in* Florent. Vet. Comb. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. 1490. 1492. 1544. Fabric. 1555. Bentl. Sanad. Towers, Francis, Baxt. ed. sec. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. Comb. et Kidd. *in disparibus feris* Petrens. et Venet. 1490. *Unquam nisi dispari in fera* conj. Nic. Heinsius. *nisi in dispar feris* Bentleii Græv. et Regin. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Cruquii et Torrent. al. cum Locher. Vet. Comb. et edd. recentt. *nisi dispar in feras* Leid. Bentleii. 'Posterior Lambini editio, *dispar genus;* at prior et libri manuscripti omnes, *feris* non *genus* legunt; nec dubium, quin ad oram alicujus libri ascriptum *τὸ genus*, pro declaratione vocabuli *dispar*, scribam deceperit. Illud vero pudendum, quod tanquam rem magnam addit Lamb. Gulielmi Peliserii codice scriptum fuisse, *Umquam ni in dispares feras*, cui lectioni, si antiqua sit, nulla, inquit, anteponenda. Quasi vero Iambi Bimetri secunda sede Spondæum admittant.' *Torrent.* *genus* est in cod. Grævii a m. sec. 'Miror equidem tot viros eruditos, et præsertim acutissimum Heinsium, non vidisse veritatem adeo in aperto et nudo positam. Quippe sine dubio scripsit Noster: *Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus; Nunquam, nisi in dispar, feris.* Cur, inquit, o Romani, non adversus Pœnos aut Britannos, sed civis contra civem arma geritis? *ne lupis quidem et leonibus hic mos est, qui nunquam feri et*

NOTÆ

init. Cæsaris Comment. lib. v. item III. Od. 5. Not. et IV. Od. 14.

Descenderet] Declivis nempe ad forum usque Romanum erat via sacra; de qua Epod. IV. vs. 7. at a foro Rom. ad Capitolium postea ascendebatur.

9 *Sed ut, secundum vota Parthorum, &c.*] Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. XVI. init. 'Suis et ipsa Roma viribus ruit, Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,' &c. de Parthis Romæ semper infestis, I. Od. 12. et 19. III. Od. 5.

11 *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non sæviunt in sui similes; quare ergo homo est homini lupus? ut habet adagium. Plin. Prœm. lib. VII. 'Cetera animantia in suo genere probe degunt. Congregari videmus et stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentes. Nec maris quidem belluæ nisi in diversa genera sæviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.' Senec. Epist. CIV. 'Ab homine homini quotidianum periculum. Adversus hoc te expedi,' &c. Et de Clement. I. 16. 'Apud homines tantum nec a necessariis quidem rabies temperat sibi.' Sanctus Augustinus de Civ. Dei lib. XV. 'Neque enim unquam inter se leones, aut inter se dracones, qualia inter se homines

Furorne cæcus, an rapit vis acrior?
An culpa? responsum date.
Tacent; et ora pallor albus inficit;
Mentesque perculsæ stupent.
Sic est; acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

superior, an crimen aliquod? Respondete. Silent: atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obstupescunt. Ita est. Romanos exagitat sors inimica, et crimen cædis fraternæ; ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.

sævi sunt, nisi in animal dispar.' Bentl.—13 *Furorne cæcos* duo codd. Torrentii, quod illi non displicet, item Reg. Soc. Bentleii, et Schol. Porphyr. in ed. Venet. 1490. et sic Bentl. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd.—15 'Magis arrisit Bentleio inusitatior ordo quarundam membranarum: *et albus ora pallor inficit;* nobis utcumque probatur communis. Verum nil tanti. Hujusmodi varietates plerumque debentur lapsæ exscribentium memoriæ.' *Baxt.* Ita Harl. 4. Regin. Reg. Soc. Locher. et Acron, et receperunt Sanad. Towers, Francis, et Kidd.—16 Brod. et Harl. 2. *percussæ.* Harl. 4. *pavent* pro *stupent.*—17 'Duo, quos vidi codd. *acerba facta* habebant, quod non improbare possum, ut Romani, et sua et Romuli auctoris sui culpa, ad arma venerint. Tale illud: 'Delicta majorum,' &c. Nec sane 'scelestos' vocare debuit, quorum nulla sit culpa.' *Torrent.*

NOTÆ

bella gesserunt.' Juvenal. Sat. xv. 159. 'Sed jam serpentum major concordia: parcit Cognatis maculis similis fera. Quando leoni Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam Expiravit aper majoris dentibus apri? Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam: sævis inter se convenit ursis. Ast homini ferrum letale incude nefanda Produxisse parum est.'

12 *In dispar feris*] Al. *in dispar genus.*

13 *Furorne cæcus, &c.*] Quid vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor? an fatalis quædam necessitas? an culpa, propter quam Dii infensi vestris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello: 'Omnes qui ad arma illa fato sumus nescio quo Reipublicæ misero funestoque compulsi, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, a scelere certe liberati sumus.'

15 *Tacent; et ora pallor, &c.*] 'Silentium' et 'pallor' arguunt sceleris conscientiam; 'stupor' vero notat immissam a Diis offensis pœnam.

17 *Sic est, &c.*] Ira sane Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. III. Od. 6. 1. 'Delicta majorum immeritus lues, Romane,' &c.

19 *Remi Sacer cruor*] Jus naturale violarat Romulus, dominandi causa, fratrem innoxium et immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis et conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis

NOTÆ

vindicatur. De nefanda illa Remi cæde varie scribunt, Flor. I. 1. ‘Ad tutelam novæ urbis sufficere vallum videbatur; cujus dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est. Prima certe victima fuit, munitionemque urbis novæ suo sanguine consecravit.’ Liv. I. 6. Romulus ac Remus certatim nomen et auspicia daturi novæ urbi auguria captant: intervenit ‘avitum malum, regni cupido, atque inde fædum certamen coortum a satis miti principio. Quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset, ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, qui conditam imperio regeret, Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures: jamque, nuntiato augurio, cum duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat: tempore illi præcepto, at hi numero avium regnum trahebant. Inde, cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum,....ita solus potitus imperio Romulus,’ &c. Vide et Aurel. Victorem Plutarch. in Romulo Oros. lib. II. S. August. de Civ. Dei, III. 6. Ovid. Fast. IV.

ODE VIII.

IN ANUM LIBIDINOSAM.

In vetulam quandam beatam, amorem sine viribus affectantem, amarulenta invectio.

ROGARE longo putidam te sæculo,
  Vires quid enervet meas!
Cum sit tibi dens ater, et rugis vetus
  Frontem senectus exaret;
Hietque turpis inter aridas nates
  Podex, velut crudæ bovis.

Te diuturno ævo fœtentem decetne quærere quid exhauriat vires meas? Siquidem nigri sunt tibi dentes, et frons sulcata rugis senii. * * *

Deest Editioni Sanad. Epigraphe in uno cod. Torrentii est, *In anum libidinosam, prostitutam, putidam, Gratidiam; quam aspernatur, cujus vitia corporis detestatur.*—1 Codex Bersmanni, *putridam.*—2 Quatuor codd. Torrent. om-

NOTÆ

Metrum simile Epod. I.

1 *Rogare, &c.*] Ellipsis et Aposiopesis indignationi serviens. *Putidam te* non pudet, &c.

Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata; funus atque imagines
Ducant Triumphales tuum;
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid? quod libelli Stoici inter Sericos
Jacere pulvillos amant?

* * * *Sis opulenta; et imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona, quæ incedat ornata rotundioribus margaritis: tu tamen mihi sordescis. Atqui volumina Stoicorum apud te solent reponi in sericis pulvinaribus. Neque hoc te amabilem mihi præstat.* * * *

nes Cruquii, ut videtur, unus Bersmanni, et Cruq. *quod enervet.*—8 'Absurde hic Harduinus *quales* a metri necessitate deducit.' *Gesn.* '*quales* pro *qualia*, more Græco.' *Vet. Schol.*—14 Optima quæque exemplaria *bacis*, non *baccis;*

NOTÆ

11 *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cic. de Orat. II. et pro Milone. Plin. XXXV. 2. Lips. Elect. I. 29.

13 *Rotundioribus*] Rotunditas uniones commendat. Plin. IX. 35. 'Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.' Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, et auribus appendebantur. Juvenal. Sat. VI. 458. 'Auribus extensis magnos commisit elenchos.' Sat. II. 61. 'cylindros' vocat. 'Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.'

14 *Onusta*] Plin. mox cit. 'Uniones digitis suspendere, et binos ac ternos auribus, fœminarum gloria est.' Petron. 'tribaccam margaritam' appellat. Seneca de Benef. VII. 9. 'Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ mulieres oneri ferendo sunt. Junguntur inter se; et insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.'

Baccis] Baccæ proprie sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem vero pro unionibus ponuntur. Pers. II. 66. ambitio et mollities, inquit, docuit baccam conchæ rasisse.

15 *Quid? quod libelli Stoici, &c.*] At dices te esse imbutam literis et Philosophia Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hac illecebra captas me studiosum: verum nihil proficis, inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad I. Sat. 3.

Inter pulvillos] Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii; in quo veteres lectioni et scriptioni vacabant. Pers. Sat. I. 53. 'quicquid denique lectis Scribitur in citreis.'

Cetera hujus Odes absit ut expla-

Illiterati num minus nervi rigent?
Minusve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

ita etiam edd. Lamb. Cruq. Torrent. et al. vett.—17. 18 *Illiterati num magis nervi rigent, Minusve languet fascinum?* Nic. Heinsius ad Ovid. Amor. III. 7. 67. 'Infeliciter hunc locum tentavit Nic. Heinsius, hic in libri sui margine, et ad Ovidii Amor. l. l. et infelicius multo Dacierius. Accedo ad Guyeti sententiam, qui notis ad Terentii Andriam IV. 1. sic corrigebat: *Illiteratis num minus n. r. Magisve,' &c.* Bentl. Dacerius de suo ingenio edidit: *Illiteratæ num n. r. Minusve, &c.*

NOTÆ

nare aggrediar, neque alia multis locis similia. Quintiliano morem geram libens I. 8. sic scribenti: 'Horatium in quibusdam nolim interpretari.' Pudor nempe vetat. Quin et Scaliger Hypercrit. ita censet: 'Epod. VIII. et XII. nebulonis nequam esse oportuit, non Horatii.'

ODE IX.

AD MÆCENATEM.

Allata Actiacæ victoriæ fama, Poëta se publicæ lætitiæ moram impatienter ferre ostendit. Interim insanum Antonii amorem Iambis suis tangit, Ægyptiamque militiam deridet.

QUANDO repostum Cæcubum ad festas dapes,
Victore lætus Cæsare,

Ecquando vinum Cæcubum ad solennes epulas reservatum, lætus ego ob victoriam

Ode decima quarta Libri secundi in Ed. Sanad.—1 'Lege ex conjectura elegantissimi Nic. Heinsii: *Quando O repostum Cæcubum ad festas dapes.* Illud *O* facile a præcedente absorberi poterat, et a librariis omitti: restitutum vero mirificam vim et vehementiam sententiæ impertit.' *Bentl.* Bent-

NOTÆ

Metrum simile Epod. I.

1 *Quando repostum, &c.*] Vel ex ista Ode liquet, nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine quo factæ sunt: siquidem hic lætitia expromitur de futura mox victoria Actiaca, quæ jam consummata celebratur in I. Od. 37. Hic, inquam, Poëta, scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuntio fugæ Antonii et Cleopatræ.

Cæcubum] Vinum optimum, de quo plura I. Od. 20. 9.

Ad festas dapes] In sacris et festis, in honorem Deorum instruebantur epulæ opiparæ, et ponebantur vina melioris notæ.

2 *Victore Cæsare*] Xiphilinus in Au-

Tecum sub alta (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hac Dorium, illis Barbarum?

Augusti, potabo tecum, o felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis cithara, hac Dorium modum, illis Phrygium? Sane ita placet Jovi. Haud ita

leium sequitur Kidd.—3 *Jovi datum* var. lect. sive conjectura ap. Kidd.—5 'Sunt qui *mixtis* legant, quod equidem in nullo fide digno codice inveni. Receptam lectionem firmat locus huic germanus lib. IV. Od. 15. 30. 'Lydis remisto carmine tibiis.'' *Torrent.* 'Duo codices notæ optimæ apud Lambinum habent: *Sonante mixtis tibiis carmen lyra:* quod ut ei non displicet, ita mihi quidem præ vulgata placet. Vide nos ad IV. Od. 1. 22. Siquis tamen *mixtum* hic maluerit, non admodum pugnabo.' *Bentl.* *mixtis* receperunt

NOTÆ

gusto: 'Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavi, quod eo penes unum Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit eo loci, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit,' &c. Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, et Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monumentum permaneret. Vide Epod. I. init. et totam Oden 37. lib. I. ibique Not.

3 *Sub alta domo*] Altis columnis ex marmore adornata. III. Od. 29. 'Molem propinquam nubibus arduis.'

Sic Jovi gratum] Jovi Diisque fore gratum ait gaudium ob victorem Augustum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit I. Od. 2. et alibi.

6 *Hac Dorium, illis Barbarum*] Lyra sonante Dorium carmen seu modum; tibiis vero canentibus barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi: Ionius sive Lydius, in 'Ut;' Dorius, in 'Re;' Phrygius, in 'Mi;' de quibus fuse Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis et sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. XIV. 5. Item Cœl. Rhodig. IX. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit: 'Dorius prudentiæ largitor est, et castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit. Lydius intellectum obtusis acuit, et terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.' Hinc apparet cur pueros Doricam inprimis harmoniam edocendos moneat Aristoteles Polit. VIII.

Barbarum] Asiatici omnes a Græcis vocabantur barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est a Phrygia Asiæ regione. II. Od. 4. 9. 'Barbaræ postquam cecidere turmæ.' 'Barbaricum aurum' Æneid. II. 504. et 'barbara tegmina crurum,' Æneid. XI. 777. quæ Phrygia erant acu picta et elaborata. Athen. cit. XIV. 5. 'Tres sunt harmoniarum differentiæ, quot et Græciæ nationes; Æolica nempe, Dorica, Ionica. 'Phrygiam autem ac Lydiam Græci didicerunt a Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.'

Ut nuper, actus cum freto Neptunius
  Dux fugit, ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
  Servis amicus perfidis.
Romanus, eheu! (posteri negabitis)
  Emancipatus fœminæ,

pridem sic fecimus, quando Neptunius Imperator freto Siculo pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus civibus injicere catenas, quas liberaliter detraxerat servis infidelibus. Romanus, (eheu! nepotes haud credetis,) mulieris factus man-

Wakef. et Kidd. *mistum* edd. vett. ap. Zeun.—12 *Et mancipatus* var. lect. ap.

NOTÆ

7 *Ut nuper*] Sicut liberaliter quidem bibimus nuper, seu ante annos quinque, cum Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum; indeque pulsus fugit.

Neptunius Dux] 'Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; et cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est.' Aurel. Victor. de Viris Illustrib. cap. VII. Alii scribunt, quod ejus pater magnus Pompeius exactis piratis et hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, et cœrulea veste indutum juveniliter superbiendo depugnasse. Appian. Bell. Civ. v. Dio lib. XLVIII.

8 *Fugit*] Aurel. Victor. cit. 'Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.' Florus IV. 8. 'Sext. Pompeius perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus et catenas... Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modo trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto Prætoriæ navis lumine, anulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et tamen non timens ne periret.'

Ustis navibus] M. Agrippæ opera scilicet, a quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit Suetonius Octav. cap. 16. Liv. Epit. lib. CXXIX. 'Adversus Sext. Pompeium,' inquit, 'vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est: ita ut ex duabus Cæsaris classibus, altera, cui Agrippa præerat, vinceret; altera, quam Cæsar duxerat, deleta... Victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.' (Hæc prior fuga; postrema illa, de qua paulo ante dixi ex Floro.) 'M. Agrippa navali corona a Cæsare donatus est: qui honos ante eum nemini habitus erat.'

9 *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus magno quidem numero vocarat. Testis Dio, et Flor. cit. 'Cum ergastula armasset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quam diversus a patre! Ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.' Vide et Not. ad Epod. IV. in fine.

10 *Servis amicus perfidis*] Fugitivis nempe et erga dominos perfidis libertatem et arma dabat, benigne excipiens et amice, in quos animadverti graviter oportebat.

11 *Romanus*] Antonius ejusque as-

Fert vallum et arma miles, et spadonibus
Servire rugosis potest:
Interque signa turpe militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos
Galli canentes Cæsarem;

cipium, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica (proh fœdam rem!) Sol videt conopium. Adversus istum Galli indignantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: et

Kidd.—16 Codd. et edd. vett. *conopeum;* sed Bentl. emend. *conopium;* Græci enim utrumque habent: *κωνωπεῖον* et *κωνώπιον*. Ergo cum producta est penultima syllaba, scribendum *conopeum;* ut ap. Juvenal. VI. 80. cum correpta est, *conopium;* ut hic, et apud Propert. III. 11. 45. Atque hoc placuit etiam Nic. Heinsio.—17 *Adhuc* Leid. a m. pr. et Bodl. Bentleii, Venett. 1477. 1478. 1479. Mediol. 1486. et 1502. et Servius ad Virg. VI. 613. *Ad hunc* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Græv. et Regin. cum sex aliis ap. Bentl. Locher. Vet. Comb. *At huc* Cruquii aliquot, cum duobus Pulmanni, et Zulich. et Vigorn. ap. Bentl. *At hunc* in quibusdam aliis. *Ad hoc* emend. Bentl. et receperunt Sanad. Towers, Francis, Gesn. Zeun. Wetzel. Wakef. Mitsch. Kidd. ceteri. *Ad hæc* etiam conj. Bentl. 'Est omnino legendum cum Bentleio, *Ad hoc*, scil. *conopium:* ad hoc turpe spectaculum: 'dedignati hoc Galli,' dicit Vet. Schol. id est, *Ad hoc frementes.* Dicitur vero hoc, ut dicitur: 'prosilire ad nomen,' 'stupere ad ratem.' vid. Burm. ad Val. Flac. III. 264. et Munker. ad Hygin.

NOTÆ

seclæ Romanorum permulti.

12 *Fœminæ*] Cleopatræ, de qua I. Od. 37.

13 *Fert vallum, &c.*] Virgil. Georg. II. 25. 'Quadrifidasque sudes et acuto robore vallos.' ubi Servius monet, bis idem dictum: nam et valli et sudes idem sunt: Gall. *des pieux*. Vegetius III. 8. ita rem explicat: 'Super aggerem valli, hoc est, sudes vel tribuli lignei digeruntur;' nimirum ad munienda castra. Porro Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus Servire] Cleopatram illi comitabantur, adeoque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod eis turpe et indignum. Vide I. Od. 37. 9. Spado à *σπᾷν, evellere,* dictus. *Rugosis*] Quia plurimæ illis rugæ, ob virilitatis adeoque caloris amissionem.

16 *Conopium*] Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa: *κωνωπεῖον*, tentorii genus quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices, qui *κώνωπες* nuncupantur a Græcis. Hi sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17 *Ad hoc* [*hunc*] *frementes, &c.*] Adversus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quod servire juberentur fœminæ, et effœminatis, 'spadonibus rugosis.'

Verterunt bis mille equos] Scaliger suo more, 'Illa,' inquit, 'ferre nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnæ navali.' Immo Gal-

Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsum citæ.
Io Triumphe, tu moraris aureos
Currus, et intactas boves;

naves hostium ad sinistram dispositæ in portu delitescunt. Io triumphe, tu retardas

p. 109.' *Klotz.* Bersmannus conj. *verterint.*—19 Codd. duo Bersmanni: *in portu.*—20 Duo codd. Cruquii et ed. Gryph. *sinistrorsum sitæ;* 'quod non probo, etsi Dacerius dicat *sinestrorsum citæ* non esse Latinum.' *Baxt.* 'Hic locus negotium facessit interpretibus: quid *sinistrorsum* commode significare possit haud facile est expedire: forsan igitur hic legendum pro *sinistrorsum, sinu introrsum.* Hostium naves, quæ post pugnam aufugerunt, se in portum Alexandriæ receperunt, et in sinum interiorem deductæ, non amplius in mare proditurae, delitescunt.' *Waddel.*—22 Nic. Heinsius in margine exemplaris sui ait: 'forte *intactos;*' sed vetat hoc vetustus Grammaticus Valerius Probus p. 1462. 'Hic et hæc bos, hujus bovis: Horatius: *Intactas boves.*' Porro

NOTÆ

lorum fremitum et morum asperitatem belle exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat, præter navales copias, ad littus affuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æneid. VI. et Plutarchus in Antonio: 'Terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: a Cæsare Taurus: qui utrimque instructa acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnæ expectantes.'

18 *Canentes Cæsarem*] Nos vernacule diceremus: *crians, Vive Cesar.*

19 *Hostiliumque navium portu latent Puppes*] Continuo excandescens Julius Scaliger, 'si latent puppes, proræ non latent,' inquit. Egregie admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo male redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, et vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox citand.

Sinistrorsum citæ [*sitæ*] Valeant qui legunt *citæ.* Hostiles naves e portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quo fugerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio: 'Naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæsariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas: nec qua de causa id fieret intelligebant.' Additque Antonium non viri aut ducis consiliis usum, sed amantis; tractum scilicet a muliere, et posthabitis omnibus Cleopatram insecutum.

21 *Io*] Vox lætitiæ index, qua triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe] Triumphum alloquitur et compellat veluti Deum. Sic IV. Od. 2. 'Tuque dum procedis io triumphe.'

Aureos Currus] Triumphales Augusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis: Τὸ δὲ δὴ ἅρμα οὔτε ἀγωνιστηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν

Io triumphe, nec Jugurthino parem
Bello reportasti ducem,
Neque Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis, Punico
Lugubre mutavit sagum;

auratos currus et juvencas integras. Io triumphe, non revexisti Imperatorem similem seu in bello Jugurthino, seu in Africano eum cui sua virtus tumulum erexit super Carthaginem. Hostis superatus in terra et mari sagulum purpureum mutavit

etiam omnes codd. et edd. antiq. habent *intactas*.—25 *Nec* Harl. 4. 6. *Africanum* Harl. 1. 3. 4. 6. plus decem optimæ notæ ap. Torrent. Gott. alii ap. Pulmannum, et Bersm. Venett. Locher. Vet. Comb. et edd. plures sæculi XV. et sic legit Bradius, teste Glareano. Hinc Bentl. emend. *Neque Africanum, quo super, &c.* sed in textum recepit: *Neque Africanum, cui super, &c.* eumque

NOTÆ

ἐμφερές· ἀλλ' εἰς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείργαστο. Currus autem (triumphalis scilicet) *neque Circensi neque bellico similis; sed in turris rotundæ modum factus erat.*

22 *Intactas boves*] Triumphantium quisque immolabat juvencas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas. Virgil. Georg. IV. 540. 'Delige et intacta totidem cervice juvencas.'

23 *Nec Jugurthino parem*] Non parem sed longe Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide II. Od. 1. 28. ibique Not. ad vocem 'Jugurthæ.'

25 *Neque Africano*] Nec Cæsari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinæ sint illustre veluti mausoleum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes plane singulares quæ in Africano bello et triumpho eluxerunt.

26 *Sepulcrum*] Vetus Interpres hic sic annotat: 'Tangit historiam, in qua scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulcrum Scipioni Africano ita constitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostium et portum.' At contra Plutarchus scribit sepulcrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teste, apud Caietam in marmoreo sepulcro æneaque urna hæc leguntur: 'Devicto Hannibale, et capta Carthagine, et aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes: Cui non Europe, non obstitit Africa quondam. Respice res hominum, quam brevis urna premit.'

27 *Terra marique victus hostis*] Antonius; post cujus fugam in Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transiit.

Punico Lugubre mutavit sagum] In signum mœroris, exuit sagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. 'Phœniceus' seu puniceus color 'exuberantiam splendoremque significat ruboris,' inquit Gellius II. 26. Sagum vestis erat in bello usitata, brevior; subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Gall. *hoqueton*. Erat porro co-

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
Ventis iturus non suis;
Exercitatas aut petit Syrtes Noto;
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina, aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

lugubri. Nunc ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas: vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potius infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem. Certe decet abstergere solicitudinem ac formidinem pro rebus Augusti, bibendo suave vinum.

secuti Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—34 In vetustis codicibus Torrentii, et Galeano nostro non postremæ notæ, alia lectio est; quæ si distinctione adjuvetur, vulgatæ facile palmam præripiet: *Aut Chia vina.* Quis non videt illud elegantius esse? Quin, etiam si *Et Chia vina* cum majore codicum parte legeris, distinctio tamen post *scyphos* ponenda erit; ut sane habet princeps editio Veneta.' *Bentl.*—37 'Hoc *rerum* valde languet. Præterea non de rebus Cæsaris solicitus quisquam ut esset opus erat, victo fugatoque Antonio: de Cæsare ipso soliciti esse poterant, ut is salvus in Italiam rediret. Ego lego *tecum:* et intelligo Mæcenatem.' *Klotz.*

NOTÆ

loris rubei, tum quod is Marti convenit, tum ut cruor e vulneribus manans ob similem colorem minus appareret minusque terreret.

29 *Aut ille, &c.*] Quo tenderet Antonii classis, ignorabatur: sciebatur tamen versus Peloponnesum navigasse; ut ante dixi ex Plutarcho. Postea vero cognitum est Cretæ oram legisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam] De ea insula III. Od. 27. 36.

30 *Ventis non suis*] Sibi non propitiis.

31 *Noto*] Vento meridionali.

Syrtes] In Libyco mari sunt eæ, vulgo, *Seiches de Barbarie, a σύρω, traho;* quod in eas maris partes arenæ cumulos, limum, et saxa aggerant et trahant fluctus. Vide II. Od. 6. 3.

32 *Fertur incerto mari*] Quo fugiat incertus, rebus desperatis.

33 *Capaciores affer, &c.*] In festis, et in magna lætitia, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34 *Chia vina, aut Lesbia*] Transmarina vina, ideoque pretiosa: e Chio et Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. XIV. 7. et 14. De Chii vini bonitate III. Od. 19. 5. De Lesbio, I. Od. 17. 24.

36 *Cæcubum*] Vinum generosum e Cæcubo Latii monte: de illo I. Od. 20. habet virtutem coërcendi nauseam, inquiunt; quod austerum sit et pungens, adeoque fluxum sistat aut

NOTÆ

restringat phlegmatis. Porro ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere absque nausea et vomitu.

37 *Curam metumque Cæsaris*] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat; et quidem Romæ tunc fuisse trepidationem non parvam refert Dio: at hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animos diu insedit.

38 *Lyæo*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, a λύειν, *solvere*, ut jam notavi I. Od. 7.

ODE X.

IN MÆVIUM POETAM.

Poëtæ Mævio, homini duro et maledico, sæculique sui ingeniis infesto, in Græciam navigaturo naufragium optat.

Mala soluta navis exit alite,
  Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
  Auster, memento fluctibus;

Navis abit soluta portu infelici auspicio, vehens fœtentem Mævium. Auster fac ut tetris fluctibus vexes utrumque latus navis. Eurus ater mari perturbato dis-

Ode septima Libri quarti in Ed. Sanad. Vetus Epigraphe ap. Torrent. sic habet, *Invisum sibi Mævium devovet.*—1 Apud Marium Victorium p. 2525. masculino genere effertur, *Malo soluta navis exit alite.* Sed, præterquam quod omnes codd. et uterque Scholiastes in altera lectione conspirant, ita citatur et Servio ad Virg. Ecl. III. 90. Diomed. p. 482. et Lactant. ad Stat. Theb. III.—4 Burmannus ad Val. Flac. I. 639. conj. *memento flatibus.*—

NOTÆ

Metrum idem quod Epod. I.

1 *Mala soluta, &c.*] Amico Virgilio et bono Poëtæ faustam navigationem est apprecatus I. Od. 3. at Mævio contraria omnia hic.

Mala alite] Sunt qui 'alitem' fœminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Stat. Theb. III.

2 *Olentem Mævium*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poëtarum insectator, duobus istis vitiis duntaxat famosus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus: tam invisus bonis quam invidus. Virgil. Ecl. III. 90. 'Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi! Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.' Auctor lib. de Caus. Corrupt. Eloq. ita præcipit: 'Quædam arceantur ut jam obliterata et olentia,' id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.

4 *Auster, memento, &c.*] Austrum a Meridie flantem et in Ionio mari valde sævientem primum invocat adversus Mævium navigantem: deinde Eurum ab Oriente: tum Boream seu Aquilonem a Septemtrione; ut colluctantes mare subvertant, Mævium-

Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat;
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices;
Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit;
Quietiore nec feratur æquore,
Quam Graia victorum manus,
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,

pergat funes et remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quam cum frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium ullum affulgeat astrum nocte obscura, qua parte Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget quam exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensa Troja iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi vero pallor flavus,

7 Unus Bland. Cruquii, *qualis altis montibus.*—8 *Frangat* Venet. et Vet. Comb. *Fregit* citat Plotius Grammaticus p. 1647. 'Et sane dulcius quid apud Poëtas præ se ferunt Præterita quam Præsentia: ut IV. Od. 1. 12. Virg. Æn. II. 223. Neutrum tamen hic admiror, quia jam versu proximo habuit: '*Fractosque remos differat.*' Equidem *Vertit*, vel *Sternit*, vel simile quid, dixissem potius, quam bis continenter idem verbum inculcassem.' *Bentl.* 'Divinationem propriam in textum importavi, *Plangit trementes.* Statim præcesserat vox *Fractos;* et quorsum sodes 'tremere,' si 'frangantur?' Haud secus Lucr. VI. 114. et Sil. Ital. I. 587. non vulgari elegantia; ubi quidam codd. etiam habent 'frangunt.'' *Wakef.* Klotz. conj. *Frangit gementes.* Vide Drackenb. Sil. Ital. VII. 49. Burm. ad Ovid. Met. IV. 449. Heins. ad Ovid. Met. XIV. 739. et Bentl. III. 27. *Frangit frementes* Cuning. —13 *Cum Pallas usta* idem Cuning.—17 Liber vetustissimus Torrentii, *non*

NOTÆ

que fluctibus obruant. Virgil. Æneid. I. 89. 'Una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis Africus.'

10 *Orion*] De hujus sideris occasu tempestuoso et navigantibus tristi, I. Od. 28. 21. II. Od. 13. in fine, III. Od. 4. sub finem, &c.

12 *Graia victorum manus*] Ad Caphareum Eubœæ promontorium disjecta tota classis Græcorum tempestatibus tantum non periit, cum reverterentur post expugnatam Trojam.

13 *Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio*] Offensa primum illa fuerat judicio Paridis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses et Diomedes e suo templo Palladium rapuissent, tum, ut canit Virgilius Æn. I. 45. 'Unius ob noxam et furias Ajacis Oilei.'

14 *Impiam Ajacis ratem*] Impius certe Ajax Oileus et sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violarat. Unde navis ejus diffracta; ipse vero mox in saxum enatans fulmine pariter attritus.

Et illa non virilis ejulatio,
  Preces et aversum ad Jovem;
Ionius udo cum remugiens sinus
  Noto carinam ruperit!
Opima quod si præda curvo littore
  Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
  Et agna Tempestatibus.

atque ejulatio viro indigna, et vota ad Jovem surdum; cum murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quod si tu in curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium, a me procellis sacrificabitur lascivus hircus, et nigra ovicula.

virilis eujulatio.—18 Idem codex Torrentii, *et adversum Jovem;* edd. vett. etiam *adversum.* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii codd. cum Florent. 1482. Venet. 1486. Locher. Mediol. 1502. Ald. R. et H. Steph. Bentl. et recentt. *aversum ad Jovem.*—19 Quatuor codd. Blandd. ap. Cruq. Harl. 3. quatuor Torrentii, edd. Venett. 1477. 1478. 1479. et Cruq. *sinu.* Alii codd. cum Gott. Harl. 1. 2. 4. 6. Zarot. Florent. 1482. Venet. 1486. Mediol. 1486. 1502. Locher. Ald. R. et H. Steph. Lamb. Torrent. et recentt. *sinus.*—20 *Notus* quatuor Cruq. Venett. et aliæ quædam vett. edd. *Noto* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii codd. Florent. 1482. et Locher. 'Retinenda est altera lectio: *sinus Noto,* in qua nihil est quod vel Momus ipse culpet aut fastidiat. Atque eam solam nostri codices universi agnoscunt; nisi quod in Petrensi corrector nescio quis, iratis Musis, hoc inter lineas interserit, *Ionio udus cum remugiens sinu Notus carinam ruperit.*' Bentl.—22 *Projecta* Bentl. et Kidd. *juverit* omnes fere codd. Torrentii, omnes Bentleii ad unum, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Zarot. Venett. Vet. Comb. et edd. antiq. Lambinus in octo suis *juveris* invenit. ('Sed undecumque hoc habuerit, sine dubio rectum est.' *Bentl.*) Ita Barthii codex, Advers. XXXVII. 15. et Commentator Cruq. item H. Steph. Rutgers. Dan. Heins. Bentl. Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.

NOTÆ

18 *Aversum ad Jovem*] Preces et vota minime audientem, scilicet improbo iratum.

19 *Ionius*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab Ortu, et magnam Græciam Siciliamque ab Occasu porrigitur.

21 *Opima quod si præda*] Quod si tuum cadaver in littore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23 *Caper*] Quia Mævius petulans et olens ut caper.

24 *Agna*] Virgil. Æneid. III. 'nigram hyemi pecudem.' Æneid. V. 'tempestatibus agnam.'

Tempestatibus] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim a Scipione. Ovid. Fast. VI. 193. 'Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur.' Cic. de Nat. Deor. III. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, 'quæ populi Ro. ritibus consecratæ sunt. . . . nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.'

ODE XI.

AD PECTIUM.

Apud contubernalem suum Pectium liberrime queritur, se amoris laqueis perpetuo irretitum Carminibus scribendis non vacare.

PECTI, nihil me, sicut antea, juvat
Scribere versiculos amore perculsum gravi;

O Pecti, nequaquam placet, ut prius, versus facere, quia amore gravi occupor;

Ode hæc deest Editioni Sanad. 'Tricolon faciunt hanc Oden et XIII. Lambinus, et H. Stephanus, qui se veterum librorum auctoritate fretum, assentientibus etiam quibusdam Lambini exemplaribus, hoc ita ait instituisse, Diatribe prima p. 37. sq. Secuti sunt Torrent. 1608. Rapheleng. 1612. Rutgers. apud Ro. Steph. 1613. Dan. Heins. 1619. Faber, Burm. Maittair. Talbot. Francis circa XIII. non item circa hanc. Et sane commodissima est divisio, et potest pæne videri necessaria, quoties Penthemimeris vel hiatum efficit, ut vs. 14. et 24. vel in syllabam brevem exit, ut vs. 6. et 10. et 26. it. Od. 13. 10. et 14. Sed acriter pugnat pro Dicolo Bentleius, et habet auctores Hephæstionem et Terentianum.' *Gesn.* Tricolon facit etiam Delph. Vid. Bentl.—1 Codd. variant *Petti*, *Peti*, et *Pecti;* Cruq. ex quatuor Blandd. dedit *Petti.*—2 Codd. ap. Bos. Animad. p. 51. Brod. Gott. Laurentinianus et alii duo ap. Torrent. Petrens. et Reg. Soc. ap. Bentl. Harl. 2. 3. Florent. 1482. Venet. 1490. et Locher. *percussum;* et sic ap. Grammaticos veteres Diomed. p. 511. Mar. Victorin. pp. 2549. 2619. 2622. et Attil. Fortunat. pp. 2684. 2699. Ita quoque Bentl. Wakef. et Kidd. Sed *perculsum* habent nonnulli codd. ap. Bentl. Harl. 1. 4. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. Bond. Delph. Schrevel. Baxt. Francis, Gesn. Zeun. Wetzel. Bipont. et Comb. Si Bedæ credis *percussum* ad corpus, *perculsum* ad animum refertur. Vid. Varr. Lectt.

NOTÆ

Hanc Oden aliqui faciunt Dicolon Distrophon, cujus primus quisque versus sit Iambicus Hipponacteus Trimeter Acatalectus, ut Epod. I. 'Ibis Liburnis,' &c.

Secundus Sapphicus, constans Penthemimeri Heroica, et Dimetro Iambico; id est, duobus Dactylis, et syllaba, deinde quatuor Iambis, recepto tamen imparibus locis Spondæo.

Aliis placet, esse Tricolon Triatrophon: ut primus quisque versus sit Iambicus Trimeter, ut ante dictum est. Alter quisque Dactylicus Dimeter, ut IV. Od. 7. 'Arboribusque comæ.' Tertius Iambicus Dimeter, ut Epod. I. 'Amice propugnacula.'

1 *Pecti, nihil me, &c.*] Apud Pettium sive Pectium contubernalem suum queritur, quod per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modo puellam modo puerum aliquem deperennti.

Nihil juvat Scribere versiculos amore perculsum gravi] Contra Propertius amore se ait incitari ad condendos versus. II. 1. 'Quæritis unde mihi toties scribantur amores, Unde meus veniat mollis in ora liber? Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo: Ingenium nobis ipsa puella facit. Seu vidi ad frontem sparsos errare capillos, Invenio causas mille, poëta, novas,' &c.

Amore, qui me præter omnes expetit
Mollibus in pueris aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere, sylvis honorem decutit.
Heu! me, per Urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui! conviviorum et pœnitet,
In quis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere petitus imo spiritus.
Contrane lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium! querebar applorans tibi;

amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliat arbores foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet me tanti mali:) pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, et suspiriis e profundo pectore deductis. Tum vero simul ac ardente vino incalueram, et numen pudore carens secreta mea dimoverat loco suo; ego flens apud te conquerebar, quod sincera

ad Virg. IX. 197.—4 'Non placet illud *in pueris, in puellis:* ubi præpositio geminata otiosa et elumbis videtur. Scripserat, opinor, Auctor: *Mollibus aut pueris, aut in puellis urere.* quod mutarunt Librarii, quia in priore membro desiderari præpositionem credebant; quæ tamen eleganter abesse solet, ut ostendi ad illud, III. Od. 25. 2.' *Bentl.* Unus Bland. *Mollibus in pueris et in puellis.*—6 *Inachiam* Laurent. Torrentii; et sic vet. Schol.—7 *Heu mi,* sive *Heu mihi* corrigebat Theodorus Marcilius.—8 'In Magdal. deest *et;* in Lambini quibusdam ponitur ante *conviviorum.* Apud Plotium Grammaticum veterem p. 2662. sic editum est, *conviciorum pœnitet.* Nos unius literulæ mutatione languentem et jacentem sententiam ereximus in hunc modum: *Fabula quanta fui! conviviorum ut pœnitet.* Neque dubites, quin auctor ita scripserit, licet centum librarii vel jurati negaverint.' *Bentl.* 'Liber unus e nostris *convitiorum*, sed repugnant ea quæ sequuntur. Mallem sic legere: *Fabula quanta fui conviviorum? heu pœnitet.* Nam *et* particula mihi hic molesta est; et quo facilius mutetur, *eu* pro *heu* sæpe scriptum invenias.' *Torrent.*—9 'Puto fere, scripsisse poëtam: *pallor;* nam languorem jam silentium involvit; nec placet hoc loco. Sic alibi III. Od. 10. 14. 'tinctus viola pallor amantium.' cf. Propert. I. 5. 21. Ovid. Art. I. 729. Vide plura in notis Passeratii et Brouckhusii ad illa Propert. III. 8. 28.' *Klotz.*—11 *Contraque* edd. vett. *Contrane* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. quatuor codd. Blandd. novem ap. Torrent. (et quidem cum interrogationis signo post *ingenium*) Vet. Schol. alii, quod recepit Cruq. et sic Bentl. Baxt. Gesn. Zeun. Francis, Bipont. Mitsch.

NOTÆ

5 *Tertius December*] Tertius itaque annus est.

8 *Fabula quanta fui*] Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, immo furorem.

11 *Contrane* [*Contraque*] *lucrum, &c.*] Adversus rivalium ditiorum munera opima nihil me posse ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt: *Contrane lucrum nil valere candidum Pauperis ingenium?*

Candidum Pauperis ingenium] Candidos mores, ingenii vim et acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiora mero arcana promorat loco.
Quod si meis inæstuat præcordiis
Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet imparibus certare summotus pudor.
Ubi hæc severus te palam laudaveram,
Jussus abire domum, ferebar incerto pede

mens pauperis non prævaleret quæstui. Addebam porro: Quod si libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras dissipet molesta hæc pabula nequaquam sublevantia dolorem improbum; protinus abjecta verecundia cessabit pugnare adversus inæquales. At postquam ista coram te graviter statueram, accepto mandato disce-

Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—14 *Fervidiore* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. codd. Bersmanni et Mancin. omnes Cruquii, Torrentii, cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Chabot. Bentl. Francis, Wetzel. Mitsch. et Kidd. *Fervidiora* edd. vett. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. et Comb. —15 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Venett. Vet. Comb. Lamb. Cruq. Torrent. Chabot. Delph. Bentl. Francis, et Bentl. *inæstuet;* Schrevel. *inæstues.*—17 Harl. 3. *nil mali;* Glarean. *nil malum allevantia.*—19 *Ut hæc* Harl. 6. et sic edidit Cu-

NOTÆ

13 *Simul calentis, &c.*] Quoties vero Bacchus, id est, vinum, me ebrium fecerat, atque adeo loquacem et inverecundum; toties apploraus tibi audabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta et cruciatus.

15 *Quod si meis, &c.*] Ex contemtu sui amoris oriebatur indignatio et ira adversus Inachiam; et hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

16 *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, et penitus ex animo excutiat ac deleat ista amoris fomenta alimentaque, nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonias, anxias animi secum luctationes; quæ omnia accendunt potius amorem et augent cruciatum, quam levant aut sedant.

18 *Desinet imparibus certare summotus pudor*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique sit arbitrium expiscandi sensus novos; ego sic interpretor cum Pulmanno: Non amplius Inachiæ procaci me summittam pudens nimium: sed eam aspernabor, desinamque sectari imparem, id est, amori meo non respondentem. Vel sic: Cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quam sinceri et candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius I. Od. 33. Veneri placere interdum jungere. 'impares formas atque animos,' &c. IV. Od. 11. 'Disparem vites. Age, jam meorum Finis amorum.' Denique Epod. XV. 'Et quæret iratus parem.'

19 *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter et magnifice apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejusmodi vanas et importunas, atque a te, Pecti amice, jussus eram abire domum, et proposita quiete

Ad non amicos (heu!) mihi postes, et (heu!)
  Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc, gloriantis quamlibet mulierculam
  Vincere mollitia, amor Lycisci me tenet;
Unde expedire non amicorum queant
  Libera consilia, nec contumeliæ graves;
Sed alius ardor aut puellæ candidæ,
  Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

dendi in ædes meas, dubio gressu ibam ad fores eheu mihi non propitias, et dura eheu vestibula, in quibus rupi lumbos et latus. Jam me occupat amor Lycisci gloriantis omnem fœminam superare mollitia: quo me exsolvere non possint sincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ; sed tantum alius amor, sive adolescentulæ speciosæ, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.

ning.—22 Cuning. *lumbosque et infregi.*—24 *Vincere mollitie* Bentl. e codd. Zulich. et a m. pr. Græv.—28 Exc. Sax. et Bodl. *longa renidentis coma;* Florent. 1482. *longam renidentis comam.*

NOTÆ

frui; contra subito redeunte et trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull. II. 6. 13. 'Juravi quoties rediturum ad limina nunquam? Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.'

22 *Limina dura*] Vel propter immitem dominam, vel potius quod in iis jacens pernoctansque lumbos et latus infregerat: ex more amantium, de quo fuse III. Od. 10. Ovid. Remed. Amor. 508. 'Nec latus in duro limine pone tuum.'

23 *Mulierculam Vincere mollitia*] Ludus est in voce 'mulier,' quasi 'mollier' a mollitie dicta. Isidor. XI. 11. Præclare Petrus Blesensis Serm. I. in Advent. Angelicam salutationem explicans: 'Ave benedicta inter mulieres,' inquit, 'id est, sola robusta inter molles.'

26 *Libera consilia*] Amice data, absque ulla adulatione, vel offensionis metu.

Contumeliæ graves] Jactata scommata ab amicis objicientibus mihi amorem probrosum. Alii explicant: Injuriæ ab Lycisco vel meretrice qualibet irrogatæ: minus ad rem, ut mihi quidem videtur.

27 *Sed alius ardor, &c.*] Cic. Tusc. IV. n. 74. 'Etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.' Ovid. Remed. Amor. 462. 'Successore novo tollitur omnis amor.'

28 *Teretis*] Habentis membra succi plena, solida, polita, obesula.

Longam renodantis comam] Catamiti illi seu pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, et in nodum colligebant. Vide II. Od. 5. in fine. Et IV. Od. 10.

ODE XII.

IN ANUM LIBIDINOSAM.

Invehitur in eandem anum, cujus meminit Ode VIII. 'Optima summi Nunc via processus vetulæ vesica beatæ.' Juvenal. I. 36.

QUID tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.
Quis sudor vietis, et quam malus undique membris
Crescit odor! cum pene soluto

Quid petis, fœmina, atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adolescenti, nec hebetis nasi. Ego quippe subtilius olfacio utrum sit tibi polypus, an olens caper resideat in axillis pilosis, quam sagax canis ubi aper delitescat. At at quantus sudor, et quam teter odor undique emanat e membris flacci-

Deest Editioni Sanad. Vett. codd. inscribunt, *In Gratidiam*. In Laurent. Torrentii hæc proponuntur: *In mulierem vetulam libidinosam, a qua invitabatur ad amorem, quam dicit dignam esse elephantis, non hominibus.* Unus Bland. Cruquii, *Ad Canidiam meretricem.*—2 *Munera quid mihi* Canteri codex, Harl. 6. Acr. Bentleii Regin. Magdal. et Reg. Soc. item edd. Bentl. Wakef. et Kidd. et ita citat Mar. Victorin. p. 2619. *cur mihi curve* Venet. 1490. et Vet. Comb.—3 Codd. Blandd. ap. Cruq. in annot. habent, *non firmo juveni*. Venet. 1559. et Glarean. 1536. *nec naris obesæ.*—5 Venett. et Vet. Comb. *hirsutus.*—7 Sex codd. Torrentii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Bentleii Græv. Leid. Regin. et tres alii; item edd. Bentl. Francis, Mitsch. Wakef. et Kidd. *Qui sudor.*—8 *Crescat odor* Bentleii Galiens. et Græv. a m. pr. et Locher.—9 Harl. 1. 2.

NOTÆ

Metrum simile est I. Od. 7.

1 *Quid tibi vis*] Vide Not. ad calcem Epod. VIII.

Dignissima barris] Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui 'odore graves, forma truces, mole terribiles.' Vide I. Sat. 4. Not. ad istas voces: 'Barrus inops.' Porro elephas dicitur barrus ob gravitatem, Græce *βάρος*; nam inter quadrupedes mole præstat: vel a voce *bar*, quæ 'peregrinum' significat: vel a voce *beira* quæ idem quod *behemoth* Hebraice significat, scilicet 'ingentem bestiam.'

3 *Naris obesæ*] Ex Aristot. Physiogn. cap. 6. 'Qui nasum habent in summo crassum, ii stupidi sunt.'

5 *Polypus*] Est morbus narium fœtidus: sive, est caruncula in naso putida, respirationem obstruens, et tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis] Fœtens humor in axillis, tam grave olens quam hircus.

7 *Quis sudor, &c.*] Loquitur Horatius: O quam gravis odor, et fœteris

Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
Jam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili; jamque subando
Tenta cubilia, tectaque rumpit;
Vel mea cum sævis agitat fastidia verbis;
Inachia langues minus, ac me:
Inachiam ter nocte potes; mihi semper ad unum
Mollis opus: pereat male, quæ te
Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem;
Cum mihi Cous adesset Amyntas,
Cujus in indomito constantior inguine nervus,
Quam nova collibus arbor inhæret.

dis! * * * *neque ei stat uda creta, et color fucatus fimo crocodili.* * * *

8. Venett. Vet. Comb. aliæ vett. Bentl. Mitsch. et Kidd. *properat r. s. neque illi;* Glarean. *properant r. s. nec illis.*—11 'Mirandum est in optimis passim codd. tanta constantia *corcodili* scribi, cum Etymologi a *croci timore* animali huic inditum esse nomen velint: δειλία enim *timiditas* dicitur.' *Torrent.* Vid. Pet. Victor. Var. Lect. XI. 4. Clem. Alex. Pædagog. lib. III. et Plin. XXVIII. 8.—12 Glarean. *tectaque rumpis.* Vid. Obss. Misc. tom. VII. p. 333.—13 Gla-

NOTÆ

sudor exit e membris anus putidæ!

9 *Nec illi Jam manet humida creta*] Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille quo faciem incrustarat: quippe rugas creta seu gypso obduxerat, obtexerat. Plin. XXXV. 16. 'Est in medicaminibus et Chia terra candicans, usus ad mulierum maxime cutem.' Idem XXXV. 7. 'Cretæ plura genera...candidum, et ad purpurissum inclinans, vis utrique ad discutiendos tumores. Refrigerandi quoque natura cretæ est: sudoresque immodicos sistit illita,' &c. Petronius: 'Perfluebant per frontem sudantis acaciæ rivi. Inter rugas malarum tantum erat cretæ, ut putares detectum parietem nimbo laborare.'

10 *Colorque Stercore fucatus crocodili*] E terrestris crocodili fimo cerussæ admixto fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. XXVIII. 8. 'Alter crocodilus (cordylum vocant) ei similis, multum infra magnitudinem, in terra tantum, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.' Ejus stercus 'crocodileam' appellant: quæ 'illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit; ex aqua vero morbos omnes, quorum natura serpit in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas.' Clemens Alexandrin. Pædagog. III. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: 'Ter, non semel, dignæ sunt perire quæ crocodilorum excrementis utuntur, et spuma sepiarum unguntur, et supercilia fuligine illinunt, et fuco genas terunt.'

Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
  Cui properabantur? Tibi? Nempe
Ne foret æquales inter conviva, magis quem
  Diligeret mulier sua quam te.
O ego infelix, quam tu fugis, ut pavet acres
  Agna lupos, capreæque leones.

Cui vero parabatur lana bis tincta purpuræ Tyriæ? Nimirum tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plus amaret sua mulier, quam ego te. O ego minime fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos et capra leones validos expavescit!

rean. *agitas fastidia verbis.*—22 *Cui properabuntur* unus Bland. ap. Cruquium, cui non displicet.—25 *O ego non felix* Exc. Sax. Gott. Brod. Harl. 1. 2. 3. 6. Bentleii codd. vetustissimi Venett. Mediol. Florent. Vet. Comb. Locher. Ald. Gryph. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Steph. Delph. Bond. Schrevel. Bentl. Cuning. Francis, Wakef. et Kidd. *O ego infelix* duo codd. Torrentii, unus Canteri, Harl. 4. et nonnulli Bentl. et sic hic versus citatur Charisio p. 131. Servio de Ultimis Syll. p. 1802. et Mart. Capell. p. 64. item Baxt. Gesn. Zeun. Mitsch. Bipont. Wetzel. et Comb. *quem tu fugis* in quibusdam ap. Torrent.

NOTÆ

21 *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magna cura, diligentia, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens et optimus in ea maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpura dibapha, iterata, seu iterum tincta, II. Od. 16. et 18. De Tyro urbe, III. Od. 29. in fine. Vide sis Plin. IX. 36. ubi sic habet: 'Murices purpuræ florem, tingendis expetitum vestibus, in mediis habent faucibus: liquorem pretiosum nigrantis rosæ sublucentem colore,' &c.

ODE XIII.

AD AMICOS.

Ex occasione hybernæ tempestatis Horatius hortatur lepidos sodales ad hilariter agendum, atque imminentis civilis belli exitum fato permittendum monet.

HORRIDA tempestas cœlum contraxit, et imbres
  Nivesque deducunt Jovem; nunc mare, nunc sylvæ

Ater nimbus obduxit cælum, et pluviæ nivesque demittunt Jovem. Jam mare et

Ode decima libri secundi in Ed. Sanad. Epigraphe in codd. Torrentii, *Ad Amicos Comicos;* vel, *Ad Contubernales.* Vide ad Od. XI.—1 *Torrida tem-*

Threicio Aquilone sonant: rapiamus amici
Occasionem de die; dumque virent genua,
Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move consule pressa meo.

sylvæ strident Borea Thracio. O sodales, ne omittamus opportunitatem temporis: et quamdiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons senio contracta. Tu profer vina calcata sub Consule meo Torquato: omitte verba facere de aliis quibuslibet.

---

pestas Harl. 6.—3 'Legendum apparet, quamvis magna pertinacia codices scripti refragantur, *rapiamus amice.* Non enim plures, sed unum hic alloquitur, cui adversi aliquid acciderat; ut ex sequentibus constat: 'Tu vina Torquato move Consule pressa meo: Cetera mitte loqui. Deus hæc for-

NOTÆ

Ex quibusdam hæc Ode est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Hexameter Heroicus: alter quisque est Archilochius constans Dimetro Iambico, ac duobus Dactylis cum una syllaba.

Aliis vulgo, et melius quidem, est Tricolos Tristrophos. Primus versus est Heroicus Hexameter Catalecticus, ut iste I. Od. 7. 'Laudabunt alii claram Rhodon,' &c. Secundus est Iambicus Archilochius Dimeter Acatalectus, ut Epod. I. 'Amice propugnacula.' Tertius est Dactylicus Archilochius Dimeter Hypercatalectus, ut IV. Od. 7. 'Arboribusque comæ.'

1 *Horrida tempestas*] Vel hyems, vel nimbosum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit] Contractis et condensatis nubibus cœlum obtexit et obscuravit. Non desunt qui allegorice locutum velint Poëtam de nescio quo civili tumultu; vel hostili incursu, vel clade et calamitate quapiam. Nonnihil ejusmodi videtur innuere ubi ait, vs. 10. 'Cetera mitte loqui: Deus hæc fortasse benigna Reducet in sedem vice.'

Imbres Nivesque deducunt Jovem] Quoniam ut alibi dixi, Jupiter est aër, hinc et in terram descendere ac deduci putabatur cum solvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Ecl. VII. 60. 'Jupiter et læto descendet plurimus imbri.'

2 *Sylvæ*] Diæresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

3 *Threicio Aquilone*] Flante a Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septemtrionem et Ortum solstitialem, *Nord Nord est.* De eo jam I. Od. 25. 11.

4 *Occasionem*] Cic. de Inv. I. 'Occasio,' inquit, 'est pars temporis in se habens opportunitatem idoneam rei faciendæ.'

De die] De tali die pluvio, nimboso, tristi sumamus occasionem compotandi. Alii melius sic: Dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas et vires, vitæ gaudia carpamus.

Dumque virent genua] Theocrit. Idyll. XIV. 69. Ἕρπει Λευκαίνων ὁ χρόνος· ποιεῖν τι δεῖ οἷς γόνυ χλωρόν. *Serpit canos faciens ætas: gerere aliquid oportet eos quibus est genu viride.* 'Genu viret,' id est, juventus viget, ex Erasmo. 'Genibus inest vitalitas. Namque in ipsa genu utrinsque commissura, dextra lævaque, a priore parte gemina quædam buccarum inanitas inest, qua perfossa, ceu jugulo, spiritus fugit.' Plin. XI. 45.

5 *Obducta solvatur fronte senectus*] Vel, pellatur recordatio senectutis quæ rugosa et tristi fronte depingi-

Cetera mitte loqui: Deus hæc fortasse benigna
Reducet in sedem vice. Nunc et Achæmenio
Perfundi nardo juvat, et fide Cyllenea
Levare diris pectora solicitudinibus;
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Dea nate puer Thetide,

Ea forsan Deus restituet in pristinum statum, mutatione propitia. Jam expedit ungi nardo Persica; et curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus admonebat alumnum generosum: Vir insuperabilis, fili Deæ The-

tasse,'' &c. *Bentl.*—8 *Achæmenia* Harl. 2. Florent. 1482. Venet. 1486. Mediol. 1502. Ald. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. Rutgers. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Minell. Talbot. Pine, Burm. Sandby, Watson, et Mitsch. *Achemænio* Gott. Brod. Harl. 1. 3. 4. 6. omnes codd. Bentleii sine litura, Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. 1483. 1490. Locher. Mediol. 1476. 1477. 1485. 1486. 1487. Bentl. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Comb. et Kidd. Vid. ad II. Od. 11. 16. cf. Epod. v. 5. 59.—9 *Reducit* Bentleius in edd. Cantab. 1711. et Amst. 1713. Kidd. tamen *Reducet.*—10 '' 'Dirus' pro 'durus' non semel substituerunt oscitantes librarii, ut supra III. Od. 24. 6. 'dira necessitas:' et nunc quoque *diras solicitudines* nobis obtrudunt, pro *duris*, ut clare exhibet codex noster Galeanus et editio Loscheri: *Levare duris p. solicitudinibus.*' Bentl. Hinc Sanad. Towers, Francis. Wakef. et Kidd. *duris.*—12 Bentl. distinguit: *Invicte, mortalis Dea*

NOTÆ

tur: vel potius, solvatur et porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hinc a nobis ea severitas ac tristitia, quam affert senium.

6 *Vina Torquato, &c.*] Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeoque mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindeque 'meum Consulem' eum appello. Vide III. Od. 21. ubi, 'O nata mecum Consule Manlio . . . testa.'

7 *Cetera*] Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo et memoria deleantur; ut hilaritati vacemus. Deus hæc mala fortasse in melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc, cum hanc Oden scriberet Poëta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certe nobis comperta non est.

8 *Achæmenio nardo*] Unguento e Perside ubi regnavit Achæmenes. Vide III. Od. 1. sub finem, Not. ad has voces, 'Achæmenium costum.' Optimum fiebat unguentum e frutice seu herba, cui nomen nardus, de qua Dioscorid. I. 6. &c. Plin. XII. 12. ita scribit: 'De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassa radice, pingui, situm redolente...Apud Gangem nascens,' &c. Vide II. Od. 11. ibique Not.

9 *Fide Cyllenea*] Lyra, cujus auctor fertur Mercurius, a Cyllene Nympha sua matre, vel a Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide I. Od. 10.

11 *Centaurus alumno*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare: meminit Juvenalis Sat. VII. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus I. Od. 18. Inter eos vero qui-

Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
  Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simois;
Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
  Rupere; nec mater domum cœrula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
  Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis.

tidis, expectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii Scamander exiguus, et Simois rapidus; unde regressum tibi Parcæ intercluserunt stabili filo: neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo quasvis ærumnas mitiga per vinum et carmina, quæ duo sunt grata remedia horridæ ægritudinis.

---

nate puer, Thetide, improbantibus Baxt. et Gesn.—13 Codd. omnes et edd. *parvi;* Commentator Cruquii conj. *pravi;* Nic. Heinsius *flavi;* Bentleius *proni*, sed nihil solicitandum putavit.—15 Bentl. conj. *curto subtemine*, probante Gesnero; et recip. Sanad. Towers, et Francis. *substamine* Gott. et Exc. Sax. *subtegmine* Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. Florent. 1482. Ald. Gryph. et R. Steph. ap. Gesn. *subtemine* R. Steph. 1513. et H. Steph. et sic Harl. 1. 2. 3. 4. 6. ceteri codd. et edd. recentt.—18 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. Brod. Bland. 1. 2. 3. 4. Cruquii, omnes Lambini alii quamplurimi cum edd. antiq. Venett. Mediol. Zarot. Florent. et Locher. item Lamb. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Burm. Bond. Schrevel. Delph. Talbot. Pine, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. et Comb. *ægrimoniæ dulcibus alloquiis*, sine copula. 'Ita quidem exhibent codices scripti, tam aliorum quam nostri; neque iu ullo vidi conjunctionem *et* additam, nisi inter lineas, ut habent Battelianus, Regiæ Societatis, Grævianus, Reginensis. Solus Magdalenensis in ipso versu perperam statuit, *dulcibusque alloquiis.*' Bentl. Hinc Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Francis, et Kidd. *ac dulcibus alloquiis;* et Wakef. *et dulcibus alloquiis.* Sed copula est in Venet. 1559. Glarean. 1536. Anton. et Ascens.

NOTÆ

dam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, et alii; quorum facile Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

12 *Invicte mortalis*] Achilles sola quidem ea pedis parte vulnerabilis, qua tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille, I. Od. 6. 8. 15. II. Od. 4. 16. IV. Od. 6. Vide ibi Not.

Nate puer Thetide] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur Cœrula.

13 *Te manet Assaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest, ex oraculo.

Assaraci tellus] Phrygia, Troas, ubi regnavit Assaracus Trois filius, Ili frater.

14 *Scamandri*] Scamander alias Xanthus, ex Ida monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetum *parvi:* quod somniatores explicant, quoniam is fuerit e fluviis qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

Simois] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero Virgilioque aliisque nominatissimus.

NOTÆ

15 *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod norat, seu ex Astrologia, cujus erat peritissimus, seu a Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum suum prænuntiat. Ibidem vero describitur ipse se consolari vino et cantu heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noster est imitatus hac Ode.

Subtemine] Subtemen, filum est quod stamini subtexitur. Catull. Carm. de Nuptiis Pelei ac Thetidis: 'Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.' De Parcis fata nentibus, volventibus, dispensantibusque annos vitæ mortalium, vide II. Od. 3.

18 *Deformis ægrimoniæ*] Deformes reddit ægritudo animi. Cic. Attic. Epist. XII. 37. 'Ferrem graviter, si novæ ægrimoniæ locus esset.'

Dulcibus alloquiis] Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia 'vino cantuque' intelligas. 'Alloquia' veteribus solatia et levamina dicebantur. Græc. παραμυθία. Varro de Ling. Lat. lib. V. circa medium. 'Allocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquam locutum consolandi causa.' Val. Max. II. 7. 6. 'Incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.' Sapient. VIII. 9. 'Sapientia mecum communicabit de bonis: et erit allocutio cogitationis ac tædii mei.'

ODE XIV.

AD MÆCENATEM.

Mæcenati suo quærenti quod Iambos (dudum promissum opus) non absolvat, respondet sibi non licere per Amorem potentem Deum.

MOLLIS inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Letheos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,

Optime Mæcenas, interficis me, quærendo sæpius, quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas

Deest Editioni Sanad. Vetus codex apud Torrent. hanc habet Epigraphen: *Excusat se Mæcenati, accusans desidiam suam.*—3 Codex Galeanus Bentleii, *uti si ducentia;* Magdal. Battel. et Locher. ap. eund. *veluti ducentia;* Regin. a m. pr. Petrens. et Bodl. ejusdem Bentleii, *ut si ducentia*, quod retinendum

NOTÆ

Ode est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Heroicus Hexameter: secundus est Iambicus Dimeter.

1 *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidia sed amore se detineri ait.

3 *Pocula Letheos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est: videor nempe tibi hausisse majus poculum e Lethe fluvio Inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel soporiferas quas-

Candide Mæcēnas, occidis sæpe rogando:
Deus, Deus nam me vetat
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teium;
Qui persæpe cava testudine flevit amorem,
Non elaboratum ad pedem.

Lethæas soporem conciliantes. Enimvero Deus, Deus, inquam, me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem tibi promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii amore incensum fuisse Anacreontem Teium; qui sæpe lyra amores cecinit ad metrum neglectum. Ipse vero tu amore cruciaris. Quod

putat. Et sic Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Zarot. Mediol. et Venett.—6 *Deus, Deus me me vertat* Cuning.—7 'Distingue potius: *Inceptos olim, promissum carmen, Iambos.* Non necesse est, quare hæc sit melior lectio, nasuto lectori expli-

NOTÆ

dam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargia, adeo ut somno inexpugnabili correptus sim.

6 *Deus*] Amor magnus Deus et maxime imperiosus. Ex S. Hieron. lib. II. adversus Jovinianum, 'Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos et generosos spiritus frangit, insaniæ est proximus.' Plaut. Cistell. II. 1. 5. 'Nullam mentem animi habeo. Ubi sum ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.'

Deus me vetat] Vide perelegantem Paulini Epist. I. ad Auson. ubi: 'Nunc alia mentem vis agit, major Deus.'

8 *Ad umbilicum adducere*] Græci dicunt, colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere, id est, ultimam manum admovere. Inde vero fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburna, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. I. 67. dicit librum 'umbilicis cultum.' III. 2. 'pictis luxuriantem umbilicis.' V. 6. 'umbilicis crescentem.' IV. ult. 'Ohe jam satis est, ohe libelle; Jam pervenimus usque ad umbilicum.'

9 *Samio*] Oriundo e Samo insula.

Bathyllo] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit vero ac pingit Ode sua XXIX.

10 *Anacreonta Teium*] Hic Poëta erat e Teo Ioniæ civitate littorali, vel e Teio Paphlagoniæ urbe, in ora maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, et alia quædam. Nonnulla vero intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe* illum *flevisse amorem*: de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide Not. IV. Od. 9.

12 *Non elaboratum ad pedem*] Sunt qui interpretentur versus facili vena effusos: melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgens et affectibus, quam syllabarum dimensioni.

Ureris ipse miser; quod si non pulchrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tua; me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

si non formosior ignis cremavit Trojam expugnatam, lætare de tua conditione. Nam urit me Phryne libertina uno amatore minime contenta.

cem.' *Wakef.*—13 Nic. Heinsius in Addendis ad Ovid. p. 485. legit *nec pulchrior.*—15 *Nec uno* Harl. 1. 4. 6.

NOTÆ

13 *Ureris ipse miser*] O Mæcenas, propria quidem experientia nosti satis quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quod si non pulchrior ignis] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii et incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior ea muliere quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ et Licinia;) unde tibi gratulor. Virgil. 'Meus ignis Amyntas.'

16 *Phryne*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ ceteris laudatur Athen. XIII. 6. quæ multorum criminum rea tamen absoluta est a judicibus ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV.

AD NEÆRAM AMICAM.

Horatius perjuræ amicæ et rapaci nuntium se missurum minatur.

Nox erat, et cœlo fulgebat luna sereno
Inter minora sidera,
Cum tu, magnorum numen læsura Deorum,
In verba jurabas mea,

Nox erat, et Luna micabat inter astra minora, sudo quidem aëre; quando tu, violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis com-

Deest hæc Ode Editioni Sanad.—3 'Doctissimus Nic. Heinsius, Forte, inquit, *lusura.* Sed nihil est opus. 'Ludere,' 'fallere,' 'lædere Deos' æque quidem apud auctores occurrunt. Sed 'lædere' hic, ut fortius verbum et atrocius, sententiæ magis convenit; et Neæram perjurii sui pœna magis ter-

NOTÆ

Metrum simile Epod. anteced.

1 *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, sidera, testes adhibet perjurii Neæræ. Juvenal. Sat. VIII. 150. 'Sed Luna videt; sed sidera testes Intendunt oculos.'

2 *Inter minora sidera*] Sic I. Od. 12. 'Inter ignes Luna minores.'

3 *Magnorum Deorum*]. Veneris et Cupidinis, aiunt quidam: melius alii,

Arctius atque hedera procera astringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis;
Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multum virtute, Neæra;
Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem;

plexa me strictius quam hedera altæ ilici adhæret: dum lupus insidiaretur ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale; et ventus moveret capillos Phœbi prolixos; hunc amorem fore parem. O Neæra dolebis aliquando plurimum mea virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio, nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri quem præfers; atque irritatus quæret fidelem

ritat.' *Bentl.* Cuning. legit, *Magnorum numen cum tu læsura Deorum.*—8. 9 'Sentio, opinor, male convenire hæc, et futura præteritis jungi: quippe *fore* ad tempus futurum spectat; *turbaret* et *agitaret* ad præteritum. Certe et sensus et Latinitas poscit, ut *turbet* vel *turbaverit* hic reponatur: *Turbarit hybernum mare, Intonsosque agitarit Apollinis aura capillos*, ut infra Epod. XVI. 25. 'Sed juremus in hæc, simul imis saxa renarint, Padus laverit, Apenninus procurrerit, amor junxerit.' Et sic clare exhibet codex Bodleianus; cui adde alium Barthio visum, Advers. XXXVII. 15. et ed. Locher. anno 1498.' *Bentl.* Et sic legitur in Venet. et Vet. Comb. 'Mihi vero vitiosa etiam esse videntur *turbarit*, *agitarit*. Sunt enim ex 'turbaro,' 'agitaro,' futuri exacti: illud vero tempus non habet conjunctivus modus, quo hic opus est. Nusquam magis latus Johnsono præbuit Bentleius. Abripuit virum doctum consuetudo, qua conjunctivo futurum illud plerumque ascribitur.' *Gesn.*—

NOTÆ

Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virgil. Æneid. III. 12. 'feror exul in altum Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis Diis.' Vide Macrob. Saturnal. III. 4.

4 *In verba jurabas mea*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu sequebaris me verba præeuntem, et suggesta repetebas.

7 *Orion*] Sidus tempestates ciens. De eo I. Od. 28. 21. II. Od. 13. in fine. III. Od. 4. sub finem.

9 *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret; id est, quamdiu radii a sole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. I. 17. Vide I. Od. 21. 2. Not.

10 *Fore hunc amorem mutuum*] Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Scen. 6.

11 *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omnino apposite subjungitur prædictis. Sensus est: O Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii et offensæ: necdum satis virtutem meam et firmitudinem nosti: sed brevi senties et dolebis.

12 *Si quid viri*] Herodot. lib. VII. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

13 *Potiori*] Rivali meo, cui plura

Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrarit dolor.
At tu, quicumque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo,
Sis pecore et multa dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat,

amicam: sique vetus dolor corripiat, mea firmitudo non vincetur tua pulchritudine semel invisa. Tu vero quisquis es modo potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus et agris sis locuples, tibique fluat Pactolus, neque

15 'Corrigendus est locus, librariorum audacia et ignorantia corruptus; qui lectionem veram *offensi* ideo immutabant, ut cum *formæ*, substantivo ut putabant suo, genere et casu conveniret. Id quod sexcenties iis male cessisse sciunt, qui membranas veteres manibus versarunt: *Nec semel offensi cedet constantia formæ, Si certus intrarit dolor.* Perspicua sententia; nec constantia mei semel *læsi et irati* cedet formæ tuæ, ubi vere indoluero. Nunquam alio sensu vocabulum hoc Noster usurpat; ut mox Epod. XVII. 42. II. Sat. I. 67. et I. Epist. 7. 88.' *Bentl.*—17 'Cum et veteres editiones, et membranæ aliorum ac meæ omnes præter unam ex recentioribus *Et tu* hic exhibeant, placet hic antiquam lectionem retinere. *Et tu*, etiam tu, quicumque es, mœrebis amores alio translatos, pariter atque ego nunc mœreo. Sic infra Epod. XVII. 45. 'Et tu (potes nam) solve me dementia.'' *Bentl.* *At tu* servant Harl. 6. Mart. Silv. Div. Gott. Zarot. Mediol. 1477. 1486. Venett. Vet. Comb. Ald. Gryph. Lamb. Torrent. Heins. Burm. Bond. Schrevel. Delph. Baxt. Talbot. Pine, Gesn. Zeun. Bipont. Francis, Mitsch. Wetzel. et Comb. *Et tu* Harl. 1. 2. 3. 4. omnes fere codd. Torrentii, quatuor Blandd. Cruquii, Acr.

NOTÆ

das quam mihi amoris testimonia.

14 *Parem*] Quæ respondeat amori meo.

15 *Semel offensæ*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero et iratus.

16 *Si certus intrarit dolor*] Id vulgo referunt ad Horatium: non absurde quidam ad Neæram; hoc sensu: Tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar, etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17 *Quicumque es felicior*] Quicumque es meus rivalis, et potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quod illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19 *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientia inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic Virgil. Ecl. II. 'Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ. .... Canto quæ solitus ... Amphion .... Nec sum adeo informis,' &c.

20 *Tibique Pactolus fluat*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex olim dicitur auro abundasse. Is propterea Chrysorroas etiam appellatus; hodie *Sarbat*. Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis et arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispania, Padus in Italia, Hebrus in Thracia, Pactolus in Asia minori, Ganges in India. Plin. XXXIII. 4.

Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formaque vincas Nirea;
Eheu! translatos alio mœrebis amores:
Ast ego vicissim risero.

tibi lateant mysteria Pythagoræ redivivi ac Nireum superes oris specie; eheu brevi dolebis amores alteri datos! ego vero tum ridebo alternatim.

Bentl. Wakef. et Kidd.—22 Multi codd. etiam Torrentiani, *Nerea*. Vid. ad III. Od. 20. 15.—23 *Heu, heu, translatos* Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. tres Blandini ap. Cruq. omnes fere Torrentiani, Zarot. Mediol. Florent. Venett. Vet. Comb. al. *Eheu* unus Bland. et edd. recentt.

NOTÆ

21 *Nec te Pythagoræ, &c.*] Etsi fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. I. 9. Suidas, 'quod non minus verum diceret quam Apollo Pythius,' nomen ejus interpretatur. Philostratus Deorum usum consuetudine affirmat, et ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, et quatenus eos aversentur, ex eoque de natura dissernisse. Porro tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus templi instar, ipsum vero tanquam numen haberent.

Renati] Scilicet ille sapientiæ velut antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud et aliud corpus transmigratione: ac seipsum aiebat primum Œthalidem fuisse, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide I. Od. 28. 10. Not.

22 *Nirea*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt, formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. B. De illo jam III. Od. 20. in fine.

23 *Translatos alio mœrebis amores*] Tu quoque Neæræ levitatem et inconstantiam experiere: tum vero tibi ego insultabo vicissim; et affatim gaudebo, sicut tu modo gaudes malo meo, quod ab illa contemnar. Ex Aristot. Rhet. II. 'Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum quod exoptamus.'

ODE XVI.

AD POPULUM ROMANUM.

Imminente jam horrendo Antoniani belli tumultu, Horatius tot mala pertæsus, et summæ rerum miserrime metuens (nescio an et ipse aliquo meditatus fugam) consilium dat saniori parti, uti execratis sedibus huic orbi valedicant, et secum Elysium navibus petant.

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit:

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus. Et Romam propria disperdit po-

Ode decima tertia in Ed. Sanad.—1 *Altera jam bellis teritur* Cuning.—

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi, .
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus,

tentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Tuscus exercitus superbi

2 Barthius in Advers. XXXIX. 9. vix dubium sibi ait esse, quin Horatius sic scripserit, *Suis ut ipsa, &c.*—4 Codd. Torrentiani *Porsennæ*. Constat tamen versus secundos omnes ex puris Iambis esse, et alioqui media syllaba communis est. Mart. 'Hanc spectare manum Porsĕna non potuit.' Virg.

NOTÆ

Ode hæc est Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Heroicus Hexameter. Alter quisque est Iambicus Trimeter, e puris Iambis: quod non alibi fecisse Horatium reperies. Bene Scaliger: 'Sextadecima,' inquit, 'elaborata est, alternis Iambicis puris: idcirco et factu difficilis, et emendatu.'

1 *Altera jam, &c.*] Quam varie et quam irritis et cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger, hic saltem plusquam hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector: an 'durissima multis locis,' an 'tota inepta?' Immo durum et ineptum censebis esse cavillatorem quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus:

Altera jam teritur bellis civilibus ætas] Unum prope sæculum consumtum fuerat bellis civilibus Syllæ et Sulpitii, Octavii et Cinnæ, Marii et Syllæ, Pompeii et Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi adversus Marcum Antonium, Perusino contra L. Antonium Marci fratrem, Siciliensi in Sext. Pompeium, præsertim vero Philippensi, adversus Brutum et Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cum vero exardesceret novum bellum Augustum inter atque Antonium et Cleopatram, de quo antea Epod. I. et IX. et I. Od. 37. tam diuturni mali pertæsus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerunt, ipsi perdent ac pessumdabunt Romani cives? Vide antea Epod. VII.

2 *Suis et ipsa Roma viribus ruit*] Magnitudine laborat sua, ut ait Livius. Et Propertius: 'Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.'

3 *Marsi*] Italiæ populi fuere isti sub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi:* olim pugnacissimi, 'de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis nec de Marsis hactenus triumphatum;' quod testatur Appian. Bell. Civil. lib. I. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitarunt. Supra III. Od. 14. 18. Oros. V. 18. Flor. III. 18. cum 'omne Latium atque Picenum, Etruria omnis et Campania, postremo Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent . . . auctore belli discursante Popedio, diversa per populos et urbes signa cecinere. Nec Hannibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.'

4 *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus*] 'Porsena Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, et Tarquinios manu reducebat,' inquit Flor. I. 10. 'Non unquam alias ante tantus terror Senatum invasit: adeo valida res tum Clusina erat, magnumque Por-

Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
  Novisque rebus infidelis Allobrox;
Nec fera cœrulea domuit Germania pube,
  Parentibusque abominatus Hannibal;

Porsenæ; nec invida Capuæ vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes; nec vicit trux Germania juvenibus cœruleis; et Hannibal

'Nec non Tarquinium abjectum Porsēna jubebat Accipere.'—6 'Lege hic et vs. octavo *ve* pro *que*. Quid enim Allobrogibus cum Spartaco, aut quid Hannibali cum Germanis? Anne hi una Romanis bellum intulerunt, ut particula *que* conjungendi fuerint? Immo vero lege *ve*, quod æque disjungit, et perinde hic valet, ac *neque*. Nec Capua, nec Spartacus, aut Allobrox. Ita Noster III. Od. 23. 5.' *Bentl.* Ita Sanad. et Kidd. Exemplis et ratione vulgatum defenditur a Johnson. P. II. p. 62.—8 *Parentibusve* cum Bentleio legunt Cuning. Sanad. Towers, et Kidd. *abominandus Hannibal* unus Bland.

NOTÆ

senæ nomen,' &c. quæ habet Livius II. 9.

5 *Æmula nec virtus Capuæ*] Æmula Romæ non Carthago tantum, ut dictum est III. Od. 5. sed et Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc 'pelago, cultuque, penuque potentem, Deliciis, opibus, famaque,' scribit Ausonius: 'alteram Romam' vocat ipse Tullius Philip. XII. et alibi, 'superbiæ domicilium.' Tum vero præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cum Romanas vires ab Hannibale imminutas cernerent. Nam et eam ob rem secundo bello Punico a Romanis defecere, et societatem iniere cum Hannibale et Pœnis, 'ut videretur jam deletum Romanum nomen,' inquit Livius lib. XXIII. Vide et Flor. II. 6. &c.

Spartacus acer] Hujus tanta fuit audacia, ut 'fuderit imbelles aquilas servilibus armis:' ita canit Claudianus de Bell. Get. Vide III. Od. 14. 19.

6 *Novisque rebus infidelis Allobrox*] Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis studuere semper; nemini fidem, nec suis quidem Ducibus servare assueti: conjurationem Catilinæ Ciceroni tum Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo prius consensissent. Vide Cic. Catil. III. Sallust. Bell. Catil. Flor. III. 2. præsertim vero IV. 1. Quidam volunt ab Horatio hic Gallos omnes significari; nec absurde.

7 *Cœrulea Germania*] Germanis 'truces et cœruli oculi, rutilæ comæ, magna corpora.' Tacit. Non est dubium quin hic notentur Cimbri, Teutonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronuntiarit de eo bello Florus: 'Actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congredi statim .... barbari vero non segnius quam minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est claustra Italiæ, ferebantur.' Nimirum cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c. quæ describit Florus III. 3.

8 *Parentibusque abominatus Hannibal*] Ut I. Od. 1. 'bella matribus detestata.' Sic et hoc loco, *parentibus*, quorum filii periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Hannibal* dux Carthaginensis exercitus, vel una clade Cannensi Romanis formidolosus adeo,

Impia perdemus devoti sanguinis ætas;
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu! cineres insistet victor, et Urbem
Eques sonante verberabit ungula;
Quæque carent ventis et solibus, ossa Quirini
(Nefas videre) dissipabit insolens!
Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars,
Malis carere quæritis laboribus.

parentibus execrabilis: scilicet hanc pessumdabimus ipsi nos homines conscelerati, quorum addictus est cruor: atque terra hæc a bestiis iterum tenebitur. Eheu victor barbarus stabit super favillas urbis, et equorum pedibus strepentibus conculcabit. Et, quod horrendum visu, ossa Romuli solis ac venti expertia disperget superbus. Fortasse universi vel pars major interrogabitis, quid utile sit ad evitandas

Cruquii.—14 Omnes codd. Torrentii, quatuor Blandd. Buslid. Div. et Commentator ap. Cruq. *Nefas videri*, quod quia lædebat metrum jure displicuit Glareano. Ita tamen edidit Cruquius.—15 Janus Rutgersius in Venusinis Lectionibus h. l. corrigendum esse pronuntiat: *Forte (quod expediat) communiter, aut melior pars Malis carere quæritis laboribus?* Quod sic explicat: Fortasse vel communiter, (quod optimum quidem erat,) vel, si id non potest, melior saltem pars, laboribus carere quæritis? 'Atqui eo sensu *expediet* potius dicendum foret, quam *expediat*. Nos emendationem ipsam viro elegantissimo libenter acceptam referimus: sed nostra et nova interpretatione donatam proponimus. Sic enim precationis sensu verba enarranda sunt: Forte,

NOTÆ

ut nihil magis Romæ quam Hannibal timeretur: unde proverb. 'Hannibal ad portas,' ad significandum extremum quodvis periculum. Vide Liv. Val. Max. IX. 4. Plutarch. Flor. &c. et quæ nos II. Od. 12. annotavimus.

9 *Devoti sanguinis ætas*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, et destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: 'majorum delicta immeriti luemus:' quippe, ut ait supra Epod. VII. 'acerba fata Romanos agunt, Scelusque fraternæ necis, Ut immerentis fluxit in terram Remi Sacer nepotibus cruor.' Vide ibi Not.

10 *Ferisque rursus occupabitur solum*] Diruta urbe, antiqua ibi erit solitudo, virgulta et sylvæ nascentur, in quibus, ut olim, stabulentur et pascantur feræ. Virgil. Æneid. VIII. 'Capitolia,' inquit, 'Aurea nunc, olim sylvestribus horrida dumis.' Et antea ibidem: 'Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.'

11 *Barbarus victor*] Barbaris populis quibuslibet Roma erit in direptionem, prædam, et ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13 *Quæque carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulcro condita, adeoque nec vento commota nec sole adusta, extrahet victor insolens et dissipabit impie. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum esse: alii vero, cum Varrone, asserebant sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

Nulla sit hac potior sententia; Phocæorum
Velut profugit execrata civitas,

tales ærumnas. Nulla videatur sententia melior quam hac: oportet abire quocum-

(quod expediat, hoc est, quod prosit, quod utile et salutare sit, quod bene eveniat, quod bene et feliciter vertat, quod bonum felix faustumque sit), aut omnes, aut certe major pars, quæritis malis laboribus carere, sive de remedio civilibus bellis inveniendo consultatis? Noli dubitare, quin veram hic Horatii manum, veramque adeo sententiam habeas: ita omnia clara sunt et conspicua, et de ritu Romanorum solenni sumta. Nam deliberationes et consultationes, ut hic, fere semper simili precatione auspicari mos erat. Livius I. 28. III. 26. et 34. Cato de R. R. c. 142.' *Bentl.* Hanc tamen emendationem in textum non recepit Bentleius; receperunt vero Sanad. Towers, et Francis. ' Ausim vulgatam lectionem adeoque ipsum Poëtam defendere. Forte communiter quæritis, quid utile sit: quid faciendum? forte melior certe pars cupit ea mala, quibus nunc respublica nostra premitur, aboleri: vult iis liberari, *malis carere laboribus* quærit. Non video, quomodo tam ineptam *ταυτολογίαν* hic Poëta commisisse dici possit, ut ideo corrigi locus debeat. Utraque quidem sententia eadem est: sed est tamen diversis sub imaginibus proposita. Neque est ea ratio *τοῦ communiter* et *τοῦ melior pars*, ut ibi plus dici debeat, quam hic: sed sensus est: Forte omnes quæritis: nisi vero omnes ita sentiant, certe hæc erunt vota melioris partis populi. Lambini, Torrentii, Dacierii, Gesneri interpretationes repugnant sermoni Latino: longe aliud est: *expedire salutem*, quam, *expedire carere laboribus*. Et si vel maxime Græci ita locuti sint, credo tamen probe tenendum esse, quod Bentleius p. 337. dicit: ' Non opinor tam quærendum est, quid Græci dicere ausi sint, quam quid Romanorum aures severiores propitie accipere possint.'' *Klotz.*—16 ' Post *laboribus* reponis notam interrogandi, et ita Rodelius in Interpret.' *Cuning.* Ita quoque Bentl. Sanad. et Kidd.—17 Nonnulli codd. et

NOTÆ

17 *Nulla sit hac potior sententia*] Excandescit Scaliger ad hunc locum, exclamatque: ' Quis paululum modo pudens ausit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?' Ohe vir salsissime, ' Pictoribus atque Poëtis quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.' Porro quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar earum amœnitate illectus: in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium. Testis Plutarchus in Sertorii vita, ubi et egregie describit earum insularum felicitatem. Vide infra.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas] Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis Præfecto obsidione pressi, non aliam invenere viam et rationem vitandæ hostium sævitiæ ac servitutis, quam ut cederent fortioribus, desertaque urbe sua, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. I. 42. Inde venisse in Galliam et Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. lib. IV. Justin. lib. XLIII.

18 *Execrata civitas*] Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potius, ut refert Herodot. mox cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astringunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

Agros atque Lares patrios, habitandaque fana,
Apris reliquit et rapacibus lupis;
Ire, pedes quocumque ferent, quocumque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc: Simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas,
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina,

que ferent pedes, quocumque per mare impellet Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscessit, suas domos agrosque et templa dimittens occupanda apris et lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius aliquid proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus? At prius jurejurando nos obstringamus, in hæc verba: ne reverti liceat, nisi cum emergent lapides aquis profundis elati: neve displiceat vela facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini montis, aut altus Apenninus in mare pro-

edd. antiq. *Phocaiorum;* ita quoque unus Bland. Div. et Mart.—19 Edd. vett. ante Cruq. *Lares proprios;* sed *Lares patrios* exhibent Gott. Brod. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. item Baxt. Delph. Bentl. et ceteræ edd.—21 *Ite, pedes* conj. Bonfin. *ferunt* edd. vulgg. ante Cruq. qui ex codd. quatuor Bland. et Div. recepit *ferent.*—25 *Sed juremus in hoc* Harl. 4.—

NOTÆ

22 *Notus, Africus*] De his ventis meridionalibus I. Od. 1. et 3. *Quocumque vocabit*] Sive in Cyrnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus et Africus venti utiles erant.

25 *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solenni sacramento obligare, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renarint Vadis levata] Ex Herodoto cit. post execrationes, Phocenses in mare demergunt ac dejiciunt saxum ingens, seu candens ferrum, ut alii contendunt; et juramento confirmant non prius de repetenda Phocæa cogitaturos, quam massa illa sive ferrea sive saxea emergeret et super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi mœnia sua incenderint, quod 'sacramentum' esset, 'ne redirent.' Teste Floro.

27 *Quando Padus Matina laverit cacumina*] Adunaton multiplex aggregat et accumulat hic Horatius, stylo juveniliter lasciviente: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certe notare debuerat potius quam tricari circa 'cœruleam Germaniam,' velut durum epithetum; circa vocem 'carent,' quasi antique nimis usurpatam: vocem 'perprimat,' velut fœtentem: quasi vero. Criminationes deinde graviores excutiemus. Sensus hujus loci est: Tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur, per ejus cacumen ascendens ac decurrens.

In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novaque monstra junxerit libidine
Mirus amor: juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba milno;
Credula nec ravos timeant armenta leones;
Ametque salsa levis hircus æquora.

ruet; atque amor prodigiosus insolita libidine copulabit feras, adeo ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba milvio; atque greges absque metu credant se leonibus fulvis; glaberque fiat caper, et gaudeat mari salso. Posteaquam ista et quæcum-

32 Omnes codd. Torrentii, quatuor Bland. Buslid. et Divæus Cruquii Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. et Florent. 1482. *milno*; edd. multæ vett. *milvio*.—33 Codd. Bersmanni et ed. Lamb. *fulvos*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. major pars codd. ap. Bentl. et edd. vett. *flavos*. Leid. et Magdal. Bentleii cum quibusdam Lambini *sævos*. 'Recte Bentleius *ravos* post Jacobum Cruquium quatuor veterum Manuscriptorum fide. Certe *ravos* ignotius erat vocabulum quam *flavos*. In minus notis vocabulis plerumque cæcutire solent librarii.' *Baxt*. Ita quoque Nic. Heinsius ex codd. antiq. legit ad Ovid. Amor. I. 12. 19. item Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Sanad. Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Comb. et Kidd.—34 *Ametve salse* Cuning. Sanad. et Towers.—35 *Hæc*,

NOTÆ

28 *Padus*] Qui et Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam et Transpadanam.

Matina] Saltus et mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. De eo jam I. Od. 28. 3.

29 *In mare seu celsus procurrerit Apenninus*] Sive cum mari summergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo et continuo tractu et jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios et Salentinos.

30 *Novaque monstra, &c.*] Monstrum sane foret si cervi sua natura timidi jungantur tigribus feritate horribilibus: Plin. lib. VIII. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate et magnitudine præcipuo. Plin. X. 10.

33 *Credula nec ravos, &c.*] Cum greges et armenta sponte se offerent leonibus devoranda, amissa naturali ab his fuga et metu.

34 *Ametque salsa levis hircus æquora*] Quando hircus habebit duo naturæ et indoli suæ contraria, primum, ut setis ac pilis carens fiat lævis; alterum, ut aquas frequentet et innatare amet: quandoquidem amat potius montes et arduos saltus, estque hirsutus valde ac pilosus. Audite vero Scaligerum: 'Ubi,' inquit, 'reperit hircum, quem hic poneret abhorrentem a mari? nam nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut simiam aut felem dixit potius, quibus bestiis nulla pejus odit aquas?' Mirari certe libet gravis alioqui viri tantam hic levitatem. Verum et mox profert aliquid multo magis absurdum suoque prorsus ingenio indignum. Legit enim paulo post: *Aut pars indocili melior grege mellis*. Et nescio quid de api-

Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces,
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Etrusca præter et volate littora.
Nos manet oceanus circumvagus arva: beata
Petamus arva, divites et insulas;

que valebunt tollere spem gratam remigrandi adjuraverimus, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili. Pars autem iners et spe carens occupet semper hæc domicilia inauspicata. Vos præditi virtute, fœmineo abstinete ejulatu, et properate ultra Tuscum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram feli-

---

et quæ reditus poterunt Cuning. Codd. Torrentii variant: *abcidere, abscidere, abscindere.*—36 *Eamus omnes* codex Bersmanni et omnes Torrentiani; sed Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et edd. *Eamus omnis.*—37 *Aut p. i. levior grege* codex Bersmanni. *mollis et exspers* Harl. 1. 2.—38 *Inominata perpremant* Cuning.—39 Bodleiani codd. vetustissimi ap. Bentl. *Vos quibus est animus, &c.* facilis fuit mutatio; *animus* enim in codd. scribitur, *āius*, et *virtus*, *v'tus.* Codd. nonnulli ap. Lambinum, *muliebrem pellite luctum*, quod illi magis placet.—41 Vulgo distinguunt: *circumvagus: arva, beata Petamus, &c.* 'Placet Ascensii ratio sic interpungendi: *circumvagus: arva beata Petamus; arva, &c.*' Wakef. 'Gesnerus quidem h. l. distinguit post *arva*, ut Bentleius post *beata*,

NOTÆ

bus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitasse bonum Homerum dicemus, an hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem alias bonam malitiosa et prava caligine asperserit, vel atro quodam humore depravarit?

37 *Pars indocili melior grege*] Civium pars sapientior saniorque, adeoque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo et perverso impetu: illa autem recta ducitur ratione.

Mollis et exspes Inominata, &c.] Permaneat hic, si volet, vulgus ignavum, eaque generosa spe carens, quam viri magnanimi concipiunt cum ad grandia quædam suscipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam, patrii soli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrasse: at alios jurijurando satisfacientes Cyrnum seu Corsicam recta navigasse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitasse, &c.

39 *Muliebrem tollite luctum*] Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas: immo tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, 'ibi esse patriam ubicumque bene:' vel; totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40 *Etrusca præter et volate littora*] Quamprimum ultra maria nota contendite, ac, Tyrrheno præternavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

Circumvagus] Vel circumfusus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide

Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque vinea,
Germinat et nunquam fallentis termes olivæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem;

cem et insulas beatas, ubi solum incultum fert messem annis singulis, et vitis non recisa nihilominus florescit; atque ramus oleæ nunquamnon germen et fructum producit, et ficus matura propriam arborem exornat; mel fluit e cavata quercu;

sed puto non esse necesse. Nam non quæritur, an Oceanus aliquid expetendum habeat: sensus est: Nobis navigandum est: ingredi debemus navibus mare. *Manet*, hoc sensu sæpe ponitur, pro expectare, ut: 'Te manet Assarici tellus' Ep. XIII. 13. 'Fata quæ manent culpas etiam sub orco' III. Od. 11. 29.' *Klotz.*—42-45 Hos quatuor versus versui duodevicesimo subje-

NOTÆ

IV. Od. 8. sub finem.

43 *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georg. II. 140. et seq. Italiæ laudes persequentem: 'Sed gravidæ fruges, et Bacchi Massicus humor Implevere: tenent oleæque, armentaque læta. . . . . Hic ver assiduum, atque alienis mensibus æstas; Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos,' &c. Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis quas vocant Beatas, ita scribit: 'Duæ sunt, parvo mari divisæ inter se; decem millibus stadiorum distant a Libya. Imbres illic rari mediocresque, venti suaves plurimum ac roriferi: solum pingue, nec arari modo plantarive facile; sed etiam ex se absque ulla humana industria et labore, fructum producit . . . . aër sincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbruerit fides, Elysios ibi esse campos, et beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cum audisset Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique; et illic quiete vivendi sine magistratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis et quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum frustrati sunt, et in Libyam statim navigarunt.'

44 *Imputata floret usque vinea*] Vitis, etsi non putata, floret tamen et fructum affert. Non. Marcell. 'putare dicitur purgare, rarefacere,' inquit, affertque illud e II. Georg. 'fingitque putando.' A. Gell. VI. 5. sic scribit: 'Putare veteres dixere, vacantia ex quaque re ac non necessaria, aut etiam obstantia et aliena, auferre et excidere; quod autem utile et sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores et vites, sic et rationes dictæ putari.' Originem deducit Festus a voce 'putum,' quæ idem quod 'purum' significet.

45 *Termes*] A terminandis agris dictus *termes*: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate, reliquis ferme excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ] Sic III. Od. 1. 'fundum mendacem' vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46 *Suamque pulla ficus ornat arborem*] Ficus gignitur e surculo naturali et non insito.

Mella cava manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera;
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus:

aqua leniter obmurmurans dimanat e montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram, et grex carus reportat plena ubera: non ursus vespere fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris assurgit aut fit tumida. Plura vero beati

cit Valart.—48 Commentator Cruq. in quatuor exemplaribus invenit *Nympha* pro *lympha*. 'Codd. aliquot *Nympha*, quod magnos patronos et fautores nactum est. Retinemus tamen hic *lympha*, ut supra III. Od. 13. 12. quem locum vide.' *Bentl.* *lympha* probat Lachman. ad Propert. III. 28. 8. [II. 32. 38.] *nympha* vero Broukhus. ad eund. Propertii locum. Nonnulli codd. Lamb. cum uno Torrentii *crepitante*.—51 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. Venett. Zarot. Mediol. Florent. aliæ antiq. cum Ald. Gryph. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. R. et H. Steph. Boud. Schrevel. Delph. Cuning. Sanad. Bentl. Towers, Francis, Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. *ovile;* et sic citatur in Lexicis, quod probat Gesn. et 'quod revocavi.' *Zeun.* *ovili* Baxt. Gesn. (Zeun. ed. Lond. 1812.) Mitsch. et Comb. quod Cruq. primus in quatuor Blandd. invenit. 'In promtu est magis poëticum et melius sonans: *Nec vespertinum circumgemit ursus ovile*, ut I. Sat. 6. 113.' *Bower*. Ita conj. etiam Markland. Expl. v. Auct. 258–267. 8. Vid. Misc. Obss. tom. v. p. 12.—52 Idem Markl. ibid. *alma v. humus.* 'Post hunc versum collocandi videntur, qui nunc sunt 61. et 62. Rationem dixit vir doctus Miscell. Observatt. a Burmanno editis vol. II. p. 381. Ne opus quidem videtur alia ratione, quam ut attente quis legat primo vulgato ordine, tum ita uti diximus. Librarius antiquissimus, quos versiculos incuria omiserat, eos paulo post posuit, et minutis notis ad ordinem suum revocavit. Illæ notæ perierunt,' &c. *Gesn.* Ita edidit Mitsch. Hanc restitutionem docuit Annotator in Misc. Obss. l. l. Aliam vero Jortinus Nostras ibid, quam sequuntur Valart. Wakef. et Kidd. Hæc est: *Nulla nocent .... Gregem æstuosa .... Nec vespertinus, &c.* Annotator in Misc. Obss. ita scribit: 'Hanc versuum ab ordine exturbatorum restitutionem verosimillimam esse credimus; nisi quod argumentum a particula *nec* desumtum non magni ponderis esse putemus: et nos potius distichon illud, *Nulla nocent,* ponere vellemus post *Nec vespertinus;* quia melius videatur mentio ferarum, ut ursorum, fieri, postquam dixisset gregem referre domum tenta ubera, nec reduces timere vespertinum ursum, quæ continuari aptius

NOTÆ

48 *Levis crepante lympha desilit pede*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, 'epithetum, *levis*,' inquit, 'non convenit: desilit enim quia gravis.' Sic et paulo ante: 'Quid vinea quæ semper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.' O meras nugas! sane dices, lector æquissime.

49 *Ad mulctra*] Mulctrum, mulctrale, et mulctra, æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52 *Nec intumescit alta viperis humus*] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi

Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
  Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis,
  Utrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
  Neque impudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
  Laboriosa nec cohors Ulyssei:

cum admiratione videbimus, ut quod Eurus nimbosus agros non infestet nimiis pluviis, neque semina opima urantur, vel arescant glebæ; quippe cœlitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscœna Colchis gressum infixit. Eo non appulerunt Sidonii, vel ærumnosi comites Ulyssis. Ibi

videntur. Hinc transit ad contagia, et morbos ab æstuosis astris, ut Sirio, &c. ortos. Post quæ de imbribus et siccitate agit: et ita omnia recte cohærere videntur: et melius interposito disticho vox *grex* repetitur, quæ sequenti aliter disticho insuaviter iteratur.'—53 'Tanaquillus Faber Horatio doctior mavult *præsentes:* ego sum a partibus Horatii.' *Baxt.*—60 'Duo libri optimi *choors*, ut in antiquo Antonii III. viri nummo: CHORTIS. SPECVLATORVM.' *Torrent.* Nonnulli codd. *Ulixei;* et sic edidere Bentl. Mitsch. Bipont. et Kidd. Vid. Heyn. ad Virg. Ecl. VIII. 70. 'Versus 61. 62. uncis inclusi, reponendi videntur post vs. 52. uti dixi.' *Gesn.* Hos uncis incluserunt

NOTÆ

terra non tumet foraminibus et cavernis viperarum. Proprie: nam terra condunt se viperæ; aliæ autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virgil. Georg. II. 151. Italiam sic laudat: 'At rabidæ tigres absunt.... Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto Squammeus in spiram tractu se colligit anguis.' De 'viperis' quædam annotavi I. Od. 8. De 'Euro' I. Od. 28.

54 *Radat*] Devastet, abradendo et auferendo segetes.

56 *Utrumque rege temperante cœlitum*] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æstatem, frigus et calorem.

57 *Non huc Argoo, &c.*] Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jasonis amoribus, patrisque et patriæ proditione, totque veneficiis famosa. De Colchide II. Od. 13. De Argonautis, deque Medea regis Colchorum filia, Epod. III. Virgilius Georg. II. 140. ita canit: 'Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem Invertere, satis immanis dentibus hydri, Nec galeis densisque virum seges horruit hastis.'

59 *Non huc Sidonii, &c.*] Eo non appulere Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemque incolentes, navigatione et mercatura celeberrimi: ac proinde non intulerunt illuc fraudes et avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua] Virgil. Æneid. III. 549. 'Cornua velatarum obvertimus antennarum.'

60 *Nec cohors Ulyssei*] Neque illud corruptelam invexerunt homines libidinosi, suisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus I. Epist. 2. 24.

Laboriosa] Ob longos per maria er-

[Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.]
Jupiter illa piæ secrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit sæcula; quorum
Piis secunda, vate me, datur fuga.

nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris. Scilicet Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro sæcula induravit. Istorum malorum fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.

etiam Wetzel. Zeun. et Comb.—63 ‘Quidam libri habent *sacravit*, quod est imperiti correctoris vim verbi *secrevit* ignorantis. Unus codex *secrerat*, quod et interpolatoris est inscitissimi plusquam perfectum tempus Poëtæ menti putantis magis convenire.’ *Cuning*. Bentleius in ed. Cantab. 1711. edidit *secrerat*; et sic Bentleii Irrisor Lond. 1712. in editione vero altera Bentl. Amst. 1713. *secrevit*. Tres codd. Torrentii cum Gal. *sacravit*; Zulich. *secrerat*.—65 *Ærea dehinc* Harl. 2. et Leid. Regin. Magdal. Battel. et Petrens. Bentleii; et sic ed. Bentl. Cantab. 1711. Bentleii Irrisor, Cuning. Sanad. Towers, Francis, Mitsch. et Kidd. *Æra dehinc* Gal. cum *e* minuto supra scripto, ut sit *Ærea*. Grævius et Heins. pro *quorum*, emend. *quorsum*; Cuning. et Bentl. Cantab. 1711. *quo nunc*: sed Bentl. Amst. 1713. habet *Ære*... *quorum*, ut in ceteris edd.—66 Vocem *meditatur*, quam habuerat codex Grævii, recens manus in *me datur* mutavit.

NOTÆ

rores et labores. Epod. seq. ‘Laboriosi remiges Ulyssei.’

64 *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum sæculum mutavit in deterius, scilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Met. I. Fab. 3. &c.

66 *Vate me*] Non temere, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi et ‘Musarum sacerdos’ ac mystes.

ODE XVII.

AD CANIDIAM.

Horatius urbanissima Ironia Gratidiam ob propinatum sibi philtrum proscindit. (Conf. dicta ad I. Od. 16. et Epod. v. *Gesn.*)

HORATIUS.

JAM jam efficaci do manus scientiæ

Jam cedo potenti scientiæ; veniam peto, et oro per regna Proserpinæ, et per

Ode nona Libri quinti in Ed. Sanad. ‘Hoc Carmen neque *Epoden* inscriptum in codd. Blandd. invenio, neque *Oden*.’ Cruq.—1 Brod. *do manum*.—

Supplex, et oro regna per Proserpinæ,
Per et Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Defixa cœlo devocare sidera,

numen Dianæ minime lacessendum, et per codices incantationum vim habentium deducendi in terram astra cælo abstracta, o Canidia, tandem abstine verbis exe-

5 *Refixa* Gott. Harl. 3. 6. Bentleii Regin. Battel. et Reg. Soc. Acron, Cruquii Commentator cum codd. Blandd. 1. 2. 3. 4. omnes Torrentii præter unum, Florent. 1482. Venet. 1490. Ald. H. Steph. Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Delph. Bentl. Talbot. Pine, Cuning. Sanad. Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *Defixa* unus Torrentii, unus Barthii, Advers. xxxvii. 25. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 4. Bentleii Leid. Zulich. Græv. Galiens. et Petrens. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. R. Steph. Baxt. Gesn. Zeun. et Comb. ‘*Defixa* legendum censeo cum Vet.

NOTÆ

Carmen Monocolon ex Iambicis versibus Senariis.

1 *Jam jam efficaci, &c.*] Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui certe ad nos usque non pervenerunt. Hoc vero Carmine dum fingit illam exorare, acerbius vellicat et insectatur. ‘Non est palinodia, ut scripsere ; sed simulata recantatio, in qua apparent opprobria manifesta.’ Scaliger Hypercritic. Porro si vis, lector, hoc Carmen seu Epod. ult. plene intelligere, evolve prius attente Epod. v. ac deinde i. Sat. 8. cum Not. tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ] Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem ante deriseram. Vide Plin. xxx. 1. et alibi. ‘Fraudulentissima hæc artium in toto terrarum orbe plurimum valuit .... sola tres artes alias imperiosissimas humanæ mentis complexa. .... Nata primum e medicina specie salutari. ... blandissimis promissis vires religionis addidit. atque admiscuit artes Mathematicas ; nemine non avido futura de se sciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium prævaleat, et in Oriente regum regibus imperet,’ &c. Vide Cœl. Rhodig. ix. 23.

2 *Regna per Proserpinæ*] Per Deas tibi maxime venerandas ; per Proserpinam Inferorum Deam : Dianam seu Lunam veneficiis præsidentem.

3 *Dianæ non movenda numina*] Illa quippe ‘iracunda,’ ut est in Epist. ad Pisones, seque ulcisci expedita : patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes, ejusque filiorum. i. Od. 12. et 21. iii. Od. 22. Item supra Epod. v. huc pertinet quod lunatici vocantur quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4 *Libros carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam. Plin. loco mox cit. ‘Orta sine dubio in Perside, a Zoroastre, ut inter auctores convenit. .... Hermippus de ea arte scripsit diligentissime, &c. .... Democritus illustravit .... Est et alia magices factio a Mose, et Jamne,’ &c. Hic unus e magis Pharaonis.

5 *Cœlo devocare sidera*] Vide Epod. v.

Canidia, parce vocibus tandem sacris,
Citumque retro solve, solve, turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliæ addictum feris

crandis: et quamprimum converte retrorsum, converte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat, et sagittas acutas vibrarat. Trojanæ matronæ sepelierunt Hectorem bellicosum feris volucri-

Schol. cum omnes libri habeant *Refixa*. Necesse enim *defigi* sidera priusquam devocentur cœlo. Defiguntur autem qui vel carminibus, vel diris obligati, aliena vi aguntur attoniti. Bentleius fatetur longe plures libros habere *Defixa*, et tamen ipse reposuit *Refixa*, nulla quod sciam cum ratione.' *Baxt.* 'Ratio magna satis hæc videtur, quod 'defigere' est motum auferre, 'refigi' autem debent sidera, cum devocantur, et moventur loco suo.' *Gesn.*—7 Lambinus ex Aurati sententia legit: *volve, volve*, nullo astipulante veteri codice. Idem in mentem venit Carolo Utenhovio. *solve, volve* Chabot.—11 *Luxere* Bentleii codd. Leid. Galiens. Regin. a m. pr. Bodl. 2. et Petrens.

NOTÆ

6 *Parce vocibus sacris*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7 *Retro solve, solve, turbinem*] Legunt alii, *volve*. Sensus est: In contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea, a te ad amorem tui impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo, seu trochus, æneus, ferreus, ligneusve erat. Illum ad arbitrium agitabant magi, rati a se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocr. Idyll. II. Pharmaceutria, 'ut æneus iste rhombus,' inquit, 'volvitur ex Venere, ita ille vir ad nostras fores vertatur.' Martial. IX. 30. 'Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo, Quæ sciet,' &c. Meminit et Lucretius: 'Traxerunt torti magica vertigine fili.' Et Propertius, III. 6. 26. 'Staminea rhombi ducitur ille rota.'

8 *Movit nepotem, &c.*] Exemplis ostendit pervicacissimos exorari a supplicantibus.

Nepotem Nereium] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma et manus ventum est. Ab Achille vero graviter vulneratus, medelam non inveniebat; donec oraculum consuluit, responsumque tulit, inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, et ab eo curatus est seu hastæ cuspidis limatura, seu herba quadam ab Achille inventa. Plin. XXV. 5. 'Invenit Achilles discipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum ærugi nem invenisse, utilissimam emplastris; ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.'

11 *Unxere matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *Luxere*; eodem proprie sensu;

Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam relictis mœnibus rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Ulyssei,
Volente Circa, membra; tunc mens, et sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.

bus et canibus damnatum, postquam rex urbe discedens advolvit se pedibus Achillis eheu inexorabilis. Remiges Ulyssis laboribus exerciti setosos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: ac tum restituta sunt ratio, sermo, et pristinus faciei

---

pro v. l. Torrentii Laurent. Lambini aliquot, duo Pulmanni, totidem Bersmanni, totidemque Lucenses omnium vetustissimos, ut ait Michaël Brutus, Gott. Venet. 1490. Locher. Florent. 1482. R. Steph. Lambin. Bentl. Sandby, Wetzel. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. et sic legit Lachman. ad Propert. III. 4. 31. (47.) *Unxere* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Torrentii præter unum, quatuor Blandd. Vet. Schol. et Divæus ap. Cruq. plures Lambini, duo Pulmanni, unus Barthii, Advers. XXXVII. 15. Bentleii Græv. Zulich. Battel. Reg. Soc. Petrens. et Bodl. 1. 2. Zarot. Mediol. 1477. Vet. Comb. Venet. 1477. 1478. 1479. H. Steph. Cruq. Torrent. Delph. Schrevel. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. et Comb. '*Unxere* legendum,' gloss. in duobus Bland.—12 Codex Bersmanni, *homicidam Hectora*; et sic edidere Sanad. Cuning. Towers, et Francis.—16 Nonnulli codd. *Ulixei*; et sic Bentl. et Kidd. Vid. Heyn. ad Virg. Ecl. VIII. 70. Alii codd. *Ullixei*. Vid. Var. Lectt. ad I. Od. 6. 7.—17 *Circe* Harl. 2. 4. 6. ceteri fere codd. et edd. omnes ante Bentl. qui ex Val. Prob. edidit *Circa*; et ita Harl. 1. 3. vett. codd. Cujacii Obss. XII. 18. Grævianus ap. Broukhus. Propert. II. 7. Mitsch. Wakef. et Kidd. Vide Heyn. ad Virg. Æn. III. 386.—18 Huic versui vs. 42-45. sub-

NOTÆ

id est: Quamvis interfectum Hectorem canibus et accipitribus dare insepultum Achilles statuisset: Primo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, sepelierunt, luxerunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12 *Homicidam Hectorem*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. *ἀνδροφόνος*, vel *ἀνδρειφόντης*.

13 *Postquam relictis mœnibus rex procidit, &c.*] Cum digressus Troja Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ mandandum. Vide I. Od. 10. 14. ibique Not.

15 *Setosa duris, &c.*] Ulyssis comites in porcos transformarat Circe per veneficia: at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumserunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum. Homer. Odyss. K. Virgil. Ecl. VIII. et Æneid. III. Ovid. Met. XIV. S. Chrysost. ait 'maleficam Circen ita brutis voluptatibus inescasse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.' Vide I. Epist. 2. 23. ibique Not.

17 *Circa*] Hæc filia solis ac Perses Nymphæ, veneficiis inclyta, herbarum peritissima, 'Diis etiam ascrip-

Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit juventas, et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida;
Tuis capillus albus est odoribus;
Nullum a labore me reclinat otium:
Urget diem nox, et dies noctem; neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,

decor. Abunde et plusculum a te sum punitus, o dilecta valde nautis et negotiatoribus. En juvenilis abiit vigor, et color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabida: crines mei per tua pharmaca cani sunt facti: nulla me quies relaxat a pœnis. Nox premit diem, et dies noctem: neque licet recreare præcordia, respiratione impedita. Itaque miser cogor credere quod negaram, nempe Sabellis incanta-

jecit Valart. et ita edidit Kidd. *Relatus* Gott. duo codd. Blandd. Cruquii, aliquot ap. Torrent. quinque Lambini, nonnulli Bentleiani, Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Cruq. Delph. al. *Relapsus* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. plerique codd. Torrentii et Lambini duo Blandd. Mart. Div. et Buslid. Cruquii, Bentleii Græv. Regin. et quinque alii, Exc. Sax. Zarot. Vet. Comb. Lamb. Torrent. R. et H. Steph. Heins. Burm. Sanad. Cuning. Bentl. Towers, Francis, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. ita quoque Plotius Grammaticus p. 2643.—19 'Lego: *Dedi s. s. p. tibi, O Amata, &c.* Sic oratio, quæ prius languida et hiulca erat, novas vires novamque juncturam acquirit. Ita vs. 45. 46.' *Bentl.* Vir doctus tamen vulg. retinuit. —22 Hunc versum et sequentem omitti vult Guyetus. '*Ora*, inquam, reliquit, non *ossa*; quippe in ore solo sedem et locum habet. Ovid. Heroid. Epist. II. 72. Met. I. 484. Ceterum codices Reginensis et Magdalenensis, *amictus*, et Bodleianus *amictas*: quæ nescio equidem quid sibi velint: alii ingeniosiores hic se exerceant. Ideo autem crediderim Librarios *ossa* hic interpolavisse; quia 'ossa pelle tegi et amiciri' vulgari dicto notissimum erat. Plautus Captivis I. 2. 32. 'Ossa atque pellis sum miser a macritudine.'' *Bentl.* 'Pessime Bentleius *ora* pro *ossa*.' Baxt.—24 Harl. 1. 4. Bentleii Græv. et duo alii ejusdem, *ab labore*.—25 *Urguet diem* duo Blandd. Cruquii.

NOTÆ

ta,' ex Plin. XXV. 2.

20 *Amata nautis, &c.*] Adeoque vile scortum, sordidis hominibus expositum, et obviis quibuscumque.

21 *Fugit juventas, &c.*] En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, 'placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.' Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: 'Ruborem juvenilem in venefica minus prudenter appellat verecundum.' Immo de se ipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidia; ut probat contextus.

23 *Tuis capillus, &c.*] Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

28 *Sabella pectus, &c.*] Sabelli sive Samnites artis magicæ et incantationum periti. Plin. III. 12. 'Samni-

Caputque Marsa dissilire nænia.
Quid amplius vis? O mare et terra! ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Urens in Ætna flamma. Tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.

tionibus mentem dimoveri, et Marsorum carminibus caput disrumpi. Quid ultra petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, et plusquam Siculus ignis in ardente Ætna sæviens. Ergone tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec ego sicca favilla abripiar ventis injuriam

—27 *Ego negatum* Harl. 6.—29 Codex Bersmanni, aliique nonnulli *desilire*. Sed vide Nic. Heinsium ad Ovid. Fast. VI. 142.—30 Acron editus et Ms. Reg. Soc. *O mare! o terra! ardeo;* quod recepit Bentl. eumque secuti sunt Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—32 Cuning. *nec Sicana fervidum.* —33 *Urens* etiam Exc. Sax. Brod. Harl. 2. 4. 6. Bentleii Græv. Leid. Zulich. Vossianus, Petrens. Magdal. Gal. Battel. Regin. Bodl. 1. 2. aliique, nonnulli Torrent. Lambin. Pulmanni, Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Vet. Comb. Locher. Ald. Gryph. Heins. R. Steph. Schrevel. Delph. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. *Furens* aliquot codd. Torrent. unus Pulmanni, Bersmanni alter, H. Steph. Bentl. Sanad. Sandby, Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. *Virens* Gott. Harl. 1. 3. Bentleii Regius et Græv. nonnulli Torrent. Pulm. et Gifian. quatuor Cruquii, et duodecim Lambini, cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Talbot. et Pine; et sic ex multis codd. legit Nic. Heinsius. *Vibrans* conj. Lambinus in ed. pr. postea hanc sententiam revocavit. *Vivens* conj. Bentl.—33-35 'Vide, ne non ita magna mutatione ad Horatium hæc forte referenda sint: *num, donec . . . Caleo venenis, &c.* Sic, inquam, potius legerim, si cum Porphyrione 'officinam' de homine interpretarer: sed mihi quidem dura et plebeia et Horatio indigna videtur Metaphora; tantum abest, ut diserte dictum existimem. Quidni autem 'officinam' accipiamus de loco, ubi omnis vene-

NOTÆ

tium, quos Sabellos dixere.'

29 *Marsa nænia*] De Marsis veneficiorum magistris, dixi in Epod. V. De 'nænia,' II. Od. 1. in fine. Hic vero næniam usurpat Horatius pro incantatione.

31 *Delibutus Hercules Nessi cruore*] Vide Epod. III. sub finem, ibique Not.

32 *Sicana fervida Urens in Ætna flamma*] Quidam legunt *Virens*, alii qui *Furens;* nos cum aliis *Urens* maluimus. De Ætna Siciliæ monte, *mont Gibel*, ejusque incendiis sane prodigiosis, Justin. lib. IV. Gell. XVII. 10. Virgil. Georg. I. 472. Æneid. III. 555. et 570. et alibi. Lucret. lib. VI. fuse. Plin. II. 103. 'Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena et centena millia passuum arenas eructet flammarum globus.'

33 *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, et Colchicis ignibus me urere.

35 *Cales venenis officina Colchicis*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide vene-

Quæ finis? aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam,
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyra
Voles sonari: tu pudica, tu proba,
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,

facientibus? Quis terminus? vel quæ mulcta expectat me denique? Loquere: fideliter exsolvam pœnas quascumque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos; seu volueris mendaci lyra a me decantari: Tu casta, tu bona, inter sidera fulgebis astrum insigne. Castor et magni Castoris frater ob

****

ficiorum apparatus repostus erat? Qualia erant Medeæ illa penetralia. Val. Flac. VII. 327. Columella I. 1. 5. 'contemtissimorum vitiorum officinas' dixit; sed de loco et domo, non de persona. Ergo et hic 'officinam venenorum,' non de ipsa Canidia; sed de ejus domo intelligendum est: atque eo magis, quod ea vero nomine Gratidia appellata 'officinam' unguentariam Neapoli exercebat; si veteribus Scholiastis, ut sane est, fides habenda est. Jam vero, si hanc sententiam amplecteris, sic locus erit constituendus: *Furens in Ætna flamma: tua donec cinis Injuriosis aridus ventis ferar, Calet venenis officina Colchicis.* Ubi in primo versu pes quartus erit Tribrachys; ut in vs. 12. et 74. Et sententia quidem hac nihil clarius videtur: vera autem sit Horatii manus necne, penes alios judicium esto.' *Bentl.* Et ita edidit Bentl. eumque sequi solus ausus est Kidd. *Colchidis* codex Brodæi.—36 'Aliter *et quod,* (pro *aut quod,*) sed hæc figura *ecquod* legi præcipit: ubi et pro *stipendium* forte *stipendii* legendum.' *Cuning.*—39 Bentl. e var. lect. cod. Battel. edidit *juvencis,* citans I. Od. 4. 12. Hoc receperunt etiam Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—40 *Voles sonare* Regin. Bodl. 1. 2. et a m. pr. Græv. 'Sic lege et distingue: *Paratus, expiare seu p. C. juvencis, s. m. l. Voles sonare Tu pudica, tu proba; Perambulabis a. s. aureum, &c.*' Bentl. in Cur. Nov. Hanc emend. etiam recepit Kidd. 'Initium sententiæ majore litera insignivi: hæc enim ipsissima sunt verba, quibus Canidiam erat sonatura Flacci lyra: a *Tu pudica* scilicet, ad *aureum.*' Wakef.—42 'Odiosa est cacophonia in clausulis horum versuum: *vice, prece;* quod homœoteleuton, si bene eum novi, nunquam auctor admisit. Et opportune quidem absolvit eum ab hac culpa codex unus Torrentii, qui sic locum exhibet, *Infamis Helenæ Castor offensus vicem.* Noli dubitare, quin genuina sit hæc lectio. Ita Livius VIII. 35.' *Bentl.* Adde Liv. XXVIII. 19. XXXIV. 32. XLIX. 8. et Curt. VII. 2. VII. 11. *vicem* receperunt Wetzel. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. 'Hæc est multorum codd. lectio.' *Francis.* Hæc vox sæpissime scribitur in codd. *vicē.* Vide ad

NOTÆ

fica. Vide II. Od. 13. et supra Epod. III. et V.

36 *Quod me manet stipendium*] Quid tandem persolvendum est a me tibi, ad placandum tuum animum? profecto solvam.

39 *Centum juvencos*] Hecatomben, non secus ac Proserpinæ vel Plutoni. II. Od. 14.

Sive mendaci lyra, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42 *Infamis Helenæ, &c.*] Stesichorus Poëta (de quo IV. Od. 9.) male-

Fraterque magni Castoris, victi prece,
Ademta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementia,
O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Novemdiales dissipare pulveres.
Tibi hospitale pectus, et puræ manus;
Tuusque venter Pactumeius; et tuo

Helenæ infamia notatæ contumeliam irati ademerant Poëtæ visum, quem ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle a me. O nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulcris pauperum! Tibi cor benignum; et manus innoxiæ; uterusque tuus partui

vs. 18.—43 'Vide modo illud epitheton: *Fraterque magni Castoris.* Certe, si historiam sequimur, legemus potius: *Fraterque magnus Castoris*, vel, *Fraterque major.* Terent. Phorm. I. 2. 13. Quippe Pollux erat frater major Castoris; major et natu et virtute. Sed Latini veteres etiam ipsum Pollucem nomine Castoris appellasse videntur.' *Bentl.*—47 *Neque in sepulcris* Harl. 1. 4. 6. Bentl. Sanad. et Towers. Epitheton *prudens* non placet Scaligero; nihil aliud tamen proponit.—50 *Partumeius* ex Aldi conjectura receperunt Lambin. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Schrevel. Delph. et Sandby, et placuit Turneb. Adv. xxx. 11. *Pastuleius* unus codex ap. Torrent. *Pactomeius* Leid. Bentleii et Locher. *Patumeius* Venet. 1490. *Pactumeius* Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Div. et Buslid. Vet. Schol. nonnulli ap. Torrent. Bentleii Regin. et Reg. Soc. a m. pr. et omnes alii ejusdem, præter Petrens. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Brod. edd. antiq. item Baxt. Bentl. Cuning. Gesn. Zeun. Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. Versus 50–52. omisit

NOTÆ

dicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor et Pollux Helenæ fratres (de quibus I. Od. 3.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerunt. Visum tamen ei reddiderunt, veniam postulanti, et palinodiam seu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46 *Paternis obsoleta sordibus*] Sive ex adulterio nata, sive e vili et ignobili stirpe propagata.

47 *In sepulcris pauperum, &c.*] Divitum sepulcris custodes adhibebantur adversus magos et veneficos. Virgil. Æneid. XI. 200. 'Semiustaque servant Busta.' Illi vero pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48 *Novemdiales*] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virgil. Æneid. v. 64. 'Apud majores,' inquit, 'ubicumque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur.; nono sepeliebatur. Unde Horatius: 'Novemdiales dissipare pulveres.'' Vide I. Sat. 8.

49 *Puræ manus*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. v. tum in I. Sat. 8.

50 *Pactumeius* [*Partumeius*] Fœcundus, vel proprie, pariens quasi meiat, absque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde et

Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcumque fortis exsilis puerpera.

CANIDIA.

Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia

aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubeos, quoties exsurgis puerpera minime debilis.

Quorsum vota facis ad aures clausas? mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas spoliatos. Scilicet impune tu deriseris Cotyttia

Sanad.—53 Hic nova incipit Ode in Delph. et aliis quibusdam edd. vett.—56 Angelus Politianus Misc. lib. x. ex Georgii Antonii Vespucii Florentini codice primus *Cotyttia* reposuit, cum antea in omnibus libris hæreret *Cocytia*. Vetus etiam Cruquii Scholiastes hanc lectionem tuetur, et Juvenalis II. 92. apponit: 'Cecropiam soliti Baptæ lassare Cotytto.' Cotys, Cotytto, vel Bendis Thracum erat Venus, sive Luna, turpitudinum præses. *Cocytia* Glarean. *Cotyttia* Venet. 1559. Chabot. Lamb. Cruq. Torrent. et recentt.

NOTÆ

'puerperam' mox vocat 'fortem,' id est, minime debilitatam. Quam ob rem vero fœtus a se editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. v. nimirum alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, et comminiscuntur Canidiæ filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor.

Tuo Cruore rubros] Quasi vere parientis. Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

53 Metrum superiori simile.

Quid obseratis] Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

54 *Non saxa nudis, &c.*] Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, et scopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem frustra tunc a rupibus implorant, sic tu a me modo.

Nudis] Scaliger 'nudos in hyeme nautas' ab Horatio poni, reprehendit; sed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, et vitam duntaxat incolumem petentes recte Poëta exhibet.

55 *Salo*] Σαλεύειν, *agitare*, item, *fluitare; σάλος, agitatio, mare, &c.*

56 *Tu riseris Cotyttia Vulgata*] Pleræque membranæ habent *Cocytia*, id est, infernalia, a Cocyto Inferorum fluvio, qua voce veneficia belle significantur. Quod vero additur, *sacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeoque restituendum; primusque legendum censuerit, *Cotyttia*, id est, flagitiosa, sacra, promiscua libidine turpia, Bacchi Orgiis similia, quæ a veneficis celebrantur. Cotytto Dea spurcitiæ et impudentiæ

Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini Pontifex venefici
Impune ut Urbem nomine impleris meo?
Quid proderat ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum?

mysteria revelata, Amori libero consecrata? Et tanquam pontifex Esquilini incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletasse vetulas Pelignas, aut promtum venenum parasse, si tibi mors accidit lenior, quam cupio?

omnes.—57 Codex Bersmanni, *sacra liberi Cupidinis.*—60 *Quid proderit* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Lambini, Torrentii, et Cruquii, omnes Bentleii præter duo; Zarot. Mediol. Venett. Ald. Lamb. Cruq.-Torrent. Heins. R. et H. Steph. Rutgers. Bond. Fab. Fabr. Sanad. Talbot. Pine, Towers, Francis, Delph. alii. *Quid proderat* Bentl. ex codice veterrimo Leid. et Magdal. et

NOTÆ

ab Atheniensibus, Corinthiis, Thracibus, aliisque colebatur nocturnis sacris omni libidinum genere infamibus. Meminit Juvenalis Sat. II. 92.

57 *Vulgata*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego pie tibi patefeci, tu impie deriseris: nempe Epod. v. et I. Sat. 8.

58 *Et Esquilini Pontifex venefici, &c.*] Quasi summus arbiter, sacerdos, ac censor, jus habens cognoscendi et judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeoque de sacris illis ac veneficiis, quæ fiunt a me extra portam Esquilinam, vel in Esquiliis, de quibus Epod. v. in fine.

Esquilini] Quia sepulcretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirum ossibus vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vide supra vs. 47.

Pontifex] Ex Dionys. Halicarn. lib. II. 'Pontifices sunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant sacras omnes causas; privatisque et magistratibus et ministris Deorum statuunt quæcumque sunt sacrorum non scripta atque incognita. . . . . Sacerdotes etiam omnes recensent, eorumque famulos ac ministros, quibus utuntur ad sacra, observant: ne quis peccet in sacris legibus. . . . Et si quos animadvertunt peccantes mulctant, ad unumquodque negotium respicientes.' Hinc Plaut. Rudent. Scen. ult. 'libet jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?'

59 *Impune ut Urbem nomine impleris meo*] Postquam ego te participem feci veneficiorum et sacrorum in Esquiliis a me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam et ludibrium facias? Absit: impune haud feres: dabis pœnas.

60 *Quid proderat ditasse Pelignas anus*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: Nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adversus mea tueri voluisti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait: Ergone frustra in opem vocarim Pelignas anus quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, qua ditantur passim; si ego ipsa non præsto quod in te molior?

Pelignas] Peligni populi Marsis et Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

Sed tardiora fata te votis manent.
Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti;

Atqui vita misera infortunato protrahenda est tibi ad hoc tantum, ut diutius novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat: poscit etiam Prometheus vulturi addictus. Sisyphus pariter

sic Exc. Sax. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—62 *Si tardiora* Harl. 1. 2. 6. nonnulli Torrentii, et Pulmanni, unus Bersmanni, plurimi Bentl. Venet. 1559. Glarean. 1536. Chabot. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Delph. Schrevel. aliæ vett. ante Bentl. cum signo interrogandi post *manent*. *Sed tardiora* Harl. 3. 4. Porphyr. Brod. Gott. Bentleii Regin. a m. pr. vetustissimi optimique Torrentii, unus Pulmanni, Bersmanni alter, Mediol. 1477. Venet. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Mitsch. Wetzel. Wakef. Bipont. Comb. et Kidd.—64 '*Novis ut usque s. doloribus* habent quidem editiones Venetæ; sed Loscheriana *laboribus:* cui accedunt Lambini codices aliquot, et vetus noster Leidensis. Utrumque probum est; sed illud potius hujus interpretamentum videtur, et ex spatio interlineari in versum irrepsisse.' *Bentl.* Bentleium secuti Cuning. Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd.—65 'Iterum edd. Venetæ *infidus;* contra Locheriana *infidi*, quam tamen hic, ut et loco superiore, recentiores fere deseruerunt. Perperam. Nam, *infidi* etiam exhibent omnes fere aliorum codices, et nostri. In Reginensi quidem et Regiæ Societatis *infidus* nunc extat, sed altera lectione prius erasa. Soli id habent a prima manu Magdalenensis et Bodleianus. Revocanda igitur est prisca lectio, et pluribus testimoniis firmata, *infidi*. Uterque quidem 'infidus,' et pater et filius; sed hic potius filio donandum est epitheton: quia pater suum habet versu sequente. Qui poëtæ sunt, hoc ex more et decoro fieri facile agnoscent.' *Bentl.* 'Ego tamen *infidus* prætuli; quod Tantalus, ut Horatius, Deorum arcana prodiderit. Quin et Sisyphus et Prometheus et fures fuere et fallebant Deos.' *Baxt.* Bentleium secuti Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd. *infidus* servant Harl. 1. 2. 3. 4. 6. nonnulli Torrentii, item edd. Torrent. Heins. Steph. Delph. Bond. Schrevel. Gesn. Zeun. Bipont. Mitsch. Wetzel. et Comb.—67 Quatuor codd.

NOTÆ

61 *Velociusve miscuisse toxicum*] Hoc pariter alia et alia ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: Frustra est quod venenum tibi miscuisti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala et tormenta infero; nam vives, et vives ad ærumnas qualibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait: Quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cum libet, si tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longius ac diutius te discruciem.

65 *Pelopis infidus pater*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impie revelavit. Alii legunt, *infidi*. Pelops enim adversus Œnomaum, tum contra Myrtilum infidelis extitit. Vide I. Od. 28. II. Od. 13. et 18. et postea I. Sat. 1.

67 *Prometheus*] De eo I. Od. 3. et 16. II. Od. 13. &c.

Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum; sed vetant leges Jovis.
Voles modo altis desilire turribus,
Modo ense pectus Norico recludere;
Frustraque vincla gutturi nectes tuo,
Fastidiosa tristis ægrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques;
Meæque terra cedet insolentiæ.

cupit reponere lapidem in montis vertice. At non sinit edictum Jovis. Sic et tu cupies jam te dare præcipitem e celsis turribus; jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tædiosa mœstus collum tuum inseres laqueo: sed frustra. Ego vero tum infensis humeris inequitabo: orbisque vincetur audacia mea.

Torrentii, *obligatus alite*.—72 Exc. Sax. Harl. 4. duo Blandd. Cruquii, Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. R. Steph. Lamb. Talbot. Pine, Sanad. Towers, Cuning. Johnson. Bond. Delph. Schrevel. et Francis, *gutturi innectes tuo*. 'Sic editiones veteres, et recentiorum pleræque: sed bona pars codicum, ut ex nostris Græviauus et Galei cum quatuor aliis, *nectes*, quæ vera et genuina lectio est. Sic enim loquuntur boni scriptores. Cf. Noster, I. Epist. 19. 31. Auson. Epigr. XXIII. 1. Plin. Epist. IX. 28. Virg. Æn. v. 425. 510. VIII. 660. Ovid. Trist. v. 3. 3. Vides, opinor, ad hæc exempla dicendum omnino fuisse: *Frustraque vinclis guttur innectes tuum*. non ut nunc circumfertur: *Frustraque vincla gutturi innectes tuo*. Haud enim temere sic positum invenies apud bonos scriptores. In unum duntaxat vel alterum locum incidi: ut Arnobii lib. III. p. 146. Edit. Heraldi: 'Innectuntur,' ait, 'cervicibus laquei:' verum hujus levis est auctoritas, et fortasse scripserat, 'nectuntur.' Et Silii Italici XI. 240. Stat. Theb. IV. 26.' *Bentl.* Vide Var. Lectt. ad h. l. Statii. *nectes* præferunt Harl. 1. 2. 3. 6. Bipont.

NOTÆ

68 *Sisyphus*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, 'si quis plura norit quam Sisyphus.' Cic. Tusc. I. n. 98. 'tentarem Sisyphi prudentiam.' Est et proverb. 'Sisyphi artes.' De eo jam II. Od. 14. 20.

Optat collocare In monte saxum] Cic. Tusc. mox cit. n. 10. 'Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus. . . . . Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.'

69 *Sed vetant leges Jovis*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minime nanciscentur illi, quamvis callidissimi, Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu, qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

70 *Voles modo*] Sæpius mortem quæres, nec invenies, quamdiu vetabo, inquit Canidia.

71 *Norico*] E ferro exquisito de Noricis fodinis. I. Od. 16. 9.

74 *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum et calcatum premam.

75 *Meæque terra cedet insolentiæ*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

An, quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nosti curiosus, et polo
Deripere Lunam vocibus possim meis,
Possim crematos excitare mortuos,
Desiderîque temperare poculum;
Plorem artis in te nil habentis exitum?

Numquid enimvero ego quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse cupidus observasti; quæque meis incantationibus devoco Lunam e cælo; et combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatoriam potionem conficere; nimirum defleam vanum exitum artis adversum te inefficacis?

Mitsch. Wetzel. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. Comb. et Kidd.—78. 79 *Diripere* in uno Bland. Cruquii et quibusdam edd. vett. *Deripere* tres alii Blandd. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. alii. Vide ad III. Od. 5. 21. III. Od. 28. 5. IV. Od. 15. 7. Epod. v. 46. et Nic. Heinsium ad Ovid. Met. II. 52. *possum meis, Possum* multæ edd. ante Bentl. qui ex omnibus suis codd. reposuit: *possim m. Possim;* et sic Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Brod. Exc. Sax. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. Florent. 1482. item Sanad. Baxt. Towers, Francis, Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. et Kidd.—80 'Placet magis, quod in nostris Leidensi, Zulich. Regin. Magdal. Bodl. Reg. Soc. et pro var. lect. Petrensi invenimus: *Desiderîque temperare pocula.* Norat enim Canidia plura philtrorum et potionum genera conficere: unde ipsa sic Varo minatur Epod. v. 73. Ergo hic, ubi de arte et potentia sua gloriatur, *pocula* magis convenit. Tum et hoc pacto effugies odiosum homœoteleuton versus sequentis, *poculum, exitum.*' Bentl. 'Bentleius si mallet *pocula*, equidem non repugnabo. Homœoteleuta sunt illi gravi odio, mihi non æque.' *Baxt.* *poculum* habent Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes Blandd. Cruquii, omnes Torrentii et aliorum, cum edd. omnibus ante Bentleium, quem secuti Sanad. Towers, Francis, Wakef. et Kidd.—81 Duo Blandd. Cruquii, nonnulli Torrentii et aliorum, omnes Voss. et Græv. Harl. 2. 4. 6. Gott. Brod. Zarot. Venet. 1495. Talbot. Pine, Bentl. Schrevel. et Kidd. *nil agentis exitum.* Duo alii Blandd. Cruquii, plurimi Torrent. Harl. 1. 3. 6. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Ald. R. et H. Steph. *nil habentis;* Græv. in margine eadem manu: *nil carentis:* sed pro *exitum* nonnulli habent *exitus.* Muretus et Paulus Manutius: *nil valentis exitum.* Cruquius et Lamb. *nullum habentis exitum.* Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Mitsch. Wakef. et Comb. *nil habentis exitum.*

NOTÆ

76 *Movere cereas imagines*] Ex arte magica. De his jam dixi in Epod. v. at plura dicam ad I. Sat. 8. Vide ibi Not.

77 *Ut ipse nosti curiosus*] Quippe affuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. v. 1. Sat. 8.

Polo Deripere Lunam] Vide Epod. v. 46. ibique Not.

79 *Crematos excitare mortuos*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab Inferis, &c. Virgil. Ecl. VIII. 98. 'Sæpe animas imis excire sepulcris.' Tibull. I. 2. 47. 'Hæc cantu finditque solum, manesque sepulcris Elicit, et tepido devocat ossa rogo.' I. Reg. 28. Puella Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule Rege. Vide I. Sat. 8.

NOTÆ

80 *Desiderique temperare poculum*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contra, ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. VII. contra Celsum: 'Dæmones invocant ad philtra vel misetra.'

81 *Plorem artis in te nihil habentis exitum*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *Nihil habentis*: ἔχειν Attice *valere* et *posse* significat, inquit. Joan. cap. 25. Ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν. *In me non habet quicquam.* Alii legunt, *nil agentis*: alii, *valentis*. Alii vero, *Plorem artis* (supple, 'causa,' inquiunt) *nullum habentis exitum*; vel, *nil habentis exitus*: afferuntque illud Virgilii, Æneid. XI. 126. 'Justitiæne prius mirer? belline laborum?' Et ibidem vs. 280. 'lætorve malorum.' Ubi certe subauditur ἕνεκα, *causa*.

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SÆCULARE,

PRO INCOLUMITATE IMPERII.

Cum Sæculares ludos Augustus celebraret secundum ritum priscæ Religionis a virginibus puerisque prætextatis in Capitolio cantatum est. *Vet. Schol.* (Secundum hæc non modo lusit hoc Sæculare Carmen Horatius, sed imperio Augusti ad ipsum actum ludorum scripsit; quod confirmat etiam Suetonius in vita Poëtæ nostri, et forte Ovid. Trist. II. 25. et aperte Censorin. de Die Nat. XVII. Visum est primum Sanadono, deinde nuper etiam Anchersenio, ingeniosis sane hominibus et doctis, seligere ex reliquis Horatii Carminibus quædam, et velut Drama quoddam Sæculare inde formare. Et ille quidem hoc ordine I. Od. 32. III. Od. 1. 1–4. III. Od. 6. I. Od. 21. denique ipsum hoc nostrum. Ut facile est inventis aliquid addere, ita Anchersenius auxit hoc systema nuper hoc modo: I. Od. 32. et IV. Od. 6. in scena campi Martii cantata dicit, primo die Ludorum Sæcularium: III. Od. 1. secundo die in Capitolio: III. Od. 22. et I. Od. 21. nocte, quæ tertium diem præcessit, in templo Dianæ Aventinæ: I. Od. 31. et præsens Carmen, tertio die in templo Apollinis Palatini: III. Od. 30. eodem die, sub finem Ludorum in campo Martio, cecinit vel ipse Horatius, vel chorus puerorum et puellarum. Mirum sane, si Carmina unius argumenti, eodem tempore scripta, ita spargi per libros plures potuere. Actum est de tota chronologia Bentleiana, quam supra proposuimus et firmavimus. Sed tamen consideravi plus semel ipsos versus ea quidem mente, ut si quid in iis deprehenderem Sæcularibus Ludis proprium (de quibus jam anno nostri sæculi XVII. diligenter me quæsiisse, disputatio tum edita testis est, in qua non multa emendanda XXXIII. anni, sæculum justum, me docuere), desererem potius chronologiam illam, quam lepido sane et non ineleganti invento repugnarem. Quid deprehenderim, singulis locis ascripsi: hic profiteri cogor, solidi me nihil dum invenire, cur viris doctis assentiar. Gloriam ingenii neutri abjudico; verum illos, vel alterutrum vidisse, nego. Dissensum talem indigne ferre nemo debet, minime omnium, qui receptas sententias oppugnandas sibi sumsere. Ceterum, qui legere hoc Sæculare Carmen jucundius volunt, illi prius cognoscant certe locum Zosimi lib. II. pr. præsertim versus, qui ibi recitantur Sibyllinos, quos quidem disserta-

tione ante citata explicare ipse quoque conatus sum. Illud addimus unum: alternis cecinisse pueros ac puellas, interdum vero junxisse voces, probabile facit ipsa ratio Carminis: quid autem unicuique hemichorio aut choro toti sit tribuendum, uniuscujusque lectoris ingenio permittere, cum libri taceant, malumus. *Gesn.*)

PHŒBE sylvarumque potens Diana,

O Apollo et Diana sylvarum domina, illustre cœli ornamentum; o semper hono-

Drama Sanadoni recepit Francis, (vid. Argum.) alio tamen ordine: *Poëta ad Populum*, III. Od. 1. 1–4. *Ad Pueros ac Puellas*, IV. Od. 6. 29–44. *Concentus primus: Hymnus ad Apollinem*, IV. Od. 6. 1–28. *Concentus secundus*, I. Od.

NOTÆ

Carmen Sæculare] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. VI. Horatii 'Carmen Sæculare doctum, plenum, tersum, laboratum, felix.' Anno ab urbe condita 736. quintos Augustus Sæculares Ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulo impendit, immo tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut et sibi applaudere, et choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sacrum munus antea exhortari non veritus sit. Duplici Ode hæc præstat, nimirum vigesima prima libri primi, et sexta libri quarti; quam vulgus utramque Sæculare Carmen nihilominus huc usque nuncupavit, sed perperam. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut rite canant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori vero de se ipse, et magnifice quidem, loquitur Poëta. Quæ plane esse contra rationem Hymni, in quo laudari tantum Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porro quæ ad Ludos Sæculares attinent, paucula saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primo quidem Princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris istarum cærimoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur Ludi. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremo in æde Palatina ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrimque choros divisi, Græca Latinaque voce Apollini Dianæque Hymnum decantabant, quem vocarunt Sæculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio et prosperitatem æternam Sibylla suis Carminibus spoponderat. Quapropter curandorum istorum causa Duumviri primum a Tarquinio Superbo, postea Decemviri, demum Sylla Dictatore Quindecimviri creati sunt. Ludos Sæculares institutos a Numa Pompilio alii scribunt, alii a Valerio Poplicola, alii verius longe post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos: alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Tacit. Annal. XI. 'Iisdem Consulibus Ludi Sæculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto et sexagesimo quam Augustus

Lucidum cœli decus, O colendi
Semper et culti, date quæ precamur
Tempore prisco;

randi et honorati, concedite quæ rogamus diebus solennibus istis: in quibus carmina

21. *Concentus tertius*, hoc nostrum.—4 'Omnes Libri habebant: *Tempore sacro*, nos tamen ex Vet. Schol. reposuimus *prisco:* 'Tempora' ἁπλῶς dicuntur 'Festa' etiam Ovidio in Fastis. Bentleio placuit *sacro*, ex interpretamento. Glossis maxime delectatur Bentleius.' *Baxt.* Exc. Sax. Gesneri habet etiam *prisco;* et sic edidere Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. 'Utinam tandem causam intelligerem, cur maluerint alii *prisco*. Si, præjudicatis opinionibus abjectis, rem consideres, videbis, nullum aliud verbum locum habere posse. Illud *prisco* nullum sensum habet. Certe difficilis hoc verbo locus redditur, sine necessitate.' *Klotz.* *sacro* præferunt Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et omnes alii, item edd. ante Baxt. cum Bentl. Sanad. Cuning. Francis, Towers,

NOTÆ

ediderat, spectati sunt...(sedente Claudio Circensibus Ludis, &c.) Domitianus quoque edidit Ludos Sæculares: iisque attentius affui sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantia refero: sed quia collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura; et magistratus potissimum exequebantur officia cærimoniarum.' Sueton. Claud. cap. 21. 'Fecit et Sæculares Ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multo post, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est,' (observa, lector, ritum solennem,) 'invitantis more solenni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc qui spectaverant, et quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur.' Idem, Domitian. cap. 4. 'Fecit et Ludos Sæculares, computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat.' Vide Dion. lib. LIV. Censorin. de Die Natali cap. V. Val. Max. II. 4. Alex. ab Alex. VI. 19. præ ceteris autem Onuph. Panvin. necnon Sibyll. Carm. ab Opsopæo edita, Zosim. Histor. lib. II. ubi sic etiam scribit: 'Eodem sacrificio ad tempus neglecto, cum rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus Ludos renovavit, factos antea, L. Censorino et M. Manlio Puelio Coss.'

1 *Phœbe sylvarumque potens Diana*] Dii quidem omnes in Ludis Sæcularibus coli debebant: præcipue vero invocabantur isti tanquam ἀλεξίκακοι et averrunci malorum: tum quod annum sol, menses luna regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solennibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2 *Lucidum cœli decus*] Apollinem pariter et Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi Semper et culti] Hi quippe ab omni ævo Romanis religiose culti, velut Romani conditores Imperii. Unde postea, 'Roma si vestrum est opus,' &c.

4 *Tempore prisco* [*sacro*] Hisce diebus festis Sæcularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Dis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem
Nasceris, possis nihil urbe Roma
Visere majus.

Sibyllæ jubent puellas eximias et pueros castos hymnum decantare numinibus a quibus proteguntur septem colles. Sol omnia conservans, qui splendido curru lucem producis et aufers, diversusque et idem oriris, utinam nihil queas aspicere excellen-

Wetzel. Wakef. Mitsch. et Kidd.—5 *Quod Sibyllini* duo codd. Bersmanni,

NOTÆ

5 *Sibyllini monuere versus, &c.*] Ritus, ut dixi jam, Sæcularium Sacrorum Sibyllæ carminibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit. ita canit illa: Μεμνῆσθαι, Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λῆσαι ἑαυτὸν, Μεμνῆσθαι τάδε πάντα· θεοῖσι μὲν ἀθανάτοισι Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ, κ. τ. λ. De Sibyllis ac Sibyllinis versibus fuse disserui ad Juvenal. Sat. III. init. At prodiere nuper eruditissimæ de his lucubrationes Petri Petiti Philosophi et Doctoris Medici Parisiensis, Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus egregie asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam; quæ cum diutissime vixerit et per varias orbis regiones sit peregrinata, atque in singulis commorata et vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecit.

6 *Virgines lectas puerosque*] Bene vocat *lectos* et eximios. Nam præterquam quod illi debebant esse inprimis nobiles, etiam jubebantur esse patrimi omnes et matrimi, id est, parentem utrumque habere superstitem ac viventem. Quorsum vero? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus rite canendis placandisque numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut irati vitam ademissent. Nimirum ea veteribus insederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Liv. lib. XXXVII. &c. Vide et I. Od. 21. IV. Od. 6.

7 *Dis, quibus septem placuere colles*] Dii tutelares, præsides, custodes urbis ac gentis Romanæ ipsorum auspiciis conditæ. Romam septem collibus inædificatam esse norunt omnes; sive ejus pomœrio colles septem contineri, nempe Aventinum, Esquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9 *Alme Sol*] Apollo idem qui Sol. Macrob. Saturnal. I. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.] Quadrigis vehi sol terram circum poëtis dicitur.

10 *Aliusque et idem Nasceris*] Idem est sol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius est ab hesterno.

Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres;
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.
Diva, producas sobolem, Patrumque
Prosperes decreta super jugandis
Fœminis, prolisque novæ feraci
Lege marita:

tius civitate Romana. O Ilithyia benigne procurans tempestivos partus, seu Lucina seu genitalis amas nominari, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica; et promove Senatusconsulta de jungendis connubio mulieribus, et lege maritali novæ

quatuor Blandd. et Div. Cruquii, et Harl. 1. 2. 3. 4. 6.—13 *Rito m. a. fœtus* var. lect. in ed. Gesnero-Zeun. Lips. 1815.—14 Gott. Florent. 1482. al. *Ilythia:* var. lect. ap. Kidd. *Ilicia.*—16 *Seu Genetyllis* ex conj. Bentl. eumque secuti Sanad. Towers, Francis, et Kidd. 'Nollem eruditissimum Bentleium de sola conjectura reposuisse *Genetyllis*, cum possit *Genetyllis* Latine reddi ab Horatio satis idonee *Genitalis:* quin et Scholiastes hæc firmat. Sed ille vulgaria temnit.' *Baxt.* 'Nec ego ausim *Genitalem* genendi et pariendi præsidem damnare, quam omnes in universum libri agnoscant: cum præsertim *Genetyllis* sit Latinis inauditum, et Græcis turpiculum fere, Veneris potius epitheton lasciviæ, quam Dianæ.' *Gesn.* *Genitiva* conj. Cuning. sed edidit *Genitalis.* Vide Lamb. ad Lucr. I. 7. Heinsium ad Ovid. Amor. II. 13. 7. et

NOTÆ

14 *Ilithyia*] Hæc inter generationis præsides recensetur, immo eadem est cum Lucina Dea, quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt, Homer. Pausan. Dionys. Halic. Plato. Cœl. Rhodig. XXVIII. 24. ita scribit: 'Ilithyia, sive Εἰλείθυια ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, teste Pausania. Hinc rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, a quibus didicerint ceteri. Dictamum herbam juvare insigniter fecunditatem atque εὐτοκίαν; atque ob id corollas Ilithyiæ ex dictamo contexi suetas, observatum. Ilithyia multis Luna credita est; eamque mitem ac lysizonon adesse parturientes precabantur.' Hæc ille. Ejus meminerunt et Hesiod. Theog. Pindar. Nem. Od. VII. init.

15 *Lucina*] Sic dicta quod prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

16 *Genitalis*] Quod adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum solis calore fœtus animatur, sic nutritur humore lunæ et gignitur. Ex his intelligitur cur a Poëta nostro dicatur 'maturos aperire partus Lenis.' Vide III. Od. 22. et IV. Od. 6. 38. Not.

17 *Producas sobolem*] Romanam gentem adeoque potentiam auge, amplifica.

18 *Decreta super jugandis Fœminis, &c.*] De connubiis rite contrahendis ad generandam prolem, supplendosque exercitus. Censorum jus et officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20 *Lege marita*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, et post Ludos istos Sæculares annis 25. lata est; sed

Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos,
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequentes.
Vosque veraces cecinisse Parcæ,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum

sobolis fertili. Circulus etiam centum et decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem, Parcæ, quæ semel statuta vere prænuntiastis, et fixus ordo rerum custodit, prospera fata

Burm. ad Ovid. Art. Am. I. 125.—21. 22 *Certus ut denos d. p. a. Orbis et* codd. Lambini, Mediol. 1502. Ald. Basil. 1531. Fabric. 1593. Lud. Vives ap. Cruq. et Dan. Heins. *Certus undenos d. p. a. Orbis ut* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Gott. Exc. Sax. Brod. omnes Torrentii, Blandd. 1. 2. 3. 4. Cruquii, ceteri omnes et edd. recentt. 'Pro *et cantus referatque ludos*, ita reponendum duxi juxta Vet. Schol. *ut cantus referat que ludos;* neque enim *que* semper Encliticum est: et pessime nonnulli *ut denos* pro *undenos*.' Baxt. 'Horatianum est, *que* adjungere ad verbum commune, quod sic velut geminatur, quasi esset, *ut cantus referat, referatque ludos.* Vid. ad Car. 2. 19. 28.' *Gesn.*—23 Bentl. *totiensque.*—26 *Quod s. dictum*, sine *est*, Harl. 4. Harl. 1. a m. sec. et Græv. *stabilis Quirini* conj. Rutgersius, quam ipse postea damnavit; *stabile usque* Cuning. Bentleius vero: *dictum stabilis per ævum*, et sic edidit Kidd. Idem Bentl.

NOTÆ

Juliam maritalem, seu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam; quæ conjugatis præmia, pœnas autem adversus cœlibes decernebat: præterea ingenuis quibuslibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. I. 6. Cicer. de Legib. Zonar. Dion. Tacit. Annal. Sueton. Octav.

21 *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut post evolutum rursus certum illud spatium annorum centum ac decem, quod Sæculum appellatur, referantur et repræsententur iterum ac deinceps Ludis istis similes, semperque adeo floreat urbs et Imperium Romanum. Alii legunt, *Certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis sæculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini versus: 'Ἀλλ' *ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων, κ. τ. λ.*

23 *Ter die claro, totiesque Nocte*] Ternis diebus ac totidem noctibus perseverabant Ludi Sæculares, ut ante jam annotavi.

25 *Vosque veraces cecinisse Parcæ*] Lucinæ sive Ilithyiæ subjungit Parcas. His nimirum assidere illam scribit Pindar. Od. Nem. VII. ante cit. *Ἐλείθυια πάρεδρος Μοιρᾶν βαθυφρόνων Παῖ . . . Ἥρας, γενέτειρα τέκνων, κ. τ. λ. Ilithyia assidens Parcis profunde cogitantibus, filia Junonis, genitrix liberorum, &c.*

26 *Stabilisque rerum Terminus servet* [*servat*] Quidam legunt, *servet:* sed vix contextus eam ferat lectionem. Alii, *haret.* Nihil clarius nostra illa lectione. Sensus est: O Parcæ, quæ veraciter protulistis ac profertis id quod semel a Jove dictum, fatum, et sancitum est, præsertim de Imperii Romani æternitate, (Virgil.

Terminus servet; bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona:
Nutriant fœtus et aquæ salubres
Et Jovis auræ.
Condito mitis placidusque telo

addite jam transactis. Terra frugibus fœcunda et gregibus det Cereri coronam e spicis. Salubres aquæ et aër Jovis alant fœtus. Phœbe, sagittis reconditis clemens

conj. etiam: *Quod, simul d. est, s. per ævum.*—27 Bentleii Magdal. Reg. Soc. a m. sec. Venet. Glarean. Ald. &c. *servat;* in quibusdam aliis *servent.* Omnes ceteri Bentleii, meliores et vetustiores Cruquii, Torrentii, Bersmanni, Pulmanni, Lambini, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Cruq. Lamb. Torrent. Delph. Bond. Schrevel. Bentl. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Towers, Francis, Bipont. Mitsch. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *servet.* 'Non opus est ingeniosa quantumvis Bentleii conjectura, quam refellunt Lamb. Bos Animadv. p. 54. et Johnson. P. II. p. 67.' *Gesn.*—31 'Posui subdistinctionem post *aquæ*, quod *salubres* ad *auræ* magis pertinere crediderim, quasi diceret: *aquæ Jovis et salubres auræ Jovis:* nam et siccitatem, et pestilentem aërem deprecatur.' *Baxt.* 'Opportune huc advocat Rutgersius Apoll. Rhod. II. 527. ἐτήσιοι ἐκ Διὸς αὖραι. Etesiæ nimio calori resistunt, exurique segetes prohibent.' *Gesn.* Ita distinguunt etiam Gesn. Bipont. Mitsch. et Comb. 'Sustuli comma post

NOTÆ

'Imperium sine fine dedi,') quod quidem hactenus 'ordo rerum stabilis ac terminus servat,' constitutæ jam Romanorum potentiæ et gloriæ novam semper adjungite. Vel, si mavis generaliter accipere: Parcæ, quæ vere cecinistis id 'quod semel dictum,' quodque immutabili necessitate fixum oportet servari, concessam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30 *Spicea donet Cererem corona*] Hoc debitum et aptum munus pro accepta frugum abundantia. Tibull. I. 1. 'Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea.' Et II. 1. 'Spicis tempora cinge Ceres.'

31 *Nutriant fœtus et aquæ salubres Et Jovis auræ*] Aërem et aquas pestilentes deprecatur: oratque ne 'tabida membris, Corrupto cœli tractu, miserandaque' veniat 'Arboribusque satisque lues, et letifer annus:' ut ait Virgil. Æneid. III. 138. Horat. I. Od. 21. 'Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem Pestemque a populo et principe Cæsare in Persas atque Britannos Vestra motus aget prece.'

32 *Jovis auræ*] Hinc Virgil. Ecl. III. 'Jovis omnia plena.' Macrob. in Somn. Scip. cap. VII. Jupiter pro cœlo ponitur, et Juno pro aëre; Jovisque conjux, quia aër scilicet inferior, cœlo est subjectus, velut aëri superiori. Idem Saturnal. III. 4. 'Esse autem medium æthera Jovem, Junonem vero imum aëra,' aiunt, &c.

33 *Condito mitis placidusque telo*] Contra exerto vel intorto metuendus ac terribilis, II. Od. 10. 19. Adde quod ante annotavi, ita veteribus superstitiose existimatum, mortalium neminem interire aut morte mactari, nisi Apollinis aut Dianæ telis percussum. Vide Macrob. Saturnal. I. 17.

Supplices audi pueros, Apollo;
Siderum regina bicornis audi
Luna puellas:
Roma si vestrum est opus, Iliæque
Littus Etruscum tenuere turmæ,
Jussa pars mutare Lares et urbem
Sospite cursu;
Cui per ardentem sine fraude Trojam

et benigne, exaudi pueros supplicantes: o luna bicornis, astrorum princeps, exaudi virgines: Si quidem Roma est vestrum opus, et ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt catervæ Trojanæ, homines jussi mutare domicilia et civitatem; quibus pius Æneas viam tutam paravit inter incensam Trojam illæsis, ipseque post

NOTÆ

ubi Apollinis arcu et sagittis Solis radios significari, morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditum olim, probe asseritur.

34 *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ vero Dianam, in separatos hinc et illinc choros distributi; et sic jusserat Sibylla: χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν, Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς, ἀλλὰ γονήων Πάντων ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη. *Seorsim vero puellæ chorum ipsæ habeant, Et seorsim puerorum masculus ordo, sed parentum Omnium viventium, quibus utrimque florens adhuc genus extet.*

35 *Bicornis Luna*] Non temere hoc epithetum, immo proprium maxime. Nam tempore novilunii agebantur Ludi Sæculares, et Carmen illud Sæculare concinendum erat 'ad bicornem lunam.'

37 *Roma si vestrum est opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quod Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

38 *Littus Etruscum*] Italicum, Tiberinum littus.

39 *Jussa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virgil. Æneid. III. 88. sic Æneas Phœbo: 'Quove ire jubes? ubi ponere sedes?' Phœbus autem sic Æneæ respondet: 'Dardanidæ duri, quæ vos a stirpe parentum Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem: Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris, Et nati natorum, et qui nascentur ab illis.' Et vs. 160. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes: 'mutandæ sedes..... Surge, age.... Coritum, terrasque require Ausonias.' Et postea: 'Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.'

Pars] Proprie. Nam et Trojanorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virgil. Æneid. I.

41 *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti a te, Apollo, jussæ novas quærere duce Ænea sedes, is dux, te adjutore, tutum 'munivit iter,' longum fugæ laborem, ut ipse jussus erat, minime deserens. Virgil. cit. Æneid. III. 160.

Per ardentem, &c.] Virgil. Æneid. II. 'flammam inter et hostes Expedior: dant tela locum; flammæque rece-

Castus Æneas patriæ superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis:
Di probos mores docili juventæ,
Di senectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque prolem-
que, et decus omne.
Quique vos bubus veneratur albis

patriam stans, ampliora donaturus quam relicta fuerant: O Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem senectuti, populo denique Romano divitias, sobolem, gloriam integram. Illustris vero progenies Anchisæ et Veneris, quæ

aquæ, quia concinnius videbatur *salubres* referri ad *aquæ*.' Zenn.—45. 46 Gott. Exc. Sax. duo Bersmanni: *docilis juventæ, D. senectutis*. Bentleii Battel. a m. pr. habet etiam *docilis;* Græv. Regin. Colbert. et duo alii ejusdem *senectutis*. Ita edidit Kidd. Battel. habet, *Di, senectuti placidam quietem*.—47 *Romuleæ genti* var. lect. ap. Kidd.—49 *Quique* Zarot. Venett. Vet. Comb. Priscian. p. 774. Mediol. 1502. Ald. et inde fere omnes, etiam Land. Torrent. Talbot. Maitt. Pine, Sandby, Delph. Schrevel. Sanad. Towers, Francis, et Mitsch. *Quæque* Gott. Bentleii Græv. Regin. a m. pr. et Acron, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Exc. Sax. Blandd. 1. 2. 3. 4. Cruquii, alii Pulm. Bersm. et Torrent. Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. Cruq. Bentl. Cuning. Baxt. Gesn. Bipont. Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Retinui lectionem adeo acriter defensam Bentleio, et Baxtero probatam. Sed nec dissimulo, et auctoritate tutiorem mihi videri, et sensu meliorem alteram, *Qui veneratur*, id est, Augustus, *imperet*. Credibilene est, pro imperio Augusti vota non esse facta Ludis Sæcularibus? *Imperet* Augustus, qui ita clemens est in devictos, quia majestatem Romanam ita auget. Pulchrum et dulce est *Impetret*, propter *Quæ vos veneratur:* sed in novo imperio magis necessarium est *Imperet!*' Gesn. 'Ob Gesneri rationes revocavi plurium librorum lectionem.' *Zeun*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et duo Lambini *bubus:* alii fere omnes *bobus*. Forsan, ubi prima syll. in hac voce producitur, scribendum per Crasin *bubus;* contra, ubi corduat.'

NOTÆ

Sine fraude] Impune, sine noxa et damno sui aut suorum. Vide II. Od. 19. 20.

43 *Daturus Plura relictis*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æneid. III. ante cit. 'Venturos tollemus in astra nepotes, Imperiumque urbi dabimus: tu mœnia magnis Magna para .... Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt; Terra antiqua, potens armis atque ubere glebæ.' Itaque Æneas, eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italia, quam quæ in Troade reliquerant et amiserant.

45 *Di probos mores*] Vide quam recta et justa petat. Quod autem Romanæ genti precatur 'rem,' seu opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ; quod 'prolem,' Imperii populique perennitatem exoptat; quod 'decus,' id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos 'semper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis' extitisse.

49 *Quique vos bubus veneratur albis*] Hæc peculiaria sunt ac sigillatim pro

Clarus Anchisæ Venerisque sanguis,
Imperet, bellante prior, jacentem
Lenis in hostem.
Jam mari terraque manus potentes
Medus Albanasque timet secures:
Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.
Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque

modo juvencis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terra marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulo ante ferociores. Jam fides, et pax, et honor, atque antiquus pudor, et virtus contemta remigrare non

ripitur, *bobus* per Syncopen, ut ap. Auson. Epigr. LXII. '*Æs*, veluti spirans, cum bŏbus exagites.'—51 *Impetret* Exc. Sax. tres Torrentii, nonnulli Pulman. et Cruquii, Harl. 3. 6. Bentleii Petrens. Battel. a m. pr. Regin. et Magdal. cum edd. Cruq. Bentl. Baxt. Gesn. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *Imperet* ceteri codd. et edd. antiq. item Sanad. Zeun. Towers, et Francis.—53 Bentl. conj. *mari terraque manum potentem*, laudans II. Sat. 5. 62.—57 Tres Pulmanni codices, et ex nostris Leidensis, Grævianus, et Galei: *Jam fides, et pax, et honos, pudorque*. quod euphoniæ gratia merito re-

NOTÆ

Cæsare Augusto vota. Is nimirum 'Anchisæ Venerisque sanguis:' nam Augustus a Julio Cæsare, Julius ab Iulo, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchise ac Venere prognatus. Quanquam et hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Ænea propagatum.

Bubus albis] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter et Phœbo Dianæque, utpote lucidis numinibus, candidæ victimæ: Junoni juvenca nitida; terræ scrofa nigra; Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zosim. Histor. lib. II. jam cit. Ζάλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων Ἤματι, μηδ' ἐπὶ νυκτί, κ. τ. λ.

51 *Bellante prior, jacentem Lenis in hostem*] Virgil. Æneid. VI. 851. 'Tu regere Imperio populos, Romane, memento, . . . Parcere subjectis, et debellare superbos.'

54 *Medus*] Vide IV. Od. 5. et 14. Dio lib. LIV. Paul. Oros. IV. 21. Sueton. Octav. cap. 21.

Albanas timet secures] Romanorum majores Albæ priusquam Romæ regnarunt. Hinc *Albanas* pro 'Romanas.' Virgil. Æneid. I. 'At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo, . . . regnum ab sede Lavini Transferet, et longam multa vi muniet Albam.' Et antea: 'genus unde Latinum, Albanique patres.' Porro *secures*, insignia Magistratuum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam sciolis.

55 *Scythæ responsa petunt*] Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Supra cit. IV. Od. 5. et 14. mox cit. Flor. IV. cap. ult. &c. De Scythis, I. Od. 19. II. Od. 9. III. Od. 24.

56 *Indi*] De his antea I. Od. 12. &c. Oros. in fine lib. VI.

Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet; apparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur et fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptusque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus aras;

dubitat: et abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis et arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus, qui arte medica sublevat ægrotantia corporis membra, si placide intuetur arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem

cipimus.' *Bentl.* Ita edidere Sanad. Towers, Francis, Wetzel. Zeun. Wakef. et Kidd. Ceteri omnes *honor.*—65 *Si Palatinas v. æ. arces* Harl. 1. 2. 4. 6. alii, cum edd. vett. omnibus et Torrent. item Bond. Delph. Sanad. Towers, Francis, Bentl. Mitsch. Wetzel. Wakef. et Kidd. Præter veterrimos Cruquii Blandinios, et aliorum aliquot, etiam Colbertinus noster et Regiæ Societatis codex, et pro varia lectione Grævianus cum Batteliano *aras* habent, non *arces*. Atque illam lectionem agnoscit Porphyrion: 'Apparet,' inquit, 'jam eo tempore ab Augusto dedicatum fuisse in Palatio Apollinis templum: et sensus est: Si acceptas aras habet Apollo, quæ in Palatio dedicatæ sunt.' Cetera exemplaria cum priscis editionibus *arces*, vel, ut Leidensis noster, *arcis* retinent. Sane *aras* et *arcis* tam similes habent ductus literarum, ut librarios, etiam minime lippientes, facile decipere possent. Sic in Ciceronis Orat. pro Balbo c. 17. Quod ad Flacci hunc locum attinet, utraque quidem lectio proba est et venusta; ut nescias fere, utri priores partes jure sint deferendæ. Verum enim est, in Palatio templum Apollini conditum esse, unde Noster I. Epist. 3. 17. Propert. IV. 6. 11. Ovid. Met. XV. 864. et alii complures. Recte igitur habet *Palatinas aras*. Lectio tamen altera nescio quomodo magis arridet;

NOTÆ

58 *Neglecta redire Virtus Audet, &c.*] Sunt enim quædam 'tempora virtuti inimica,' ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quod Poëtæ scribunt, invalescentibus vitiis Astræam terras reliquisse, et in cœlum evolasse. At cum ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire Virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Met. I. 129. 'fugere Pudor, Verumque, Fidesque,' &c. Quod e Theognide expressum videtur. ᾤχετο μὲν πίστις, *abiit fides*.

61 *Augur*] Vaticinandi facultatem a Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu] 'Αργυρότοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. XII. 394. 'Ipse suas artes, sua munera, lætus Apollo Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.'

62 *Acceptusque novem Camœnis*] Utpote musicæ, lyræ, carminumque inventor ac Deus.

63 *Qui salutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. Met. I. 521. ita de se jactat Phœbus: 'Inventum medicina meum est, opifexque per orbem Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.' Vide et Macrob. I. 17. ante cit.

65 *Palatinas aras*] In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus,

Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper,
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
Applicet aures.

semper ætatem propaget Imperium Romanum, Italiamque prosperet. Diana vero, quæ Aventino monti præsidet et Algido, suscipiat vota Quindecimvirum, atque pro-

cum quia *arces* poëticum magis et figuratius videtur; tum quia præter domum Augusti Palatinam etiam ipsum Apollinis *templum* sensu comprehendit. Ita Virg. Æn. XI. 477. Noster antea vs. septimo: 'Dis, quibus septem placuere colles.' Claud. Bell. Gild. vs. 119. Carm. XII. 19. et VI. Cons. Honor. vs. 617.' *Bentl.* *aras* receperunt Cruq. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. neque aliter Harl. 3.—66 Bentl. conj. *Remque Romanam Latiamque,* i. e. Latinam, ut *felix* pertineat ad seq. *alterum in lustrum;* edidit vero, mutata tantum interpunctione: (*Si Palatinas v. æ. a. R. R. Latiumque*) *felix Alterum, &c.* eumque secuti Wakef. et Kidd.—68–72 'Hinc quoque, ut ex multis aliis locis, apparet permultum interpretis interesse, judicium simul afferat, an solam eruditionem. Quippe, cum in editionibus priscis et quæ eas excipiebant, sic uno consensu positum invenirent: *Proroget... Curet... Applicet,* id alba linea signabant, et calculis suis comprobabant omnis fere Interpretum chorus. Nimium sane patienter, si quid mihi judicii est. Sed meliora suppeditabant veteres membranæ; si modo sagaces lectores nactæ fuissent. Quatuor enim Blandinii apud Cruquium, Bersmanni unus, cum Leidensi nostro et a manu prima Reginensi, *Prorogat, curat, applicat.* Porro et *curat, applicat,* præter tres Bersmanni, Grævianus noster, Regiæ Societatis, Bodleianus, et pro varia lectione Battelianus. *Curat* etiam Galei codex, et *prorogat* a prima manu Magdalenensis. Quid quod *curat* et *applicat* diserte agnoscant Scholiastes uterque: quamvis absurde quidem enarrant: 'Particula *si* ex superiore sensu per Zeugma arcessita; ut ordo sit: Si Diana preces curat, si aures applicat, proroget ævum in melius.' Belle sane, quod Zeugma illud, tanquam Deum aliquem ex machina, introducunt: cujus ope et numine quibuslibet solœcismis et barbarismis patrocinari queant. Tamen et ipsos aura quædam veri afflavisse videatur. Sic enim annotant: '*Proro-*

NOTÆ

cum bibliotheca et porticu. Vide I. Od. 31. Porro in hac æde Palatina canebatur Sæculare Carmen tertio die Ludorum, ut observat Zosim. ante cit.

67 *Alterum in lustrum*] Vel accipe *lustrum* simpliciter pro spatio quinque annorum, atque adeo Synecdochicos pro tempore sequenti: vel signanter et præcipue, pro altero sæculo: nam Ludis Sæcularibus fiebat insignis lustratio. Zosim. cit.

69 *Quæque Aventinum tenet Algidumque*] Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus unus erat e septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Roma.

70 *Quindecim Diana preces virorum Curet*] Quindecimviri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, et officium erat, Sibyllinos libros consulere

Hæc Jovem sentire, Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phœbi chorus et Dianæ
Dicere laudes.

pitias aures præbeat juvenum precibus. Ego, chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia consentire Jovem et Deos universos.

---

get, dilatet, differat: et est tempus pro temporê, Prorogabit.' Certe quicumque hæc scripsit, *prorogat, dilatat, differt* scripsisse videtur. Quippe si *proroget* precandi et optandi modo extuleris, stultum fuerit enallagen temporis somniare, et per 'prorogabit' explicare: contra, si *prorogat* legeris, non inconcinne id quidem, etsi non adeo necessario, per futurum tempus enarrabitur. Adde huc illud Porphyrionis: 'Si propitius Romanos aspicit Apollo, melius sæculum tribuet in futurum.' Sic enim ex suis membranis Cruquius edidit; non ut vulgo, 'tribuat futurum.' Unde amplius constat nonnullos, (nam Scholia vetera centones sunt ex variis consuti) legisse olim, *prorogat*. Quid multa? tu tot auctoribus fretus non dubitanter restitue: *Prorogat... Curat... Applicat.*' Bentl. *Proroget* omnes codd. Gesneri cum Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et al. *Curet... Applicet* Mediol. 1477. 1486. Venet. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. al. usque ad Cruq. cui obsecuti Baxt. Bentl. Cuning. et Kidd. *Curat* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb. *Applicat* Harl. 1. 2. 3. 6. et Vet. Comb.—75 *Phœbo* Bentl. ex cod. Barthii, Advers. XXXVIII. 18. eumque secutus est Cuning.

NOTÆ

de rebus gravioribus, seu calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes et expiationes edicere, sæcris faciendis præesse, cærimonias exequi, libros et Carmina Sibyllarum tueri; et, quod facit ad rem præsentem, Ludorum Sæcularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. III. 16.

73 *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, rata habere vota nostra.

75 *Chorus*] Licet e multis personis chorus constet, unius tamen partes agit ac sustinet. Epist. ad Pison. vs. 193. 'Actoris partes chorus officiumque virile Defendat.'

APPENDIX AD NOSTRAS ANNOTATIONES

IN LIBROS ODARUM SEU CARMINUM HORATII.

Quoniam plerisque locis attulimus Julii Cæsaris Scaligeri Censuras, et grave est a tanto viro notari; ne quis ob id fortasse vel quicquam detrahendum arbitretur de summa laude, quam a tot sæculis meruerunt Odæ Horatii, aut temere credat Scaligerum velut quadam Zoili vesania percitum adversus Lyricorum Principem debacchatum esse, operæ pretium duximus hic describere integram illustris Hypercritici sententiam, qua nemini dubium relinquatur quanti illas ipse æstimarit. Sic habet Poët. lib. VI. 'Est Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quæsivit, obtinuit: quæ omnia cum in aliis neglexit operibus, omisit sine gloriæ dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est.' Et postea: 'Nunc ad politissima ejus Carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis major laudis et admirationis quam castigationis apparatus erit.

'Carminum igitur libri vel jucunda inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti, verum etiam sublimi maxime commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Post ignem ætherea domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit cohors;
Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.

Item istis? Scriberis Vario fortis, et hostium
Victor, Mæonii carminis aliti, &c.

Item? Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit, &c.

Item? sub lacrymosa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem et Lycias proriperet catervas.'

Item? Permitte Divis cetera, qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Deprælantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc et alia per portiunculas. At illa tota:

Quem virum aut heroa lyra vel acri
Tibia sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta et vicesima. Tricesima vero prima adeo assurgit, ut facile probet judicium nostrum. Nec inferior tricesima quinta.

'Porro lib. II. prima Ode est altiloqua, sicut et quinta decima. Par spiritus in undevicesima et in sequenti.

'Sed et lib. III. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter et secunda. Tertia vero gravissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissime sonat. Haud paulo minor sexta decima. At vicesima nona incipit lenissime: tum vero semper assurgit eo usque, quo nemo aliorum pervenire possit. Ultima ejusdem libri miscuit etiam fastum cum majestate.

'Quarta lib. IV. profecto aliarum nulli cedit magniloquentia. Quam quæ sequitur, tametsi eo non aspirat, in eadem tamen luce versatur: sicut et sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior et severior: qualis et quarta decima: nec minor eam sequens.

'Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum a calumnia vindicarem. Nam et Pindaro accuratior est, et sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens; sed non sine auditoris reverentia, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia cohærent, ita ut unum tota illa esse videantur.

'Ceteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut:

Vitas hinnuleo me similis Chloë, &c.

Et Ne sit ancillæ tibi amor pudori, &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenas atavis edite regibus, &c.

Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

'Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut et mihi et aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

'Inter alias vero, duas animadverti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia lib. IV. 'Quem tu Melpomene,' &c. Altera nona lib. III. 'Donec gratus eram tibi.' Quarum similes malim a me compositas, quam Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse quam esse totius Tarraconensis rex.

'At tametsi tam magnifice de Horatii Carminibus sentio: tamen dabunt ingenuo nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.'

V. CL. ANDR. DACERII

PRÆFATIO

IN

HORATII SATIRAS.

DE ORIGINE ET PROGRESSU SATIRÆ ROMANÆ, ET QUAS MUTATIONES SUBIERIT.

HORATII Satiras duobus Libris comprehensas, nunc 'Sermones,' nunc 'Satiras,' nullo discrimine, appellavit ipse: verum cum 'Ideas' modis quibusdam distinctas animo repræsentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, si, quid antiqui Romani per 'Satiram' intellexerint, exponam. Primus doctissimus Casaubonus, atque adeo solus in eo feliciter operam posuit, ut demonstraret quæ et qualis esset Poësis Satirica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Est ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimum adjutum fuisse.

Hic enim est fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideo nobis præiverunt, ut in spissis antiquitatis tenebris facem succedentibus præferrent. Non tamen in superiores ita oculi defigendi, ut propriis etiam gressibus non attendamus: per illas enim incedunt aliquando semitas, in quibus non tutum sit eos sequi: id quod et ego hic cavi, sæpe vias parum tritas secutus, ut in progressu patebit.

Est autem Satira quædam Poëseos species aliis quam Romanis prorsus incognita, nec ulla cum Satirica Græcorum poësi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cum scribit I. 10. 'Satira quidem tota nostra est.' Inde est quod Horatius I. Sat. 10. 66. 'Græcis intactum carmen' dixerat.

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini 'Saturum' usurpabant pro 'pleno,' cui ad perfectionem nihil deesset: hinc 'Satur color,' cum lana colorem plene combibisset, nec quicquam ad tincturam adjici potuisset. Ex 'Satur' factum 'Satura,' quod etiam 'Satira' per *i* efferebant, quemadmodum 'Maximus' et 'Maxumus,' 'optumus' et 'optimus.' Est igitur Nomen Adjectivum, quod relationem habet ad Substantivum intellectum: dicebant enim prisci 'Saturam,' subintelligentes 'lancem.' Erat autem 'Satura lanx' vas (Gallice *un bassin*) omne genus fructibus repletum, quos Cereri quotannis et Baccho, ut totius anni proventuum primitias, offerre solebant; cujusmodi oblationes ex variis generibus inter se confusis non erant Græcis omnino ncognitæ, qui eas appellabant *πάγκαρπον θυσίαν*, *πανσπερμίαν*, et in leguminibus *πυανεψίαν*. Diomedes Grammaticus accurate et hunc Romanorum morem et vocis 'Saturæ' naturam explicavit his verbis: 'Lanx referta variis multisque primitiis Sacris Cereris inferebatur, et a copia et saturitate rei 'Satura' vocabatur. Cujus generis lancium et Virgilius in Georgicis meminit, cum hoc modo dicit:

Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.

Et, lancesque et liba feremus.'

Deinceps ad alia miscellanea translata est. Fest. 'Satira cibi genus ex variis rebus conditum.' Migravit inde ad ea, quæ mentis et ingenii sunt; nam 'leges Saturas' nuncuparunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut 'Legem Juliam,' 'Papiam,' 'Poppæam' quæ dicebatur 'miscella,' quod idem est ac 'Satura;' unde profecta est et illa locutio 'per Saturam legem ferre,' cum non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis sententiis, omnes simul et promiscue sententiam ferebant, quod proprie dicebatur per 'Saturam sententias exquirere,' quomodo post Lælium locutus est Sallustius. Neque hic constiterunt; etiam 'Libros' quosdam hac appellatione insigniverunt, ut Pescennius Festus, qui 'Historias Saturas' vel 'per Saturam' nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio sibi persuadebit Horatii Opera hinc traxisse nomen, 'Satirasque' appellatas, quod 'multis et variis rebus hoc Carmen refertum esset,' quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum est: cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui transitum præberent, statim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant

in alias res, quas propinquius 'Horatii Sermones' contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum secuturi ordinem, qui ipsi Casaubono in mentem non videtur venisse; quippe rem ea luce perfundet, ut nulla amplius cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorarent, casu, dum dies festos per licentiam et lasciviam agitarent, in Versus Saturnios et Fescenninos inciderunt, qui postea in Scenis per centum et viginti fere annos locum suum tutati sunt.

Fuerunt isti Versus impoliti et parum numerosi, utpote subitanei, et a populo fusi adhuc rudi et agresti, quique non alium magistrum nosset, quam Cererem et Bacchum. Hoc genus Carminis implebant cavillationes et opprobria rustica, adhibitis Gesticulationibus et Saltationibus ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more saltantes, sese mutuo extemporaneis conviciis insectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conscii sunt. Hoc est quod Horatius dicit II. Epist. 1. 145.

> Fescennina per hunc inventa licentia morem
> Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Infrænam hanc et impotentem licentiam excepit non ita multo post alius generis Carmen, castigatius quidem illud, sed refertum etiam dicteriis ad movendum risum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiserit; comparuit hoc Carmen sub Satiræ nomine ob varietatem suam: quæ quidem Satira certos habuit 'modos,' i. e. musicum et congruentem motum, relegatis gestibus minus honestis. Livius VII. 2. 'Vernaculis artificibus, quia 'Hister' Tusco verbo 'Ludio' vocabatur, nomen 'histrionibus' inditum, qui non, sicut ante, Fescennino versu similem, incompositum temere ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modis Saturas, descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti, peragebant.' Non abludebat hæc Satira a nostris *Farces* pudentioribus, ubi promiscue et Spectatoribus et Actoribus Scenico sale defricabantur auriculæ.

Atque ita se habebat res Scenica, cum Livius Andronicus ad Comœdias et Tragœdias ad Græcorum imitationem conscribendas primus animum appulit; quæ cum esset oblectatio et liberalior et absolutior, mox huc undique catervatim concursum est, neglecta ad tempus 'Satira,' quam tamen paulo post reprehensam erant qui Comœdiis jam peractis non absurde subnecterent, (quod Galli

in suis *Farces* hodieque faciunt,) Attellanis certe mutato tam primum 'Satirarum' nomine in 'Exodia,' quod in posterum mansit.

Atque hæc fuit prima et antiquissima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quanquam a prima multum discrepabant, ei tamen quasi enatæ suffragines ortum suum referebant; quod quam brevissime potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno postquam Livius primas dedisset fabulas, natus est in Italia Ennius: qui cum adolevisset, et diligentius considerasset, quantopere hujusmodi Satiris delectaretur populus, recte et id vidit, Poëmata, quæ licet Theatro non destinarentur, suffusos felle sales et dicteria Satirarum mordacia conservarent tamen, non posse non placere populo; periculum fecit atque edidit 'Sermones,' quos 'Satiras' servato antiquo nomine appellavit. Erant hi Sermones Horatianis, quod ad argumentum et varietatem rerum, per omnia similes: excepto, quod Ennius ad quorundam Græcorum, ipsius etiam Homeri exemplum, id sibi juris sumserit, ut plura Carminum genera, confusis Hexametris, Iambicis, Trimetris, et Tetrametris Trochaicis commisceret, ut ex Fragmentis quæ supersunt, satis liquet.

Videtis Tetrametrorum exemplum ab Aulo Gellio conservatum, dignum sane, quod ob eximiam pulchritudinem hic reponatur:

Hoc erit tibi argumentum semper in promtu situm,
Nequid expectes amicos, quod tute agere possis.

Annumeraverim porro Ennii Satiris alteram illam speciem Versuum, qui ea sunt venustate, ea elegantia, ut sæculum longe superare videantur. Rem non ingratam fecero, si Lectoris oculis subjecero:

Non habeo denique nauci Marsum Augurem,
Non vicanos Aruspices, non de Circo Astrologos,
Non Isiacos Conjectores, non Interpretes somnium:
Non enim sunt ii, aut scientia, aut arte Divini;
Sed superstitiosi vates, impudentesque harioli,
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui quæstus causa fictas suscitant sententias,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.'

Plurima ex his Satiris desumsit Horatius, ut manifestum erit Notas nostras consulenti.

Post Ennium ortus Pacuvius, Satiras ipse quoque, sive Avunculum, sive Avum ex matre imitatus, scripsit.

Natus est Lucilius eo tempore, quo maxime florebat Pacuvius. Composuit et ille Satiras, sed quibus novam novata scribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem propius exprimere voluerit: cujus admodum imperfecta ex prisca Latina Satira haberi poterat notitia, quale scilicet faceret Carmen, quod sola Natura dictitaverat, antequam injecta esset Romanis Græcos imitandi, eorumque spoliis se locupletandi, cogitatio. Ex quibus facile intelligi potest illud Horatii, II. Sat. I. 62.

Quid, cum est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem?

Noli putare Horatium voluisse dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas: cum Lucilium præcesserint Ennius et Pacuvius, quorum ille exemplum secutus est. Id solum voluit, Lucilium novam faciem huic Carmini induisse, quod perpoliverit, et propterea pro primo quasi auctore habendum. In eadem fuit sententia Quintilianus x. 1. 'Satira quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius.' Cave hic pedibus in Casauboni sententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii et Lucilii Satiras toto genere dissentire credidit. Vide ipsa Grammatici verba, quæ subacti judicii Criticum in errorem induxerunt. 'Satira est Carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, et ad carpenda hominum vitia, Archææ Comœdiæ charactere compositum, quale scripserunt Lucilius, et Horatius, et Persius. Sed olim Carmen, quod ex variis poëmatibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.' Apparet Diomedem distinguere Satiram Lucilii ab ea quam scripsit Ennius et Pacuvius. Ridicula autem et omnino falsa est hujus distinctionis ea, quam reddit, ratio. Non satis investigaverat homo simplex naturam et originem utriusque Satiræ, quæ omnino conveniebant tam materia quam forma. Nam nihil eo attulerat Lucilius præter nitoris et salis plusculum, in summa rei nulla insigni variatione facta. Et quanquam non conjunxerat plura versuum genera in eodem Carmine, sicut Ennius, fecerat tamen diversa Carmina, quorum alia integra Versibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis constabant, ut liquet ex ipsius Fragmentis. Ut verbo dicam, si Lucilianæ Satiræ diversi generis ab Ennianis ideo censendæ sint,

quod ille hunc scribendi arte longe superaverit, uti voluit Casaubonus, consequens erit Horatii quoque Satiras a Lucilianis diversi prorsus fuisse generis, quandoquidem Horatius non minus evexit Satiras suas supra Lucilium, quam ille suas supra Ennium et Pacuvium evexerat. Douzam quoque fefellit iste Diomedis locus. Hoc non eo dixi quod errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, sed solum ut demonstrem, quanta cum cura et cautela eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obscura adeo et antiqua.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ usum compositæ Naturam declaravi; planum feci inde exemplum sibi sumsisse Ennium; satis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejusdem esse generis cum Satiris Lucilii et Horatii, quod tamen Carmen non nisi ab Horatio ad supremum fastigium perductum est. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recepi exponendum, quod et ipsum quoque ab antiqua originem duxit, tempus est accedere: ea est quæ appellatur 'Satira Varroniana' vel 'Menippea,' quod primus ejus auctor esset Varro Romanorum doctissimus, quodque in eo opere Menippi Gadarensis, Philosophi Cynici, mores imitatus esset.

Nec sola Carminum varietate mista est ista Satira; nam Varro ei interposuerat prosam orationem, promiscuo etiam usu Græci et Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satira locutus addit: 'Alterum illud est et prius Satiræ genus, quod non solum Carminum varietate mistum condidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditissimus;' cujus loci unica difficultas in eo posita est, quod affirmat Quintilianus hanc Satiram Varronianam fuisse priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cum ætate multo posterior Lucilio fuerit Varro? At Satiram Varronis tempore priorem fuisse, ea vero non est Quintiliani mens, quippe qui probe sciret eam multis annis fuisse recentiorem. Id voluit, Satiram hanc ita mistam magis compositam esse ad Ennii et Pacuvii, qui in Satiris suis multa sibi licere voluerunt, quam ad Lucilii exemplum, qui Musas coluit severiores.

Nihil nobis restat hodie ex Varronis Satiris, præter Fragmenta quædam, eaque maximam in partem corruptissima, titulosque, quorum plurimi sunt duplices, qui indicio sunt, quanta esset varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ Apocolocyntosis, Boëtii de Consolatione Philosophiæ libellus, et Petronii Arbitri Satyricon sunt Satiræ Varronianis omnino similes.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento disserere supervacuum esset. In Notis nostris commodior erit locus Horatianarum Satirarum naturam enarrandi. Interea illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum 'Satiræ' tam designare Sermones qui virtutem commendent, quam qui vitia insectentur. Omnino aliter se res habet in lingua nostra, ubi vel nomen ipsum Satiræ terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; apud nos enim audito Satiræ nomine 'convicium' intelligitur. Eadem tamen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis respexerunt vocis ipsius naturam, et integram significationem, quam habet ex etymologia, cum Galli respiciant primum et frequentiorem vocis usum, tributæ jam inde ab initio dicteriis et obtrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latine per *u* vel per *i*, Gallice per *i* simplex. Qui per *y* scripserunt, ii cum Scaligero, Heinsio, multisque aliis crediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci Σατύρους, Romani Faunos, nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi Poëmata, eque voce 'Satyrus' ductam vocem 'Satyra;' istas præterea 'Satyras' Carminibus Græcorum 'Satyricis' valde fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet a 'Satyrus' ex analogia formari non 'Satyra,' sed 'Satyrica,' plurimumque interesse inter Græcorum 'Satyrica,' et Romanorum 'Satiras.'

Spanhemius, in pulchra sua ad Juliani Imperatoris Cæsares Prefatione, plura de novo observata contulit ad ea quæ ante ea de re protulerat celeberrimus Criticus, descriptis magno cum judicio duorum Poëmatum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter 'Sillos' suos, mordax Poëmatis genus, quod ex Fragmentis Sillorum Timonis facile colligi potest; at hoc intererat, quod 'Silli' Græcorum meræ essent 'Parodiæ,' quod de Romana 'Satira' dici nequit, ubi si forte aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam cavisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in Sillis sedem, non item in Satiris.

Exposita tandem natura, origine, et progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodius demonstrari, quam si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Symposio Socratem comparat, quæ nihil extra habebant pulchri, nihil ornati, at si illas

aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: sed seposito velo, et Horatio propius inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assidue exercendi sunt, qui vitiis suis corrigendis serio student. Oculis parum intentis illum aspexere antehac mortales; neque possum non mirari Satiras per tot sæcula lectas, atque relectas, paucis admodum fuisse intellectas, aut explicatas. Substiterunt in ipso cortice, verbisque interpretandis intenti, nihil ultra petiere: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: plane quasi scripsisset Horatius solum ut verborum construendorum rationem videremus, dedissetque nobis librum horis in Schola fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorsus aliud sibi in hoc opere proposuerat Poëta. Namque finis verborum est actio, cujus etiam gratia verba ipsa fuerunt reperta, quæ nisi illum assequantur finem, nihil nisi futiles soni: aures quidem feriunt, ad animum vero non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia nostra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem sequi, verum a falso, et a rebus ipsis rerum species discernere, præjudicatas temere opiniones abjicere, principia et causas actionum nostrarum perspectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus a magistellis suis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obstinate inhærent, nulla habita ratione quibus innitantur fundamentis: uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos et fideles, omnibus quibuscum vivimus commodos, utiles, et benignos præstaret.

Interpretari Auctoris verba, in Figuras digitum intendere, Lectores per orationis involutæ labyrinthos, aut parentheseos obscuræ tenebras, ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec, ut loquitur Epictetus, quicquam pulchri aut sapiente dignum. Ad hoc nobis annitendum est; hoc opus nostrum est palmarium, usum et rationes horum præceptorum ostendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palam omnibus fiat, eos qui mores suos ad hoc speculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros, ubi remedia morbis suis præscribuntur legere contenti, Medici consilio tantum abest ut utantur, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quod ego in commentariis meis quicquam sciens volens

prætermiserim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id sensuros esse Lectores, neque jam ullam superfuturam in verbis Horatii difficultatem: at in hanc curam præcipue incubui, ut argumenta, quæ tractat, illustrarem; rationum, quas adhibet, soliditatem indigitarem; ut expedirem circuitus et ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita sua confirmanda, et ad contraria refutanda, vel eludenda; ut veritatem assertionum ipsius stabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quasi ex insidiis agit, quæ Lectorem imperitum facile fugiat, oculis exponerem; ut denique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus adhibuit. Hæc sunt quæ fecit ante me nemo. Nam ut est Horatius verus Proteus, sæpe formas variando, Interpretes suos sæpe effugit, qui cum ipsum deprehendere nequirent, stupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei sæpenumero sensum non solum diversum, sed etiam adversum, quemque ipse eo loco refellere voluit. Non quod ego quicquam detractum eis velim, qui ante me Horatio illustrando laborem suum contulerunt: laudo conatus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Si qua in re ego illos superavi, omne illud acceptum refero magnis istis ex antiquitate viris, quos majore cum cura, majore certe otio, legi, Homerum dico, Platonem, Aristotelem, aliosque tam Græcos, quam Latinos, quos assidue tero, ut ad eorum gustum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii et Judicii mei hortulos irrigem.

Non desunt, scio, his temporibus qui magna illa Nomina risu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia sæcula celebrati ornatique sunt, quique illos spoliare velint iis coronis, quas tanto suo merito de Tribunalibus adeo augustis reportarunt. At hi, dum nimio efferuntur studio eam devitandi admirationem, cujus mater est ignorantia, imprudentes discedunt ab altera illa, quam Plato nuncupat 'matrem sapientiæ,' quæque prima oculos hominibus aperuit. Minime miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longe præstantissimos elucet, istos homines non capere, neque trahere: nempe infirmiores sunt, quam ut oculos tantis splendoribus intentos diu tenere queant: ne dicam facilem esse rem Antiquos contemnere, laboriosam vero intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror venerorque. Eos mihi semper ob oculos pono, velut Judices verendos et incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi esse scriptorum meorum rationem.

Magna interim ducor Posteritatis reverentia: timidior quam fi-

dentior cogito, quale de operibus meis, si bono suo fato eo pervenire possint, judicium latura sit. Non ideo tamen minoris æstimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi sunt, fateor, qui sæculum nostrum exornant, qui priora potuissent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret et colat antiquos, cui non idem quod illis sapiat, aut qui eorum præcepta non observet, unde quantum aberraveris, tantum ab ipsa natura et veritate discesseris. Neque verear confirmare, non esse difficilius sine luce aut oculis objecta perspicere, quam solidam laudem adipisci, et ingenium excolere aliis rationibus, quam quas Græci et Romani nobis præscripserunt: sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, sive ab arte et studiis instructi, earum vestigiis succedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causa non cognita, non abs re erit, eos semel et simul tanto errore liberare, ut ipsis palam fiat, se, dum nimio in hanc ætatem studio transversi rapiuntur, ejus famæ apud posteros gravissimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari potest clarius argumentum ad sæculi cujusvis ignorantiam, aut potius barbariem, demonstrandam, quam quod ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad fastidium prolixus, Aristoteles parum doctus, Demosthenes et Cicero e trivio Oratorculi, Virgilius Poëta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, et sine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam et Italiam populantes, tanto furore grassabantur, quid unquam in delendis pulcherrimis vetustatis monumentis tetrius ausi sunt? Quid magis horrendum? Verum spes est non toti sæculo imputatum iri quorundam perversum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Frustra Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: incassum cecidere tanti conatus: bellum absolutissimis operibus indictum quid aliud egit, nisi ad numerum ineptiarum accessit, quo laborat ipsius Historia, cumulatioremque ipsi invidiam apud posteros conflavit?

⁂ Advertendus est Lector, nos, Porphyrionis admonitu adductos, duo puncta dignoscendis Personis in Satiris a Veteribus adhibita, Recentiorum vero negligentia hactenus omissa, tandem in sedem suam reposuisse; quin et Eclogarum Lemmata tam in Satiris quam in Odis, quo melius instituto nostro convenirent, nova fecisse omnia. *Baxt.* Pro illis duobus punctis nos hoc signum ¶ præposuimus, quoties persona mutatur. *Gesn.*

Q. HORATII FLACCI

SERMONUM

LIBER I.

SATIRA I.

IN AVAROS.

Deridet salse stultam ac perversam rationem avarorum, qui quanquam de sua sorte conquerantur, nolunt tamen, si optio detur, suam cum aliena permutare: sed aiunt, se labores perferre et opes colligere, ut habeant unde in senectute vivant. At nunquam satis habent; corradunt temere, nec utuntur quæsitis, nec hæredum amorem merentur, atque omnem vitam trahunt miseram, suntque in maximis opibus pauperrimi.

Qui fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem

Quomodo fit, o Mæcenas, ut nullus vivat contentus ea conditione, quam sibi vel

Antiquissimus Bland. Cruquii habet pro titulo: *Q. H. F. Carmen Seculare explicit: incipit Eclogarum liber primus*, majusculis quibusdam characteribus erasis, ita tamen ut aliquo modo legi possent, atque in earum locis depictis aliis, qui lectori τὸ *Sermonum* exhibent. Tres alii Blandd. et Buslid. *Incipit primus liber Sermonum Horatii;* deinde singula Poëmata inscribuntur *Eclogæ*. Quinque alii codd. ap. Cruq. nullam omnino habent Inscriptionem. 'Notandum quod in nostro cod. semper loco *Satyrarum* scriptum invenerimus *Eclogæ*.' Græv. Hæc Satira prima est hujus libri in Ed. Sanad. præfixa tamen,

NOTÆ

Duobus Satirarum libris Horatius Stoice carpit vitia, callide tamen; atque, ut ait Persius Sat. I. 116. 'Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico Tangit, et admissus circum præcordia ludit, Callidus excusso populum suspendere naso.' Egregie et apposite Seneca, lib. quod in Sapientem non cadat injuria, 'Ceteri sapientes,' inquit, 'molliter et blande, ut familiares medici ægris corporibus, non qua optimum est, medentur, sed qua licet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amœna intuentibus videatur, curæ habent, sed ut quamprimum nos eripiant, et in illum editum ver-

Seu Ratio dederit, seu Fors objecerit, illa
Contentus vivat? laudet diversa sequentes?
O! fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contra mercator, navim jactantibus austris,
Militia est potior: quid enim? concurritur: horæ

consilium dederit, vel fortuna obtulerit: et quisque præferat sectantes diversa instituta? Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: O felices mercatores! e contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: Melius est bellum.

Præfationis loco, Epistola Libri primi vigesima.—2 Harl. 2. 3. 4. 7. alii et edd. vett. *seu sors.* Omnes codd. Torrentii, Cruquii, Lambini, Harl. 1. 6. Gott. Ald. Lamb. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Bentl. Heins. Schrevel. Delph. Cuning. Bentl. Sanad. Towers, Francis, Bipont. Heindorf, Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *seu Fors.* Harl. 3. et Vet. Comb. *ulla* pro *illa.*—3 Harl. 2. 3. *laudat.*—4 'Nescio quis conj. in ed. Sandby, *gravis armis,* i. e. quem gravant arma.' *Gesn.* Dedi *armis* pro *annis* ex certissima, opinor, conjectura, ut evitetur tautologia.' *Wakef.* Cf. Liv. IX. 19. et Theocr. XVI. 79. ita edidere etiam Sanad. Towers, et Francis.—5 Cuning. *multo fractus jam.*—

NOTÆ

ticem educant, qui adeo extra communem teli jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.' Horatii Satiras commendat Quintil. X. 1. his verbis: 'Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.' De nomine et origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, cum Sat. I. vs. 80. ubi admonui non a Satyrorum dicacitate appellatum hoc Carmen, sed a satura lege, vel lance: quod sicut hæc varios fructus contineret Diis agrestibus offerendos, illa vero multa et diversa perferret edicta, ita Satira multiplex argumentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam asserunt eruditissimi quique viri. Ad quos, Lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero, Poët. I. 12. Porro ne mirere, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves et docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quam Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æque sermo, id est, 'oratio remissa et finitima quotidianæ locutioni:' ut definit Cicero ad Heren. III. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1 *Qui fit, Mæcenas*] Non abs re tanti literarum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii Operum, Od. Epod. Sat. Epist.

2 *Seu Ratio dederit, seu Fors objecerit*] *Ratio,* consilium, voluntas Deorum, ex qua fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant.

Fors] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3 *Diversa*] Diversa studia, ac vitæ instituta.

6 *Austris*] I. Od. 3. 'rabiem Noti.' Vide et III. Od. 3. 'dux inquieti turbidus Adriæ Auster.'

Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille datis vadibus qui rure extractus in urbem est,

Enimvero confligitur: horæ spatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam ejus verberat ad gallicinium. Is vero qui datis sponsoribus rure deductus est in civitatem, solos præ-

8 *Momento aut cita mors* quatuor codd. Lambini, quod receperunt Glarean. Lamb. Bentl. Wetzel. Heindorf, et Kidd. *aut* non agnoscunt Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bersmanni, Cruquii Torrentii, et edd. vett. item Delph. Bond. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Schrevel. Sanad. Cuning. Towers, Francis, Bipont. Wakef. et Comb. 'Metuit Bentleius, ne ominosum et infaustum sit *cita mors*, non præmissa particula disjunctiva. Sed solet in tali re poni pars deterior disjunctionis: et *cita mors* melior tamen hic ponitur lento cruciatu inter spem et metum.' *Gesn.*—10 *Sub galli cantu* Harl. 7. Exc.

NOTÆ

10 *Sub galli cantum*] Quemque tædet suæ conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam vero laudat, quoniam tum ejus solum commoda intuetur. Sic Jurisperitus agricola se infeliciorem putat, quandocumque importuni adsunt consultores, et summo mane ostia pulsant, somnum et quietem interturbantes, seu cum narrationibus vel interrogationibus sæpe futilibus et insulsis caput obtundunt.

Galli cantum] Vide Plin. x. 21. ubi sic habet: 'Hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit, norunt sidera; et ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque revocant: nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu.' Cicero de Divin. II. n. 57. 'Democritus quidem optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore, et in omne corpus diviso et modificato cibo, cantus edere quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus russis cantu, plausuque premunt alas.' Cœl. Rhodig. XVI. 13. multa de his.

Consultor] Cicero, pro Muræna, sic artem militarem cum Jure Civili, seu, belli ducem cum Jurisperito, confert: 'Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas; ille ut eo, quo intendit, mature cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.'

11 *Ille datis vadibus, &c.*] Agricola vero in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiri ea quæ sentit incommoda, statim eos judicat beatiores se, suamque detestatur conditionem. *Vades* sunt sponsores, qui pro altero se obligant ejusque suscipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quod qui eos dederint, vadendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. Cic. de Finib. II. 'Vadem te ad mortem Tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille.' Quod fuse explicat Offic. III. n. 45. 'Damonem et

Solos felices viventes clamat in urbe.
Cetera de genere hoc (adeo sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium: ne te morer, audi
Quo rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat,
Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modo miles,
Mercator: tu, consultus modo, rusticus: hinc vos,
Vos hinc, mutatis discedite partibus. Eia,
Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatis.
Quid causæ est, merito quin illis Jupiter ambas

dicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, ut fatigare queant verbosum Fabium. Ne te retardem, audi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego præstabo modo quod desideratis: tu qui miles eras antea, sies mercator: tu Jurisperitus, jam eris agricola. Vos illinc, vos istinc abite, mutatis vivendi institutis. Eia cur cunctamini? At illi abnuent. Verumtamen conceditur vobis esse fortunatos. Ergo quare Jupiter utramque maxillam non inflat contra

Sax. Gott. Vet. Comb. et edd. vett. ap. Gesn.—14 *Lassare ut valeant* conj. Bonfin.—19 *Nolunt* Venett. Glarean. R. Steph. et Wetzel. et sic Nic. Heinsius ad Ovid. Met. II. 691. *Nolint* omnes codd. Lambini, Cruquii, et Torrentii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. cum edd. Lamb. Cruq. Torrent. Bond. Delph. Schrevel. Bentl. Cuning. Sanad. Baxt. Towers, Francis, Gesn. Zeun. Bipont. Heindorf. Wakef. Comb. et Kidd. *at queis licet esse beatis, Quid causæ, &c.* Markland. Vett. Auctt. p. 258–267. *beatos* in quibusdam vett. Vide ad I. Sat. 2. 51. Cic. pro Balb. 12. Duker. ad Liv. XLII. 36. et Nic. Heins.

NOTÆ

Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter se fuisse, ut cum eorum alteri Dionysius ille Tyrannus Siculus diem necis destinasset, et is qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulavisset, vas factus sit alter ejus sistendi, ut si ille non revertisset ad diem, moriendum esset sibilpsi. Qui cum ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit ut se in amicitiam tertium adscriberent.'

14 *Fabium*] Quis ille fuerit, haud plane liquet. Vetus Interpres: 'Fabius Narbonensis,' inquit, 'Equestri loco natus, Pompeianas partes secutus de secta Stoica nonnunquam cum Horatio acriter contendit: scripsit etiam aliquot libros de Philosophia Stoica.' Sunt qui clamosum, verbosum, et loquacem causidicum fuisse dicant eum, quem hic vellicat Poëta.

15 *Si quis Deus, &c.*] Præclaram huic loco dat lucem Seneca Epist. XCV. ubi sic scribit: 'Multa videri volumus velle, sed nolumus...... sæpe aliud volumus, aliud optamus; id est a Diis petimus; et verum ne Diis quidem dicimus. Sed Dii aut non exaudiunt, aut miserentur. Qui si exaudirent et annuerent, damna nobis sæpe maxima aut mala quæ minime vellemus darent.'

18 *Mutatis partibus*] Mutatis vitæ institutis, conditione, officiis.

20 *Ambas iratus buccas inflet*] Hoc indignationis et gravis iræ indicium est et effectus. Tunc enim crebri concitatique spiritus ad os prorum-

Iratus buccas inflet? neque se fore posthac
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, ne sic, ut qui Jocularia, ridens
Percurram; (quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima;)
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles, nautæque per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem

illos juste quidem: dicatque, se deinceps tam facilem haud futurum, ut postulatis aurem det? Porro ne innulariter hæc perscribam, sicut qui ridicula proferunt: tametsi quid prohibet jocose veritatem loqui? quemadmodum præceptores assentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. Attamen secluso joco seria prosequamur. Is qui humum desudans colit duro vomere, fraudulentus iste caupo, miles, et nautæ cuncta maria intrepide navigantes, affir-

ad Ovid. Heroid. Epist. xiv. 64.—21 Nonnullæ edd. vett. *nec se fore;* atque ita Lachman. ad Propert. i. 1. 31.—23 *Præterea* edidit Sandby ex anonymi conjectura.—25 *Quis vetat* unus Han. *Et pueris* ex conj. edidit Sanad.—27 *Sed tamen amisso*, et *S. t. omisso* variantes ap. Torrent. —29 Vir quidam doctus ap. Taylor. Jur. Civ. p. 220. et Valart. conj. *Perfidus hic cautor*, probante Porson. ad Toup. p. 506. et Kidd. qui in textum recepit. Alius quidam conj. *Pervigil hic caupo miles.* Vid. Markland. Epist. Crit. ad Fr. Hare, Toup. Cur. Nov. in Suid. p. 295. ed. Lips. Schrader. Emend. p. 65. H. de Bosch. Præf. ad Carm. Lat. p. 28. Valck. ad N. F. 410.

NOTÆ

punt, buccasque distendunt; atque animi motum, sanguinisque fervorem exprimunt cum verba concitatiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, et quasi fulgetra. Noster ad Pisones, 'tumido delitigat ore,' ait eodem sensu. Sic et Græci loquuntur. Demosthenes de Æschine, 'ambulat clamitans se affectum contumelia,... buccas inflans, τὰς γνάθους φυσῶν.'

24 *Ridentem dicere verum*] Postea Sat. x. 'Ridiculum acri Fortius et melius magnas plerumque secat res.'

25 *Crustula*] Fiebant e farina, lacte, caseo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam sponte disciplinam, ac libentius animum ad discenda prima literarum elementa applicandum. Plato de Republ. vii. vetat pueros vi adigi ad disciplinas, vult autem quasi ludendo invitari; tum quia sic apparet, ad quod disciplinæ genus quisque sit aptus, tum quod nulla disciplina cum vi conjuncta stabilis in animo permaneat.

28 *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29 *Perfidus hic caupo*] *Perfidus*, seu quod vinum aqua mixtum venderent tanquam merum, purum, putum; seu quod iniquis mensuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia sua officia, in has animadvertere debebant. Pers. Sat. i. 130. 'Fregerit heminas Arreti Ædilis iniquas.'

Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
Ore trahit, quodcumque potest, atque addit acervo,
Quem struit; haud ignara ac non incauta futuri:
Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepit, et illis utitur ante
Quæsitis sapiens; cum te neque fervidus æstus

mant universi, eo se consilio labores exantlare, ut in senectute quietem securam capessant, postquam sibi alimenta comparaverint: non secus ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid potest, et adjungit cumulo quem aggerit, præscia et provida futuræ hyemis. Verumtamen illa, statim atque annum abeuntem vexat Aquarius, non amplius foras egreditur, iisque prudens victitat quæ prius accumulavit: te vero nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, fer-

et Gentleman's Mag. Oct. 1805. p. 921.—33 *Parvola* codd. Brandd. Cruquii. —35 Unus Han. unus item Bersmanni, *aut non incauta.*—38 *Quæsitis patiens* unus Han. Gott. Exc. Sax. Harl. 3. 4. 6. plures et meliores Torrentii, edd. vett. Ald. R. Steph. Marcil. Douza, Bond. Schrevel. et Dunster. *Quæsitis*

NOTÆ

33 *Nam exemplo est*] Sapiens Prov. VI. 6. 'Vade ad formicam, o piger, et considera vias ejus, et disce sapientiam.'

Magni formica laboris] Phocylides in Carmine Admonitorio, φῦλον δ' inquit, ὀλίγον τελέθει πολύμοχθον. *Formica gens exigua, sed valde laboriosa est.* Ibid. describuntur formicæ labores; ut et Virgil. Georgic. I. 186. et 380. item Æneid. IV. 402. Plin. II. 30. &c.

34 *Ore trahit, quodcumque potest*] Plin. mox cit. 'Si quis comparet onera corporibus earum (formicarum), fateatur nullis portione vires esse majores. Gerunt ea morsu: majora aversæ postremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Et iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa condunt, ne rursus in fruges exeant e terra. Majora ad introitum (cavernæ) dividunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur et nocte plena luna. Eædem interlunio cessant. Jam in opere qui labor, quæ sedulitas?' &c.

36 *Quæ, simul inversum, &c.*] Poëta ipso formicarum exemplo utitur adversus avarum, cujus insatiabilis pecuniæ fames est. Atqui, formica, inquit, quiescit aliquando, cessatque laborare et congerere, utiturque sapiens ac victitat congestis. At tibi laborandi et quæstum faciendi nullus est finis.

Contristat Aquarius annum] Cum hyems advenerit, et cum mense Januario fere medio Aquarius tristem facit annum, tum vero formica non prodit foras, manet in sua cavernula, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius] Unum e duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur XVII. Kal. Febr. Virgil. Georg. III. 303. 'cum frigidus olim Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.'

38 *Neque fervidus æstus Dimoveat lucro*] Juvenal. Sat. XIV. 135. 'Sed

Dimoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum;
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
¶ Quod, si comminuas, vilem redigatur ad assem.
¶ At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum,
Non tuus hoc capiet venter plus quam meus: ut, si

rum, a quæstu deterret. Nihil te remoratur. Modo ut alius nemo te locupletior existat. Quid vero prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egesta occultare, non sine metu? Respondes: At si detrahatur quidpiam, redigetur acervus ad parvum assem. Repono ego: Atqui nisi illud agitur, quid præclari habet cumulus congestus? Etsi area tua contriverit centies mille tritici modios, non propterea venter tuus plus devorabit quam meus: sicut si servorum unus tu sac-

---

sapiens Harl. 1. 2. 7. omnes Cruquiani, tres Torrent. aliquot Lambini, Bentleii Leid. Græv. et Regin. codex ap. Bos. Anim. p. 56. cum edd. prima omnium Zarot. H. Steph. Lamb. Cruq. Delph. Bentl. Cuning. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Towers, Francis, Bipont. Heindorf, Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. Vid. Gronov. ad Senec. Thyest. 470. Q. *potieris*, v. *potiens* Florent. 1482. Venet. 1486. et Locher.—39 *Demoveat* omnes codd. Cruquii præter unum, et ita edd. Lamb. Cruq. Torrent. Heins. R. Steph. Schrevel. Bond. Delph. Dunster, Bentl. Sanad. Towers, Francis, Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Dimoveat* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Mart. Cruquii, et edd. vett. cum Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. *nec hiems* Bentl. Sanad. Heindorf, Towers, et Kidd.—43 *At nisi comminuas* Harl. 3. *Nam si comminuas* unus Han. *in assem* codex Bersmanni.—45 *Milia* codd. Cruquii.—46 *Non tuus hinc capiet* ed. Glarean. ap. Zeun. 'Editiones quidem veteres *plus quam meus* in

NOTÆ

quo divitias hæc per tormenta coactas? Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis, Ut locuples moriaris, egenti vivere fato? Interea pleno cum turget sacculus ore, Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit: Et minus hanc optat qui non habet.' Theognis, Πλούτου δ', inquit, *οὐδὲν τέρμα, κ. τ. λ. Χρήματα τοῖς θνητοῖς γίγνεται ἀφροσύνη. Divitiarum nullus finis est hominibus: Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt amentia.*

43 *Quod, si comminuas,* &c.] Jam per multiplicem prolepsin diluit ac discutit varios prætextus, quibus solent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detraham aliquid interdum ac sæpe, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigatur: ego vero mox egestate conflictabor.

44 *At ni id fit,* &c.] Respondet Poëta: At nisi utaris pecunia tua, quid ex ea pulchri facies? Quid erit absconditum aurum et argentum? II. Od. 2. 1. 'Nullus argento color est avaris Abdito terris, inimice lamnæ Crispe Sallusti, nisi temperato Splendeat usu.'

45 *Millia frumenti,* &c.] Etsi agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non ideo plus devorabis quam ego qui pauca possideo.

Reticulum panis venales inter onusto
Forte vehas humero, nihilo plus accipias quam
Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum an
Mille aret. ¶ At suave est ex magno tollere acervo.
¶ Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urna,
Vel cyatho, et dicas; Magno de flumine mallem,

culum panis onerato humero fortasse deferas, nihil tamen amplius accipies quam qui nihil gestaverit. Aut loquere, quid prosit victitanti intra naturæ limites, utrum jugera centena colat, an millena. Verum, inquies, jucundum est sumere ex ingenti cumulo. Immo, si tantumdem relinquas nobis accipiendum e modico, quare tua horrea præferas vasculis nostris? perinde ac si egeas aquæ urna vel cyatho duntaxat, dicasque: Mallem tantundem haurire magno de fluvio, quam de isto fonte parvulo.

sequentes propagarunt: idque silentio transmiserunt interpretes omnes; excepto Bersmanno, qui ex duobus suis *plus ac meus* protulit. Ego vero in Græviano, Reginensi, et octo præterea aliis eandem lectionem reperi, *quam* autem in duobus tantum, eisque notæ sequioris: ut inde de aliorum codicibus conjecturam capere possis. Revocanda igitur membranarum scriptura: *plus ac meus.*' Bentl. *plus quam meus* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. ante Bentl. item Dunster, Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. et Bipont. *plusquam meus* Comb. *plus ac meus* habet etiam Harl. 1. et sic Sanad. Towers, Francis, Heindorf. Wakef. et Kidd.—47 Optimi codd. Torrentii, *inter honusto.*—48 Codex Bersmanni, *plus accipies.*—53 *Cur tua plus laudas* Harl. 2. 7.—55 'Mallem abesse particula *et*, ut in duobus manuscriptis.' *Torrent.* Etiam *mallem* de loco movere veriti sunt Interpretes, quia in prioribus editionibus obtinuerat. Solus Lambinus in quinque suis *malim* se invenisse memorat; ceteri tacent.

NOTÆ

47 *Reticulum panis*] Sacculum e reticulo, quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei XVIII. 18. 'Annona retica dicitur,' inquit, 'quoniam ad retia deportatur.'

Venales inter] Inter venalitios servos, venum expositos.

49 *Intra Naturæ fines viventi*] Senec. Epist. XVI. 'Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.'

50 *Jugera*] Jugerum agri pedes 240. in longum, 120. in latum, continet: sive, quantum uno boum jugo arari uno die potest. Isidor.

Centum an mille aret] Aurel. Victor. de Manio Curio Dentato sic refert: 'Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit: sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret.'

51 *At suave est ex magno*] Hæc dicit avarus contra.

52 *Dum ex parvo nobis*] Avarum Poëta refutat.

53 *Cumeris*] Vasis fictilibus, vimineis, sparteis, palmeis, in quibus tenuiores frumentum suum medicum condebant: at divites in granariis seu horreis. Festus.

Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eo fit,
Plenior ut si quos delectet copia justo,
Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer:
At qui tantuli eget quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit; quia tanti, quantum habeas, sis.
Quid facias illi? jubeas miserum esse libenter

Hinc vero fit, ut si qui requirunt nimiam abundantiam, hos cum ripa abreptos auferat Aufidus vehemens. Qui autem tantum desiderat, quantum necesse est, ille nec captat aquam cœno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate illusa ait: Nihil sufficit, quoniam tanti æstimabere quantum possidebis. Quid huic agas? sine illum esse infelicem, quandoquidem id sponte

At idem exhibet melior majorque pars nostrorum, Græviauus, Leidensis, Colbertinus, Galei, Battelianus, aliique, et a prima manu Reginensis. Lege igitur, *de flumine malim.*' Bentl. Ita Sanad. Towers, Francis, Heindorf. Wetzel. Wakef. et Kidd.—57 Unus Bersmanni, *si quos delectat.* Omnes codd. Lambini, Cruquii, Torrentii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. al. *copia justo.* Turnebus *copia cornu* se in antiquis membranis reperisse testatur; quod neque Lambino prorsus displicet: displicet tamen Torrentio.—58 Optimus codex Torrentii, *Cum simul avulsis ripa.* Harl. 2. *Cum simul avulsos ripa.*—59 *At qui tantulo* Harl. 4. 6. 7. Exc. Sax. Gott. unus Bersmanni, unus item Lambini, Zarot. et aliæ edd. vett. *At qui tantuli* Harl. 1. 2. 3. Bentleii meliores, Græv. Regin. a m. pr. et alii, omnes Cruquii, nonnulli Torrentii, et aliorum Venett. 1477. 1478. 1479. Locher. et edd. recentt. *quantum est opus* nonnulli Lambini, quod receperunt Bentl. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. *quanto est opus* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Græv. Regin. al. et edd. vett.—60 Codex unus Bersmanni, et Harl. 4. 6. *nec vitam*, quod receperunt Bentl. Sanad. et Kidd. *amittet* unus Bersmanni.—61 Tres codd. Bersmanni, *Ut bona pars.*—63 Cuning. *tanti quia.*—63 Bentl. ex conj. Cuninghami, *miseram.* Torrentius, ex edd. quibusdam vett. distinguit post *esse;* eumque secuti Dunster, Baxt. Bipont. Sanad. Heindorf, et Francis: alii vero post *libenter.* 'At ego sustuli distinctionem, ut integrum certe relinquam lectori, quo velit illud *libenter* referre: equidem ad *miserum esse*, ut sit oxymorum.' *Gesn.*—

NOTÆ

58 *Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus*] Qui plus divitiarum appetunt, quam par est, sæpe rerum copia illos perdit: sicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non raro demergitur ac perit.

Aufidus] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo III. Od. 30. ubi, 'violens Aufidus.'

59 *Neque limo Turbatam haurit aquam*] Plus limi trahunt majores fluvii: contra fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per similitudinem eos, qui opes magnas avide quærunt, multis turbari curis, et nonnunquam obrui et absumi.

61 *Cupidine falso*] Cupiditas imagine recti et justi fallit. Nimirum honeste vivendum, famæ consulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad sumtus necessario faciendos.

Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina: quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur: congestis undique saccis
Indormis inhians, et tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus? quem præbeat usum?

agit. Ita quidam narratur Athenis extitisse avarus et opulentus, verba quidem plebis aspernari suetus hoc modo: Plebs me sibilat: ego vero mihimet domi applaudo, quoties nummos in arca conspicio. Tantalus sitibundus appetit fluvios a labiis recedentes. Cur rides? De te, nomine solum mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus super sacculos undequaque accumulatos: et cogeris abstinere velut a rebus sacris, vel delectari quasi tabulis pictis. An ignoras ad quid pecunia utilis sit

64 *Quatinus* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Bland. 1. 2. 3. 4. Mart. et Tons. et nonnullæ edd. vett.—68 *Tantalus ab labris* Cuning. Sanad. Towers.—72 Quidam codd. ap. Lamb. habent, *et pictis;* alii, *ac pictis.*—73 *Nescis quid* unus Han. Gott. et unus Bland. item Ald. Venet. et Glarean. *Nescis quo* tres Blandd. Tons. Buslid. et Div. ap. Cruq. Vat. 2. Faërn. Tornes. Nicot. et Russard. Lambini, omnes Torrentii et Bentleii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Lamb. Cruq. Torrent. R. et H. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Francis, et recentt.—

NOTÆ

64 *Ut quidam memoratur Athenis*] Quis ille, ignoratur. Timonem quendam misanthropum perperam hic intelligunt Interpretes plerique. Divitem ac sordidum hominem exhibet Horatius: Timon ille contra avaritiæ fuit hostis, aiebatque sapienter: 'Insatiabilem cupiditatem atque ambitionem esse omnium malorum elementa:' apud Stobæum. De eo Diogenes Laërtius et Lucianus.

66 *Populus me sibilat, &c.*] Solebat populus plausu et acclamationibus excipere viros insignes de Rep. bene meritos, sibique gratiosos, cum theatrum ad spectacula ingrederentur: at homines sibi infensos et invidiosos sibilis prosequebatur. Cic. in Pisonem: 'Da te populo, committe ludis, sibilum metuis.' Ad Attic. II. Epist. 18. 'Fufium clamoribus, conviciis; et sibilis consectantur.'

68 *Tantalus a labris, &c.*] Egregiam aposiopesin observa, Lector; qua Poëta longiusculam, ut videtur, narrationem exorditur, statimque abrumpit, aitque avaro, 'quid rides?' De Tantalo, vide Not. I. Od. 28. et II. Od. 18. Belle Petronius: 'Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit Tantalus infelix, quem sua fata premunt. Divitis hæc magni facies erit, omnia late Qui tenet, et sicco concoquit ore famem.'

72 *Pictis gaudere tabellis*] Intuendo tantum, nunquam utendo.

Panis ematur, olus, vini sextarius: adde,
Quis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes, hoc juvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget ut te
Suscitet ac reddat natis carisque propinquis?
Non uxor salvum te vult, non filius; omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.

ac necessaria? Ematur panis, olera, vini sextarius: adjunge illa quibus non concessis ægre se habeat natura humana. Verum an expedit vigilare pavidum, et diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te deprædentur ac fugam arripiant? Ego certe ejusmodi bonis carere semper exoptaverim. Dices vero: At sive corpus gelu vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affligat te cubili, præsto est qui adsit, medicamenta sumministret, medicum precetur ut te sanum præstet ac restituat liberis et dilectis cognatis. Erras, inquam ego. Non conjux, non filius, te incolumem cupit: te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri et puellæ. Scilicet

74 Duo codd. antiquissimi ap. Torrent. *holus.*—76 *Invigilare metu* unus Bersmanni. *exanimam* Cuning.—79 Gott. duo Bersmanni, et Zarot. *optarem.*—81 Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Div. Sil. et Mart. omnes Lambini, Gott. Exc. Sax. H. Steph. et aliæ quædam vett. edd. *afflixit.* Unus Han. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Tons. Cruquii Zarot. Mediol. 1477. 1503. Venett. 1477. 1478. 1479. 1492. Florent. 1482. Locher. Ald. R. Steph. et recentt. *affixit.* Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. xx. 134. legit, *te lecto affixit.*—83 *Suscitet ac natis reddat* Harl. 1. 2. tres Blandd. Cruquii, unus Pulmanni, Bentleii Græv. Zulich. Magdal. et Franek. item edd. Bentl. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Suscitet ac reddat natis* Harl. 3. 4. 6. 7.

NOTÆ

74 *Vini sextarius*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76 *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, ostenditque gravia divitiarum incommoda. Juvenal. Sat. XIV. 303. 'Tantis parta malis, cura majore metuque Servantur. Misera est magni custodia census.'

80 *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. mox cit. vs. 156. 'Scilicet et morbis et debilitate carebis, Et luctum et curam effugies,' &c.

84 *Non uxor salvum te vult, &c.*] Redarguit Poëta: Immo vero cum speras, opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipsis intolerabilis es, quibus maxime carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cetera aspernaris; qua ratione velis a quoquam diligi? Huc facit versiculus ille: **Θάνοιμ᾽ ἄν, εἴ με πάντες εὔχονται θανεῖν.** *Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.*

Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
Si nemo præstet quem non merearis amorem?
An, si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis servareque amicos;
Infelix operam perdas; ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frænis?
Denique sit finis quærendi; quoque habeas plus,
Pauperiem metuas minus; et finire laborem
Incipias, parto quod avebas; ne facias quod
Ummidius quidam (non longa est fabula) dives

quando pecuniæ tu posthabes universa, an miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quin immo si cupias addictos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat absque ullo labore, miser sane operam perdas; non secus ac si quispiam doceat asinum habenis regi, et per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi: et quandoquidem plusculum possides, paulo minus deinceps time egestatem: atque incipe aliquando finire laborem, comparatis facultatibus, quas petebas. Ne vero idem agas quod Umidius quidam, (haud prolixa est

ceteri et vulgg.—88 *At si* Harl. 1. 2. 4. 6. 7. nonnulli ap. Torrent. duo Blandd. et ceteri codd. Cruquii, Mediol. Venett. Zarot. Ald. R. Steph. Fabric. Rutgers, &c. *An si* duo Blandd. Cruquii, quatuor Pulmanni, Torrentii aliquot, unus Han. Gott. et Bentleii Leid. pro v. l. item edd. Glarean. Venet. 1544. Bentl. Cuning. Sanad. et recentt. *Atqui* Baxt. et Sandby. *An sic cognatos* Wakef. in Obss. edidit vero *At si*.—89 Wakef. ibid. ponit interrogandi notam post *amicos*, et mox colon post *frænis;* sed totam sententiam sine interrogatione edidit.—90 Codex unus Bland. Cruquii *perdes*, et sic Wakef. in Obss. Mart. Cruquii *perdis;* ceteri omnes *perdas*.—91 Harl. 1. 2. unus Bersmanni Venet. ap. Zeun. Glarean. R. Steph. et Ald. *In campum*.—92 Gott. unus Han. quatuor Bersmanni, omnes fere Lambini, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Vet. Comb. Venet. 1478. Glarean. Lamb. Torrent. Bentl. R. Steph. Bond. Schrevel. Dunster, Delph. Sanad. Towers, et Kidd. *cumque habeas plus;* Cruquii codd. omnes, aliquot Lambini, et edd. quædam vett. item Lamb. in ed. pr. Muret. Cruq. Baxt. Gesn. Zeun. Francis, Bipont. Heindorf, Wetzel. Wakef. et Comb. *quoque h. plus*.—94 Quatuor codd. Bersmanni, Venet. ap. Zeun. Glarean. Lamb. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. et Dunster. *nec facias*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bentleii, Cruquii, et Torrentii, cum edd. recentt. *ne facias;* et ita legit Charisius lib. II. p. 202.—95 *Umidius*, *Humidius*, *Fufidius*, *Numidius*, variantes ap. Cruq. *Uvidius*, *Ubidius*, *Vividius*, *Vinidius*, *Vimidius* var. ap. Lamb. 'Legendum censeo *Humidius;* nam et Lambinus probavit *Umidius*, quæ optima codicum lectio: erat etiam et gens 'Umidia,' ut ostendit Dacerius. Pro *Humidius quidam* Bentleius satis ridicule rescripsit *Ummidius qui tam*.' Baxt. "'Ummidia' gens vel 'Umidia' satis hodie stabili-

NOTÆ

90 *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95 *Ummidius* [*Vinidius*] Legunt alii, *Numidius;* alii, *Unidius, &c.* perinde est.

Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se
Non unquam servo melius vestiret; ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
¶ Quid mi igitur suades? ut vivam Nævius? aut sic
Ut Nomentanus? ¶ Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere? non ego, avarum
Cum veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.

narratio,) tam opulentus, ut pecuniam metiretur; tam parcus, ut nunquam se vestiret melius servo. Is ad ultimum vitæ finem reformidabat ne periret inopia ciborum. At illum securi discidit medium liberta Tyndaridarum fortissima. Quid ergo mihi suades? inquis: vivamne sicut Menius, aut Nomentanus? Respondeo: Continuo res oppositas conjungis adversis frontibus. Quando te avarum esse prohibeo, non te volo esse nequam et perditum. Est aliquod discrimen inter Tanaim

ta ex Varro. R. R. III. 8. 9. et nummis apud Spanh. tom. II. p. 7. Lectio Bentleiana *Ummidius, qui tam* placuit ipsi Cuningamo et Sanadono. Certe ingeniosa est et commoda, et modesta, licet non necessaria.' *Gesn.* Unus Han. *non longe est.*—100 *Divisit medium, ut* var. lect. ap. Kidd. *Tyndariarum* conj. Cuning.—101 ' Cum *Nævius* sit omnium Codicum, frustra sunt qui ex conjectura reponunt *Mænius*, qui non erat hujus sæculi. Vet. Schol. corrupte *Mævius:* erant hi duo diversi in luxuria. Bentleius stat pro *Mænius*, levi de causa, vel nulla omnino.' *Baxt.* ' *Mævius* Glarean. sed *Mænius* Venett. Lamb. et Bentl. quod comprobatur loco I. Epist. 15. 26.' *Zeun.* Bentleii Reg. Soc. Leid. et Trinit. *ac sic.*—104 Harl. 4. 6. 7. *aut nebulonem.*—105 *Ta-*

NOTÆ

96 *Metiretur nummos*] Scilicet numerare foret longius prope innumerabiles. Petron. ' Fortunata (uxor Trimalcionis) quæ nummos modio metitur.' Suidas. *μεδίμνῳ τ' ἀργύριον ἀπομετρεῖν.*

100 *Fortissima Tyndaridarum*] Velut altera Clytæmnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægysto mœcho adjuta. Juvenal. Sat. VI. 656. 'Tyndaris illa bipennem Insulsam et fatuam dextra lævaque tenebat.' Forte etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta et alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101 *Ut vivam Nævius? [Mænius] aut sic Ut Nomentanus*] Uterque ille bonorum decoctor. Male quidam legunt *Nævius.* Hic enim avarus fuit, de quo II. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum postea I. Epist. 15. *Nomentanus* a Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Cassius, famosus luxuria extitit.

102 *Pergis pugnantia, &c.*] In extrema ruis, cum eligendum sit amplectendumque medium, in quo virtus quæque consistit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104 *Vappam*] Nequam, et similem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. XIV. 20. 'Vitiumque musto, quibusdam in locis, iterum sponte fervere: qua calamitate de-

Est inter Tanaim quiddam socerumque Viselli.
Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo; nemon' ut avarus
Se probet? at potius laudet diversa sequentes?
Quodque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat? neque se majori pauperiorum
Turbæ comparet? hunc atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat:

et socerum Viselli. Est mediocritas in rebus: adeoque sunt certi limites, ultra vel citra quos rectum stare non potest. Revertor illuc unde digressus fui. Ergone nullus, perinde ac avarus, se approbabit? et quisque laudabit sectantes diversa instituta? et invidia contabescat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec se conferat majori numero pauperiorum? illum atque istum supergredi conetur? Profecto sic properanti semper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando

nain Bentl. Sanad. Towers, Cuning. Heindorf, Wetzel. et Kidd. *quidam* Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. *Biselli* Baxt. ex nonnullis codd. Lambini, et Proverb. *Διήνεγκέ τι Ταναΐς καὶ Βισέλλου ἑκυρός.*—108 Duo Blandd. Div. Tonsan. Mart. Buslid. et Nan. Cruquii, veteres ap. Torrent. Harl. 6. et edd. quædam vett. *nemo ut avarus;* quod recepit Baxt. eumque secuti Gesn. Bipont. et Comb. *nemon'* vero tertius Bland. Harl. 1. 2. 3. 4. 7. ceteri et edd. recentt. quartus et antiquiss. Bland. *qui nemo ut avarus.*—109 Nonnulli codd. et edd. vett. *ac potius;* Div. Cruquii a m. sec. *qui potius.*—111 Codex Turnebi, *neque se meliori.*—113 Codex Tonsanus ap. Cruq. *locu-*

NOTÆ

perit sapor; vappæque accipit nomen, probrosum etiam homini, cum degeneraverit animus.' S. Chrysost. *Οἴνου μὲν ἀρετῆς βλάβη τὸ παρατραπῆναι, καὶ εἰς ὀξίνην μεταπεσεῖν.* Latini, vinum vappescens. Gall. *du vin qui se tourne.*

Nebulonem] Nebulo levis instar nebulæ, qui nullo consilio, nulla ratione ducitur. Vel qui non pluris æstimandus quam nebula. Quidam deducunt a 'ne' et 'obulo,' quasi nec obulo dignus. Non. Marcell. 'Nebulones et tenebriones dicuntur qui mendaciis et astutiis suis nebulam quandam et tenebras objiciunt.'

105 *Tanaim*] Libertum Mæcenatis, spadonem.

Socerum Viselli] Herniosum. Inter utrumque est ille cui integra sunt corporis membra, nihil vero superfluum.

108 *Nemon' ut avarus Se probet*] Nemone contentus erit sua conditione, et alienam laudabit quisque, sicut avarus satis opum se habere nunquam putat, aliosque se beatiores ac ditiores semper existimat?

111 *Neque se majori pauperiorum Turbæ comparet*] Hinc mali origo. Plures se pauperiores non considerat avarus: at unum aut alterum opulentiores forte ob oculos semper habet, eosque superare satagit.

113 *Sic festinanti semper locupletior obstat*] Qui sic affectus est, ut velit opibus omnes vincere, huic semper videbitur aliquis esse locupletior ac

Ut cum carceribus missos rapit ungula currus,
Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est: ne me Crispini scrinia lippi

ungula abripit currus repagulis emissos, auriga conatur assequi equos, qui prævertunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut raro possimus invenire hominem qui se dicat beatum vixisse, quique emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satiatus. At jam sufficit: nec ullum ultra verbum

pletior obstet; et sic conj. H. Steph.—115 Harl. 3. 4. tres Bersmanni, nonnullæ edd. antiq. et Vet. Comb. *suis.*—117 *Unde fit* unus Bersmanni.—118 Harl. 1. Blandd. 1. 2. 3. 4. Sil. Tons. Mart. Buslid. et Nan. Cruquii, Gott. et duo Torrentii, cum edd. Cruq. Cuning. Bentl. Sanad. Dunster, Francis, Towers, Heindorf, Wakef. et Kidd.—120 'Mirandum unde Bentleio in mentem venerit *lippum* esse reponendum pro *lippi*, quo Horatius se ipsum, non Crispi-

NOTÆ

felicior: is invidia et cupiditate contabescet; nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius, Art. I. 349. 'Fertilior sēges est alieno semper in agro; Vicinumque pecus grandius uber habet.'

114 *Ut cum carceribus, &c.*] Similitudine illustrat quod dixit. Qui quadrigarum cursu in stadio certat, non respicit unquam posteriores, sed despicit; at priores aspicit, ac nititur assequi et antevertere.

Carceribus] Hi quasi *arceres* dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, antequam magistratus signum dederit. Servius ex Varrone. Hic de Ling. Lat. lib. IV. sic scribit: 'Circus dictus, quod circum spectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt; et quod ibi circum metas fertur pompa, et equi currunt.... In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.' Vide I. Od. 1. ubi, de 'curriculo,' 'pulvere Olympico,' 'metaque fervidis evitata rotis.'

Ungula] Pro equo ungulas habente. Synecdoch.

Currus] Bigas, quadrigas.

118 *Exacto contentus tempore vitæ*] Senec. ad Lucil. Epist. XV. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi, 'itaque quam multa sis consecutus, recordare. Cum aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversus Deos, et adversus vitam tuam, cogita quam multos antecesseris.'

119 *Cedat, uti conviva satur*] Desumta sententia e Lucretio lib. III. 946. 'Quid tibi tantopere est, mortalis, quod nimis ægris Luctibus indulges? Quid mortem congemis, et fles? Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?' Et paulo post, vs. 970. 'Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis; Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita: Et nec opinati mors ad caput astitit, ante Quam satur ac plenus possis discedere rerum.'

120 *Crispini*] Is Stoicus Philoso-

Compilasse putes, verbum non amplius addam.

adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.

num tangat. Quid? an magnum putavit Flaccus posse a se lippo compilari scrinia Crispini? Ni hoc tamen esset dictum ab Horatio, et stolidus esset et inhumanus si tu Bentleium audis. Assidui potatores vulgari convicio *lippi* audiebant: atque horum in numero erat Philosophaster Crispinus.' *Baxt.*—121 *Suppilasse* codex Bersmanni.

NOTÆ

phus valde loquax fuisse dicitur, et versibus multis et inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepide Noster per hujus aretalogi mentionem Stoica dogmata venditare desinit.

Scrinia] Scripta in arculis, capsis, scriniis inclusa.

Lippi] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Absurde vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit 'non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit insulsus poëta.' Tales argutiolas non venatur sublimis spiritus vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

IN MŒCHOS.

Homines stulti et impotentes perstringuntur, qui media via incedere nesciunt, sed, dum vitium alterum vitant, in alterum contrarium incidunt. Sic Tigellius, erga homunciones alienos et perditos liberalissimus, contra suos autem inopes tenacissimus erat. Fufidius dives, ut infamiam nebulonis fugiat, fœnus insanum exigit ab adolescentibus, et in se ipsum durissimus existit. Malthinus molliter discinctus incedit, alius tanquam expeditus et laboriosus prodit tunicis ad inguen usque subductis. Hic olet odores, ille hircum. Alius venatur matronas, alius non nisi meretrices sectatur. Cupiennius, qui v. c. non nisi matronas miratur, rem periculi plenam aggreditur: Sallustius, qui modum excedit in amore libertinarum, rem familiarem perdit et famam bonam. Etsi vero uterque amor est noxius; id tamen discriminis interest, ut ex matronis plus laboris mali hauriatur, quam ex re decerpatur fructus; res contra rectius procedat in togatis.

AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolæ,

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ, mimæ, balatrones; omnes isti homines sunt

Sat. nona et ultima Libri primi in ed. Sanad. *Thema hujus Satyræ est: Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt:* ita vetus Commentator ap. Torrent. Vid. vs. 24.—1 *Ambubeiarum* in quibusdam vett.—2 Unus Han. *baratrones.*—

NOTÆ

1 *Ambubaiarum*] Jul. Scalig. Poët. vi. 7. de hac Satira: 'In secunda,' inquit, 'de mœchis exempla usque ad fastidium.' Sane: et hic scopus

Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne

NOTÆ

esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi, loquens de Martiale Poëta sic habet: 'Alia ejus fœda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.' Ego simile quid hic si dixero vel fecero, condonabis, immo gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspenso gradu incedenti nihil noxium, fortassis et utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologia. Syriacam agnosco sponte cum veteri Interprete, qui sic scribit: 'Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ lingua Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.' Gravis doctrinæ et ingenii astipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac. Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem 'simpulam:' 'Syriacum est,' inquit, 'nam ut *Abbub*, *anbub*, *αὐλὸς*, *Ambubaiarum collegia:* a *copher*, 'camphora;' a *sadin*, 'sindon;' a *sabbeca*, quod est apud Danielem, 'sambuca;' sic a *sephel*, 'sempel,' et inde 'simpulum' fecerunt.' Ergo per *Ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quotquot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. cap. 27. 'Cœnitabat nonnunquam in publico, inter scortorum totius urbis ambubaiarumque ministeria.' Porro non solum tibias, aliaque instrumenta musica, sed et tibicines, ac tibicinas corporis quæstu et tibiarum cantu vitam sustentantes, e Syria Romam confluxisse, docet Juvenalis etiam Sat. III. 62. et seqq. 'Jam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes; Et linguam, et mores, et cum tibicine chordas Obliquas, necnon gentilia tympana secum Vexit, et ad Circum jussas prostare puellas.' Ubi observa, proprie 'tympana' vocari 'gentilia,' quippe vox est a *tuppin* Syriaca.

Pharmacopolæ] Pharmacum et medicamentum, testibus Nonio et Eustathio, sunt mediæ voces, in bonam et malam partem usurpari solitæ: unde et pro veneno accipi nonnunquam docuimus alibi. Sic et pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, et quotquot aromata et odores, item qui medicatas potiones quascumque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei et agyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora et compita urbium cursitantes. De his Cato apud Gell. I. 15. 'Itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur: verum ei se nemo committat, si æger est.'

2 *Mendici*] Circulatores omnes, physiognomi, metoposcopi, chiromantici; inprimis autem Isiaci ac Cybelæ sacerdotes, et quicumque vaticinandi artem professi stipem corrogabant.

Mimæ] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici. Ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, *ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cujusque imitatur, cum lascivia, seu voce, seu præcipue gestu, 'nutu manibusque loquax,' ut canit Claudianus.

Balatrones] De vocis hujus origine et significatione adhuc sub judice lis est. Vetus Interpres 'luxuriosos ac perditos a Servilio Balatrone' dictos vult, additque: 'Ab hoc similis vitæ homines sunt appellati balatrones: a balatu fortasse dicti, quæ vox intorta est et ridicula. Legitur et barathrones, qui bona sua devorando quasi in barathrum mittunt. Iidem et

Mœstum ac solicitum est cantoris morte Tigelli;
Quippe benignus erat: contra hic, ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,

tristes et anxii ob mortem Tigellii cantoris: nam munificus erat erga illos. E contrario ille timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus et sævam famem. Istum si interroges, quamobrem avi patrisque magnas opes perperam absumat voracitate injucunda. emens dapes quaslibet exquisitas pecunia fœ-

3 *Tigilli*, et *Tigelli* in codd.—6 Plurimi et optimi Torrentii, Harl. 3. Exc. Sax. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. Locher. Vet. Comb. Cuning. Sanad. Towers, Francis, Heindorf. et Wakef. *propellere;* Bentleii Græv. Magdal. Battel. et Trinit. omnes Cruquii, nonnulli Torrent. et aliorum cum edd. fere post Aldum, *depellere.*—7 *Hunc si percuncteris* Lamb.—8 Unus Han. in-

NOTÆ

blaterones proprie dicti sunt, a blatiendo, id est, vaniloqui.' Triplex hic etymon vides: quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui a βαλάζω deducant balatronem quasi 'aquariolum;' vel a βάλλειν et βαλλίζειν, quasi 'saltatorem.' Inde vero non dubitem esse vernacula hæc nostra, *bal, balet, baller.* Cœlius Rhodig. xv. 25. ita scribit: balatronem invenio scurram fuisse virulentum, unde Horatius: 'balatro suspendens omnia naso.' Et S. Hieron. 'Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare.' Constat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam; Italis *balatroni*, Gallis *bélitre*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3 *Tigelli*] M. Tigellius e Sardinia oriundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, male audiebat. Is tamen ob sales et jocos valde festivos, præcipue vero ob eximiam vocem, gratiosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatræ. Ab his remuneratus in suæ farinæ homines copiosius etiam effundebat ac prodigebat ultro quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hic, item Satira III. et X. seq. quia, ut aiunt, ejus versus velut parum numerosos ac modulatos dixerat. Ejus ita meminit Cic. Epist. VII. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum: 'Amoris quidem tui, quoquo me verti, vestigia: vel proxime de Tigellio ..... Id ego in lucris pono non ferre hominem pestilentiorem patria sua ..... Ille autem qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, et sat bonum unctorem, discessit a me, ut mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorem,' (Tigellium et ejus nepotem) 'cognosti meam causam, et istius Salaconis iniquitatem.' Salaconem vocant mollem, et propter opes insolentem.

4 *Contra hic*] Avarus quispiam, longe a Tigellio dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8 *Ingrata stringat malus ingluvie rem*] Bona sua velut in unam pilulam stricta et compressa deglutiat. Apud Athen. IV. 18. ex Alexide: 'Diodorus lurco patrimonium fecit pi-

Omnia conductis coëmens obsonia nummis;
Sordidus atque animi quod parvi nolit haberi,
Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat: atque
Quanto perditior quisque est, tanto acrius urget;

nore comparata; respondet: quia timet æstimari homo parcus et animi exigui. Laudatur a quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, et pecunia fœnori data, reformidat existimationem perditi et decoctoris. Is de sorte deducit usuras quinas: et quo luxuriosior quisque est, eo ardentius consectatur: quærit nomina juvenum,

---

glubie. In uno atque altero Torrentii, *frangat malus ingluvie rem.*—10 Chabot. *parvi quod nolit haberi.*—12 *Futidius* veteres fere membranæ Torrentii, et antiquissimus Bland. Cruq. *Fusidius* Mart. ejusdem Cruq. et quædam edd. vett. ap. Torrent. *vappæ nomen* Tonsanus Cruquii.—13 Hic vs. reperitur etiam in Art. Poët. vs. 421.—14 Harl. 4. 6. 7. Vet. Comb. Venet. ap. Zeun. et Glarean. *mercedes exigit;* Harl. 1. 2. 3. Cruquii Bland. 1. 2. 3. 4. Div. Sil. Tonsan. Buslid. et Nan. et edd. recentt. *mercedes exsecat.*—15 Unus et alter

NOTÆ

lam, adeo celeriter omnia absorpsit.' *Σφαῖραν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν· οὕτω συνεστρόγγυλλεν ἑτοίμως καὶ ταχύ.* Adagium est Græcum; quasi diceres metaphorice, uno bolo, globulo, catapotio, omnia sua devoravit.

Ingrata ingluvie] Nam quæ sic gulose atque instar pilæ sorbentur, sine ullo grati saporis gustu per fauces transmittuntur.

12 *Fufidius*] Insignis fœnerator, immodicas usuras exigens.

Vappæ nebulonis] Has voces excussimus Sat. præced.

14 *Quinas hic capiti mercedes exsecat*] 'Caput' est sors ipsa, seu pecunia fœnori data, Gall. *le principal.* hujus vero fructus, reditus, fœnora, usuras, *mercedes* vocat Horatius: Gall. *l'interest, la rente.* Usura centesima dicitur cum de centum nummis mensibus singulis unus solvitur; adeo ut centesimo mense usura sortem adæquet: at Fufidius, iniquior multo, singulis mensibus non simplices, de quibus mox, sed *quinas* usuras accipiebat: quas ut haberet, perditissimo cuique pecuniam suam credere amabat, ut mox dicetur. S. Ambros. in cap. 12. Tob. 'Veniunt Kalendæ, parit sors centesimam: veniunt menses singuli, generantur usuræ: crevit centesima: petitur, nec solvitur: applicatur ad sortem. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, hoc est non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ.'

Exsecat] Proprie. Nam illi, pecuniam tradentes ad fœnus, statim usuram primi mensis demebant e sorte, seu ex ipsa quam credebant summa. De usura legibus humanis ac divinis prohibita dixi ad Epod. II. 4.

15 *Quanto perditior, &c.*] Quo magis novit luxuriæ deditum juvenem, adeoque pecuniæ avidiorem, eo diligentius hunc adit, et quærit ei pecuniam credere gravioribus scilicet usuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

Nomina sectatur, modo sumta veste virili,
Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non,
Jupiter, exclamat, simulatque audivit? ¶ At in se

qui virilem togam nuper induerunt sub patribus valde parcis. Quis autem audiens talia, non statim exclamat: Proh summe Jupiter! Verum, inquies, ille præclaros

Lambini, unus item Torrentii *proditior.*—18 Harl. 1. 2. Vet. Comb. Venet. ap. Zeun. Glarean. et Chabot. *exclamet;* sex Torrentii, ceteri Harl. al. et edd. recentt. *exclamat.* Mox nonnulli codd. et edd. antiq. cum Venet. ap. Gesn.

NOTÆ

16 *Nomina sectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adolescentibus, qui nullam a duris patribus pecuniam aut valde exiguam accipientes, quacumque via, quovis fœnore quæritabant ac sumebant, qua suæ libidini satisfacerent ea ætate ferventi. Atque id quidem scelus diu grassatum est. At postea ex Senatuscons. ademta est actio et petitio iis qui filiisfamilias pecuniam credidissent in mortem patrum: ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam quæritandi. Senatus illud consultum Macedonianum dictum est a Macedone isto fœneratore. Sueton. Vespas. cap. 11. 'Auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorumfamilias fœneratoribus exigendi crediti jus esset unquam, hoc est, ne post patrum quidem mortem.'

Nomina] Sic vocantur tam credita quam debita, eo quod creditores in commentarios seu in tabulas referrent et inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc 'nomina facere' dicuntur tam debitores quam creditores.

17 *Tironum*] Id est adolescentum. Tirones alii militiæ, alii forensis exercitationis et eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17. post pubertatem scilicet, prætextam deponebant, induebant vero togam aliquando puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut ait Alex. ab Alex. v. 18. 'candidum umbonem' vocat Pers. Sat. v. 33. Plin. VIII. 48. 'toga pura tirones induuntur.' Cœl. Rhodig. XIV. 16. 'Quoniam vero,' inquit, 'ut in Magia Apuleius scribit, eruditissimi juvenes laudis gratia primum hoc forensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni judicio civibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos fuerat concessus; togam item candidam qui hoc facerent tirones induebantur ipso tirocinii die: sic enim appellabant, cum eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini.'

Maxime, quis non, &c.] Quis vero non detestetur ejusmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum et nequitiam non abominetur? τόκους usuras Græci appellant, quod multos et graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. II. n. 89. 'Quid fœnerari? Tum Cato: Quid hominem, inquit, occidere?'

Pro quæstu sumtum facit hic. ¶ Vix credere possis,
Quam sibi non sit amicus: ita ut pater ille, Terentî
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se pejus cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat, Quo res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat; est qui

forte sumtus facit, secundum ingens lucrum. Ille scilicet? Quin immo vix tibi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Adeo ut non isto crudelius sese discruciaverit pater ille, quem Terentii Comœdia exhibet infelicem vixisse, ex quo filium a se fugaverat. Quod si petat aliquis quorsum hæc spectant? eo nempe: cum insani fugiunt vitia, incidunt in opposita, Malthinus prolixis tunicis incedit.

et Glarean. *at ipse.*—19 'Vulgo distinguunt post *facit;* sed secutus sum Bentleii rationem, quia sic et in interrogatione et in responso *hic* recte adhibetur.' *Zeun.*—24 Cuning. *in contraria vergunt.*—25 Hunc et sequentem versum delet Sanadonus. '*Malthinus* Editio Veneta prima; sed altera cum Locheriana *Malchinus.* Par quoque in membranis diversitas. Codex Græv. *Malthinus;* Leid. Torrent. et Barthianus Advers. XXXVIII. 6. *Maltinus;* Reginensis cum pluribus aliis, *Malchinus;* duo *Malchimus.* Qui *Maltinus* scribunt, deductum volunt a vetere vocabulo 'Malta,' quo 'mollis' significatur, ut Lucilius XXVII. 'Insanum vocant, quem maltam ac fœminam dici vident.' Ergo si 'Malta' inter cognomina erat (quod non memini me legisse) erit a 'Malta' *Maltinus,* ut ab 'Agrippa' 'Agrippinus.' Quibus autem *Malthinus* magis arridet, ii a *μαλθακὸς, mollis,* nomen formatum putant: verum hæc sententia vix ullam veri speciem habet. Mihi quidem tutius hic videtur, in re adeo incerta plurimorum codicum vestigiis insistere; ut *Malchinus* cognomen sit a 'Malcho' derivatum. Gruterus CCCXVII. 7. T. ÆL. MALCO. LICTORI. XCIII. 5. SUB. CURA. M. ULPII. MALCHI. unde et DCXXVII. 13. P. METTIO MALCHIONI. DLXXVIII. 2. T. STATILIUS MALCHIO. A 'Malcho' autem *Malchinus,* ut a 'Paulo,' 'Paulinus,' a 'Rufo,' 'Rufinus,' a 'Balbo,' 'Balbinus,' et alia infinita.' *Bentl.* *Malchinus* etiam Gott. item Venet. ap.

NOTÆ

20 *Quam sibi non sit amicus*] Quam sit sordide parcus, suum defraudans genium, etiam necessaria sibi denegans, ac de se pœnas velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terentî Fabula quem miserum, &c.] Heautontimorumenos, *ἑαυτοντιμωρούμενος,* id est, *seipsum discrucians,* titulus est Terentianæ Comœdiæ, in qua filium Cliniam procul in militiam abire, præ parcitate sordidaque avaritia, compulit durus pater Menedemus: at postea facti pœnitens sese angebat, quod tam inique a se amandasset ac fugasset proprium filium senectutis suæ baculum et columen.

22 *Atque hic*] Quam fœnerator iste pessimus.

25 *Malthinus tunicis demissis ambulat*] Vetus quidem lex jubebat: 'Demissam ad talos togam quisque in urbe habeto.' Sub Augusto, neque restrictis neque fusis incedere, laudabatur. Quintil. XI. cap. ult. 'Cui laticlavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infra genua paulum, posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infra, mulie-

Inguen ad obscœnum subductis usque facetus:
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum:
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas,

Alius est qui succinctis usque ad umbilicum, se ridiculum præbeat. Rufillus pastillos redolet; Gorgonius vero caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui re-

Zeun. et Glarean. *Malthinus* omnes Harl.—27 'Bentleius ostendit frequentius scribi *Gargonius* in veteribus Inscriptionibus; atque ita ille edidit in suo Horatio. Sed varietas ista satis frequens est in nominibus, operarum inscitia.' *Baxt.* *Gargonius* etiam Gott. et Exc. Sax.—28 Sanad. et Dunster, re-

NOTÆ

rum est; supra, Centurionum.' Hinc patet, quod alibi notavimus, discinctum, sive 'demissis tunicis ambulare,' mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuisse, necnon superbæ et vanæ ostentationis: succinctas autem vestes aut præcinctas viris frugi et virtute claris proprias extitisse. Vide Epod. I. vs. ult. et Epod. IV. 8.

Malthinus] Quis ille? certe haud nobis liquet. Mollis ac effœminatus notatur. Non. Marcell. "'Maltas' appellari molles, antiqui voluerunt, a Græco, quasi μαλθακούς.' Lucil. lib. XXVII. 'Insanum vocant quem 'maltam' ac fœminam dici vident.' Quidam designari volunt Menam illum, de quo Epod. IV. Alii ipsum Mæcenatem. 'Hunc esse qui solutis tunicis in urbe semper incesserit,' inquit Seneca Epist. 114. Julius Scaliger Poët. III. 98. ita scribit: 'Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui ne a Mæcenate quidem abstinere potuit: si quidem quod aiunt verum est, Malthinum ab eo appellatum, cujus demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa a divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu suo posset malefici oculi visum intercipere, quo minus tunicarum demissione offenderetur.' Hæc Scaliger invidia semper in Horatium hostili. Verum esto, ipsum Mæcenatem vellicet Poëta, numquid 'barbaro et servili animo' id faciebat? Immo 'ridenti amico,' quod ait Persius, vafer tangit vitium, 'et admissus circum præcordia ludit;' festivus et gratus; accepti vero beneficii passim memor.

Est qui, &c.] Alius aliud omnino vitium habet. Agrippa, inquiunt, vestibus ad nates usque decisis et subductis uti solitus.

27 *Pastillos*] Trochiscos, seu globulos odoratos. A 'panis' fit diminut. 'paniculus,' 'panicillus,' 'pastillus.' Alii deducunt a παστὸς, *conspersus*, nempe odorifero pulvere, et similibus.

Gorgonius hircum] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum et munditiem. Isto versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. IV. 93. Unde colligimus adversum nonnullos, Rufillum et Gorgonium nequaquam viles et ignobiles extitisse.

28 *Nil medium*] Vix reperire est 'auream' illam 'mediocritatem.' II. Od. 10.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum a flagitiis deterret triplici argumento: quod rem familiarem exhauriant et perdant; quod corpus

Quarum subsuta talos tegat instita veste:
Contra alius nullam, nisi olente in fornice stantem.
Quidam notus homo cum exiret fornice; Macte
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.
Nam simulac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere recte

nuant attrectare mulieres, præter eas, quarum talos operit fascia purpurea stolæ subsuta. Alius e contrario nullam nisi prostantem in fœdo lupanari. Sicque se tuetur: Cum nobilis quispiam vir e fornice egrederetur, Cato divinus ita est affatus: Bono animo esto; quippe cum fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentes oportet, non autem corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius vero sectator mulierum vestes candidas gestantium, ait: Ego quidem nolim ita commendari. At

secuere, *Sed qui nolint*, et cetera usque ad finem.—29 Harl. 1. *subducta talos.*—30 Edd. vett. ap. Zeun. *olenti in fornice.*—33 Vir quidam doctus conj. in ed. Sandby, *inflavit tenta libido.*—36 *Culpennius* unus Han. *Cupennius* Venet.

NOTÆ

faciant obnoxium multis doloribus: quod honori et famæ damnum invehant.

Illas Quarum subsuta, &c.] Matronas, quæ talares habent stolas, quarum imam partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur. Synecdoch. Catull. Epithal. Pelei: 'vestis Candida purpurea talos incinxerat ora.'

30 *Olente in fornice*] Male olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis Sat. VI. sarcastice in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famosam, ita scribens vs. 116. et seqq. 'Ausa palatino tegetem præferre cubili, Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos.' vs. 130. 'Obscurisque genis turpis fumoque lucernæ Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.'

31 *Macte*] Magis auctus esto.

32 *Sententia dia Catonis*] Hujus viri gravis et Censorii auctoritate, vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum e lupanari exeuntem quoquo modo laudavit: at cum ventitantem illuc sæpius animadvertisset, ita dicitur allocutus: Adolescens, laudavi te, quod huc interdum venires, non quod istic habitares.

34 *Descendere*] Apta vox. Nam sub fornicibus et subterraneis locis erant ganea.

36 *Mirator Cupiennius*] Cupiennius Libo Cumanus, Augusti familiaritate clarus, cultus vero corporis nitorisque studiosissimus: sectator erat mulierum veste candida indutarum, scilicet matronarum, ut postea dicemus.

37 *Audire est operæ pretium, &c.*] Ennii sunt hi versus ab Horatio paulum immutati. Sic ille: 'Audire est operæ pretium procedere recte Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.'

Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara cadat dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæsus; fugiens hic decidit acrem

vos qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant usquequaque, et quod voluptas eis eveniat plurimis anxietatibus perturbata, et quidem infrequens, ac sæpius non sine gravibus periculis. Ergo auscultate. Iste mœchus e tecto se præcipitavit. Hic flagris mulctatus est ad necem us-

ap. Zeun. et Glarean.—38 Parodiam hanc esse ex versibus hisce Ennianis monent Scholiastæ: 'Audire est operæ pretium, procedere recte Qui rem Romanam, Latiumque augescere vultis.' Unde facile erat divinare, quo propior esset et perfectior imitatio, sic potius scripsisse Nostrum, *procedere recte Qui mœchos non vultis.* Atque ita postea reperi in codice Leidensi, et in Excerptis Bodleianis, et Collegii Trinitatis codice pro varia lectione, et in Reginensi a manu secunda. Neque aliter legisse Acronem, ex ejus paraphrasi, quantumvis inepta et absurda, licet animadvertere. 'Operæ, ait, pretium est audire mœchos, qui non vultis procedere recte ad meretricem.' Porro, quod ad sententiam attinet, eodem recidit, sive *mœchos recte procedere* dixeris, sive *recte procedere mœchis.* Terentius Adelph. Act. et Scen. ult. vs. 22. 'Syre, processisti hodie pulchre:' quod perinde est, ac 'pulchre tibi hodie processit.'' *Bentl.* *mœchos* etiam Ascens. Cuning. Francis, Heindorf,

NOTÆ

39 *Corrupta dolore voluptas*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis et malis circumsepta. Præclare Cicero in Anton. 'Libidinosi, avari, facinorosi veræ laudis gustum non habent.' At debuisset damnare saltem ut iniqua, et lumini naturali adversa: 'quod tibi nolis fieri, alteri ne feceris.'

41 *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut mox e Cicerone dixi, luxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Val. Max. VI. 1. n. 13. 'Sed ut eos,' inquit, 'strictim percurram, qui in vindicanda pudicitia dolore suo pro publica lege usi sunt: Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit: Carbo Attienus a Vibieno, item M. Pontius a Pub. Cernio deprehensi castrati sunt,' &c.

Se præcipitem tecto dedit] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæsus] Gellius XVII. 18. ex Varrone: 'C. Sallustius scriptor seriæ illius et severæ orationis, in cujus historia notiones Censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone loris bene cæsus est: et cum dedisset pecuniam dimissus.' Idem refert Asconius. Juvenal. X. 311. 'fiet adulter Publicus, et pœnas metuet quascumque maritus Exigit iratus: nec erit felicior astro Martis, ut in laqueos nunquam incidat .... necat hic ferro: secat ille cruentis Verberibus: quosdam mœchos et mugilis intrat.'

Prædonum in turbam; dedit hic pro corpore nummos;
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, ut quidam testes caudamque salacem
Demeteret ferrum. Jure omnes. Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda!
Libertinarum dico, Sallustius in quas
Non minus insanit, quam qui mœchatur: at hic, si,
Qua res, qua ratio suaderet, quaque modeste
Munifico esse licet, vellet bonus atque benignus

*que. Ille noctu fugiens incurrit in sævas grassatorum manus. Alius pecunia redemit corpus. * * * Merito factum cuncti dicunt. Galba vero negabat. Sed quam securior est merx in media conditione! Libertinarum dico. Scilicet erga quas Sallustius non minus insanum se præstat, quam qui matronas sectatur? verum enimvero si vellet ille esse munificus ac liberalis, quantum facultates et ratio permitterent, et quatenus decet esse moderate liberalem; donaret quan-*

Wakef. et Kidd. Ita conj. etiam Chishull.—45 *Accidit ut cuidam* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. duo codd. Lambini, Tons. Cruquii, nonnulli ap. H. Steph. item edd. Lamb. Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Bentl. Chabot. Francis, Schrevel. Bond. Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Accidit ut quidam* unus Han. Gott. Exc. Sax. Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Div. Mart. Buslid. et Nan. al. *Accidit ut quoidam* Cuning.—46 Unus Han. Gott. Exc. Sax. et Div. a m. item Bentl. et Kidd. *ferro;* ceteri *ferrum.*—48 Bentl. et Cuning. ex codd. *Salustius in qua;* et sic Exc. Sax. *S. inquis* conj. Nic. Heinsius.—49 Gott. Bos, et

NOTÆ

44 *Calones*] Servi militum, quod palos et ligneas clavas gerebant ita dicti, item 'clavatores' ob eam causam. Et quilibet servi *calones* vocati sunt a ferendis lignis, quæ Græce κᾶλα.

46 *Jure omnes*] Omnes aiunt, jure illos puniri; et dignas flagitio pœnas dedisse.

Galba negabat] Salsa ironia in Servium Galbam Jurisconsultum, qui cum esset famosus adulteriis, sui similium libens patrocinium suscipiebat.

47 *Tutior at quanto merx*] Lex Julia plecti jubebat eos solum qui peccassent in ingenuas, quæ nec quæstum corpore fecissent, nec artem ludicram aut lenocinium exercuissent, nec in scenam operam locassent.

In classe secunda] Tres Poëta classes mulierum statuit. 1. matronarum. 2. libertinarum. 3. meretricum.

48 *Sallustius*] Is est de quo II. Od. 2. Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum C. Sallustium Crispum historiæ scriptorem. At quamvis mores conveniant, non ita ratio temporum, ut observat erudite Torrentius. Hic a Censoribus in Senatu reprehensus quod in libertinas insaniret, respondit se matronas non assectari, quasi se criminis expertem excusans: ejectus vero est a Senatu. Vide Bell. Catilin.

49 *Mœchatur*] Vox ista proprie hic ponitur pro eo qui alienam uxorem ingenuam quidem in adulterium pellicit.

Esse; daret quantum satis esset, nec sibi damno
Dedecorique foret: verum hoc se amplectitur uno:
Hoc amat, hoc laudat; Matronam nullam ego tango;
Ut quondam Marsæus, amator Originis, ille
Qui patrium mimæ donat fundumque laremque,
Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis;
Verum est cum mimis, est cum meretricibus; unde
Fama malum gravius, quam res, trahit: an tibi abunde
Personam satis est, non illud, quicquid ubique

tum sufficeret, neque sibi detrimentum afferret, et probrum. At contra illud solum in se æstimat, prædicat, venditat: Ego nullam tango matronam; sicut olim Marsæus iste Originis amasius, qui mimæ tribuit paterna prædia, et domum; dicitque: Mihi quidem nulla consuetudo fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui est cum mimis, est cum meretricibus; a quibus graviorem perniciem depromit existimatio, quam res familiaris. Sufficitne tibi fugere personam, non autem quodcum-

Bentleii codd. Græv. et Regin. *ut hic.*—51 *Munificum esse licet* in Buslid. et Div. Cruquii, paucis aliis, et edd. quibusdam vett. ante Lambinum. *Munifico esse licet* ceteri omnes codd. Cruquii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. omnes fere Lambini, et edd. recentt. Ita etiam ex veterrimis libris legit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. Epist. XIV. 64. Vid. Var. Lectt. ad I. Sat. 1. 19.—54 *Hoc amat et laudat* Cruquii unus Bland. Tons. Div. et Mart. item Venet. ap. Zeun. Glarean. Bentl. et Kidd.—56 Exc. Sax. *mimæ censum donavit avaræ.*—61 Cuning.

NOTÆ

52 *Damno Dedecorique*] Damno bonorum, et famæ.

53 *Hoc se amplectitur uno*] Uno libertinarum amore sibi placet, ob hoc unum se laudat et venditat, quod libertinas duntaxat, non autem matronas consectetur.

55 *Marsæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ et meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt insignes meretrices, Origo, Arbuscula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Ecloga ultima, Galio Poëtæ prius dilectam, quæ postea Antonium in castra secuta est.

57 *Nil fuerit mi, inquit, &c.*] Sic Marsæus extenuare nititur suam libidinem flagitiosamque nequitiam.

58 *Verum est cum mimis, &c.*] Respondet Horatius: Esto nihil tibi sit cum uxoribus alienis; at insanis erga mimas et meretrices, a quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius: quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. II. 7. 'Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet usquam: miserum infert in pauperiem; privat bonis, luce, honore, amicis.' Sapiens Rex Proverb. V. 'Ne attendas fallaciæ mulieris: favus enim distillans labia meretricis; et nitidius oleo guttur ejus. Novissima autem illius amara quasi absinthium, et acuta quasi gladius biceps. Pedes ejus descendunt in mortem, et ad Inferos gressus illius penetrant . . . longe fac ab ea viam tuam; et ne appropinques foribus domus ejus, ne des alienis honorem tuum et annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo aliena,' &c.

Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicumque. Quid inter-.
Est in matrona, ancilla, peccesve togata?
Villius in Fausta Syllæ gener, hoc miser uno
Nomine deceptus, pœnas dedit usque superque
Quam satis est; pugnis cæsus, ferroque petitus;

que ubicumque nocet? perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrum pecces in matrona, an in libertina, an in meretrice? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illusus, ob Faustam pœnas luit secundum et ultra meritum, pugnis contusus, et ferro appetitus; ejectus domo,

---

disperdere famam.—63 'Bentleius, auctoritate quorumdam librorum, reposuit *peccesne* pro *peccesve*; quod tamen nobis tantundem videtur. Librariis ipsis nihil erat pensi super tali materia.' *Baxt.* Ita etiam Lamb. et Chabot. improbante Zenn.—64 *Fulvius in Fausta* conj. Bentl. quem vide. *Villius in F. S. genere* vir quidam doctus, (Jortinus Nostras puto,) in Obss. Misc. t. II. p. 89.—66 'Lego, *Quam satis, et pugnis. Et* enim additum ad dolorem exprimendum aptum est. Illud autem *est* non solum commode potest abesse, sed et parum commode adjicitur, cum verbum *dedit* præcesserit. Quod si *et* in *est* mutandi causam quæris; corrector conjunctionem abundare existimans,

NOTÆ

62 *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quævis peccata dicentium.

63 *In matrona, ancilla, peccesve togata*] Tres gradus peccati statuit Poëta; in matrona, in libertina, in meretrice. Has triplex vestis colorisque genus distinguebat. Matronæ stola candida induebantur: ancillæ sive libertinæ toga pulla: meretrices Coa seu pellucida. Errat vetus Interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempe meretriciam togam pullam fuisse, quod refellitur vel ex sequenti textu, id quod mox dixi stabiliente. Porro est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ a viris repudiabantur, stola candida solitas exui, et toga vestiri, ignominiæ causa. 'Stola plebeiis quamvis honestis non dabatur; siquidem Patriciæ et grandes natu matres eam deferebant honoris causa. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam instita contexta ambibat.' Contra, 'meretrices togam subductiorem,' et virili similem gestabant. Alex. ab Alex. v. 18. Festus: 'matronas appellabant, quibus stolas habendi jus erat.' Non. Marcell. ex Varrone, 'toga commune vestimentum, diurnum et nocturnum; muliebre, et virile.'

64 *Villius in Fausta Syllæ gener*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iste non revera gener, sed ob frequentissimam cum Fausta Syllæ filia consuetudinem ita vocatur: seu quod eam uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur: *hoc miser uno Nomine deceptus.* Grandi scilicet nomine, ex antiqua Scipionum gente: a quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen, Quæsturam, Consulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, pessumdata Rep. occupavit. Cic. in Verr.

Exclusus fore, cum Longarenus foret intus.
Huic si mutonis verbis mala tanta videntis
Diceret hæc animus: Quid vis tibi? numquid ego a te
Magno prognatum deposco consule cunnum
Velatumque stola, mea cum conferbuit ira?
Quid responderet? Magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiaque istis,
Dives opis natura suæ, si tu modo recte
Dispensare velis, ac non fugienda petendis
Immiscere! Tuo vitio, rerumne labores,
Nil referre putas? Quare, ne pœniteat te,
Desine matronas sectarier, unde laboris
Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.

cum Longarenus esset intus. Quod si libidinis tot et tanta incommoda cernentis nomine mens tali homini loqueretur ista: Quid petis? quando meus ardor fuerit accensus, an ego a te flagito mulierem illustri consule genitam, et stola vestitam? quod responsum daret? Nempe illustri patre orta est puella. Verum quanto meliora et his contraria suadet natura suis opibus locuples! Si modo tu bene uti velis, et non confundere evitanda cum exoptandis; an credis nihil interesse utrum egeas, per tuam vitiosam cupiditatem, an per rerum penuriam? Quapropter ut non doleas aliquando, abstine deperire matronas; unde plus mœroris percipitur, quam utilitatis

in locum *et*, *est* substituit.' *Cuning.*—68 Unus Han. Gott. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. edd. vett. ap. Gesn. et Vet. Comb. *videnti* exhibent. '*Videnti* habent tum veteres editiones, tum scripti codices ad unum omnes; certe quibus ego usus sum. Atque ita sententia postulat: Huic Villio videnti tanta mala, scilicet se pugnis cæsum, ferro petitum, et domo exclusum, esse, si animus diceret. Equidem miror, unde illud *videntis* in tot editiones malum pedem intulerit: cum nihil eo insulsius absurdiusve fingi possit.' *Bentl.* Bentleium secuti Wetzel. et Kidd. 'Non miror *videntis* magis placuisse viris doctis, licet major sit auctoritas alterius lectionis. Vividior enim fit et magis poëtica oratio, si pars, quæ hic loquens introducitur, vidisse dicatur mala. Quid vero opus erat tam gravi oratione, si vidisset Villius mala tanta? Sapientior pars est libidinosa suo domino.' *Gesn.*—71 Exc. Sax. *mea tum cum inferbuit ira.*—74 Harl. 1. 2. 3. Vet. Comb. Venet. ap. Zeun. Glarean.

NOTÆ

67 *Longarenus*] Ignobilis quispiam, Villio tamen felicior mœchus, et gratiosior Faustæ.

68 *Huic si mutonis verbis, &c.*] Prosopopœia paulum obscœna, sed lepida et elegans.

76 *Tuo vitio, rerumne labores*] Nostro vitio laboramus, cum dolemus non adesse perdicem aut phasianum: at rerum vitium seu penuria est, si desit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78 *Matronas sectarier*] Ulpian. 'Aliud est appellare, aliud sectari. Appellare est blanda oratione alterius pudicitiam attentare: assectatur qui tacitus frequenter sequitur: assidua enim assectatio præbet nonnullam infamiam.'

Nec magis huic, inter niveos viridesque lapillos
Sit licet, hoc, Cerinthe, tuo tenerum est femur, aut crus
Rectius; atque etiam melius persæpe togatæ.
Adde huc, quod mercem sine fucis gestat; aperte,
Quod venale habet, ostendit; nec, si quid honesti est,
Jactat habetque palam, quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos est, ubi equos mercantur; opertos

ex re colligitur. Enimvero non est huic mollius femur, aut crus decentius, inter lapillos candidos ac virides; (Id vero tuum sit licet o Cerinthe;) immo sæpius pulchrius est plebeiæ. Adde quod hæc mercem portat haud fucatam: ac, si quid est venustum, haud venditat et ostentat: neque satagit occultare quod pravum est. Ista est consuetudo divitibus, quando emunt equos; obtectos considerant, ne facies (quod

Bentl. et Kidd. *tu si modo.*—80 Codex Coll. Trinit. ap. Bentl. *huic niveos inter viridesque.*—81. 82 'Nos hunc locum prius emendabimus; deinde rerum singularum rationes reddemus: sic itaque legimus et distinguimus: *Sit licet, O Cerinthe, tuo t. e. femur, a. c. Rectius; a. e. m. p. togatæ est.* Scribendum est *Cerinthe;* non, ut plerique codd. et Flacci et Tibulli habent *Cherinte*, vel *Cherinthe:* est enim a Gr. Κήρινθος. Porro, *O Cerinthe*, non *hoc*, præferunt duo Cruquii et totidem Bersmanni codices, optimusque noster Reginensis. Facile autem *O* in *hoc* a Librariis mutatum est, quia sequens vocabulum a litera *C* inciperet. Sic Ovid. Trist. III. 3. 27. 'liquet, o carissima, nobis Tempus agi sine me non nisi triste tibi.' Plurimi codd. 'hoc carissima:' et ita alibi passim. *Tuo* autem habent, non *tuum*, Turnebi et Lambini aliquot cum Colbertino nostro. Cave vero credas illud *tuum* Prisciani auctoritate firmari; cum citet ex Horatio, *Femur, Cerinthe, tuum.* Non enim, quod ipse vides, eo ordine et modo, quo apud auctorem extant, verba laudavit; sed suis usibus variando accommodavit: idque jure suo; quippe et nos, qui *tuo* legimus, *Cerinthi femur* intelligimus. Denique post *togatæ est* exhibetur in Blandiniis Cruquianis.' *Bentl.* 'Bentleio placuit ita hunc versum emendare, *Sit licet, O Cerinthe, tuo.* Non videtur mihi vidisse *tuum* dici pro 'quale tuum.' Æquari voluit hic Cerinthi femur femoribus matronarum, immo et præferri. Nihil opis est a Manuscriptis. Et Bentleii Textus nimis involutus et obscurus videtur.' *Baxt.* 'Huic nobili matronæ, licet jaceat inter gemmas et margaritas, femur ideo non est magis tenerum, neque crus rectius quam tuum, Cerinthe. Sic. vett. Scholl. 'Quam tuum' idem est, quod *tuo*: ut restituit feliciter Bentleius. Quod autem *hoc* in *o* mutavit, nihil opus videtur: est enim *hoc* idem quod 'ideo,' 'ob hoc,' &c.' *Gesn.* (*Sit licet hoc Cerinthe tuum*) est lectio vulgata. *tuæ* conj. Cuning.—83 *Adde hoc* Harl. 2. *quod merces* Harl. 7.—84 Harl. 3. 4. 6. 7. et edd. nonnullæ antiq. *neque si quid;* et sic Bentl. et Kidd.—86 Unus et alter codex Torrentii, aliquot

NOTÆ

80 *Niveos viridesque lapillos*] Uniones et smaragdos.

81 *Sit licet, hoc, Cerinthe, tuo*] Is erat amator pariter et deliciæ matronarum mundo muliebri splendentium: singulari formæ gratia præstabat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83 *Mercem*] Corpus mercenarium, turpi quæstu venale.

86 *Regibus*] Nobiles ac divites appellantur sæpe reges ob potentiam et

Inspiciunt; ne, si facies (ut sæpe) decora
Molli fulta pede est, emtorem inducat hiantem;
Quod pulchræ clunes, breve quod caput, ardua cervix.
Hoc illi recte? ne corporis optima Lynceis
Contemplere oculis, Hypsæa cæcior illa
Quæ mala sunt spectes. ¶ O crus! O brachia! ¶ Verum

non raro fit) elegans, si tenera ungula subnixa fuerit, in errorem impellat emtorem avidum; eo quod sint decoræ clunes, breve caput, erecta cervix. Illi recte quidem hoc faciunt. Tu ergo pariter ne oculis acutissimis intueare partes corporis formosas; Hypsæa vero cæcior ea quæ deformia sunt aspicias. O crus venustum! o

Lambini, et quædam edd. ante Cruq. item Venett. 1490. 1492. Locher. Lips. Land. Faber. Dacer. &c. *apertos*. Omnes Cruq. plurimi Torrent. et Lamb. Bentleii Leid. Græv. et Regin. Exc. Sax. unus Han. Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. Venett. 1477. 1478. 1479. Cruq. Lamb. Torrent. Bentl. et recentt. *opertos*. Cruquius e Div. et Tons. interpungit post *opertos*, non vero post *mercantur*.—88 Bentleius contra omnes codd. et edd. *emtorem ducat hiantem*, e Pers. v. 176.—90–92 Bentleius ex quibusdam codd. ut ait, edidit: *tu c. o. Lyncei Contemplare oculis; H. cæcior, illa Q. m. sunt, spectas.* Cuning. vero: *Hoc illi apte: næ tu corp.... Contemplans....spectas.* Græv. et Bland. vetustissimus, cum Harl. 1. 3. *Lyncei.* Aliquot Torrentii, Regin. et Trinit. Bentleii, *Contemplare.* Bland. antiquissimus et Glarean. *Contem-*

NOTÆ

auctoritatem quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos Inspiciunt] Pugnant exemplaria. Plura certe *opertos* habent. Sensus est: Opertos mercantur equos, ne venustas corporis statim capiat emtorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum est. Xenophon in libello de re equestri docet, in equo primam esse pedum considerationem: quoniam ut parum prodest ædium elegantia, si fundamentis superstructæ sint vitiosis; ita equus est inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit: cavendum igitur maxime ne sit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certe sensum.

88 *Hiantem*] Præ admiratione partium quarundam valde concinnarum; præque emendi cupiditate.

89 *Pulchræ clunes, &c.*] Virgil. Georg. III. 'illi ardua cervix, Argutumque caput, brevis alvus. obesaque terga.' Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut ostendat *clunes* fœminino genere poni, quas Plautus masculinas facit: 'clunes desertos gero.'

90 *Lynceis oculis*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati sunt ad terræ centrum pervidisse, eo quod primus e fodinis metalla eruisset.

91 *Hypsæa cæcior*] Hæc ex illustri Plautiorum stirpe vitiosos, ut aiunt, oculos habebat. Forte notatur ab Horatio, quod invenustum quempiam deperiret.

92 *O crus! O brachia*] Quasi diceret Poëta: Dum admiraris crus et brachia tuæ amasiæ, non advertis alia omnino deformia.

Depygis, nasuta, brevi latere ac pede longo est.
Matronæ, præter faciem, nil cernere possis,
Cetera, ni Catia est, demissa veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
Hoc facit insanum,) multæ tibi tum officient res;
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ;
Ad talos stola demissa, et circumdata palla;
Plurima, quæ invideant pure apparere tibi rem.
Altera, nil obstat: Cois tibi pæne videre est

*brachia concinna! at * * * grandiori est naso, brevi latere, et pede longiori. Præterea nihil matronæ præter vultum videre queas, ceteras partes abscondentis prolixa stola; nisi forte Catia est. Quod si cupias cernere denegata, quasi munimentis cincta, (quippe hoc te insanire facit,) plurimæ res tunc impedimento tibi sunt; custodes, lectica, cinerarii, parasitæ, stola ad talos demissa, et palla circumjecta, multa impedientia ne res a te manifeste videatur. Altera nihil impedit. Per*

plans. Duo codd. Torrent. *cæcior ipsa.*—93 *Depugis* duo antiquissimi ap. Torrent. Cruquii Blandd. 1. 2. 3. 4. Bentl. Cuning. et Kidd.—97 Unus Bland. ap. Cruq. *dum officiunt res;* duo alii Blandd. Div. Sil. Tons. et Buslid. ap. eund. Cruq. *tum officiunt res;* Bland. antiquissimus, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii et edd. recentt. *tum officient res.*—99 Torrentius delet interpunctionem post *palla.*—101 Lambinus interpungit post *tibi,* non vero post *obstat.*—

NOTÆ

93 *Depygis*] Quasi sine pyga: πυγὴ, *nates.* Epod. VIII. 'aridas nates:' additque: 'femur tumentibus Exile suris additum:' quod hic significat per 'breve latus.'

Nasuta] Catull. XLI. 1. 'Salve nec minimo puella naso, Nec bello pede,' &c.

Pede longo] Ovid. Amor. III. 3. 7. 'Pes erat exiguus: pedis hæc aptissima forma est.'

95 *Catia*] Hæc domi nobilis quidem, sed parum casta et pudica, breviori instar meretricum amictu utebatur, ut sui venustatem corporis palam exhiberet.

96 *Interdicta*] Partes maxime tectas et multiplici tunica vallatas.

98 *Lectica*] Clausa sane et operta. Torrentius hic acri, ut solet, judicio contra ceteros Interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquod in ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa lucubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. I. 19.

Ciniflones] A flando in cineres dicuntur *ciniflones,* qui calamistra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii; nec non ornatrices, Gall. *Coiffeuses.*

Parasitæ] Garrulæ quædam et assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99 *Palla*] Amplus et sinuosus amictus, tunicæ et stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Galli: *manteau de ceremonie.* simile prope vestimentum hodie vocant, *un surtout.*

101 *Cois*] Vestibus bombycinis, tenuibus, pellucentibus, ex insula Co,

Ut nudam; ne crure malo, ne sit pede turpi;
Metiri possis oculo latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque avellier, ante
Quam mercem ostendi? ¶ 'Leporem venator ut alta
In nive sectetur, positum sic tangere nolit:'
Cantat, et apponit, 'Meus est amor huic similis: nam

Coas enim vestes licet tibi cernere fere quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede; latus oculis dimetiri queas. An vero mavis decipi, et mercedem tibi prius extorqueri, quam merx exhibeatur? Atenim cantabis mihi istud: ut venator leporem in celsa nive prosequitur: appositum vero sine labore nec attingere dignatur. Capit autem; et jucunde tum apponit. Huic similis est meus amor, inquis; contemnit enim in

102 *Ut nudum* unus Bland. Cruquii.—106 *In nive sectatur* nonnulli codd. Torrentii, Div. Cruquii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et quædam edd. vett. *In nive sectetur* plures et meliores Torrentii, quatuor Bland. Sil. Buslid. al. ap. Cruq. Harl. 1. unus Han. Gott. fere omnes et antiquiores Bentleii, Cruq. Torrent. Bentl. et recentt.—107 *Captat* conj. Lambinus.—109 *Hiscene* nonnulli codd.

NOTÆ

sive Coo, sita in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernac. *Lango*; quæ tam ferax et dives, ut proverbium esset: 'Quem Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus.' Eustath. Coas vestes Juvenalis appellat 'multitia:' Galli *de la gaze*. Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insula Coo. Aristot. Hist. Anim. lib. VI. Tibul. II. 3. 57. 'Illa gerat vestes tenues, quas fœmina Coa Texuit, auratas disposuitque vias.' Propert. II. 1. 5. 'Sive togis illam fulgentem incedere Cois.' Varro 'togas vitreas' appellat.' S. Hieron. ad Lætam ita scribit: 'Talia paret vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.' Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Chloris* pro *Cois*. Porro jam supra insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105 *Leporem venator ut alta*, &c.] Hi sunt e Callimacho versiculi, veluti cantiuncula quædam, quam Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est: Ut venator leporem per nives sectari et capere gaudet, quem appositum sibi absque ullo labore nec tangere dignetur: captum autem venando et cum difficultate libens apponit sibi et amicis: sic ego, inquit ille, paratas civis togatas sperno; at matronas depereo quibus frui arduum est.

107 *Cantat*, [*Captat*] *et apponit*] Ingens hic pugna, ingens dissensio. Sagaciter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *Cantat*. Interpretes in angustiis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt: et Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem; parvum, magnum; et sic vocem *Cantat* explicant, seque ut licet expediunt. Verum si retinenda vetus lectio, *Cantat* referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit: et vox *apponit*, explicanda est, 'addit,' seu 'prosequitur:' ut ingeniose solerterque Dacerius noster subodoratus est et sensit.

Transvolat in medio posita, et fugientia captat.'
¶ Hiscine versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus curasque graves, e pectore pelli?
Nonne cupidinibus statuit natura modum? quem,
Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, et inane abscindere soldo?
Num, tibi cum fauces urit sitis, aurea quæris
Pocula? num esuriens fastidis omnia præter
Pavonem rhombumque? tument tibi cum inguina, num, si

propatulo constituta, ardua vero desiderat. An igitur ejusmodi cantilena speras corde tuo abigi posse anxietates, solicitudines, mœroresque molestissimos? Numquid natura non ponit cupiditatibus modum, quem investigare satius est, videlicet, quid sibi denegatum patienter ferat, et quid doleat; atque inutile amputare a solido? An, quando sitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? an fame urgente spernis omnia præter pavonem et rhombum? * * * *Non ego certe. Quippe amo*

et edd. vett. *Hiscine* duo codd. optt. ap. Torrent. et omnes Cruquii.—110 Exc. Sax. Harl. 4. Bland. antiquissimus Cruquii, Bentleii Reg. Gal. Reg. Soc. et a m. pr. Magdal. item edd. Bentl. Cuning. Heindorf. Francis, Wakef. et Kidd. *e pectore tolli.* Heinsius conj. *e pectore velli;* et sic Trinit. Bentleii. Harl. 1. 2. 3. 6. 7. et ceteri codd. et edd. *e pectore pelli.*—111 Sex codd. Pulmanni, omnes Cruquii, aliquot Lambini et Bersmanni, Bentleii Græv. Gal. Petrens. et Battei. unus Han. Harl. 1. et Schol. *statuat;* quod receperunt Bentl. Wetzel. Heindorf. Wakef. et Kidd.—113 Hic deficiunt Satiræ in

NOTÆ

109 *Hiscine versiculis*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi versiculos respondet: Siccine per leviculam cantionem speras eluctari graves curas, et mœrores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non satius tibi foret modum sequi a natura præscriptum? &c.

113 *Inane abscindere soldo*] *Inane*, quo sibi denegato natura facile careat: *soldo*, sive solido et necessario, quod sine dolore nequeat non habere, sibique negari haud patienter ferat.

114 *Aurea quæris Pocula*] Senec. Epist. 120. 'Natura hoc unum jubet sitim extingui. Utrum sit aureum poculum, an crystallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad sitim pertinere quo poculo aqua, aut quam eleganti manu ministretur.'

116 *Pavonem*] Hunc 'cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortensius, aditiali cœna sacerdotii: saginare primus instituit circa novissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, ex eoque quæstu reditus sestertium sexaginta M. habuit.' Plin. x. 20. Varro Ælian. Vide Macrob. Saturnal. III. 13. ubi scribit: 'M. Varro de pavonibus in villa nutriendis loquens sic ait: primus hos Q. Hortensius augurali cœna dicitur posuisse.' Hinc factum 'ut ova eorum denariis veneant quinis, ipsi facile quinquagenis,' &c.

Rhombum] Exquisiti saporis piscem. Gall. *turbot*. De eo Epod. II. 50.

Ancilla aut verna est præsto puer, impetus in quem
Continuo fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego; namque parabilem amo Venerem, facilemque.
¶ Illam, 'Post paulo;' 'Sed pluris:' 'Si exierit vir;'
Gallis; hanc, Philodemus ait, sibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum est jussa, venire:
Candida rectaque sit; munda hactenus, ut neque longa
Nec magis alba velit, quam det natura, videri.
Hæc, ubi supposuit dextro corpus mihi lævum,

Venerem promtam et expeditam. Quæ vero dicit: Paulo post; at majori pretio; si vir discesserit; illam Philodemus ait Gallis relinquendam: sibi autem peti eam, quæ nec cariori pretio constet, nec moretur venire cum advocatur: candida sit, et recta, adeo concinna, ut non cupiat apparere grandior aut candidior quam natura

Harl. 1.—117 *Ancilla aut verna præsto est puer* Cuning.—120. 121 'Mirari sane licet interpretum aut incuriam aut tarditatem, qui toties hæc recuderunt, pravam et ineptam distinctionem non animadvertentes: *Illam, P. paullo, S. pluris, Si e. vir; Gallis hanc, P. ait: sibi quæ, &c.* Quis enim non videat, in hac constructione *illam* et *hanc* eidem orationis membro inepte assignari? Tolle itaque tam fœdam maculam, et sic interpunge: *Illam, P. paullo, S. pluris, Si e. vir, Gallis: hanc, Philodemus ait, sibi, quæ neque magno.*' Bentl. 'Secutus sum Bentleium. Nam illam, *h. e.* matronam, quæ tam difficilis est in re concedenda, et solet his verbis remorari mœchum, *Post paulo redi, Pluris copiam tibi faciam, si maritus foras prodierit,* atque *hanc,* h. e. *quæ neque magno stet pretio, &c.* sibi opponuntur. Illam igitur Philodemus Gallis, h. e. Cybeles sacerdotibus, spadonibus relinquendam esse ait.' *Zeun.* 'Distinguis post *Gallis:* et ita distinguit Aurelius Lessigniensis, et hæc addit: 'Ita distingue contra omnia quæ sunt exemplaria.' Vide Ed. Basil. 1580. pag. 1705.' *Cuning.* Vid. Dr. Warton de Genio Popii, tom. II. p. 353. et Huschke in Epist. Crit. ad Santen. p. 56.—122 *Stet pretio nec cunctetur* Bentl. Wetzel. et Kidd. —125 Codex Tonsanus Cruquii habet, *dextrum corpus mihi lævo.* 'Sic et Lambinus et Cruquius ex veteri Codice reposuere (quos et secutus est Lubinus) pro eo quod erat, *dextro corpus mihi lævum,* quod vel prima fronte vitiosum est.' *Baxt.* *dextro corpus mihi lævum* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. ceteri, cum edd. Venet. 1559. Glarean. Lamb. Cruq. Torrent. Chabot. H. et R. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Bentl. Francis, Zeun. Heindorf. et Kidd. Baxterum secuti

NOTÆ

121 *Gallis*] Cybelæ sacerdotibus, eviratis, castratis, adeoque moram sponte ferentibus.

Philodemus] Quis ille, incertum. Afferunt vulgo Poëtam Epicureum, patria Gadaræum, qui Græce scripsit quædam Epigrammata. Meminere Strabo, Asconius, &c.

123 *Neque longa magis, &c.*] 'Adjuta cothurnis,' ut ait Juvenal. Sat. VI. 505.

124 *Magis alba*] Pictis et dealbatis creta vel cerussa genis, 'cerussatis buccis,' ut loquitur Cicero in Pison. Propert. III. 23. 'Cum tibi quæsitus candor in ore foret.' Martial. VII. 24. 'cerussata candidiora cute.'

Ilia et Ægeria est: do nomen quodlibet illi.
Nec vereor ne, dum futuo, vir rure recurrat,
Janua frangatur, latret canis, undique magno
Pulsa domus strepitu resonet, vepallida lecto
Desiliat mulier, miseram se conscia clamet;
Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi;

concessit. * * * *hæc mihi Ilia et Ægeria est: illi tribuo quodcumque elogium. Nec metuo* * * * *ne vir redeat rure; fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore concussæ undique percrepent: fœmina pallens descendat e cubili; ancilla conscia exclamet se infortunatam: hæc timeat cruribus; deprehensa doti;*

Gesn. Bipont. Wetzel. Wakef. et Comb.—126 Cuning. *nomen do quodlibet.*—129 Codd. variant: *væpallida, vepallida, væ pallida, veh pallida.* Nic. Heinsius conj. *resonetve et pallida.* Petrens. Zulich. et Harl. 7. *ne pallida*, ut edidit Bentl.—131 Bentl. legit ex conjectura Nic. Heinsii, *doti hæc deprensa.* 'Etiam ante Legem Juliam deprehensa in adulterio dotis parte mulctabatur, ut ex Val. Maximo Jacobus Cruquius ostendit. Nihil opus erat Bentleium reposuisse, *doti hæc deprensa*, sola inductum conjectura. Neque sane pari gradu herum et ancillam decuit nominari hoc loco.' *Baxt.* 'Et *deprensa* proprie non dicitur nisi matrona, nempe ea, cujus et crimen et periculum est.' *Gesn.* 'Non admitti debuit in contextum hæc ex N. Heinsii conjectura *doti hæc deprensa;* qui locus ita legendus, et distinguendus est, ut mihi quidem videtur: *miseram se conscia clamet; Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi, Ne nummi pereant, aut fama, aut denique puga:* vel *pyga;* ejecto isto monachali versu.' *Bowyer.* Cuning. ex ingenio suo edidit, *doti illa prensa.*

NOTÆ

126 *Ilia et Ægeria est*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem, et Ægeriam Nympham cum qua Numæ consuetudo.

129 *Vepallida* [*vel pallida*] Alii legunt, *væpallida*, ut apud Pers. *vægrandis*, augente significationem particula: valde pallens et pavens.

130 *Conscia*] Adulterii conciliatrix, vel simpliciter *conscia*, herilis flagitii particeps ancilla: proindeque metuens ne iratus herus furorem in ipsam vertat, ejusque crura fuste verberet, truncet, frangat.

131 *Doti deprensa*] Uxor a viro deprehensa in adulterio metuat suæ doti; id est, ne dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, et marito adjudicabat: interficere vero deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito: cui tamen id licuit ante Juliam legem. Ulpian. Regul. Tit. 6. Cato apud Gellium x. 23. Val. Max. VIII. 2. ubi insigne C. Marii judicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cum Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiasset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream sestertio nummo, Titinnium autem summa totius dotis damnavit: præfatus se hanc judicandi rationem secutum, quod sibi liqueret Titinnium impudicam eo animo duxisse, ut ejus doti insidias strueret.

Egomet mi] Ne verbera, plagas, necem subire cogar, aut saltem pecunia me redimere.

Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo,
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel judice vincam.

ego denique ipse mihi. Fugiendum est veste non cincta, et pedibus nudis: ne luant nummi, nates, vel demum existimatio. Miserum est deprehendi: vincam etiam Fabio judice.

NOTÆ

133 *Aut pyga*] Ne mihi perna succidatur; aut raphanismum patiar. De eo Juvenalis ante citatus.

Aut fama] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

134 *Fabio vel judice vincam*] Hunc celebrem eo tempore Jurisconsultum false notat Horatius: *vincam*, inquiens, *judice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, miserum esse deprehendi.

SATIRA III.

IN OBTRECTATORES ET SUPERCILIUM STOICUM.

Cum Tigellium ob summam levitatem et inconstantiam in dictis et factis reprehendisset, transit inde ad vituperandam consuetudinem pessimam istam et admodum vulgarem vitia vel levissima aliorum acutius observandi et acerbius perstringendi. Æquius est, inquit, si ob virtutes majores vitia leviora feruntur leniter: veluti, si quis est iracundior, aut ejus odor minus gratus est naribus acutis aliorum, aut in cultu corporis et vestitu parum elegans reperitur; idem forte est vir bonus, tibi amicus, et ingenio magno præditus; præsertim cum fortassis vitiis tute ipse labores, sive a natura insitis sive a mala consuetudine contractis. Quodsi imitamur amatorum aut parentum morem, qui vitia corporis amicarum et filiorum extenuant et elevant, adeo ut parcus nobis dicatur frugi, nimis sedulus et ardelio vocetur amicorum studiosus, vehementior in congressu et sermone liberior habeatur doli expers et generosus, pronior ad iram et jurgia numeretur inter animosos; hoc magis ad amicitiam conciliandam conservandamque valet, quam si contra virtutes amicorum in vitia detorquemus: si v. g. probus vocatur humilis et abjectus; cautus, stupidus; prudens et diligens in cavendis insidiis, fictus et astutus; non satis cautus et qui, quemadmodum ego sæpe, sed sine offensione, Mæcenatem interpello, amicum legentem aut meditantem sermone non necessario interpellat, molestus dicitur et sensus communis expers. Cum nemo sine vitiis sit; probetur is, qui minimis est infectus, et alter alterius vitiis ignoscat. Si enim, ex sententia Stoicorum, nos ceteri sumus stulti, nec a vitiis liberi esse possumus; cur non sumus æqui judices, et pœnas peccatis æquales irrogamus? Nam si insanus habetur, qui servum ob tepidum jus degustatum cruci affigit, nonne gravius est amicum pro levi errore odisse et fugere? Istud enim Stoicorum, omnia peccata esse paria, convellitur a natura rerum, sensu cujusque, ipsa utilitate communi et consuetudine populorum. Ad extre-

mum ridet Stoicorum fastum, qui sapientem solum jactabant esse divitem et regem, et dicit se malle esse stultum et privatum, quam cum Stoicis sapere et regnare.

OMNIBUS hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati;
Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris atque suam, non
Quicquam proficeret: si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, Io Bacche! modo summa

Cunctis hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare, semper renuant; minime rogati nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Augustus qui cogere potuisset, si rogaret per benevolentiam patris et suam, nihil obtinebat. Quod si placeret, ab ovo usque ad poma recitabat, Io Bacche, nunc suprema voce,

Sat. tertia Libri secundi in ed. Sanad.—2 *Ut vix inducant* codex vetustissimus Barthii.—7 '*Io Bacche* videtur fuisse initium Cantici: sic enim olim solebant et cantica et poëmata a primis vocabulis designare. Persius Sat. I. 96. Ovid. Trist. II. 261. Aristoph. Eq. p. 219. Nub. p. 108. Jam diu est, cum ex conjectura vere divinabam, sic esse corrigendum: *si collibuisset, ab ovo Usque ad mala iteraret, Io Bacche.* Quod ideo interpolatum credidi, quia plerumque Librarii *ter* et *cer* et *ler* et similia soliti essent compendiose scribere, conso-

NOTÆ

1 *Omnibus hoc*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hac, ut et in præcedenti, callidus ubique Horatius, et summe vafer, ab jocoso exordio quibus animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. Hic scopus est, Virgilium 'animæ dimidium suæ' tueri adversus obtrectatores quosdam, qui ingentis alioqui virum ingenii, ob leviora quæpiam vitia, iniquius vellicabant.

3 *Sardus Tigellius*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardinia patria. Neque certe idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius:* at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet; ille vero jam vita cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4 *Cogere posset*] Pro summa et Imperatoria auctoritate.

5 *Patris*] Patris sui per adoptionem, Julii nempe Cæsaris, a quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, et gratia singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6 *Ab ovo Usque ad mala*] A principio cœnæ ad finem. Poma et bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium vero cœnæ duci ab ovis, vel Cic. Epist. ad Pætum, IX. 20. satis ostendit: 'Integram famem ad ovum affero,' inquit. Hinc et Apuleius ova 'gustulum' cœnæ vocat. Vide Just. Lips. Antiq. Lect. lib. III.

7 *Citaret, Io Bacche*] Recitaret carmen ab ipsomet forte compositum,

Voce, modo hac, resonat quæ chordis quatuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut qui
Currebat fugiens hostem; persæpe velut qui
Junonis sacra ferret; habebat sæpe ducentos,

jam infima quæ resonat in fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, alias lentus incedebat, tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sæpius decem. Nunc jactitans reges

nautem tantum ponentes cum apice superne ascripto. Ergo *usque ad mala itaret* tandem est lectum; apice illo præ vetustate evanido et oculos fugiente. Quod cum adversus metri leges peccaret, laudabilem operam se navasse credidit, qui primus ad versum fulciendum *citaret* reposuit. Postea, ubi veterrimi codicis Reginensis copia mihi contigit, *citaret* quidem ibi inveni, sed ita ut tres priores literæ *cit* alia manu scriptæ sint; et ex spatio constet quatuor literas erasas fuisse, quæ vix aliæ quam *iter* esse potuerunt. Atque id quidem multis ostendi, quorum nemo dubitavit, quin, ut ante visum eum codicem correxeram, a prima manu *iteraret* fuerit scriptum. Quippe hoc vocabulum adeo apte, concinne, et quasi ad amussim sententiæ et verbis convenit, ut sine ullius codicis auctoritate merito foret recipiendum. *Ut ab ovo*, inquit, *ad mala iteraret, Io Bacche:* hoc est, *iterum iterumque cantaret:* neque enim per totam cœnam protrahi potuit una cantilena, nisi sæpe repetita. Noster II. Od. 19. 10. et sqq. Phædr. v. 7. 31. Apul. Met. XI. 'Carmen venustum iterantes.' Sulpic. Sev. Epist. II. Plaut. Casin. v. 2. Lucr. IV. 580. Noster I. Epist. 8.' *Bentl.* *Io Bacchæ* Turneb. XIII. 1. et ita Mediol. 1477.—8 Glarean. et multæ edd. vett. ante Lamb. *resonans.* Nec desunt, inquit Torrent. qui *resonent* legi velint, quo sensu nescio. Multi codd. etiam *resonans.* Lamb. *resonat chordis quæ quatuor.*—9 Chabot. *animi fuit illi.*—10 Lambinus: *persæpe velut si.*—11 'Vossianus codex, cujus variantes lectiones serius ad me

NOTÆ

sic incipiens, *Io Bacche:* vel cujus hoc esset epodium rhythmi, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrain, la reprise.* Apage qui legunt *Io Bacchæ*, id est, Bacchantes. Te vero, lector, ne moveat brevis syllaba in voce, *Bacche;* id enim et concinnum et elegans, cum ipsa formula citatur.

Summa Voce] Acutissima. Gall. *le dessus.*

8 *Resonat quæ chordis quatuor*] Tigellius voce pariter et fidibus canebat, tetrachordo scilicet, seu instrumento musico quatuor chordarum, modo supremas modo infimas tangens partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans; vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens atque attemperans.

Ima] Gravissima. Gall. *la basse.*

9 *Nihil æquale homini fuit illi*] Ille homo sibimet passim dissimilis erat, varius, inconstans.

Sæpe Currebat, &c.] Sallust. in Catilin. 'Citus modo, modo tardus incessus erat.' Cic. Offic. I. n. 131. 'Cavendum est autem ne aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates; quæ cum fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna significatio sit, non adesse constantiam.' Vide Senec. Epist. XXII.

10 *Velut qui Junonis sacra ferret*]

Sæpe decem servos: modo reges atque tetrarchas,
Omnia magna, loquens; modo, Sit mihi mensa tripes, et
Concha salis puri, et toga quæ defendere frigus,
Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses

et præfectos, et cuncta summa: mox vero aiebat: Adsit mihi tantum mensa tripes, et concha puri salis, ac toga quantumvis crassa quæ arcere frigus valeat. Huic

pervenerunt, pro *Habebat* corrupte habet *Halebat;* unde tamen fortassis emendandum est: *Alebat sæpe ducentos, Sæpe decem servos.* 'Alere servos' eleganter, ut Græci ad verbum βόσκειν οἰκέτας, Aristoph. Lysistrata, vs. 1205.' *Bentl.* '*Alebat* rarissima erat lectio, ideoque prælata a Bentleio, etsi et ista Membrana tantum illam repræsentaverat, ut vel ipse advertit.' *Gesn.*—

NOTÆ

Proverbium est: Ἡραῖον βαδίζειν, *Junonium, seu Junonis ad instar procedere:* inde natum, quod Junonii incessus gravitas et majestas celebretur. Virgil. Æneid. I. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitas idem refert Georg. III. 532. nimirum ob tarditatem. Hinc et virgines dictæ κανηφόροι, quæ gravi et lento gradu procedebant in Junonis sacris, imposita capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariæ. Cic. in Verrem: 'Erant præterea ænea duo signa, eximia venustate, virginali habitu atque vestitu: quæ manibus sublatis sacra more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ vocabantur.' Ovid. Met. II. 'Illo forte die castæ de more puellæ Vertice supposito festas in Palladis arces Pura coronatis portabant sacra canistris.' Ex his patet canephoras extitisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide II. Sat. 8. 14.

12 *Tetrarchas*] Præfectos quatuor provinciis.

13 *Sit mihi mensa tripes*] Paulo ante grandia et summa quæque in ore habebat: jam vero ait: Pauca et parva sufficiunt; modicam et vilem volo suppellectilem; satis mihi est una *mensa tripes, &c.* ut vulgo. Nam magnatibus non unica sed plurimæ, eæque uno pede nixæ, saltem quædam. Luxuriam istam proscribit Juvenalis Sat. I. 'latos sustinet orbes Grande ebur, et magno sublimis pardus hiatu.' Dio in Nerone refert, Senecæ affuisse mensas tripedes e cedro quingentas. Just. Lipsius ante cit. rem luculenter exponit: in cœnaculo, inquit, mensa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, et e simplici ligno, divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat argentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis, sustinebat.

14 *Concha salis puri*] Tenue salinum e concha, vel merus sal, pro omni obsonio. Vide II. Sat. 2. 17. 'cum sale panis Latrantem stomachum bene leniet.' Porro cur assidua veteribus et quasi sacra mentio salini et salis, intelliges, lector, ex Plutarcho, Sympos. v. 10. ubi et citatur Homerus 'salem divinum' nuncupans.

Toga crassa] Juvenal. IX. 28. 'pingues lacernas' vocat. Martialis IV. 19. 'pinguem Sequanicæ textricis alumnam' dicit.

15 *Decies centena*] Hic ut et alibi semper subaudi, 'millia sestertium.'

Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis: noctes vigilabat ad ipsum
Mane, diem totum stertebat; nil fuit unquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi, Quid tu?
Nullane habes vitia? Immo alia, et fortasse minora.
Mænius absentem Novium cum carperet; Heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mi ignosco, Mænius inquit.
Stultus et improbus hic amor est, dignusque notari.
Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis,

autem parco paucis contento si donasses decies centena, post quinque dies nihil supererat in crumena. Vigil traducebat noctes usque ad lucem matutinam: die vero integra dormiebat. Nihil unquam fuit æque sibi dissimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu autem quid? nullane habes vitia? Quin immo diversa habeo, nec forsitan leviora. Cum aliquando Mænius reprehenderet Novium absentem, quidam dixit: Heus tu non teipsum nosti? an velut incognitum nobis imponere contendis? Tum Mænius respondit, Ipse mihi indulgeo. Atqui, retulit alter, iste amor insanus est et iniquus ac reprehensionem meretur. Enimvero quandoquidem perspicis

15 Harl. 2, *Decies centena dedisset.*—20 Ald. et edd. fere omnes deinceps usque ad Lamb. *haud fortasse minora.* Sed Jannoct. duo Vatt. Faërn. Rainutii Card. et Torn. et Nicotian. Cleric. ap. Lambinum, omnes Cruquii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bentleii ad unum, omnes item antiquæ edd. ante Ald. *et fortasse minora.* Baxt. ex conjectura, *at fortasse minora.*—21 *Mævius* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Zarot. Mediol. 1477. Vet. Cruq. *Nevium* Venet. Glarean. Chabot. et edd. quædam vett.—22 Harl. 6. *an ut ignotus.*—23 *Mævius* in codd. et edd. ut supra, vs. 21.—25 *Cum tu* Harl. 3. *prætereas* conj. Meruii. *preci-*

NOTÆ

Interdum et 'decies' solummodo auctores scribunt, supple, 'centena millia sestertium,' ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. x. 'decies centena dabuntur.' Quæ summa ex Budæi supputatione facit monetæ nostræ Gallicæ 25000 *écus*.

16 *Quinque diebus Nil erat in loculis*] Hunc Tigellium omnino profusum ac prodigum ostendit Satira præcedens.

19 *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepsis eximia.

21 *Mænius absentem Novium*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. vs. 101. qui scurrilitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque divendita quam habebat residuam ad forum domo, unam sibi columnam excepit, e qua gladiatores spectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hic vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis perdito dicetur post in Sat. VI.

Absentem cum carperet] Mænius sic describitur dicax et vorax, I. Ep. 15. 'Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus: Pernicies, et tempestas, barathrumque macelli, Quicquid quæsierat ventri donabat avaro.' .... Mænius 'idem Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne Verterat in fumum et cinerem,' &c.

25 *Pervideas oculis mala lippus inunc-*

Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius? At tibi contra
Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paulo? minus aptus acutis
Naribus horum hominum? rideri possit, eo quod
Rusticius tonso toga defluit, et male laxus
In pede calceus hæret? At est bonus, ut melior vir

tua vitia, lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeo perspicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verum tibi vicissim accidit, ut etiam vitia tua alii pariter inquirant. Sic quidam aiunt: Ad iram ille paululum est pronior: parum idoneus naribus istorum hominum: illudi potest quod toga delabitur ei inconcinne tonso; atque laxior calceus pedi non bene inhæret. Sed probus est vir,

deas Harl. 6. et Acron. *prævideas* Bentl. ex conjectura Rutgersii et Heinsii. *pervideas* Harl. 2. 3. 4. 7. alii et edd. vett. Ita Nic. Heinsius ad Ovid. ex Ponto I. 7. 43. 'quanquam,' inquit, '*prævideas* sint qui legant: non male.' Deinde pro *mala*, quidam codd. Cruquii et Muret. *male;* et sic edidere Muret. Bentl. Heindorf. Wakef. et Kidd. Vid. Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. II. 170.—29 Bentl. conj. *aduncis* pro *acutis*.—34 'Lambini aliquot codices et

NOTÆ

tis] Quamvis optime videas tua mala, connives tamen ad illa, fingisque non videre, quasi *lippus*, habensque oculos mordaci pituita suffusos qua visus acies obtunditur et obscuratur.

27 *Aquila*] Acuto prorsus visu pollet. Plin. x. 3. Vide quæ annotavi IV. Od. 4.

Serpens Epidaurius] Metonym. pro quolibet serpente, seu potius, dracone, qui a δέρκειν, vel δρακεῖν, *videre*, nomen accepit; quasi ὀξὺ βλέπων, *acute perspiciens*. Hinc thesauris incubantes dracones, causa custodiæ, antiqui finxerunt. Fest. De Epidaurio serpente Liv. lib. XI. Epitome, Val. Max. I. 8. et alii. Nempe cum peste urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Æsculapius colebatur. Cumque numen invitarent ut Romam se conferret, serpens seu Æsculapius anguis specie conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insula Tiberis cum triduo visus esset, postea non comparuit. Illic autem posuerunt illius simulacrum.

29 *Iracundior est paulo*] His versibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minus aptus acutis Naribus horum hominum] Parum aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui *acutis* sunt *naribus*. Pers. Sat. I. 40. 'Rides, ait, ac nimis uncis Naribus indulges.'

31 *Rusticius tonso toga defluit, &c.*] Tria scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quod iracundior, quod morosior esset, quod corporis nitorem habitusque concinnitatem haud curaret. In hac porro cultus negligentia tria hic notantur: quod, rusticorum more, barba male tonsa, et capilli inæqualiter decurtati; quod toga non satis composita; quod calcei pedibus haud bene apti et accommodati. Ovidius: 'Ne vagus in laxa pes tibi pelle natet.'

32 *At est bonus, &c.*] Tres virtutes

Non alius quisquam: at tibi amicus: at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore: denique te ipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala; namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc prævertamur; amatorem quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc

inquam ego, adeo ut nemo sit probior: sed tibi amicus: sed mens magna tegitur eo corpore non ita belle composito. Uno verbo temet examina, utrum vitia quæpiam tibi natura ingeneraverit, vel prava consuetudo. Etenim filix comburenda crescit in agris incultis. Huc potius deveniamus, quod amatori conniventi vitia amicæ vel

Pulmanni Torrentiique, *Inculto latet hoc sub pectore;* atque ita quatuor ex nostris. Quod miror equidem Lambinum non improbasse, et Torrentium amplius etiam vulgato prætulisse. Nihil enim absurdius: et perinde esset ac 'ingens ingenium sub inculto hoc ingenio,' ut I. Epist. 3. 11. 'non tibi parvum Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.' Pectus enim ipsum ingenium notat: ut I. Epist. 4. 6. 'Non tu corpus eras sine pectore.' i. e. sine mente, sine ingenio. Ovid. Met. XIII. 290. 'Artis opus tantæ rudis et sine pectore miles Indueret?' Recte ergo cum melioribus membranis et priscis editionibus, *sub inculto corpore:* ut ad 'rusticiorem tonsuram, togam defluentem,' et 'laxos calceos' referatur. Porro sæpius hæc duo vocabula a Librariis permutantur; ut apud Virgil. Æn. VII. 349. 'Ille inter vestis et levia pectora lapsus.' Pieriani aliquot codices 'corpora' habuerunt.' *Bentl. sub pectore* multo plures et emendatiores codd. Torrentii, et Harl. 2. 7. *deinde teipsum* exemplar optimum Torrentii.—35 Exc. Sax. *insederit olim;* et ita Lambert. Bos, p. 57. 'Si quid veri habeat lectio *insederit;* 'naturam vitiorum' interpretabimur vitia naturalia, vitiosamve naturam.'

NOTÆ

affert conspicuas, quarum splendor leviores nævos debeat obtegere et compensare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos observantissimus; erat ingenio grandi præditus.

37 *Neglectis urenda filix innascitur agris*] Sicut inutiles et noxiæ herbæ crescunt in agro inculto; sic vitia in animo Philosophiæ documentis ac virtutibus non imbuto.

38 *Amatorem quod amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia*] Theocrit. Idyll. VI. Ἔρωτι Πολλάκις . . . τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. *Amori sæpe non pulchra pulchra videntur.* Idem Idyll. X. 'o Bombyce venusta, omnes te Syram vocant, macram, sole adustam: ego vero solus dico te flavam esse sicut mel.'

39 *Aut etiam ipsa hæc Delectant*] Cic. I. de Nat. Deor. n. 80. 'Nobis . . . qui adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus; illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus . . . dilexit municipem tuum Roscium . . . huic pulchrior Deo? At erat, sicut hodie est, perversissimis oculis. Quid refert, si hoc ipsum salsum illi et venustum videbatur?' Huc etiam pertinet, quod scribit Lucret. in fine lib. IV. 'Nam divinitus interdum Venerisque sagittis Deteriore fit ut forma muliercula ametur, . . . Quod sa-

Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnæ.
Vellem in amicitia sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitium, non fastidire: strabonem
Appellat Pætum pater; et Pullum, male parvus
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim
Sisyphus: hunc Varum, distortis cruribus; illum

maxima non videntur, quin et jucunda sunt: quemadmodum Balbino polypus Agnæ. Optarem ut sic deciperemur erga amicos: et virtus decorum nomen imposuisset isti errori. Verum enim debemus non aspernari vitium amici, si aliquod inest; velut pater filii nævos haud fastidit. Strabonem pater vocat pætum: et pullum dicit qui filium habet pusionem, qualis abortivus extitit pridem Sisyphus: hunc, qui distortis est cruribus, appellat varum: illum vero, male nixum pravis talis, balbu-

Gesn.—37 *Arsura* Harl. 7.—40 *Agnæ* omnes codd. Torrentii præter duo, et edd. vett. sed Græcum est Ἀγνή.—43 *Ac* codd. quidam et edd. etiam Vet. Comb.—44 *Si quod sit vitii* edidit Cuning. ex conjectura. *Si quid sit vitium* Harl. 4.—47 Antiquissimi codd. Torrentii *Sisypus.*—48 *Balbuttit* duo fidelissimi codd. Torrentii. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. *pravis f. m. talis.* Pro *Scaurum* Dacerius *Scaulum;* Rutgersius *Hillum.* Cuning. *talis male ful-*

NOTÆ

perest consuetudo concinnat amorem.' Et paulo ante: 'Nam faciunt homines pleramque cupidine cæci; ... Pravas turpesque videmus Esse in deliciis.'

40 *Balbinum polypus Hagnæ*] Hagnæ amicæ polypus, licet fœtens, delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo, vide Epod. XII.

41 *In amicitia sic erraremus*] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, obvelantes.

Isti Errori nomen virtus posuisset honestum] Quintil. III. 7. 'Quia sit quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proxima derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus. Quæ eadem etiam contra valent.'

44 *Strabonem Appellat Pætum*] 'Strabo,' cujus oculi sunt distorti. Gall. *louche.*

45 *Pætum*] Cujus oculi sunt semiclausi, leviter declinati; item qui tremuli huc et illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuisse non sine aliqua gratia et decore, aiunt.

Pullum] Sueton. Calig. cap. 13. 'Exoptatissimus erat princeps, ... quod infantem plerique cognoverant ... super fausta nomina, sidus, et pullum, et puppum, et alumnum appellabant.'

Male parvus] Nanus, pusio, pumilio: quasi 'abortivus,' cui justam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare solet.

47 *Sisyphus*] Filius M. Antonii Triumviri, statura quidem fuit duntaxat bipedali, sed ingenio acutissimo; unde nomen, quod perinde callidus esset ac Sisyphus ille fabulosus, de quo II. Od. 14. et Epod. ult.

Varum] Qui pedes habet introrsum retortos.

Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.
Parcius hic vivit? frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulo est? concinnus amicis
Postulat ut videatur. At est truculentior, atque
Plus æquo liber? simplex fortisque habeatur.
Caldior est? acres inter numeretur. Opinor,
Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus, atque
Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
Nobiscum vivit? multum est demissus homo: illi

tiendo scaurum nuncupat. Sic igitur si quis amicorum parcius victitat; appelletur frugalis. Qui tantulum importunus atque jactabundus fuerit, dicamus: cupit lepidus videri familiaribus, sed est asperior et paulo liberior; is æstimetur sincerus et animosus: ferventior est; inter fortes censeatur. Hoc, ut arbitror, et amicos sociat et consociatos retinet. At nos ipsas virtutes male interpretamur, et vas purum inficere volumus. Si bonus aliquis nobiscum vivit; homo est abjectus valde, inqui-

tum.—54 Cuning. e conjectura edidit: *jungat, junctos et servet amicos.*—56 Unus Bland. Cruquii, *Sincerum cupimus vas incurtare,* cum hac annotatione: 'imminuere.'—57 Codex vetustissimus Bland. Cruquii, unus Jacobi Carondeletii ap. Torrent. *multum demissus homo ille;* et sic edidere Cruq. Bentl. Wetzel. et Kidd. interpunctione posita post *ille.* Multi codd. et edd. vett. etiam non agnoscunt τὸ *est*, in his Lamb. Torrent. Glarean. Venet. ap.

NOTÆ

48 *Scaurum*] Talos habentem extantes, vel inversos ac tortuosos.

Balbutit] Invidiæ minuendæ causa balbutiendo Scaulum vocat, *l* pro *r* pronuntians: quod familiare est balbis. Porro nobiles Romæ fuisse Strabones, Varos, Scauros, Pætos, nemo nescit.

49 *Ineptus*] Cic. II. de Orat. 'Qui aut tempus quid postulet non videt, aut qui plura loquitur, aut se ostentat; aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est, is ineptus dicitur.'

50 *Concinnus*] Commodus, se attemperans moribus et ingenio eorum quibuscum versatur ac vivit. Gall. *de bonne humeur, complaisant, de bonne compagnie.*

52 *Liber*] Libere veritatem eloquens.

55 *Invertimus*] Ipsa bona detorquemus in malum.

56 *Sincerum cupimus vas incrustare*] Similes sumus ei qui vasi puro tectorium induceret impurum; adeoque inquinaret alioqui bonum et sincerum per sese, male incrustando. Lucil. 'regionibus illis Incrustatu' calix ruta caulive bibetur.'

57 *Illi Tardo, cognomen pingui damus*] Si quis tardior in deliberando, hunc stupidum vocamus, cum prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Quæst. Acad. IV. 'Vide quam sit cautus is quem isti tardum vocant.'

Tardo, cognomen pingui damus: hic fugit omnes
Insidias, nullique malo latus obdit apertum?
(Cum genus hoc inter vitæ versetur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina) pro bene sano
Ac non incauto, fictum astutumque vocamus.
Simplicior quis, et est, qualem me sæpe libenter
Obtulerim tibi, Mæcenas, ut forte legentem
Aut tacitum impellat quovis sermone? molestus!

mus. Isti lento damus cognomen crassi. Ille dolos omnes eluctatur, et nemini improbo expositum latus præbet, quamvis conversetur cum iis hominibus apud quos regnant vehemens invidia et criminationes: hunc non prudentem et cautum, sed versipellem et malitiosum dicimus. Si quis apertior, (qualem non raro tibi me sponte exhibui, o Mæcenas,) ut lectioni vacantem vel cogitabundum fortassis interpellet, quacumque allocutione importunus; dicimus: sensu communi omnino est ille

Zenn. R. et H. Steph. et Dunster.—58 *Tardo ac cognomen pingui* ex conj. edidit Bentl. *pinguis* codex Turnebi, Adv. XIX. 4. unus Jacobi Carondeletii ap. Torrent. Vet. Comb. Chabot. et Lamb.—60 Vetustissimus Bland. Cruquii *versemur*, quod recepit Bentl. ne *versetur* haberetur pro Passivo.—63 *Simplicior siquis*, qualem me edd. vett. Venett. Glarean. Chabot. al. *Simplicior quis at est, qualem me* primus edidit Lambinus ex codd. suis; et sic est in Bentleii Regin. a m. sec. *Simplicior quis et est; qualem me* omnes codd. Cruquii, Torrentii, et Bentleii præter unum, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et sic edidit et interpungit Bentl. *qualem me ... Mæcenas* parenthesi sumptis. Bentleium secuti Dunster, Francis, et Kidd.—65 *Aut tacitum appellet* Lamb. ex uno codice; et sic Acron et Chabot. et conj. Cuning. '*Aut t. impellat* omnium membranarum lectio est; atque ita editi vetusti. Nullo tamen modo consistere hanc posse, judicavit Lambinus. Quippe 'impellere,' cum ad corpus refertur, est ictu quodam urgere, trudere, percellere: cum ad animum, suadere, movere, incitare: quorum utrumvis a loci hujus sensu alienum credidit. Quare idem reposuit *appellet*, ingeniose quidem et docte: in quo ab uno codice scripto se adjutum narrat, utpote qui habuerit *appellat*. De codice autem (non enim nominat) fides penes auctorem esto: ceterum valde favet huic correctioni Acron Scholiastes, cujus verba sunt: 'Si quis libere et sine observatione temporis appellaverit amicum suum .... siquis est simplex, ut legentem, aut cogitantem molestus interpellet; statim eum carere communi sensu dicimus.' Recte ergo et apposite ad sententiam Lambinus. Vide tamen, siquid et nos afferamus, quod aut melius aut certe non deterius esse videatur. Lego itaque: *ut forte legentem Aut tacitum impediat, quovis sermone molestus.* Enimvero hoc commodi habet nostra conjectura, quod a recepta lectione minimum abscedit: neque vero precario admitti postulat, sed suo jure et magnis auctoribus se tuetur. Charisius lib. v. p. 261. ubi idiomata accusativi casus recenset, 'impedio legentem,' exempli loco profert. Id

NOTÆ

63 *Simplicior*] Non dissimulator, aut assentator, qui 'tempora fandi mollia' et commoda non observans amicum interpellet seria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me sæpe, &c.] Dum ita semetipsum accusat Horatius, callide removet a se astutiæ et calliditatis opinionem et famam, qua eum nonnulli aspergebant: atque ipsum Mæcenatem adhibet testem suæ simplicitatis.

Communi sensu plane caret, inquimus. Eheu
Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum est,
Cum mea compenset vitiis bona, pluribus hisce
(Si modo plura mihi bona sunt) inclinet: amari
Si volet hac lege, in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum
Postulat, ignoscet verrucis illius: æquum est,
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Denique, quatenus excidi penitus vitium iræ,
Cetera item nequeunt stultis hærentia; cur non
Ponderibus modulisque suis ratio utitur? ac, res

destitutus. Eheu quam injustam conditionem nobis statuimus imprudenter! nullus enim sine vitiis nascitur: atque is, qui levioribus premitur, perfectissimus habetur. Benignus amicus, ut par est, meas virtutes cum vitiis comparans, in illas majores (si quidem majores habeo virtutes quam vitia) propendeat, si diligi cupiat: ac pari conditione in eadem libra ponderabitur. Quisquis petit amicum non lædere suis tuberibus, parcat ejus verrucis. Justum est ut qui postulat indulgentiam suis delictis, is parem referat. Denique quoniam omnino resecari vitium iracundiæ, aliaque stultis inhærentia minime possunt; quare non ratio adhibet examen et judicium

autem ex hoc Flacci loco desumtum esse videatur.' *Bentl.* Venet. ap. Zeun. *Aut t. impellam.* Harl. 2. 7. *modestus.*—74 'Editiones credo omnes post Aldum exhibuerunt *ignoscat*. At vetustiores Venetæ duæ cum Loscheriana, *ignoscet;* quod Pulmannus in suis omnibus, Bersmannus in duobus reperit. Ceteri tacent. At quam bona fide, ex meis quoque discere potes; quorum melior majorque pars *ignoscet* clare præferunt. Atque id altero lenius et urbanius. Civile enim magis est, Futuris quam Imperativis præcipere, idque Horatio solenne: ut I. Epist. 18. 37. Art. Poët. 385.' *Bentl.*—76 Edd. vett.

NOTÆ

68 *Vitiis nemo sine nascitur*] Demosthen. de Corona: Μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐστὶ θεῶν: Nihil peccare Deorum est. Propert. 'Unicuique dedit vitium natura creato.' Huc pertinet quod ait Juvenalis Sat. XIV. 'Mitem animum et mores modicis erroribus æquos Præcipit.'

73 *Tuberibus*] Vitiis paulo majoribus. 'Tuber,' Gall. *une bosse*. Potest etiam referri huc quod Plinius XIX. 2. callum terræ vocat 'tubera.' Gall. *des truffes*.

74 *Verrucis*] Minoribus vitiis. 'Verruca,' caruncula callosa. Gall. *un poireau*. Agell. III. 7. 'Ire jubeas milites ad verrucam illam: sic enim M. Cato locum editum appellat;' nempe ob similitudinem.

78 *Ponderibus modulisque suis*] Ita exprimitur egregie animi pars seu facultas æstimatrix rerum, qua de singulis judicat, et expensis hinc et inde momentis quæ potiora sint, arbitratur, censet, decernit, statuit: Græcis κριτήριον· 'hoc veritas di-

Ut quæque est, ita suppliciis delicta coërcet?
Si quis eum servum, patinam qui tollere jussus
Semesos pisces tepidumque ligurrierit jus,
In cruce suffigat, Labeone insanior inter
Sanos dicatur. Quanto hoc furiosius atque
Majus peccatum est? Paulum deliquit amicus;
(Quod nisi concedas, habeare insuavis, acerbus;)

suum, atque pœnis cohibet peccata, secundum rei cujusque meritum? si aliquis cruce plectat eum famulum, qui, jussus auferre catinum, delibarit semesos pisces, et jusculum adhuc tepens; ille dementior Labeone putabitur a sapientibus. At quanto gravius illo et tetrius est delictum istud? amicus peccavit aliquantulum; quod si non ignoscas, censeberis amarior et ferocior; aversaris et fugis non secus ac Dru-

ap. Zeun. *quatinus*.—79 *Utcumque est* Harl. 2.—81 Codd. plurimi ap. Torrent. *ligurierit*, simplici *r*.—82 *Labione* Glarean. *Labieno* conj. Bentl.—83 Antiquissimus Bland. Cruquii τὸ *hoc* delet.—85 ' Bentleius *acerbus* refert ad seq. *odisti*, non male. Atque idem pro *Quod* conj. *Quoi*, i. e. *Cui*.' Zeun.—

NOTÆ

gnoscitur,' inquit Laërt. in Zen.

80 *Si quis eum servum, &c.*] Quamvis in servos jus vitæ ac necis habeant domini, ne tamen in eos sæviant quasi tyranni, monet eleganter Macrob. Saturn. I. 11. ' Non quantum decet, sed quantum libet exercere volumus in servos . . . virga murmur omne compescitur . . . tussis, sternutamentum, singultus magno malo luitur,' &c.

81 *Ligurrierit*] A Gr. λείχειν, *lingere*, Gall. *lécher*, vel ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, quod *suave* significat. A Liguribus populis non nisi ineptus quispiam et indoctus crediderit posse deduci. *Ligurrierit jus*] Gall. *qui aura trempé ses doigts dans la sauce*.

82 *In cruce suffigat*] Crux differebat a furca sive patibulo. Hoc erat stipes rectus habens duo cornua, inter quæ inserebatur cervix facinorosi, manus autem ramis illis seu cornibus alligabantur. Itaque nequam gestans furcam seu patibulum virgis cædebatur a conservis, aut etiam a carnifice: postea vero in crucem interdum agebatur, clavis in ea confixus. Isidor. Orig. v. 27. ' Patibuli minor pœna quam crucis. Nam patibulum statim appensos exanimat strangulando: crux autem suffixos diu torquet et cruciat.' De his multa erudite Salmas. Epist. ad Th. Barthol. item J. Lips. de Cruce.

Labeone insanior] M. Antistius Labeo, Jurisconsultus, tam petulanti lingua et pervicacia, ut in Augustum multa effutiret, ejusque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio LIV. Gellius XIII. 12. ' Agitabat hominem libertas quædam nimia et vecors, usque eo ut D. Augusto jam principe et Remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.'

Inter Sanos dicatur] Vult enim sana mens ut nec frustra loquare quod inutile fore cognoscitur, nec temere Principem offendas; denique memi-

Odisti et fugis, ut Rusonem debitor æris?
Qui, nisi, cum tristes misero venere Kalendæ,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo historias, captivus ut, audit.
Comminxit lectum potus, mensave catillum
Evandri manibus tritum dejecit; ob hanc rem,
Aut positum ante mea quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minus hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit? aut si
Prodiderit commissa fide? sponsumve negarit?
Quis paria esse fere placuit peccata, laborant,

sonem pecuniæ debitor: qui, quoties tristes Kalendæ infelici advenerunt, nisi fœnus aut pecuniam creditam undecumque expedit, veluti captivus cogitur auscultare importunas scriptiones, protenso collo. Lectum discubitorium urina inquinaverit ebrius, vel mensa detruserit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quod esuriens præripuerit pullum in mea parte patinæ constitutum, an amicus idcirco minus dulcis mihi fuerit? Ergo quid agam si furatus sit quidpiam, vel si credita fidei suæ revelarit, aut promissis non steterit? Qui contendunt paria esse delicta,

86 *Drusonem* Aldus demum invexisse videtur; ita tamen habent Bentleii Magdal. Petrens. et Battel. *Rusonem* exhibent Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Bentleii præter tres, omnes fere Cruquii, nonnulli ap. Torrent. et edd. antiq. *Rufonem* Venett. 1477. 1478. 1479. *Rissonem* aliquot ap. Torrent. et Venet. 1490. *Russonem* reliqui Torrent. *Ruffonem* Locher.—91 *Evandri manibus tortum* conj. Bentl. sed vulg. servat.—94 Cuning. *Quid faciam, furtum si fece-*

NOTÆ

neris quod docet Cato: 'Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.'

86 *Rusonem*] Fœnerator ille improbissimus, perinde ac ineptissimus historiarum scriptor, solebat a debitoribus exigere, si non solverent, ut se legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco durissimæ.

87 *Tristes Kalendæ*] Quod eo tempore fœneratores usuras colligerent, debitoresque vexarent. Vide Not. Epod. II. vs. ult.

88 *Mercedem aut nummos*] Fœnus, vel summam creditam.

89 *Porrecto jugulo*] Vel quasi attentior observantiorque; vel quasi captivus et jugulari paratus. Epist. ad Pis. 'Indoctum doctumque fugat recitator acerbus. Quem vero arripuit, tenet occiditque legendo.'

91 *Evandri manibus tritum*] Antiquitate pretiosum, fabricatum scilicet tempore Evandri, qui ab Arcadia profectus, avitoque pulsus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca in quibus Roma nunc est, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. VIII. Evander Atheniensis plastes a M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96 *Quis paria esse, &c.*] Jam transit ad refellenda quædam Stoicorum placita. Cic. de Finib. IV. Zeno Stoicæ disciplinæ antistes sic statuit: 'Æque

Cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas, justi prope mater et æqui.
Cum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter
Unguibus et pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quæ post fabricaverat usus;
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,

hærent quando venitur ad inquisitionem veritatis. Sensus communis et mores reclamant, ipsaque utilitas, quæ fere est parens justi et æqui. Quando e primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus, pro glande et cubili certabant unguibus et pugnis, tum fustibus, ac subinde armis quæ demum indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula et appellationes quibus significarent sermonem et cogitatio-

rit; eumque secutus Sanad.—97 Harl. 2. *Cum ventum ad usum est.*—106 *Neu*

NOTÆ

miseros esse omnes qui non sunt sapientes:' contra, 'sapientes omnes summe beatos esse: recte facta omnia æqualia: omnia peccata paria.'

97 *Sensus moresque repugnant*] Cic. mox cit. 'Hæc magnifice primo dici videntur, considerata minus probantur. Sensus enim cujusque, et natura rerum, atque ipsa veritas clamat, quodammodo non posse adduci ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil interesset.'

98 *Utilitas, justi mater*] Ex opinione quorundam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem a natura esse justum. Vide Cic. de Leg. I. 'Lex est ratio summa, insita in natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria....: a lege ducendum est Juris exordium. Ea est enim naturæ vis, ea mens ratioque prudentis, ea juris atque injuriæ regula.'

99 *Cum prorepserunt, &c.*] Primos homines e terra formatos eductosque vi solis, existimabant Phœnices et Ægyptii.

100 *Mutum et turpe pecus*] Rudes ac stupidos instar pecudum. Cic. de Invent. I. 'Fuit quondam tempus, cum in agris passim homines bestiarum more vagabantur, et sibi victu ferino vitam propagabant.' Tusc. v. init. 'O vitæ Philosophia dux, ... tu urbes peperisti; tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti; tu eos inter se primo domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum et vocum communione junxisti: tu inventrix legum,' &c.

Glandem] Is primus fuit hominum cibus. Plin. XVI. 5. Lucret. lib. v. 'Glandiferas inter curabant corpora quercus.' Vide Juvenal. Sat. VI. 10. et Sat. XIII. 57.

101 *Unguibus et pugnis*] Lucret. lib. v. 'Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt, Et lapides, et item sylvarum fragmina rami.'

102 *Armis, quæ post fabricaverat usus*] Artis ferrariæ antiquitatem probat sacer contextus. Genes. IV. 22. 'Tubalcain fuit malleator et faber in cuncta opera æris et ferri.' Lucret. cit. 'Posterius ferri vis est ærisque reperta: Et prior æris erat, quam ferri cognitus usus, Quo facilis magis est natura, et copia major.'

103 *Donec verba, quibus, &c.*] Lucret. cit. lib. v. 'Proinde putare ali-

Nominaque invenere: dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, et ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si fastosque velis evolvere mundi.

nes suas. Postea incœperunt bello abstinere, urbes moliri, leges condere, ne ullus esset fur, latro, mœchus. Etenim ante Helenam mulieres fuerunt causa bellorum funesta. At illi interciderunt obscura morte, quos ruentes in libidinem obviam, belluarum instar, prosternebat viribus superior, tanquam taurus in armento. Leges institutas contra injustum confitearis oportet, si mundi tempora

quis fur esset, neu latro duo optimi codd. Torrentii.—107 Lambinus in ed. pr.

NOTÆ

quem tum nomina distribuisse Rebus, et inde homines didicisse vocabula prima, Desipere est: nam cur hic posset cuncta notare Vocibus, et varios sonitus emittere linguæ; Tempore eodem alii facere id non quisse putentur?' Et paulo post: 'Postremo quid in hac mirabile tantopere est re, Si genus humanum, cui vox et lingua vigetur, Pro vario sensu varias res voce notaret; Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum Dissimiles soleant voces variasque ciere, Cum metus aut dolor est, et cum jam gandia gliscunt?'

105 *Oppida cœperunt munire*] Vide Juvenal. Sat. xv. 151. &c.

Oppida] Ab ope dicuntur, quod opis causa, tutiorisque habitationis muniantur: ex Varrone de Ling. Lat. lib. IV. Festus autem ex Cicerone dici ait, quod opem præbeant, quodque suas opes illuc conferant homines.

106 *Latro*] Nomen hoc alii deducunt, seu quod latenter insidias struat, seu quod a latere adoriatur prætereuntes; Isidor. Fest. Prisc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac satellites, Regis aut Principis latus stipantes, qui inde 'latrones' olim dicti, quasi 'laterones:' Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107 *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helena Trojani excidii causa, I. Od. 15. Sæpius autem fœminas bellis occasionem dedisse, liquet ex Herodot. lib. I. Athen. XIII. I. item ex Sacris Paginis. Genes. cap. XXXIV. Judic. cap. XIX. et XX.

108 *Ignotis perierunt mortibus*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui scriberet Historias priorum temporum.

111 *Jura inventa metu injusti*] Conditas leges ad coërcendas injurias et injustas actiones, pro publica utilitate et societate constabilienda.

112 *Fastos evolvere*] Evolvere scilicet involutas et complicatas membranas, in quibus scripta ratio temporum Historiaque continetur.

Nec natura potest justo secernere iniquum,
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis.
Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divum sacra legerit. Adsit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne scutica dignum horribili sectere flagello.
Nam, ut ferula cædas meritum majora subire

et annales perscruteris. Neque valet natura distinguere æquum ab injusto, sicut discernit bonum a malo, et res evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit istud, quod tam graviter delinquat is qui novellas brassicas disruperit in alterius hortulo, quam ille qui noctu rapuerit Deorum sacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens: neque gravibus flagris cædas eum qui lorum duntaxat meritus est. Etenim haud metuo ne ferula tantum plectas graviori dignum casti-

cunnus deterrima belli; sed omnes codd. et edd. reliquæ *teterrima*.—116 'Acutissimus Heinsius ex conjectura: *Qui t. f. a. infregerit horti.* Recte, opinor: quod et ipse ante visum ejus codicem de meo excogitaram. Syllaba *in* absorpta est ab ultima vocis præcedentis. Ovidius Met. x. 190. 'Ut si quis violas, riguove papaver in horto, Liliaque infringat, fulvis hærentia virgis.' Cicero pro Cornelio Balbo c. 6. 'Est enim hujus sæculi labes quædam et macula, virtuti invidere, velle ipsum florem dignitatis infringere.' At 'frangere flores' non memini legisse: adde, quod versus ex hac correctione dulcior et numerosior incedit.' *Bentl.*—117 Harl. 2. 3. 4. 6. omnes Bersmanni, plus decem Bentleii, Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. Locher. Bentl. et Kidd. *sacra divum.* Unus Bentleii et edd. post Aldum: *divum sacra.* Magdal. ap. Bentl. *sacra deum nocturnus legerit.* Cu-

NOTÆ

113 *Nec natura potest justo secernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoscimus quid nobis sit bonum, utile, jucundum: quid contra malum et adversum: at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. v. 'Peccatum non imputabatur, cum lex non esset.' et cap. VII. 'Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.'

117 *Sacra legerit*] Sacrilegium perpetrarit.

118 *Pœnas irroget æquas*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contra Stoici, apud Cic. pro Muræna, n. 91. 'Omne delictum scelus esse nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit, quam eum qui patrem suffocaverit.' Istam vero disciplinam austeriorem hauserant e legibus Draconis, cuilibet peccato vel leviori pœnam statuentis mortem: unde non atramento sed sanguine scriptas aiebat Demades. Ita Plutarch. in Solone.

119 *Scutica*] Σκύτος, *corium;* e quo flagellum levius.

Horribili flagello] Nimirum e virgis fascibusque magistratuum, 'flagellis triumviralibus.' IV. Od. 4. Quod quidem et ignominiam et pœnam atrociorem inurebat.

Verbera, non vereor; cùm dicas esse pares res
Furta latrociniis, et magnis parva mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. Si dives qui sapiens est,
Et sutor bonus, et solus formosus, et est rex;
Cur optas quod habes? ¶ Non nosti quid pater, inquit,
Chrysippus dicat: Sapiens crepidas sibi nunquam
Nec soleas fecit; sutor tamen est sapiens. ¶ Quo?

gatione; siquidem asseveras æqualia esse latrociniis furta; et prædicas eadem te falce amputaturum magna et parva crimina, si regnum tibi deferant homines. At enim si sapiens quisque est opulentus, et peritus sutor, et solus pulcher, immo etiam rex, quare petis id quod possides? Ohe, respondet ille: nequaquam intelligis quid loquatur magister Chrysippus. Sapiens nunquam sibi fecit crepidas aut soleas; sapiens tamen sutor est. Qua ratione? Quemadmodum licet taceat Hermogenes,

ning. ex conj. *sacra Dis sublegerit.*—128 'Ita quidem editi: *sutor tamen est sapiens. Quo?* sed lege cum Bland. Cruquii et cod. Colleg. Trinit. *sutor tamen est sapiens. Qui?* Id est: quomodo, quo pacto, qua ratione? Terent. Andr. v. 4. 50. At *Quo* nunquam valet, quo pacto? sed, quem ad finem? quod ab

NOTÆ

122 *Furta latrociniis*] Fures agunt clam, et surripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quanto vero hi quam illi nocentiores sint, nemo non sentit: quod tamen Stoici negabant.

123 *Falce simili*] Æquali severitate, pœnam eandem statuendo, gravem scilicet, tam parvis quam majoribus peccatis: quod rationi repugnat, ut ante dictum est.

124 *Si dives qui sapiens, &c.*] Ex occasione deridet aliud Stoicorum placitum, 'solum sapientem esse regem et omnia.'

126 *Non nosti quid, &c.*] Stoicus respondet: Mentem et disciplinam nostram parum capis.

Pater] Sectæ nostræ princeps.

127 *Chrysippus*] Zenonis discipulus. De quo Laërt. lib. VII. 'Nisi Chrysippus fuisset, porticus non esset.' Cic. Academ. Quæst. IV. n. 78. 'Fulcire putatur porticum Stoicorum.' Ibid. paulo ante: 'De eo queri solent Stoici: dum studiosa omnia conquisierit contra sensus et perspicuitatem, contraque omnem consuetudinem, contraque rationem, ipsum sibi respondentem, inferiorem fuisse; itaque ab eo armatum esse Carneadem.' De Nat. Deor. I. 'Stoicorum somniorum vaferrimus interpres.' Et postea: 'Zeno Chrysippum nunquam nisi Chesippum vocat.' Quintil. I. 1. et alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas sibi, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Crepidas, soleas] Κρηπὶς, *fundamentum, basis*. Gell. XIII. 20. ait, *soleas* a Romanis, a Græcis autem *κρηπῖδας*, *crepidas*, seu *crepidulas*, vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cetera prope nuda, et teretibus habenis juncta sunt. Porro primam corripi syllabam, certe contra etymon, ut patet. Idem testatur illud calceamenti genus proprium philosophis extitisse. Declarat et Persius Sat. I. 127. 'Non

¶ Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni
Abjecto instrumento artis, clausaque taberna,
Sutor erat; sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex solus; sic rex. ¶ Vellunt tibi barbam

nihilominus est bonus cantor ac musicus: sicut etiam Alfenus ille solers, relicto quolibet artis suæ instrumento, et clausa taberna, erat sutor; ita sapiens artifex est cujusvis operis perfectissimus, ita rex solus. Attamen barbam tibi vellunt petu-

h. l. alienum est.' *Bentl.*—130 *Alfinius Varrus* quatuor codd. Blandd. Cruquii in annot.—131 Antiquissimus Bland. *clausaque ustrina.*—132 *Tonsor erat* Bentl. ex uno cod. Cruquii, Acrone, et Reg. Soc. *sic protinus omnes* Cuning. ex codd.—133 *Est opifex: sic rex solus* Ald. Venet. ap. Zeun. Glarean. et plurimæ deinceps edd. *Est opifex solus; sic rex* omnes codd. et edd. antiquiss. '*Vellent* legitur in aliquot codicibus; sed in longe pluribus *Vellunt*, quod idem habent omnes fere editiones. At pæne in omnibus omnino libris extat *Vellent*. Totus tamen contextus efflagitat *Vellunt*. Hæc enim subsequuntur, 'coërces,' 'urgeris,' 'rumperis,' 'latras.' Et ut verbo dicam, Poëta, Stoico respondens, non quid pueri ei facturi sint, sed quid facere consueverint, exponit. Atque hoc ipsum *Vellunt* plane denotat. Illud autem Interpolatori præbuit causam mutandi præsens tempus in futurum, quod constabat, a pueris Stoico barbam non velli.' *Cuning.* *Vellent* Bentl. in ed.

NOTÆ

hic qui in crepidas Graiorum ludere gestit.'

129 *Hermogenes*] Cantor et musicus iste etiam dum tacet, peritus est tamen canendi et modulandi: sive; canoram habet vocem atque musicorum solertiam modulorum.

130 *Alfenus*] Hunc salse mordet et vellicat, quasi aliud agens. Alfenus cognomento Varus egregie a Virgilio canitur Eclog. 9. olim Cremonæ sutrinam exercuerat; sed quod valebat ingenio, vilem artem pertæsus Romam venit, ubi factus Servii Sulpitii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus, ut habet Gellius VI. 5. juris scientia clarus evasit, summo etiam Consulatus honore perfunctus.

133 *Solus; sic rex*] Non tantum sapiens eligi rex poteat, sed est solus eo nomine dignus. Cic. de Finib. III. in fine: 'Rectius enim sapiens appellabitur rex quam Tarquinius, qui nec se nec suos regere potuit: rectius magister populi (is enim est Dictator) quam Sylla, qui trium pestiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magister fuit: rectius dives quam Crassus, qui nisi eguisset, nunquam Euphratem nulla belli causa transire voluisset. Recte ejus omnia dicentur, qui scit uti solus omnibus. Recte pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta sunt pulchriora quam corporis: recte liber, non obediens cupiditati: recte invictus, cujus etiamsi corpus constringatur, animo tamen vincula injici nulla possint,' &c.

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: Quanquam te jactas regem, o Stoice, tibi tamen impune illudunt pueri; sicut solent fatuos sectari, et insultare.

Vellunt barbam] Barbatos fuisse Philosophos dixi, ad Pers. Sat. IV. init. 'Barbatum hæc crede magis-

Lascivi pueri: quos tu nisi fuste coërces,
Urgeris turba circum te stante, miserque
Rumperis, et latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam; dum tu quadrante lavatum
Rex ibis, neque te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum, sectabitur; et mihi dulces
Ignoscent, si quid peccaro stultus, amici;

lantes pueri; quos baculo si non abigas, premeris turba circumsistente, et infelix vociferando frangeris, o magnorum regum maxime. Ne prolixior sim, quamdiu te lavatum ibis, o rex, dato quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi quoque amici faciles indulgebunt, si quoddam stultus ego admisero

pr. Cantab. 1711.—134 Bentl. Heindorf. et Kidd. *ni fuste coërces.*—140 Zarot. Mediol. Venett. Vet. Comb. al. *stultus peccavero.* 'Hoc a priscis editionibus propagatum in omnibus hodie circumfertur: perperam: neque enim O finale in verbis temere invenies correptum, apud ejus ævi scriptores; et adhuc durius est, ubi sequens vocabulum a duabus mutis consonantibus inchoatur. Melius itaque Leidensis noster, Reginensis, Franekeranus, cum Lambini et Pulmanni nonnullis: *Ignoscent, si quid peccaro stultus, amici.* Cicero ad Atticum x. 8. 'Ab illis est periculum, si peccaro: ab hoc, si recte fecero.' *Bentl. peccaro* etiam Gott. Exc. Sax. et Harl. 2. 3. 4. 6. 'Libri Mss. quinque *peccabo:* placet. Non temere enim O corripitur in istiusmodi verbis a poëtis, qui Virgilii ætate floruerunt, ut Sat. sequente 104. 'Liberius si Dixero quid.''

NOTÆ

trum Dicere.' Barbam autem vellere, dici, pro, illudere, pariter ostendi, ad Pers. Sat. I. in fine, ubi 'Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.' Et Sat. II. 28. 'Idcirco stolidam præbet tibi vellere barbam Jupiter?'

134 *Fuste*] Hoc velut sceptrum. Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antisthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. IV. Auson. Epigram. LII. de Diogene: 'Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcta supellex Ista fuit Cynici,' &c.

135 *Urgeris turba, &c.*] Vix fuste et clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi insultantium molestissime.

137 *Quadrante*] Quarta assis parte, quam plebeii mercedem exiguam solvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notavi ad Pers. Sat. v. 126.

Lavatum] Is erat priscis mos lavandi frequenter, præsertim ante cœnam. Plin. III. 1. 'Ubi hora balnei nuntiata est, quæ est hyeme nona, æstate octava .... lotus accubat, et paulisper cibum differt. Interim audit legentem remissius aliquid et dulcius .... apponitur cœna,' &c.

138 *Neque te quisquam stipator, &c.*] Sensus est: Quamdiu inops abjectus et despicatissimus cuilibet eris, licet regem te existimes; ego vero te tuasque superbas opiniones placitaque insulsa contemnam, et cum omnibus sentiam dicamque esse peccata quædam leviora, quibus oporteat ignosci: teque beatior vivam.

139 *Crispinum*] Is est Stoicus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces Ignoscent si quid, &c.] Vide Plin. Epist. VIII. 22. ubi sic

Inque vicem illorum patiar delicta libentér,
Privatusque magis vivam te rege beatus.

delictum; et vicissim illorum peccata facile tolerabo, atque vivam privatus te rege felicior.

Torrent. 'Non quicquam valet illa docti viri apud Lambinum ratio, postremam syllabam verbi *peccavero* propter duas consonantes in *stultus* productam esse: nam Lambinus hoc ab Horatio studiose non vitari duobus exemplis ostendit. Cur autem imminutum *peccaro* non integrum *peccavero* legendum sit, te V. Cl. docere non gravabor. Inter locos, quibus evincitur Horatio curæ fuisse numeros, est et hic: nam in Hexametro versu Spondæus potius quam Dactylus in quarta sede poni vult, et hic in primis, quia, rei, de qua agitur, Spondæus pes tristior, magis convenit.' *Cuning.*—142 *Privatimque* codex Leid. et pro v. l. Regin. ap. Bentl.

NOTÆ

scribit: 'Eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas decet. Atque ego optimum et emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tanquam nemo ei ignoscat..... Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, et ob hoc quoque maximus Thrasea crebro dicere solebat: Qui vitia odit, homines odit.'

SATIRA IV.

IN OBTRECTATORES SUOS.

Ante me jam Lucilius, auctores veteris Comœdiæ imitatus est in notandis nominatim hominibus improbis, Satiras scripsit, vir ingenii haud contemnendi et judicii acris, sed ob festinationem in scribendo et in expoliendo pigritiam durus et minus tersus in componendis versibus. Equidem multum scribere improbo; et Diis habeo gratiam, quod me parci sermonis finxerunt. Crispinus per me plus scribat quam ego, et efflet versus ut ventum follis: et Fannius gloriolæ ducat sibi, si possit efficere, ut imago et scripta sua reperiantur in bibliothecis. Cum ego scripta mea vulgo recitare vereor, ea nemo legit, immo spernit auctorem propterea, quod Satiris, quibus vitia tam usitata notantur, offenduntur plerique. At iste Poëta, dicunt, pronus est ad lacessendum, nemini parcit, et quicquid semel chartis illeverit, cuivis obvio recitat. Næ primum non jacto me esse Poëtam, quia dicendi genus, quo utor in Satiris, sermoni est propius, simile comico. Nam metro soluto et alio verborum ordine facto, rem ita esse, facile intelliges: quod secus est v. c. in versibus Ennianis, quibus vis poëtica et spiritus immanebit, etiamsi metrum sustuleris. Ceterum sitne justum Poëma necne, nunc non quæro: hoc tantum contendo, non esse quod mea scripta metuantur. Latrones enim et sicarii metuant Sulcium et Caprium acerrimos accusatores, quos innocens non metuit. Ergo, si tu nec es latro, nec ego Caprius aut Sulcius, temere me metuis. Deinde nec

scripta mea publice prostant, nec ego ea, nisi amicis idque coactus, recito: alii vero in foro sua recitent et in balneis, non ego: nec gaudeo alios lædere, ut obtrectatores calumniantur. Detestor istum, qui absentem amicum obtrectat, culpatum non defendit, dicteriis captat hominum risum, crimina falsa fingit, arcana prodit, sub specie amicitiæ malevolentiam tegit. Ejusmodi improbitatem ab animo meo et scriptis abfore certissime promitto. Verum si quid liberius et forte jocosius dixero, mihi ignoscatur. Ad vitia fugienda et recte vitam instituendam optimus pater me jussit inspicere exempla improborum et proborum. Igitur vitia aliorum, ne ipse committam olim imprudens, otio concesso, literis mando. Quod nisi mihi concedere velis, copia Poëtarum mihi erit auxilio, et te ad hanc nostram sententiam, Satiras esse scribendas, cogemus, quemadmodum ad suas cærimonias amplectendas compellunt alios Judæi.

EUPOLIS, atque Cratinus, Aristophanesque, Poëtæ,

Eupolis, Cratinus, et Aristophanes, aliique veteris comœdiæ auctores, si quis

Satira prima Libri secundi in ed. Sanad. In quibusdam vett. inscribitur

NOTÆ

1 *Eupolis, &c.*] In hac Satira ingeniose defendit se Horatius contra malevolos, qui ipsum et nimis mordacem, et Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes] Tres isti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis ante Christum circiter quadringentis. Cratinus senior: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes; quem Plato medium inter illos dicit, nempe Cratino æque vehementem, minus tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem assecutum. Horum meminit Vell. Paterc. lib. I. 'Quis abunde,' inquit, 'mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia in idem arctati temporis spatium congregantur . . . . una nec multorum annorum intervallo divisa ætas per divini spiritus viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem illustravit tragœdias: una priscam illam sub Cratino, Aristophane, et Eupolide comœdiam: ac novam Menandrus, æqualesque ejus,' &c. Jul. Pollux, Macrob. Plutarch. Athen.

Cratinus] Is Athenis oriundus, ibidem primus satiricam fabulam produxit in Dionysiis: bibacissimus fuit; ad annum centesimum vitam protraxit.

Eupolis] Fabulas seu comœdias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur: Capræ, Desertor, &c. Periit in navali prælio quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeo luxerunt sui populares ut etiam edixerint ne deinceps ullus Poëta militaret. Suidas. Macrob. Saturnal. VII. 5. 'Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris Comœdiæ Poëtas.'

Aristophanes] In hujus corde templum sibi struxisse Gratias, ait Plato. Is quippe Atticos lepores summe excoluit extulitque. Dubitatur nihilominus an fuerit Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor et quinquaginta, e quibus supersunt nobis undecim: a Suida

Atque alii quorum Comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur,
Quod mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus; multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,

piam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualiter cumque infamis; hunc carpebant multa cum libertate. Hos totus Lucilius imita-

Crispinus.—3 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Exc. Sax. omnes Bersmanni, Bentleii omnes præter unum, item edd. Bentl. Sanad. Francis, Wakef. et Kidd. *ac*

NOTÆ

recensentur. Nec præteribo quod aiunt sancto Joanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in manibus assidue fuisse. Quidni, cum et Plautum versarit sæpe S. Hieronymus, in mediis Christianarum exercitationum intervallis, ac subcisivis temporibus: quod ipse quidem scriblt ad Eustochium.

2 *Comœdia prisca*] De hac plura dicam in Epist. ad Pisones. Quintil. x. 1. 'Antiqua illa Comœdia tum sinceram illam sermonis Attici gratiam prope sola retinet, tum fœcundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen habet virium in ceteris etiam partibus. Nam et grandis et elegans et venusta: et nescio an ulla (post Homerum tamen, quem ut Achillem semper excipi par est) aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Aristophanes tamen, et Eupolis, Cratinusque præcipui.'

5 *Multa cum libertate notabant*] Pers. Sat. I. 123. 'audacem' carpendis vitiis Cratinum dicit: ibid. 'iratum' Eupolidem. Porro Socratem ipsum vexare non veritus Aristophanes in nubibus: in populum autem Atheniensem probra jactavit haud levia; a quo nihilominus plausus et acclamationes consecutus et laureas. Vide Epist. ad Pis. vs. 282. ad ista verba, 'In vitium libertas excidit et vim Dignam lege regi.' Cic. de Rep. IV. 'Quem illa (vetus Comœdia) non attigit? vel potius quem non vexavit? cui pepercit? Esto populares homines, improbos in Remp. seditiosos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læsit: patiamur. Etsi hujusmodi cives a Censore melius est quam a poëta notari. Sed Periclem, cum ita suæ civitati maxima auctoritate plurimos annos domi et belli præfuisset, violari versibus, et eos agi in Scena, non plus decuit, quam si Plautus noster voluisset aut Nævius P. et Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.'

6 *Hinc omnis pendet Lucilius*] Totus est in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in Hexametra commutavit: ex Comœdia Satiram fecit: perinde mordax et maledicus in cives: at ego, inquit Horatius, tantum facetus homines a vitiis solerter deterreo.

Lucilius] Is 'Auruncæ alumnus,' ex Juvenal. Sat. I. 20. id est, ex Aurunca Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ fere auctor, nobiles quosque arripuit, insignem in eo scribendi genere laudem est adeptus: valde tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. x. 1. Cic. ad Attic. XII. 5. de Finib. I. de Orat. II. Juvenal.

Mutatis tantum pedibus numerisque; facetus,
Emunctæ naris, durus componere versus:
Nam fuit hoc vitiosus; in hora sæpe ducentos,
Ut magnum, versus dictabat stans pede in uno:
Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem;
Scribendi recte: nam, ut multum, nil moror. Ecce,
Crispinus minimo me provocat. ¶ Accipe, si vis,

tur et sequitur, mutatis solummodo pedibus ac numeris, perurbanus, acri judicio, durus in condendis versibus. Etenim fuit in hoc vitiosus. Una hora sæpe versus ducentos stans in uno pede (quasi aliquid magnum) dictabat: cum flueret cœnosus, habebat tamen quod velles sumere: verbosus, et segnis exantlare laborem scribendi, recte inquam scribendi: etenim multa scribere, nihili æstimo. Ecce vero Crispinus me lacessit minimo digito. Heus tu, inquit, sume si lubet, sume tabellas

---

fur.—14 'Quid sit 'minimo provocare' jam diu in controversia est. Vidit hoc, opinor, perspicacissimus N. Heinsius; et iccirco tanquam loco mendoso medicinam ferre conatus est, sic ex conjectura reponens, *Crispinus mimo me provocat:* ubi *mimo,* ni fallor, voluit, cum risu et contemtu et gesticulatione mimica. Sed et hoc parum satisfacit; et sine auctore profertur. Aliud porro suppeditat Acron Fabricii (nam in editionibus priscis et codice scripto verba ea desiderantur) 'Minimo provocare dicuntur hi, qui in responsione plus ipsi permittant, quam exigant ab adversario.' Quæ corrupta sic restitue: 'Qui in sponsione plus ipsi promittant, quam exigant ab adversario.' Hoc nimirum voluit annotator, Crispinum cum Horatio sponsionem fecisse, Ni plures versus citius componeret: idque inæquali pignore; ut suo si forte talento, Horatii mina. Quo ostendere voluit Crispinus victoriam sibi non dubiam fore, et prope in manibus haberi, si auderet Noster sponsionem suscipere. Et sententia quidem egregia est: sed nullus video. quibus demum tormentis 'minimo provocare,' id quod vult annotator, exprimere et significare possit. Tamen is videtur quasi per transennam, veram Poëtæ sententiam vidisse: certum enim est, ex ipsa loquendi formula, de sponsione, quod nostrates dicunt *a Wager*, hic agi. *Crispinus minimo me provocat.* Ita Vale-

NOTÆ

Sat. I. 165. 'Ense velut stricto quoties Lucilius ardens Infremuit, rubet auditor cui frigida mens est Criminibus, tacita sudant præcordia culpa. Inde iræ et lacrymæ.' Pers. Sat. I. 114. 'Secuit Lucilius urbem, Te, Lupe, Te, Muti,' &c.

10 *Stans pede in uno*] Brevi tempore, sine magno conatu et labore.

11 *Cum flueret lutulentus, &c.*] Quanquam versus profundebat impolitos et inelaboratos, erat in illis tamen aliquid imitatione tua non indignum. Vide Sat. X. seq.

Quod tollere velles] Metaphora ducta ex eo quod olim solebant infantem recens editum humi deponere: quem si pater dimitteret, exponendum significabat; sin autem, et tolleret, sive erigeret, curandum educandumque indicabat.

14 *Crispinus minimo me provocat*] Id est, non totas vires objicit sed minimas, ut indicet suum adversarii contemtum.

Accipe si vis, &c.] Verba sunt Cris-

Accipiam tabulas; detur nobis locus, hora,

modo: assignetur nobis locus, hora, observatores: videamus uter plura scribere va-

rius Maximus, II. 8. 2. 'Valerius sponsione Lutatium provocavit, Ni suo ductu Punica classis esset oppressa.' Petronius Tragurii repertus: 'Et cœpit subinde dominum suum sponsione provocare, Ni prasinus proximis Circensibus primam palmam.' Recte opinor hæc procedunt: sed quid faciamus illo *minimo?* Deest siquidem pecuniæ summa, quam perderet is, qui sponsione vinceretur. Asconius Pedianus in Verrinam de Prætura Urbana p. 100. 'Sponsione ipse provocatur ab adversario,' certæ pecuniæ aut æstimationis, 'quam amittat, Ni sua sit hæreditas de qua contendit.' Cicero ipse in Verrem de Frumento, c. 58. 'P. Scandilius eandem sponsionem de societate fecit: facta est sponsio Sestertium quinque millibus.' Idem in eundem de Suppliciis, c. 54. 'Cogere eum cœpit, Sestertium duobus millibus sponsionem facere cum lictore suo, Ni furtis quæstum faceret.' Vides, opinor, certam pecuniæ summam in sponsionibus exprimi solere. Quid ergo? Levissima vel plane nulla mutatione (totidem enim sunt literarum ductus) novam lectionem ex conjectura affero; atque adeo ipse quavis sponsione lacessere ausim, Ni vera et indubia sit, *Crispinus nummo me provocat.* Nihil clarius argutiusve dici potest. Oblique enim Crispinum tangit, quasi egenum et mendicum: qui non majore pignore, quam uno nummo, certare voluerit. Servorum enim et pauperculorum erat, nummo sponsiones facere. Plautus Epidico Act. v. 2. 32. sqq.' *Bentl.* Bentleius deridicule reposuit *nummo*, neque vidit *minimo* dici pro 'minimo digito.' Atque hic quidem gestus apud nostrates etiam hodie familiaris est, ubi per contemtum aliquem advocamus. Mirari nequeo virum acerrimi judicii non attendisse ad Scholiasten veterem.' *Baxt.* 'Attendit, sed improbavit merito. Est aperte hic de sponsione et responsione sermo (Germani vocant *eine Wette*) quem clare indicant verba Vet. Schol. ab ipso Baxtero prolata. Ceterum cum *minimo* et *nummo* totidem lineolis perpendicularibus constent, blandissima sane est emendatio: nec tamen necessaria, cum qui *nummo* provocet alterum, *minimo* idem provocet, id est, jubeat sibi minimum s. nummum *responderi*, repromitti, cum aliquanto plus ipse spondeat promittatque, certus nempe victoriæ.' *Gesn.*—15 *Accipiam jam tabulis* Gott. *Accipiam tabulis* Harl. 4. 7. et edd. vett. ap. Gesn. 'Ita ed. Veneta princeps (Venet. 1478.) cum majore parte codicum; quod interpretes plerique amplexi sunt. At altera (Venet. 1490.) cum Locher. et membranis etiam non paucis, *Accipe jam tabulas.* Cui cur alteram prætulerint, non possum non demirari. Hæc enim lectio μιμητικῷ charactere provocantem ad scribendum Crispinum pulchre ostendit. *Accipe, jam accipe tabulas.* Ex repetitione enim conjicias, quam acer sit ad contentionem. Jam nunc, ait, accipe: jactat enim extemporalem carminis facultatem; et veretur, ne Horatius certamen effugiat, si in aliud tempus differatur. Neque vero opus est illo *Accipiam:* Crispinus enim, utpote provocator, domo secum tabulas extulisse, et in sinu paratas habuisse censendus est. Porro et plures codices habent *dentur;* quia sequebatur, credo, nominativus pluralis, *custodes.* Sed retinemus *detur* cum editionibus priscis; idque ex stili Horatiani genio; ut videbis in Notis ad I. Od. 24. 8.' *Bentl.* '*Accipiam* magis etiam ideo placet, quod ad rem pertinet, etiam Crispinum tabulas s. pugillares accipere: agitur enim de

NOTÆ

pini Horatium provocantis ad extemporalis scriptionis certamen. Sic et Martialem Statius lacessivit.

15 [*Accipe jam tabulas*] Legunt alii, *Accipiam tabulas.* Prior tamen lectio vehementiam hominis temere ac sto-

Custodes; videamus uter plus scribere possit.
¶ Di bene fecerunt, inopis me quodque pusilli
Finxerunt animi, raro et perpauca loquentis:
At tu conclusas hircinis follibus auras,
Usque laborantes dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultro
Delatis capsis et imagine; cum mea nemo

leat. Recte egerunt Dii, quod me finxerunt ingenii mediocris et parvi, raro et pauca valde loquentis. Tu vero quantumlibet æmulare ventos hædinis pellibus inclusos, semper laborantes donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis sponte scriniis, et sua effigie; dum nullus mea scripta legit: et ego metuo illa re-

sponsione, 'uter plus scribere possit.'' *Gesn.*—18 'Mendose habent omnes libri *loquentis*, præterquam Faërnensis; in quo scriptum est *loquentes;* sed *s* alia manu et in litura.' *Lamb.* 'Dura et coacta oratio, citra ullam necessitatem: *inopis me q. p. F. animi, r. et p. loquentis.* Quamobrem Lambino facile assentior, qui emendavit *loquentem*, ut Æn. II. 79. 'nec si miserum fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.' Multo enim simplicius hoc, atque ideo et verius. Mutarunt autem Librarii, ut *loquentis* ad proximum nomen *animi* referretur. Id quod nusquam non faciunt, quotiescumque commode possunt: ut IV. Od. 1. 18. 'Largis muneribus riserit æmuli,' 'largis' interpolarunt pro 'largi,' propioris substantivi gratia: et III. Od. 8. 19. 'Medus infestus sibi luctuosis Dissidet armis;' pro 'infestis' et 'luctuosus.' Adde quod in codice Jannoctiano Michaëlis Bruti, et Faërniano Lambini *loquentes* habebatur; in quo veræ lectionis servantur vestigia.' *Bentl.*—20 Codex Leid. ap. Bentl. *ferrum dum molliat ignis;* et ita edidit Cuning. *dum ferrum emolliat* e conjectura edidit Bentl. eumque

NOTÆ

lide lacessentis melius notat.

16 *Custodes*] Qui caveant ne aliena juvet opera alterutrum.

17 *Di bene fecerunt*] Modesta Horatii responsio.

19 *At tu conclusas, &c.*] Tumidos ac futiles funde versus. Similitudo a follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandum ignem fornacis, molliendumque ferrum. Pers. Sat. v. 10. 'Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino, Folle premis ventos.'

Hircinis follibus] E pellibus hircorum. Virgil. 'taurinis follibus.' Georg. IV. 171. ubi egregie Cyclopum opus describit: eosdemque versus repetit leviter mutatos, Æneid. VIII. 449. 'Alii ventosis follibus auras Accipiunt redduntque,' &c.

21 *Beatus Fannius, ultro Delatis, &c.*] Fannium Quadratum insulsum Poëtam belle suggillat. Bonis quidem Poëtis hic honor, ut eorum effigies et carmina deferrentur in palatinam Augusti bibliothecam, auctoritate publica: at ille sua ipse scripta invehit, et imaginem sibi statuit, non merito gloriam consecutus, sed ambitione venatus. Plin. XXXIV. 5. 'Notatum ab auctoribus L. Actium Poëtam in Camœnarum æde statuam sibi posuisse.' Vide Plin. VII. 30. Val. Max. VIII. 15.

22 *Cum mea nemo Scripta legat*] Paucis nimirum se suaque Horatius osten-

Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quod sunt quos genus hoc minime juvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis media elige turba;
Aut ob avaritiam, aut misera ambitione laborat.
Hic nuptarum insanus amoribus, hic puerorum;
Hunc capit argenti splendor; stupet Albius ære;
Hic mutat merces surgente a sole, ad eum quo
Vespertina tepet regio; quin per mala præceps
Fertur, uti pulvis collectus turbine, ne quid
Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem;
Omnes hi metuunt versus, odere Poëtas.

citare populo, quoniam sunt quibus non placent ejusmodi scriptiones: nempe complures extant reprehensione digni. Enimvero quemlibet e medio populo assume; inquinatus est avaritia vel ambitione infelici. Ille nuptas, iste pueros sectatur. Alium perstringit fulgor argenteorum vasorum: Albius amat ænea. Ille negotiatur ab Oriente sole ad eum quo terra Occidentalis incalescit: immo rapide currit per ærumnas, tanquam pulvis vento sublatus; timens ne de acervo suo aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Isti omnes reformidant carmina, poëtas aversantur.

secutus Kidd.—25 *Culpari digni* Cuning. *erue* multæ edd. post Aldum, item nonnulli codd. ap. Bentl. ut Leid. et Regin. a m. sec. et unus Pulmanni, et pluribus placet, etiam Nic. Heinsio. *arripe* conjectabat Bentl. *eripe* tres Blandd. Cruquii, et unus Pulmanni. *elige* quartus Bland. Tons. Buslid. Nan. Div. et Martin. Cruquii, pæne omnes Torrentii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. alii, et edd. vetustt. ante Aldum et recentt.—26 *Aut ab avaritia* Janus Dousa ex conj. Marcil. ex Membranis, Dan. Heins. Faber, Dacer. Chabot. Bentl. Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et Kidd. improbante Oudendorp. ad Sueton. Vespas. cap. 9. Multi codd. apud Torrent. *miser ambitione laborat.*—27 *Hic nuptarum insanit* Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. 1559. Vet. Comb. Glarean. Chabot. Lamb. Cruq. Torrent. Steph. Bentl. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Francis, Wetzel. Heindorf, Wakef. et Kidd. Hic vs. deest editioni Sanad.—28 Burm. ad Lucan. VIII. 16. conj. *stupet Albius æra.*—33 'Bentleius de suo in-

NOTÆ

tabat: abhorrens ab ea publice recitantium ambitione. De hac Persius, Sat. I. 15. et seq. Juvenal. pluribus locis. Plin. Epist. I. 13. et nos ad cit. Pers. annotavimus complura.

24 *Genus hoc minime juvat*] Non placet Satira vitiosis, reprehensiones, ludibria, et ignominiam reformidantibus.

26 *Aut ob avaritiam*] Bene Marcilius corrigit, *ab avaritia.*

28 *Stupet Albius ære*] Gaudet luxuria et copia vasorum ex ære Corinthio.

29 *Surgente a sole, ad eum quo, &c.*] Ab Oriente ad Occidentem. Pers. Sat. V. 54. 'Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti Rugosum piper,' &c.

30 *Per mala*] Navigantium et peregrinantium quanta enimvero pericula, discrimina, ærumnæ!

31 *Ne quid Summa deperdat*] Ne opes jam congestæ uno vel quadrante diminuantur.

¶ Fœnum habet in cornu, longe fuge: dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico:
Et, quodcumque semel chartis illeverit, omnes
Gestiet a furno redeuntes scire lacuque,
Et pueros et anus. ¶ Agedum pauca accipe contra:
Primum ego me illorum, dederim quibus esse Poëtas,

Habet fœnum ad cornu, inquiunt, procul fuge: ut sibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet nemini: et quicquid semel scriptitarit, cupiet sciri a cunctis revertentibus e clibano vel fonte, a juvenibus ac vetulis. Heus tu quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam e numero eorum quos poëtas esse concesserim. Namque haud

---

fersit *edere Poëtam*, nulla alia de causa nisi quod sequentia in singulari numero figurata sint. Dissimulavit Horatius se, *Poëtas* nominando, de se uno cogitasse. Quis præter Bentleium hoc non videret?' *Baxt.*—35 *Excutiat tibi* conj. Rutgersius.—39 *Primum me illorum* unus Han. omisso pronomine *ego*. Gott. Han. Exc. Sax. alii ap. Gesn. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. Venett. aliæ edd. ante Bentl. *dederim quibus esse Poëtas*; ita etiam Dunster, Baxt. Gesn. Zenn. Wetzel. Wakef. Bipont. et Comb. 'Quid videtur? Nonne monstri simile est, lectionem hanc tam diu in propatulo fuisse, neque a quoquam interpretum animadversam? Atqui et notissima est bonis scriptoribus locutio, et Nostro perquam familiaris: ut I. Sat. 1. 19. I. 2. 50. Art. Poët. 372. Neque vero nimium mireris universos codices in mendo hic consentire: nam et *tribunum, munificum* pars eorum major, accusativos pro dativis, ponunt. Ceterum, postquam hæc commentatus essem, animadverti accuratissimum N. Heinsium et in libri sui ora, et in Notis ad Nasonis Heroid. XIV. 64. veram lectionem ante nos prodidisse.' *Bentl.* 'Pace tanti viri *dederim quibus esse Poëtas* non videtur magis monstri simile, neque minus Latine dictum, quam *dederim quibus esse Poëtis*; atque hoc in loco rectius, quod non dissentiant libri. 'Etiam hic (inquit Bentleius) invitis codicibus repone.' Quid autem de me fiet, si noluerim parere huic edicto?' *Baxt.* 'Standum duxi libris consentientibus. Constructio est minime præter morem aut elegantiam: *Quibus* hoc *dederim*, nempe eos *esse Poëtas*.' Wakef. *Poëtis* etiam Acron, Sanad. Cuning. Francis, Heindorf, et Kidd. Oudendorpius contulit antiquam optimæ notæ cod. qui fuerat apud Dorvillium, in quo *i* diserte invenit suprascriptum. Vide ad Cæs. de Bell. Civ. II. 1.—

NOTÆ

34 *Fœnum habet in cornu*] Proverb. ex eo petitum quod alligari consueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo sibi cavere moneretur quisque obvius: alias damnum luebat dominus, ex Lege XII. Tab. Plutarch. in Crasso. Deus quoque suo populo ea de re gravia edixerat: Exod. cap. XXI. 'Si bos cornupeta fuerit, nec recluserit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, et dominum ejus occident,' &c.

37 *A furno redeuntes lacuque*] A coquendo pane, vel haurienda aqua; a furnis publicis, vel fontibus; ubi rumores solent spargi et ventilari inter servos et infimæ plebis homines: inde porro redeuntes solent per vias cantillare, si quid est novi carminis seu cantilenæ in vulgus editæ.

Excerpam numero: neque enim concludere versum
Dixeris esse satis; neque, si quis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse Poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, Comœdia, necne Poëma
Esset, quæsivere; quod acer spiritus ac vis
Nec verbis nec rebus inest; nisi quod pede certo
Differt sermoni, sermo merus. ¶ At pater ardens

dixeris satis esse versum finire: et si quispiam, velut ego, scribat similia quotidiano sermoni, hunc poëtam esse nequaquam censebis. Verum cui fuerit ingenium, cui mens divinior, et facundia res grandes elocutura, huic tribue insignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitarunt utrum comœdia esset poëma, an non; quia vehemens spiritus virtusque nec dictioni nec rebus inest: tantumque definitis numeris oratio pura distinguitur ab oratione soluta. Dices: Atqui fervens pater

41 Bentl. ex codd. Leid. et Franeq. et edd. quibusdam vett. edidit *si qui*, eumque secuti Heindorf et Kidd. ita etiam Harl. 3.—48 Cuning. et Bentl.

NOTÆ

40 *Neque enim concludere versum, &c.*] Cic. de Orat. III. scribit, 'facilem esse rationem vel sine ratione ipsam exercitationem verborum eligendorum, et collocandorum, et concludendorum; rerum autem copiam non facilem.' Huc referri potest quod idem Tull. ait, vix uno sæculo Poëtam eximium reperiri.

42 *Sermoni propiora*] Epist. ad Augustum: 'Sermones per humum repentes.'

43 *Ingenium cui sit, &c.*] Egregia descriptio excellentis Poëtæ longeque disparis loquacium et futilium, quos lepide Aristophanes vocat ἐπιφυλλίδας, et στωμύλματα. Eleganter Petronius: 'Multos carmen decepit: nam ut quisque versum pedibus instruxit, sensumque teneriorem verborum ambitu intexuit, putat se continuo in Heliconem venisse ... ceterum neque generosior spiritus vanitatem amat, neque concipere aut edere partum mens potest, nisi ingenti flumine literarum inundata. Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: sumendæque voces a plebe summotæ, ut fiat, 'Odi profanum vulgus et arceo.' Præterea curandum est, ne sententiæ emineant extra corpus rationis expressæ, sed intecto vestibus colore niteant. Homerus testis, et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas,' &c. Juvenal. Sat. VII. 53. 'Vatem egregium, cui non sit publica vena,' &c.

45 *Comœdia, necne Poëma*] Cic. in Orat. Perf. 'At comicorum senarii propter similitudinem sermonis sic sæpe sunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus et versus intelligi possit.' Id. ibid. 'Itaque visum est nonnullis Platonis ac Demosthenis locutionem, etsi abest a versu, tamen quod incitatius feratur, et clarissimis verborum luminibus utatur, potius Poëma putandum, quam Comicorum Poëtarum, apud quos nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis, nisi quod versiculi sunt.'

Sævit, quod meretrice nepos insanus amica
Filius, uxorem grandi cum dote recuset,
Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. ¶ Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis;
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. His, ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si

excandescit, quoniam filius luxuriosus meretricem deperit amicam, uxorem vero ingenti cum dote respuit, atque temulentus cum faculis ante noctem discurrit: quod grande probrum est. Respondeo. An quæso Pomponius his minora audiret, si pater ejus viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus: quem si resolvas, eodem modò quilibet irascatur ac pater personatus. His versibus, quos ego jam scribo, et quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros,

in ed. pr. Cantab. 1711. *sermo est merus.*—49 Edd. quædam vett. ut Venet. 1559. Glarean. 1536. Lambini prima, Chabot. &c. *insanit.* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Blandd. quatuor et omnes alii Cruquii, antiquissimi Torrentii, et edd. recentt. *insanus.*—50. 51 Chabot. et Sanad. *recusat, E. et m. q. d. ambulat.*—54 Cuning. *versum puris perscribere.* Chabot. *puris versum transcribere.*—

NOTÆ

48 *At pater ardens, &c.*] Prolepsis. At, inquies, persona comica interdum assurgit, v. g. iratus pater in filium luxuriosum ardenter sævit: Theuropides in Mostell. Plauti: apud Terent. Chremes, in Andr. et Phorm. Demea in Adelph. Vide Epist. ad Pis. vs. 93. 'Interdum tamen et vocem comœdia tollit, Iratusque Chremes tumido delitigat ore.'

51 *Ambulet ante Noctem cum facibus*] Dixi ad II. Od. 10. de eo more juvenum et amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hic, solitos interdum quoque vagari comessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam et interdiu: quod et hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal; aller en masque.* Porro, effervescit pater hoc magis adversus lascivientem filium, quod ante noctem, et in die, ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo suæque familiæ probro: et 'siccis dedecus obstet Cognatis,' atque 'rem patriam rumore sinistro Limen ad obscœnum frangat,' ut canit Persius Sat. v.

52 *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatius objectioni: sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quisque suevit loqui: et filium suum tali modo objurgaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quam solerter et salse vellicet Poëta libidinosum adolescentem, velut aliud agens, et ἐν παρόδῳ.

56 *Personatus pater*] Comœdus, personam sustinens patris in filium stomachantis, succensentis, increpantis.

Tempora certa modosque, et quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, præponens ultima primis;
Non, ut si solvas, 'Postquam discordia tetra
Belli ferratos postes, portasque refregit;'
Invenias etiam disjecti membra Poëtæ.
Hactenus hæc: alias, justum sit necne Poëma:
Nunc illud tantum quæram; meritone tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat et Caprius, rauci male, cumque libellis;
Magnus uterque timor latronibus: at bene si quis
Et vivat puris manibus, contemnat utrumque.

atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non erit idem ac si dissolvas hæc: Postquam tetra discordia refregit postes ferratos et portas belli. In his enim reperias adhuc partes discerpti poëtæ. Sed ista huc usque. Alio tempore expendam utrum comœdia sit verum carmen, annon. Jam vero id unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit, pariter et Caprius maligne rauci, et cum libellis, atque latronibus valde formidabiles. Sed quisquis probe et innocenter vivit, spernit utrumque.

62 *Invenies* Harl. 6. 7. Venett. et Vet. Comb.—65 *Fulcius* Zarot. Mediol. 1477. et Venett. 1477. 1478. 1479.—68 *Et puris vivat manibus* Lamb. Cruq. Torrent. Schrevel. Dunster, et Delph. *Et vivat puris manibus* omnes codd. et

NOTÆ

58 *Tempora certa modosque*] Syllabarum quantitatem, certos pedes, certamque eorum dispositionem et collocationem.

60 *Non, ut si solvas, Postquam discordia, &c.*] Nam contra in his licet corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dissipes: inverte ordinem verborum, orationem solve numerosam; remanebit semper poëtica locutio vulgari dissimilis: versum frange ac disjice; in disjecto etiam versu apparebit sermo sublimior et a quotidiano remotus: v. g. 'Postquam tetra discordia refregit ferratos postes et portas belli.'

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. Poëtico sane pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. Æneid. I. 297. 'Diræ ferro et compagibus arctis Claudentur belli portæ.' Et Æneid. VII. 221. 'Impulit ipsa manu portas, et cardine verso Belli ferratos rupit Saturnia postes.'

61 *Belli postes portasque refregit*] Id est, fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore claudi solet. Vide IV. Od. 15. 9. ibique Not. Item Plutarch. in Numa, ubi scribit, ædem Jani Romæ portas habuisse duas, sive bifores; et januam belli fuisse appellatam.

65 *Genus hoc scribendi*] Carmen satiricum, carpens vitia, et notans vitiosos.

Sulcius et Caprius] Ambo delatores et accusatores acerrimi, assidua actione rauci.

66 *Cum libellis*] Accusationis causas et rationes continentibus, ac reorum nomina.

Ut sis tu similis Cœli Birrique, latronum,
Non ego sim Caprî, neque Sulcî; cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
Queis manus insudet vulgi Hermogenisque Tigellî,
Nec recitem quicquam, nisi amicis, idque coactus
Non ubivis, coramve quibuslibet. ¶ In medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi, quique lavantes:
Suave locus voci resonat conclusus. ¶ Inanes

Sis tu licet prædonum Cœli atque Birri similis, non ego proinde sim Caprii aut Sulcii. Quare ergo times me? Adde quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis et Hermogenis Tigellii. Præterea nemini recito præterquam familiaribus, et invitus quidem: nec ubicumque, nec ante quoscumque. Sat multi sunt qui scripta recitent in medio foro, et qui dum in balneis sunt; ubi clausus locus facit vocem jucunde resonantem. Illud placet vanis, non observantibus

edd. antiq.—69 'Pro *sis*, *si* est in Ms. Hannov. unde oriatur sententia talis, quæ pendeat a versu præcedenti: quemadmodum contra, tu similis latronum sis, ego vero non sim similis illorum accusatorum; non est causa cur me metuas. Deinde illam posteriorem enuntiationem de se magis declarat, cur non sit similis accusatoris. *Cur metuas me, si nulla taberna, &c.* In recepta lectione, *Non ego sim* est, non volo esse; *Nulla tab. habeat*, nullam habere volo, &c.' *Gesn.* *Byrrhique* Gott. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. al.—70 *Caprii* Bentleii Magdal. Battel. et a m. pr. Regin. et sic edd. Bentl. et Sanad. ut prima syllaba corripiatur, sicuti vs. 66. 'Ego fallebar,' inquit Bentl. ad Terent. Andr. II. 1. 20. 'cum ederem *Caprii*. Nunc reponi velim *Capri*.'—73 *Nec recito* edd. primæ et Harl. 2. 3. 4. 6. 7. *Neu recitem* Cuning. et Sanad. 'Pro *Non recito* reposui ex quibusdam Lambini Mss. *Non recitem*, ut hic versus superioribus cohæreat: Torrentius reperit in suis *Nec recito*, quod minus concinnum est. Bentleius arbitrio sui ingenii reposuit *Nec recitem quicquam*; verum quid opus hoc?' *Baxt.* 'Opus omnino videtur. Nam *cuiquam* supervacuum facit sequens versus: *quicquam* excludit omne genus recitationis.' *Gesn.* *cuiquam* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. vett. *quidquam* Exc. Sax.—75 *Scripta foro recitant* Harl. 4.—79 *Inquit* Harl. 3. 7.

NOTÆ

69 *Cœli Birrique latronum*] Hi duo perditissimi luxuria juvenes, omni tunc facinorum audacia necnon latrociniis infames erant.

71 *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum et artificum meæ Satiræ a nugacibus ventilantur; nec prostant venales emtori cuilibet expositæ, apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ circa pilas. Vide Epist. ad Pisones, vs. 373. ibique Not.

72 *Hermogenisque Tigelli*] De hoc Sat. III. 129. Alius autem est ab eo cujus mentio fit initio Sat. II. et III. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemtus causa plebi accenset, unumque e multis facit, qui eximius haberi volebat.

76 *Suave locus voci resonat conclusus*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, et recitationi suavitatem confert, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perstringit Martial.

Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. ¶ Lædere gaudes,
Inquis; et hoc studio pravus facis. ¶ Unde petitum
Hoc in me jacis? est auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum;
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit; hic niger est; hunc tu, Romane, caveto.
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos;

an stulte, an tempore minime opportuno id agant. Verum enim amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde vero illud quæsivisti quod mihi objiceres? An demum astipulatorem habes aliquem eorum quibuscum vixi? Immo qui absentem amicum carpit, qui eum non tuetur ab alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos hominum, et haberi dicax; qui sponte fingit quæ non vidit; qui non potest silere arcana; ille est perniciosus; istum cave, o Romane. Porro frequenter aspicias tribus in lectis quaternos epulari, quorum unus omnes cupit pro-

NOTÆ

III. 44. ‘Et stanti legis, et legis sedenti. In thermas fugio, sonas ad aurem.’

78 *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, a quibus incessebatur velit dicax et sycophanta.

79 *Studio pravus*] Prave affectans aliis obtrectare, et quemlibet scommatibus ac dicteriis proscindere.

Unde petitum, &c.] Unde habes ita me prave affectum? An hoc accepisti ab aliquo meorum contubernalium?

82 *Qui non defendit*] Atqui Virgilium Horatius defendit supra Sat. III.

85 *Niger est*] Homo pestilens, malus, perniciosus: contra est candidus, albus; ut alibi fusius dictum.

86 *Sæpe tribus lectis, &c.*] Sensus et scopus Horatii iste est: Quotidie videmus, inquit, lepide jocos et sales jactari a quolibet in quemlibet; idque non improbamus. Quare ergo mihi creatur invidia, quod nonnullos facete reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos] Primus olim fuit mos sedendi ad mensam. Homer. Odyss. K. ἥμεθα δαινύμενοι, *sedimus epulantes.* Virgil. Æn. VII. 176. ‘soliti patres considere mensis.’ Postea, gliscente mollitie, discubuerunt in lectis; qui tres erant circa mensam dispositi: unde triclinium appellatum. In singulis autem convivæ terni aut quaterni, nonnunquam et quini; quod sordidulum, Cicero testis, in Pis. ‘Nihil apud hunc lautum, nihil elegans . . . Græci quini stipati in lectulis, sæpe plures.’ Porro situs hic erat discumbentium: infera pars corporis jacebat porrecta, aut leviter inflexa: superior reclinata et cubito innixa: dorsum pulvillis suffultum, capite modice erecto. At qui fiebat ut omnes æqua parte ad mensam pertingerent? Primus decumbebat ad caput lecti, pedibus quidem pone dorsum secundi porrectis: secundus obvertebat sycniput ad umbilicum primi, interjecto pulvino; ejus autem pedes ad tergum

E quibus unus avet quavis aspergere cunctos,
Præter eum qui præbet aquam: post, hunc quoque potus,
Condita cum verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, et urbanus, liberque videtur,
Infesto nigris: ego si risi, quod ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus et mordax videor tibi? Mentio si qua
De Capitolini furtis injecta Petillî
Te coram fuerit; defendas, ut tuus est mos:

scindere quacumque ratione, excepto eo qui aquam suppeditat: atque hunc etiam paulo post ebrius, quando Bacchus veridicus revelat secreta mentis. Attamen iste comis et lepidus et sincerus existimatur tibi inimico pravis. Ego vero si risi quod insulsus Rufillus redolet pastillos, Gorgonius autem caprum; a te prædicabor malignus et dicax. Quin immo audi. Si mentio quædam fiat de furtis Petilii Capitolini, te præsente; protinus, ut soles, tueris; aisque: Me Capitolinus a pueritia

duo Torrentii, et Glarean. quod recepit Bentl.—87 'Bentleius in uno exemplari scribi dicit *amet* pro *avet*, quod ob eam rem ille præferendum putat, non ego.' *Baxt.* 'Præferunt *amet* cum Bentleio Cuningamus et Sanadonus, quod conjunctivus hic videatur commodior. *Quavis* potest significare 'quavis ratione' ut 'qualibet:' nisi malis legere cum Mureto, *quavis* ... *aqua*, ut *qui præbet* sit descriptio convivatoris. Si quid mutandum sit, ego optem in bono libro legi: *unus* ... *quivis*, id est, *unusquisque*. *Qui præbet aquam* (V. II. Sat. 2. 68.) eo genere extenuationis dici videtur, ut 'ad sorbitionem' invitant hodie, qui lautas epulas instruxere.' *Gesn.*—88 Venett. ap. Zeun. etiam *aqua*. cf. Muret. ad Terent. Eun. v. 8. 57.—89 'Liber unus e nostris *Candida*, pro *Condita*, quod nihil moror.' *Torrent.* *aperit præcordia Bacchus* Sanad.—92 Bentleii Regin. et Magdal. *Gargonius*. Vide ad I. Sat. 2. 27.—93 *Invidus et mordax* Harl. 6.—94 *Capitolinis* Gott.—95 *Te coram furis* Zarot. *defensas* Exc.

NOTÆ

jacebant tertii: sicque tertius pariter et quartus. Quæ omnia suo more Just. Lipsius luculenter explicat Antiq. Lect. lib. III.

87 *E quibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteriis lacerat, nec parcit epulas præbenti: et tamen is urbanus existimatur, nequaquam vero sycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88 *Qui præbet aquam*] Ita convivii magister solet designari, quod præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miscendo temperandoque vino. Vide III. Od. 19.

92 *Pastillos Rufillus olet, &c.*] Versum hunc explanatum vide supra, in Sat. II.

94 *De Capitolini furtis Petillî*] Nomen istud pariter et cognomen Romæ nobilia fuisse novimus: at non ita perspicuum quis ille, quæve furta ejus; an peculator, an sacrilegus? Aiunt, ex veteri Interprete, Petilium hunc, dum Capitolio præfectus esset, Jovis Capitolini auream coronam suffuratum; furti quidem reum causam dixisse; a Judicibus autem absolutum utpote Augusti familiarem.

¶ Me Capitolinus convictore usus amico-
que a puero est, causaque mea permulta rogatus
Fecit; et incolumis lætor quod vivit in Urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. ¶ Hic nigræ succus loliginis; hæc est
Ærugo mera; quod vitium procul afore chartis,
Atque animo prius, ut si quid promittere de me
Possum aliud vere, promitto. Liberius si
Dixero quid, si forte jocosius; hoc mihi juris
Cum venia dabis: insuevit pater optimus hoc me;

convivam habuit et familiarem, rogatusque bene multa egit in mei gratiam: gaudeo certe quod Romæ sospes degit: attamen demiror qua ratione effugerit istam damnationem. En ille humor est atræ sepiæ: illud merum virus: quod malum a scriptis meis atque antea ab animo meo longe futurum sincere spondeo; quantum de me aliquid spondere licet. At vero si quidpiam locutus fuero nimis libere, aut fortasse nimis festive; hanc mihi licentiam cum indulgentia condonabis. Etenim optimus

Sax. *defenses* Cuning.—101 Edd. vett. *abfore;* omnes Cruquii præter unum, *afore.* 'Sic habent plerique codices manuscr. iique longe optimi: neque dubium est, quin ita sit reponendum: nam neque 'abfui,' 'abfuisti,' &c. neque 'abfore,' neque 'abfuturum' dicebant veteres: sed 'afui,' 'afuisti,' &c. et 'afore' et 'afuturum.' *Lamb.* Mart. Cruquii et tres optimi ap. Torrent. *affore.*—103 *Possum aliquid* Harl. 4. 6. Græv. a m. pr. Vet. Comb. et al. vett. *Possum aliud de me promitto* Han. ap. Gesn.—105 Harl. 7. *instituit pater optimus hoc me.* Lamb. conj. *insevit pater optimus hoc mi,* et recepit Chabot. ita habent Bentleii Regin. a m. pr. et Trinit. inter lineas; quod pro-

NOTÆ

100 *Hic nigræ succus loliginis*] Sensus est: Talis oratio, etsi blanda videatur, est pravo animo et studio referta; hocque maledicentior et acerbior, quod amicitiæ speciem præfert.

Nigræ succus loliginis] Metaph. loligo piscis, e sepiarum genere, humorem atrum pro sanguine habet; unde intus nigra externe alba exprimit optime livorem, et mentis improbitatem verbis suavibus palliatam, veluti et obvelatam. Psalm. LIV. 'Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula.'

101 *Ærugo mera*] Merum virus.

Ærugo] Gall. *la rouille de l'airain, le vert de gris.*

Quod vitium procul afore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum prave, nec in chartis scripturum maligne, ficta in quenquam benevolentia. Ennius: 'Eo ingenio natus sum: amicitiam atque inimicitiam in fronte promtam gero.'

105 *Insuevit pater optimus hoc me*] Ad hoc, vel in hoc me assuefecit. Legunt alii, *insevit pater optimus hoc mi.* Id est: Hos mihi mores indidit. Perinde est. Marcilius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *hoic* pro *huic,* unde librarii fecerint *hoc:* non absurdus omnino. Ita veteres scripsisse, saltem liquet.

Ut fugerem, exemplis, vitiorum quæque, notando.
Cum me hortaretur, parce, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset;
Nonne vides, Albî ut male vivat filius? utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cum deterreret, Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessa cum Venere uti
Possem; Deprensi non bella est fama Trebonî,
Aiebat: sapiens, vitatu quidque petitu

pater meus ad id me consuefecit, indigitando exempla quorumque vitiorum, ut ea evitarem. Sic quoties me admonebat ut victitarem parce, frugaliter, et contentus iis bonis quæ ille mihi comparasset, aiebat: Advertisne quam difficulter victitet filius Albii, et quam miser sit Barrus? Hoc graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat. Cum me avocaret a fœdis amoribus meretricum, dicebat: Ne imitere Sectanum. Quando præcipiebat ne sectarer adulteras, cum liceret frui permissa voluptate; Certe pulchra non est existimatio Trebonii, inquiebat: porro

bat Nic. Heinsius.—108 Codex Leid. Bentleii eximiæ vetustatis, *parassem*.—109. 110 Bentl. conj. *utqui Panis inops*, vel *Farris inops*. Gott. a pr. m. *Panis inops*. Zarot. *utque*. *Barris* Harl. 7. *atque Barrus*. Martin. Div. et Tons. Cruquii *Barus*. Blandd. quatuor et Buslid. ap. eund. *Baius*. Nannii codex, *Varus*.—111 *At turpi* Harl. 4. Mediol. 1477. et Venet. 1479.—112 Blandd. tres, et Mart. Cruquii *Scetani*, quod recepit Bentl. Tons. ap. eund. Cruq. *Cetani*; Div. *Setani*; Bland. quartus, *Sectani*.—115 Exc. Sax. *vitatum q. petitum*. Harl. 6. et antiquissimi codd. Torrentii et Vet. Comb. *quodque petitu*.

NOTÆ

106 *Ut fugerem, exemplis, &c.*] Ut me deterreret a vitiis, objiciebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet 'homines amplius oculis quam auribus credunt: deinde, longum iter est per præcepta, breve et efficax per exempla.' Seneca ad Lucil. hinc similiter apud Terent. Adelph. Demea narrans quomodo filium erudiat: 'Consuefacio,' inquit, 'inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi: Hoc facito: ... hoc fugito: Hoc laudi est: ... hoc vitio datur.'

109 *Albî*] Albium Tibullum intelligunt absurde quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cum ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti.

110 *Barrus*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuria inops. De eo rursus Sat. vi. et vii.

112 *Sectani*] Turpis mœchi.

113 *Mœchas*] Matronas. Supra, Sat. ii.

114 *Trebonî*] Is adulter expertus erat quod antea dictum, 'deprehendi miserum est.'

115 *Sapiens, vitatu, &c.*] Concinna plane dictio patris literis et philoso-

Sit melius, causas reddet tibi: mi satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possum: simulac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice. Sic me
Formabat puerum dictis: et sive jubebat
Ut facerem quid, Habes auctorem quo facias hoc;
Unum ex judicibus selectis objiciebat:
Sive vetabat, An hoc inhonestum et inutile factu
Necne sit, addubites, flagret rumore malo cum
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit;

philosophus afferet tibi rationes, propter quas hoc fugere, illud quærere expediat: mihi sufficit pro viribus custodire institutam a veteribus disciplinam, atque integram continere vitam et existimationem tuam, quamdiu pædagogo indiges: at posteaquam ætas confirmarit tuum corpus ac mentem, natabis absque subere. Ita me puerum ille præceptis imbuebat: et seu moneret ut aliquid agerem, addebat: Ducem habes quo facias istud; simulque afferebat aliquem e Judicibus selectis: seu dehortaretur, subjungebat: An ambigeres utrum illud indecorum atque perniciosum factu sit an non, quandoquidem turpi fama laborat hic et ille? Certe non secus ac funus vicini terret ægrotos edaciores, atque abstinere cogit mortis metu; ita juvenum

—116 Iidem codd. Torrentii, *reddat tibi.*—119 *Incolumem possim* unus Harl. et edd. vett. scilicet Venet. 1559. Glarean. Lamb. et Chabot. omnes alii codd. *possum.*—123 Codd. aliquot, et edd. vett. ap. Lamb. *judicibus electis.*—124 Bentleius reposuit *inutile factu;* et sic quoque Bond. Schrevel. Dunster, Sanad. Wetzel. et Kidd. *inutile factum* habent omnes codd. Cruquii, Lambini et Torrentii, et Harl. 2. 3. 4. 6. 7.—125 Bos. Anim. p. 65. *fragret.*—126 Pro *avidos*, Bentleii Leid. Battel. Gal. et Colbert. habent *vides;* et sic aliquot Lambini et aliorum. *fumus* Acron, et Venet. apud Zeun.—

NOTÆ

phia minime imbuti, tantumque bonos mores e bona educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honestatis documenta tibi tradere gestio: at cum frequentabis scholas Sapientum, hi causas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum sit.

120 *Nabis sine cortice*] Proverb. et Metaph. a pueris, qui ope suberis natare discunt. Olim quippe suber corpori supponebant, ut hodie nostri cucurbitas, Gall. *calebaces*. Sensus est hic: Per te ipse intelliges quid fugiendum, quid expetendum; nec egebis alieno consilio.

123 *Unum ex judicibus selectis*] Aliquem integritate, æquitate, probitate insignem, hocque nomine selectum et succenturiatum Judicibus, Magistratibus, Senatoribus.

124 *Inutile factu*] Malum, noxium. Adverte, lector, vim et notionem hujus vocabuli. Cic. de Inv. I. 'Inutilis seu perniciosus patriæ civis alitur.' Similis est sententia Christi in Evangelio dicentis, 'Qui non est mecum, contra me est.'

Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcumque ferunt; mediocribus, et quis
Ignoscas, vitiis teneor; fortassis et isthinc
Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
Consilium proprium: neque enim, cum lectulus aut me
Porticus excepit, desum mihi: Rectius hoc est;
Hoc faciens, vivam melius; sic dulcis amicis
Occurram; hoc quidam non belle; num quid ego illi
Imprudens olim faciam simile? Hæc ego mecum
Compressis agito labris: ubi quid datur otî,
Illudo chartis: hoc est mediocribus illis

mentem non raro a peccatis avertit ignominia alterius. Per ejusmodi institutionem carui majoribus iis vitiis quæ exitium creant; tantumque exiguis conflictor, et quibus facile indulgeas. Ex his etiam multum absterget ætas provectior, amicus sincerus, ratio propria. Enimvero quando versor in cubili vel in porticu, nequaquam mihi desum. Tunc autem sic reputo: Istud melius est: id agens rectius vivam: ita me præstabo gratum familiaribus: hoc non bene quidam fecit: egone imprudens aliquando faciam idem quod iste? Similia tacitus ego mecum revolvo: cum vero per tempus licet, in membranis ludens scribo. Atque hoc unum est e

131 Delph. *vitiis tentor*, unde nescio.—139 *Incombo chartis* Harl. 2.—140. 141

NOTÆ

130 *Mediocribus vitiis teneor* [*tentor*] Al. *teneor;* id est, obnoxius sum adhuc vitiis illis mediocribus.

132 *Liber amicus*] Antisthenes dicebat: opus esse vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo a peccatis avertunt. Plutarch.

133 *Cum lectulus aut me Porticus excepit, &c.*] Sive decumbo in lectulo, sive in porticu deambulo, non est otiosa mens mea: tum enim quid honestum, quid rectum, quid minus decorum factu sit meditor, meque ipse fingo et confirmo in amore et actione virtutis. Pythagoras discipulos jubebat recensere vesperi quæ interdiu fecissent, et secum agitare, quo ivi? quid egi? quid omisi faciendum? &c. Seneca de Ira III. 'Animus quotidie ad reddendam rationem vocandus . . . . quod hodie malum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es?'

Porticus] Ejusmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi et captando frigori accommodatæ: erant et privatæ. Vide Alex. ab Alex. III. 23.

139 *Chartis*] Chartæ primum e papyro, Ægyptia planta; divisis acu vel scalpello ejus tunicis in tenues sed latas philyras. 'Has Alexandri Magni victoria repertas auctor est M. Varro, condita in Ægypto Alexandria: antea vero non fuisse chartarum usum.' Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior: antea tamen inventa et cognita. 'In foliis palmarum' (alii le-

Ex vitiis unum; cui si concedere nolis,
Multa Poëtarum veniat manus, auxilio quæ
Sit mihi, (nam multo plures sumus,) ac veluti te
Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

vitiis illis minoribus; cui si veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedat opem mihi latura, (complures enim sumus,) teque ad multitudinem illam te adjungere, tanquam Judæi, compellemus.

'Totus hic locus ad hunc modum constitui debet: *cui si c. noles, M. p. veniet manus, auxilio quæ Sit mihi.* At Editio prima Veneta cum codicibus aliquot, *auxilioque:* Veneta altera cum Locheriana *auxiliumque.* Ubi autem *que* semel admissum est loco *quæ;* restabat ut *veniat* reponeretur, quo aptius conveniret cum *sit. Veniet* tamen recte habetur in Zulichemiano, et uno Bersmanni. *Veniet* manus poëtarum et *cogemus.* Si *veniat* retines, utique dicendum erit *cogamus.*' Bentl. *veniet* Lachman. ad Propert. II. 4. 18. *auxilioque* Lamb. et Chabot. 'Magis placet mihi *nolis* et *veniat* modo dici dubitativo, quam cum Bentleio *noles* et *veniet* Indicativo. Loquitur enim tanquam de re probabili atque verisimili, minando tantum.' *Baxt.*

NOTÆ

gendum contendunt, *malvarum*) 'primo scriptitatum: deinde quarundam arborum libris;' id est, corticibus, vel potius, tunicis corticem inter et lignum subtilioribus. 'Postea monumenta publica plumbeis voluminibus, mox et privata linteis confici cœpta, aut ceris.' Linteos libros commemorat Livius, lib. IV. 'Supprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Postea promiscue patuit usus rei, qua constat immortalitas hominum.' Plin. XIII. 11. et 12.

142 *Multo plures sumus*] Indicat plurimos tunc fuisse qui versus factitarent. Hos autem callide vellicat, quod se 'putarent esse poëtas, sermoni propiora scribentes, vel in uno stantes pede' multa; 'concludere versum parisque verbis' contexere satis esse, existimantes.

Veluti Judæi] Hi sub Augusto Romæ magno numero degebant; et quoscumque poterant ad suos ritus suamque religionem pertrahere satagebant. Huc pertinet quod ait Christus Matth. XXIII. 15. 'Væ vobis Scribæ et Pharisæi, hypocritæ; quia circuitis mare et aridam ut faciatis unum proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.'

143 *In hanc concedere turbam*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva; aut tolerare saltem ac probare scribentes.

SATIRA V.

ITER BRUNDUSINUM.

Ad componendas controversias inter Augustum et Antonium ortas conventus utriusque legatorum, de quo videndus est Dio Cassius XLVIII. 54. habitus est autumno anni U. C. 717. Brundusii, quo missus est ab Augusto Mæcenas. Hoc igitur iter Horatius, qui cum aliis in comitibus Mæcenatis fuit, jocose describit. Materiam ridendi præbet conscensio navigii, magistratus Fundanus, duorum scurrarum concertatio, assatio macrorum turdorum, puella mendax, quæ Horatio noctem promissam non servat, superstitio Egnatiensium, et alia.

EGRESSUM magna me excepit Aricia Roma
Hospitio modico; Rhetor comes Heliodorus,
Græcorum linguæ doctissimus: inde Forum Appî,

Magna Roma egressum me excepit Aricia parvo hospitio. Comitabatur me Heliodorus rhetor inter Græcos eruditissimus. Hinc perreximus ad mercatum

Satira quarta Libri primi in ed. Sanad.—1 Harl. 2. 7. et Cruquii Nan. Tons. et Martin. *me cepit.* Harl. 3. 4. 6. nonnulli Lamb. Torrent. et Cruq. item Bentl. Lamb. Cruq. Torrent. Francis, et Kidd. *me accepit.* Sanad. mendosissime *me accipit.* Nonnullæ vett. *Aritia.*—3 *Græcorum longe* Harl. 3. nonnulli codd. Cruquii et Torrent. et edd. vett. *Gr. linguæ* Harl. 2. 4. 6. 7. Exc. Sax. quinque Cruquii, totidem Torrentii, aliquot Lambini, Zarot. Bentl.

NOTÆ

1 *Egressum magna, &c.*] Lucilius Satira sua III. descripserat iter quod ab urbe Roma Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hic Noster, ejus exemplo, suum Roma Brundusium iter facete admodum describit, plus μωμοσκόπον agens quam τοπογράφον, ut ait Cruquius. Anno scilicet U. C. 713. Antonianis et Octavianis dissidentibus, utrimque delecti viri sunt qui res Antonium inter et Augustum componerent. Itaque Brundusium, quod Antonii exercitus obsidione premebat, convenere legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Cocceio perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœdusque Brundusinum inde dictum sanxerunt. Porro Mæcenatem illuc officii causa secuti Horatius, Virgilius, et alii.

Aricia] Oppidulum in Appia via, distans Roma mill. pass. 16. hodie *la Riccia*, Ducatus insignia ostentat.

2 *Rhetor comes Heliodorus*] Huc pertinet quod aiunt: 'Facundus comes in via prō vehiculo est:' maxime quod Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3 *Græcorum linguæ* [*longe*] *doctissimus*] Quidam legunt, *Græcorum linguæ doctissimus:* sed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam apprime callere?

Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos
Præcinctis unum: minus est gravis Appia tardis.
Hic ego, propter aquam, quod erat teterrima, ventri
Indico bellum, cœnantes haud animo æquo
Expectans comites. Jam nox inducere terris
Umbras, et cœlo diffundere signa parabat:
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ,

Appii oppidi, plenum nautis et cauponibus iniquis. Hoc iter partiti sumus pigri, quod unicum fuisset viatoribus altius quam nos succinctis. Appia via minus est molesta lente progredientibus. Ego istic bellum facio ventri ob aquam, quia ibi pessima est; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox prope erat terris umbras inducere, ac stellas cœlo spargere. Mox servi nautis, nautæ servis dicteria

et recentt.—7 Harl. 3. 6. 7. Venet. 1559. Glarean. Lamb. et aliæ edd. ante Bentl. *deterrima*. Harl. 2. 4. Gott. et edd. primæ; item Bentl. Sanad. Francis, Wetzel. Heindorf, Bipont. Baxt. Gesn. Zeun. Wakef. Comb. et Kidd. *teterrima*.—11 *Tunc pueri* Harl. 2. 7.—12 *Ingeris* duo codd. Lambini.—15

NOTÆ

Forum Appii] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam, juxta Paludes Pomptinas: quare in his navigantes nautæ plurimi istic habitant; caupones item, quia frequens ea via et celebris. Vide Epist. ad Pison. vs. 65. ad hæc verba, 'sterilisque palus,' &c. Not.

4 *Malignis*] Fraudulentis, iniqua uti mensura consuetis. Supra, Sat. I. 29. 'Perfidus hic caupo.'

5 *Hoc iter ignavi divisimus, &c.*] Quod expediti magis quam nos una die confecissent, in eo biduum posuimus.

6 *Præcinctis*] Strenuis, expeditis, εὐζώνοις: contra discinctus ignavum significat, ut alibi dictum.

Minus est gravis Appia tardis] Quia crebra sunt diversoria, in quibus licet commorari quoties libet.

7 *Ventri Indico bellum*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec palustrem ac fœtentem aquam biberé poteram; nec merum, propter ophthalmiam, de qua postea. Hinc 'cœnantes' incœnatus 'haud æquo expectans animo.'

9 *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris via difficilior etiam vehiculis, idcirco ab Appii foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone post citando. Hinc facile intelliges, lector, quæ deinde sequuntur: ut quod puerorum nautarumque vociferatio audita subito: quod 'nil procedere lintrem' viatores haud sensere: quod vix 'hora quarta' perventum sit eo quo ad ortum solis appellere oportuerat.

10 *Cœlo diffundere signa parabat*] Non hæc 'sermoni propior,' (quod ait Sat. præced.) immo sublimior dictio, ut et alibi interdum, Poëtæ excelso vel excidit, seu quod lectoris mentem excitare identidem juvat.

11 *Tum pueri nautis, &c.*] Servi a dominis præmissi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur et conviciantur: quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia] Quasi 'convocia,' voci-

Ingerere. ¶ Huc appelle. ¶ Trecentos inseris; ohe!
Jam satis est. ¶ Dum æs exigitur, dum mula ligatur,
Tota abit hora: mali culices, ranæque palustres,
Avertunt somnos: absentem ut cantat amicam
Multa prolutus vappa nauta, atque viator
Certatim: tandem fessus dormire viator
Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ

inferre cæperunt: huc navem applica: trecentos introducis: ohe, jam sat multi sunt. Hora integra absumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti culices et ranæ palustres impediunt soporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam absentem. Denique viator fatigatus dormire incipit: tumque ignavus nauta ad saxum ligat funem mulæ ad pabulum dimissæ, atque

Harl. 4. et edd. vett. *absentem cantat.* Harl. 2. 3. 6. 7. unus Han. Gött. Exc. Sax. Torrentiani non pauci, quinque Pulmanni, Bentleii Leid. Gal. Magdal. Franeq. et a pr. m. Petrens. *absentem ut cantat;* quod recepere Bentl. Sanad. Francis, Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. Heindorf, Bipont. Wakef. Comb. et Kidd.—18 Cuning. *ac pastum missæ.*—20 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Exc. Sax. Gott.

NOTÆ

ferationem plurimorum confusam significant. Festus. Alii aliter. 'Vocis contentionem' notat ea voce Tullius variis locis. Epist. I. 5. 'Pompeius, cum pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.' Orat. n. 160. 'Convicio aurium mihi extorta veritas est.'

12 *Huc appelle, &c.*] Verba sunt servorum contra nautas, qui plures quæstus causa excipiebant in navim: 'trecentos,' id est, nimis multos, non sine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13 *Dum æs exigitur*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. v. 'prope Tarracinam iter facienti Romam fossa ad Appiam apponitur, et quidem multis in locis, quam et palustres et fluviatiles implent aquæ. Per eam nocturna maxime fit navigatio, ut qui primis conscendant tenebris, oriente sole egressi, viæ Appiæ reliquum evadant, et interdiu trahentibus mulis remulco, perambulent.'

14 *Mali culices*] Culex ab aculeo dictus, vel quasi cutilex, quod cutem lacessat.

Ranæque palustres] Ad discrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, et in sentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus seu navigantibus somnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκὲξ, κοὰξ, κοάξ. Aristophan. Ran.

15 *Cantat*] Ad sublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac silentii.

16 *Prolutus*] Virgil. Æneid. I. 'pleno se proluit auro.'

18 *Ac missæ pastum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderabatur, sensit dormire viatores, et ipse dormituriens mulam solvit pastumque dimittit, funem vero navigii religat ad saxum, moxque sopori se tradit humi stratus, parum solicitus qua hora perveniret ad destinatum locum.

Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
Jamque dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus
Ac mulæ nautæque caput lumbosque saligno
Fuste dolat: quarta vix demum exponimur hora.
Ora manusque tua lavimus, Feronia, lympha.
Millia tum pransi tria repimus, atque subimus

dormit supinus. Jam vero lux fulgebat, quando advertimus cymbam minime progredi, donec iracundus quidam exsilit, et mulæ nautæque caput ac lumbos verberat saligno fuste. Tandem vix hora quarta descendimus e navi: statimque faciem et manus abluimus aqua tua, o Feronia: deinde vero pransi lente processimus ad tria

membranæ Pulmanni, Bersmanni, Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. et forte omnes ante Ald. etiam R. Steph. *nil cum.* Ita quoque Bentl. Sanad. Francis, Wetzel. Heindorf, et Kidd.—22 *Et mulæ* Harl. 3.—23 Exc. Sax. *exponimus.*—24 Nic. Heinsius conj. *lavimur;* quod recepit Bentl.—25 Harl.

NOTÆ

21 *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad terram prosilit, atque e salicibus littori assitis virgam secat, qua iratus nautam dormientem excitat, ejus caput et lumbos percutiendo, nec ipsi parcit mulæ cerebrosus, in obvium quidlibet exonerans indignationem suam ac bilem.

23 *Dolat*] Metaphora a fabris lignariis, qui dolabro coæquant expoliuntque ligna.

Quarta vix demum exponimur hora] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, hora post exortum solem quarta, id est decima nostra matutina, in æquinoctio nempe: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Persii Sat. III. initium.

24 *Ora manusque tua lavimus, &c.*] Ex religioso veterum erga Deam illam cultu: quæ in Soracte monte habebat sacrum fontem, lucum, templum: nomenque dedit urbi Feroniæ, inter Circæos et Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quod Deæ illius afflati numine ardentes prunas nudis pedibus absque læsione calcare aiunt: alterum est quod Feroniæ lucus aliquando cum arsisset, indeque auferre simulacrum accolæ meditarentur, subito nemus reviruit. Hinc Virgil. Æn. VII. 800. 'viridi gaudens Feroniæ luco.' Vide Strab. lib. V. Dionys. Halic. Plin. Porro quæ fuerit illa Dea, haud plane compertum. Dionysius asserit Feroniam consecratam à Lacedæmoniis illis qui, tempore Lycurgi in Italiam appulsi, locum istum dicarint, numenque coluerint sub hoc nomine, eo quod illuc ferri non infeliciter contigisset. Alii volunt ipsam Junonem esse quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, sicut apud Anxur urbem non longe remotam Jupiter Anxurus. Certe Virgil. cit. utriusque pariter ibidem meminit. Constat Feroniam nemorum Deam extitisse, a ferendis arboribus appellatam. Immo veteres numen fecere ex illa vi arcana arboribus insita, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25 *Millia tum pransi, &c.*] Postquam sumus pransi Feroniæ, tria passuum

Impositum saxis late candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas, optimus atque
Cocceius; missi magnis de rebus uterque
Legati, aversos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere. Interea Mæcenas advenit, atque
Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antonî, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco Prætore libenter

passuum millia: ac pervenimus Anxur exstructum super rupes eminus apparentes ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mæcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia missi gravissima; ceterum assueti reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim accessit Mæcenas et Cocceius, unaque Fonteius Capito vir ad amussim factus, ita gratiosus Antonio ut nemo magis. Sponte deseruimus Fundos, ubi Prætor erat Aufidius Luscus, deridentes munera

7. *tunc pransi.* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. vett. *tria repsimus.*—29 ‘Tres codd. *adversos* habent, quod mihi sane magis placet, et cum verbo *componere*

NOTÆ

millia confecimus lento quidem gradu, tum propter stomachi repletionem, cum ob locorum acclivitatem; contendimusque Anxur.

26 *Anxur*] Urbs hæc Latii, post dicta Tarracina, colli et saxo imposita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Thrachne appellata, ab asperitate loci.

27 *Cocceius*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illustris Jurisconsultus, ceterum Augusto pariter atque Antonio gratiosus.

Missi magnis de rebus uterque Legati] Inde enim pax Imperii et Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adversos exercitus prope Brundusium, sancito fœdere, in una coëgere castra. Antonio vero in matrimonium data Octavia Augusti soror. Tit. Liv. lib. CXXVII. Appian. lib. v. Sueton. Octav. cap. 17.

30 *Collyria*] Oculorum medicamenta, proprie σποδιακὰ et τέφρια, ob cinereum colorem: unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Cels. vi. 6. παρὰ τὸ κωλύειν τὸ ῥοῦν, ab inhibenda fluxione, dictum volunt collyrion: sed multos etiam alios ad usus adhibetur.

32 *Capito Fonteius*] Hunc Dio Consulem cum Germanico fuisse scribit. Livius et Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Augusti Mæcenatem duntaxat missos referunt, cum Cocceio quidem; nullam vero Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem Factus homo] Eximiis dotibus vir ornatissimus. Metaph. a marmorariis, qui lævitatem et juncturas explorant superducto ungue. Hinc Pers. Sat. I. 65. ‘ut per læve severos Effundat junctura ungues.’

34 *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minime commorati sumus, sed prandimus tantum; postea Formias progressi, ubi pernoctavimus.

Fundos] Oppidum hoc in via Appia, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter et Formias medium, ad decem fere pass. mill. vino generoso celebratur.

Aufidio Lusco Prætore] Prætor di-

Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, et latum clavum, prunæque vatillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,

scribæ insanientis, prætextam, latum clavum, et batillum ignis. Postea fatigati

magis convenit.' *Torrent.*—36 Harl. 2. 6. Harl. 7. a m. sec. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1479. Florent. 1482. R. et H. Steph. Rutgers. Burm. Maitt. Bentl. Sanad. Dunster, Schrevel. Bond. Delph. Francis, Wetzel. Heindorf, Wakef. et Kidd. *prunæque batillum.* Baruff. *prunei bacillum.* Quidam ap-

NOTÆ

citur quod præeat vel præsit juri dicundo. Alex. ab Alex. II. 15.

35 *Insani ridentes præmia scribæ*] Romæ scribarum officium etiam libertinis patebat, adeoque vile censebatur: attamen magistratus in municipiis sæpe merces ac præmium erat scribarum. Sic Aufidius Luscus Fundis Præturam adeptus sibi jam aliquis videbatur: at quod sua dignitate plusculum superbiret, ludibrio fuit Mæcenati aliisque qui eum comitabantur. Hunc enim aliosque legatos a Fundano illo Prætore, honoris causa, salutatos intelligendum est. Apud Sueton. Caligul. cap. 23. 'Ex publicis monumentis certum, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum.'

36 *Prætextam*] Ex Varrone de Ling. Lat. lib. v. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit solum, sed et magistratuum. Unde et prætextatus a togato differt, ut magistratus a privato. Hanc 'supra tunicas honorati quique induebant,' inquit Non. Marcell. De ea veste jam dixi in Epod. v.

Latum clavum] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equite. Unde Ovid. Trist. IV. Eleg. ult. 'clavi mensura coacta est.' Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam et earum vestis habebat patagium, quod erat 'aureus clavus qui pretiosis vestibus addebatur,' ex Nonio. Porro nomen deducunt a similitudine cum clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, asseruntque clavos istos fuisse purpureas fascias seu limbos utrimque tunicæ assutos: tunicæ, inquam; nam latus clavus erat interior vestis supra quam assumebatur prætexta: et hoc plerique non animadverterunt contrariumque scripserunt, certe immemores Prætore capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, at minime laticlavum.

Prunæque vatillum] Tanta erat Aufidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est, foculo ansato et gestatili, juberet, ad instar virorum Principum et Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index et insigne. Frustra quidam intelligunt vas parvum, in quo suffitus nempe fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus et convivis.

37 *In Mamurrarum urbe*] Sunt qui Mamurras urbem afferant inter Fundos et Formias, vern. *Itro* vel *Itri*, cujus etiamnum extent ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verum ipsæ hic Formiæ accipiendæ sunt, e quibus oriunda Mamurrarum familia Romæ quidem Senatoria. Adde quod illius oppidi maximam partem obtinebat

Muræna præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multo gratissima: namque
Plotius et Varius Sinuessæ Virgiliusque
Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
Terra tulit, neque quis me sit devinctior alter.
O qui complexus! et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo sanus amico.

commoramur in civitate Mamurrarum, Muræna hospitium, Capitone cœnam dante. Postera dies illuxit longe amœnissima; etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis fuerunt Sinuessæ; homines tales ut nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior cum illis. O quales amplexus, et quam magna lætitia extitit! Ego, dum mente sana ero, nihil æquabo cum fideli amico. Villula quæ

Ascens. Ald. R. Steph. *prunæque catillum.*—43 Caning. *et gaudia quanta fuere.*

NOTÆ

Mamurra Eques Romanus Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sane hic noster; ut et Catullus. 'Primum Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cœlio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, Equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia .... nullamque nisi e marmore columnam habuisse, omnes solidas e Carystio aut Lunensi .... hic est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuisset Comata Gallia.' Hæc Plin. xxxvi. 6. Vide iii. Od. 17. ubi Lamiarum originem e Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi manemus] Nam a Tarracina seu Anxure Formiæ distant ducentis prope stadiis. Quadringenta numerat Strabo certe hallucinatus.

38 *Muræna præbente domum, &c.*] Muræna et Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites, alter hospitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ postea nupsit Mæcenati. Vide iii. Od. 19.

40 *Plotius et Varius*] Hi sunt eximii poëtæ Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgilii, hac lege ut nihil adderent. Cum Plotio et Vario tertius erat Tucca, et ipse eruditione clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*. Ibi desinit Massicus mons. Martial. xiii. 111. 'De Sinuessanis venerunt Massica prelis.' Sinuessanas porro aquas sterilitatem fœminis, maribus autem insaniam auferre tradunt Plin. &c.

44 *Nil ego contulerim jucundo sanus amico*] Excepta sapientia, nihil homini præstantius amicitia meliusve a Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. xviii. vs. ult. 'Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quam frater.' Ecclesiastici cap. vi. 'Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio.... medicamentum est vitæ et immortalitatis.'

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit; et parochi, quæ debent, ligna salemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

vicina est ponti Campano hospitium dedit: parochi vero quæ debent ligna et salem præbuerunt. Inde muli Capuæ deponunt clitellas tempestive. Mæcenas ivit lusum,

NOTÆ

45 *Proxima Campano, &c.*] Sinnessæ pransi jucundius quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in qua pernoctarunt.

Campano ponti] Qui impositus est Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliasque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46 *Parochi*] Quasi præbitores, a *παρέχειν, præbere,* curatores erant publici per urbes et loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa stipendia, unde peregrinis et legatis necessaria suppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. XIII. 2. 'Ariarathes Ariobarzanis filius Romam venit .... omnino eum Sestius noster parochiis publicis occupavit;' (id est, præbitionibus ac muneribus publicis; alii legunt, *parochus publicus;*) 'quod quidem facile patior. Verumtamen quod mihi magna cum fratribus illius necessitudo est, invito eum per literas ut ad me diversetur.' Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publica missis hæc habe, studiose lector. Idem Tull. item ad Attic. v. 16. ita scribit: 'In perditam et plane eversam in perpetuum provinciam nos venisse scito, magna quidem expectatione, prid. Kal. Sextil. moratus triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade, audivimus nihil aliud nisi civitatum gemitus, ploratus, &c..... Levantur tamen miseræ civitates, quod nullus sit sumtus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quenquam. Scito non modo nos fœnum, aut quod lege Julia dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem; nec, præter quatuor lectos et tectum, quenquam accipere quicquam: multis locis ne tectum quidem, et in tabernaculo manere plerumque. Me hercule etiam adventu nostro reviviscunt, justitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium superavit.' Præclaram etiam huic loco lucem dabit Livius initio lib XLII. 'Ante L. Posthumium Consulem,' inquit, 'nemo sociis unquam in ulla re oneri aut sumtui fuit. Ideo magistratus mulis tabernaculisque et omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis: privata hospitia habebant; ea benigne comiterque colebant: domusque illorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diverti mos esset. Legati, qui repente aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant.' At ipse, ut est paulo ante, cum senatui placuisset 'Consulem, ad agrum publicum a privato terminandum, in Campaniam ire,... priusquam ab Roma proficisceretur, literas Præneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret inde, præsto essent.'

47 *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab ea villula mulis vecti Capuam venimus, tempestive quidem, nam ea die confecimus millia passuum non plus sexdecim.

Capuæ] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum et arro-

Lusum it Mæcenas, dormitum ego Virgiliusque:
Namque pila lippis inimicum et ludere crudis.
Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa,
Quæ super est Caudî caupones. Nunc mihi paucis

ego vero ac Virgilius dormitum ivimus: nam pilæ ludus est noxius lippis atque crudis. Istinc ad Cocceii villam pergimus copiosissimam, quæ sita est supra taber-

—51 *Caudi* vel *Caudis* Gott. in marg. Florent. 1482. Mediol. 1486. Venet. 1486. et Locher. *Claudi* Harl. 2. 3. 4. 7. nonnulli Torrent. Vet. Comb. et al.

NOTÆ

gantiæ pridem fuit. 'Alteram Romam' vocat Cicero Philipp. XII. alibi vero 'superbiæ domicilium.' Hannibalis virtutem corrupit ac fregit illa 'pelago, cultuque, penuque potens' civitas, 'deliciis, opibus, famaque;' ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem exinde milliaribus versus Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De ea jam in Epod. XVI.

48 *Lusum it Mæcenas, &c.*] Pila palmaria; cujus exercitatio ad sanitatem utilis robusto quidem et bene affecto: at crudis noxia et κακοστομάχοις, qualis Virgilius: contra salubris somnus et quies; pariter et lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humeros; quos lente duntaxat coquit calor naturalis. Adde quod oculorum acies non parum laborat in observanda pila. Cornel. Cels. I. 2. Galenus de Symptom. Caus. IV. 5.

49 *Pila*] Quasi pilis plena sic vocatur, ex Isidoro. Alii a πιλοῦν, *densare*, deducunt originem, sive quod pila potissimum conficiatur e πίλῳ, id est, lana coacta et compacta. Quadruplex erat. 1. Harpastum, e corio confecta minor pila, quam solo repercussam remittebant. 2. Follis, ex aluta; major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. Trigonalis, sive trigon: nomen a triangulari situ ludentium ternorum, qui sibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes ne excideret manu sive dextra, sive sinistra. 4. Paganica a pago et paganis dicta: ab his enim ad urbem venit. Plumis infarta erat; durior folle, mollior trigone. Quæ omnia belle notat et exprimit Martialis, IV. 19. XII. 84. XIV. 45. 46. 47. Vide infra II. Sat. 2. 11. Not.

50 *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde processimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est 'supra cauponas Claudii' cujusdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potius cum aliis, *Caudi:* nam inter Capuam et Beneventum sunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia,* item Valles et Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani sub jugum turpiter missi sunt: quam tamen ignominiam paulo post gravi ultione eluerunt. Liv. lib. IX.

51 *Nunc mihi paucis, &c.*] Facete admodum Poëta Musas in re ludicra invocat, veluti solet fieri in gravibus argumentis. Descripturus nempe duorum scurrarum ridiculam contentionem, serio videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

Sarmenti scurræ pugnam Messîque Cicirri,
Musa, velim memores; et quo patre natus uterque
Contulerit lites. Messî clarum genus Osci;
Sarmenti domina extat. Ab his majoribus orti
Ad pugnam venere: prior Sarmentus, Equi te
Esse feri similem dico. Ridemus: et ipse
Messius, Accipio; caput et movet: O, tua cornu
Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres, cum
Sic mutilus minitaris? At illi fœda cicatrix
Setosam lævi frontem turpaverat oris.

nas Claudii. Jam precor, o Musa, ut mihi referas paucis verbis Sarmenti scurræ certamen atque Messii Cicerri: et quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illustris Messii origo ab Oscis: Sarmenti domina etiamnum vivit. Ab istis prognati majoribus in certamen devenere. Sarmentus prior locutus: Aio te esse similem equi indomiti. Cachinnos sustulimus. Tum Messius, accipio, inquit; simulque caput agitat. Continuo Messius dixit: O quid agas, si cornu tua fronte non esset amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformarat,

vett.—52 'Primus, ut puto, Aldus *Cicerri* invexit. Vetustiores, duæ scilicet Venetæ et Locheriana, *Cicirrhi*. Sic et Torrentii, Pulmanni, Bersmannique aliquot cum Regio *Cicirri*. Revocanda est utique lectio antiqua. *Cicirrus* est *κίκιῤῥος, gallus*. Hesychius: Κίκιῤῥος, ἀλεκτρυών.' *Bentl.* *Cicirri* etiam Gott. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Cuning. et recentt.—54 *Contulerint* Exc. Sax. Zarot. Mediol. 1477. et Cuning.—58 *Accipito* Zarot.—60 Gott. Harl. 3. 6. Mediol. 1477. Venet. 1479. Florent. 1482. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Wetzel. Heindorf, Wakef. et

NOTÆ

54 *Messî clarum genus Osci*] Ironice prorsus. Nam hi Campaniæ populi, in Latii et Samnii confinio degentes, non solum ignobiles, sed et infames erant. Vide Strabon. Hunc etiam facit quod 'obscœnum' quidam ab Oscis deducunt. Festus Oscos prius Opscos teste Ennio dictos ait, et stupra inconcessæ libidinis, ab ejus gentis prava consuetudine, obscœna dici, ex Verrio.

55 *Sarmenti domina extat*] Ergo servus erat ille, aut servili genere. Hic scurra Augusto fuisse in deliciis atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho: 'Antonio infensa erat Cleopatra, quod in cœna dixisset, ipsis quidem acidum vinum infundi: Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat vero Sarmentus Cæsaris servulus ex iis qui festivitatis causa haberi solent, quos Romani delicias appellant.' Juvenalis initio Sat. v. meminit hujus scurræ.

58 *O, tua cornu, &c.*] Pergit conviciari Messio Sarmentus: quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum tibi est nimis terribili et feroci? Sarcasmus.

60 *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempe Messii in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,
Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat;
Nil illi larva aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicirrus ad hæc, donasset jamne catenam

hirsutæ frontis partem sinistram. Hinc plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans, orabat ut saltaret ad modum Cyclopis pastoris; neque vero larva aut cothurnis tragicis ipsum indigere. Ad ista denique Cicerrus plurima retorsit: in-

NOTÆ

62 *Campanum in morbum*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas: vel turpem quandam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantia creatam. Non absurde Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. xxvi. 1. 'Sensit et facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos, non Italiæ modo, verum etiam universæ Europæ, morbos: ... sine dolore quidem illos ac sine pernicie vitæ; sed tanta fœditate, ut quæcumque mors præferenda esset. Gravissimum ex his lichenas appellavere Græco nomine; Latine mentagram, quoniam a mento fere oriebatur, joculari primum lascivia dictam; ut est procax natura multorum in alienis miseriis: occupat in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus; descenditque in colla, pectusque, et manus, fœdo cutis furfure.' Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63 *Pastorem saltaret uti Cyclopa*] Exprobrat similitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore et immani statura, hirsutaque fronte, in qua etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec *larva* facies turpis, nec crura sat procera indigerent cothurnis, id est, altis calceis, quibus ad majestatem utuntur Tragœdi. Petrus Crinitus de honesta disciplina, xvii. 3. apposite omnino, 'Inter voluptates scenicas,' inquit, 'celebrari video Cyclopea. Sic vocarunt cum Cyclopem in scena saltantem proferrent, habitu et ornamentis, quibus Polyphemus apud Poëtas decoratur. Quod ego duxi observandum, ut Horatii locum interpretemur paulo indiligentius ab aliis expositum. Itaque sic allusit, cum de Sarmento scurra et Messio Osco, eorumque litibus disserit: ac Messium ore fœdo et facie turpi similemque larvæ reddit.' Quo loco *saltare Cyclopa* nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quam et fronte et habitu talem fuisse Messium, ut Polyphemum in scena saltantem posset exprimere; ac risum de se spectantibus facile commovere.' Polyphemum ab Ulysse occæcatum lege apud Homerum, Odyss. i. Virgil. Æneid. iii. De eo Servius ita scribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabulosum est. Vir ille prudentissimus fuit, et ob hoc oculum in capite habuisse fertur, id est, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verum Ulysses eum tamen prudentia superavit: et ob hoc eum cæcasse fingitur. Vide et Euripid. Cyclop.

65 *Donasset jamne catenam, &c.*] Servi enim manumissi seu Laribus, seu Deorum alicui, consecrabant vincula quibus olim stricti fuerant. Ita Cicirrus servilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. iii. 20.

Ex voto Laribus, quærebat: scriba quod esset,
Nilo deterius dominæ jus esse. Rogabat
Denique, cur unquam fugisset; cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
Prorsus jucunde cœnam produximus illam.
Tendimus hinc recta Beneventum; ubi sedulus hospes
Pæne, macros, arsit, turdos dum versat in igne:

terrogabat, numquid jam ex voto sua vincula consecrasset Laribus: quamvis esset scriba, nihilo minus heræ jus in eum superesse: quærebat tandem quare fugisset aliquando ipse cui sufficeret una farris libra, scilicet adeo tenui et parvo. Hilariter sane peregimus eam cœnam. Inde recta nos contulimus Beneventum, ubi hospes officiosior propemodum deflagravit, cum turdos macilentos ad focum torreret.

Kidd. *miniteris.*—67 *Nullum deterius* Harl. 2. *Nullo deterius* unus Han. *Deterius nihilo* Harl. 3. 4. 6. 7. et Vet. Comb. *Deterius dominæ nihilo* edd. vett. *Nihilo deterius* Bentl. Cuning. post alios ex codd.—68 Venet. et Glarean. ap. Zenn. *cur nunquam.* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. unus Vat. Donat. Faërn. Tornes. Nicot. Cleric. Dan. alii, *cur unquam.*—70 Bentl. ex codd. melioribus Fabricii, Pulmanni, Torrentii, et Bersmanni, Leid. et Regin. *producimus;* et sic Gott. et Harl. 4. 6. *perducimus* aliquot Torrentii; unus ejusdem *deducimus.* —71 Harl. 2. *recto.* Harl. 3. 7. et Vet. Comb. *recte.*—72 *Pæne arsit macros* Lambinus ex uno cod. Lambini. *Pæne macros arsit* Gott. Exc. Sax. duo item Dorvillii, cum Taurinensi, et Franeq. Zarot. Mediol. 1477. Venet. 1479. et Florent. 1482. Vide Rutgers. Lect. Venus. cap. 10. Cannegiet. ad Avien. Fab. xxv. 4. et Dorvill. ad Charit. p. 323. *dum turdos* vulgg. ante Bentl. *in igni* unus Bersmanni, Bentleii Regius, et a m. pr. Regin. *in igni,* quod rece-

NOTÆ

66 *Scriba*] Alii scribæ dicebantur a sua functione; alii erant magistratuum, puta Quæstorii, Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium; nec magni testimonii aut pretii. Alex. ab Alex. II. 2.

67 *Nilo deterius dominæ jus esse*] In servos etiam manumissos domini retinebant jus operarum, v. g. sarciendi vestes, suendi calceos, &c.

68 *Cur fugisset*] Nullum servo probrum gravius, quam fugisse. Hinc enim contumeliose furcifer appellabatur, eo quod hæc erat fugitivi servi pœna, furcam collo appensam circumferre.

Cui satis una Farris libra foret] Hæc sæpius erat servis fugiendi causa, quod nimis parce a dominis alerentur. At Cicirrus, utpote gracilis ac pusillus, tenui alimento poterat ac debebat esse contentus, una videlicet farris libra servis quotidie dari solita ad victum. Quod quidem dimensum proceris corporibus exiguum ac vix sufficiens videbatur. Ex Gell. xx. 1. Debitori in carcere retento Lex XII. Tab. jubebat dari in dies libras farris ab eo qui vinctum tenebat.

71 *Beneventum*] Hæc urbs Hirpinorum a Diomede condita, 28. mill. pass. a Capua; olim dicta Maleventum: at deducta eo colonia Romani ad melius omen mutari nomen, et Beneventum dici in posterum, voluerunt. Fest. Plin. &c.

72 *Turdos*] Gall. *des grives.* Horum aviaria veteres habebant tanta qui-

Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano, summum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam servosque timentes
Tum rapere, atque omnes restinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus; et quos
Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
Villa recepisset, lacrymoso non sine fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem stultissimus usque puellam

Enimvero exarsit ignis; et flamma per vetustam culinam grassata prope attingebat tectum. Mox aspexisses convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, et cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit ostendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabalus, quosque nunquam præteriissemus, nisi nos excepisset villa Trivici proxima, haud absque fumo lacrymas eliciente, dum in foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem

pit Bentl. Bersmanni alter et Bentleii Battel. *in ignem.*—82 ' Novæ distinctionis ope vim et gratiam loco conciliavi: *Hic ego mendacem, stultissi-*

NOTÆ

dem ut ex his agri stercorarentur, optimo certe fimo. Plin. xvii. 9. Varro, Columella. Porro ex omni occasione captans jocum Satiricus noster macros notat turdos, quos magna tamen sedulitate hospes ad ignem versabat hospitibus apponendos, adeo ut ipse pæne arserit ejusque domus pariter.

74 *Vulcano*] Hic Deus ignis ponitur non raro pro ipso igne. Metonym. vide i. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum] Hujus incendii facile grassantis ut rationem intelligas, scire te, lector, oportet quod cum aliis scribit Cœlius Rhodig. xxvi. 21. ' habuisse veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochen,' id est fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, sed in medio cubiculo hyberno: siquidem in æstivo non erat focus. Vitruv. vii. 3. Hinc et nunc abutimur voce ' caminus,' fornacem, hypocaustum, ignem, significante: quam tamen usurpamus pro fumario, seu gula fumum emittente extra tectum. Isidor. xix. 6.

75 *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam servare satagunt famelici illi magis quam ædes scilicet alienas.

77 *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egressis incipiunt aspici montes Apuliæ, Horatio quidem regio notissima, exinde orto videlicet. De Apulia iii. Od. 30. et Epod. ii.

78 *Atabulus*] Ventus Apuliam infestans, dictus quasi *ἄτην βάλλων*, immittens calamitatem. Plin. xvii. 24. Gell. ii. 22. hunc, ut volunt, eundem Noster vocat Iapyga i. Od. 3.

79 *Erepsemus*] Syncope, pro ' erepsissemus,' id est transivissemus. Sic postea Sat. ix. ' surrexe' pro ' surrexisse.' Virgil. Æneid. iv. 606. ' extinxem' pro ' extinxissem.' Lucre-

Ad mediam noctem expecto: somnus tamen aufert
Intentum Veneri; tum immundo somnia visu
Nocturnam vestem maculant, ventremque supinum.
Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
Signis perfacile est: venit vilissima rerum
Hic aqua; sed panis longe pulcherrimus, ultra
Callidus ut soleat humeris portare viator;
Nam Canusî lapidosus: aquæ non ditior urna;

expecto frustra ad mediam usque noctem.] Tum vero sopor me invasit. * * * *Inde rhedis vehimur per quatuor et viginti millia passuum, commoraturi in parva urbe quam indicare non licet versu hexametro; signis autem, est facillimum. Ibi venditur aqua rerum vilissima: at panis est optimus certe; adeo ut prudens viator consueverit sponte humeris ferre; quia Canusii est lapidosus: urna autem aquæ*

mus usque, puellam.' Wakef.—89 Gott. Mediol. 1477. 1486. Venet. 1479. et Florent. 1482. *ultra.* Vet. Comb. Venet. 1559. Glarean. Chabot. *ultro.*—

NOTÆ

tius pariter 'confluxet.' Terentius in Adelph. 'produxe,' &c.

Trivici] Hoc oppidum est in Campaniæ finibus, montuosa valde regione, viisque arduis ac difficilibus: quapropter in villa proxima subsistere sæpius necesse est.

87 *Oppidulo, quod versu dicere non est*] Scilicet Equotutico; quæ vox stare nequit in versu hexametro. Equotutium, vel, ut legunt alii, Equotuticum, sive Equus Tuticus, Apuliæ Dauniæ fuit oppidulum, hodie *Ariano* dicitur, aliis *Foggia:* in colle situm est ad Apenninum montem: a Benevento in ortum distat milliaribus duodecim, ex Sansone. Illius meminit Cicero ad Attic. VI. 1. 'Scire vis tuas ego quas acceperim literas. Omnes fere quas commemoras, præter eas quas scribis Lentuli pueris et Equotutico ac Brundusio datas.'

Quod versu dicere non est] Imitatio est Lucilii ita Sigillaria indicantis Sat. 7. 'Servorum festu' dies est, Quem plane hexametro versu non dicere possis.' De hoc servorum die continuo post Saturnalia celebrari consueto, Macrob. I. 10.

88 *Venit vilissima rerum Hic aqua*] Quæ scilicet aliunde petenda et longe, e fonte aliquo.

89 *Ultra* [*ultro*] *Callidus*] Quidam legunt *ultra*, id est, in ulteriorem regionem. Quod satis placet.

91 *Canusî*] Canusium Apuliæ oppidum, hodie *Canosa*, in colle ædificatum apud Aufidum amnem: a Cannis excisis distans tribus milliaribus.

Lapidosus] Lapidis instar durus et insipidus: vel lapidibus plenus, e farina minime pura; sive male concinnata mola, sive non sat dura, quæ grana conterendo ipsa deteratur, ruptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aquæ non ditior urna] An quod Aufidus est duntaxat lacus, quemadmodum Strabo asserit, cujus proinde aqua potu injucunda esset? an, ut scribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii alveus interdum arescit?

Qui locus a forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hic Varius discedit mœstus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
Carpentes iter, et factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior; via pejor adusque
Barî mœnia piscosi: dein Gnatia lymphis
Iratis exstructa dedit risusque jocosque,

haud felicior: quod oppidum ædificatum est quondam a strenuo Diomede. Illinc Varius tristis abscessit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos perreximus fatigati, quod longius iter feceramus, atque ob pluviam molestius. Postridie tempus fuit magis opportunum, at via deterior usque ad muros Barii piscosi. Deinde Egnatia infensis aquis condita præbuit risum ac ludum, quod persuadere volunt thura absque

91 *Aquæ non dulcior* Cruquius.—93 Harl. 3. et edd. vett. *hinc Varius.* Harl. 2. 4. 6. 7. omnes Torrentii, Bentleii Regin. et duo alii, duo Bersmanni, *hic Varius;* et sic edd. antiq. Bentl. et recentt.—97 Edd. ante Bentl. *dehinc;*

NOTÆ

92 *Qui locus a forti Diomede est conditus olim*] Diomedes Ætoliæ rex; post Achillem et Ajacem fortissimus inter Græcos: singulari pugna cum Hectore et Ænea congressus est; Palladium abstulit; Martem quoque et Venerem vulnerasse in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeo perdidit, ut ille tum ab ipsa tum a patria abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit. Memorantur Canusium, Arpos sive Argos Hippium, quæ et Argyrippa.

93 *Varius discedit*] Vocantibus alio negotiis. Alii volunt ad castra Cæsaris contendisse alia via.

94 *Rubos*] Rubi urbs Apuliæ, quibusdam *Ruvo* dicta, Canusium inter et Barium.

Fessi] Confectis a Canusio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96 *Postera tempestas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor] Ob hesternum imbrem, locorumque difficultatem.

97 *Barî mœnia piscosi*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram sinus Veneti: quare *piscosum* vocat Horatius. Conditum est et nominatum ab incolis Baræ parvæ insulæ apud Brundusium, teste Festo.

Gnatia] Hæc et Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel *Nazzi:* urbs Salentinorum etiam maritima, media fere inter Barium et Brundusium, ab utroque distans triginta circiter milliaribus.

Lymphis Iratis exstructa] Seu quod aquæ dulcis penuria laborat, seu potius quod sic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos, id est insanos, quippe qui non modo credant sed et aliis persuadere velint rem incredibilem aut superstitiosam, de qua mox. Vide Festum in voce, 'lympha,' ubi egregie ostendit lympham dici pro nympha, mutata literula: et lymphatos dici furiosos, eo quod creditum veteribus, a nymphis, si conspicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambigua voce.

Dum flamma sine thura liquescere limine sacro
Persuadere cupit: credat Judæus Apella,
Non ego: namque Deos didici securum agere ævum;
Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brudusium longæ finis chartæque viæque.

igne incendi in templi aditu. Fidem habeat Judæus recutitus: ego certe minime credam. Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac si quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam a numinibus solicitis immitti e summis ædibus Olympi. Brundusium terminus fuit prolixi itineris, erit etiam hujus descriptionis.

Harl. 6. Franek. et tres codd. Pulmanni, et edd. recentt. *dein.*—102 Cuning. *faciat miri natura.*—103 *Ex alto cœli tristis* Cuning.

NOTÆ

99 *Dum flamma sine thura liquescere, &c.*] Hujus miraculi superstitiosi meminit Plinius II. 107. ita scribens: 'In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.' Porro notavimus alibi cognitos Ethnicis Sacros Codices, e quibus non pauca mutuati fabulis asperserunt. Certe patet adumbratum hic quod habetur III. Reg. 18. de vocato cœlitus igne Eliæ precibus, quo repente consumta sunt holocaustum, et ligna, et altare lapideum, et superfusa copiose aqua. Vide II. Od. 19.

100 *Credat Judæus*] Insimulat Horatius Judæos superstitionis, eo quod mox relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc et rem Gnatianam ejusmodi credulis hominibus narrandam suadendamque remittit: quæ sibi suisque comitibus duntaxat 'risus dedit et jocos.' Romanos tamen non parum superstitionibus addictos lege apud Plin. XXVIII. 2. &c.

Apella] Quasi sine pelle in præputio circumciso: recutitus. Pers. Sat. V. 184. 'recutita sabbata' deridet: ubi nos plura de hac lege Judæis a Deo data: item ad Juvenal. Sat. XIV. 99. Salmasius etymologiam istam docte refellit; tum quod nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *apella*, tum quod potius dicendum foret *impella* vel *abpella*, sicut dicitur imberbis, et absimilis, &c. Solerter autem et apposite ait fuisse tum Romæ Judæum quemdam nomine *Apellam*, ad quem sane Horatius respexerit.

101 *Deos didici securum agere ævum*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia et inferiora quælibet minime Diis curæ esse. Vide I. Od. 34. lege et Plin. II. 7.

104 *Brundusium*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provincia Hydruntina, ad oram maris Adriatici. *Brindes*. Ennius: 'Brundusium pulchro præcinctum præpete portu.'

Longæ finis viæ] Viæ causa et finis patet ex dictis initio.

Longæ] Nam Roma distat Brundusium milliaribus trecentis et sexaginta. Hæc vero confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

IN DERISORES NATALIUM SUORUM.

Cum Horatius, libertino patre natus, a Mæcenate in numerum amicorum relatus esset, invidia multorum, inprimis nobilium, inde commota esse videtur. Quare hic potissimum hoc agit, ut Mæcenatem defendat. Etsi, inquit, tu, Mæcenas, omnium Etruscorum es generosissimus; non tamen me, ut plerique nobiles, spernis: nam non tam genus, quam animum et mores spectas. Scis enim, multos humili loco natos fuisse probos et honoribus reip. ornatos, et contra nobilissimos homines ob vitæ turpitudinem tulisse repulsam. Veruntamen nos, qui et genere et sententiis a vulgo discrepamus, non debemus majora appetere, ne in invidiam et justam hominum incurramus reprehensionem, ut Tillius quidam, et alii ignobiles. Atque ipsum me, libertino patre natum, omnes clanculum mordent, olim quod cohortem duxerim, nunc vero, quod tibi, Mæcenas, sim convictor, quanquam injuria. Nam, pro tua in amicis deligendis diligentia, non casu me inter tuos recepisti, sed commendatum a Virgilio Varioque, et a temet ipso spectatum, quia meos mores et vitam probasti, quam optimi patris curæ et fidei debeo, qui in me instituendo nullis sumtibus pepercit. Quare nec melior pater, nec gratior vitæ conditio contingere potuisset mihi.

Non, quia, Mæcenas, Lydorum quicquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te;

O Mæcenas, quod nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tusciæ terram habi-

Satira octava Libri secundi in Ed. Sanad.—4 ‘ Restitui versum ex pueri-

NOTÆ

1 *Non, quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cum veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus et emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non, quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu Mæcenas, licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimvero me libertino patre natum adeo non despexisti, ut contra ‘ esse in amicorum numero’ jusseris, quod me ‘ purum et insontem’ comperisti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempe Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse: unde Hetrusci dicantur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. IX. 11. ‘ Lydorumque manum.’ Et Æneid. II. 781. ‘ Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva Inter opima virum leni fluit agmine Tybris.’ De Mæcenatis ex Hetruriæ principibus origine, fuse I. Od. 1. &c.

Etruscos fines] Etruria sive Hetruria, quæ et Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernacule *la Toscane:* ab Ortu rigatur fluvio Tiberi, a Meridie mari Tyrrheno.

2 *Generosior*] A genere ‘ generosus’ antonomasticos dicitur, cui opponitur ‘ degener.’ Senec. Trag.

Nec, quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarent;
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Cum referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus. Persuades hoc tibi vere,
Ante potestatem Tullî atque ignobile regnum,
Multos sæpe viros nullis majoribus ortos

tarunt, aut quod habuisti avos paternos ac maternos qui pridem magnis exercitibus præfuere, non propterea, more multorum, subsannas obscuros, sicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodo probus sit. Bene profecto existimas, ante Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, plerosque sæpius viros ignotis ortos majoribus et bonos extitisse et magnis

tiæ meæ conjectura, *Olim qui magnis regionibus imperitarent;* quam miror ab aliis non præreptam: neque enim satis intelligo, an recte dici possit magna numeri certi turma militaris; et abunde patet Etruscis regibus editum esse Mæcenatem. Pomponius Mela I. 12. de Phœnicibus: 'Classe confligere, imperitare gentibus.' Et mihi persuadeo Flaccum nostrum ob oculos habuisse Lucretii locum, II. 1041. 'Inde alii multi reges rerumque potentes Occiderint, magnis qui gentibus imperitarunt.'' *Wakef.* Han. *imperitarit;* Harl. 3. 4. 7. *imperitarint;* Harl. 6. Zarot. Vet. Comb. *imperitarunt.* Bentl. ex codd. *imperitarent.*—7 *Cum referre neges* conj. Bonfin.—11 Harl. 4.

NOTÆ

Troad. 'Generosa in ortus semina exsurgunt suos.'

3 *Nec, quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mæcenatem.

4 *Legionibus*] Synecdoche. Proprie vero legio ad Romanos pertinebat: continebat sex hominum millia: singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium conscripsit, quæ antea quatuor millium fuerat. Vide Isidor. IX. 3. Veget. lib. II. Fest. &c.

5 *Naso suspendis adunco*] Vafre et salse derides. Quintil. XI. 3. 'Naribus quidem derisus, contemtus, fastidium significari solet.' Plin. XI. 37. 'Altior homini tantum nasus, quem novi mores subdolæ irrisioni dicavere.'

6 *Libertino*] Servus manumissus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab his deinceps nascuntur ingenui sunt.

8 *Ingenuus*] Non proprie adhibetur vox ista hoc loco: significat autem hic non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo et nobili viro dignis.

9 *Ante potestatem Tullî*] Antequam Romæ sextus regnaret Servius Tullius, Tarquinii successor et gener, Ocrisia matre captiva natus. Unde noster ejus 'regnum ignobile' appellat. Quanquam apud Corniculum suam patriam domi valde nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. IV. Liv. I. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii sic hortatur Servium hunc: 'Erige te, Deosque duces sequere: qui sis, non unde natus sis, reputa: et nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum,' &c.

Nullis majoribus ortos] Originem

Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
Contra, Lævinum, Valeri genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse, notante
Judice, quo nosti, populo; qui stultus honores
Sæpe dat indignis, et famæ servit ineptus;
Qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet

dignitatibus amplificatos: e contrario Lævinum e Valerii stirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio est, uno asse pluris nunquam æstimatum esse judicio populi, quem scis insanum frequenter attribuere dignitates immeritis, et stolide famam sequi; necnon admirari titulos atque imagines. Ergo quid nos decet agere

et Vet. Comb. *multis et honoribus.*—13 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. *fuit.* 'Ita libri et olim editi et nuperi. Enimvero indignor tot eruditos Interpretes lectionem veram in codicibus suis inventam tam imperite sprevisse. Ea sic habet *pulsus fugit.* Hanc in quatuor optimis Blandiniis Cruquius, in suis aliquot Lambinus Bersmannusque repererunt: nosque itidem in veterrimo Leidensi, et aliis duobus, et pro varia lectione in Magdalenensi. Quanto hoc, nisi plane desipimus, elegantius pleniusque illo altero, quod hactenus editiones occupavit! Id solum, credo, ad corrumpendum locum Librarios impulit; quod *fugit*, præterito tempore et priore syllaba producta, vi sententiæ hic requiri arbitrarentur: atqui illud minime metuendum erat. Auctor de obitu Mæcenatis: 'Sic illi vixere, quibus fuit aurea Virgo, Quæ bene præcinctos postmodo pulsa fugit.' Virgil. Æn. III. 121.' *Bentl.* Han. *fugit.*—15 *Judice quem* edd. ab Aldo. *Judice quo* Han. Gott. Exc. Sax. omnes Cruquii et Tor-

NOTÆ

trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, et nullius fuerant nominis ac celebritatis.

12 *Contra, Lævinum, &c.*] Contra vero domi nobiles interdum tam degenerasse, ut etiam contemtui fuerint, nullosque adepti magistratus.

Lævinum, Valeri genus] Pub. Valerius Lævinus, quod virtute careret, vel populo despectus: quanquam erat e familia perillustri, per quam reges exacti Roma. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul, Collatino abdicare coacto, una cum Junio Bruto collega regno pepulit Tarquinium Superbum. Liv. lib. II.

15 *Qui stultus honores, &c.*] Ubi nempe viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Liv. passim. Lucilius olim dixerat: 'Honorum Judicium est crassis.'

16 *Famæ servit ineptus*] Plus ducitur vana opinione et ventosa existimatione, quam vera virtute et gloria. Unde omnia deferre solet ei quicumque natalium splendore, domestica fama, et opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat. ad Demon. Τὴν ἀλήθειαν ἀγνόουσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι πολλοί. *Vulgus ignorat veritatem, et famam respicit.*

17 *Stupet in titulis et imaginibus*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem, quæ sola est nobilitas: stupet videns honorum titulos et statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta et concessa fuisse. Cic. in Pison. 'Obrepsisti ad honores errore hominum,

Nos facere, a vulgo longe longeque remotos?
Namque esto, populus Lævino mallet honorem
Quam Decio mandare novo: censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus,
Vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
¶ Sed fulgente trahit constrictos gloria curru

a vulgo plane differentes? Nam certe populus dignitatem Lævino deferre mallet quam Decio ignoto: et Appius Censor arceret me, si libero parente non essem genitus; et quidem jure, quia non mansissem in propria conditione. Verumenim gloria

rentii, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Bentl. et recentt.—18 *Nos facere* omnes præter Bentl. *Non facere* Florent. 1482. *longe lateque* Harl. 6. Zarot. Vet. Comb. et al. vett. *longe longeque* Gott. Harl. 2. 3. 4. 7. ceteri, quod ex suis codd. primus recepit Cruquius.—20 Cuning. et Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. *cen-*

NOTÆ

commendatione fumosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.' Juvenal. Sat. VIII. 'Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus Majorum?' &c.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos sentire et judicare decet, si quidem a vulgi errore liberi, et sapientum institutis informati sumus?

19 *Lævino mallet honorem Quam Decio mandare novo*] Homini majorum gloria collustrato, per se vero ignobili, potius quam viro propria laude conspicuo, cujus majores non antea clari. Pub. Decius Mus e Deciis primus summa in Rempublicam fide consulatum merito est adeptus, fortiterque et gloriose administravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. I. Liv. lib. VIII. &c.

20 *Censorque moveret Appius*] Repelleret ac summoveret me a petendo magistratu Appius ille Claudius Cæcus severa notus censura, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. cap. 16. et 24. Vide Alex. ab Alex. III. 13. ubi Censorum origo et potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere et cooptare, summotis indignis, et honestissimis allectis. Censoria Lex ita jubebat: 'Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus distribuunto: mores populi regunto: probrum in senatu ne relinquunto,' &c.

22 *Quoniam in propria non pelle quiessem*] Quia vellem assurgere supra meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leonina pelle contecti ap. Æsop.

23 *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque vero mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirent; siquidem hi, perinde ac generosi nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad suum veluti currum constrictos rapit. Cic. Offic. I. 'Vix invenitur qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. At fortis animus et magnus duabus rebus maxime cernitur, quarum una in rerum externa-

Non minus ignotos generosis. ¶ Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribuno?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

splendente suo curru nexos allicit tam obscuros quam illustres. Quid prodest tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, et creari Tribunum? Scilicet aucta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cum primum aliquis demens mediam tibiam

sorne moveret.—24 ‘Quod editiones hactenus possedit, *Tulli*, ex versu nono videtur irrepsisse. At ibi de Servio Tullio rege sermo est: hic de homine alio nescio quo. Quidni igitur revocamus plurium codicum lectionem, *Tilli?* ut de suis testantur Bersmannus, Pulmannus, Torrentiusque: in nostris hic quidem duobus duntaxat apparet, Regio et Petrensi: at infra versu 107. in Leidensi, Zulich. Magd. et Batteliano extat. Cicero Philip. II. 11. ‘Tillius Cimber.’ Idem Ep. Fam. VI. 12. Seneca de Ira, III. 12. et Epist. LXXXIII. Suetonius Jul. c. 85. ‘Cimber Tillius:’ quibus omnibus in locis eadem ac hic variatio est in scriptis codicibus. Gruterus in Inscript. AFER TILIUS, et, Q. TILLIUS, et, M. TILLIUS, M. L. PHANIAS. TILLIA M. L. LUCCEIA.’ *Bentl.*—25 Nonnulli codd. et edd. recentt. *fierique tribunum.* Aliquot Lambini, Gott. a m. pr. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. recentt. *fierique tribuno.*—

NOTÆ

rum despicientia ponitur,’ &c. Et postea, n. 68. ‘Cavenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio.’

24 *Quo tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumenti est recepisse vestem et dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæsar ademerat? Porro non bene est notus ille. Sic habet vet. Comment. ‘Tullius hic Senatu motus est a Cæsare quasi Pompeianus: occiso vero Cæsare recepit latum clavum, et Tribunus militum factus est.’

25 *Tribuno*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustra. Tribunus militum nemo fiebat, quin prius alam duxisset: alam non ducebat nisi qui cohorti præfuisset. Is milites in castris habebat dicto audientes, ad exercitationes deducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat; vigilias et munitiones diu noctuque circuire, militum nomina memoria tenere, sauciorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta deessent cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. VI. 18. &c.

26 *Privato quæ minor esset*] Si degeres absque magistratu, nemo tibi invideret: nunc vero tibi dignitatem nacto plures invident.

27 *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. Offic. I. ‘Nec imperia expetenda: ac potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam .... Multi quærentes eam tranquillitatem a negotiis publicis se removerunt, ad otiumque perfugerunt. In his et nobilissimi Philosophi longeque principes, et quidam homines severi et graves,’ &c. Ex quibus patet insanire quisquis publicam rem ultro capessit exiguis munitus adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, &c.] Magistratum iniit, in Senatum est allectus: ac proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac mediam quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum

Pellibus, et latum demisit pectore clavum;
Audit continuo, Quis homo hic? et, Quo patre natus?
Ut si qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formosus; eat quacumque, puellis
Injiciat curam quærendi singula, quali
Sit facie, sura quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, Urbem sibi curæ,
Imperium fore, et Italiam et delubra Deorum;
Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,

inseruit cothurno, et laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam eodem quo Barrus morbo laboret, velitque censeri pulcher; qualibet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; quali sit vultu, quali sura, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, et templa numinum; is cunctos homines cogit

28 Quidam codd. et edd. vett. solenni confusione, *dimisit*.—29 Unus Vat. Rainutii Card. Jannoct. Faërn. Torn. Russard. Cleric. Nicot. et duo alii ap. Lamb.. Harl. 2. 3. 6. et aliquot Bentleii *hic est: quo;* et ita Talbot. Pine, Sandby. *hic? aut,* *Quo* Harl. 4. codex Regins et optimus Regin. item edd. vetust. Sanad. Francis, Wakef. et Kidd. *hic sit quo* Han. *hic? et Quo* Harl. 7. et edd. recentt.—31 *Et cupiat* Cruquius et Torrentius ex suis, probante Baxtero. *Ut cupiat* plures codd. Lambini, et Bentleii Leid. item Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. Vet. Comb. Locher. Venett. 1477. 1478. 1479. al. vet. —33 Bentl. distinguit: *sura, quali pede*.—35 'In novem Torrentii Codicibus deletur *et* ante *Italiam:* et videtur plane a Grammaticastro interpositum

NOTÆ

differebant a plebeiis. Horum crassiores; illorum tenuiores ex aluta, seu molli et subtili corio: quales gestavere pridem reges Albanorum. Festus. Martial. II. 29. 'Coccina non læsum pingit aluta pedem.' Isidor. XIX. 34. ait istos nobilium calceos alto fuisse solo, cothurnis similes, ad medium crus pervenisse, quatuor corrigiis religatos et fibulis aureis vel argenteis: assutam denique desuper habuisse lunæ crescentis effigiem; seu potius literam C, quæ centenarium primum numerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæst. Centur. Rom. Item Cœl. Rhodig. XX. 28. Juvenal. Sat. VII. 192. 'Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.'

28 *Latum demisit pectore clavum*] De ea interiori veste et tunica nobilibus propria, dixi fuse Sat. præced. vs. 36.

29 *Audit continuo, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30 *Quo morbo Barrus*] Mulierum amore effræni; proindeque formositatis affectatione. Sat. IV. præced. 'Barrus inops.'

34 *Qui promittit, cives, Urbem, &c.*] Cruquius observat hic formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certe Senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

Omnes mortales curare et quærere cogit.
¶ Tune Syri, Damæ, aut Dionysî filius, audes
Dejicere e saxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu post me sedet uno;
Namque est ille, pater quod erat meus. ¶ Hoc tibi Paulus
Et Messala videris? At hic, si plostra ducenta
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit
Cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos.
¶ Nunc ad me redeo, libertino patre natum;
Quem rodunt omnes libertino patre natum;

solicite percontari quo sit editus parente, an obscurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Demetrii, vel Dionysî, audes e rupe Tarpeia præcipitare cives, aut Cadmo tradere? At, inquies, Novius collega uno post me gradu considet: est enim ipse quod erat parens meus. Ob id nempe tibi videris esse Paulus et Messala? Verum hic, si ducenti carri tresque pompæ funebres in foro simul procedant, tollet vocem ingentem cornua et buccinas superantem. Id saltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium, cui exprobrant universi originem e patre libertino, eo

causa metri. Bentleius tenet.' *Baxt.*—37 Unus Han. *cogat.* Cuning. *curare requirere cogit.*—39 *Chamo* codex Cruquii. *Camo* Florent. 1482. *Cathmo* Han. *Bathmo* conj. Cruquius. *ac tradere Cadmo* Harl. 2.—42 *Et Messalla* Venet. 1559. Lamb. et Bentl.—46 'Codex unus pervetustus *Libertino p.*

NOTÆ

38 *Syri, Damæ, Dionysî*] Nomina servorum sunt ista.

Audes Dejicere e saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. morti addicere, ac lictori tradere e rupe Tarpeia dejiciendos.

39 *Dejicere e saxo cives*] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. VII. 44.

Tradere Cadmo] Lectori seu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40 *At Novius, &c.*] Respondet Tullius ille, collegam suum uno gradu inferiorem se esse et ignobiliorem. Nempe Novius erat libertus; Tullius vero libertinus. De Nonio illo postea sub finem hujus Satiræ.

41 *Hoc tibi Paulus Et Messala videris*] Tullio reponit Horatius: scilicet quod a servili conditione distas uno gradu plus quam Novius, an ideo tibi videris esse perinde nobilis ac Paulus Æmilius, et Messala Corvinus apud Romanos illustrissimi? De illo I. Od. 12. De Valerio Messala Corvino Aurel. Victor, &c.

42 *At hic, &c.*] Salsa ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuisse præconis munere quam Senatoria dignitate; quippe ingenti voce præditum a natura, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44 *Cornua quod vincatque tubas*] In funeribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. III. 103. 'hinc tuba, candelæ,' &c. Propert. IV. 12. 9. 'Sic mœstæ cecinere tubæ,' &c.

Nunc, quia, Mæcenas, tibi sum convictor; at olim,
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem
Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum!
Præsertim cautum dignos assumere, prava
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me possum, casu quod te sortitus amicum:
Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim

quod modo sim tuus conviva, o Mæcenas; quondam vero præfectus essem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt. Quamvis enim dignitatem istam mihi fortasse merito quispiam invidere queat, at non pariter tuam amicitiam; maxime cum dignos eligere caveas, perversa ambitione longe pulsa. Ob hoc me fortunatum appellare nequeo, quod fortuito nactus sim te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te: sed

---

natus, ut cum versu sequente conjungatur: quam lectionem non possum non amplecti. Frigida enim, ne dicam inepta, illa repetitio est.' *Lamb.*—47 *Nam quia sim tibi Mæcenas convictor* in quibusdam exemplaribus Lambini. *Nunc, quia sim tibi, Mæcenas, convictor* Gott. Harl. 7. nonnulli ap. Bentl. Pulman. et Bersm. item Zarot. ap. Gesn. Heindorf. *Nunc, quia sum tibi, Mæcenas, convictor* unus Han. Harl. 3. 4. 6. plurimi ap. Bentl. Bersm. et Pulmannum; item Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. et Vet. Comb. quod recepere Bentl. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd.—49 Unus Han. *quod non ut forsit honorem.* 'Omnes pæne omnium Manuscripti legerunt *forsit* non *forsan*, sic et Vet. Schol. 'Honor forsitan non convenit libertini filio: amicitia viri magni quare non conveniat docto?'' *Baxt.*—52 Dan. Heinsius pro *non hoc* scribi vellet *non hic*, improbante Gronovio in Epist. Salmasio, Syllog. Epist. tom. II. p. 568.—53 *Me possunt* Bentl. ex Vet. Schol. et sic Zarot. et duodecim edd. ap. Cuning. *Me possit* Cuning. ex codd. eumque secuti Sanad. et Francis. *Me possim* Harl. 2. Gott. et Exc. Sax. *Me possum* unus Han. Harl. 3. 4. 6. 7. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Wetzel. Heindorf. Bipont. Baxt. Gesn. Zeun. et Comb.—54 'Disquirunt hic Interpretes, utrumne *Fors* an *sors* legendum sit; quorum illud in principe Veneta, hoc in Locheri editione comparet. Certe in vetustioribus nostris codicibus clare exhibetur *fors;* ne hac de causa Lambini fidem labefactet semper erga illum iniquior Torrentius. Tacitus Annal. lib. II. cap. 42. lib. XIV. cap. 5. At Hist. lib. IV. cap. 1. 'Passim trucidatis, ut quemque sors obtulerat: ubi tamen, ut antea, 'fors' reponendum est. Sed, dum leviculum hoc solicitos eos habet, illud interim, quod longe gravius est, impune hic grassari patiuntur: *Nulla etenim mihi te fors obtulit.* Ita omnes ubique dederunt editores:

NOTÆ

48 *Quod mihi pareret legio Romana*] Cum in Bruti castris militarem. Vide II. Od. 7.

49 *Dissimile hoc illi est*] Honoribus quisque invidere potest, quos non raro indignis etiam dat fortuna: non vero amicitiæ et gratiæ apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

Virgilius, post hunc Varius, dixere quid essem.
Ut veni coram; singultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari,)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed, quod eram, narro: respondes, ut tuus est mos,
Pauca: abeo; et revocas nono post mense, jubesque
Esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vita et pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta; (velut si

eximius primo Virgilius, ac deinde Varius narraverunt quis essem. Cum vero steti coram te, modica dixi interruptis verbis: nam verecundia elinguis haud sinebat plura loqui: non me illustris parentis filium, non equo me generoso vehi circa meos agros, sed quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut soles, respondisti. Discedo: meque post novem menses accersis: præcipisque esse inter amicos tuos. Illud ego magni facio quod placui tibi qui pravum a recto distinguis, non per nobilem patrem, sed per mores et animum innocentem. Verum si mea indoles parvis ac paucis nævis maculata est de cetero proba; (quemadmodum si maculas formoso cor-

neque sentiunt illud *mihi te* quam inscite et stolide hic dictum sit, ut nihil magis. Quid enim? An patrono et rege suo Mæcenate, cui vitam, opes, omnia debuit, majorem hic se gerit coactoris Græculi filius? Tibi vero, o noster, Mæcenatem fors obtulerit? quod sodes ex te verbum audio? Immo te Mæcenati: nisi omnium quotcumque fuerunt, sunt, eruntve, Suffenorum primus es. Certe sic alibi solebas, ut I. Sat. 3. 64. 'Simplicior quis et est? qualem me sæpe libenter Obtulerim tibi, Mæcenas.' Recte hoc quidem, et verecunde: et bene factum, quod tam turpem maculam effugisti. Sic enim et hoc in loco nullus dubitabam, quin sic a principio fuerit: *Nulla etenim tibi me fors obtulit.* Atque sic postea latentem hanc lectionem deprendi in Scholiaste Cruquiano, loco paulo ante laudato: 'Cum nulla fors, inquit, me tibi obtulerit, sed amicorum commendatio.' Denique ita clare extare vidi in codice manuscripto, quem nuper adeo Bibliothecæ Collegii nostri donavit vir insigni eruditione et humanitate Thomas Rud.' *Bentl.* 'Superbum esset dicere *mihi te*, si fors nobis offerret tantum mancipia; sed offert etiam patronos. Æque calumniæ opportunum, et magis forte est *tibi me:* quasi vero magnum munus fortunæ esset obesulus poëta oblatus divinitus Mæcenati.' *Gesn.*—55 *Varus* Gott. Han. alii.—66 Harl. 3. 6. et Vet. Comb. *alioquin recta.*—

NOTÆ

55 *Varius*] De eo Sat. præced. al. *Varus.* De Quintilio Varo I. Od. 18.

59 *Satureiano*] E Satureianis pascuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum, quibusdam Satyreum, v. *Saturo;* hodie vicus hortis amœnus, olim oppidum in Calabria, ex Servio; secundum alios regio Tarento vicina.

Egregio inspersos reprendas corpore nævos ;)
Si neque avaritiam, neque sordes, aut mala lustra,
Objiciet vere quisquam mihi ; purus et insons
(Ut me collaudem) si et vivo carus amicis ;
Causa fuit pater his ; qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere, magni
Quo pueri, magnis e centurionibus orti,
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto,
Ibant octonis referentes Idibus æra :

pore effusas damnes ;) si nec sordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi juste exprobret ; si etiam (ut me approbem) ob integritatem et innocentiam gratiosus amicis vivo ; his causam præbuit meus parens, qui modico agro non dives noluit me tamen mittere ad scholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illustrium centurionum filii, sinistro brachio suspensum ferentes sacculum et tabulam ; atque

68 Crnq. et Cuning. ex codd. *nec mala.* Omnes codd. Bentleii, Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Vet. Comb. ceteræ vett. et vulgg. *ac mala.* Bentleins ex Acrone primus edidit, *aut mala ;* eumque secuti Sanad. Francis, Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Heindorf. et Kidd. ‘ Recepi *aut* propter morem Horatii, qui post *neque ... neque* solet addere *aut.* cf. III. Od. 12. 2. III. Od. 23. 7. II. Sat. 1. 16. II. Sat. 2. 22. &c.’ *Zeun.* Aliquot codd. ap. Lamb. et Torrent. *lucra* pro *lustra.*—71 Venet. 1559. Chabot. et Lamb. *si vivo et,* quod

NOTÆ

72 *Flavî ludum*] Is erat arithmeticæ, sive computandi, numerandi rationes et calculos conferendi magister et doctor famosus : ad quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori studebant et avaritiæ. Vide Epist. ad Pison. vs. 325. ubi ‘ Romani pueri longis rationibus assem Discunt in partes centum diducere,’ &c.

73 *Magnis e centurionibus orti*] Centurio qui centum milites regit : quod additur, *magnis*, videtur significare primipilos et primorum ordinum ductores, qui fere Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem et avaritiam primorum quorumque filios ad quæstum et sordes magis formare curantium quam ad probitatem et virtutem. At longe diversam laudabilioremque iniit viam Horatii pater ad erudiendum filium, quamvis ‘ macro pauper agello,’ non ut illi pinguibus et opimis prædiis locupletes.

74 *Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto*] Centurionum filii euntes ad ludum seu scholam, ipsi sua gestabant, nec unus famulus aderat ; præ avaritia patrum : at contra Horatium sequebantur servi portantes ipsi necessaria ; ut scribet mox. *Loculos*, in quibus calculi ; *tabulam*, chartas, scrinia, Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume et aux jettons.*

75 *Octonis referentes Idibus æra*] Sunt qui interpretentur : mercedem afferentes magistro singulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verum licet apud nos hodie ludimagistris merces pendatur menstrua ; at apud Romanos annuam fuisse docet Juvenalis Sat. VII. in fine. Et Macrob. Saturnal. I. 12. ‘ Annus a Martio incipiebat ... hoc mense magis-

Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
Artes, quas doceat quivis Eques atque Senator
Semet prognatos: vestem servosque sequentes
In magno ut populo si quis vidisset, avita
Ex re præberi sumtus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
Non solum facto, verum opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor

reportantes lucrum Iduum octonarum. Quinimmo non dubitavit me puerum Romam ducere informandum disciplinis, quibus filios suos instituat quilibet eques aut senator: adeo ut si quis in urbe populosa considerasset vestimenta mea, et famulos comitantes, facile sibi persuaderet impensas istas mihi suppeditari ex avorum facultatibus. Ipse mihi pædagogus integerrimus non discedebat a me apud præceptores quoscumque. Uno verbo, castum me præstitit ab omni non tantum actione sed et suspicione infami: (qui primus decor est virtutis:) neque formidavit ne quispiam ipsum redargueret, si exiguas mercedes præco vel coactor, (qualis ipse fuit,) ali-

non damnat Zeunius; et sic Sanad. et Francis.—79 Bentleius ex codd. Leid. et Regin. item Blandinis Cruquii aliisque melioris notæ edidit *si qui vidisset.* Ita etiam Harl. 3. Heindorf. Wakef. et Kidd.—83 Kidd. tacite *virtutis honor.*—84 'Torrentii Mss. cum Vet. Schol. legerunt *obprobrio*, quod nos ob vetustam scripturam tenuimus.' *Baxt.* 'Habeatur ille honos libris: modo meminerimus, etiam qui primæ vetustatis sunt hodie, eos novos esse respectu aliorum monumentorum, in quibus

NOTÆ

tris exsolvebant mercedes, quas completus annus deberi fecit.' Melius itaque intelligunt alii locum hunc de calculo et rationibus confectis: ut pueri quasi pensum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, scripto ostendentes in tabula, quantum lucri rediret singulis mensibus ex certa summa pecuniæ ad fœnus eredita. Porro quod Idibus solerent usuræ colligi, fuse explicavi ad calcem Epod. II. Iduum vero etymon IV. Od. 11. 14.

76 *Romam portare*] E patria Venusio minori oppido transferre Romam urbium reginam et artium omnium emporium nobile.

78 *Vestem servosque sequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, sane illum credebat re familiari copiosa, avitisque facultatibus probe instructum: adeo non ullis parcebat sumtibus pater, ut honestam filio et bonam daret indolem, educationem, disciplinam, institutionem.

86 *Præco, coactor*] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor] A cogenda seu redigenda pecunia nominatus rerum venditarum pretium prosequebatur et colligebat;

Mercedes sequerer: neque ego essem questus. At hoc nunc
Laus illi debetur, et a me gratia major.
Nil me pœniteat sanum patris hujus: eoque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
Quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longe mea discrepat istis
Et vox et ratio: nam si natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad fastum quoscumque parentes
Optaret sibi quisque; meis contentus, honestos
Fascibus et sellis nolim mihi sumere; demens
Judicio vulgi, sanus fortasse tuo, quod

quando sectarer. Neque ego conquestus fuerim.. Immo hanc ob rem laudabilis est, plusque illi ego debeo. Certe patris ejusmodi sapientem me nunquam pœniteat: adeoque me non tuebor sicut multi, dicentes nequaquam sua culpa accidisse quod non sortiti fuerint parentes liberos et illustres. Sermo meus atque judicium abest procul ab istis. Enimvero si natura imperaret denuo percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, et alios parentes assumere ad ostentationem quoslibet quisque vellet; ego meis contentus nollem accipere mihi caros fascibus et sellis curulibus: insanus a plebe quidem, a te vero sapiens judicandus, ni fallor;

ultima præpositionis in sequentem corrumpitur.' *Gesn.*—87 Pro *questus* Venet. 1479. habet *ocquestus.* 'Optime reposuit Rutgersius *At hoc* pro eo quod erat *Ob hoc*, quod et Vet. Schol. confirmat, apud quem legimus *At hoc.* Bentleio magis placuit *Ad hæc nunc*, quod frigidiusculum videtur.' *Baxt.* *Ob hoc* Harl. 2. 4. aliquot Bentleii, Venet. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. *Ad hoc* Gott. Harl. 3. 6. 7. optimi ap. Bentl. et Vet. Comb. *hoc questus ad hoc* Mediol. 1486. *hoc questus ob oc* Mediol. 1502. *ob* etiam Venet. Pinc.—95 'Ms. *fatum*, cui secunda manus inseruit *s.*' Grævius.—96 Septem codd. Rutgersii *honustos;* unde ipse cum Lambino edidit *onustos*, eumque secuti Dan. Heins. R. Steph. Burm. et Maitt.—97 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. unus Han. multo plures Torrentii, Cruq. Bentl. Cuning. Sanad. Chabot. Dunster,

NOTÆ

unde et collectarius aliquando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum et vectigalia exigebat. Gall. *un Sergent.*

96 *Honestos* [*onustos*] *Fascibus et sellis*] Quidam legunt *honestos.* Fasces et sellæ curules, insignia magistratuum. Synecdoc. pro magistratibus et dignitatibus. De fascibus disserui alibi fuse. De sella curuli dicam postea in I. Epist. Interim ex Gell. III. 18. hæc accipe: 'Senatores, qui curulem magistratum gessissent, curru vehebantur in curiam, honoris gratia: in eo vero curru sella erat, super quam considerent; quæ ob eam causam Curulis appellata. Senatores autem majoribus honoribus nondum perfuncti pedibus itabant in curiam: unde et pedarii nominabantur.' Alii tamen aliter de sellæ curulis origine sentiunt.

Nollem onus (haud unquam solitus) portare molestum.
Nam mihi continuo major quærenda foret res,
Atque salutandi plures; ducendus et unus
Et comes alter, uti ne solus rusve peregre-
ve exirem; plures calones atque caballi
Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum,
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cum Tiburte via prætorem quinque sequuntur

quod ferre grave onus recusarem, ad id minime assuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; necnon plures invisere: ac circumducere duos asseclas: nec liceret solum proficisci rus aut peregrinari: nutriendi forent plures equi et famuli: pertrahenda vehicula. Jam vero etiam Tarentum usque, si placet, decurtato possum vehi mulo; cui lumbos sarcina, armos vero sessor vulneret. Nullus mihi sordidam avaritiam exprobrabit, sicut tibi, Tulli, quando Tiburtina via Prætorem

Heindorf, et Kidd. *nollem.*—102 Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. et Vet. Comb. *peregre aut.*—107 *Tilli* Harl. 2. 3. 7. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. Vide ad

NOTÆ

99 *Onus*] Onera et incommoda nobilis conditionis et dignitates honoresque capessentis gerentisque.

101 *Salutandi plures*] Ambiendo suffragia, benevolentiam captando, Magistratum petendo: ut moris est.

Ducendus et unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majestas, dignitas.

104 *Petorrita*] Petoritum est genus carri quatuor rotarum; ab Æolico πέτορες, pro τέσσαρες: vel ab Osca voce, *petora*, similiter quatuor significante. Dicitur etiam Gallicum esse vehiculum, non absurde; ut Galli acceperint a Massiliensibus Græca lingua utentibus. Sunt qui etymon ducant a Britannis et Celtis, apud quos *pedwar* est quatuor: sed perperam. Vide Festum: item Gell. xv. 30.

Curto mulo] Vili, turpi, cui decurtata est cauda. Propert. iv. 1. 'curto equo.'

105 *Usque Tarentum*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, i. Od. 28. ii. Od. 6. iii. Od. 5.

106 *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio: 'Mantica cantherii costas gravitate premebat.' Ad rem Seneca Epist. 88. 'O quantum erat sæculi decus, Imperatorem, triumphalem, censorium, et, quod super omnia hæc est, Catonem, uno caballo esse contentum, ac ne toto quidem: partem enim sarcinæ ab utreque latere dependentes occupabant!'

107 *Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli*] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure potest quod sordide vivas et parum decore: non ita vero privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis et plebeiis, quæ in magistratibus ac Patriciis minime.

108 *Tiburte via*] Ante omnium ocu-

Te pueri, lasanum portantes œnophorumque.
Hoc ego commodius quam tu, præclare Senator,
Millibus atque aliis, vivo; quacumque libido est,
Incedo solus; percontor quanti olus ac far;
Fallacem circum, vespertinumque pererro
Sæpe forum; assisto divinis; inde domum me
Ad porri et ciceris refero laganique catinum:

te comitantur servi quinque lasanum ferentes et vas vinarium. Ob hoc vivo beatior te, o illustris Senator, aliisque bene multis. Ambulo solus quacumque placet: quæro frumentum et herbæ quanti veneant: perlustro circum fraudulentum, et forum vespertinum frequenter: asto ad hariolos: hinc redeo domum ad patinam

vs. 24.—109 '*Laganum* Gott. cum glossa: 'Aliter *lasanum*, vas cibarium;' quod ex vs. 115. improvide assumtum. *laganum* etiam Florent. 1482. ubi Landinus, membranam, ait, de farina confectam; vel leguminis speciem. Confundit *laganum* et λάχανον.' Gesn.—111 *Multis atque aliis* Lambinus ex ingenio. *Et multis aliis* duo Bland. Cruquii in margine. *Militibus atque aliis* unus Bland. ejusdem.—113 Wakef. conj. *vespertinusque*, monente Kidd.—115

NOTÆ

los via frequenti et celebri, quæ ducit Tibur: de qua urbe I. Od. 7. et 18. II. Od. 6.

109 *Lasanum portantes*] Instrumenta et vasa quælibet vilissima, coquendis etiam cibariis utilia: ne aut hæc aut illa, aut aliud quicquam, pretio comparare sit opus in meritoriis tabernis ac diversoriis: quod quidem præparci est hominis ac sordidissimi. Lasanum Græcis λάσανον duo significat, matulam et lebetem: posteriori sane accipiendum est hic sensu. Hesychio, Suidæ, Polluci λάσανον idem est quod χυτρόπους, *olla pedes habens*: pariter et Schol. Aristoph. in Pace.

111 *Millibus* [*Multis*] *atque aliis*] Legunt alii, *Millibus atque aliis*. Rursum alii aliter interpretantur: quidam sic: Ob hoc et alia multa commodius vivo, &c.

113 *Fallacem circum*] Circum maximum, a Tarquinio Prisco spectaculis designatum, Palatium inter et Aventinum montem, tria stadia et amplius longum, quatuor vero jugera latum. Dionys. Halic. lib. III. Alex. ab Alex. IV. 25. *Fallacem*] Ubi sortilegi somniorum interpretes, astrologi, circulatores, et alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut 'quæstus causa hariolantes,' ut ait Tull. de Divin. I. sub finem. Vide Juvenal. Sat. VI. 581. et seq.

Vespertinum forum] Vel quod vesperi minor frequentia in foro, quam mane; tunçque illuc conveniunt nugatores et otiosi homines ad confabulandum, et si quid novi spargendum ac ventilandum; vel ambulandi causa, cum adsint porticus ad id commodæ.

114 *Assisto divinis*] Apage qui explicant, rebus divinis et sacris intersum: immo nihil ad rem. Intellige vero: animi gratia audio divinos et hariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, sic etiam in foro.

Inde domum me] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus et leguminibus constantem.

115 *Lagani* [*lachani*] Sic placet le-

Cœna ministratur pueris tribus; et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet; astat echino
Vilis cum patera guttus, Campana supellex.

porri, ac ciceris et lachani. Cœnanti porro mihi famulantur servi tres: lapis autem candidus portat binos scyphos cum cyatho. Adest vilis echinus, et guttus cum

'Lambinus ex uno codice legit *lachano;* sed nihil opus.' *Baxt.*—117 'Tres Blandd. codices habent, *mihi sustinet;* sed ceteri omnes, *duo sustinet*, quod magis placet pro ratione et consuetudine veterum, qui pocula paria in Delphica mensa ponere erant soliti, ut notavit Turnebus ex Agretio IX. 19.' *Cruq.* *astat echino* in quibusdam codd. Vet. Schol. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. et Comb. *astat echinus* omnes codd. Cruquii, Gott. Han. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. al. cum edd. Zarot. Mediol. Venett. Glarean. Lamb. Cruq. Torrent. Bentl. Sanad. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Francis,

NOTÆ

gere; non, ut alii, *lagani*, quod quidem placentæ genus, et ad delicias magis pertinet: at Horatii mens et sensus innuit potius lachanum. Nam λάχανον, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem et parabilem, magisque cum porro èt cicere convenit.

116 *Lapis albus*] Describit apparatum non cœnæ modo suæ ac cibariorum, sed et abaci vasorumque in eo repositorum.

Lapis albus] Mensa ex albo lapide seu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet.*

117 *Pocula duo*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bina semper singulis convivis ponebantur.

Cum cyatho] Quo vasculo haustum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur; aut etiam diluebatur ac miscebatur. Quod qui ministerium præstabat, κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hic jocus Marcelli gravis et lepidus æque. Cum Syracusas obsideret, ejusque naves Archimedes sublevaret, rursumque mari illideret atque immergeret, ut depressa puppi vel prora, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedem suis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

Echino] De hujus interpretatione vocis adhuc sub judice lis est. Quidam salinum echini marini piscis formam habens intelligunt: alii ampullam scorteam aut vitream: alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec inepte quibusdam videtur esse pollubrum seu malluvium, id est, vas lavandis manibus, Gall. *un bassin à laver les mains:* ac proinde *guttus* ab iisdem explicatur aqualis, seu vas ad aquam affundendam.

118 *Patera*] Ad libationes: quas quidem religiosi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerebant in patera seu vinum seu primitias ciborum: atque his vesci religioni ducebant. Unde Cic. de Finib. II. n. 22. 'Atqui reperiemus,' inquit, 'asotos primum ita non religiosos, ut edant de patella.'

Guttus] Vas ita dictum quod guttatim fundat et minutatim. Varro de Ling. Lat. lib. IV. Gell. XVII. 8. &c. Non absurdi quidam volunt guttum illum ad uncturam sive unctionem epularem affuisse: id est ad oleum, acetum, similemque liquorem, aut

Deinde eo dormitum, non solicitus, mihi quod cras
Surgendum sit mane; obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam jaceo; post hanc vagor; aut ego, lecto
Aut scripto quod me tacitum juvet, ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Nacca lucernis.

patera, supellex e Campania. Postea vado cubitum, minime anxius quod die crastina surgendum sit diluculo, visendusque Marsyas, qui asserit intolerabilem sibi esse conspectum junioris Noviorum. Decumbo usque ad horam decimam. Deinde prodeo foras; vel lectito aut scriptito quod silentem me recreet. Ungor oleo, non quo

Heindorf. et Kidd.—124 *Naca* Aldus. *Nacca* Harl. 2. et probat Marcil. *Natta* omnes codd. Cruquii, Harl. 3. 7. Glarean. Lamb. Cruq. Torrent. Bentl. Cuning. Sanad. Schrevel. R. Steph. Dunster, Francis, Wetzel. Wakef. Heindorf, et Kidd. *nauta* Exc. Sax. *Nacta* Harl. 4. 6. Zarot. et Vet. Comb.—

NOTÆ

aliud condimentum quodlibet 'patinis irrorandum,' ut loquitur Persius Satira VI. Suum vero sit cuique judicium, ego dicam quod sentio: movet me quod Poëta jungat *cum patera guttum:* sicque videatur indicare guttum libando vino destinatum. Quocirca malim *echinum* supra interpretari salinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, si lubet: at *guttus* nequaquam sit aqualis, seu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana supellex] Ista porro vasa fictilia sunt, ex iis quæ in Campania fiunt ex argilla.

120 *Obeundus Marsya*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo; sive ad sumendam a fœneratoribus pecuniam, aut solvendas usuras: nam ab his abhorreo. In prima fori parte erat pro rostris Marsyæ statua, ad litigatorum terrorem posita: ad quam vadimonia sistebantur: conveniebant etiam causidici, aliique negotia tractantes et componentes: necnon ibidem sedebant fœneratores. Porro Marsyam norunt omnes fuisse Phrygium tibicinem; quem ab Apolline, quod temere cum eo contendisset, excoriatum fabulantur. Satyrum fuisse scribit Ovidius, Met. VI. Fab. 5. Vide Cœl. Rhodig. XXVIII. 12.

Qui se Vultum ferre negat Noviorum posse minoris] Quod illa statua Marsyæ sublata erat manu, satirice et sarcastice Noster interpretatur Marsyam aversari, velut indignabundum quod Novius libertus inter judices et senatores allectus esset; et, quod pejus, turpi fœnerandi studio totus incumberet: unde gestu ostendat abhorrere se ab istis sordibus, et ab ejus aspectu.

121 *Noviorum minoris*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marsyæ statuam quotidie sedebat. De illo supra, vs. 40.

122 *Ad quartam jaceo*] In cubili jaceo ad horam usque decimam matutinam: quod non semel jam explanavi.

Aut ego, lecto Aut scripto] Si foras non prodeo, postquam e lecto exsilui, operam do lectioni vel scriptioni. Valeat Theod. Marcilius, qui pertinaciter hic e nominibus facta verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos esse absolute positos; ut

Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio Campum lusumque trigonem.
Pransus non avide, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. Hæc est
Vita solutorum misera ambitione gravique:
His me consolor victurum suavius, ac si

impurus Nacca lychnos defraudans. Cum vero sol ardentior fatigatum me monuit inire balnea, evito sideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediat vacuo esse ventre per diem integram: domi resideo otiosus. Hæc vita est carentium infelici et molesta ambitione. Istis me sublevo; vivamque fortunatior quam si

126 '*Campum, lusumque trigonem.* Ita recte reposuit Bentleius post Jacobum Cruquium, qui ita repererat in vetustissimo Blandinio libro. In campo Martio ludebant terni pila trigonali. Altera lectio, *rabiosi tempora signi*, videtur de tertia Persii Satira desumta, cum parum intelligeret Librarius lusum trigonem, quid esset. Mirandum sane hoc a tot retro sæculis ignoratum fuisse exscribentibus.' *Baxt.* Bentleium secuti Sanad. Cuning. Francis, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Heindorf, Kidd. Comb. alii. *rabiosi tempora signi* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. omnes alii codd. et edd. ante Bentl. Vet. Comb. tamen habet *rabidosi.*—130 Nonnullæ vett. edd. et Buslid. Cruquii,

NOTÆ

sit sensus: Aut ego, postquam legi aut scripsi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. Prior certe præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro 'lectito,' *scripto* pro 'scriptito' dixerit Horatius.

124 *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario, laternario, ac fœtente, adeoque fraudatis quasi lucernis detracto: ut facit Nacca per sordidam ac turpem avaritiam. Pari sensu Juvenalis scripsit Sat. v. 87. 'qui Pallidus offertur misero tibi caulis olebit Laternam.'

Nacca [*Natta*] Quidam legunt *Nacca.* De sordido isto homine et Noster alibi, et Juvenalis Sat. VIII. 95. et Persius Sat. III. 31. 'Non pudet ad morem discincti vivere Nattæ?'

125 *Ast ubi me fessum sol acrior, &c.*] Æstivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minus sapiunt qui intelligunt solem meridianum cujusque diei. Nam qui modice curare se cuticulam prædicat, longe abest ut innuat quotidie se balneis uti: quod certe luxuriem et delicias oleret.

126 *Campum lusumque trigonem* [*Rabiosi tempora signi*] Tunc sublevo me, et mitigo ardores Caniculæ: de qua I. Od. 17. III. Od. 13. Pers. Sat. III. initio: 'insana Canicula messes Jam dudum coquit, et patula pecus omne sub ulmo est.'

127 *Pransus non avide*] Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur: modico vero circa meridiem sumto cibo, vesperi cœnabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem vero curandis corporibus. Domitianus tamen refertur laute prandisse, parce autem cœnitasse: ut apud nos modo plerique facere amant; ita suadente medicina et sanitatis ratione.

128 *Domesticus otior*] Otio liberali vaco, non inerti et ignavo.

Quæstor avus, pater atque meus, patruusque fuisset.

quæstor fuisset meus pater, avus, atque patruus.

victurus.—131 Harl. 2. et omnes Cruquii, *fuissent;* et sic edd. Cruq. Lamb. Torrent. R. et H. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, al. ante Bentl. qui ex codd. Battel. Reg. Gal. et duobus aliis cum edd. antiq. edidit *fuisset.*

SATIRA VII.

Ex ridicula Persii Clazomenii persona P. Rupilium Regem Prænestinum adversarium suum percutit. *Baxt.* Describitur jocose ridicula litigatio inter Persium Clazomenium et Rupilium Prænestinum, Bruto Prætore Asiæ. Inprimis ridetur Græculi Asiatici tumida laudatio Bruti ejusque comitum, et acerba ineptaque maledicentia, qua Prænestinus lacessitur.

PROSCRIPTI Regis Rupilî pus atque venenum
Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor

Cunctis puto cognitum esse lippis ac tonsoribus, qua ratione Persius ibrida vin-

Satira secunda Libri primi in Ed. Sanad. Hanc Satiram duo antiquissimi codd. Torrentii *In P. Rupilium Regem Prænestinum* inscribunt. Alii *Rupilius.* —2 *Hibrida* Gott. et Zarot. *Hybrida* reliqui ap. Gesn. et Zeun. *Ibrida* om-

NOTÆ

1 *Proscripti, &c.*] Superiore Satira refutavit Horatius obtrectatores et malevolos quosdam libertinum genus ipsi objicientes, tum nempe cum et Augusto reconciliatus et Mæcenati gratiosus esset: at longe antea idem ei probrum fuerat ingestum. Scilicet cum Tribunus militum esset, cum ipso pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itaque Noster opportuno tempore se ultus est, data occasione litis, quæ isti Rupilio cum Græculo quodam nomine Persio inciderat.

Proscripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe præturam gerens, ab Augusto Triumviro proscriptus ad Bruti castra confugit.

Pus atque venenum] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil. 'Luciu' marcebat febris, senium, vomitus, pus.'

2 *Ibrida*] Perperam alii *Hybrida* scribunt, frustra et deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστὴς, sive ὑβριδὴς, ut significetur *conviciator,* petulcus et contumeliosus. Bene viderunt eruditi *Ibrida* scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre ortus, matre autem Romana. Nam antiqui spurios item diverso genere procreatos dicebant umbros, imbros, indeque ibros et ibridas. Sic ibridæ canes lyciscæ. Isidor. XII. 1. 'In animantibus,' inquit, 'bigenera dicuntur quæ ex diversis nascuntur, ut mulus ex equa et asino, burdo ex equo et asina, ibridæ ex

Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas;
Durus homo, atque odio qui posset vincere Regem;
Confidens, tumidusque; adeo sermonis amari,
Sisennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo: postquam nihil inter utrumque
Convenit (hoc etenim sunt omnes jure molesti,

dicarit pus aut virus Rupilii Regis proscripti. Persius iste ingentia habebat negotia Clazomenis, necnon graves rixas cum Rege; homo pervicax et qui molestia vincere posset Regem; arrogans et superbus; denique tam acerba dicacitate ut Sisennas Barrosque albis equis anteverteret. Redeo ad Regem. Cum nulla utrique concordia esset, (nam molesti omnes eodem sunt animo, quo strenui quibus contraria

nes Harl. et edd. recentt.—3 Faber conj. *Omnibus haud lippis.* Bentleius e Vet. Schol. emend. *Omnibus et medicis;* sed id non ausus est in textum recipere. *et tonsoribus æque* unus Harl. et vett. membranæ Barthii.—6 Cuning. et Sanad. *posset qui vincere.*—7 Plurimi codd. Bentl. et edd. antiq. Zarot. Mediol. Venet. Locher. al. *tumidusque;* et sic Bentl. Sanad. R. Steph. Bond. Schrevel. Francis, Heindorf, et Kidd. Lambinus τὸ *que* primus ejecit secutus auctoritatem duorum Vat. Jannoct. et Torn. et sic Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et om-

NOTÆ

apris et porcis,' &c. Plin. VIII. 49. 'E musmonibus et ovibus natos prisci umbros vocarunt.' et cap. 53. 'Semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione translata.' Ita apud Val. Max. VIII. 6. 'Q. Varius propter obscurum jus civitatis ibrida cognominatus,' &c. natus nimirum Hispano patre, matre Veronensi.

3 *Lippis notum et tonsoribus*] Proverbialis dictio. Lippi, quod raro foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiose percontantur ab invisentibus quid sit novi per urbem: tonstrinæ vero, in quas multi conveniunt otiosi et loquaces, sunt proinde rumorum et confabulationum officinæ. Huc referri potest quod Theophrastus ait: τὰ κουρεῖα ἄοινα συμπόσια, *tonstrinæ compotationes sine vino.*

5 *Clazomenis*] Urbs ista Minoris Asiæ in Ionia, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam et Chium; prius dicta Gryne, unde Apollo Grynæus: Anaxagoræ patria fuit.

8 *Sisennas, Barros*] Homines famosos dicacitate, conviciis, linguæ petulantia. De *Barris* antea. Sisenna cognomen erat Aproniorum et Corneliorum. Dio lib. LIV. meminit Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vita in Senatu reprehensus ausus fuerit dicere, se illam sciente et suadente Augusto duxisse; atque ita Principis cum ea consuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, aperte et salse notaverit.

Equis præcurreret albis] Figurata locutio, inde nata quod equi albi credantur velocissimi. Plaut. Asin. 'Si huic occasioni se tempus subterduxerit, Nunquam ædepol quadrigis albis indipiscet postea.'

10 *Hoc etenim sunt omnes jure mo-*

Quo fortes, quibus adversum bellum incidit. Inter
Hectora Priamiden, animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors;
Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
Summa fuit. Duo si discordiâ vexet inertes;
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; discedet pigrior, ultro
Muneribus missis) Bruto Prætore tenente
Ditem Asiam, Rupilî et Persî par pugnat, uti non
Compositum melius cum Bitho Bacchius; in jus

pugna contigit. Sic inter Hectorem Priami filium et fortem Achillem odium extitit implacabile, quod sola mors tandem dirimeret: haud alia de causa quam quod ambobus summa virtus inerat. At si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, puta Diomedi cum Glauco Lycio; inertior cedat, datis sponte muneribus) dum Prætor Brutus ageret in opima Asia, dimicavit par Rupilii atque Persii, adeo ut non convenientius sit commissus Bacchius cum Bitho. Ad judicium

nes Cruqnii et Torrentii.—11 Bentleius conj. *Olim Hectora, &c.* 'Repetitum *inter*, quod Bentleio displicet, satis vindicatum in Thesauro.' *Gesn.*—15 Nonnulli codd. Lambini *verset*, quod recepit Bentleius. Alii vero codd. ut Don. Faërn. Torn. Lambini, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. &c. *vexet*. Cf. I. Sat. 8. 19. II. Sat. 3. 249.—17 Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Venet. 1559. Chabot. Lamb. Bentl. et Kidd. *discedat*. *pulchrior* pro *pigrior* Han. et Exc. Sax. Vid. Bos. Anim. p. 59.—20 *Compositus* Gott. Harl. 2. 4. Zarot. Mediol. 1477. Vet. Comb. Venett. 1477. 1478. 1479. Ald. R. et H. Steph. Burm. Schrevel. Dunster, et Delph. *Compositi* Bentl. ex uno codice, eumque secuti Sanad. Francis, Wetzel.

NOTÆ

lesti, &c.] Ut fortes, sic et molesti nunquam cedere volunt: illud est eorum ingenium et velut jus quoddam a natura comparatum. I. Od. 6. 'gravem Pelidæ stomachum cedere nescii.'

13 *Ultima divideret mors*] Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles: θυμοῦ γὰρ οὐδέν ἐστι γῆρας ἄλλο πλὴν θανεῖν.

16 *Diomedi Cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad. Z. ubi Jupiter dicitur Glauco mentem ademisse, indeque Glaucus arma aurea sua cum Diomedis æreis permutasse. De Diomede supra Sat. V. Glaucus Lyciorum dux ad auxilium Trojanorum venit: erat præterea nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener et regni hæres fuit.

18 *Bruto Prætore tenente Ditem Asiam*] Ne accipe, lector, Asiæ Prætorem Brutum: immo tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Asiam vero se contulerat ad contrahenda adversus Augustum auxilia: ibique permulta gessit laude digna.

19 *Ditem Asiam*] Cic. pro lege Manilia: 'Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine pastionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.'

20 *Cum Bitho Bacchius*] Par gladiatorum insigne erant Bithus et

Acres procurrunt, magnum spectaculum uterque.
Persius exponit causam, ridetur ab omni
Conventu; laudat Brutum, laudatque cohortem;
Solem Asiæ Brutum appellat; stellasque salubres
Appellat comites, excepto Rege; canem illum,
Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat
Flumen ut hybernum, fertur quo rara securis.
Tum Prænestinus salso multoque fluenti

ardentes properant: ambo spectaculum ingens. Persius rem explicat: cœtus universus cachinnos tollit: laudat ille Brutum, laudat comites. Brutum vocat Asiæ solem, comites vero salutaria sidera nuncupat, demto Rege: hunc enim accessisse velut Caniculam, astrum agricolis infestum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem securis infrequenter accedit. Tunc Præneste natus illi mordaci et valde copioso

Wakef. et Kidd. *Compositum* optimi codd. Torrentii et al.—21 Harl. 3. 6. 7. quinque Torrentii et edd. vett. ante Lambinum *concurrunt.* Harl. 1. 2. plurimi Lambini et aliorum, cum edd. recentt. *procurrunt,* quod probat Heinsius Sil. Ital. VII. 566.—27 Harl. 2. *quo fertur rara securis.*—28 Dan. Heinsius conj. *mustoque fluenti.* Harl. 6. 7. major pars codd. ap. Bentl. Vet. Comb. aliæque vett. *multumque fluenti.* 'Torrentiani tamen aliquot melioris, ut ait, notæ, *multoque:* quibus accedunt Bersmanni duo, et ex nostris Petrensis, Galei, et Franekeranus, et Scholiastes quoque Porphyrion. Agnosco veram Horatii manum, *multoque fluenti.* Porro et illud notandum, *salso* cum *fluenti* connectendum esse, itidem ut *multo:* ἀλμυρῷ ῥέοντι καὶ πολλῷ· multo enim

NOTÆ

Bacchius. Sueton. Octav. Erasm. Adag.

25 *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites stellas quasi salutares venisse, at Rupilium fatale sidus ac veluti Caniculam. De hac Virgil. Æn. X. 'Sirius ardor: Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris Nascitur, et lævo contristat lumine cœlum.' Vide, si vacat, Not. ad I. Od. 17. et III. Od. 13.

26 *Ruebat Flumen ut hybernum*] Persii oratio fluebat rapide torrentis instar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumescentis et exundantis. Vide IV. Od. 2.

27 *Fertur quo rara securis*] Ad cujus fluminis ripam raro venit frondator cum securi qua ligna cædat; seu quod ipse metuit ne exundante fluvio abripiatur, seu quod adsitæ arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur et auferuntur.

28 *Prænestinus*] Rupilius Rex oriundus Præneste. Hæc Latii civitas Roma distat 21. mill. pass. ortum versus: hod. *Palestrina.* Condita fertur et nomen sortita a Prænesto Ulyssis et Circes filio.

Salso multoque fluenti] Male quidam hæc jungunt cum sequenti voce *arbusto:* quæ certe referenda sunt ad Persium, de quo ante. Heinsius asseveranter legendum contendit, *mustoque fluenti,* ut respondeat sequenti vocabulo *Vindemiator.* Sed conjectura hæc audacior sane est: et, quicquid dicat, de ea lectione dubitabimus.

Expressa arbusto regerit convicia, durus
Vindemiator, et invictus, cui sæpe viator
Cessisset, magna compellans voce cuculum.

dicteria retorquet ex arbustiva vite depromta, vinitor acer ac vinci nescius, cui frequenter viator cessisset grandi voce appellans cuculum. Tum Græculus Persius,

venustius hoc, quam si *salso* separatum efferas.' *Bentl.*—30 *Vindemator* Gott. in marg. Mediol. 1477. Ald. Venet. 1559. et Glarean.—31 Edd. vett. *cucul-*

NOTÆ

29 *Expressa arbusto regerit convicia*] Velut durus vindemiator in viatorem dicteriis lacessentem scommata regerit ex arbusto suo: ita Rupilius acerba convicia reddidit Persio magna linguæ volubilitate et petulantia contumelias ingerenti.

Arbusto] Id est, vite arbori innixa: de qua Plin. XVII. 23. ubi scribit, 'nobilia vina nonnisi in arbustis gigni, et in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur,' &c. Columell. lib. IV. 'vites,' inquit, 'maxime gaudent arboribus .... hoc genus vitium arbustivum vocamus.'

30 *Vindemiator*] Observa, lector, vocem istam esse hic quatuor syllabarum, atque in unam coire *i* et *a*, ut metri constet ratio.

Cui sæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus seu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare conviciis. Auson. in Mosella: 'inde viator Riparum subjecta terens, hunc navita labens Probra canunt seris cultoribus.'

31 *Magna compellans voce cuculum*] Stolidum, fatuum, desidem, et pigrum, instar cuculi: vel quod vinitores, putationem et culturam vineæ donec cuculi vox audiatur serius tardantes, viator deridebat cuculi exprimens cantum. Plin. XVIII. 26. 'Putationem æquinoctio peractam habeto.' Et postea: 'Sic fere in VI. Id. Maii .... quo temporis intervallo, 15. diebus primis agricolæ rapienda sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit, dum sciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantus alitis temporarii quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, falcem ab illa volucre in vite deprehendi, ut ob id petulantiæ sales etiam cum primo vere ludantur.'

Cuculum] *Cucullus*, vel potius *cuculus*, media producta, κόκκυξ, avis verna, a voce, quam sæpius ingeminat, appellata. Unde et κόκκυγας Græci vocant homines molestos, eadem sæpius insulse repetendo caput obtundentes. Plin. X. 9. 'Procedit vere coccyx, occultatur Caniculæ ortu: semperque parit in alienis nidis, maxime palumbium, majori ex parte singula ova, quod nulla alia avis; raro bina. Causa subjiciendi pullos, quod sciat se invisam cunctis avibus. Nam minutas quoque infestat. Ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, nisi fefellerit. Quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal,... pullus avidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaque pinguescit, et nitidus in se nutricem convertit. Illa gaudet ejus specie, miraturque seipsam quod talem pepererit: suos comparatione ejus damnat ut alienos, absumique etiam se in-

At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat, Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges consueris tollere, cur non 34
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

posteaquam salibus Italicis aspersus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obsecro, qui reges exterminare solitus es, quare non istum Regem tollis? Hoc, mihi crede, unum est e tuis facinoribus.

lum.—34 '*Qui reges consueris tollere.* Editio Veneta cum Acronis et Porphyrionis Scholiis 1490. tam in versu ipso, quam in utrinsque Enarratione *consuesti* habet; atque ita sine ulla litura codex noster Galeanus. Zulichemianus vero, *consueras.* Illud placet: modus enim Indicativus aptius hic convenit; et *consuesti* potius dicere solebant, quam 'consuevisti.' Cicero Ep. Fam. xv. 3. et Ad Att. xii. 37.' *Bentl.*

NOTÆ

spectante patitur, donec corripiat ipsam quoque jam volandi potens: ex genere accipitrum, quanquam nec aduncis unguibus nec capite similis illis, nec alio colore ac rictu, seu aspectu, quam columbi.'

32 *Italo perfusus aceto*] Italica dicacitate Rupilii: 'mordaci lotus aceto,' ut ait Pers. Sat. v. 86. Plaut. 'Ecquid habet is homo aceti in pectore?'

33 *Exclamat*] Erumpente ira tandem, quam exstimularat 'homo acidæ linguæ,' ut loquitur Seneca, Controv.

34 *Qui reges consueris tollere*] Tarquinios olim quidem majores tui, puta Jun. Brutus: tu vero deinde ipse Jul. Cæsarem.

35 *Hunc Regem*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum est] Et hoc te dignum est opus, ut jugules ac tollas molestum et indignum hunc vita hominem.

SATIRA VIII.

IN SUPERSTITIOSOS ET VENEFICAS.

Priapus in hortis Esquilinis positus fingitur conqueri, quod difficilius veneficas, quam fures et aves, arcere possit. Tum narrat duarum vetularum apparatum veneficum, quo ita sit commotus, ut tandem præ horrore ingentem emiserit ventris crepitum, cujus sono istas veneficas sic perterrefactas esse, ut omnibus relictis effuse et sine respectu aufugerint. Tria igitur potissimum agit Poëta, ut Priapi cultum derideat, ut vulgi de veneficiis superstitionem notet, ut Canidiam Saganamque veneficii infamia laborantes perstringat.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum;

Eram antea stipes ficulnus, lignum iners: quando artifex, dubius an scamnum

Satira sexta Libri primi in Ed. Sanad.—1 Unus Harl. *inutile tignum.*

Cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido; nam fures dextra coërcet,
Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus;
Ast importunas volucres in vertice arundo

*fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus extiti, ingens terror prædonum atque volucrum. Etenim dextra mea arcet prædones * * * at arundo in summo capite infixa deterret aves molestas, ac prohibet consistere in*

V. Phædr. I. 2. 20.—4 Barthii codex antiquissimus: *nam fures fuste coërcet*, et in margine *falce;* utrumque ex interpretamento τοῦ *dextra.* Unus Turnebi, *fures mea dextra coërcet.*—5 Hunc versum resecuit Sanad.—10 *Hic miseræ*

NOTÆ

1 *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepida prorsus et faceta, qua Horatius evulgat illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult. ubi Canidia: 'Et Esquilini Pontifex venefici,' &c. Porro mire hic Deastrorum vanitas et falsitas suggillatur. Unde S. Hieronym. lib. XII. in Isai. cap. XLIV. sub finem ita scribit: 'Flaccus in satira, deridens simulacra gentium, ait; 'Olim truncus eram,'' &c.

Truncus eram] Sic Propert. IV. 2. Vertumnus de se dicit: 'Stipes acernus eram properanti falce dolatus, Ante Numam grata pauper in urbe Deus.'

Truncus ficulnus] Truncus fici arboris.

Inutile lignum] Minime apta ad opus materia, ob fragilitatem. Quo etiam referri potest, quod sub finem hujus Satiræ dicitur, 'diffissa nate.' Vel *inutile*, id est, nondum dolatum, nondum in effigiem aliudve opus effictum et formatum.

2 *Priapum*] Is Bacchi et Veneris filius hortis præesse velut custos credebatur. Diodor. Sic. v. 1. mox citand. Ejus statua rudis et informis ponebatur: unde ex ficu ut plurimum fiebat, quod lignum fragile et ad alia opera artificiose fingenda ineptum. Aliam alii rationem afferunt, quod ficus admodum fertilis, Priapus vero fœcunditatem designet: teste Plutarcho de Iside et Osir.

4 *Fures dextra coërcet*] Diodor. Sic. cit. 'Priapus non solum in urbium templis, sed et in agrestibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castigans.' Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quasi fures illa confossurus, seu prostraturus. Columell. de Hortorum Cultu, ita de Priapo: 'Sed truncum forte dolatum Arboris antiquæ, numen venerare Ithyphalli, ... medio qui semper in horto... prædoni falce minatur.' Virg. Georg. IV. 110. 'Et custos furum atque avium cum falce saligna, Hellespontiaci servet tutela Priapi.'

6 *In vertice arundo Terret fixa*] Hoc avibus terriculamentum poni solebat. Tibullo ascriptum Epigramma sic habet: 'Placet, Priape? qui sub arboris coma Soles sacrum revincte pampino caput Ruber sedere ... sæpe floribus novis Tuas sine arte deligavimus comas.'

Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc prius angustis ejecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arca.
Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum

hortis recentibus. Antea conservus cadavera cellis arctis ejecta locabat istuc efferenda in vili sandapila. Hoc erat commune plebeculæ sepulcrum, Pantolabo sannioni, et Nomentano patrimonii dissipatori. Istic cippus assignabat agri pedes mille-

Cuning.—12 Idem conj. *cippus in agro;* quod habet Exc. Sax.—13 Glarean.

NOTÆ

7 *Novis in hortis*] Quos nuper in Esquiliis Mæcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicetur postea.

8 *Huc prius, &c.*] Ubi modo stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi antea sepulcretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Angustis ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemtum facientes.

Angustis ejecta cadavera cellis] Non atriis aulisve magnis elata cum honore ad sepulturam, more divitum. *Cellæ* enim dicuntur mansiunculæ præsertim servorum.

9 *Conservus portanda locabat*] Viles et abjectos vilis abjectusque vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompa duci propter inopiam nequeunt. At contra divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic vero subministros adhibet pollinctores, sandapilarios, vespillones.

Vili in arca] Non in feretro exornato, ut divites solent, sed in brevi loculo, seu communi sandapila, quam Martialis vocat 'Orcinianam spondam,' qua egenorum, itemque damnatorum, cadavera portabantur a sandapilariis. Juvenal. Sat. III. 32. 'Conducere . . . . portandum ad busta cadaver.'

10 *Hoc miseræ plebi, &c.*] Esquilina regio sepulcris servorum atque miserorum dedicata erat, inquit vet. Comment.

11 *Pantolabo scurræ*] Aptum nomen scurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuam a pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille Pantolabus sepulcro pauperum et miserorum infertur, sicut et Cassius Nomentanus patrimonii decoctor insignis.

12 *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad sepulturam plebeiorum, continens mille pedes, &c. Quod quidem agri spatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inscripta notabantur ex more. Erat enim cippus in agro erectus lapis seu limes, in quo designabatur certa pars agri excepta et ex testamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant sepulcra. Ergo sepulcri frons est latitudo, at longitudo in agrum quaquaversus intelligenda.

Hic dabat; hæredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari, quo modo tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum.
Cum mihi non tantum furesque feræque, suëtæ
Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori,

nos in latitudinem, trecentos vero in longitudinem, vetabatque, ne sepulcrum ad hæredes pertineret. Jam vero licet habitare in Esquiliis salubribus, et ambulare in colle aprico, ubi nuper mæsti cernebant agrum albis ossibus deformem. Quanquam non tam me angunt et vexant prædones ac feræ agrum istum infestare solitæ,

edidit, *monimentum hoc ne sequeretur;* quod non damnat Zeunius. *sequerentur* Harl. 2. 4. 6. 7.—14 *Æsquiliis* Venet. 1559. et Glarean. ap. Zeun. —15 "'Pro *quo modo,*' inquit Bentleius, 'lege invitis licet codicibus, *qua modo.*' Ego tamen non ausim. Unde enim novit ille non licere dicere *quo* pro *in quo loco* vel *ubi?* Alias novimus *eo* et *quo* vetustos esse Accusativos; verum et *quo* dicitur in Ablativo.' *Baxt.* 'Bentleii emendatio probabilis est, quia *qua* a librariis ob sequens *modo* est mutatum.'

NOTÆ

Ita vetus Inscriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui geographice longitudinem hic accipiunt in majori distantia. Nec enim id locum habet nisi in Geographicis. Ptolem. I. 6.

13 *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo scribi et notari solebant literæ istæ: H. M. H. N. S. Hoc monumentum hæredes non sequitur. Federic. Cerutus Veronensis sic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Esquiliis extabat cippus his notatus literis: ab ea parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad sepulturam plebis tribuuntor: ab ea vero parte, quæ conjunctos agros spectat, pedes trecenti. Hac Inscriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VINDICET.

14 *Nunc licet Esquiliis, &c.*] Nunc vero sepulcreti amota fœditate per Mæcenatem, jam licet frui Esquiliarum salubri aëre; licet hic habitare, quin et deambulare in amœnis hortis, ubi prius arida mortuorum ossa tristem aspectum dabant.

Esquiliis] Hæc urbis Romæ regio. Epod. v. et ult.

Salubribus] Illuc propterea, et ad hortos Mæcenatianos in Esquiliis, secedebant Tiberius ad quietem, Augustus vero æger ad valetudinem procurandam. Ita Sueton.

17 *Cum mihi non tantum*] In hortis quidem sedeo amœnitate cœlique temperie pergratis, inquit Priapus: at id mihi molestum, quod veneficas inde exterminare nequeo sepulcra frequentare assuetas. Fures avesque facile abigo, at non ita improbas anus istas.

Furesque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquisitos fructus surripiendos: *feræ* autem ad projecta supplicio affectorum cadavera olim venire assuetæ inde vix absterrebantur; semperque ad locum notum, cupitamque prædam recurrebant.

Quantum carminibus quæ versant atque venenis
Humanos animos: has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simulac vaga luna decorum
Protulit os, quin ossa legant herbasque nocentes.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
Cum Sagana majore ululantem: (pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu:) scalpere terram
Unguibus, et pullam divellere mordicus agnam,
Cœperunt; cruor in fossam confusus, ut inde

quam mulieres, quæ humanas mentes inflectunt incantamentis et veneficiis. Has nulla ratione possum abigere, aut prohibere quominus colligant ossa et herbas noxias, statim atque luna currens pulchrum ostendit vultum. Ego ipse conspexi Canidiam atra veste succinctam incedere nudis pedibus, crinibus solutis, ejulantem cum Sagana seniore. Pallor ambas fecerat visu terribiles. Humum cœperunt unguibus effodere, moxque discerpere dentibus oviculam nigram. Cruor in scrobem effusus

Zeun. Bentleium secuti Cuning. Sanad. Wetzel. Heindorf, et Kidd.—19 Exc. Sax. Harl. 6. al. *vexant* pro *versant*; ita quoque Burm. ad Ovid. Am. II. 2. 29. Vide ad I. Sat. 7. 15.—20 'Qui pro *perdere* maluit *pellere*, ille sic enervari orationem vehementem Priapi non sensit. Nihil minus minantur comici irati, quam 'perdere,' 'disperdere,' 'cerebrum dispergere in via,'' &c. *Gesn.*—24 Harl. 2. 7. *sparsoque capillo.*—25 Bentl. in ed. pr. Cantab. et Cuning. *utramque.*—27 Unus Han. *divellere morsibus*, ex Vet. Schol. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Met. XII. 27.—28 *Cœpere* Cuning. ex conj. ut ultima syllaba producatur ob consonantes *cr* in voce *cruor.* Unus Han. *in fossam diffusus.* Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. *in fossam cum fusus*; et sic Kidd.—32

NOTÆ

20 *Has*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21 *Simulac vaga luna, &c.*] Decorem suum ostentat luna dum plena est: et hoc præsertim tempus ad perpetranda veneficia assumunt. Vide Epod. v. et ult.

22 *Ossa legant*] Paulus Jurisconsultus: 'Qui e sepulcro corpora extraxerint, vel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ summo supplicio afficiuntur: honestiores autem in insulam deportantur: alias aut relegantur, aut ad metalla damnantur.' Vide Epod. ult. sub finem.

Herbasque nocentes] E sepulcris natas, quasi sacras Diis manibus, indeque veneficiis idoneas. Menta præ ceteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur pellex fuisse Plutonis, a Proserpina demum concerpta, et in herbam sui nominis transformata. Porro notandum Mæcenatis hortis non totas Esquilias occupatas: superfuisse vero illic aliquot sepulcra.

25 *Cum Sagana majore*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui a Triumviris proscriptus est: habuit vero sororem natu minorem se. Ita vetus Commentator.

28 *Ut inde Manes elicerent*] Cruore scilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

Manes elicerent, animas responsa daturas.
Lanea et effigies erat, altera cerea; major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus, utque
Jam peritura, modis. Hecaten vocat altera, sævam
Altera Tisiphonen: serpentes atque videres
Infernas errare canes; lunamque rubentem,

est, ut hinc umbras evocarent, animas responsa reddituras. Porro aderat imago lanea, et altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem ceream plecteret. Cerea supplex procumbebat, servili ratione, ac velut mox interitura. Veneficarum altera inclamat Hecaten, altera diram Tisiphonem. Tum aspiceres currere angues, et canes Stygias: lunam vero erubescentem se abscon-

Bentleius legit *ut quæ*, ex duobus codd. Torrentii, Pulmanni tribus, Giffanii uno, et suis Gal. et Magdal. Ita Gott. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef.

NOTÆ

29 *Animas responsa daturas*] Necromantia est, qua magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine, ibique Not. 1. Reg. 28. Saul rex per Pythonissam suscitat impie animam Samuelis Prophetæ: ab eoque discit suam suorumque perniciem proxime futuram. 'Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis,' &c.

30 *Lanea et effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam et sic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epist. Hypsipylæ: 'Per tumulos errat passis discincta capillis, Certaque de trepidis colligit ossa rogis. Devovet absentes, simulacraque cerea fingit, Et miserum tenues in jecur urget acus.'

32 *Cerea suppliciter stabat*] Hæc repræsentans eum quem perditum ibant et cupiebant. At laneum simulacrum referebat carum veneficis illis caput, quod alterius sagæ incantamentis liberare et exsolvere contendebant.

33 *Hecaten vocat altera*] Canidia invocat Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum magicorum præsidem: dictam *Hecaten*, seu quod victimis centum placaretur, seu quod annos centum errare faciat insepultos. Ita Servius. Alii, quod centum, id est, varias habeat virtutes et potestates. Nam et idcirco *tergemina Hecate* vocatur a Virgilio Æneid. IV. Est nempe Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina in Inferis. Alii etiam aliter, quod Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus soror Hecate appellatur, inquiunt, ab ἑκὰς, *longe*, quasi radios eminus ad nos vibrans.

34 *Altera Tisiphonen*] Sagana vocat Tisiphonem unam e Furiis, a plectendis cædibus ita nominatam.

Serpentes atque videres Infernas errare canes] Canes infernæ adventantem Proserpinam præcurrendo annuntiabant; serpentes autem Tisiphonem. Deas enim illas ejusmodi asseclæ nunquam non comitantur. Furiarum capillos serpentibus implexos, manusque pariter armatas finxere.

35 *Lunamque rubentem*] Pudore suffusam, et abhorrentem a talibus fla-

Ne foret his testis, post magna latere sepulcra.
Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum; atque in me veniat mictum atque cacatum
Julius et fragilis Pediatia, furque Voranus.

dere post majora monumenta, ne testis adesset istis sceleribus. Quod si aliquantum mentior, conspurcetur meum caput merdis albis corvorum; ac mictum et cacatum super me veniant Julius, mollis Pedacia, et Voranus fur. Quid referam

Heindorf, et Kidd.—38 ‘Jam bis terque, opinor, Horatii morem indicavimus: scilicet is, etsi post plures nominativos, singulari tamen numero verbum amat efferre. Recte itaque hic olim dederunt editiones Venetæ et Locheri: *atque in me veniat mictum atque cacatum Julius, et fragilis Pediatia, furque Voranus.* Et diserte hoc exhibent, præter sex Pulmannianos, nostri etiam codices, Leidensis, Reginensis, cum aliis quatuor. Cruquius Torrentiusque tacent. Videat itaque Lambinus, qui *veniant* hic reposuit, idque ait habere omnes fere libros veteres. Utinam meliore fide in his rebus ageretur: jam non hic ceteros post se omnes in errorem induxisset. Priscianus quidem pag. 875. ubi locum hunc adducit, *veniant* habet hodie: at correctorum id facinus est, qui loca ex auctoribus illic citata ad vulgatas eorum editiones refingunt. Tria enim Prisciani scripta vidi exemplaria; quorum duo *veniat* ibi præferunt, tertium *veniet.* Revocetur itaque vetus lectio numero Singulari; et vide nos ad I. Od. 24. et alibi.’ *Bentl.* *veniat* etiam Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Sanad. Francis, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Heindorf. Comb. et Kidd. *venient* Aldd.

NOTÆ

gitiis veneficiisque.

36 *Post magna latere sepulcra*] Hinc patet, quod ante jam annotavi, ad Esquilias et hortos Mæcenatis prope extitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuissent atque summota.

37 *Merdis caput inquiner albis Corvorum*] Huc facit quod in Epigram. ante cit. ad Priapum scribit Tibullus: ‘Abegimusque voce sæpe, cum tibi Senexve corvus, impigerve graculus Sacrum feriret ore corneo caput.’ Arnobius autem lib. VI. diserte. ‘Non videtis sub istorum simulacrorum cavis stelliones, sorices, murices, blattasque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? spurcitias huc omnes conducere .... In ore simulacri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses quibus volatus innectere stridularum possint impudentiumque muscarum? Hirundines intra ipsos ædium circumvolantes tholos, jacularier stercoris plenas; et modo ipsos vultus, modo numinum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascumque se detulerit deonerati proluvies podicis?’

39 *Julius, &c.*] Quidam luxurie perditus, cetera minime notus.

Pediatia [*Pedacia*] Muliebri nomine ob mollitiem et impudicitiam vocat per contemptum et ludibrium. Is Pedacius, vel Pediatius, dicitur fuisse Eques Romanus, suum vero patrimonium abliguriisse, flagitiosisque postea libidinibus serviisse.

Furque Voranus] Iste fuit Q. Luctatii Catuli libertus, furax et astutus apprime: qui cum nummulario cuidam surripuisset aliquot nummos, hos calceis inseruit absconditque.

Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Sagana resonarint triste et acutum;
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris; et imagine cerea
Largior arserit ignis; et ut non testis inultus
Horruerim voces Furiarum et facta duarum.
Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissa nate ficus: at illæ currere in urbem:

singula? Quemadmodum alternatim colloquerentur animæ cum Sagana, voce tenui et stridula. Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, et dentes colubræ maculosæ: utque ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto aversatus sim præsens, atque vindicaverim verba et actiones ambarum Furiarum istarum. Etenim quanto sonitu crepat vesica disrupta, tanto ego ficulnus olim truncus divisis natibus crepui. Protinus autem illæ veneficæ fugere in urbem cœperunt. Tum-

&c. usque ad Bentl.—39 *Pedatia* Venet. 1559. et Glarean.—41 Bentl. ex conj. *resonarint*, et sic Harl. 7. eumque secuti recentt. *resonarent* Harl. 2. 3. 4. 6. alii omnes et edd. antiq.—43 *Adiperint* Venet. 1477. 1478. 1479. et Florent. 1482. *ut imagine* conj. Cuning.—45 Cuning. Sanad. et Francis: *ac facta duarum.* Harl. 4. Venet. 1479. Vet. Comb. et Florent. 1482. *et fata duarum.* —47 *Divisa* conj. nescio quis. Vid. Syllog. Epist. tom. v. p. 375.—48 ' Vide

NOTÆ

Deprehenso vero ad calceos alludens quispiam subridensque ait: Belle, si te non ἐγχαλκεύει, id est, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

41 *Triste et acutum*] Sic Æneid. VI. 491. umbræ seu animæ Græcorum apud inferos Æneam videntes obstupescunt, ' pars vertere terga . . pars tollere vocem Exiguam,' id est, exilem, lugubrem, deductam: unde et ' inceptus clamor frustratur hiantes.' Ibid.

42 *Lupi barbam*] Egregie Marcilius, ' Vide,' inquit, ' offucias magicæ artis:' barba lupi veneficium: at rostrum lupi veneficiis resistit. Atqui barba lupi in rostro. Plin. XXVIII. 10. ' Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt: ob idque villarum portis præfigunt.'

43 *Imagine cerea Largior arserit ignis*] Virgil. Eclog. VIII. ' Aspice, corripuit tremulis altaria flammis Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.' Ergo hic indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cerea adumbratus erat. Absurde quidam putant ignem affuisse, et liquescente cera exarsisse. Immo cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque ista clare ostendunt, ' sponte sua.'

45 *Furiarum duarum*] Canidiæ et Saganæ Furiis similium.

47 *Diffissa nate*] Ita lignum recens et adhuc viride, si in opus fingatur, finditur et crepat.

Ficus] Ego Priapus ex arbore ficu Deus factus.

At illæ currere in urbem] Ridicula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles, levi peditu terrentur, ac fugantur.

Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres.

que non sine ludibrio et cachinnis aspexisses Canidiæ dentes, ac sublimem Saganæ comam decidere, herbas item, et licia brachiis fascinata.

annon legendum sit, *caliandrum.*' Chishull.

NOTÆ

48 *Canidiæ dentes, &c.*] Tanto pavore percelluntur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ appositi *dentes;* Saganæ vero glabræ seu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum] Adulterini capillitii suggestum, ut vocat Papinius. Juvenal. Sat. vi. 502. 'compagibus altum Ædificat caput.' Hinc patet novum non esse, quod nostro sæculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Caliendrum] *Κάλλυντρον* est *ornamentum. κάλυπτρον,* sive *κάλυντρον, operimentum.* Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel supposititium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres: peplum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur 'Virgula divina.' Arnobius item lib. vi.

50 *Vincula*] His hominum animos illigabant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog. viii. 'Terna tibi hæc primum triplici diversa colore Licia circumdo.'

SATIRA IX.

IN IMPUDENTES ET INEPTOS PARASITASTROS.

Haud dubie gratia, qua apud Mæcenatem valebat Horatius, multos parasitastros et poëtastros pellexit, ut eum obsiderent, et se per eum Mæcenati commendari cuperent. Quare, ut hoc hominum genus molestum a se, si fieri posset, abigeret, fortassis hanc scripsit Satiram, ubi impudentia et garrulitas ejusmodi homuncionis egregie describitur.

IBAM forte Via sacra, sicut meus est mos,

Pergebam forte per viam sacram, nugas nescio quas, ut soleo, mente versans; iis

Satira secunda Libri secundi in Ed. Sanad. Vide Vulpium in Vita Propertii.—1 *Ibam ut forte* Bentl. ex conj. eumque secutus Kidd. Wakef. et Askew interpungebant: *Ibam forte via sacra, sicut meus est mos Nescio, &c.* probante viro docto in The British Critic. Vid. Wakef. Sylv. Crit. iv. pag.

NOTÆ

1 *Via sacra*] De ea Epod. iv. 7. et Epod. vii. 8. vide ibi Not.

Nescio quid meditans nugarum, et totus in illis:
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum,
Arreptaque manu, ¶ Quid agis, dulcissime, rerum?
¶ Suaviter, ut nunc est, inquam; et cupio omnia quæ vis.
Cum assectaretur, Numquid vis? occupo: at ille,
Noris nos, inquit; docti sumus. Hic ego, Pluris
Hoc, inquam, mihi eris: misere discedere quærens,
Ire modo ocyus, interdum consistere, in aurem
Dicere nescio quid puero; cum sudor ad imos
Manaret talos, O te, Bolane, cerebri

plane intentus. Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus; atque apprehensa manu mea, ait, Quomodo te habes omnium suavissime? Respondi: Bene, sicut res præsentes fluunt: tibi pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cum vero me sequeretur, præveniens dixi: An aliud quidpiam exposcis a me? Mox ille, Ut me cognoscas, inquit: sum eruditus. Tum ego: Eo majoris a me æstimaberis. Vehementer autem abire cupiens jam velocius incedebam, identidem subsistebam: famulo nescio quid in aurem insusurrabam: interea sudor ad imos talos defluebat. Cogitabam apud me: quam beatus tu Bollane tali cerebro! Cum vero iste quidvis

197.—2 Omnes codd. Torrentii, et omnes Cruquii præter unum, delent *τὸ et;* et sic Torrent. Bentl. Sanad. Cuning. Francis, Schrevel. Heindorf, Wakef. et Kidd. item Lachman. ad Propert. II. 1. 6.—3 *Occurrit* Ald. et multæ deinceps edd. *Accurrit* Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. omnes codd. Cruquii, Torrentii, et aliorum, cum edd. Zarot. Mediol. 1477. Venet. 1478. 1479. Florent. 1482. Mediol. 1486. Cruq. Torrent. Lamb. H. et R. Steph. Bond. Schrevel. Baxt. Bentl. et recentt. Vid. Nic. Heins. ad Ovid. Fast. II. 372.—4 Plurimi interpungunt: *Quid agis, dulcissime rerum?* Cf. Heroid. Epist. IV. 125. IX. 107. et Art. Am. I. 213. Vid. Porson. ad Ph. 1730. Alii, *Quid agis, dulcissime, rerum.* Cf. Ovid. Met. XII. 62. Ita Vet. Schol. H. et R. Steph. Lamb. Cruq. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. et Comb.—6 *Numquis vis?* in quibusdam vett.—11 *Bollane*

NOTÆ

2 *Nugarum*] Versiculorum.

4 *Arreptaque manu*] Quasi valde familiaris et consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergo imprudenter et inepte.

5 *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, immo egregiæ fructum educationis in eo considera: qui hominem passim molestum, quin et pertinaciter importunum, æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadverte.

Cupio omnia quæ vis] Ita loquebantur olim ad amicos.

6 *Numquid vis*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id dure facere viderentur: ut observat Donatus in Terent. Eunuch. II. 3. ad hæc verba: 'Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit. Recte, inquit. Abeo.'

7 *Noris*] Cupio ut noris me: sum enim doctus. O insulsam orationem!

10 *Cum sudor ad imos Manaret talos*] Præ animi angore et æstu.

11 *Bolane*] Is ὀξύχολος, *iracundus, stomachosus*, atque, ut ait Noster Sat.

Felicem ! aiebam tacitus, cum quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret. Ut illi
Nil respondebam, Misere cupis, inquit, abire,
Jamdudum video: sed nil agis; usque tenebo,
Persequar. Hinc quo nunc iter est tibi ? ¶ Nil opus est te
Circumagi; quendam volo visere, non tibi notum;
Trans Tiberim longe cubat is, prope Cæsaris hortos.
¶ Nil habeo quod agam, et non sum piger; usque sequar te.
Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus,

effutiret, laudaret civitatem ac regiones; quod nihil responsi facerem, ait: Solicite quæris discedere: jam pridem intelligo: verum operam perdis: semper adhærebo: assectabor: ecquo jamjam istinc contendis? Cui ego: Nequaquam necesse est te circumduci: aliquem invisere cupio tibi minime cognitum: hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos Julii Cæsaris. Ille vero: Nihil agendum instat mihi, neque sum deses: quolibet te comitabor. Tum ego deprimo aures velut asinus impatiens,

edd. vett. ante Torrent. qui ex codd. suis legit *Bolane;* et ita omnes codd. Bentleii et edd. recentt.—15 'Codex Tons. habet: *usque ego nam te Persequar;* at vulgata lectio mihi placet magis, propter præcedens verbum, *abire*. Duo codd. Bland. habent, *Prosequar;* quod non minus aptum videtur; nam fere eos prosequimur, quos comitamur et deducimus; sed fortasse, quia reluctantem sequitur, *Persequar* magis est appositum.' *Cruq.* *Prosequar* etiam tres Bersmanni, Bentleii Leid. Regin. Gal. Petrens. Battel. et duo alii; item Glarean. Bentl. Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et Kidd. *hinc* Bentl. cum nonnullis edd. vett. refert ad antecedens, ita, *Prosequar hinc, &c.*—19 *Nil h. q. agam; non sum, &c.* quatuor codd. Torrentii,

NOTÆ

v. præced. cerebrosus, nugaces et ineptos quosque verbis asperis amoliebatur statim, et abire procul a se adigebat, loquacitatis et loquacium omnino impatiens.

14 *Misere cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudentem hunc garruli sermonem cum Horatii modesta responsione, 'nil opus est te Circumagi,' &c. Gall. *c'est vous donner trop de peine.*

18 *Cubat*] Sunt qui interpretentur, ægrotat: sicut II. Sat. 3. 'Mater ait pueri menses jam quinque cubantis.'

Prope Cæsaris hortos] Longinquam proponit urbis regionem, ad abigendum garrulum, sed frustra. Sueton. Jul. Cæsar. cap. 83. 'Populo hortos circa Tiberim publice, et viritim trecenos sestertios legavit.' Tiber. cap. 72. 'Triremi usque ad proximos Naumachiæ hortos subvectus est: disposita statione per ripas Tiberis,' &c. Vide et Plutarch. in M. Bruto; ubi scribit, cum testamento Cæsar civi cuilibet septuaginta et quinque drachmas legavisset, præterea vero etiam *hortos, qui trans Tiberim erant*, ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem benevolentiam et admirabile desiderium omnibus fuisse.

20 *Demitto auriculas, &c.*] Metaphora a jumentis, quæ aures demittendo ostendunt suam defatigationem, ac velle se excutere impositum onus. Plin. XI. 37. 'Aures in equis, et omnium jumentorum genere, indicia animi præferunt; fessis marcidæ,

Cum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium, facies: nam quis me scribere plures
Aut citius possit versus? quis membra movere
Mollius? invideat quod et Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat: ¶ Est tibi mater?
Cognati, quis te salvo est opus? ¶ Haud mihi quisquam;
Omnes composui. ¶ Felices! nunc ego resto:
Confice; namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit, divina mota anus urna:

quando plusculum oneris tergo imponitur. Ille autem exorsus est: Si me bene cognosco, non Viscum, non Varium cariorem me familiarem habebis. Ecquis enim versus plures ac velocius quam ego facere valeat? Quis saltare decentius? Ego sic cano ut etiam Hermogenes invideat. Hæc erat occasio interrumpendi: Itaque aio illi: Habesne matrem aut propinquos, quibus necessaria sit tua salus? Respondit: Nemo superest mihi: cunctos sepelivi. Tum ego tacite: Illi fortunati: miser ego jam vivo: interfice. Enimvero urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella ve-

sine conjunctione *et*.—23 *Non Varum* unus Han. Harl. 2. et edd. primæ.—30 'Nescias utrum casu recto *mota anus*, an casu ablativo *mota urna divina*, dicatur. Mihi quidem neutrum placet. Etsi enim *urna divina* facile in poëta placere possit; ut in Silio Italico 'flammæ divinæ,' III. 344. 'Fibrarum, et pennæ, divinarumque sagacem Flammarum misit dives Gallæcia pubem:' tamen si tertium illud addis, *divina urna mota*, adeo scabrum atque horridum exit, ut ne proletario quidem vate, nedum Horatio, dignum sit. Vel illud alterum tolerabilius est, *mota anus*, hoc est, 'commota,' 'agitata,' 'furore percita:' qualis Manto apud Nasonem Met. VI. 158. 'Per medias fuerat, divino concita motu, Vaticinata vias.' Et illa apud Tibull. I. 7. 49. 'Sic fieri

NOTÆ

micantes pavidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.'

22 *Viscum, Varium*] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio et eruditione clari; Horatio certe amicissimi. De Visco postea, Sat. seq. et alibi. De Vario Sat. 5. præced. item I. Od. 6.

25 *Hermogenes*] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26 *Est tibi mater, &c.*] Callide vult Horatius monere garrulum ut suæ saluti consulat in gratiam propinquorum; neve sine causa ita se circumagat ac defatiget, quin potius ipse se tantum virum totque et tam eximiis dotibus insignem familiæ suæ diu conservet.

28 *Omnes composui*] De hujus vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. III. 104.

Felices] Qui nimirum tua garrulitate et ineptiis sunt liberati. At ego miser resto discruciandus a te ac jugulandus.

29 *Sabella*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis sive Samnitibus, artium ejusmodi vanarum antesignanis, dixi in Epod. XVII.

30 *Divina mota anus urna*] Sortilega mulier et fatidica conjectis in urnam sortibus, commotis, eductis, fatum

'Hunc neque dira venena nec hosticus auferet ensis;
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra;
Garrulus hunc quando consumet cumque: loquaces,

tula præsagiit commota urna divinans. Istum, aiebat, nec sæva toxica, nec gladius hostilis interimet, nec laterum dolor, vel tussis, nec iners podagra: occidet vero lo-

---

jubet ipse Deus: sic magna sacerdos,' &c. Sed vel hoc pacto hæret sordetque tota oratio: quid enim illis facias, *mota anus urna divina?* an illa ab urna in furorem acta est? Vel illud vis potius, mota anus *cecinit urna divina,* sive *ex urna?* an illa in urnam repserat? adde, quod sine præpositione ipsa dictio est utrobique vitiosa. Quare nihil, opinor, melius est veriusve, quam ut duo vocabula locum inter se permutent, hunc in modum: *namque instat fatum mihi triste, Sabella Quod puero cecinit mota divina anus urna:* hoc est; Fatum, quod Sabella anus, divina sive sortilega, mihi puero cecinit, postquam urnam moverat. Urna enim mota, sortes ejiciebantur; unde Seneca Troad. vs. 974. Virg. Æn. VI. 432. Claud. II. Rapt. Pros. 332. Noster III. Od. 1. 16.' *Bentl.*

NOTÆ

eliciens et futura prædicens. Ista divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur. Habebantur literæ dictionesque permultæ: quæ permixtæ in urna, et mox eductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu et forte conjunctæ, id esse in fatis ac divinitus præmonstrari credebatur. 'Sortes, taleolæ aut surculi e ligno fuere non grandes: quibus literæ ad divinandum insculptæ, sive notæ. Eæ privatim habitæ; eæ publice. Sed quæ in publico, in primis religiosæ, et cana quadam veritate sacræ, in templis servabantur in arca reconditæ, tæniis vittisque laneis seorsum involutæ.' Hæc J. Lips. Elect. II. 12. ubi 'attenuatas' sponte sortes apud Liv. mox citand. ingeniose corrigit, 'extæniatas,' id est, tæniis vittisque solutas. Sortes Præneste inventas refert Cicero de Divin. II. n. 85. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. 'Hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulchritudo et vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior utitur sortibus? Ceteris vero in locis sortes plane refrixerunt.' Hæc ille ibidem: et paulo ante: 'Quid sors? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod tesseras. Quibus temeritas et casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.' Sueton. Tiber. cap. 63. Prænestinarum sortium majestate deterritum aliquando Tiberium scribit. Livius initio lib. XXII. inter prodigia quædam et hoc refert: 'Sortes sua sponte attenuatas, unamque excidisse ita scriptam: MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT: et per idem tempus Romæ signum Martis Appia via sudasse.'

31 *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32 *Laterum dolor*] Pleuritis. Cic. de Orat. III. n. 6. 'Crassus cum febri domum rediit, dieque septimo est lateris dolore consumtus.'

33 *Loquaces*] Vide Plutarch. de Garrulitate: ubi statim initio pronuntiat illam esse morbum curari difficilem.

Si sapiat, vitet, simulatque adoleverit ætas.'
Ventum erat ad Vestæ, quarta jam parte diei
Præterita: et casu tunc respondere vadato
Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. ¶ Inteream, si

quax aliquando tandem. Ergo ubi primum ætate adulta erit, fugiat garrulos, si prudens est. Deveneramus ad templum Vestæ, transacta jam parte diei quarta: et forte debebat tunc vadato respondere, vel causa cadere, nisi vadimonium obiisset. Dixit vero: Quæso paululum istic me adjuva. At ego: Moriar, si valeo stare, vel

—36 'Satis mirari nequeo Interpretes omnes latuisse *casu vadato* modo dici pro in causa vadata, cum notum sit quid casus sit Jurisconsultis. 'Respondere' autem is dicitur in quem lis intenditur. Bentleius multa hic movet per densas tenebras, quæ non puto opus esse lectori modo repræsentare. Pro *vadato* reposuit *vadatus* ex ingenio.' *Baxt.* '*Casu vadato* nihil esse puto. 'Vadatum' esse vel activum, qui alteri necessitatem vadis dandi imposuit, vel passivum, qui dare jussus est, ipse fatetur et probat Bentleius, quo minus opus est sola conjectura mutare lectionem omnium librorum, quam etiam Acron tuetur.' *Gesn.* ''Vadari' esse verbum commune e Prisciano docuit Rob. Stephanus in Latinæ Linguæ Thesauro: hic autem active sumi non potest; quia reus respondebat actori sed præconi, a quo citabatur. Asconius ad Cic. de Præt. Urb. cap. 1. 'Recte dictum est 'respondet;' nam apud veteres et judices, et rei, et accusatores, et defensores, citabantur a præcone Prætoris:' ex quo colligitur 'vadatus' reponendum esse; idque Laurenbergius in Antiquario indicavit, et duobus exemplis 'vadari' passive accipi ostendit.' *Cuning.*—38 Codex Divæi ap. Cruq. sine ulla litura: *Si tu*

NOTÆ

35 *Vestæ*] Ædem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter palatium et Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. II. n. 67. de Vesta disserit: 'Hæc Dea,' inquit, 'est rerum custos intimarum... Græcis ἑστία dicitur.... Ejus vis ad aras et focos pertinet... Non absunt longe ab ea Dii Penates,' &c.

Quarta jam parte diei] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis ad occasum. Ergo diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, et respondet nostræ nonæ matutinæ. Porro quod sequitur: *et casu tunc respondere vadato Debebat*, explicatur per Martial. IV. 8. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur: 'Prima salutantes atque altera continet hora; Exercet raucos tertia causidicos. In quintam varios extendit Roma labores; Sexta quies lassis,' &c.

36 *Respondere vadato Debebat*] Garrulus in jus a quodam vocatus erat, vadesque dederat: ergo nisi affuisset, vades ejus ac fidejussores condemnati ipsum postea egissent reum, ex lege.

38 *Paulum hic ades*] In judicium veni quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris; ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare] Infirmis ego cruribus haud valeo diu stans manere in foro ante Prætorem; ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare

Aut valeo stare, aut novi civilia jura;
Et propero quo scis. ¶ Dubius sum quid faciam, inquit;
Tene relinquam, an rem. ¶ Me, sodes. ¶ Non faciam, ille;
Et præcedere cœpit. Ego (ut contendere durum est
Cum victore) sequor. ¶ Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. ¶ Paucorum hominum, et mentis bene sanæ:
Nemo dexterius fortuna est usus. ¶ Haberes
Magnum adjutorem, posset qui ferre secundas,

scio leges civiles: adde quod festino illuc quo nosti. Tum ille ait: Incertus sum quid agam; an te deseram, an litem. Cui ego: Me, me, obsecro. Nequaquam, inquit iste, et cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum est, sequor. Inde vero sermonem ille resumit. Mæcenas quomodo tecum agit? Paucos amicos recepit, inquam: et certe sapit. Ille: Nemo unquam usus est fortuna callidius quam tu. Næ magnum auxiliatorem haberes, secundas quidem partes agendi

me, inquit, amas.—42 'Meliores codd. tum alieni, quam nostri, in quibus Leid. et Regin. non agnoscunt *est*, quod elegantius omittitur. Terent. Phorm. II. 1. 'Etiamne id lex coëgit? illud durum. Ego expediam: sine." *Bentl.* Cf. I. Od. 24. 19.—44 'In Ms. Gottingensi est *ut mentis bene sanæ*, quod valde placet: sic enim ratio reddatur, cur *paucorum hominum* sit Mæcenas. Memor videlicet vafri illius Siculi, qui temere nos vetat credere,' &c. *Gesn.*—45 '*Nemo deterius* Mediol. 1477. notabile sphalma.' *Idem.*—48 Bentleius ex

NOTÆ

in jure, seu contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Jurisconsulti, patroni, causidici.

39 *Aut novi civilia jura*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ faventia: proindeque tibi adesse nequeo.

40 *Propero quo scis*] Volo visere hominem *quendam*, ut ante dixi, prope hortos Cæsaris habitantem. Viam itaque sat longam obire propero.

41 *Me, sodes*] Me relinque potius quam rem tuam.

Non faciam] Minime vero te relinquam. Scilicet sperabat garrulus per Horatium adipisci Mæcenatis familiaritatem, quod pluris æstimabat perdenda lite.

43 *Mæcenas quomodo tecum*] Sermocinationem inde repetit ille: Estne semper amicus tibi Mæcenas?

44 *Paucorum hominum*] Non cuivis se familiarem exhibet: paucos admittit in suam amicitiam. Macrob. Saturnal. III. 16. 'Paucorum hominum est iste acipenser.' Ex Cicerone, de Fato.

45 *Nemo dexterius fortuna est usus*] Tu belle admodum usus es fortuna, qui Mæcenatem ita demerueris. Quod si me ad ipsum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primas ante te captarem unquam, nec uspiam tibi officerem: immo alios omnes hoc pacto facile summoveres, primumque locum tu consequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46 *Posset qui ferre secundas*] Metaphora a Scenicis ludis et actoribus. Hac pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48. et huic loco dabit lucem. 'Qui princeps in agendo est ornatissimus et paratissimus esse debet ... Apuleium esse video proximum sub-

Hunc hominem velles si tradere; dispeream ni
Summosses omnes. ¶ Non isto vivimus illic,
Quo tu rere, modo: domus hac nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis: nil mi officit unquam,
Ditior hic, aut est quia doctior; est locus unicuique suus. ¶ Magnum narras, vix credibile. ¶ Atqui
Sic habet. ¶ Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. ¶ Velis tantummodo, quæ tua virtus,
Expugnabis; et est qui vinci possit; eoque

peritum, si velles ad Mæcenatem perducere istum virum: moriar, nisi cunctos amoliri posses. Ego vero: Minime ea ratione qua putas illic agimus: nulla domus ejusmodi malis est purgatior aut remotior quam illa: nihil unquam nocet mihi quod alius opulentior affuerit vel doctior: suum quisque gradum obtinet. Tum garrulus: Rem sane magnam dicis, et quæ prope supra fidem sit. Verumenim ita est, inquam. Mox ille: Inflammas ut ardentius velim ad eum accedere. Respondeo: Satis est cupias: vinces, pro tua virtute: atque is est qui expugnari queat:

codd. Zulich. Gal. Trinit. *Non isto vivitur illic*, eodem sensu, sed 'paulo venustius,' ut ait. Bentleium secuti Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et Kidd. *Isto non vivimus illic* Cuning.—50 Codd. tres melioris notæ et alii nonnulli ap. Torrent. Harl. 2. 3. 4. Bentleii Leid. Regin. et septem alii, et codex unus ap. Bos, Anim. p. 59. item edd. Bentl. Sanad. Francis, Wakef. et Kidd.—55 Janus Dousa emend. *vinci poscit*, nemine probante. Waddel. conj.

NOTÆ

scriptorem...deinde habet Allienum; hunc tamen a subselliis... Ac ne is quidem tantum contendet in dicendo quantum potest: sed consulet laudi et existimationi tuæ: et ex eo quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus: sæpe illum, qui est secundarum aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clarius dicere, quam ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quam maxime excellat: sic faciet Allienus; tibi serviet, tibi lenocinabitur; minus aliquanto contendet quam potest.'

47 *Hunc hominem*] Seipsum indicat ac digito monstrat garrulus. Plaut. Bacchid. 'Hunc hominem decet auro expendi.'

Tradere] Commendare, Mæcenatis amicitiam conciliare.

48 *Non isto vivimus, &c.*] Respondet Horatius. Alia est longe conditio amicorum Mæcenatis. Ab his procul exulant mala et pestes quibus solent ædes magnatum vexari et corrumpi. Inde vero absunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, insidiæ, supplantationes. Supra, Sat. 6. Mæcenatem dixit 'cautum dignos assumere, prava Ambitione procul.'

54 *Velis tantummodo, &c.*] Non sine salsa derisione fatuum, vanum, et arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnandam facile amicitiam spondens Mæcenatis.

55 *Eoque Difficiles aditus primos habet*] Eo quod norit se vinci paulo faciliorem: ironice. Alii perperam pro antecedenti dictione, *possit*, legunt

Difficiles aditus primos habet. ¶ Haud mihi deero:
Muneribus servos corrumpam; non, hodie si
Exclusus fuero, desistam; tempora quæram;
Occurram in triviis; deducam. Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. ¶ Hæc dum agit, ecce,
Fuscus Aristius occurrit, mihi carus, et illum
Qui pulchre nosset: consistimus: Unde venis? et,
Quo tendis? rogat, et respondet. Vellere cœpi,
Et prensare manu lentissima brachia, nutans,

ideoque difficilem præstat priorem accessum. Diligentiam adhibebo, inquit ille; famulos donis captabo: si hodie repulsam patior, minime abscedam: occasionibus insidiabor: obviam ibo in plateis: comitabor. Nihil absque magnis ærumnis vita hominibus largitur. En vero dum ista versat ille, occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, et qui probe cognoscebat hunc garrulum. Subsistimus. Unde venis? et quo vadis? quærit, ac respondet. Cœpi vellilare et stringere brachia mollissima, in-

eo quod Difficiles; et sic Mediol. 1477.—56 Mediol. 1477. et Venett. 1477. 1478. 1479. *aditus primus.*—64 Lambinus ex duodecim codd. pro *prensare* reposuit *pressare.* ' ' Nictare est aliquid oculis nictantibus demonstrare.' *Vet. Schol.* Constat eum legisse *nictare;* quod miror neminem advertisse, neque ipsum Bentleium, qui me invito retinuit *nutans.*' Baxt. ' Nescio unde vir doctus illud suum *nictans* hauserit. Quos ego consulere potui libros non in contexto modo Horatiano, sed in scholiis etiam legunt, ' Est autem 'nutare,'

NOTÆ

poscit: et hic intelligunt, Mæcenatem assiduis officiis et obsequiis vinci amantem ac poscentem adeuntibus se præstare difficilem, ut accendat magis studium ambiendi suam familiaritatem et consuetudinem, quam scit amœnissimam. Apage ista quæ omnino pugnant cum indole Mæcenatis, quam hic et alibi commendat Horatius.

56 *Difficiles aditus primos habet*] Vide supra Sat. VI. 60. et seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei spe accensus ille pollicetur diligentiam suam non defore, sed quam stultam et futilem, animadverte.

57 *Muneribus servos corrumpam*] Ita plerique ad procerum ædes penetrabant, servis munera largiendo. Juvenal. Sat. III. 184. ' Quid das ut Cossum aliquando salutes?'

59 *Nil sine magno Vita labore, &c.*] Pulchra sed male collocata sententia, ut ait Landinus. Ex Epicharmo: Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεοί. *Laboribus vendunt nobis omnia bona Dii.*

61 *Fuscus Aristius*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta I. Ode 22. et I. Epist. 10.

63 *Rogat, et respondet*] Interrogat me Fuscus ' unde venis? et quo tendis?' atque mihi similia roganti respondet.

Vellere cœpi, Et prensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, et a quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus et brachia: præcipue cum angimur, nec aperte licet conqueri. *Cruq.*

64 *Prensare*] Legunt alii *pressare.*

Lentissima brachia] Maligne ceden-

Distorquens oculos, ut me eriperet. Male salsus
Ridens dissimulare: meum jecur urere bilis.
Certe nescio quid secreto velle loqui te
Aiebas mecum. Memini bene; sed meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata: vin' tu
Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,

nuens, oculos torquens, ut me liberaret. Hic vero maligne versutus ridet ac dissimulat: bilis autem urit jecur meum. Porro addidi: Dicebas profecto velle te mecum nescio quem arcanum conferre sermonem. Recordor sane, ait; sed tempore loquar aptiori: hodie tricesima sabbata sunt. An velles recutitis Judæis oppedere?

aliquid oculis 'nutantibus' velle demonstrare.'' *Gesn.*—68 'Locheri ed. et Venet. 1490. habent *meliore;* quo modo Pulmanni codd. quatuor, et unus alterque ex nostris. Idque recte, ut opinor; sic enim solet Noster: 'Concines majore Poëta plectro.' 'Digne puer meliore flamma,'' &c. *Bentl.*—69 Quædam edd. vett. *sabbatha.* Pro *vin' tu,* quod omnes codd. et edd. vett. servant, Bentl. legit *vis tu,* ex II. Sat. 6. 92. eumque secuti sunt Sanad.

NOTÆ

tia, illo dissimulante intelligere quid vellem. Alii non male interpretantur, segnia, tarda, stupida, quæ vellicatione et prensatione non movebantur. Quo significatur frigida mens Aristii amico laboranti subvenire detrectantis. Cic. ad Attic. 'Nihil ego illo novi impudentius, astutius, lentius.' Sueton. Tiber. 57. 'Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.'

Nutans, Distorquens oculos] Nutibus oculisque signum dans.

67 *Certe nescio quid secreto, &c.*] Horatius instat rursum ut sibi Aristius succurrat: sed hic omnes ejus eluctatur conatus, ridens, dissimulans, denique 'male salsus.'

69 *Hodie tricesima sabbata*] Hodie Judæi solenne festum celebrant, quo intermitti omne negotium fas est. His ego astipulor: quare nec morari, nec sermones conferre tecum licet modo. *Tricesima sabbata* quidam explicant Neomeniam, quod in novilunio sabbatum magnum Judæis haberetur. Psalm LXXX. 'Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solennitatis vestræ.' Alii interpretantur Kalendas mensis Nisan qui primus in æquinoctio verno dies habebat triginta. Alii intelligunt maximum sabbatum et vetus phase, quo agnum comedebant ritu sanctissimo. Quare vero *tricesima?* Quod revera ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad istam solennitatem: videlicet a Septembri mense quem *Tisri* vocabant, ad dimidium fere Aprilis, illis *Nisan;* quo Pascha celebrabant. De sabbato Judæorum disserui ad Juvenal. Sat. VI. 158. et Pers. Sat. V. 184.

70 *Curtis*] Vide Sat. V. in fine, Not. ad istas voces, 'Judæus Apella.'

Oppedere] Vox ridicula ad contemtum apposita: *καταπορδεῖν, ventris crepitum emittere contra,* id est, respuere, aspernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio est] Sane Judaicos ritus absque religione violarim, illosque flocci facio, inquit Horatius.

Religio est. At mi: sum paulo infirmior, unus
Multorum; ignosces; alias loquar. Hunccine solem
Tam nigrum surrexe mihi! fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
Adversarius: et, Quo tu, turpissime? magna
Exclamat voce, et, Licet antestari? Ego vero
Oppono auriculam: rapit in jus: clamor utrimque:
Undique concursus. Sic me servavit Apollo.

Haud religioni duxero, inquam. Ego vero ducam, ait: sum paulo superstitiosior, atque pluribus similis: indulge mihi: alias alloquar. Tum demum ego: Ergone merui diem hunc adeo funestum mihi esse? Interim fugit malignus, at me sub gladio deseruit. Verum ecce adversarius isti garrulo forte occurrit, statimque vociferatur: Ecquo nempe tu, vilissime, abis? ad me vero: Potes testis esse? Ego mox aurem offero. Tum hic illum ad judicium trahit. Exclamant ambo. Hinc et inde plebs affluit. Ita me Apollo liberavit.

Francis, Wakef. et Kidd.—73 Gott. ap. Gesn. *Tam mihi surrexisse nigrum.*—76 'Sic editiones, *Exclamat voce;* neque quicquam ex libris suis proferunt Interpretes, excepto Bersmanno: is vero in duobus se testatur invenisse, *Inclamat voce.* Et sic plane codd. nostri Gal. Regius, Reg. Soc. Trinit. et pro var. lect. Regin. Rectius sine dubio. Lucr. III. 967.' *Bentl.*

NOTÆ

71 *At mi*] Respondet Aristius: Ego contra, mores Judæorum colo: unde religio mihi esset hodiernum festum cum illis non celebrare.

Unus Multorum] Εἷς τῶν πολλῶν, *unus e plebe*, ejus similis ego, pariter infirmus et superstitiosus: si libet, ita me appella: at mihi veniam dabis, Horati, si in hoc tibi contradicam.

73 *Surrexe*] Vide supra Sat. v. ad vocem 'erepsemus.'

76 *Et, Licet antestari*] Et conversus ad me, dixit, Vis antestari? Cui libentissime annui, ac de more aurem obtuli tangendam. Lex XII. Tab. ita jubebat: 'Si in jus vocatus, ni it, antestatus manum injicito: aurem antestati capito.' vel ut habet J. Lips. Epistolic. Quæst. lib. IV. Epist. 26. 'Si vis vocationi fuat, antestaminor: ni it, aurem capito antestati.' Quod sic ille ibid. explicat: in antestatione, inquit, actor imam auriculam tangebat antestati, addens hoc verbum 'Memento.'

77 *Oppono auriculam*] Plin. XI. 45. 'Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestantur;' vel potius 'antestantur:' ut contra Rœvardum ex lege et more veteri asserit Lipsius mox citatus.

Rapit in jus] Post factam antestationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78 *Apollo*] Bonorum is poëtarum tutor ac vindex. Alii respici volunt ad Augusti forum, ubi erat statua Apollinis eburna eo ipso in loco, in quo jus dicebatur. Plin. XXXVI. 5. Juvenal. Sat. I. 128. 'Sportula; deinde forum, Jurisque peritus Apollo.'

3 2044 098 645 989